

तैत्तिरीय संहिता

Colophon

This document was typeset using X_YTeX, and uses the Sidhanta font extensively. It also uses several L^AT_EX macros designed by *H. L. Prasād*. Practically all the encoding was done with the help of Ajit Krishnan's mudgala IME (<http://www.aupasana.com/>).

Acknowledgements

The initial ITRANS encodings of some of these texts were obtained from <http://sanskritdocuments.org/> and <https://sa.wikisource.org/>. Thanks are also due to Ulrich Stiehl (<http://sanskritweb.de/>) for hosting a wonderful resource for Yajur Veda, and also generously sharing the original Kathaka texts edited by Subramania Sarma. See also <http://stotrasamhita.github.io/about/>

FOR PERSONAL USE ONLY
NOT FOR COMMERCIAL
PRINTING/DISTRIBUTION

अनुक्रमणिका

काण्डम् १	1
प्रथमः प्रश्नः	1
द्वितीयः प्रश्नः	12
तृतीयः प्रश्नः	23
चतुर्थः प्रश्नः	34
पञ्चमः प्रश्नः	50
षष्ठमः प्रश्नः	66
सप्तमः प्रश्नः	82
अष्टमः प्रश्नः	98

काण्डम् २	114
प्रथमः प्रश्नः	114
द्वितीयः प्रश्नः	134
तृतीयः प्रश्नः	157
चतुर्थः प्रश्नः	175
पञ्चमः प्रश्नः	190
षष्ठमः प्रश्नः	212

काण्डम् ३	233
प्रथमः प्रश्नः	233

द्वितीयः प्रश्नः	247
तृतीयः प्रश्नः	262
चतुर्थः प्रश्नः	274
पञ्चमः प्रश्नः	289

काण्डम् ४ 301

प्रथमः प्रश्नः	301
द्वितीयः प्रश्नः	316
तृतीयः प्रश्नः	332
चतुर्थः प्रश्नः	345
पञ्चमः प्रश्नः	358
षष्ठमः प्रश्नः	367
सप्तमः प्रश्नः	382

काण्डम् ५ 394

प्रथमः प्रश्नः	394
द्वितीयः प्रश्नः	412
तृतीयः प्रश्नः	431
चतुर्थः प्रश्नः	446
पञ्चमः प्रश्नः	463
षष्ठमः प्रश्नः	481
सप्तमः प्रश्नः	497

काण्डम् ६**514**

प्रथमः प्रश्नः	514
द्वितीयः प्रश्नः	537
तृतीयः प्रश्नः	555
चतुर्थः प्रश्नः	574
पञ्चमः प्रश्नः	590
षष्ठमः प्रश्नः	604

काण्डम् ७**617**

प्रथमः प्रश्नः	617
द्वितीयः प्रश्नः	634
तृतीयः प्रश्नः	650
चतुर्थः प्रश्नः	665
पञ्चमः प्रश्नः	683

॥ काण्डम् १ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

इ॒षे त्वो॒र्जे त्वा॑ वा॒यवः॑ स्थोपा॒यवः॑ स्थ दे॒वो वः॑ सवि॒ता
प्रा॒र्पय॑तु श्रेष्ठ॑तमा॒य क॑र्मण॒ आ प्या॑यध्वम॒घ्निया दे॒वभा॒गमूर्ज॑स्वतीः
पय॑स्वतीः प्र॒जाव॑तीरनमी॒वा अ॑य॒क्ष्मा मा वः॑ स्तेन॒ ईश॑त॒ मा-
ऽघ॑श॒सो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिः परि॑ वो वृणक्तु ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गोप॑तौ स्यात
ब॒ह्वीर्य॑ज॒मान॑स्य प॒शून्पा॑हि॥ (१)

इ॒षे त्रि॑च॒त्वारि॑श॒त्॥ [१]

य॒ज्ञस्य॑ घो॒षद॑सि प्रत्यु॑ष्टः॒ रक्षः॑ प्रत्यु॑ष्टा अ॒रा॒तयः॑
प्रेय॑म॒गाद्वि॑षणा॒ ब॒र्हि॒रच्छ॑ मनु॒ना कृ॑ता स्व॒धया॑ वि॒त॑ष्टा त
आ॒व॑हन्ति क॒वयः॑ पु॒रस्ता॑द्वे॒वेभ्यो॑ जुष्ट॑मि॒ह ब॒र्हि॒रा॒सदे॑ दे॒वाना॑
प॒रिषू॑तम॒सि व॒रु॑षवृ॒द्धम॑सि दे॒व॑ब॒र्हिर्मा त्वा॒ऽन्व॑ङ्गा ति॒र्यक्प॑र्व
ते रा॒ध्या॒समा॑च्छे॒त्ता ते मा रि॑षं दे॒व॑ब॒र्हिः श॒तव॑ल्शं वि रो॒ह
स॒हस्र॑वल्शा (२)

वि व॒यः रु॑हेम पृथि॒व्याः स॒म्पृचः॑ पा॒हि सु॒स॒म्भृता॑ त्वा
स॒म्भ॑रा॒म्यदि॑त्यै रा॒स्नाऽसी॑न्द्रा॒ण्यै स॒न्न॒ह॒नं पू॒षा ते॑ ग्र॒न्थिं ग्र॑न्थातु
स ते मा॒ऽऽस्था॑दिन्द्र॒स्य त्वा बा॒हु॒भ्यामु॑द्यच्छे बृह॒स्पते॑र्मूर्धा

हराम्युर्वन्तरिक्षमन्विहि देवङ्गममसि॥ (३)

सहस्रं वल्शा अष्टात्रिंशच्च॥ [२]

शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्यायै मातरिश्वनो घर्मोऽसि
द्यौरसि पृथिव्यसि विश्वधाया असि परमेण धाम्ना दृ॒ह॒स्व मा
हार्वसूनां पवित्रमसि शतधारं वसूनां पवित्रमसि सहस्रधारं
हुतः स्तोको हुतो द्रप्सोऽग्नये बृहते नाकाय स्वाहा द्यावा-
पृथिवीभ्यां सा विश्वायुः सा विश्वव्यचाः सा विश्वकर्मा
सम्पृच्यध्वमृतावरीरूर्मिणीर्मधुमत्तमा मन्द्रा धनस्य सातये सोमेन
त्वाऽऽतन्चीन्द्राय दधि विष्णो हव्यं रक्षस्व॥ (४)

सोमेनाष्टौ च॥ [३]

कर्मणे वां देवेभ्यः शकेयं वेषाय त्वा प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा
अरातयो धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूर्व तं योऽस्मान्धूर्वति तं धूर्व यं
वयं धूर्वामस्त्वं देवानामसि सस्त्रितं पप्रितं जुष्टं वहितं
देवहूतं महूतमसि हविर्धानं दृ॒ह॒स्व मा ह्वामित्रस्य त्वा चक्षुषा
प्रेक्षे मा भेर्मा सं विक्था मा त्वा (५)

हिंसिषमुरु वाताय देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां
पूष्णो हस्ताभ्यामग्नये जुष्टं निर्वपाम्यग्नीषोमाभ्यामिदं देवानामिदं
नः सह स्फात्यै त्वा नारात्यै सुवरभि वि ख्येषं वैश्वानरं

ज्योतिर्दृ९ हन्ता॒न्दुर्या॒ द्यावा॑पृथि॒व्योरु॒र्वन्तरि॑क्षमन्वि॒ह्यदित्या॑स्त्वो-
पस्थे॑ सादया॒म्यग्रे॑ ह॒व्य९ रक्ष॑स्व॥ (६)

मा त्वा पद्वत्वारि९शच्च॥ [४]

दे॒वो वः॑ सवि॒तोत्पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण पु॒वित्रे॑ण॒ वसोः॑ सूर्य॒स्य
र॒श्मिभि॑रापो॒ देवी॑रग्रेपुवो॒ अग्रे॑गुवोऽग्रं॒ इमं॑ य॒ज्ञं न॑य॒ताग्रे॑
य॒ज्ञप॑तिं धत्त युष्मा॒निन्द्रो॑ऽवृणीत वृ॒त्रतू॑र्ये यू॒यमि॑न्द्रमवृणीध्वं
वृ॒त्रतू॑र्ये प्रोक्षि॑ताः स्था॒ग्रये॑ वो जुष्टं प्रोक्षा॑म्य॒ग्रीषो॑मा॒भ्या९
शु॒न्यध्वं॑ दै॒व्याय॑ कर्म॒णे दे॒वय॑ज्याया॒ अव॑धूत॒९ रक्षो॑ऽवधूता॒
अरा॑तयोऽदि॒त्यास्त्वग॑सि॒ प्रति॑ त्वा (७)

पृथि॒वी वै॑त्त्वधि॒षव॑णमसि॒ वान॑स्पत्यं॒ प्रति॑ त्वा-
ऽदि॒त्यास्त्वग्वै॑त्त्व॒ग्रेस्त॑नूर॒सि वा॒चो वि॑सर्जनं दे॒ववी॑तये॒ त्वा
गृ॒ह्णाम्य॑द्रि॒रसि॑ वानस्प॒त्यः स इ॒दं दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्य९ सु॒शमि॑
शमि॒ष्वेष॑मा॒ वदो॑र्ज॒मा व॑द द्यु॒मद्व॑दत व॒य९ स॑ङ्घा॒तं जै॑ष्म
व॒र॒षवृ॑द्धमसि॒ प्रति॑ त्वा व॒र॒षवृ॑द्धं वेत्तु॒ परा॑पूत॒९ रक्षः॑ परा॑पूता॒
अरा॑तयो॒ रक्ष॑सां भा॒गोऽसि॑ वा॒युर्वो॑ वि॒वि॒नक्तु॑ दे॒वो वः॑ सवि॒ता
हि॒र॒ण्यपा॑णिः॒ प्रति॑ गृह्णातु॥ (८)

त्वा भाग एकादश च॥ [५]

अव॑धूत॒९ रक्षो॑ऽवधूता॒ अरा॑तयोऽदि॒त्यास्त्वग॑सि॒ प्रति॑ त्वा
पृथि॒वी वै॑त्तु दि॒वः स्क॑म्भ॒निर॑सि॒ प्रति॑ त्वाऽदि॒त्यास्त्वग्वै॑त्तु धि॒षणा॑-

ऽसि पर्वत्या प्रति त्वा दिवः स्कम्भनिर्वेत्तु धिषणाऽसि पार्वतेयी
 प्रति त्वा पर्वतिर्वेत्तु देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
 हस्ताभ्यामधिंवपामि धान्यमसि धिनुहि देवान्प्राणाय त्वाऽपानाय
 त्वा व्यानाय त्वा दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धां देवो वः सविता
 हिरण्यपाणिः प्रति गृह्णातु॥ (९)

प्राणाय त्वा पञ्चदश च॥ [६]

धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छापाऽग्नेऽग्निमामादं जहि निष्क्रव्यादं
 सेधा देवयजं वह् निर्दग्धं रक्षो निर्दग्धा अरांतयो ध्रुवमसि
 पृथिवीं दृहं हाऽऽयुर्दृहं प्रजां दृहं सजातान्स्मै यजमानाय
 पर्यूह धर्मस्यन्तरिक्षं दृहं प्राणं दृहं हापानं दृहं सजातान्स्मै
 यजमानाय पर्यूह धरुणमसि दिवं दृहं चक्षुर् (१०)

दृहं श्रोत्रं दृहं सजातान्स्मै यजमानाय पर्यूह धर्माऽसि
 दिशो दृहं योनिं दृहं प्रजां दृहं सजातान्स्मै यजमानाय पर्यूह
 चितः स्थ प्रजाम्स्मै रयिम्स्मै सजातान्स्मै यजमानाय पर्यूह
 भृगूणामङ्गिरसां तपसा तप्यध्वं यानि घर्मे कृपालान्युपचिन्वन्ति
 वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू वि मुञ्चताम्॥ (११)

चक्षुर्गृष्टाचत्वारिंशच्च॥ [७]

सं वपामि समापो अद्विरग्मतु समोषधयो रसेन स॥

रे॒वती॑र्ज॒गती॑भिर्म॒धुमती॑र्म॒धुमती॑भिः सृ॒ज्यध्व॑म॒द्भ्यः परि॒ प्रजा॑ताः
 स्थ॒ सम॒द्भिः पृ॑च्यध्वं ज॒नय॑त्यै त्वा सं यौ॑म्य॒ग्रये॑ त्वाऽग्री॒षोमा॑भ्यां
 म॒खस्य॑ शिरो॑ऽसि घ॒र्मोऽसि वि॒श्वायु॑रुरु प्र॒थस्वो॑रु ते य॒ज्ञप॑तिः
 प्रथ॑तां त्वचं गृ॒ह्णीष्वा॑ऽन्तरि॑त॒ः रक्षो॑ऽन्तरि॑ता अ॒रा॒तयो॑ दे॒वस्त्वा
 सवि॑ता श्र॒पय॑तु व॒र्षि॑ष्ठे अधि॒ नाके॑ऽग्निस्ते॑ त॒नुवं मा॑ऽति॒ धा॒गग्रे॑
 ह॒व्यः र॑क्षस्व सं ब्र॒ह्म॒णा पृ॑च्यस्वैक॒ताय॑ स्वाहा॑ द्वि॒ताय॑ स्वाहा॑
 त्रि॒ताय॑ स्वाहा॑॥ (१२)

स॒वि॒ता द्वाविं॑शतिश्च॥ [८]

आद॑द् इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि दक्षि॑णः सु॒हस्र॑भृष्टिः श॒तते॑जा
 वा॒युर॑सि ति॒ग्मते॑जाः पृथि॑वि दे॒वय॑ज॒न्योष॑ध्यास्ते मूलं॑ मा
 हि॒सि॑षम॒प॒हतो॑ऽरुः पृथि॑व्यै व्र॒जं ग॑च्छ गो॒स्थानं॑ व॒र्षतु॑ ते
 द्यौर्ब॑धान दे॒व स॒वितः॑ पर॒मस्या॑ परा॒वति॑ श॒तेन॑ पा॒शैर्यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि
 यं च॑ व॒यं द्वि॑ष्मस्तम॒तो मा॑ मौ॒गप॑हतो॒ऽरुः पृथि॑व्यै दे॒वय॑ज॒न्यै
 व्र॒जं (१३)

ग॑च्छ गो॒स्थानं॑ व॒र्षतु॑ ते द्यौर्ब॑धान दे॒व स॒वितः॑ पर॒मस्या॑
 परा॒वति॑ श॒तेन॑ पा॒शैर्यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि यं च॑ व॒यं द्वि॑ष्मस्तम॒तो मा॑
 मौ॒गप॑हतो॒ऽरुः पृथि॑व्या अ॒दे॒वय॑जनो व्र॒जं ग॑च्छ गो॒स्थानं॑ व॒र्षतु॑
 ते द्यौर्ब॑धान दे॒व स॒वितः॑ पर॒मस्या॑ परा॒वति॑ श॒तेन॑ पा॒शैर्यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि
 यं च॑ व॒यं द्वि॑ष्मस्तम॒तो मा॑ (१४)

मौ॒ग॒रु॒स्ते दि॒वं मा स्का॒न् वस॑वस्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु॒ गाय॑त्रेण॒
छन्द॑सा रु॒द्रास्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साऽऽदि॒त्यास्त्वा॒
परि॑गृह्णन्तु॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा दे॒वस्य॑ सवि॒तुः सु॒वे कर्म॑ कृण्वन्ति
वे॒धसं ऋ॒तम॑स्यु॒तस॑दनमस्यु॒तश्री॑र॒सि धा अ॑सि स्व॒धा अ॑स्यु॒र्वी
चा॒सि व॒स्वी चा॒सि पु॒रा क्रू॒रस्य॑ वि॒सृपो॑ वि॒रप्शि॑न्नुदा॒दाय॑
पृथि॑वीं जी॒रदा॑नुर्यामै॒रयं च॒न्द्रम॑सि स्व॒धाभि॑स्ता॒न्धीरा॑सो अनु॒दृश्य॑
यज॑न्ते॥ (१५)

दे॒वय॑ज॒न्ये ब्र॒जन्त॑मतो॒ मा वि॑रप्शि॒न्नेका॑दश च॥—————[१]

प्रत्यु॑ष्ट॒५ रक्षः॒ प्रत्यु॑ष्टा अ॒रा॒तयो॒ऽग्नेर्व॑स्तेजि॒ष्ठेन॒ तेज॑सा॒
निष्ट॑पामि गो॒ष्ठं मा निर्मृ॑क्षं वा॒जिनं॑ त्वा स॒पत्न॑सा॒ह५ सम्मा॑र्जि॒र्म
वाचं॑ प्रा॒णं चक्षुः॑ श्रोत्रं॑ प्र॒जां योनिं॑ मा निर्मृ॑क्षं वा॒जिनीं॑ त्वा
स॒पत्न॑सा॒ही५ सम्मा॑र्ज्य॒शासा॑ना सौम॒न॒सं प्र॒जा५ सौभा॑ग्यं
त॒नूम्। अ॒ग्नेरनु॑व्रता भू॒त्वा सन्न॑ह्ये सुकृ॒ताय॑ कम्। सुप्र॒जसं॑स्त्वा
व॒य५ सु॒पत्नी॑रुपं (१६)

सेदि॑म। अ॒ग्ने स॒पत्न॑द॒म्भ॒न॒मद॑ब्धासो अदा॑भ्यम्। इ॒मं वि॒ष्यामि॑
वरु॑णस्य॒ पाशं॑ यमब॑धीत सवि॒ता सु॒शेवः॑। धा॒तुश्च॒ योनौ॑ सुकृ॒तस्य॑
लो॒के स्यो॑नं मे॒ सह॑ पत्या॑ करोमि। समा॑युषा॒ सम्प्र॑जया॒ सम॑ग्ने
वर्च॑सा पुनः॑। सम्प॒त्नी पत्या॑ऽहं गच्छे॒ समा॑त्मा त॒नुवा॑ मम। म॒हीनां॑
पयो॑ऽस्योष॑धीना॒५ रस॑स्तस्य॒ तेऽक्षी॑यमाणस्य॒ निर्- (१७)

व॒पामि॑ म॒हीनां॑ प॒योऽस्योष॑धीना॒५ र॒सोऽद॑ब्धेन त्वा॒ चक्षु॑षा-
 ऽवे॑क्षे सु॒प्रजा॒स्त्वाय॑ तेजो॑ऽसि तेजोऽनु॒ प्रेह्य॑ग्निस्ते तेजो॒ मा वि॑
 नै॒दग्ने॑र्जि॒ह्वाऽसि॑ सु॒भूर्दे॑वानां॒ धाम्ने॑धाम्ने दे॒वेभ्यो॑ यजु॑षेयजुषे भव
 शु॒क्रम॑सि॒ ज्योति॑रसि तेजो॑ऽसि दे॒वो वः॑ स॒वितो॑त्पु॒नात्व॑च्छि॒द्रेण॑
 प॒वित्रे॑ण॒ वसोः॑ सूर्य॑स्य र॒श्मिभिः॑ शु॒क्रं त्वा॑ शु॒क्रायां॑ धाम्ने॑धाम्ने
 दे॒वेभ्यो॑ यजु॑षेयजुषे गृह्णामि॒ ज्योति॑स्त्वा॒ ज्योति॑ष्य॒र्चिस्त्वा॒ऽर्चिषि॑
 धाम्ने॑धाम्ने दे॒वेभ्यो॑ यजु॑षेयजुषे गृह्णामि॥ (१८)

उप॒ नी र॒श्मिभिः॑ शु॒क्र५ षोड॑श च॥ ————— [१०]

कृ॒ष्णो॑ऽस्याखरे॒ष्ठोऽग्नये॑ त्वा॒ स्वाहा॑ वेदि॑रसि ब॒र्हिषे॑ त्वा॒
 स्वाहा॑ ब॒र्हिर॑सि सु॒ग्न्यस्त्वा॒ स्वाहा॑ दि॒वे त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय त्वा
 पृथि॑व्यै त्वा॑ स्व॒धा पि॑तृभ्य॒ ऊर्ध्व॑ ब॒र्हिष॑द्ध्य॒ ऊर्जा॑ पृथि॑वीं
 ग॑च्छ॒तु वि॑ष्णोः॒ स्तूपो॑ऽस्यूर्णा॑म्रदसं त्वा स्तृणामि॒ स्वास॑स्थं दे॒वेभ्यो॑
 गन्ध॑र्वोऽसि वि॒श्वाव॑सुर्वि॒श्वस्मा॑दी॒षतो॑ यज॑मानस्य परि॒धिरि॑ड
 ई॒डित॑ इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि (१९)

दक्षि॑णो यज॑मानस्य परि॒धिरि॑ड ई॒डितो॑ मि॒त्रावरु॑णौ
 त्वोत्त॑रतः परि॒धत्तां॑ ध्रु॒वेण॑ ध॒र्मणा॑ यज॑मानस्य परि॒धिरि॑ड ई॒डितः॑
 सूर्य॑स्त्वा पु॒रस्ता॑त्पातु॒ कस्या॑श्चिद॒भिष॑स्त्या वी॒तिहो॑त्रं त्वा कवे
 द्यु॒मन्त॑५ स॒मिधी॑म॒ह्यग्ने॑ बृ॒हन्त॑मध्व॒रे वि॒शो य॒न्त्रे स्थो॑ वसू॒ना५

रुद्राणां मादित्यानां ५ सदसि सीद जुहूरुपभृद्धुवाऽसिं घृताची नाम्नां
 प्रियेण नाम्नां प्रिये सदसि सीदैता असदन्त्सुकृतस्य लोके ता
 विष्णो पाहि पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञनियम्॥ (२०)

बाहुरसि प्रिये सदसि पञ्चदश च॥ [११]

भुवनमसि वि प्रथस्वाग्ने यष्टरिदं नमः। जुह्वेह्यग्निस्त्वां ह्वयति
 देवयज्याया उपभृदेहि देवस्त्वां सविता ह्वयति देवयज्याया
 अग्नाविष्णू मा वामवं क्रमिषं वि जिहाथां मा मा सन्ताप्तं लोकं
 मे लोककृतौ कृणुतं विष्णोः स्थानमसीत इन्द्रो अकृणोद्वीर्याणि
 समारभ्योर्ध्वो अध्वरो दिविस्पृशमहुतो यज्ञो यज्ञपतेरिन्द्रा-
 वान्त्स्वाहा बृहद्वाः पाहि मांऽग्ने दुश्चरितादा मा सुचरिते भज
 मुखस्य शिरोऽसि सं ज्योतिषा ज्योतिरङ्गाम्॥ (२१)

अहुत एकविंशतिश्च॥ [१२]

वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्ना ५ इन्द्रो मे
 निग्राभेणाधरा ५ अकः। उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन्।
 अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्। वसुभ्यस्त्वा
 रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाऽक्त ५ रिहाणा वियन्तु वयः। प्रजां
 योनिं मा निर्मृक्षमा प्यायन्तामाप ओषधयो मरुतां पृषतयः स्थ
 दिवं (२२)

गच्छ ततो नो वृष्टिमेरय। आयुष्या अग्नेऽस्यायुर्मे पाहि चक्षुष्या

अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि ध्रुवाऽसि यं परिधिं पर्यधत्था अग्ने देव
 पुणिभिर्वीर्यमाणः। तन्तं एतमनु जोषं भरामि नेदेष त्वदपचेतयातै
 यज्ञस्य पाथ उप समितं सः स्रावभागाः स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठा
 बरहिषदश्च (२३)

देवा इमां वाचंमभि विश्वे गृणन्तं आसद्यास्मिन्बरुहिषि
 मादयध्वमग्नेर्वामपन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुम्राय सुमिनी सुम्रे
 मां धत्तं धुरि धुर्यो पातमग्नेऽदध्यायोऽशीततनो पाहि माऽद्य दिवः
 पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ठ्यै पाहि दुरद्वयै पाहि दुश्चरितादविषन्नः
 पितुं कृणु सुषदा योनिः स्वाहा देवा गातुविदो गातुं वित्वा
 गातुमित मनसस्पत इमं नो देव देवेषु यज्ञः स्वाहा वाचि स्वाहा
 वातै धाः॥ (२४)

दिवश्च वित्वा गातुन्नयोदश च॥ [१३]

उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधंसः सह मादयध्वै। उभा
 दाताराविषा रयीणामुभा वाजस्य सातयै हुवे वाम्। अश्रवः
 हि भूरिदावत्तरा वां वि जामातुरुत वां घा स्यालात्। अथा
 सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यम्। इन्द्राग्नी
 नवतिं पुरो दासपत्नीरधूनुतम्। साकमेकेन कर्मणा। शुचिं नु स्तोमं
 नवजातमद्येन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम्॥ (२५)

उभा हि वाः सुहवा जोहवीमि ता वाजः सद्य उशते

धेष्टा॥ वयमुं त्वा पथस्पते रथं न वाजंसातये। धिये पूषन्नयुज्महि।
पथस्पथः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो अभ्यानङ्कम्। स नो
रासच्छुरुधंश्चन्द्राग्रा धियं धियं सीषधाति प्र पूषा। क्षेत्रस्य पतिना
वयं हितेनेव जयामसि। गामश्च पोषयित्वा स नो (२६)

मृडातीदृशे॥ क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मि धेनुरिव पयो
अस्मासु धुक्ष्व। मधुश्रुतं घृतमिव सुपूतमृतस्य नः पतयो
मृडयन्तु। अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि
विद्वान्। युयोध्यस्मञ्जुहुराणमेनो भूयिष्ठान्ते नम उक्तिं विधेम।
आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छक्रवाम तदनु प्रवोढुम्।
अग्निर्विद्वान्त्स यजाथ (२७)

सेदु होता सो अध्वरान्त्स ऋतून्कल्पयाति। यद्वाहिंष्टं तदग्नये
बृहदर्च विभावसो। महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते। अग्ने त्वं
पारया नव्यो अस्मान्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा। पूश्च पृथ्वी
बहुला न उर्वी भवा तोकाय तनयाय शं योः। त्वमग्ने व्रतपा
असि देव आ मर्त्येष्व। त्वं यज्ञेष्वीड्यः। यद्वो वयं प्रमिनाम
व्रतानि विदुषा देवा अविदुष्टरासः। अग्निष्टद्विध्वमा पृणाति विद्वान्
येभिर्देवां ऋतुभिः कल्पयाति॥ (२८)

जुषेथामा स नो यजादा त्रयोविंशतिश्च॥ [१४]

इषे त्वां यज्ञस्य शुन्यध्वं कर्मणे देवोऽवधूतनृष्टिः सं वपाभ्या ददे प्रत्युष्टं कृष्णोऽसि भुवनमसि

वाजस्योभा वां चतुर्दश॥१४॥

इषे दृ॒ष्टु भुवनमृष्टावि॒ंशतिः॥२८॥

इषे त्वां क॒ल्पया॑ति॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः
समाप्तः॥१-१॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

आपं उ॒न्दन्तु जी॒वसे॑ दी॒र्घायु॑त्वाय॒ वर्च॑स॒ ओष॑धे॒ त्राय॑स्वैन॒ऽ
स्वधि॑ते॒ मेन॑ः॒ हि॒ःसी॑र्देव॒श्रूरे॑तानि॒ प्र व॑पे स्व॒स्त्युत्तरा॑ण्यशी॒याऽऽ॒-
पो॑ अ॒स्मान्मा॒तरः॑ शु॒न्धन्तु॑ घृ॒तेन॑ नो घृ॒तपु॑वः पुनन्तु॒ विश्व॑म॒स्मत्प्र॑
व॒हन्तु॑ रि॒प्रमु॑दा॒भ्यः शु॒चिरा॑ पू॒त ए॑मि॒ सोम॑स्य॒ तनू॑र॒सि त॒नुवं॑ मे
पाहि॑ मही॒नां पयो॑ऽसि॒ वर्चो॑धा अ॒सि वर्चो॑ (१)

मयि॑ धेहि वृ॒त्रस्य॑ क॒नीनि॑काऽसि॒ चक्षु॑ष्पा अ॒सि चक्षु॑र्मे
पाहि॑ चि॒त्पति॑स्त्वा पुनातु वा॒क्पति॑स्त्वा पुनातु दे॒वस्त्वा स॒वि॒ता
पु॒ना॒त्वच्छि॑द्रेण प॒वित्रे॑ण॒ वसोः॑ सूर्य॑स्य र॒श्मिभि॑स्तस्य॒ ते प॒वित्र॑पते
प॒वित्रे॑ण॒ यस्मै॑ कं पु॒ने तच्छ॑केय॒मा वो॑ दे॒वास ई॒महे॑ सत्य॑धर्माणो
अ॒ध्वरे॑ यद्वो॑ दे॒वास आ॒गुरे॑ यजि॑यासो॒ हवा॑मह॒ इन्द्रा॑ग्नी॒ द्यावा॑पृथि॒वी
आपं॑ ओष॒धीस्त्वं दी॒क्षाणा॑मधि॒पति॑रसी॒ह मा॒ सन्तं॑ पाहि॥ (२)

वर्च॑ ओषधीरु॒ष्टो च॑॥ _____ [१]

आकू॑त्यै प्र॒युजे॑ऽग्नये॒ स्वाहा॑ मे॒धायै॑ मन॑से॒ऽग्नये॒ स्वाहा॑
दी॒क्षायै॑ तप॑से॒ऽग्नये॒ स्वाहा॑ सर॑स्वत्यै पू॒ष्णे॑ऽग्नये॒ स्वाहा॑ऽऽपो॑
दे॒वीर्बृ॑हतीर्वि॒श्वश॑म्भुवो॒ द्यावा॑पृथि॒वी उ॒र्वन्तरि॑क्षं बृ॒हस्प॑तिर्नो॒ ह॒विषा॑
वृ॒धातु॑ स्वाहा॒ विश्वे॑ दे॒वस्य॑ ने॒तुर्म॑र्तो॒ऽवृणी॑त स॒ख्यं विश्वे॑ रा॒य

इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहर्त्सामयोः शिल्पे स्थस्ते वामा
रभे ते मां (३)

पातमाऽस्य यज्ञस्योदृचं इमां धियं शिक्षमाणस्य देव क्रतुं
दक्षं वरुणं सः शिंशाधि ययाऽति विश्वा दुरिता तरेम सुतर्माणमधि
नावः रुहेमोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मां
हिः सीर्विष्णोः शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छ नक्षत्राणां
माऽतीकाशात् पाहीन्द्रस्य योनिंरसि (४)

मा मां हिः सीः कृष्यै त्वां सुसस्यायै सुपिप्पलाभ्युस्त्वौष-
धीभ्यः सूपस्था देवो वनस्पतिरूर्ध्वो मां पाह्योदृचः स्वाहा यज्ञं
मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याः स्वाहोरोरन्तरिक्षाः स्वाहा यज्ञं
वातादा रभे॥ (५)

मा योनिंरसि त्रिंशच्च॥ [२]

दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसं
सुपारा नो असद्वशैः। ये देवा मनोजाता मनोयुजः सुदक्षा
दक्षपितारस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहाऽग्ने
त्वः सु जागृहि वयं सु मन्दिषीमहि गोपाय नः स्वस्तये प्रबुधै
नः पुनर्ददः। त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्व। त्वं (६)

यज्ञेष्वीड्यः॥ विश्वे देवा अभि मा माऽववृत्रन् पूषा सन्या
सोमो राधसा देवः संविता वसोर्वसुदावा रास्वेयं सोमाऽऽभूयो

भ॒र॒ मा॒ पृ॒ण॒न्मृ॒त्या॒ वि॒ रा॒धि॒ मा॒ऽह॒मायु॑षा च॒न्द्रम॑सि॒ मम॑ भो॒गाय॑
 भव॑ व॒स्त्रम॑सि॒ मम॑ भो॒गाय॑ भवो॒स्त्राऽसि॑ मम॑ भो॒गाय॑ भव॑ ह॒योऽसि॑
 मम॑ भो॒गाय॑ भव॑ (७)

छा॒गोऽसि॑ मम॑ भो॒गाय॑ भव॑ मे॒षोऽसि॑ मम॑ भो॒गाय॑ भव॑ वा॒यवे॑
 त्वा॒ वरु॑णाय॒ त्वा॒ नि॒र॒ऋ॒त्यै॒ त्वा॒ रु॒द्राय॑ त्वा॒ दे॒वी॒रा॒पो॒ अपां॑ न॒पाद्य॑
 ऊ॒र्मि॒र॒ह॒वि॒ष्य॑ इन्द्रि॒यावा॑न्म॒दि॒न्त॑म॒स्तं वो॒ मा॒ऽव॑क्रमिष॒मच्छे॑न्नं
 तन्तु॑ पृ॒थि॒व्या॒ अनु॑ गे॒षं भ॒द्रा॒द॒भि॒ श्रेयः॑ प्रेहि॒ बृ॒ह॒स्प॒तिः॑ पु॒र॒ए॒ता
 ते॒ अ॒स्त्व॒थे॒मव॑ स्य॒ वर॑ आ॒ पृ॒थि॒व्या॒ आ॒रे शत्रू॑न् कृ॒णु॒हि
 स॒र्व॒वी॒र॒ ए॒दम॑गन्म॒ दे॒व॒य॒ज॒नं॑ पृ॒थि॒व्या॒ वि॒श्वे॑ दे॒वा य॒दजु॑षन्त॒ पूर्वं॑
 ऋ॒क्स॒मा॒भ्यां॑ यजु॑षा स॒न्त॒र॒न्तो रा॒य॒स्पोषे॑ण॒ समि॑षा म॒दे॒म॥ (८)

आ त्व९ ह॒योऽसि॑ मम॑ भो॒गाय॑ भव॑ स्य॒ पञ्च॑विंशतिश्च॥ [३]

इ॒यं ते॑ शु॒क्र त॒नू॒रि॒दं व॒र्च॒स्त॒या॒ सं भ॑व॒ भ्राजं॑ गच्छ॒ जूर॑सि
 धृ॒ता म॑न॒सा जु॒ष्टा वि॒ष्णवे॑ तस्या॑स्ते स॒त्य॒स॒व॒सः॑ प्र॒स॒वे वा॒चो
 य॒न्नम॑शीय॒ स्वाहा॑ शु॒क्रम॑स्य॒मृत॑मसि॒ वैश्व॑दे॒व९ ह॒विः॑ सू॒र्यस्य॑
 चक्षु॑राऽरु॒हम॑ग्रे॒रक्ष॑णः॒ क॒नी॒नि॒कां॑ य॒दे॒त॑शेभि॒रीय॑से॒ भ्राज॑मानो
 वि॒प॒श्चि॒ता॒ चि॒द॑सि॒ म॒नाऽसि॑ धी॒र॑सि॒ दक्षि॑णा- (९)

ऽसि॑ य॒ज्ञि॒याऽसि॑ क्ष॒त्रि॒याऽस्य॑दि॒तिर॑स्यु॒भय॑तः॒शी॒र्ष्णी॑ सा
 नः॒ सु॒प्रा॑ची॒ सु॒प्रा॑तीची॒ सं भ॑व॒ मि॒त्र॒स्त्वा॑ प॒दि ब॑ध्नातु॒ पू॒षाऽध्व॑नः
 पा॒त्वि॒न्द्रा॒या॒ध्य॑क्षा॒यानु॑ त्वा॒ मा॒ता म॑न्यता॒मनु॑ पि॒ताऽनु॑ भ्रा॒ता

सग॒र्भ्योऽनु॒ सखा॒ सयू॑थ्यः सा दै॒वि दे॒वम॑च्छेहीन्द्रा॒य सोम॑ः
रु॒द्रस्त्वाऽऽव॑र्तयतु मि॒त्रस्य॑ प॒था स्व॒स्ति सोम॑सखा पुन॒रेहि॑ स॒ह
र॒य्या॥ (१०)

दक्षिणा सोमसखा पञ्च च॥ [४]

व॒स्यसि॑ रु॒द्राऽस्य॑दि॒तिर॑स्यादि॒त्याऽसि॑ शु॒क्राऽसि॑ च॒न्द्राऽसि॑
बृ॒हस्प॑तिस्त्वा सु॒मे र॑ण्वतु रु॒द्रो वसु॑भिरा चि॒केतु॑ पृथि॒व्यास्त्वा
मूर्ध॑न्ना जि॒घर्षि॑ दे॒वय॑जन् इडा॒याः प॒दे घृ॑तव॒ति स्वाहा॑
परि॑लिखित॒ः रक्षः॑ परि॑लिखिता अरा॑तय इ॒दम॑ह॒ः रक्ष॑सो
ग्री॒वा अपि॑ कृ॒न्तामि॒ योऽस्मान् द्वेष्टि॑ यं च॒ वयं॑ द्विष्म इ॒दम॑स्य
ग्री॒वा (११)

अपि॑ कृ॒न्ताम्य॒स्मे रा॒यस्त्वे रा॒यस्तो॑ते रा॒यः सं दै॒वि दे॒व्योर्व॑श्या
पश्य॑स्व त्वष्टी॑मती ते सपे॒य सुरे॑ता॒ रेतो॑ दधा॒ना वी॒रं वि॑दे॒य तव॑
स॒न्दशि॑ माऽह॒ः रा॒यस्पोषे॑ण॒ वि योष॑म्॥ (१२)

अस्य ग्रीवा एकात्रिंशच्च॥ [५]

अ॒ःशुना॑ ते अ॒ःशुः पृ॒च्यतां॑ परु॒षा परु॑र्गन्ध॒स्ते का॒मम॑वतु
मदा॑य॒ रसो॒ अच्यु॑तोऽमा॒त्योऽसि॑ शु॒क्रस्ते॒ ग्रहो॑ऽभि त्यं दे॒वः
स॒वि॒तार॑मू॒ण्योः क॒विक्र॑तुम॒र्चामि॑ स॒त्यस॑वस॒ः रत्न॑धा॒मभि॑ प्रि॒यं
म॒तिमूर्ध्वा॑ यस्या॒मति॑र्भा अदि॑द्युत॒त्सवी॑मनि॒ हिर॑ण्यपा॒णिर॑मिमीत
सु॒क्रतुः॑ कृ॒पा सु॒वः। प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्रा॒णाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा

प्रजास्त्वमनु प्राणिहि प्रजास्त्वामनु प्राणन्तु॥ (१३)

अनु सप्त च॥ [६]

सोमं ते क्रीणाम्यूर्जस्वन्तं पयस्वन्तं वीर्यावन्तमभिमाति-
षाहं शुक्रं ते शुक्रेण क्रीणामि चन्द्रं चन्द्रेणामृतममृतेन
सम्यत्ते गोरस्मे चन्द्राणि तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णस्तस्यास्ते
सहस्रपोषं पुष्यन्त्याश्चरमेणं पशुना क्रीणाम्यस्मे ते बन्धुर्मयि
ते रायः श्रयन्तामस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि तमो मित्रो न
एहि सुमित्रधा इन्द्रस्योरु मा विश दक्षिणमुशन्नुशन्तं स्योनः
स्योनं स्वान् भ्राजाङ्घारे बम्भारे हस्त सुहस्त कृशानवेते वः
सोमक्रयणास्तान्रक्षध्वं मा वो दमन्न॥ (१४)

ऊरुं द्वाविंशतिश्च॥ [७]

उदायुषा स्वायुषोदोषधीनां रसेनोत्पर्जन्यस्य शुष्मेणोदस्था-
ममृतां अनु। उर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद
आसीदास्तभ्राद्यामृषभो अन्तरिक्षममिमीत वरिमाणं पृथिव्या
आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राड्विश्वेत्तानि वरुणस्य व्रतानि वनेषु
व्यन्तरिक्षं ततान् वाजमर्वथ्सु पयो अघ्नियासु हृथ्सु (१५)

ऋतुं वरुणो विक्ष्वग्निं दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रावुदुत्यं
जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम्॥ उस्त्रावेतं
धूर्षाहावनश्रू अवीरहणौ ब्रह्मचोदनौ वरुणस्य स्कम्भनमसि

वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसि प्रत्यस्तो वरुणस्य पाशः॥ (१६)

हृत्सु पञ्चत्रिंशच्च॥ [८]

प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि मा त्वा परिपरी
विदन्मा त्वा परिपन्थिनो विदन्मा त्वा वृका अघायवो मा गन्धर्वो
विश्वावसुरा दधच्छेनो भूत्वा परा पत यजमानस्य नो गृहे
देवैः सङ्स्कृतं यजमानस्य स्वस्त्ययन्यस्यपि पन्थामगस्महि
स्वस्तिगामनेहसं येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु नमो
मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तदृतं संपर्यत दूरेदृशे देव-
जाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शंसत वरुणस्य स्कम्भनमसि
वरुणस्य स्कम्भसर्जनमस्युन्मुक्तो वरुणस्य पाशः॥ (१७)

मित्रस्य त्रयोविंशतिश्च॥ [९]

अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽऽतिथ्यमसि विष्णवे
त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽग्नये त्वा रायस्पोषदाञ्जे विष्णवे
त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वा या ते धामानि हविषा
यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञं गयस्फानः प्रतरणः सुवीरो-
ऽवीरहा प्र चरा सोम दुर्यानदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ (१८)

सीद वरुणोऽसि धृतव्रतो वारुणमसि शंयोर्देवानां सख्यान्मा
देवानामपसंश्छिथ्स्मह्यापतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा गृह्णामि
तनूनत्रै त्वा गृह्णामि शाक्वराय त्वा गृह्णामि शक्वन्नोजिष्ठाय त्वा

गृह्णाम्यनाधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजोऽभिशस्तिपा अनभिशस्ते-
 ऽन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिरञ्जसा
 सत्यमुपं गेषः सुविते मां धाः॥ (१९)

आ मैकं च॥ [१०]

अ॒शुर॑शुस्ते देव सोमाऽऽप्यायतामिन्द्रायैकधनविद
 आ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वाऽऽप्यायय
 सखीन्त्स॒न्या मे॒धया॑ स्व॒स्ति ते॑ देव सोम सुत्यामशीयेष्टा रायः
 प्रेषे भगाय॑र्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या अग्ने॑ व्रतपते
 त्वं व्रतानां॑ व्रतपतिरसि या मम तनूरेषा सा त्वयि (२०)

या तव तनूरियः॑ सा मयि सह नौ व्रतपते व्रतिनो॑व्रतानि या
 ते अग्ने॑ रुद्रिया तनूस्तया नः पाहि तस्यास्ते स्वाहा या ते अग्ने-
 ऽयाशया॑ रजाशया हराशया तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठोग्रं वचो॑ अपावधीं
 त्वेषं वचो॑ अपावधीः॑ स्वाहा॥ (२१)

त्वयि चत्वारि॑शच्च॥ [११]

वित्ताय॑नी मेऽसि तित्ताय॑नी मेऽस्यवतान्मा नाथितमवतान्मा
 व्यथितं विदेर॒ग्निर्नभो॑ नामाग्ने॑ अङ्गिरो योऽस्यां पृथिव्यामस्याऽऽ-
 युषा॑ नाम्नेहि॒ यत्तेऽनाधृष्टं॑ नाम यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधेऽग्ने॑ अङ्गिरो
 यो द्वितीय॑स्यां तृतीय॑स्यां पृथिव्यामस्याऽऽयुषा॑ नाम्नेहि॒ यत्तेऽनाधृष्टं॑
 नाम (२२)

यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधे॑ सि॒हीर॑सि महिषीर॑स्युरु प्रथस्वोरु

पा०सुर इरावती धेनुमती हि भूत० सूयवसिनी मनवे यशस्ये॥
व्यस्कन्नाद्रोदसी विष्णुरेते दाधार पृथिवीमभितो मयूखैः॥ प्राची
प्रेतमध्वरं कल्पयन्ती ऊर्ध्वं यज्ञं नयतं मा जीह्वरतमत्र रमेथां
वर्ष्मन्पृथिव्या दिवो वा विष्णवुत वा पृथिव्या महो वा विष्णवुत

वाऽन्तरिक्षाद्धस्तौ पृणस्व बहुभिर्वसव्यैरा प्र यच्छ (२६)

दक्षिणादोत सव्यात्। विष्णोर्नुकं वीर्याणि प्र वोचं यः
पार्थिवानि विममे रजांसि यो अस्कंभायदुत्तरं सधस्थं
विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णो रराटमसि विष्णोः पृष्ठमसि विष्णोः
शजत्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसि वैष्णवमसि विष्णवे
त्वा॥ (२७)

अस्य यच्छैकात्रचत्वारिंशच्च॥ [१३]

कृणुष्व पाजुः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवा इमेन।
तृष्णीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्यं रक्षसस्तपिष्ठैः॥ तवं
भ्रमासं आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः। तपूष्प्यग्रे
जुह्वा पतङ्गानसन्दितो वि सृज विष्वगुल्काः॥ प्रति स्पशो वि
सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः। यो नो दूरे
अघशंसो (२८)

यो अन्त्यग्रे मार्किष्टे व्यथिरा दधर्षीत्। उदग्रे तिष्ठ
प्रत्याऽऽतनुष्व न्यमित्रा ओषतात्तिग्महेते। यो नो अरातिं
समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वो भव प्रति
विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्रे। अव स्थिरा तनुहि यातुजूनां
जामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून्॥ स ते (२९)

जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्। विश्वान्यस्मै

सुदिनानि रा॒यो द्यु॒मन्य॒र्यो वि दुरो॑ अ॒भि द्यौ॑त्॥ सेद॑ग्रे अस्तु सु॒भगः॑
 सु॒दानुर्य॑स्त्वा॒ नित्ये॑न ह॒विषा॒ य उ॒क्थैः। पि॒प्री॑षति॒ स्व आ॒युषि॑ दुरो॒णे
 वि॒श्वेद॑स्मै सु॒दिना॒ साऽसं॑दि॒ष्टिः॥ अर्चा॑मि ते सु॒म॒तिं घोष्य॑र्वा॒ख्यं
 ते वा॒वाता॑ जरता- (३०)

मि॒यङ्गीः। स्व॒श्वो॑स्त्वा सु॒रथा॑ म॒र्जये॑मा॒स्मे क्ष॒त्राणि॑ धा॒रये॑रनु॒
 द्यून्॥ इ॒ह त्वा॒ भू॒र्या च॑रे॒दुप॒ त्मन्दोषा॑वस्त॒र्दीदि॒वाऽस॒मनु॑ द्यून्।
 की॒डन्त॑स्त्वा सु॒मन॑सः स॒पेमा॑भि द्यु॒मना॑ त॒स्थिवा॑ऽसो जना॑नाम्॥
 यस्त्वा॒ स्व॒श्वः सु॒हिर॑ण्यो अ॒ग्न उ॒पया॑ति॒ वसु॑मता॒ रथे॑न। तस्य॑
 त्रा॒ता भ॑वसि॒ तस्य॑ सखा॒ यस्त॑ आ॒तिथ्य॑मा॒नुष॑ग्जुजोषत्॥ म॒हो
 रु॒जामि॑ (३१)

ब॒न्धुता॒ वचो॑भिस्तन्मा॑ पि॒तुर्गो॑त॒माद॑न्वियाय॥ त्वं नो॑ अस्य
 वच॑सश्चि॒किद्धि॒ होत॑र्यविष्ठ सु॒क्रतो॒ दमू॑नाः॥ अ॒स्वंप्र॑जस्तर॒णयः॑
 सु॒शेवा॒ अत॑न्द्रासोऽवृ॒का अश्र॑मिष्ठाः। ते पा॒यवः॑ स॒ध्रिय॑श्चो नि॒षद्या॑
 ऽग्रे॒ तव॑ नः पान्त्वमूर॥ ये पा॒यवो॑ मामतेयं ते॑ अ॒ग्रे प॑श्यन्तो अ॒न्धं
 दु॒रिता॑दर॒क्षन्। र॒रक्ष॑ ता॒न्सु॒कृतो॑ वि॒श्ववे॑दा दि॒प्सन्त॒ इद्रि॑पवो॒ ना
 ह॑ (३२)

दे॒भुः॥ त्वया॑ व॒यः स॑ध॒न्यस्त्वो॒तास्त॒व प्र॑णी॒त्यश्या॑म॒ वाजा॑न्।
 उ॒भा श॑ऽसा॒ सूद॑य सत्यतातेऽनु॒ष्ठुया॑ कृ॒णु॒ह्यह॑याण॥ अ॒या ते॑ अ॒ग्रे
 स॒मिधा॑ वि॒धेम॒ प्रति॒ स्तोम॑ऽश॒स्यमा॑नं गृ॒भाया॑ द॒हाश॑सो॒ रक्ष॑सः

पा॒ह्य॑स्मान्द्रु॒हो नि॒दोऽमि॑त्रम॒हो अव॑द्यात्॥ र॒क्षो॒हणं॑ वा॒जिन॑माऽऽ-
जि॑घर्मि मि॒त्रं प्रथि॑ष्ठमुपं॒ यामि॑ शर्म॑। शिशा॑नो अ॒ग्निः क्रतु॑भिः
समि॑द्धः स नो॒ दिवा॒ (३३)

स रि॒षः पा॑तु नक्तम्॥ वि ज्योति॑षा बृ॒हता भा॑त्य॒ग्निरा॒विर्वि॑श्वानि
कृ॒णुते॑ महि॒त्वा। प्रादे॑वीर्मा॒याः स॑हते दुरे॒वाः शिशी॑ते शृ॒ङ्गे रक्ष॑से
वि॒निक्षे॑॥ उ॒त स्वा॒नासो॑ दि॒विष॑न्त्व॒ग्नेस्ति॒ग्मायु॑धा रक्ष॑से हन्त॒वा उ॑।
मदे॑ चिदस्य॒ प्ररु॑जन्ति॒ भामा॒ न व॑रन्ते परि॒बाधो॑ अदे॒वीः॥ (३४)

अ॒घश॑स्सः स ते॑ जरता॑ रुजामि॒ ह दि॒वैक॑चत्वारि॑शच्च॥ [१४]

आपं॑ उ॒न्दन्वाकू॑त्यै दे॒वीमि॑यं ते॒ वस्व्य॑स्य॒शुनां॑ ते॒ सोम॑न्त॒ उदा॑यु॒षा प्र च्य॑वस्वा॒ग्नेरा॑ति॒थ्यम्॒शुर॑
शुर्वि॑त्ताय॒नी मे॑सि यु॒ञ्जते॑ कृ॒णुष्व॒ पाज॑श्चतु॒र्दश॥१४॥

आपो॑ वस्व्य॑सि॒ या तवे॑यङ्गीश्चतु॒स्त्रि॑शत्॥३४॥

आपं॑ उ॒न्दन्वदे॒वीः॥

हरिः॑ ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः॥१-२॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

देवस्य॑ त्वा सवितुः॑ प्र॑सवे॑ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑ पृ॒ष्णो
हस्ता॑भ्या॒माद॑दे॒ऽभ्रिर॑सि॒ नारि॑रसि॒ परि॑लिखित॒ः रक्षः॑ परि॑लिखिता
अरा॑तय इ॒दम॑ह॒ रक्ष॑सो ग्री॒वा अपि॑ कृ॒न्तामि॒ योऽस्मान् द्वेष्टि॑
यं च॑ व॒यं द्वि॑ष्म इ॒दम॑स्य ग्री॒वा अपि॑ कृ॒न्तामि॒ दिवे॑ त्वा-
ऽन्तरि॑क्षाय त्वा पृथि॒व्यै त्वा शु॒न्धतां॑ लो॒कः पि॑तृषद॒नो यवो॑ऽसि
य॒वया॒स्मद्वेषो॑ (१)

य॒वया॒रा॑तीः पि॒तृणा॑ र॒ सदन॑म॒स्युद्वि॑व॒ स्तभा॑नाऽन्तरि॑क्षं पृ॒ण
पृथि॒वीं द॑ह द्यु॒ता॒नस्त्वा॑ मा॒रुतो॑ मि॒नोतु॑ मि॒त्रावरु॑णयोर्ध्रु॒वेण॑ धर्म॑णा
ब्रह्म॑वनि॒ त्वा क्षत्र॑वनि॒ सुप्र॑जा॒वनि॑ र॒ायस्पोष॑वनि॒ पर्यू॑हामि॒ ब्रह्म॑
द॑ह क्ष॒त्रं द॑ह प्र॒जां द॑ह रा॒यस्पोष॑ द॑ह घृ॒तेन॑ द्यावापृथि॒वी
आ पृ॑णेत्या॒मिन्द्र॑स्य॒ सदो॑ऽसि वि॒श्वज॑नस्य॒ छाया॑ परि॒ त्वा गि॑र्वणो
गिर॑ इ॒मा भ॑वन्तु वि॒श्वतो॑ वृ॒द्धायु॑मनु वृ॒द्धयो॑ जुष्टा॒ भवन्तु॑ जुष्ट॒य
इन्द्र॑स्य॒ स्यूर॑सीन्द्र॒स्य ध्रु॑वम॒स्येन्द्र॑म॒सीन्द्रा॑य त्वा॥ (२)

द्वेष इ॒मा अ॒ष्टाद॑श च॥ _____ [१]

र॒क्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ वैष्ण॒वान्ख॑नामीदम॒हं तं व॑लगमुद्व॒पामि॑
यं नः॑ स॒मानो॑ यमस॒मानो॑ निच॒खाने॑दमे॒नम॑धरं करोमि॒ यो नः॑
स॒मानो॑ योऽस॒मानो॑ऽराती॒यति॑ गाय॒त्रेण॑ छ॒न्दसा॑ऽव॒बाढो॑ वल॒गः

किमत्र भद्रं तन्नौ सह विराडसि सपत्न्या सम्राडसि भ्रातृव्यहा
स्वराडस्यभिमातिहा विश्वाराडसि विश्वासां नाष्ट्राणां हन्ता (३)

रक्षोहणो वलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोऽव
नयामि वैष्णवान् यवोऽसि यवयास्मद्वेषो यवयारांती रक्षोहणो
वलगहनोऽव स्तृणामि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोऽभि
जुहोमि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनावुपं दधामि वैष्णवी
रक्षोहणो वलगहनो पर्यूहामि वैष्णवी रक्षोहणो वलगहनो परि
स्तृणामि वैष्णवी रक्षोहणो वलगहनो वैष्णवी बृहन्नसि बृहद्वावा
बृहतीमिन्द्राय वाचं वद॥ (४)

हन्तेन्द्राय द्वे च॥ [२]

विभूरसि प्रवाहणो वह्निरसि हव्यवाहनः श्वात्रो-
ऽसि प्रचेतास्तुथोऽसि विश्ववेदा उशिगंसि कविरङ्घारिरसि
बम्भारिरवस्युरसि दुवस्वाञ्छुभ्यूरसि मार्जालीयः सम्राडसि
कृशानुः परिषद्योऽसि पवमानः प्रतक्काऽसि नभस्वानसम्मृष्टोऽसि
हव्यसूद ऋतधांमाऽसि सुवर्ज्योतिर्ब्रह्मज्योतिरसि सुवर्धमाऽजो-
ऽस्येकपादह्निरसि बुध्नियो रौद्रेणानीकेन पाहि माऽग्ने पिपृहि मा
मा मां हिंसीः॥ (५)

अनीकेनाष्टौ च॥ [३]

त्वं सौम तनूकृद्भ्यो द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य उरु यन्तासि

वरूथ॒ꣳ स्वाहा॑ जुषा॒णो अ॒मुराज्य॑स्य वेतु स्वाहा॒ऽयं नो॑
 अ॒ग्निर्वरि॑वः कृ॒णोत्वयं॑ मृधः पुर ए॒तु प्रभि॑न्दन्। अ॒यं शत्रू॑ञ्जयतु
 जर॒ह॑षा॒णोऽयं॑ वाजं जयतु वाजं॑सातौ॥ उरु वि॒ष्णो वि क्रम॑स्वोरु
 क्षया॑य नः कृधि। घृतं घृत॑योने पिब प्रप्रं य॒ज्ञप॑तिं तिर॥ सोमो॑
 जिगाति गातु॑विद् (६)

दे॒वाना॑मेति निष्कृतमृतस्य॒ योनि॑मा॒सद॒मदि॑त्याः सदो॒
 ऽस्यदि॑त्याः सद॒ आ सी॑दैष वो देव सवितः सोम॒स्तं र॑क्षध्वं
 मा वो द॒भदे॑तत् त्वं सोम दे॒वो दे॒वानुपा॑गा इ॒दम॑हं म॒नुष्यो॑
 म॒नुष्या॑न्त्सह प्र॒जया॑ सह रा॒यस्पोषे॑ण॒ नमो॑ दे॒वेभ्यः॑ स्व॒धा पि॒तृभ्य॑
 इ॒दम॑हं निर्वरु॑णस्य॒ पाशा॑त्सुव॑र॒भि (७)

वि र॒ख्येपं॑ वैश्वान॒रं ज्योति॑र॒ग्ने॒ व्रत॑पते त्वं व्र॒तानां॑ व्र॒तप॑तिरसि
 या मम॑ त॒नूस्त्वय्य॑भू॒दिय॑ꣳ सा मयि॑ या तव॑ त॒नूर्मय्य॑भू॒देषा॑ सा
 त्वयि॑ यथाय॒थं नो॑ व्रत॑पते व्र॒तिनो॑व्र॒तानि॑॥ (८)

गातुविद्भ्येकं त्रिꣳशच्च॥ [४]

अत्य॒न्याना॑गां॒ नान्या॑नुपा॒गाम॑र्वाक्का॒ परै॑रविदं प॒रोऽव॑रैस्तं
 त्वां जुषे॑ वैष्ण॒वं दे॒वय॑ज्यायै दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता मध्वा॑ऽन॒क्तोष॑धे
 त्राय॑स्वेन॒ꣳ स्व॑धिते॒ मेन॑ꣳ हिꣳसी॒र्दिव॑म॒ग्रेण॑ मा ले॒खीर॑न्तरि॒क्षं
 म॒र्थेन॑ मा हिꣳसीः पृथि॒व्या सं भ॑व॒ वन॑स्पते श॒तव॑ल्शो वि रो॒ह
 स॒हस्र॑वल्शा वि व॒यं रु॑हेम॒ यं त्वाऽय॑ꣳ स्व॑धिति॒स्तेति॑जानः
 प्रणि॑नाय॒ मह॑ते सौभ॑गा॒याऽच्छि॑न्नो रा॒यः सु॑वीरः॥ (९)

यं दशं च॥ _____ [५]

पृथिव्यै त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा शुन्यतां लोकः
 पितृषदंनो यवोऽसि यवयास्मद् द्वेषो यवयारातीः पितृणां
 सदनमसि स्वावेशोऽस्यग्रेगा नैतृणां वनस्पतिरधि त्वा स्थास्यति
 तस्य वित्ताद्देवस्त्वां सविता मध्वाऽनक्तु सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य
 उद्विवः स्तभानान्तरिक्षं पृण पृथिवीमुपरेण दृह ते ते
 धामान्युश्मसी (१०)

गम्ये गावो यत्र भूरिशृङ्गा अयासः। अत्राह तदुरुगायस्य
 विष्णोः परमं पदमव भाति भूरैः॥ विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो
 व्रतानि पस्पशे। इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ तद्विष्णोः परमं पदं सदा
 पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्॥ ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिं
 सुप्रजावनिं रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्म दृह क्षत्रं दृह प्रजां
 दृह रायस्पोषं दृह परिवीरसि परि त्वा दैवीर्विशो व्ययन्तां
 परीमं रायस्पोषो यजमानं मनुष्या अन्तरिक्षस्य त्वा सानावव
 गूहामि॥ (११)

उश्मसी पोषमेकात्रविंशतिश्च॥ _____ [६]

इषे त्वोपवीरस्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुर्वह्नीरुशिजो बृहस्पते
 धारया वसूनि हव्या ते स्वदन्तां देवं त्वष्टर्वसुं रण्व रेवंती
 रमध्वमग्नेर्जनित्रमसि वृषणौ स्थ उर्वश्यस्यायुरसि पुरुरवा

घृतेना॒क्ते वृष॑णं दधाथां गाय॒त्रं छन्दोऽनु॒ प्र जा॑यस्व॒ त्रैष्टु॑भं जाग॑तं
छन्दोऽनु॒ प्रजा॑यस्व॒ भव॑तं (१२)

नः सम॑नसौ॒ समो॑कसावरेपसौ॑। मा य॒ज्ञः हि॑सिष्टं॒ मा
य॒ज्ञप॑तिं जातवेदसौ शिवौ भ॑वतम॒द्य नः॑॥ अ॒ग्नाव॑ग्निश्चरति॒ प्रवि॑ष्ट
ऋषी॑णां पु॒त्रो अ॑धिरा॒ज ए॒षः। स्वा॒हाकृ॒त्य ब्र॑ह्म॒णा ते जु॑होमि॒ मा
दे॒वानां॑ मिथु॒याक॑र्भाग॒धेयम्॑॥ (१३)

भव॑तमेकत्रि॑शच्च॥

[७]

आ द॑द ऋ॒तस्य॑ त्वा दे॒वह॑विः पा॒शेनाऽऽर॑भे ध॒र्षा
मा॒नु॒षान॒द्भ्यस्त्वौष॑धीभ्यः प्रोक्षा॑म्यपां पे॒रुर॑सि स्वा॒त्तं चि॒त्सदे॑वः
ह॒व्यमा॒पो दे॒वीः स्व॑दे॒तैन॑ सं ते॑ प्रा॒णो वा॒युना॑ गच्छ॒ताः
सं य॒जत्रै॑रङ्गा॒नि सं य॒ज्ञप॑तिरा॒शिषा॑ घृ॒तेना॒क्तौ प॑शुं त्रा॒येथा॑
रे॒वती॑र्य॒ज्ञप॑तिं प्रि॒यधाऽऽवि॑श॒तोरो॑ अ॒न्तरि॑क्ष स॒जूर्दे॑वेन (१४)

वा॒तेना॒स्य ह॒विष॑स्त्व॒मना॑ य॒ज्ञ सम॑स्य त॒नुवा॑ भव॒ वर्षी॑यो
व॒र्षीय॑सि य॒ज्ञे य॒ज्ञप॑तिं धाः पृथि॒व्याः स॒म्पृचः॑ पाहि॒ नम॑स्त
आ॒तानाऽन॒र्वा प्रेहि॑ घृ॒तस्य॑ कु॒ल्याम॑नु॒ सह॑ प्र॒जया॑ सह
रा॒यस्पोषे॑णाऽऽपो॑ दे॒वीः शु॒द्धायु॑वः शु॒द्धा यू॒यं दे॒वाः ऊ॒ङ्क् शु॒द्धा
व॒यं परि॑विष्टाः परि॒वेष्टा॑रो वो भू॒यास्म॑॥ (१५)

दे॒वेन॒ चतु॑श्चत्वारि॑शच्च॥

[८]

वा॒क्त आ॒प्याय॑तां प्रा॒णस्त॒ आप्या॑यतां चक्षु॑स्त॒ आप्या॑यता॒ऽ

श्रोत्रं त आ प्यायतां या तै प्राणाञ्छुग्जगाम या चक्षुर्या श्रोत्रं यत्
 तै क्रूरं यदास्थितं तत् त आ प्यायतां तत् त एतेन शुन्धतां नाभिस्त
 आ प्यायतां पायुस्त आ प्यायताः शुद्धाश्चरित्राः शमद्भ्यः (१६)

शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शमहोभ्यामोषधे त्रायस्वैनः
 स्वधिते मेनः हिंसी रक्षसां भागोऽसीदमहः रक्षोऽधमं तमो
 नयामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमेनमधमं तमो
 नयामीषे त्वां घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामच्छित्रो रायः सुवीर
 उर्वन्तरिक्षमन्विहि वायो वीहि स्तोकानाः स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं
 गच्छतम्॥ (१७)

अद्भ्यो वीहि पञ्च च॥ [१]

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हव्यं
 घृतवत्स्वाहैन्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे नि दैह्यदैन्द्रोऽपानो अङ्गेअङ्गे
 वि बौभुवदेवं त्वष्टर्भूरि ते सः संमेतु विषुरूपा यत्सलक्ष्माणो
 भवथ देवत्रा यन्तमवंसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्तु
 श्रीरस्यग्निस्त्वा श्रीणात्वापः समरिणन्वातस्य (१८)

त्वा ध्रज्यै पूष्णो रङ्ह्या अपामोषधीनाः रोहिष्यै घृतं
 घृतपावानः पिबतु वसां वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हविरसि
 स्वाहा त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो विदिश उद्दिशः
 स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः॥ (१९)

वातस्याष्टाविंशतिश्च॥ [१०]

समुद्रं गच्छ स्वाहाऽन्तरिक्षं गच्छ स्वाहा देवः सवितारं गच्छ
स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा सोमं गच्छ
स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा छन्दांसि गच्छ स्वाहा द्यावापृथिवी
गच्छ स्वाहा नभो दिव्यं गच्छ स्वाहाऽग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहा-
ऽद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो मनो मे हार्दि यच्छ तनू त्वचं पुत्रं नप्तारमशीय
शुगंसि तमभि शौच योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो धाम्नो धाम्नो
राजन्नितो वरुण नो मुञ्च यदापो अघ्निया वरुणेति शपामहे ततो
वरुण नो मुञ्च ॥ (२०)

असि षड्विंशतिश्च॥ [११]

हविष्मंतीरिमा आपो हविष्मान् देवो अध्वरो हविष्माः आ
विवासति हविष्माः अस्तु सूर्यः॥ अग्नेर्वोऽपन्नगृहस्य सदसि
सादयामि सुम्नाय सुम्निनीः सुम्ने मां धत्तेन्द्राग्नियोर्भागधेयीः स्थ
मित्रावरुणयोर्भागधेयीः स्थ विश्वेषां देवानां भागधेयीः स्थ यज्ञे
जागृत॥ (२१)

हविष्मंतीश्चतुस्त्रिंशत्॥ [१२]

हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वोर्ध्वमिममध्वरं कृधि
दिवि देवेषु होत्रा यच्छ सोमं राजन्नेह्यव रोह मा भेर्मा सं

विक्था॒ मा त्वा॑ हि॒सिषं॑ प्र॒जास्त्वमु॑पाव॑रोह प्र॒जास्त्वामु॑पाव॑ रोहन्तु
 शृ॒णोत्व॑ग्निः स॒मिधा॒ हव॑ मे शृ॒ण्वन्त्वापो॑ धि॒षणा॑श्च दे॒वीः। शृ॒णोत॑
 ग्रा॒वाणो वि॒दुषो॒ नु (२२)

य॒ज्ञः शृ॒णोतु॑ दे॒वः स॑वि॒ता हव॑ मे। दे॒वी॒रापो॑ अ॒पां न॒पाद्य
 ऊ॒र्मिर्ह॑वि॒ष्य इन्द्रि॒यावा॑न्म॒दिन्त॑म॒स्तं दे॒वेभ्यो॑ दे॒व॒त्रा ध॑त्त शु॒क्रः
 शु॒क्रपे॑भ्यो॒ येषा॑ भा॒गः स्थ॒ स्वाहा॒ कार्षि॑र॒स्यपा॑पां मृ॒ध्रः स॑मु॒द्रस्य॒
 वोक्षि॑त्या॒ उन्न॑ये। यम॑ग्रे पृ॒थ्सु म॑र्त्य॒मावो॒ वाजे॑षु यं जु॒नाः। स य॑न्ता॒
 शश्व॑ती॒रिषः॑॥ (२३)

नु स॒प्तच॑त्वारि॒शच्च॑॥ [१३]

त्वम॑ग्रे रु॒द्रो अ॒सुरो॑ म॒हो दि॒वस्त्व॑ः श॒र्धो मा॑रु॒तं पृ॒क्ष ई॑शिषे।
 त्वं वा॒तैर॑रु॒णैर्या॑सि शङ्ग॒यस्त्वं पू॒षा वि॑ध॒तः पा॑सि॒ नु त्मना॑॥ आ वो॒
 राजा॑नम॒ध्वर॑स्य॒ रुद्र॑ः हो॒ता॒रः स॒त्यय॑ज्ञः॒ रोद॑स्योः। अ॒ग्निं पु॒रा
 त॑नयि॒त्रो र॒चित्ता॒द्विर॑ण्यरूपम॒वसे॑ कृ॒णुध्व॑म्॥ अ॒ग्निर्हो॒ता निष॑सादा॒
 यजी॑यानुप॒स्थे मा॒तुः सु॑र॒भावु॑ लो॒के। युवा॑ क॒विः पु॑रु॒निष्ठ - (२४)

ऋ॒तावा॑ ध॒र्ता कृ॑ष्टी॒नामु॑त म॒ध्यं इ॒द्धः॥ सा॒ध्वीम॑क॒र्देव॑वी॒तिं नो॑
 अ॒द्य य॒ज्ञस्य॑ जि॒ह्वा म॑वि॒दाम॒ गुह्या॑म्। स आ॒युरा॑गा॒थ्सुर॑भिर्वसा॒नो
 भ॒द्राम॑क॒र्देव॑हू॒तिं नो॑ अ॒द्य॥ अ॒क्र॒न्दद॑ग्निः स्त॒नय॑न्नि॒व द्यौः क्षा॒मा
 रे॒रिह॑द्वी॒रुधः॑ स॒मञ्ज॑न्। स॒द्यो ज॑ज्ञा॒नो वि॑हीमि॒द्धो अ॒ख्य॒दा रोद॑सी
 भा॒नुना॑ भा॒त्यन्तः॑॥ त्वे व॑सू॒नि पु॑र्वणी॒क (२५)

होतर्दोषा वस्तोरेरिरे यज्ञियांसः। क्षामेव विश्वा भुवनानि
यस्मिन्त्सः सौभंगानि दधिरे पावके॥ तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम्
विश्वाः सुक्षितयः पृथक्। अग्ने कामाय येमिरे॥ अश्याम् तं
काममग्ने तवोत्यश्याम् रयिः रयिवः सुवीरम्। अश्याम् वाजम्भि
वाजयन्तोऽश्याम् द्युम्नमंजराजरं ते॥ श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्ने
द्युमन्तमाभर। (२६)

वसो पुरुस्पृहः रयिम्॥ स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था
अजरेभिर्नानंदद्विर्यविष्ठः। यः पावकः पुरुतमः पुरूणि
पृथून्यग्निरनुयाति भर्वन्न॥ आयुष्टे विश्वतो दधदयमग्निर्वरेण्यः।
पुनस्ते प्राण आयति परा यक्ष्मः सुवामि ते॥ आयुर्दा अग्ने
हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु चारु
गव्यं पितेव पुत्रमभि (२७)

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे। अग्ने
जनामि सुष्टुतिम्॥ दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद् द्वितीयं
परि जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते
स्वाधीः॥ शुचिः पावक वन्द्योऽग्ने बृहद्वि रोचसे। त्वं घृतेभिराहुतः॥
दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद् दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्- (२८)

यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनद्धुचि

रेतो निषिक्तं द्यौरभीकै। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाधियं
जनयत्सूदयच्च॥ स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष स्वपत्यस्य
शिक्षोः। अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः॥
अग्ने सहन्तमा भर द्युमस्य प्रासहा रयिम्। विश्वा यश- (२९)

चर्षणीरभ्यासा वाजेषु सासहत्॥ तमग्ने पृतनासहं रयिं
सहस्व आ भर। त्वं हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमेतः॥
उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे। स्तोमैर्विधेमाग्रये॥ वद्मा हि
सूनो अस्यद्वसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मानम्। स त्वं न ऊर्जसन्
ऊर्जं धा राजैव जेरवृके क्षेप्यन्तः॥ अग्र आयूरंषि (३०)

पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने
पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषं रयिं मयि॥ अग्ने
पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् वक्षि यक्षि च॥
स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवा इहा वह। उप यज्ञं हविश्च नः॥
अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः। शुची रोचत आहुतः॥
उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतीं ष्यर्चयः॥ (३१)

पुरुनिष्ठः पूर्वणीक भराऽभि वयोभिर्य आयूरंषि विप्रः शुचिश्चतुर्दश च॥—————[१४]

देवस्य रक्षोहणो विभूस्त्वं सोमात्यन्यानां पृथिव्या इषे त्वाऽऽदे वाक्ते सं ते समुद्रं
हविष्मतीरहृदे त्वमग्ने रुद्रश्चतुर्दश॥१४॥

देवस्य गमर्थे हविष्मतीः पवस एकत्रिंशत्॥३१॥

देवस्यार्चयः॥

हरिः ॐ ॥

॥ कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः
समाप्तः ॥ १-३ ॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

आ ददे॑ ग्रावा॑स्यध्वर॑कृद् दे॒वेभ्यो॑ गम्भीरमिमम॑ध्वरं कृ॒ध्युत्तमे॑न
प॒विनेन्द्रा॑य॒ सोम॑ꣳ सुषु॑तं मधु॑मन्तं पय॑स्वन्तं वृष्टि॑वनिमिन्द्रा॑य
त्वा वृ॒त्रघ्न इन्द्रा॑य॒ त्वा वृ॒त्रतुर॑ इन्द्रा॑य॒ त्वाऽभिमा॑तिघ्न इन्द्रा॑य
त्वाऽऽदि॒त्यव॑त इन्द्रा॑य॒ त्वा वि॒श्वदै॑व्यावते श्वा॒त्राः स्थं॑ वृ॒त्रतुरो॑
राधो॑गूर्ता अ॒मृत॑स्य॒ पत्नी॑स्ता दे॒वीर्दे॒वत्रे॑मं य॒ज्ञं ध॒त्तोप॑हृताः सोम॑स्य
पिब॒तोप॑हृतो युष्माक॑ꣳ (१)

सोमः॑ पिबतु॒ यत्ते॑ सोम दि॒वि ज्योति॑र्यत् पृ॒थिव्यां
यदुरा॑वन्तरि॒क्षे तेना॑स्मै यज॑मानायोरु॒ राया॑ कृ॒ध्यधि॑ दा॒त्रे वो॑चो
धिष॑णे वी॒डू स॒ती वी॑डयेथामूर्जं दधाथामूर्जं मे धत्तं॑ मा वाꣳ
हिꣳसिषं॑ मा मां हिꣳसिष्टं॑ प्रा॒गपा॑गुद॒गध॑राक्तास्त्वा दि॒श आ
धा॑व॒न्त्वम्ब॑ नि ष्व॑र। यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॑ जा॒गृवि॑ तस्मै॑ ते सोम॑
सोमा॑य॒ स्वाहा॑॥ (२)

युष्माकꣳ स्वर॒ यत्ते॑ नव॑ च॥ _____ [१]

वा॒चस्प॑तये पवस्व वाजि॑न् वृषा॒ वृष्णो॑ अꣳशुभ्यां॒ गर्भ॑स्तिपूतो
दे॒वो दे॒वानां॑ प॒वित्र॑मसि॒ येषां॑ भा॒गोऽसि॑ तेभ्य॑स्त्वा॒ स्वां कृ॑तोऽसि॒
मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि॒ विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॑ पा॒र्थिवे॑भ्यो
मन॑स्त्वाष्टृ॒र्वन्तरि॑क्षमन्विहि॒ स्वाहा॑ त्वा सु॒भवः॑ सू॒र्याय॑ दे॒वेभ्य॑स्त्वा

मरीचिपेभ्य॑ ए॒ष ते॒ योनिः॑ प्रा॒णाय॑ त्वा॥ (३)

वाचः सप्तचत्वारिंशत्॥ [२]

उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽस्य॑न्तर्यच्छ॑ म॒घव॑न् पा॒हि सोम॑मुरु॒ष्य रा॒यः
स॒मिषो॑ यज॒स्वान्तस्ते॑ द॒धामि॑ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरु॑र्वन्तरि॒क्षं
स॒जोषा॑ दे॒वैरव॑रैः परै॑श्चान्तर्या॒मे म॑घवन् मादयस्व॒ स्वां कृ॑तोऽसि
मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि॒ विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॑ पार्थि॒वेभ्यो॑
मन॑स्त्वाष्ट्रुर्वन्तरि॒क्षमन्वि॑हि स्वाहा॑ त्वा सु॒भवः॑ सू॒र्याय॑ दे॒वेभ्य॑स्त्वा
मरीचिपेभ्य॑ ए॒ष ते॒ योनि॑रपा॒नाय॑ त्वा॥ (४)

दे॒वेभ्यः॑ सप्त च॑॥ [३]

आ वा॑यो भूष शुचिपा॒ उप॑ नः स॒हस्रं॑ ते नि॒युतो॑ विश्व॒वार।
उपो॑ ते अ॒न्यो म॒द्यम॑यामि॒ यस्य॑ दे॒व दधि॑षे पू॒र्वपे॑यम्॥
उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसि॑ वा॒यवे॒ त्वेन्द्र॑वायू इ॒मे सु॒ताः। उप॑ प्रयो॑भिरा
ग॑न्तमिन्द्र॒वो वामु॑शन्ति॒ हि॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसीन्द्र॑वा॒युभ्यां॑ त्वैष ते॒
योनिः॑ स॒जोषा॑भ्यां त्वा॥ (५)

आ वा॑यो त्रिचत्वारिंशत्॥ [४]

अ॒यं वा॑ मि॒त्राव॑रुणा सु॒तः सोम॑ ऋ॒तावृ॑धा। ममेदि॒ह श्रु॑तं
हव॑म्। उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसि॑ मि॒त्राव॑रुणाभ्यां त्वैष ते॒ योनि॑र् ऋ॒तायु॑-
भ्यां॑ त्वा॥ (६)

अयं वाँ विश्व॑तिः॥ _____ [५]

या वाँ क॒शा म॒धुम॑त्य॒श्विना॑ स॒नृता॑वती। तया॑ य॒ज्ञं मि॑मिक्षतम्।
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒श्विभ्याँ॑ त्वैष ते॒ योनि॑र्मा॒ध्वीभ्याँ॑ त्वा॥ (७)

या वाँम॑ष्टाद॒श॥ _____ [६]

प्रा॒त॒र्युजौ॑ वि मु॒च्येथा॑म॒श्विना॑वेह गच्छ॒तम्। अ॒स्य सोम॑स्य
पी॒तये॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒श्विभ्याँ॑ त्वैष ते॒ योनि॑र्मा॒ध्विभ्याँ॑ त्वा॥ (८)

प्रा॒त॒र्युजा॑वेका॒न्नवि॑शतिः॥ _____ [७]

अ॒यं वे॒नश्चौ॑दय॒त् पृ॒थि॒ज्जि॑गर्भा॒ ज्योति॑र्जरायू रज॑सो वि॒माने॑।
इ॒मम॑पा॒ सं॒ङ्ग॒मे सूर्य॑स्य॒ शिशुं॑ न वि॒प्रा म॑तिभी॒ रिह॑न्ति॥
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ शण्डा॑य त्वैष ते॒ योनि॑र्वी॒रता॑ पाहि॥ (९)

अ॒यं वे॒नः पञ्च॑वि॒शतिः॥ _____ [८]

तं प्र॒त्नथा॑ पूर्॒वथा॑ वि॒श्वथे॑मथा॒ ज्येष्ठ॑ता॒तिं ब॒र्हिष॑दः सु॒व॒र्विद॑
प्रती॒चीनं॑ वृ॒जनं॑ दोह॒से गि॒राऽऽशुं॑ जय॑न्त॒मनु॑ यासु॒ वर्ध॑से।
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ मर्का॑य त्वैष ते॒ योनिः॑ प्र॒जाः पा॑हि॥ (१०)

त॒ प॒ञ्चवि॑शतिः॥ _____ [९]

ये दे॒वा दि॒व्येका॑द॒श स्थ॑ पृ॒थि॒व्याम॑ध्येका॑द॒श स्था॑ऽप्सुष॒दो
महि॑नैका॑द॒श स्थ॑ ते दे॒वा य॒ज्ञमि॑मं जु॒षध्व॑मुप॒या॒मगृ॑हीतो-
ऽस्या॒ग्रय॑णोऽसि॒ स्वा॑ग्रय॒णो जि॒न्वं य॒ज्ञं जि॒न्वं य॒ज्ञप॑तिम॒भि

सर्वना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष ते
योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (११)

ये देवास्त्रिचत्वारिंशत्॥ [१०]

त्रिंशत् त्रयश्च गणिनो रुजन्तो दिवः रुद्राः पृथिवीं च
सचन्ते। एकादशासौ अप्सुषदः सुतः सोमं जुषन्ताः सर्वनाय
विश्वे॥ उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्व यज्ञं जिन्व
यज्ञपतिमभि सर्वना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष
ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (१२)

त्रिंशद् द्विचत्वारिंशत्॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत उक्थायुवे
यत् तं इन्द्र बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णावे त्वैष ते योनिरिन्द्राय
त्वोक्थायुवे॥ (१३)

उपयामगृहीतो द्वाविंशतिः॥ [१२]

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृताय जातमग्निम्।
कविः सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः॥
उपयामगृहीतोऽस्यग्रये त्वा वैश्वानराय ध्रुवोऽसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां
ध्रुवतमोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम एष ते योनिरग्रये त्वा
वैश्वानराय॥ (१४)

मूर्धानं पञ्चत्रिंशत्॥ [१३]

मधुश्च माधवश्च शुक्रश्च शुचिश्च नभश्च नभस्यश्चेषश्चोर्जश्च
सहश्च सहस्यश्च तपश्च तपस्यश्चोपयामगृहीतोऽसि स॒ः स॒र्पो-
ऽस्य॑ ह॒स्प॒त्याय॑ त्वा॥ (१५)

मधु॑न्नि॒ः शत॑॥ _____ [१४]

इन्द्रा॑ग्नी आ ग॑त॒ः सु॒तं गी॒र्भिर्न॑भो वरे॑ण्यम्। अ॒स्य पा॑तं
धि॒येषि॑ता॥ उ॒प॒या॒म॒गृही॑तोऽसीन्द्रा॒ग्निभ्या॑ त्वैष ते योनि॑रिन्द्रा॒ग्नि-
भ्या॑ त्वा॥ (१६)

इन्द्रा॑ग्नी वि॒ः शतिः॑॥ _____ [१५]

ओमा॑सश्च॒रष॑णीधृतो विश्वे॑ दे॒वास आ ग॑त। दा॒श्वा॒ः सो
दा॒शुषः॑ सु॒तम्॥ उ॒प॒या॒म॒गृही॑तोऽसि विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॑ ए॒ष ते
योनि॑र्विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥ (१७)

इन्द्रा॑ग्नी ओमा॑सो वि॒ः शतिर्वि॒ः शतिः॑॥ _____ [१६]

म॒रुत्व॑न्तं वृष॒भं वा॑वृ॒धा॒नम॑क॒वारिं दि॒व्य॑ः शा॒समिन्द्र॑म्।
वि॒श्वा॒सा॒हम॑वसे नू॒तना॑यो॒ग्र॑ः स॒होदा॑मि॒ह त॑ः हु॒वेम॑॥
उ॒प॒या॒म॒गृही॑तोऽसीन्द्रा॒य त्वा म॒रुत्व॑न्त ए॒ष ते योनि॑रिन्द्रा॒य
त्वा म॒रुत्व॑न्ते॥ (१८)

म॒रुत्व॑न्त॒ः षड्वि॑ः शतिः॑॥ _____ [१७]

इन्द्र॑ मरुत्व इ॒ह पा॑हि सोमं यथा॑ शा॒र्या॒ति अपि॑बः सु॒तस्य॑।
तव॑ प्रणी॑ती तव॑ शूर शर्म॑न्ना वि॒वास॑न्ति क॒वयः॑ सु॒य॒ज्ञाः॥

उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसी॒न्द्रा॒य॒ त्वा म॒रु॒त्वं॑ त ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॒य॒ त्वा
म॒रु॒त्वं॑ ते॥ (१९)

इन्द्रैकाग्रत्रिंशत्॥ [१८]

म॒रु॒त्वा॑ इन्द्र वृष॒भो रणा॑य॒ पिबा॒ सोम॑मनुष्व॒धं मदा॑य। आ
सि॒ञ्च॒स्व ज॒ठरे॒ मध्व॑ ऊ॒र्मिं त्व॑ राजा॑ऽसि प्र॒दिवः॑ सु॒ताना॑म्॥
उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसी॒न्द्रा॒य॒ त्वा म॒रु॒त्वं॑ त ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॒य॒ त्वा
म॒रु॒त्वं॑ ते॥ (२०)

इन्द्रं मरुत्वो मरुत्वानेकाग्र त्रिंशदेकाग्र त्रिंशत्॥ [१९]

म॒हा॑ इन्द्रो॒ य ओज॑सा प॒र्जन्यो॑ वृष्टि॒मा इ॒वा
स्तोमै॑र्व॒थ्सस्य॑ वावृ॒धे॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसि महे॒न्द्राय॑ त्वैष ते॒
योनि॑र्महे॒न्द्राय॑ त्वा॥ (२१)

महानेकाग्रविंशतिः॥ [२०]

म॒हा॑ इन्द्रो॒ नृ॒वदा॑ च॒र॒षणि॑प्रा उ॒त द्वि॒ब॒र्हा अ॒मि॒नः
सहो॑भिः। अ॒स्मद्रि॒य॒ग्वावृ॒धे वी॒र्या॑यो॒रुः पृथुः॑ सु॒कृतः॑ क॒र्तृभि॑र्भूत्॥
उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसि महे॒न्द्राय॑ त्वैष ते॒ योनि॑र्महे॒न्द्राय॑ त्वा॥ (२२)

महानृवत्पट्विंशतिः॥ [२१]

क॒दा च॒न स्त॒रीर॑सि॒ नेन्द्र॑ स॒श्वसि॑ दा॒शुषे॑। उ॒पो॒पे॒न्नु
म॒घव॑न् भू॒य इ॒न्नु ते॒ दानं॑ दे॒वस्य॑ पृ॒च्यते॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒-
ऽस्यादि॒त्येभ्य॑स्त्वा॥ क॒दा च॒न प्र यु॑च्छ॒स्यु॒भे नि पा॑सि॒ जन्म॑नी।

तुरीयादित्यं सवनं त इन्द्रियमा तस्थावमृतं दिवि॥ यज्ञो
 देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आ वोऽर्वाचीं
 सुमतिर्ववृत्याद॥ होश्चिद्या वरिवोवित्तरासत्॥ विवस्व आदित्येष
 ते सोमपीथस्तेन मन्दस्व तेन तृप्य तृप्यास्म ते वयं तर्पयितारो
 या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामि॥ (२३)

वः सप्तविंशतिश्च॥ [२२]

वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्य॥ सावीः।
 वामस्य हि क्षयस्य देव भूररया धिया वामभाजः स्याम॥
 उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२४)

वामं चतुर्विंशतिः॥ [२३]

अदब्धेभिः सवितः पायुभिश्च॥ शिवेभिरद्य परि पाहि नो
 गयम्। हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा मार्किर्नो अघश॥ स
 ईशत॥ उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२५)

अदब्धेभिस्त्रयोविंशतिः॥ [२४]

हिरण्यपाणिमृतये सवितारमुप ह्वये। स चेत्ता देवता पदम्॥
 उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२६)

हिरण्यपाणिं चतुर्दश॥ [२५]

सुशर्माऽसि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षे नम एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
 देवेभ्यः॥ (२७)

सुशर्मा द्वादशः॥ [२६]

बृहस्पतिसुतस्य त इन्द्रो इन्द्रियावतः पत्नीवन्तं ग्रहं
गृह्णाम्यग्ना(३)इ पत्नीवा(३)ः सजूर्देवेन त्वष्ट्रा सोमं पिब
स्वाहा॥ (२८)

बृहस्पतिसुतस्य पञ्चदशः॥ [२७]

हरिरसि हारियोजनो हर्योः स्थाता वज्रस्य भर्ता पृश्नेः प्रेता
तस्य ते देव सोमेष्ट्यं जुषः स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य हरिवन्तं
ग्रहं गृह्णामि हुरीः स्थ हर्योर्धानाः सहसोमा इन्द्राय स्वाहा॥ (२९)

हरिः पञ्चिंशतिः॥ [२८]

अग्न आयूर्ऽपि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व
दुच्छुनाम्॥ उपयामगृहीतोऽस्यग्रये त्वा तेजस्वत एष ते योनिर्ग्रये
त्वा तेजस्वते॥ (३०)

अग्न आयूर्ऽपि त्रयोविंशतिः॥ [२९]

उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वा शिप्रे अवेपयः। सोममिन्द्र चमू
सुतम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वौजस्वत एष ते योनिरिन्द्राय
त्वौजस्वते॥ (३१)

उत्तिष्ठन्नेकविंशतिः॥ [३०]

तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य। विश्वमा भांसि

रोच॑नम्॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसि॑ सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वत ए॒ष ते॒ योनिः॑
सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वते॥ (३२)

तर॒णिर्वि॑शतिः॥ [३१]

आ प्या॑यस्व मदि॒न्तम् सोम॑ विश्वा॑भिरू॒तिभिः॑। भवा॑ नः
सप्र॑थस्तमः॥ (३३)

आ प्या॑यस्व नव॑॥ [३२]

ई॒युष्टे॑ ये पू॒र्व॒तरा॑मप॑श्यन् व्यु॒च्छ॒न्ती॑मु॒षसं॑ म॒र्त्यासः॑।
अ॒स्माभि॑रू॒ नु प्र॑ति॒चक्ष्या॑ऽभू॒दो ते य॑न्ति॒ ये अ॑प॒रीषु॑ प॒श्यान्॑॥ (३४)

ई॒युरेका॑न्नवि॑शतिः॥ [३३]

ज्योति॑ष्मतीं त्वा सादयामि ज्योति॑ष्कृतं त्वा सादयामि
ज्योति॑र्विदं त्वा सादयामि भास्व॑तीं त्वा सादयामि ज्वल॑न्तीं
त्वा सादयामि मल्म॑ला॒भव॑न्तीं त्वा सादयामि दी॒प्य॑मानां
त्वा सादयामि रोच॑मानां त्वा सादया॒म्यज॑स्रां त्वा सादयामि
बृ॒ह॒ज्योति॑षं त्वा सादयामि बो॒ध॑यन्तीं त्वा सादयामि जाग्र॑तीं त्वा
सादयामि॥ (३५)

ज्योति॑ष्मती॒ प॒द्वि॑शतिः॥ [३४]

प्र॒या॒साय॑ स्वाहा॑ऽऽया॒साय॑ स्वाहा॑ वि॒या॒साय॑ स्वाहा॑
सं॒या॒साय॑ स्वाहा॑ऽद्या॒साय॑ स्वाहा॑ऽव॒या॒साय॑ स्वाहा॑ शु॒चे स्वाहा॑
शोका॑य॒ स्वाहा॑ तप्य॒त्वै स्वाहा॑ तप॑ते॒ स्वाहा॑ ब्र॒ह्म॒ह॒त्यायै॑ स्वाहा॑

सर्वस्मै स्वाहा॥ (३६)

प्रयासाय चतुर्विंशतिः॥ [३५]

चित्तं सन्तानेन भवं यक्रा रुद्रं तनिम्ना पशुपतिं
स्थूलहृदयेनाग्निं हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वं मत्स्राभ्यां
महादेवमन्तःपार्श्वेनौषिष्ठहन् शिङ्गीनिकोश्याभ्याम्॥ (३७)

चित्तमष्टादश॥ [३६]

आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरीं। अर्वाचीनं सु ते
मनो ग्रावा कृणोतु वग्मुना॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं
एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (३८)

आ तिष्ठ षड्विंशतिः॥ [३७]

इन्द्रमिद्धरीं वहतोऽप्रतिधृष्टशवसमृषीणां च स्तुतीरुपं यज्ञं
च मानुषाणाम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (३९)

इन्द्रमित् त्रयोविंशतिः॥ [३८]

असावि सोमं इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवा गंहि। आ त्वा
पृणक्तिन्द्रियं रजः सूर्यं न रश्मिभिः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय
त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (४०)

असावि समविंशतिः॥ [३९]

सर्वस्य प्रतिशीवरी भूमिस्त्वोपस्थ आधिता स्योनाऽस्मै

सुषदा भव यच्छास्मै शर्म सप्रथाः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा
षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (४१)

सर्वस्य षड्विंशतिः॥ [४०]

महा९ इन्द्रो वज्रबाहुः षोडशी शर्म यच्छतु। स्वस्ति नो मघवा
करोतु हन्तु पाप्मानं योऽस्मान् द्वेष्टि॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा
षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (४२)

सर्वस्य महान्यषड्विंशतिः षड्विंशतिः॥ [४१]

सजोषा इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहञ्छूर विद्वान्।
जहि शत्रूँ रप मृधो नुदस्वाऽथाभयं कृणुहि विश्वतो नः॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
षोडशिनै॥ (४३)

सजोषास्त्रिंशत्॥ [४२]

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम्॥
चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आप्रा द्यावा-
पृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च॥ अग्ने नय सुपथा
राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्। युयोध्यस्मञ्जुहुराणमेनो
भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम॥ दिवं गच्छ सुवः पत रूपेण (४४)

वो रूपमभ्यैमि वयंसा वयः। तुथो वो विश्ववेदा वि भजतु

वर्षिष्ठे अधि नाकै॥ एतत् ते अग्ने राध ऐति सोमच्युतं तन्मित्रस्य
 पथा नयर्तस्य पथा प्रेतं चन्द्रदक्षिणा यज्ञस्य पथा सुविता
 नयन्तीर्ब्राह्मणमद्य राध्यासमृषिमार्षेयं पितृमन्तं पैतृमत्यं
 सुधातुदक्षिणं वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षं यतस्व सदस्यैरस्मद्वात्रा
 देवत्रा गच्छतु मधुमतीः प्रदातारमा विशतानवहायास्मान् देवयानेन
 पथेतं सुकृतां लोके सीदत तन्नः सङ्स्कृतम्॥ (४५)

रूपेण सदस्यैरष्टादश च॥ [४३]

धाता रातिः संवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः।
 त्वष्टा विष्णुः प्रजया स० रराणो यजमानाय द्रविणं दधातु॥ समिन्द्र
 णो मनसा नेषि गोभिः स० सूरिभिर्मघवन्थस० स्वस्त्या। सं ब्रह्मणा
 देवकृतं यदस्ति सं देवानां सुमत्या यज्ञियानाम्॥ सं वर्चसा
 पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा स० शिवेन। त्वष्टा नो अत्र
 वरिवः कृणो- (४६)

त्वनुं मार्ष्टुं तनुवो यद्विलिष्टम्॥ यदद्य त्वां प्रयति यज्ञे
 अस्मिन्नग्ने होतारमवृणीमहीह। ऋधगयादृधगुताशमिष्ठाः प्रजानन्
 यज्ञमुपयाहि विद्वान्॥ स्वगा वो देवाः सदनमकर्म य आजग्म
 सवनेदं जुषाणाः। जक्षिवांसः पपिवांसश्च विश्वेऽस्मे धत्त
 वसवो वसूनि॥ यानाऽवह उशतो देव देवान्तान् (४७)

प्रेरयु स्वे अग्ने सधस्थे। वहमाना भरमाणा हवींषि वसुं

घ॒र्म दि॒व॒मा तिष्ठ॑तानु॑॥ य॒ज्ञं य॒ज्ञं गच्छ॑ य॒ज्ञप॑तिं गच्छ॑ स्वां योनिं
गच्छ॑ स्वा॒हृष॑ ते य॒ज्ञो य॑ज्ञपते स॒हसू॑क्तवाकः सु॒वीरः॑ स्वाहा दे॒वा
गा॒तुवि॑दो गा॒तुं वि॒त्वा गा॒तुमि॑त मन॑सस्पत इ॒मं नो॑ दे॒व दे॒वेषु॑
य॒ज्ञं स्वा॒हा वा॒चि स्वा॒हा वा॒र्ते धाः॑॥ (४८)

कृणोतु तान्ष्टाचत्वारिंशच्च॥

[४४]

उ॒रुं हि॑ रा॒जा व॑रुणश्च॒कार॒ सूर्या॑य पन्था॒मन्वे॑त॒वा उ॑। अ॒पदे॑
पा॒दा प्र॑तिधातवेऽक॒रुता॑प॒व॒क्ता हृ॑दया॒विध॑श्चित्॥ श॒तं ते॑ रा॒जन्
भि॒षजः॑ स॒हस्र॑मु॒र्वी ग॑म्भी॒रा सु॑म॒तिष्ठे॑ अस्तु। बा॒धस्व॒ द्वेषो॑ निर्ऋ॒तिं
परा॑चैः कृतं चि॒देनः॑ प्र मु॒मुग्ध्य॑स्मत्॥ अ॒भिष्ठि॑तो वरुणस्य॒ पाशो॑-
ऽग्ने॒रनी॑कम॒प आ वि॑वेश। अपा॑ नपात् प्र॒तिर॑क्ष॒न्नसुर्य॑ दमे॒दमे॑ (४९)

स॒मिधं॑ यक्ष्य॒ग्ने॥ प्र॑ति ते जि॒ह्वा घृ॑तमुच्च॑रण्ये॒त्समु॑द्रे ते
हृ॒दय॑म॒प्स्वन्तः॑। सं त्वा॑ वि॒शन्त्वोष॑धीरु॒ताऽऽपो॑ य॒ज्ञस्य॑ त्वा
य॒ज्ञप॑ते ह॒विर्भिः॑॥ सू॒क्तवा॒के न॑मोवा॒के वि॑धे॒माव॑भृथ निचङ्कुण
नि॒चेरु॑र॒सि नि॒चङ्कु॑णाव॑ दे॒वैर्दे॒वकृ॑तमे॒नोऽया॑डव॒ मर्त्यै॑र्म॒र्त्यकृ॑तमु॒रोरा
नो॑ दे॒व रि॒षस्पा॑हि सु॒मित्रा॑ न आप॒ ओष॑धयः (५०)

सन्तु दु॒र्मित्रा॑स्तस्मै भूया॒सुर्योऽस्मान् द्वेष्टि॑ यं च व॒यं द्वि॒ष्मो
दे॒वीरा॑प ए॒ष वो॑ गर्भ॒स्तं वः॑ सु॒प्रीत॑स्व सुभृ॒तम॑कर्म दे॒वेषु॑ नः सु॒कृतो॑
ब्रू॒तात् प्र॑तियुतो वरुणस्य॒ पाशः॑ प्रत्य॑स्तो वरुणस्य॒ पाश॑ ए॒धो-

ऽस्येधिषीमहि॑ समिद॑सि तेजो॑ऽसि तेजो॑ मयि॑ धेह्य॒पो अन्व॑चारिष॒ः
रसे॑न॒ सम॑सृक्ष्महि। पय॑स्वा॒ः अ॒ग्न आऽग॑मं॒ तं मा॒ स॒ः सृज॑
वर्च॑सा॥ (५१)

दमेदम् ओषधय आ षट् च॥ [४५]

यस्त्वा॑ हृ॒दा की॒रिणा॒ मन्य॑मानोऽम॑र्त्य॒ मर्त्यो॑ जोह॑वीमि।
जात॑वेदो यशो॑ अ॒स्मासु॑ धेहि॒ प्रजाभि॑रग्रे अमृ॑त॒त्वम॑श्याम्॥ यस्मै॒
त्व॒ः सु॒कृते॑ जातवेद॒ उ लो॒कम॑ग्रे कृणवः॒ स्यो॒नम्। अ॒श्विन॒ः स
पु॒त्रिणं॑ वी॒रव॑न्तं॒ गोम॑न्त॒ः र॒यिं न॑शते स्व॒स्ति॥ त्वे सु॑ पु॒त्र शव॑सो-
ऽवृ॑त्रन् काम॑कातयः। न त्वामि॒न्द्राति॑ रिच्यते॥ उ॒क्थउ॑क्थे सोम॒
इन्द्र॑ ममाद नी॒थेनी॑थे म॒घवा॑न॒ः (५२)

सु॒तासः॑। यदी॑ः स॒बाधः॑ पि॒तरं॒ न पु॒त्राः संमा॑नदक्षा॒ अव॑से
हव॑न्ते॥ अ॒ग्रे रसे॑न॒ तेज॑सा॒ जात॑वेदो॒ वि रौच॑से। र॒क्षोहा॑-
ऽमी॑वचातनः॥ अ॒पो अन्व॑चारिष॒ः रसे॑न॒ सम॑सृक्ष्महि। पय॑स्वा॒ः
अ॒ग्न आऽग॑मं॒ तं मा॒ स॒ः सृज॑ वर्च॑सा॥ वसु॑र्वसु॒पति॑रु॒हिक॑मस्य॒ग्रे
विभा॑वसुः। स्याम॑ ते सुम॒ताव॑पि॥ त्वाम॑ग्रे वसु॒पतिं॒ वसू॑नाम॒भि प्र
म॑न्दे (५३)

अध्व॑रेषु॒ राज॑न्। त्वया॒ वाजं॑ वाज॒यन्तो॑ जयेमा॒भि ष्या॑म
पृथ॑सु॒तीर्म॑र्त्यानाम्। त्वाम॑ग्रे वाज॒सात॑मं॒ विप्रा॑ वर्ध॒न्ति सु॑ष्टु॒तम्।
स नो॑ रास्व सु॒वीर्य॑म्॥ अ॒यं नो॑ अ॒ग्निर्व॑रिवः कृणो॒त्वयं॑ मृधः॒

पुर एतु प्रभिन्दन्। अयं शत्रूञ्जयतु जरहृषाणोऽयं वाजं जयतु
 वाजंसातौ॥ अग्निनाऽग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा॥ हव्यवाइ
 जुह्वस्यः॥ त्वं ह्यग्रे अग्निना विप्रो विप्रेण सन्धस्ता। सखा
 सख्या समिध्यसे॥ उदग्रे शुचयस्तव वि ज्योतिषा॥ (५४)

मध्वानं मन्दे ह्यग्रे चतुर्दश च॥ [४६]

वाचः प्राणाय त्वा। उपयाम गृहीतोऽस्यपानाय त्वा। आ वांयो वायवे सजोषाभ्यां त्वा। अयमृतायुभ्यां
 त्वा। या वामंश्विभ्यां माध्वीभ्यां त्वा। प्रातर्युजांश्विभ्यां त्वा। अयं वेनः शण्डाय त्वेप ते योनिर्वीरतां पाहि। तं
 मर्काय त्वेप ते योनिः प्रजाः पाहि। ये देवास्त्रिंशदाग्रयणोसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः। उपयाम गृहीतोऽसीन्द्राय
 त्वोक्थायुवै। मूर्धानंमग्नये त्वा वैश्वानराय। मधुश्च सः सर्पोसि। इन्द्राग्नी इन्द्राग्निभ्यां त्वा। ओमांसो
 विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः। मरुत्वन्तं त्रीणीन्द्राय त्वा मरुत्वते। महान् द्वे महेन्द्राय त्वा। कदाचनादित्येभ्यस्त्वा।
 कदाचनस्तूरीर्विवस्व आदित्य। इन्द्रः शुचिर्पः। वामं त्रीं देवाय त्वा सवित्रे। सुशर्मा विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः।
 बृहस्पतिस्त्वष्ट्रा सोमं पिब स्वाहा। हरिरसि सह सोमा इन्द्राय स्वाहा। अग्न आयूगोष्यग्रये त्वा तेजस्वते।
 उत्तिष्ठन्दिन्द्राय त्वौजस्वते। तरणिः सूर्याय त्वा भ्राजस्वते। आ तिष्ठाद्याः षडिन्द्राय त्वा षोडशिनै। उदु त्यं
 चित्रम्। अग्नेनय दिवं गच्छ। उरुमायुष्टे यदेवा मुमुग्धि। अग्नाविष्णू मुमुक्तम्। परा वै पङ्क्तः। देवा वै
 ये देवाः पङ्क्तौ। परा वै सवाचम्। देवासुराः कार्यम्। भूमिर्व्यतृष्यन्। प्रजापतिर्व्यक्षुध्यन्। भूमिरादित्या वै।
 अग्नि होत्रमादित्यो वै। भूमिलोकः सलोकः सुलोकः। विष्णोरुदुत्तमम्। अन्नपते पुनस्त्वाऽदित्याः। उरु सः
 संज वचसा। यस्त्वा सुष्टुतम्। त्वमग्रेयुश्वाहि सुष्टुतिम्। त्वमग्रे विचर्षणे। यस्त्वा विरोचसे॥
 आ दंदे वाचस्पतय उपयामगृहीतोऽस्या वांयो अयं वां या वा प्रातर्युजां वयं तं ये देवास्त्रिंशदुपयाम
 गृहीतोसि मूर्धानं मधुश्चेन्द्राग्नी ओमांसो मरुत्वन्तमिन्द्रं मरुत्वो मरुत्वान्महान्महान्नृवत्कदा वाममदब्धेभिरु
 हिरण्यपाणिः सुशर्मा बृहस्पतिस्तस्य हरिरस्यग्रं उत्तिष्ठन्तरणिरा प्यायस्वेयुष्टे ये ज्योतिष्मतां प्रयासायं
 चित्तमा तिष्ठेन्द्रमसां वि सर्वस्य महान्सजोषा उदु त्यं धातोरु हि यस्त्वा षट्त्वारिंशत्॥ ४६॥

आ ददे ये देवा महानुत्तिष्ठन्त्सर्वस्य सन् दुर्मित्राश्चतुः पञ्चाशत्॥५०॥

आ ददे तव वि ज्योतिषा॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः
समाप्तः॥१-४॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

दे॒वा॒सु॒राः सं॒य॑त्ता आ॒स॒न् ते दे॒वा वि॑ज॒य॒मु॒प॒य॒न्तोऽग्नौ॑
 वा॒मं व॒सु सं न्य॑दध॒ते॒द॒मु॒ नो भ॑विष्यति॒ यदि॑ नो जे॒ष्य॒न्तीति॑
 तद॒ग्नि॒र्य॒काम॑यत् तेनापा॑क्रामत् तद्दे॒वा वि॑जित्या॒वरु॑रु॒त्स॒मा॒ना
 अ॒न्वा॒य॒न् तद॑स्य॒ सह॑साऽदि॒त्सन्त॑ सोऽरो॒दी॒द्यद॑रो॒दीत् तद्बु॒द्रस्य॑
 रु॒द्रत्वं यद॑श्वशी॒यत् तद् (१)

र॑ज॒त॒ हिर॑ण्यमभवत् तस्मा॑द्रज॒त॒ हिर॑ण्यमदक्षि॒ण्यम॑श्रुज॒
 हि यो ब॒र्हिषि॑ ददाति॒ पुरा॑ऽस्य॒ संव॑त्स॒राद्गृ॑हे रु॒दन्ति॑ तस्मा॑द्ब॒र्हिषि॑
 न दे॒य॒ सोऽग्नि॑र॒ब्रवी॑द्वा॒ग्यंसा॒न्यथ॑ व इ॒दमि॑ति॒ पुन॑रा॒धेयं॑ ते
 के॒वल॑मित्य॒ब्रुव॑न्नृ॒वत् खलु॑ स इत्य॒ब्रवी॑द्यो म॒द्दे॒वत्य॑म॒ग्निमा॑दधा॒ता
 इति॑ तं पू॒षाऽऽध॑त्त॒ तेन॑ (२)

पू॒षाऽऽध॑र्त्त॒ तस्मा॑त् पौ॒ष्णाः प॒शव॑ उच्यन्ते॒ तं त्व॑ष्टाऽऽध॑त्त॒
 तेन॑ त्व॒ष्टाऽऽध॑र्त्त॒ तस्मा॑त् त्वा॒ष्ट्राः प॒शव॑ उच्यन्ते॒ तं म॑नुराऽध॑त्त॒
 तेन॑ म॒नुराध॑र्त्त॒ तस्मा॑न्मा॒न॒व्यः प्र॒जा उच्य॑न्ते॒ तं धा॒ताऽऽध॑त्त॒ तेन॑
 धा॒ताऽऽध॑र्त्त॒त्सं॒वत्स॑रो वै धा॒ता तस्मा॑त्सं॒वत्स॑रं प्र॒जाः प॒शवोऽनु॑ प्र
 जा॒यन्ते॑ य ए॒वं पु॑नरा॒धेय॑स्यर्द्धिं वेद॒- (३)

धो॒त्ये॒व यो॑ऽस्यै॒वं ब॒न्धुतां॑ वेद॒ बन्धु॑मान् भवति॒ भाग॑धेयं॒ वा
 अ॒ग्निरा॑हित॒ इच्छ॑मानः प्र॒जां प॒शून् यज॑मान॒स्योप॑ दो॒द्रावो॑द्वास्य॒

पुनरा दधीत भागधेयेनैवैनं समर्धयत्यथो शान्तिरेवास्यैषा
 पुनर्वस्वोरा दधीतैतद्वै पुनराधेयस्य नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामेवैनं
 देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी भवति दुर्भेरा दधात्ययांतयामत्वाय
 दुर्भेरा दधात्युद्ध एवैनमोषधीभ्योऽवरुध्याऽऽधत्ते पञ्चकपालः
 पुरोडाशो भवति पञ्च वा ऋतवं ऋतुभ्य एवैनमवरुध्याऽऽ-
 धत्ते॥ (४)

अर्शायत् तत् तेन वेदं दुर्भेः पञ्चविंशतिश्च॥ [१]

परा वा एष यज्ञं पशून् वपति योऽग्निमुद्वासयते पञ्चकपालः
 पुरोडाशो भवति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तोः पशवो यज्ञमेव पशून् व रुन्धे
 वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा
 ऋतायवः पुराऽन्नमक्षन् पङ्क्तौ याज्यानुवाक्या भवन्ति पाङ्क्तो यज्ञः
 पाङ्क्तः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निं पुनरा (५)

धत्ते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्ध्यते ज्यायो भागधेयं
 निकामयमानो यदाग्नेयं सर्वं भवति सैवास्यर्धिः सं वा
 एतस्य गृहे वाक् सृज्यते योऽग्निमुद्वासयते स वाचः सः सृष्टां
 यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो भवन्ति वाचो विधृत्यै
 यजमानस्यापराभावाय (६)

विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकरुपांशु यजति यथा वामं वसुं
 विविदानो गूहति तादृगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराहं यथा

वामं वसुं विविदानः प्रकाशं जिगमिषति तादृगेव तद्विभक्तिमुक्त्वा
 प्रयाजेन वर्षद्वरोत्यायतनादेव नैति यजमानो वै पुरोडाशः पशव
 एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते आहुती (७)

जुहोति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परि गृह्णाति कृतयजुः
 सम्भृतसम्भार इत्याहुर्न सम्भृत्याः सम्भारा न यजुः कर्तव्यमित्यथो
 खलु सम्भृत्या एव सम्भाराः कर्तव्यं यजुर्यज्ञस्य समृद्धौ
 पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुत्स्यूतं वासः पुनरुत्सृष्टोऽनङ्घ्रान्
 पुनराधेयस्य समृद्धौ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्यग्निहोत्रं
 जुहोति यत्रयत्रैवास्य न्यक्तं तत (८)

एवैनमव रुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते
 तस्य वरुण एवर्णयादाग्निवारुणमेकादशकपालमनु निर्वपेद्यं
 चैव हन्ति यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयेन प्रीणाति नाऽऽर्तिमाच्छति
 यजमानः॥ (९)

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहुती ततः पट्टिशञ्च॥ [२]

भूमिर्भूम्रा द्यौर्वरिणाऽन्तरिक्षं महित्वा। उपस्थे ते देव्यदिते-
 ऽग्निमन्त्रादमन्त्राद्यायाऽऽदधे॥ आऽयं गौः पृश्निरक्रमीदसनन्मातरं
 पुनः। पितरं च प्रयन्त्सुवः॥ त्रिंशद्धाम वि राजति वाक्पतङ्गाय
 शिश्रिये। प्रत्यंस्य वह द्युभिः॥ अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना।
 व्यख्यन्महिषः सुवः॥ यत् त्वा (१०)

क्रुद्धः परोवपं मन्युना यदवर्त्या। सुकल्पमग्रे तत्
 तव पुनस्त्वोदीपयामसि॥ यत् ते मन्युपरोत्तस्य पृथिवीमनु
 दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्देवा वसंवश्च समाभरन्॥
 मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु।
 बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ सप्त ते
 अग्रे समिधः सप्त जिह्वाः सप्त (११)

ऋषयः सप्त धाम प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त
 योनीरा पृणस्वा घृतेन॥ पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्र इषाऽऽयुषा।
 पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सह रय्या नि वर्तस्वाग्रे पिन्वस्व धारया।
 विश्वप्स्त्रिया विश्वतस्परि॥ लेकः सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या
 आज्यं जुषाणा विंयन्तु केतुः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा विंयन्तु विवस्वा९ अदितिर्देवजूतिस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा विंयन्तु॥ (१२)

त्वा जिह्वाः सप्त सुकेतस्ते नृन्योदश च॥ [३]

भूमिर्भूम्रा द्यौर्वरिणेत्याहाऽऽशिषैवैनमा धत्ते सर्पा वै
 जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कंसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत्
 ततो वै ते जीर्णास्तनूरपाघ्नत सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमा
 दधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वाऽऽधत्तेऽथो पूतमेव पृथिवीमन्नाद्यं
 नोपानमथ्यैतं (१३)

मन्त्रमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपांनमद्यत्सर्पराज्ञियां
 ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो अस्यामेवैनं
 प्रतिष्ठितमा धत्ते यत्त्वा क्रुद्धः परोवपेत्याहापहुत एवास्मै तत्
 पुनस्त्वोद्दीपयामसीत्याह समिन्ध एवैनं यत्ते मन्युपरोप्तस्येत्याह
 देवताभिरे- (१४)

वैनं सं भरति वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते योऽग्निमुद्वासयते
 बृहस्पतिवत्यर्चोप तिष्ठते ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञं
 सं दधाति विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधात्वित्याह सन्तत्यै विश्वे देवा
 इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति सप्त तै
 अग्ने समिधः सप्त जिह्वा - (१५)

इत्याह सप्तसप्त वै संस्रधाऽग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवाव
 रुन्धे पुनरूर्जा सह रय्येत्यभितः पुरोडाशमाहुती जुहोति
 यजमानमेवोर्जा च रय्या चोभयतः परि गृह्णात्यादित्या वा
 अस्माल्लोकादमुं लोकमायन्तेऽमुष्मिल्लोके व्यतृष्यन्त इमं लोकं
 पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान् होमानजुहवुस्त आर्ध्रुवन् ते सुवर्गं
 लोकमायन् यः पराचीनं पुनराधेयादग्निमादधीत स एतान्
 होमाञ्जुहयाद्यामेवाऽऽदित्या ऋद्धिमाध्रुवन् तामेवध्नोति॥ (१६)

एतमेव जिह्वा एतान् पञ्चविंशतिश्च॥ [४]

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्रयै। आरे अस्मे च

शृण्वते॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतः शुक्रं दुदुहे अहयः। पयः
 सहस्रसामृषिम्॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत् पतिः पृथिव्या अयम्।
 अपाः रेताः सि जिन्वति॥ अयमिह प्रथमो धायि धातृभिरुहोता
 यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः। यमप्रवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं
 विभुवं विशेविशे॥ उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या (१७)

उभा राधसः सह मादयध्वै। उभा दाताराविषाः रयीणामुभा
 वाजस्य सातये हुवे वाम्॥ अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो
 अरोचथाः। तं जानन्नग्र आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्॥ अग्र
 आयूषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
 अग्रे पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषः रयिं (१८)

मयि॥ अग्रे पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान्
 वक्षि यक्षि च॥ स नः पावक दीदिवोऽग्रे देवाः इहाऽऽवह। उप
 यज्ञः हविश्च नः॥ अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः।
 शुची रोचत आहुतः॥ उदग्रे शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव
 ज्योतीः ष्यर्चयः॥ आयुर्दा अग्रेऽस्यायुर्मै (१९)

देहि वर्चोदा अग्रेऽसि वर्चो मे देहि तनूपा अग्रेऽसि तनुवं
 मे पाह्यग्रे यन्मै तनुवा ऊनं तन्म आ पृण चित्रावसो स्वस्ति तै
 पारमशीयेन्धानास्त्वा शतः हिमा द्युमन्तः समिधीमहि वयस्वन्तो
 वयस्कृतं यशस्वन्तो यशस्कृतः सुवीरांसो अदाभ्यम्। अग्रे

सपत्नदम्भनं वरषिष्ठे अधि नाकै॥ सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसाऽगथाः
समृषीणां स्तुतेन सं प्रियेण धाम्ना॥ त्वमग्ने सूर्यवर्चा असि सं
मामायुषा वर्चसा प्रजया सृज॥ (२०)

आहुवर्च्यै रयि मे वर्चसा सप्तदश च॥ [५]

सं पश्यामि प्रजा अहमिदं प्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु नो
गृहे॥ अम्भः स्थाम्भो वो भक्षीय महः स्थ महो वो भक्षीय सहः स्थ
सहो वो भक्षीयोर्जः स्थोर्ज वो भक्षीय रेवती रमध्वमस्मिँल्लोकै-
ऽस्मिन् गोष्ठेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् योनाविहैव स्तेतो माऽप गात
बृहीर्मे भूयास्त (२१)

सं हितासि विश्वरूपीरा मोर्जा विशाऽऽगौपत्येनाऽऽ-
रायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासं मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥
उप त्वाऽग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्त एमसि।
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानं स्वे दमे॥
स नः पितेवं सूनवेऽग्ने सूपायनो भव। सचस्वा नः स्वस्तये॥
अग्ने (२२)

त्वं नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः॥ तं त्वा
शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः॥ वसुरग्निर्वसुश्रवाः।
अच्छां नक्षि द्युमत्तमो रयि दाः॥ ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यत
रायस्पोषेण वः पश्यामि रायस्पोषेण मा पश्यतेडाः स्थ मधुकृतः

स्यो॒ना माऽऽवि॑ंश॒तेरा॒ मदः॑। स॒हस्र॒पोषं॑ वः पु॒ष्यासं॑ (२३)

मयि॑ वो रायः॑ श्रयन्ताम्॥ तथ्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒ भर्गो॑ दे॒वस्य॑
धीम॑हि। धियो॒ यो नः॑ प्रचो॒दया॑त्॥ सो॒मान॒ः स्व॑रणं कृणुहि
ब्र॑ह्मणस्पते। क॒क्षीव॑न्तं॒ य औ॑शि॒जम्॥ क॒दा च॑न स्त॒रीर॑सि॒ नेन्द्र॑
सश्च॑सि दा॒शुषे॑। उ॒पोपे॑न्नु म॒घव॑न् भूय॒ इन्नु॑ ते दानं॑ दे॒वस्य॑ पृच्यते॥
परि॑ त्वाऽग्ने॒ पुरं॑ वयं विप्रः॑ सहस्य धीमहि। धृष॑द्वर्णं दि॒वेदि॑वे भे॒त्तारं॑
भङ्गु॑रावतः॥ अग्ने॑ गृहपते सुगृहपतिर॒हं त्वया॑ गृहप॑तिना भूयासः॑
सुगृह॑पतिर्मया त्वं गृहप॑तिना भूयाः शतः॑ हिमा॒स्तामा॑शिष॒मा शा॑से
तन्त॑वे ज्योति॑ष्मतीं॒ तामा॑शिष॒मा शा॑सेऽमुष्मै॒ ज्योति॑ष्मतीम्॥ (२४)

भूयास्त स्वस्तयेऽग्ने पुष्यासं धृषद्वर्णमेकान्नत्रिःशच्च॥ [६]

अयं॑ज्ञो वा ए॒ष यो॑ऽसामोप॑प्रयन्तो॒ अध्व॑रमित्या॒ह
स्तोम॑मे॒वास्मै॑ युन॒क्त्युपे॑त्या॒ह प्र॒जा वै प॒शव॑ उपे॒मं लो॒कं
प्र॒जामे॑व प॒शूनि॑मं लो॒कमुपै॑त्यस्य प्र॒त्नाम॑नुद्युत॒मित्या॑ह सुव॑र्गो
वै लो॒कः प्र॒त्नः सु॑व॒र्गमे॑व लो॒कः समा॑रो॒हत्य॑ग्निर्मूर्धा दि॒वः
क॒कुदि॑त्या॒ह मूर्धा॑न- (२५)

मे॒वैनः॑ समा॒नाना॑ करोत्यथो॒ देवलो॒कादे॑व म॒नुष्यलो॒के
प्रति॑तिष्ठत्ययमि॒ह प्र॑थ॒मो धा॑यि धा॒तृभि॑रित्या॒ह मु॒ख्यमे॒वैनं॑
करोत्यु॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॒हुव॑ध्या॒ इत्या॒हौजो॒ बल॑मे॒वाव॑ रु॒न्धेऽयं॑
ते योनि॑र्ऋ॒त्विय॒ इत्या॑ह प॒शवो॒ वै र॒यिः प॒शूने॒वाव॑ रु॒न्धे ष॒ड्वि॒रुपं॑

तिष्ठते षड्वा (२६)

ऋतवँ ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति षड्विरुत्तराभिरुपँ तिष्ठते द्वादशं
सं पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रति तिष्ठति
यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति संवत्सरस्य
परस्तादाग्निपावमानीभिरुपँ तिष्ठते पुनर्नवमेवैनमजरं करोत्यथो
पुनात्येवोपँ तिष्ठते योगे एवास्यैष उपँ तिष्ठते (२७)

दमँ एवास्यैष उपँ तिष्ठते याञ्जैवास्यैषोपँ तिष्ठते यथा
पापीयाञ्छेयस आहत्य नमस्यति तादृगेव तदायुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मै
देहीत्याहाऽऽयुर्दा ह्येष वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा
ह्येष तनूपा अग्नेऽसि तनुवं मे पाहीत्याह (२८)

तनूपा ह्येषोऽग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृणेत्याह यन्मे
प्रजायै पशूनामूनं तन्म आ पूरयेति वावैतदाह चित्रावसो स्वस्ति
ते पारमशीयेत्याह रात्रिर्वै चित्रावसुरव्युष्ट्यै वा एतस्यै पुरा ब्राह्मणा
अभैषुर्व्युष्टिमेवाव रुन्ध इन्धानास्त्वा शतः (२९)

हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
तिष्ठत्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतया ह स्म वै देवा असुराणां
शततरुहाः स्तृहन्ति यदेतया समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं
यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्या अछम्बद्धारः सं त्वमग्ने सूर्यस्य

वर्चसा गथा इत्याहैतत्त्वमसीदमहं भूयासमिति वावैतदाह त्वमग्ने
सूर्यवर्चा असीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते॥ (३०)

मूर्धानं वै तिष्ठत आह शतमहं षोडश च॥ [७]

सं पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावन्त एव ग्राम्याः
पशवस्तानेवाव रुन्धेऽम्भुः स्थाम्भो वो भक्षीयेत्याहाम्भो ह्येता
महः स्थ महो वो भक्षीयेत्याह महो ह्येताः सहः स्थ सहो वो
भक्षीयेत्याह सहो ह्येता ऊर्जस्थोर्ज वो भक्षीये- (३१)

त्याहोर्जो ह्येता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः
पशूनेवाऽऽत्मन् रमयत इहैव स्तेतो माऽप गातेत्याह ध्रुवा एवैना
अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः संहितासि
विश्वरूपीरिति वत्समभि मृशत्युपैवैनं धत्ते पशुचितमेनं कुरुते
प्र (३२)

वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते य आहवनीयमुपतिष्ठते
गार्हपत्यमुप तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यथो गार्हपत्यायैव
नि हुते गायत्रीभिरुप तिष्ठते तेजो वै गायत्री तेज एवाऽऽत्मन्
धत्तेऽथो यदेतं तृचमन्वाह सन्तत्यै गार्हपत्यं वा अनु द्विपादो वीराः
प्रजायन्ते य एवं विद्वान् द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठत - (३३)

आऽस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यतेत्याहा-
ऽऽशिषमेवैतामा शास्ते तत्सवितुर्वरेण्यमित्याह प्रसूत्यै सोमान्

स्वर॑ण॒मित्या॑ह सोमपी॒थमे॒वाव॑ रुन्धे कृ॒णुहि॑ ब्र॒ह्मण॑स्पत॒ इत्या॑ह
ब्र॒ह्मव॑र्च॒समे॒वाव॑ रुन्धे क॒दा च॒न स्त॒रीर॒सीत्या॑ह न स्त॒रीः रात्रि॑
वसति॒ (३४)

य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निमु॑पतिष्ठते परि॑ त्वाऽग्ने॒ पुरं॑ व॒यमित्या॑ह
परि॒धिमे॒वैतं॑ परि॑ दधा॒त्यस्क॑न्दा॒याग्रे॑ गृहपत॒ इत्या॑ह
यथा॒य॒जुरे॒वैतच्छ्रु॑तः हिमा॒ इत्या॑ह श॒तं त्वा॑ हेम॒न्तानि॑न्धिषी॒येति॑
वा॒वैतदा॑ह पु॒त्रस्य॒ नाम॑ गृ॒ह्णात्य॑न्नादमे॒वैनं॑ करोति॒ तामा॑शिष॒मा
शा॑से तन्त॒वे ज्योति॑ष्मती॒मिति॑ ब्रूया॒द्यस्य॑ पु॒त्रोऽजा॑तः स्यात्
ते॒ज॒स्व्ये॒वास्य॑ ब्र॒ह्मव॑र्च॒सी पु॒त्रो जा॑यते तामा॑शिष॒मा शा॑सेऽमुष्मे॒
ज्योति॑ष्मती॒मिति॑ ब्रूया॒द्यस्य॑ पु॒त्रो जा॑तः स्यात् तेज॑ ए॒वास्मिन्॑
ब्र॒ह्मव॑र्च॒सं द॑धाति॥ (३५)

ऊर्जं॑ वो भक्षी॒येति॑ प्र गार्ह॑पत्यमुपतिष्ठते वसति॒ ज्योति॑ष्मतीमेका॒न्नत्रि॑ः शब्दः॥ [८]

अ॒ग्नि॒होत्रं॑ जु॒होति॑ यदे॒व किं॑ च॒ यज॑मानस्य॒ स्वं तस्यै॒व तद्रेतः॑
सि॒ञ्चति॑ प्र॒जन॑ने प्र॒जन॑नः॒ हि वा॑ अ॒ग्निरथो॑षधी॒रन्त॑ंगता दहति॒
तास्ततो॑ भूय॑सीः प्रजा॑यन्ते यत्सा॒यं जु॒होति॑ रेत॑ ए॒व तथ्सि॑ञ्चति॒
प्रैव॑ प्रा॒तुस्त॑नैन॒ जन॑यति॒ तद्रेतः॑ सि॒क्तं न॑ त्वष्ट्राऽवि॒कृतं॑ प्रजा॑यते
याव॑च्छो॒ वै रेत॑सः सि॒क्तस्य॑ (३६)

त्वष्टा॑ रूपाणि॒ विक॑रोति॒ ताव॑च्छो॒ वै तत्प्रजा॑यत ए॒ष वै
दैव्य॑स्त्वष्टा॒ यो यज॑ते ब॒ह्वीभि॑रुप॒ तिष्ठ॑ते रेत॑स ए॒व सि॒क्तस्य॑ बहु॒शो

रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयान् भवति य एवं
विद्वानग्निमुपतिष्ठतेऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां तेऽसुरा यद्देवानां
वित्तं वेद्यमासीत्तेन सह (३७)

रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त तेऽपश्यन्नाग्नेयी
रात्रिराग्नेयाः पशवं इममेवाग्निं स्तवाम स नः स्तुतः पशून्
पुनर्दास्यतीति तेऽग्निमस्तुवन्त्स एभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यहरभि
पशून्निर्जत् ते देवाः पशून् वित्वा कामा अकुर्वत् य एवं
विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवत्या- (३८)

दित्यो वा अस्माल्लोकादमुं लोकमैत्सोऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं
लोकमभ्यध्यायत्स इमं लोकमागत्य मृत्योरविभेन्मृत्युसंयुत इव
ह्ययं लोकः सोऽमन्यतेममेवाग्निं स्तवानि स मां स्तुतः
सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सोऽग्निमस्तौत्स एनं स्तुतः सुवर्गं
लोकमगमयद्य - (३९)

एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमेति सर्वमायुरेत्यभि
वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते यथा खलु वै
श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुप तिष्ठते न प्रातः
स हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयाश्च पापीयाश्चासाते
ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यन्- (४०)

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमंस्तरत्युपस्थेयोऽग्नी(३)र्नोप-

स्थेया(३) इत्याहुर्मनुष्यायेन्वै योऽहरहराहृत्याथैनं याचति स इन्वै तमुपाच्छत्यथ को देवानहरहर्याचिष्यतीति तस्मान्नोपस्थेयोऽथो खल्वाहुराशिषे वै कं यजमानो यजत इत्येषा खलु वा (४१)

आहिताग्रेराशीर्यदग्निमुपतिष्ठते तस्मादुपस्थेयः प्रजापतिः पशूनंसृजत ते सृष्टा अहोरात्रे प्राविशन् ताञ्छन्दोभिरन्विच्छन्त्यच्छन्दोभिरुपतिष्ठते स्वमेव तदन्विच्छति न तत्र जाम्यंस्तीत्याहुर्योऽहरहरुपतिष्ठत इति यो वा अग्निं प्रत्यङ्मुपतिष्ठते प्रत्येनमोषति यः पराङ् विष्वङ् प्रजयां पशुभिरेति कवातिर्यङ्मिवोपतिष्ठेत नैनं प्रत्योषति न विष्वङ् प्रजयां पशुभिरेति॥ (४२)

सिक्तस्य सह भवति यो यत्खलु वै पशुभिस्त्रयोदश च॥—————[९]

मम नाम प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदग्रे। तत्त्वं बिभृहि पुनरा मदैतोस्तवाहं नाम बिभराण्यग्रे॥ मम नाम त्वं च जातवेदो वासंसी इव विवसानौ ये चरावः। आयुषे त्वं जीवसे वयं यथायथं वि परि दधावहे पुनस्ते॥ नमोऽग्नयेऽप्रतिविद्धाय नमोऽनाधृष्टाय नमः सम्राजै। अषाढो (४३)

अग्निर्बृहद्व्या विश्वजिह्वसहन्त्यः श्रेष्ठो गन्धर्वः॥ त्वत्पितारो अग्रे देवास्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः। सं मामायुषा सं गौपत्येन सुहिते मा धाः॥ अयमग्निः श्रेष्ठतमोऽयं भगवत्तमोऽयं सहस्रसातमः। अस्मा अस्तु सुवीर्यम्॥ मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं

समिमं दधातु। या इष्टा उषसो निमृचंश्च ताः सं दधामि हविषा
घृतेन॥ पर्यस्वतीरोषधयः (४४)

पर्यस्वद्वीरुधां पर्यः। अपां पर्यसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र सः
सृज॥ अग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छुकेयं तन्मे राध्यताम्॥
अग्निः होतारमिह तं हुवे देवान् यज्ञियानिह यान् हवामहे॥ आ
यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा हविषो मे अस्य॥ कस्त्वा
युनक्ति स त्वा युनक्तु यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति (४५)

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू विमुञ्चताम्॥ अभिन्नो
घर्मो जीरदानुर्यत आत्तस्तदगन् पुनः। इध्मो वेदिः परिधयंश्च सर्वं
यज्ञस्याऽऽयुरनु सं चरन्ति॥ त्रयस्त्रिंशत्तन्तवो ये वितन्तिरे य इमं
यज्ञं स्वधया ददन्ते तेषां छिन्नं प्रत्येतदधामि स्वाहा घर्मो देवाः
अप्येतु॥ (४६)

अपां ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चत्वारिंशच्च॥ [१०]

वैश्वानरो न ऊत्याऽऽप्र यातु परावतः। अग्निरुक्थेन वाहंसा॥
ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम्। अजस्रं घर्ममीमहे॥
वैश्वानरस्य दसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः। उभा
पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी भूरिरेतसा॥ पृष्टो दिवि पृष्टो
अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा
पृष्टो अग्निः स नो दिवा स (४७)

रिषः पातु नक्तम्॥ जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशुं न गोपा

इर्यः परिज्मा। वैश्वानरं ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा
नः॥ त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान् आ रोदसी अपृणा जायमानः। त्वं
देवाः अभिशस्तेरमुश्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा॥ अस्माकमग्ने
मघवत्सु धारयानामि क्षत्रमजरं सुवीर्यम्। वयं जयेम शतिनं
सहस्रिणं वैश्वानरं (४८)

वाजमग्ने तवोतिभिः॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हिकं
भुवनानामभिश्चीः। इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते
सूर्येण॥ अव ते हेडो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः।
क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेतो राजन्नेनांसि शिश्रथः कृतानि॥
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय। अथा
वयमादित्य (४९)

व्रते तवानागसो अदितये स्याम॥ दधिक्राव्णो अकारिषं
जिष्णोरश्वस्य वाजिनः॥ सुरभि नो मुखां करत् प्र ण आयूषि
तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषा-
ऽपस्ततान। सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणक्तु मध्वा समिमा
वचांसि॥ अग्निर्मूर्धा भुवः। मरुतो यद्ध वो दिवः सुम्नायन्तो
हवामहे। आ तू न (५०)

उप गन्तन॥ या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि
दाशुषे यच्छुताधि। अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो

धत्त वृषणः सुवीरम्॥ अदितिर्न उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु।
 अदितिः पात्व९हंसः॥ महीम् षु मातर९ सुव्रतानामृतस्य
 पत्नीमवसे हुवेम। तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूची९ सुशर्माणमदिति९
 सुप्रणीतिम्॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहस९ सुशर्माणमदिति९
 सुप्रणीतिम्। दैवीं नाव९ स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमा रुहेमा
 स्वस्तये॥ इमा९ सु नावमाऽरुह९ शतारित्रा९ शतस्फ्याम्।
 अच्छिद्रां पारयिष्णुम्॥ (५१)

दिवा स संहस्त्रिणं वैश्वानराऽऽदित्य तू नोऽनेहस९ सुशर्माणमेकान्नवि९शतिश्च॥———[११]

देवासुराः परा भूमिर्भूमिरुपप्रयन्तः सं पश्याम्ययज्ञः सं पश्याम्यग्नि होत्रं मम नाम वैश्वानर

एकादश॥११॥

देवासुराः क्रुद्धः सं पश्यामि सं पश्यामि नक्तमुपं गन्तुनैकपञ्चाशत्॥५१॥

देवासुराः पारयिष्णुम्॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः

समाप्तः॥१-५॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

सं त्वां सिञ्चामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च। बृहस्पतिप्रसूतो
 यजमान इह मा रिषत्॥ आज्यमसि सत्यमसि सत्यस्याध्यक्षमसि
 हविरसि वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतशुष्मं सत्यौजाः सहोऽसि
 सहमानमसि सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः
 सहस्व पृतन्यतः। सहस्रवीर्यमसि तन्मां जिन्वाऽऽज्यस्याऽऽ-
 ज्यमसि सत्यस्य सत्यमसि सत्यायु- (१)

रसि सत्यशुष्ममसि सत्येनं त्वाऽभि घोरयामि तस्य ते भक्षीय
 पश्चानां त्वा वातानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वर्तूनां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वा दिशां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वा पञ्चजनानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 चरोस्त्वा पञ्चबिलस्य यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 क्षत्रस्य त्वौजसे यन्त्राय (२)

धर्त्राय गृह्णामि
 विशे त्वा यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 सुवीर्याय त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णामि रायस्पोषाय त्वा
 गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा गृह्णामि भूरस्माकं हविर्देवानामाशिषो

यजमानस्य देवानां त्वा देवताभ्यो गृह्णामि कामाय त्वा
गृह्णामि॥ (३)

सत्यायुरोजसे यन्नाय त्रयस्त्रिंशच्च॥ [१]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासं
धीरश्चेत्ता वसुविदुग्रोऽस्युग्रोऽहः संजातेषु भूयास-
मुग्रश्चेत्ता वसुविदभिभूरस्यभिभूरहः संजातेषु भूयास-
मभिभूश्चेत्ता वसुविद्युनज्मिं त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढवे
जातवेदः। इन्धानास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा ज्योग्जीवेम बलिहृतो
वयं ते॥ यन्मे अग्रे अस्य यज्ञस्य रिष्या- (४)

द्यद्वा स्कन्दादाज्यस्योत विष्णो। तेन हन्मि सपत्नं दुर्मरायुमेनं
दधामि निर्ऋत्या उपस्थे। भूर्भुवः सुवरुच्छुष्मो अग्रे यजमानायैधि
निशुष्मो अभिदासते। अग्रे देवैद्ध मन्विद्ध मन्द्रजिह्वामर्त्यस्य ते
होतर्मूर्धन्ना जिघर्मि रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय मनोऽसि
प्राजापत्यं मनसा मा भूतेनाऽऽविंश वागस्येन्द्री संपत्क्षयणी (५)

वाचा मैन्द्रियेणाऽऽविंश
वसन्तमृतूनां प्रीणामि स मां प्रीतः प्रीणातु
ग्रीष्ममृतूनां प्रीणामि स मां प्रीतः प्रीणातु
वर्षा ऋतूनां प्रीणामि ता मां प्रीताः प्रीणन्तु
शरदमृतूनां प्रीणामि सा मां प्रीता प्रीणातु

हेमन्तशिशिरावृतूनां प्रीणामि तौ मां प्रीतौ प्रीणीता-
मग्नीषोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासम-
ग्रेहं देवयज्ययान्नादो भूयासं (६)

दब्धिरस्यदब्धो भूयास-

ममुं दभेयमग्नीषोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयास-
मिन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययेन्द्रियाव्यन्नादो भूयास-
मिन्द्रस्याहं देवयज्ययेन्द्रियावी भूयासं

महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं महिमानं गमेयमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं
देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयम्॥ (७)

रिप्याँत्सपत्नक्षयण्यन्नादो भूयासः पद्विंशच्च॥ [२]

अग्निर्मा दुरिष्ठात् पातु सविताऽघशंसाद्यो मेऽन्ति दूरै-
ऽरातीयति तमेतेन जेषं सुरूपवर्षवर्ण एहीमान् भद्रान्
दुर्यां अभ्येहि मामनुव्रता न्यु शीर्षाणि मृद्धमिड एह्यदित
एहि सरस्वत्येहि रन्तिरसि रमन्तिरसि सूनर्यसि जुष्टे जुष्टिं
तेऽशीयोपहृत उपह्वं (८)

तेऽशीय सा मै सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता मनसा
तच्छकेयं यज्ञो दिवं रोहतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो देवयानः
पन्थास्तेन यज्ञो देवा अप्येत्वस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्वस्मान्नाय
उत यज्ञाः सचन्तामस्मासु सन्त्वाशिषः सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनी

जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा नो- (९)

ऽसि जुष्टिं ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं
यज्ञं समिमं दधातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह
मादयन्ताम्॥ ब्रध्न पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे
मोषदसत् प्रजापतेर्भागोऽस्यूजस्वान् पयस्वान् प्राणापानौ मे
पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानव्यानौ मे पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा
मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिल्लोके॥ (१०)

उपह्वं जुष्टा नस्त्वा षट् च॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासं नराशंसस्याहं
देवयज्यया पशुमान् भूयासमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽ-
युष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषं सोमस्या-
हमुज्जितिमनूज्जेषमग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषमग्नीषोमयोरहमुज्जितिमनूज्जेष-
मिन्द्राग्नियोरहमुज्जितिमनूज्जेषमिन्द्रस्याहमु- (११)

ज्जितिमनूज्जेषं महेन्द्रस्याहमुज्जितिमनूज्जेषमग्नेः स्विष्टकृतो-
ऽहमुज्जितिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा
सपत्नां इन्द्रो मे निग्राभेणाधरां अकः॥ उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म
देवा अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्॥
एमा अग्नन्नाशिषो दोहंकामा इन्द्रवन्तो (१२)

वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्॥ रोहितेन त्वाऽग्निर्देवतां

गमयतु हरिभ्यां त्वेन्द्रो देवतां गमयत्वेतशेन त्वा सूर्यो देवतां
 गमयतु वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीन् वि योक्त्रा यानि
 परिचर्तनानि धत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रं प्र णो ब्रूताद्वाग्धान्
 देवतासु॥ विष्णोः शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयं
 सोमस्याहं देवयज्यया (१३)

सुरेता रेतो धिषीय त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनां रूपं
 पुषेयं देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्यया
 मिथुनेन प्र भूयासं वेदोऽसि वित्तिरसि विदेय कर्मासि कुरुणमसि
 क्रियासं सनिरसि सनितासि सनेयं घृतवन्तं कुलायिनं
 रायस्पोषं सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनम्॥ (१४)

इन्द्रस्याहमिन्द्रवन्तः सोमस्याहं देवयज्यया चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [४]

आ प्यायतां ध्रुवा घृतेन यज्ञं यज्ञं प्रति देवयज्यः। सूर्याया
 ऊधोऽदित्या उपस्थ उरुधारा पृथिवी यज्ञे अस्मिन्॥ प्रजा-
 पतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिंस्त्वा दधामि सह यजमानेन सदसि
 सन्मै भूयाः सर्वमसि सर्वं मे भूयाः पूर्णमसि पूर्णं मे भूया
 अक्षितमसि मा मे क्षेष्टाः प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तां
 दक्षिणायां (१५)

दिशि मासाः पितरो मार्जयन्तां प्रतीच्यां दिशि गृहाः
 पशवो मार्जयन्तामुदीच्यां दिश्याप ओषधयो वनस्पतयो

मार्जयन्तामूर्ध्वायां दिशि यज्ञः संवत्सरो यज्ञपतिर्मार्जयन्तां
विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रेण छन्दसा पृथिवीमनु वि
क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभेन
छन्दसाऽन्तरिक्षमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः
क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतेन छन्दसा दिवमनु वि क्रमे
निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्ताऽऽनुष्टुभेन
छन्दसा दिशोऽनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मः॥ (१६)

दक्षिणायां द्विष्मो विष्णोरेकान्नत्रिंशच्च॥ [५]

अगन्म सुवः सुवर्गगन्म सन्दृशस्ते मा छिंथिस् यत्ते तपस्तस्मै
ते माऽऽवृक्षि सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मै धेहि वर्चोधा
असि वर्चो मयि धेहीदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिवो-
ऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स
यं द्विष्मः। (१७)

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं मया
प्रजा समहं रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषः समिद्धो अग्ने मे
दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान् यज्ञो वसीयान् भूयासमग्न
आयूषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। (१८)

दधत् पोष॑ रयि॑ मयि॑। अग्रे॑ गृहपते सुगृहपतिर॒हं त्वया॑
गृहपतिना भूयास॑ सुगृहपतिर्मया॒ त्वं गृहपतिना भूयाः शत॑
हिमास्तामशिषमा शा॑से तन्त॒वे ज्योतिष्मतीं॑ तामाशिषमाशा॑से-
ऽमुष्मै॑ ज्योतिष्मतीं॑ कस्त्वा॒ युनक्ति॑ स त्वा॒ विमुञ्च॑त्वग्ने॑ व्रतपते
व्रतम॑चारिषं॒ तद॑शकं॒ तन्मे॑ऽराधि य॒ज्ञो ब॑भूव स आ (१९)

ब॑भूव स प्र ज॑ज्ञे स वा॒वृधे। स दे॒वाना॒मधि॑पतिर्ब॑भूव सो
अ॒स्मा॑ अ॒धि॑पतीन् करोतु व॒यः॑ स्या॒म प॑तयो रयी॒णाम्॥ गोमा॑
अ॒ग्नेऽवि॑मा॑ अ॒श्वी य॒ज्ञो नृ॒वत्स॑खा स॒दमि॑दप्रमृष्यः। इडा॑वा॑ ए॒षो
अ॒सुर॑ प्र॒जावा॑न् दी॒र्घो र॒यिः पृ॑थुबु॒धः स॒भावान्॥ (२०)

द्विष्मः सुवीर्य॑ स आ पञ्चत्रि॑शच्च॥ [६]

यथा॒ वै स॑मृतसो॒मा ए॒वं वा ए॒ते स॑मृतय॒ज्ञा यद्व॑र॒शपूर्ण॑मा॒सौ
कस्य॒ वाह॑ दे॒वा य॒ज्ञमा॒ गच्छ॑न्ति॒ कस्य॑ वा॒ न ब॑हूनां यज॑मानानां॒
यो वै दे॒वताः॒ पूर्वं॑ परिगृ॒ह्णाति॑ स ए॒नाः श्वो॒ भूते॑ य॒जत॑
ए॒तद्वै दे॒वाना॑मा॒यत॑नं॒ यदा॑हव॒नीयो॑ऽन्तरा॒ग्नी प॑शूनां गा॒रह॑पत्यो
मनु॑ष्या॒णामन्वा॑हार्यप॒चनः॑ पि॒तृणा॑म॒ग्निं गृ॑ह्णाति॒ स्व ए॒वाय॑तने
दे॒वताः॒ परि॑ (२१)

गृ॒ह्णाति॒ ताः श्वो॒ भूते॑ य॒जते॑ व्र॒तेन॒ वै मे॒ध्योऽग्नि॑र्व्रतप॑तिर्ब्राह्म॒णो
व्र॑तभृद् व्र॒तमु॑पैष्यन् ब्रूया॒दग्ने॑ व्रतपते व्र॒तं च॑रिष्यामीत्य॒ग्निर्वै
दे॒वानां॑ व्र॒तप॑तिस्तस्मा॑ ए॒व प्र॑तिप्रोच्य॑ व्र॒तमा॑ल॒भते॑ ब॒र्हिषा॑
पूर्ण॑मा॒से व्र॒तमु॑पैति व॒त्सैर॑मावा॒स्यायामे॒तद्धै॑तयो॒राय॑तनमु॒पस्तीर्यः॑

पूर्वश्चाग्निरपरश्चेत्याहुर्मनुष्या (२२)

इत्वा उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमु देवा येषां नवावसान-
मुपास्मिञ्चो यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं विद्वानग्निमुपस्तृणाति
यजमानेन ग्राम्याश्च पशवोऽवुरुध्या आरण्याश्चेत्याहुर्यद्ग्राम्यानुप-
वसन्ति तेन ग्राम्यानव रुन्धे यदारण्यस्याश्जाति तेनारण्यान्
यदनाश्वानुपवसेत् पितृदेवत्यः स्यादारण्यस्याश्जातीन्द्रियं (२३)

वा आरण्यमिन्द्रियमेवाऽऽत्मन् धत्ते यदनाश्वानुपवसेत्
क्षोधुकः स्याद्यदशजीयाद्रुद्रोऽस्य पशूनभिमन्येतापोऽश्जाति
तन्नेवाशितं नेवानशितं न क्षोधुको भवति नास्य रुद्रः
पशूनभि मन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो
यदनाश्वानुपवसति वज्रेणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यं हन्ति॥ (२४)

परि मनुष्या इन्द्रियं साक्षात् त्रीणि च॥ [७]

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येष्टाय श्रद्धधतेऽपः प्र
णयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽऽरभ्य यज्ञेन यजत उभयेऽस्य
देवमनुष्या इष्टाय श्रद्धधते तदाहुरति वा एता वरत्रेदन्त्यति वाचं
मनो वावैता नाति नेदन्तीति मनसा प्र णयतीयं वै मनो- (२५)

ऽनयैवैनाः प्र णयत्यस्कन्नहविर्भवति य एवं वेद यज्ञायुधानि
सम्भरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव तथ्सम्भरति यदेकमेकं
सम्भरेत् पितृदेवत्यानि स्युर्यत्सह सर्वाणि मानुषाणि द्वेद्वे

सम्भरति याज्यानुवाक्ययोरेव रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै दशं यज्ञायुधानि वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते स्फ्य- (२६)

अं कृपालानि चाग्निहोत्रहवणी च शूर्पं च कृष्णाजिनं च शम्यां चोलूखलं च मुसलं च दृषच्चोपला चैतानि वै दशं यज्ञायुधानि य एवं वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते यो वै देवेभ्यः प्रतिप्रोच्यं यज्ञेन यजन्ते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यः हविर्निरूप्यमाणमभि मन्त्रयेताग्निः होतारमिह तः हव इति (२७)

देवेभ्य एव प्रतिप्रोच्यं यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यमेष वै यज्ञस्य ग्रहो गृहीत्वैव यज्ञेन यजते तदुदित्वा वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या अथो मनसा वै प्रजापतिर्यज्ञमन्तनुत् मनसैव तद्यज्ञं तन्तुते रक्षसां मनन्ववचाराय यो वै यज्ञं योग आगते युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु॥ (२८)

वै मनः स्फ्य इति युनक्तेकादश च॥ [८]

प्रजापतिर्यज्ञानंसृजताग्निहोत्रं चाग्निष्टोमं च पौर्णमासीं चोक्थ्यं चामावास्यां चातिरात्रं च तानुदमिमीत् यावदग्निहोत्रमासीत् तावानग्निष्टोमो यावती पौर्णमासी तावानुक्थ्यो यावत्यमावास्या तावानतिरात्रो य एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनोपाप्नोति तावदुपाऽऽप्नोति य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजन्ते यावदुक्थ्येनो-

पाप्नोति (२९)

तावदुपा॑ऽऽप्नोति॑ य एवं वि॒द्वान॑मावा॒स्यां॑ यज॑ते
याव॑दतिरा॒त्रेणो॑पाप्नोति॑ तावदुपा॑ऽऽप्नोति॑ परमे॑ष्ठिनो वा एष
य॒ज्ञोऽग्रं॑ आसीत् तेन॑ स पर॑मां काष्ठा॑मगच्छत् तेन॑ प्र॒जाप॑तिं
नि॒रवा॑साययत् तेन॑ प्र॒जाप॑तिः पर॑मां काष्ठा॑मगच्छत् तेनेन्द्र॑
नि॒रवा॑साययत् तेनेन्द्रः॑ पर॑मां काष्ठा॑मगच्छत् तेना॒ग्नीषो॑मौ
नि॒रवा॑साययत् तेना॒ग्नीषो॑मौ पर॑मां काष्ठा॑मगच्छतां॑ य (३०)

ए॒वं वि॒द्वान् द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते पर॒मामे॒व काष्ठां॑ गच्छति॑
यो वै प्रजा॑तेन य॒ज्ञेन॑ यज॑ते प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मिथुनैर्जा॑यते
द्वाद॑श मा॒साः संव॑त्स॒रो द्वाद॑श द्व॒न्द्वानि॑ द॒र्शपूर्ण॑मा॒सयो॑स्तानि
स॒म्पाद्या॑नीत्या॒हुर्व॑त्सं चो॒पाव॑सृजत्यु॒खां चाधि॑ श्रय॒त्यव॑ च ह॒न्ति
दृ॒षदौ॑ च स॒माह॑न्त्यधि॑ च व॒पते॑ क॒पाला॑नि चोप॑ दधाति पुरो॒डाशं॑
चा- (३१)

धि॒श्रय॑त्याज्यं च स्तम्ब॑य॒जुश्च॒ हर॑त्य॒भि च॑ गृह्णाति वेदिं च
परि॑गृह्णाति प॒त्नीं च॒ सं न॑ह्यति प्रोक्ष॑णीश्चाऽऽसा॒दय॑त्याज्यं चै॒तानि॑
वै द्वाद॑श द्व॒न्द्वानि॑ द॒र्शपूर्ण॑मा॒सयो॑स्तानि य ए॒व स॒म्पाद्य॑ यज॑ते
प्रजा॑तेनै॒व य॒ज्ञेन॑ यज॑ते प्र प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्मिथुनैर्जा॑यते॥ (३२)

उ॒च्ये॒नोपा॑प्नोत्य॒गच्छतां॑ यः पुरो॒डाशं॑ च च॒त्वारि॑ंश॒च्च॥ [९]

ध्रु॒वो॑ऽसि ध्रु॒वो॑ऽह॒ संजा॑तेषु भूयास॒मित्या॑ह ध्रु॒वाने॒वैनान्

कुरुत उग्रोऽस्युग्रोऽहं संजातेषु भूयासमित्याहाप्रतिवादिन
 एवैनान्कुरुतेऽभिभूरस्यभिभूरहं संजातेषु भूयासमित्याह य एवैनं
 प्रत्युत्पिपीते तमुपास्यते युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येनेत्याहैष वा
 अग्रेर्योगस्तेनै- (३३)

वैनं युनक्ति यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन्
 यज्ञस्य व्युद्धेनासुरान् पराभावयन् यन्मै अग्रे अस्य यज्ञस्य
 रिष्यादित्याह यज्ञस्यैव तत्समृद्धेन यजमानः सुवर्गं लोकमेति
 यज्ञस्य व्युद्धेन भ्रातृव्यान् परा भावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभि-
 रुप सादयेद्यज्ञमुखं वा अग्निहोत्रं ब्रह्मेता व्याहृतयो यज्ञमुख एव
 ब्रह्म (३४)

कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवोपसादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः
 संवत्सरं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यान्यालभमान
 एताभिर्व्याहृतीभिर्हवीऽप्यासादयेद्यज्ञमुखं वै दर्शपूर्णमासौ
 चातुर्मास्यानि ब्रह्मेता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म कुरुते संवत्सरे
 पर्यागत एताभिरेवासादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति
 यद्वै यज्ञस्य साम्ना क्रियते राष्ट्रं (३५)

यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यदृचा विशं यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छत्यथ
 ब्राह्मणोऽनाशीर्केण यज्ञेन यजते सामिधेनीरनुवक्ष्यन्नेता व्याहृतीः
 पुरस्ताद्दध्याद् ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते तथा ब्राह्मणः साशीर्केण यज्ञेन

यजते यं कामयेत् यजमानं भ्रातृव्यमस्य यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति
तस्यैता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्यायां दध्याद् भ्रातृव्यदेवत्यां वै पुरो-
ऽनुवाक्यां भ्रातृव्यमेवास्य यज्ञस्या- (३६)

ऽऽशीर्गच्छति यान् कामयेत् यजमानान्त्समावत्येनान्
यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति तेषामेता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्याया
अर्धर्च एकां दध्याद्याज्यायै पुरस्तादेकां याज्याया अर्धर्च एकां
तथैनान्त्समावती यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यथा वै पर्जन्यः सुवृष्टं
वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय वर्षति स्थलयोदकं परिगृह्णन्त्याशिषां
यज्ञं यजमानः परिगृह्णाति मनोऽसि प्राजापत्यं (३७)

मनसा मा भूतेनाऽऽविशेत्याह मनो वै प्राजापत्यं प्राजापत्यो
यज्ञो मन एव यज्ञमात्मन् धत्ते वागस्यैन्द्री संपत्क्षयणी वाचा
मैन्द्रियेणाऽऽविशेत्याहैन्द्री वै वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन् धत्ते॥ (३८)

तेनैव ब्रह्मं राष्ट्रमेवास्यं यज्ञस्यं प्राजापत्यं पट्टिशश्च॥ [१०]

यो वै सप्तदशं प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति
न यज्ञाद् भ्रंशत आश्रावयेति चतुरक्षरमस्तु श्रौषडिति चतुरक्षरं
यजेति द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो वषट्कार एष वै
सप्तदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति न
यज्ञाद् भ्रंशते यो वै यज्ञस्य प्रायणं प्रतिष्ठा- (३९)

मुदयनं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सङ्स्थां गच्छत्या

श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञस्य
 प्रायणमेषा प्रतिष्ठेतदुदयनं य एवं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन
 स॒ऽस्थां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहं वेद दुह एवैनं यज्ञो वै
 सूनृताऽऽश्रावयेत्यैवैनामह्वदस्तु (४०)

श्रौषडित्युपावासाग्यजेत्युदनैषीद्ये यजामह इत्युपास-
 दद्वषट्कारेण दोग्ध्येष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेद दुह एवैनं
 देवा वै सत्रमासत तेषां दिशोऽदस्यन्त एतामाद्रा पङ्क्तिमपश्यन्ना
 श्रावयेति पुरोवातमजनयन्नस्तु श्रौषडित्यभ्र९ समप्लावयन् यजेति
 विद्युत- (४१)

मजनयन् ये यजामह इति प्रावर्षयन्नभ्यस्तनयन् वषट्कारेण
 ततो वै तेभ्यो दिशः प्राप्यायन्त य एवं वेद प्रास्मै दिशः प्यायन्ते
 प्रजापतिं त्वोवेद प्रजापतिस्त्वं वेद यं प्रजापतिर्वेद स पुण्यो
 भवत्येष वै छन्दस्यः प्रजापतिरा श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे
 वषट्कारो य एवं वेद पुण्यो भवति वसन्त- (४२)

मृतूनां प्रीणामीत्याहर्तवो वै प्रयाजा ऋतूनेव प्रीणाति तैऽस्मै
 प्रीता यथापूर्वं कल्पन्ते कल्पन्तेऽस्मा ऋतवो य एवं वेदाग्नी-
 षोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वै
 यज्ञश्चक्षुष्मान् ताभ्यामेव चक्षुरात्मन् धत्तेऽग्नेरहं देवयज्ययान्नादो
 भूयासमित्याहाग्निर्वै देवानामन्नादस्तेनैवा- (४३)

ऽन्नाद्यमात्मन् धत्ते दब्धिरस्यदब्धो भूयासमुं दंभेयमित्या-
 हैतया वै दब्ध्या देवा असुरानदभ्रुवन् तयैव भ्रातृव्यं दभ्रोत्यग्नी-
 षोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वा इन्द्रो
 वृत्रमहन् ताभ्यामेव भ्रातृव्यं स्तृणुत इन्द्राग्रियोरहं देवयज्ययै-
 न्द्रियाव्यन्नादो भूयासमित्याहेन्द्रियाव्येवान्नादो भवतीन्द्रस्या- (४४)

ऽहं देवयज्ययैन्द्रियावी भूयासमित्याहेन्द्रियाव्येव भवति
 महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं महिमानं गमेयमित्याह
 जेमानमेव महिमानं गच्छत्यग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽ-
 युष्मान् युजेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽऽयुरेवाऽऽत्मन् धत्ते प्रति
 युजेन तिष्ठति॥ (४५)

प्रतिष्ठांमहदस्तु विद्युतं वसन्तमेवेन्द्रस्याऽष्टात्रिंशच्च॥ [११]

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनैभ्यः। अस्माकमस्तु केवलः॥
 इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते धियस्ताः। शूरो नृषांता
 शवसश्चकान आ गोमति ब्रजे भजा त्वं नः॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो
 या ते जनैषु पञ्चसु। इन्द्र तानि त आ वृणे॥ अनु ते दायि मह
 इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु (४६)

क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्ये॥ आ यस्मिन्त्सप्त
 वांसवास्तिष्ठन्ति स्वारुहो यथा। ऋषिर्ह दीर्घश्रुतंम इन्द्रस्य घर्मो
 अतिथिः॥ आमासु पक्वमैरय आ सूर्यं रोहयो दिवि। घर्म

न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे गिरः॥ इन्द्रमिन्द्राथिनो
बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः। इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा
गायत्रिणो- (४७)

ऽर्चन्त्यर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतुवुद्धः शर्मिव येमिरे॥
अ॒होमुचे प्र भरेमा मनीषामौषिष्ठदाब्जे सुमतिं गृणानाः। इदमिन्द्र
प्रति हव्यं गृभाय सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः॥ विवेष यन्मा
धिषणा जजान स्तवै पुरा पार्यादिन्द्रमहः। अ॒हंसो यत्र पीप॒रद्यथा
नो नावेव यान्तमुभये हवन्ते॥ प्र सम्राजं प्रथममध्वराणां- (४८)

म॒होमुचं वृषभं यज्ञियानाम्। अपां नपांतमश्विना
हयन्तमस्मिन्नर इन्द्रियं धत्तमोजः॥ वि न इन्द्र मृधौ जहि नीचा
यच्छ पृतन्यतः। अधस्पदं तर्मा कृधि यो अस्मा॑ अ॒भिदास॑ति॥
इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम्। अपानुदो
जनममित्रयन्तमुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम्॥ मृगो न भीमः
कुचरो गिरिष्ठाः परावत - (४९)

आ जंगामा परस्याः। सूक॑ सू॒शायं प॒विमिन्द्र ति॒ग्मं
वि शत्रून् ताडि वि मृधौ नुदस्व॥ वि शत्रून् वि मृधौ नुद
वि वृत्रस्य हनू रुज। वि मन्युमिन्द्र भामितोऽमित्रस्याभिदासतः॥
त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्र॑ हवेहवे सुहव॑ शूरमिन्द्रम्। हुवे नु शक्रं
पुरुहूतमिन्द्र॑ स्वस्ति नो मघवा धा॒त्विन्द्रः॥ मा ते अस्या॑ (५०)

संहसावन् परिष्ठावघायं भूम हरिवः परादै। त्रायस्व नो-
 ऽवृकेभिर्वरूथैस्तव प्रियासः सूरिषु स्याम॥ अनवस्ते रथमश्वाय
 तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम्। ब्रह्माण इन्द्रं महयन्तो
 अर्केरवर्धयन्नहये हन्तवा उ॥ वृष्णे यत् ते वृषणो अर्कमर्चानिन्द्र
 ग्रावाणो अर्दितिः सजोषाः। अनश्वासो ये पवयोऽर्था इन्द्रैषिता
 अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥ (५१)

वृत्रहृत्येऽनुं गायत्रिणौऽध्वराणां परावतोऽस्यामष्टाचत्वारिंशच्च॥ [१२]

सं त्वां सिञ्चामि ध्रुवोऽस्यग्निर्मा बर्हिषोऽहमाप्यायतामगन्म यथा वै यो वै श्रद्धां प्रजापतिर्यज्ञान्
 ध्रुवोऽसीत्याहु यो वै संतदशमिन्द्रं वो द्वादश॥१२॥

सं त्वां बर्हिषोऽहं यथा वा एवं विद्वाञ्छ्रोषद्द सहसावत्रेकपञ्चाशत्॥५१॥

सं त्वां सिञ्चामि दस्यून्॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठः प्रश्नः

समाप्तः॥१-६॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

पा॒क॒य॒ज्ञं वा अ॒न्वाहि॑ताग्नेः प॒शव॑ उप॑ तिष्ठन्त॒ इडा॒ खलु॑ वै
पा॒क॒य॒ज्ञः सैषाऽन्तरा॑ प्रयाजानूयाजान् यज॑मानस्य लोकेऽव॑हिता
तामा॑ह्नियमाणाम॒भि म॑न्त्रयेत् सु॒रूप॑वर्षवर्ण॒ एहीति॑ प॒शवो॑ वा इडा
प॒शूने॒वोप॑ ह्वयते य॒ज्ञं वै दे॒वा अ॒दुह॑न् य॒ज्ञोऽसु॑रा॒ अदु॑हत् तेऽसु॑रा
य॒ज्ञदु॑ग्धाः परा॑ऽभवन् यो वै य॒ज्ञस्य॒ दोहं॑ वि॒द्वान् (१)

यज॑तेऽप्य॒न्यं यज॑मानं दुहे सा मे स॒त्याऽऽशी॒रस्य॒ य॒ज्ञस्य॑
भूया॑दित्या॒हैष वै य॒ज्ञस्य॒ दोह॑स्तेनै॒वैनं॑ दुहे प्र॒त्ता वै गौर्दु॑हे प्र॒त्तेडा॒
यज॑मानाय दुह ए॒ते वा इडा॑यै स्तना॒ इडो॑प॒हूतेति॑ वा॒युर्व॒थ्सो यर्हि॑
होतेडा॑मुप॒ह्वये॑त् तर्हि॑ यज॑मानो होता॑र॒मीक्ष॑माणो वा॒युं मन॑सा
ध्यायेन्- (२)

मा॒त्रे व॒थ्समु॒पाव॑सृजति॒ सर्वे॑ण॒ वै य॒ज्ञेन॑ दे॒वाः सु॑व॒र्गं
लो॒कमा॑यन् पाक॒य॒ज्ञेन॒ मनु॑र॒श्राम्य॒थ्सेडा॒ मनु॑मु॒पाव॑र्तत॒ तान्दे॑वासु॒रा
व्य॑ह्वयन्त प्र॒तीचीं॑ दे॒वाः परा॑ची॒मसु॑राः सा दे॒वानु॑पाव॑र्तत प॒शवो॑ वै
तद्दे॒वान॑वृणत प॒शवो॑ऽसु॑रानजहु॒र्यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दिति॑ परा॑चीं
तस्येडा॑मुप॒ह्वये॑ताप॒शुरे॒व भ॑वति॒ यं (३)

का॒मये॑त प॒शुमा॑न्थस्या॒दिति॑ प्र॒तीचीं॑ तस्येडा॑मुप॒ह्वये॑त

पशुमानेव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा इडामुपह्वयेत्
 य इडामुपह्वयाऽऽत्मानमिडायामुपह्वयेतेति सा नः प्रिया
 सुप्रतूर्तिर्मघोनीत्याहेडामेवोपह्वयाऽऽत्मानमिडायामुप
 व्यस्तमिव वा एतद्यज्ञस्य यदिडा सामि प्राश्नन्ति (४)

सामि मार्जयन्त एतत् प्रति वा असुराणां यज्ञो व्यच्छिद्यत
 ब्रह्मणा देवाः समदधुर्बृहस्पतिस्तनुतामिमं न इत्याह ब्रह्म वै
 देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञं सन्दधाति विच्छिन्नं यज्ञं समिमं
 दधात्वित्याह सन्तत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव
 यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति यां वै (५)

यज्ञे दक्षिणां ददाति तामस्य पशवोऽनु सङ्गमन्ति स एष
 ईजानोऽपशुर्भावुको यजमानेन खलु वै तत्कार्यमित्याहुर्यथा देवत्रा
 दत्तं कुर्वीताऽऽत्मन् पशून् रमयेतेति ब्रध्नं पिन्वस्वेत्याह यज्ञो वै
 ब्रध्नो यज्ञमेव तन्महयत्यथो देवत्रैव दत्तं कुरुत आत्मन् पशून्
 रमयते ददतो मे मा क्षायीत्याहाक्षितिमेवोपैति कुर्वतो मे मोप
 दसदित्याह भूमानमेवोपैति॥ (६)

विद्वान्याये द्यं प्राश्नन्ति यां वै म एकात्रविंशतिश्च॥ [१]

सः श्रवा ह सौवर्चनसस्तुमिञ्जमौपोदितिमुवाच यत्सत्रिणां
 होताऽभूः कामिडामुपाह्वथा इति तामुपाह्व इति होवाच या प्राणेन
 देवान् दाधार व्यानेन मनुष्यान्पानेन पितृनितीं छिनत्ति सा न
 छिनत्ती (३) इति छिनत्तीति होवाच शरीरं वा अस्यै तदुपाह्वथा

इति होवाच गौर्वा (७)

अस्यै शरीरं गां वाव तौ तत्पर्यवदतां या यज्ञे दीयते सा प्राणेन देवान् दाधार यया मनुष्या जीवन्ति सा व्यानेन मनुष्यान् यां पितृभ्यो घ्नन्ति साऽपानेन पितृन् य एवं वेद पशुमान् भवत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्याभवतीत्यन्नं वा अस्यै त- (८)

दुपाह्वथा इति होवाचौषधयो वा अस्या अन्नमौषधयो वै प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्या भवन्ति य एवं वेदान्नादो भवत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णातीति प्रतिष्ठां वा अस्यै तदुपाह्वथा इति होवाचेयं वा अस्यै प्रतिष्ठे- (९)

यं वै प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णाति य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच यस्यै निक्रमणे घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः पिबन्तीति छिनत्ति सा न छिनत्ती (३) इति न छिनत्तीति होवाच प्र तु जनयतीत्येष वा इडामुपाह्वथा इति होवाच वृष्टिर्वा इडा वृष्ट्यै वै निक्रमणे घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः पिबन्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो भवति॥ (१०)

गौर्वा अस्यै तत् प्रतिष्ठाऽह्वथा इति वि०श्रुतिश्च॥ [२]

परोक्षं वा अन्ये देवा इज्यन्ते प्रत्यक्षमन्ये यद्यजते य एव देवाः परोक्षमिज्यन्ते तानेव तद्यजति यदन्वाहार्यमाहरत्येते वै देवाः प्रत्यक्षं यद् ब्राह्मणास्तानेव तेन प्रीणात्यथो दक्षिणैवास्यैषा-

ऽथो यज्ञस्यैव छिद्रमपि दधाति यद्वै यज्ञस्य कूरं यद्विलिष्टं
तदन्वाहार्येणा- (११)

न्वाहरति तदन्वाहार्यस्यान्वाहार्यत्वं देवदूता वा एते यदृत्विजो
यदन्वाहार्यमाहरति देवदूतानेव प्रीणाति प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्
व्यादिशत्स रिरिचानोऽमन्यत स एतमन्वाहार्यमभक्तमपश्यत्
तमात्मन्नधत् स वा एष प्राजापत्यो यदन्वाहार्यो यस्यैवं
विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते साक्षादेव प्रजापतिर्मृधोत्यपरिमितो
निरुप्योऽपरिमितः प्रजापतिः प्रजापते- (१२)

रास्यै देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एतं
प्राजापत्यमन्वाहार्यमपश्यन् तमन्वाहरन्त ततो देवा अभवन्
परासुरा यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवति यज्ञेन वा इष्टी पक्वेन पूर्ती यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य
आह्रियते स त्वेवेष्टापूर्ती प्रजापतेर्भागोऽसी- (१३)

त्याह प्रजापतिमेव भागधेयेन समर्धयत्यूर्जस्वान्
पयस्वानित्याहोर्जमेवास्मिन् पयो दधाति प्राणापानौ मे
पाहि समानव्यानौ मे पाहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते-
ऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिल्लोक इत्याह

क्षीयते वा अमुष्मिल्लोकेऽन्नमितः प्रदानं ह्यमुष्मिल्लोके प्रजा
उपजीवन्ति यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवेनद्रमयति नास्यामुष्मिल्लोके-
ऽन्नं क्षीयते॥ (१४)

अन्वाहार्येण प्रजापतेरसि ह्यमुष्मिल्लोके पञ्चदश च॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासमित्याह बर्हिषा वै
प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते नराशंसस्याहं
देवयज्यया पशुमान् भूयासमित्याह नराशंसैन् वै प्रजापतिः
पशून्सृजत तेनैव पशून्सृजतेऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽ-
युष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽऽयुरेवाऽऽत्मन् धत्ते प्रति
यज्ञेन तिष्ठति दर्शपूर्णमासयोर्- (१५)

वै देवा उज्जितिमनूदजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपा-
नुदन्ताग्नेरहमुज्जितिमनूजैषमित्याह दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां
यजमान उज्जितिमनूजयति दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानप नुदते
वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै
यो वै यज्ञस्य द्वौ दोहौ विद्वान् यजत उभयत - (१६)

एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्चैष वा अन्यो यज्ञस्य दोह
इडांयामन्यो यर्हि होता यजमानस्य नाम गृहीयात् तर्हि
ब्रूयादेमा अगमन्नाशिषो दोहकामा इति सस्तुता एव देवता
दुहेऽथो उभयत एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च रोहितेन

त्वाऽग्निर्देवतां गमयत्वित्याहैते वै देवाश्वा - (१७)

यजमानः प्रस्तरो यदेतैः प्रस्तरं प्रहरति देवाश्चैरेव यजमानः
सुवर्गं लोकं गमयति वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीनित्याहैष वा
अग्नेर्विमोकस्तेनैवेनं वि मुञ्चति विष्णोः शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन
प्रतिष्ठां गमेयमित्याह यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रति तिष्ठति
सोमस्याहं देवयज्यया सुरेता - (१८)

रेतो धिषीयेत्याह सोमो वै रेतोधास्तेनैव रेतं आत्मन्
धत्ते त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनां रूपं पुषेयमित्याह त्वष्टा वै
पशूनां मिथुनानां रूपकृत्तेनैव पशूनां रूपमात्मन् धत्ते देवानां
पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्र
भूयासमित्याहैतस्माद्वै मिथुनात्प्रजापतिर्मिथुनेन (१९)

प्राजायत तस्मादेव यजमानो मिथुनेन प्र जायते वेदोऽसि
वित्तिरसि विदेयेत्याह वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्त
तद्वेदस्य वेदत्वं यद्यद् भ्रातृव्यस्याभिध्यायेत् तस्य नाम गृह्णीयात्
तदेवास्य सर्वं वृद्धे घृतवन्तं कुलायिनः रायस्पोषः सहस्रिणं
वेदो ददातु वाजिनमित्याह प्र सहस्रं पशूनांप्रोत्यास्यं प्रजायां
वाजी जायते य एवं वेद॥ (२०)

द्रुशपूर्णमासयोरुभयतो देवाश्वाः सुरेताः प्रजापतिर्मिथुनेनाऽऽप्नोत्यष्टौ च॥—————[४]

ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनु रिच्यते यज्ञं यजमानो यजमानं

प्रजा ध्रुवामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो
 यजमानं प्रजा आ प्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह ध्रुवामेवाऽऽप्याययति
 तामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो यजमानं
 प्रजाः प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तस्मिंस्त्वा दधामि सह
 यजमानेने- (२१)

त्याहायं वै प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तस्मिन्नेवैनं दधाति
 सह यजमानेन रिच्यत इव वा एतद्यद्यजते यद्यजमानभागं
 प्राश्नात्यात्मानमेव प्रीणात्येतावान् वै यज्ञो यावान् यजमानभागो
 यज्ञो यजमानो यद्यजमानभागं प्राश्नाति यज्ञ एव यज्ञं
 प्रतिष्ठापयत्येतद्वै सूयवसं सोदकं यद्वरुहिश्चाऽऽपश्चैतद् (२२)

यजमानस्याऽऽयतनं यद्वेदिर्यत् पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनयति
 स्व एवाऽऽयतने सूयवसं सोदकं कुरुते सदसि सन्मे भूया
 इत्याहाऽऽपो वै यज्ञ आपोऽमृतं यज्ञमेवामृतमात्मन्यत्ते सर्वाणि
 वै भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपं यन्ति प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो
 मार्जयन्तामित्याहैष वै दर्शपूर्णमासयोरवभृथो (२३)

यान्येवैनं भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव सहावभृथमवैति
 विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपज्य्यमभ्यजयन्
 यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभि-
 रिमाँल्लोकाननपज्य्यमभि जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह

गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दो-
भिरेवेमाँल्लोकान् यथापूर्वमभि जयति॥ (२४)

इत्येतदवभृथो दिशः सप्त च॥ [५]

अगन्म सुवः सुवर्गन्मेत्याह सुवर्गमेव लोकमेति सन्दृशंस्ते
मा छिथ्सि यत्ते तपस्तस्मै ते मा वृक्षीत्याह यथायजुरेवैतत्सुभूरसि
श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते
प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते यो (२५)

विष्णुक्रमान् क्रमेते सुवर्गाय हि लोकाय विष्णुक्रमाः
क्रम्यन्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे विष्णुक्रमान् क्रमेतु य
इमाँल्लोकान् भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं लोकं प्रत्यवरोहेदित्येष
वा अस्य लोकस्य प्रत्यवरोहो यदाहेदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो
दिग्भ्योऽस्यै दिव इतीमानेव लोकान्भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं
लोकं प्रत्यवरोहति सं (२६)

ज्योतिषाऽभूवमित्याहास्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यैन्द्रीमा-
वृतमन्वावर्त इत्याहासौ वा आदित्य इन्द्रस्तस्यैवाऽऽवृतमनु
पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते
तस्माद्वक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवाऽऽवृतमनु
पर्यावर्तते समहं प्रजया सं मया प्रजेत्याहाऽऽशिष- (२७)

मेवैतामा शास्ते समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते

अग्ने दीद्यासमित्याह यथायजुरेवैतद्वसुमान् यज्ञो वसीयान्
 भूयासमित्याहाऽऽशिषमेवैतामा शांस्ते बहु वै गार्हपत्यस्यान्ते
 मिश्रमिव चर्यत आग्निपावमानीभ्यां गार्हपत्यमुप तिष्ठते
 पुनात्येवाग्निं पुनीत आत्मानं द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अग्ने गृहपत
 इत्याह (२८)

यथायजुरेवैतच्छ्रुतं हिमा इत्याह शतं त्वां हेमन्तानिन्धिषीयेति
 वावैतदाह पुत्रस्य नामं गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषमा
 शांसे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्
 तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शांसेऽमुष्मे
 ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो (२९)

जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति यो वै यज्ञं
 प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स
 त्वा वि मुञ्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति प्रजा-
 पतिना वि मुञ्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै व्रतमविसृष्टं प्रदहोऽग्ने
 व्रतपते व्रतमचारिषमित्याह व्रतमेव (३०)

वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ् वाव यज्ञ एति न नि
 वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्य पुनरालम्भं विद्वान् यजते तमभि नि वर्तते
 यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्य पुनरालम्भस्तेनैवैनं
 पुनरालभतेऽनवरुद्धा वा एतस्य विराड्य आहिताग्निः सन्नसभः
 पशवः खलु वै ब्राह्मणस्य सभेष्वा प्राङुत्क्रम्य ब्रूयाद्गोमां अग्ने-

ऽवि॒मा॑ अ॒श्वी य॒ज्ञ इत्य॑व॒ स॒भा॑ रु॒न्धे प्र स॒हस्रं॑ प॒शूना॑प्रो॒त्यास्य॑
प्र॒जाया॑ वा॒जी जा॑यते॥ (३१)

यः स मा॒शिषं॑ गृह॒पत॒ इत्या॑हु यस्य॑ पु॒त्रो व्र॑तमे॒व ख॒लु वै च॑तुर्विंश॒तिश्च॑॥ [६]

दे॒वं स॒वि॒तुः प्र॑सु॒व य॒ज्ञं प्र॑सु॒व य॒ज्ञप॑तिं॒ भगा॑य दि॒व्यो ग॑न्ध॒र्वः।
के॒त॒पूः के॒तं नः पु॑नातु वा॒चस्प॑ति॒र्वाच॑म॒द्य स्व॑दाति नः॥ इन्द्र॑स्य
वज्रो॑ऽसि वा॒त्रघ्न॑स्त्वया॒ऽयं वृ॒त्रं व॑ध्यात्॥ वा॒जस्य॑ नु प्र॑स॒वे मा॒तरं॑
म॒हीम॑दि॒तिं नाम॑ वच॑सा करा॒महे। यस्या॑मि॒दं वि॒श्वं भु॑वनमा॒वि॒वेश॑
तस्या॑ नो दे॒वः स॑वि॒ता ध॑र्म सा॒वि॒षत्॥ अ॒- (३२)

प॒स्वन्त॑र॒मृत॑म॒प्सु भे॑ष॒जम॑पा॒मुत प्र॑श॒स्तिष्व॑श्वा॒ भव॑थ
वा॒जिनः॑॥ वा॒युर्वा॑ त्वा॒ मनु॑र्वा॒ त्वा ग॑न्ध॒र्वाः स॒प्तवि॑ंश॒तिः। ते
अ॒ग्रे अ॒श्वमा॑यु॒ञ्जन्ते अ॑स्मि॒ञ्ज॒वमा॑द॒धुः॥ अ॒पा न॑पा॒दाशु॑हेम॒न् य
ऊ॒र्मिः क॒कु॒द्भान् प्र॑तू॒र्तिर्वा॒जसा॑त॒मस्ते॒नायं॑ वा॒जः से॒त्॥ वि॒ष्णोः
क्र॒मोऽसि॑ वि॒ष्णोः क्र॑ान्तम॑सि॒ वि॒ष्णोर्वि॑क्रा॒न्तम॑स्य॒ङ्को न्य॑ङ्काव॒भितो॑
रथं॑ यौ ध्वा॒न्तं वा॑ता॒ग्रम॑नु॒ सञ्च॑र॒न्तौ दू॑रेहे॒तिरि॒न्द्रि॒यावा॑न्प॒त॒त्री ते
नोऽग्र॑यः प॒प्रयः॑ पा॒रय॑न्तु॥ (३३)

अ॒प्सु न्य॑ङ्को पञ्च॑दश च॥ [७]

दे॒वस्या॑ह॒ः स॑वि॒तुः प्र॑स॒वे बृ॒हस्प॑ति॒ना वा॒ज॒जिता॑ वा॒जं जे॑षं
दे॒वस्या॑ह॒ः स॑वि॒तुः प्र॑स॒वे बृ॒हस्प॑ति॒ना वा॒ज॒जिता॑ व॒र्षि॑ष्ठं॒ नाक॑ः
रु॒हेय॑मिन्द्रा॒य वा॑चं॒ वद॑तेन्द्रं॒ वा॒जं जा॑पय॒तेन्द्रो॑ वा॒जम॑जयित्वा॒

अश्वाजनि वाजिनि वाजेषु वाजिनीवत्यश्वाँन्समथ्सु वाजय॥
 अर्वाऽसि सप्तिरसि वाज्यसि वाजिनो वाजं धावत मरुतां प्रसवे
 जयत वि योजना मिमीध्वमध्वनः स्कभीत (३४)

काष्ठां गच्छत वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता
 ऋतज्ञाः॥ अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पृथिभिर्देवयानैः॥
 ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनः॥ मितद्रवः
 सहस्रसा मेधसाता सनिष्यवः। महो ये रत्नं समिधेषु जभ्रिरे शं नो
 भवन्तु वाजिनो हवेषु॥ देवताता मितद्रवः स्वर्काः। जम्भयन्तोऽहिं
 वृकं रक्षांसि सनैम्यस्मद्युयवन्न- (३५)

मीवाः॥ एष स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां
 बद्धो अपिकक्ष आसनि। क्रतुं दधिका अनु सन्तर्वीत्वत्
 पथामङ्गाऽस्यन्वापनीफणत्॥ उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पूर्णं न
 वेरनु वाति प्रगर्धिनः। श्येनस्यैव ध्रजतो अङ्कसं परि दधिकाव्णः
 सहोर्जा तरित्रतः॥ आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादा द्यावापृथिवी
 विश्वशम्भू। आ मा गन्तां पितरां (३६)

मातरा चाऽऽमा सोमो अमृतत्वाय गम्यात्॥ वाजिनो
 वाजजितो वाजं सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पतेर्भागमव
 जिघ्रत वाजिनो वाजजितो वाजं ससृवांसो वाजं जिगिवांसो
 बृहस्पतेर्भागे नि मृद्वमियं वः सा सत्या सन्धाऽभूद्यामिन्द्रेण

समधध्वमजीजिपत वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वम्॥ (३७)

स्कन्धीत युयुवन्पितरा द्विचत्वारिंशच्च॥ [८]

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो
रोहाव रोहाव हि सुवरहं नावुभयोः सुवो रोक्ष्यामि वाजंश्च
प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्नियश्चाऽऽ-
न्त्यायुनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च। आयुर्यज्ञेन कल्पतां
प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो - (३८)

यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां
श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा
यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पतां सुवर्देवाः अंगन्मामृता
अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूम समहं प्रजया सं मया प्रजा समहं
रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषोऽन्नाय त्वाऽन्नाद्याय त्वा वाजाय
त्वा वाजजित्यायै त्वाऽमृतमसि पुष्टिरसि प्रजननमसि॥ (३९)

अपानो वाजाय नव च॥ [९]

वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्रे सोमं राजानमोषधीष्वप्सु।
ता अस्मभ्यं मधुमतीर्भवन्तु वयं राष्ट्रे जाग्रियाम पुरोहिताः॥
वाजस्येदं प्रसव आ बभूवेमा च विश्वा भुवनानि सर्वतः। स
विराजं पर्येति प्रजानन् प्रजां पुष्टिं वर्धयमानो अस्मे॥ वाजस्येमां
प्रसवः शिश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि सम्राट्। अदिथ्सन्तं
दापयतु प्रजानन् रयिं (४०)

च नः सर्ववीरां नि यच्छतु॥ अग्ने अच्छा वदेह नः प्रति नः
 सुमना भव। प्र णो यच्छ भुवस्पते धनदा असि नस्त्वम्॥ प्र णो
 यच्छत्वय्यमा प्र भगुः प्र बृहस्पतिः। प्र देवाः प्रोत सूनृता प्र वाग्देवी
 ददातु नः॥ अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय। वाचं विष्णुं
 सरस्वतीं सवितारं (४१)

च वाजिनम्॥ सोमं राजानं वरुणमग्निमन्वारंभामहे।
 आदित्यान् विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम्॥ देवस्य त्वा
 सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो
 यन्तुर्यत्रेणाग्रेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य बृहस्पतेस्त्वा
 साम्राज्येनाभिषिञ्चामि॥ (४२)

रयिं सवितारं षट्त्रिंशच्च॥ [१०]

अग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदश्विनौ द्वाक्षरेण प्राणापानावुद-
 जयतां विष्णुस्त्र्यक्षरेण त्रीँल्लोकानुदजयत्सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः
 पशूनुदजयत् पूषा पञ्चाक्षरेण पङ्क्तिमुदजयद्धाता षडक्षरेण
 षडृतूनुदजयन्मरुतः सप्ताक्षरेण सप्तपदां शक्ररीमुदजयन्
 बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयन्मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतं
 स्तोममुदजय- (४३)

द्वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयदिन्द्र एकादशाक्षरेण
 त्रिष्टुभमुदजयद् विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयन्

वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशः स्तोममुदजयन् रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण
चतुर्दशः स्तोममुदजयन्नादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशः
स्तोममुदजयन्नदितिः षोडशाक्षरेण षोडशः स्तोममुदजयत्
प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशः स्तोममुदजयत्॥ (४४)

अजयत् षट्त्वारिंशच्च॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसि नृषदं त्वा द्रुषदं भुवनसदमिन्द्राय जुष्टं
गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतोऽस्यप्सुषदं त्वा घृतसदं
व्योमसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतो-
ऽसि पृथिविषदं त्वाऽन्तरिक्षसदं नाकसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष
ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ ये ग्रहाः पञ्चजनीना येषां तिस्रः परमजाः।
दैव्यः कोशः (४५)

समुञ्जितः। तेषां विशिंप्रियाणामिषमूर्जः समग्रभीमेष ते
योनिरिन्द्राय त्वा॥ अपां रसमुद्वयसं सूर्यरश्मिं समाभृतम्।
अपां रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तममेष ते योनिरिन्द्राय
त्वा॥ अया विष्ठा जनयन्कर्वराणि स हि घृणिरुरुर्वराय गातुः।
स प्रत्युदैद्धरुणो मध्वो अग्रं स्वायां यत्तनुवां तनूमैरयत।
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः
प्रजापतये त्वा॥ (४६)

कोशस्तनुवां त्रयोदश च॥ [१२]

अन्वह॒ मासा॒ अन्वि॒द्वना॒न्यन्वोष॑धीरनु॒ पर्व॑तासः। अन्वि॒न्द्रः॑
 रोद॑सी वाव॒शाने॑ अन्वापो॑ अजिह॒त जाय॑मानम्॥ अनु॑ ते दायि म॒ह
 इन्द्रि॑याय॒ स॒त्रा ते॒ विश्व॑मनु॒ वृत्र॑हत्यै। अनु॑ क्ष॒त्रमनु॑ सहो॒ यज॑त्रेन्द्रं
 दे॒वेभि॑रनु॒ ते नृ॑षह्यै॥ इन्द्रा॑णीमा॒सु ना॑रिषु सु॒पत्नी॑म॒हम॑श्रवम्। न
 ह्य॑स्या अ॒परं च॒न ज॒रसा॒ (४७)

मर॑ते॒ पतिः॑॥ नाह॑मिन्द्राणि रा॒रण॒ सख्यु॑र्वृषाक॒पेर॑ऋते।
 यस्ये॒दम॑प्य॑ ह॒विः प्रि॑यं दे॒वेषु॑ गच्छ॑ति॥ यो जा॒त ए॒व प्र॑थ॒मो
 मन॑स्वान् दे॒वो दे॒वान् क्र॑तुना॒ पर्य॑भूषत्। यस्य॑ शुष्माद्रोद॑सी
 अभ्य॑सेतां नृ॒म्णस्य॑ म॒हा स॒ जना॑सु॒ इन्द्रः॑॥ आ ते॑ म॒ह इन्द्रो॑त्युग्रं
 सम॑न्यवो॒ यत्स॒मर॑न्त॒ सेनाः॑। पता॑ति दि॒द्युन्नय॑स्य बाहुवोर्मा
 ते (४८)

मनो॑ विष्व॒द्रिय॒ग्विचा॑रीत्॥ मा नो॑ म॒र्धोरा॑ भ॒रा द॒द्धि तन्नः॑ प्र
 दा॒शुषे॑ दा॒तवे॑ भूरि॒ यत् ते॑। नव्ये॑ दे॒ष्णे श॑स्ते अ॒स्मिन् तं उ॒क्थे
 प्र ब्र॑वाम व॒यमिन्द्र॑ स्तुवन्तः॥ आ तू॒ भर॑ माकि॒रेत॑त् परि॒ष्ठाद्वि॒द्वा
 हि त्वा॒ वसु॑पतिं॒ वसू॑नाम्। इन्द्र॑ यत् ते॒ माहि॑नं॒ दत्र॑मस्त्य॒स्मभ्यं॑
 तद्ध॑र्यश्च (४९)

प्र य॑न्धि॥ प्र॒दा॒तारः॑ हवामह॒ इन्द्र॑मा ह॒विषा॑ व॒यम्। उ॒भा
 हि ह॑स्ता॒ वसु॑ना॒ पृण॑स्वाऽऽप्र य॑च्छ॒ दक्षि॑णा॒दोत॑ स॒व्यात्॥ प्र॒दा॒ता
 व॒ज्री वृ॑षभस्तुरा॒षादु॑ष्मी॒ राजा॑ वृ॒त्रहा॑ सोम॒पावा॑। अ॒स्मिन् य॒ज्ञे
 ब॒र्हिष्या॑ निष॒द्याथा॑ भव॒ यज॑मानाय॒ शं योः॑॥ इन्द्रः॑ सु॒त्रामा॑ स्ववा॒ः

अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः। बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु
सुवीर्यस्य (५०)

पतयः स्याम॥ तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे
स्याम। स सुत्रामा स्ववा इन्द्रो अस्मे आराचिद्वेषः सनुतर्युयोतु॥
रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम॥
प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत। अभीके चिदु लोककृत्स्नं
समथ्सु वृत्रहा। अस्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषाम्। ज्याका
अधि धन्वसु॥ (५१)

जुरसा मा ते हर्यश्च सुवीर्यस्याध्येकं च॥ [१३]

पाकयज्ञं सग्ग श्रवाः पुरोक्षं बर्हिषोहं ध्रुवामगन्मेत्याहु देवं सवितर्देवस्याहं क्षत्रस्योत्वं
वाजस्येममग्निरेकाक्षरेणोऽपयाम गृहीतोऽस्यन्वह मासास्त्रयोदश॥१३॥
पाकयज्ञं पुरोक्षं ध्रुवां वि सृजते च नः सर्ववीरां पतयः स्यामैकपञ्चाशत्॥५१॥
पाकयज्ञं धन्वसु॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः
समाप्तः॥१-७॥

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः ॥

अनुमत्यै पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति धेनुर्दक्षिणा ये प्रत्यश्चः
 शम्याया अवशीयन्ते तन्नैर्ऋतमेककपालं कृष्णं वासः कृष्णातृषं
 दक्षिणा वीहि स्वाहाऽऽहुतिं जुषाण एष ते निर्ऋते भागो भूते
 हविष्मत्यसि मुञ्चेममहंसः स्वाहा नमो य इदं चकाराऽऽदित्यं
 चरुं निर्वपति वरो दक्षिणाऽऽग्नावैष्णवमेकादशकपालं वामनो वही
 दक्षिणाऽग्नीषोमीय- (१)

मेकादशकपालं हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो वही
 दक्षिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रं दध्यृषभो वही दक्षिणैन्द्राग्रं द्वादश-
 कपालं वैश्वदेवं चरुं प्रथमजो वत्सो दक्षिणा सौम्यं श्यामाकं
 चरुं वासो दक्षिणा सरस्वत्यै चरुं सरस्वते चरुं मिथुनौ गावौ
 दक्षिणा॥ (२)

अग्नीषोमीयं चतुस्त्रिंशच्च॥ [१]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं द्वादश-
 कपालं सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुं मारुतं सप्तकपालं
 वैश्वदेवीमामिक्षां द्यावापृथिव्यमेककपालम्॥ (३)

आग्नेयमष्टादश॥ [२]

ऐन्द्राग्रमेकादशकपालं मारुतीमामिक्षां वारुणीमामिक्षां

का॒यमे॑क॒कपालं॑ प्रघा॒स्यान् ह॒वामहे॑ म॒रुतो॑ य॒ज्ञवा॑हसः क॒र॒म्भेण॑
 स॒जोष॑सः॥ मो षू णं इन्द्र पृ॒थ्सु दे॒वास्तु॑ स्म ते शु॒ष्मिन्न॑व॒या।
 म॒ही ह्य॑स्य मी॒ढुषो॑ य॒व्या। ह॒विष्म॑तो म॒रुतो॑ वन्द॑ते गीः॥ यद्
 ग्रामे॒ यदर॑ण्ये॒ यत्स॒भायां॑ यदिन्द्रि॒ये। यच्छू॒द्रे यद॑र्य ए॒नश्च॑कृ॒मा
 व॒यम्। यदे॒कस्याधि॑ ध॒र्मणि॑ तस्या॒वय॑जनमसि॒ स्वाहा॑॥ अ॒क्रन्
 कर्म॑ कर्म॒कृतः॑ स॒ह वा॒चा म॑यो॒भुवा॑॥ दे॒वेभ्यः॑ कर्म॑ कृ॒त्वाऽस्तं॑ प्रेतं
 सु॒दानवः॑॥ (४)

व॒यं यद् वि॑श्रुतिश्च॑॥ [३]

अ॒ग्नये॑ऽनी॒कव॑ते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पति सा॒क॒
 सूर्ये॑णोद्य॒ता म॒रुद्भ्यः॑ सा॒न्तप॑नेभ्यो म॒ध्यन्दि॑ने च॒रुं म॒रुद्भ्यो॑
 गृ॒हमे॒धिभ्यः॑ सर्वा॑सां दु॒ग्धे सा॒यं च॒रुं पूर्णा॑ द॒र्वि परा॑ प॒त॒ सु॒पूर्णा॑
 पुन॑राप॒त। व॒स्त्रेव॑ वि क्री॒णाव॑हा इ॒षमूर्ज॑ः श॒तक्र॑तो॥ दे॒हि मे॒
 ददा॑मि ते॒ नि मे॑ धेहि॒ नि ते॑ दधे। नि॒हार॑मि॒न्नि मे॑ ह॒रा नि॒हारं॑ (५)

नि ह॑रामि ते॥ म॒रुद्भ्यः॑ क्री॒डिभ्यः॑ पुरो॒डाश॑ः स॒प्तक॑पालं
 निर्व॑पति सा॒क॒ सूर्ये॑णोद्य॒ताग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पति सौ॒म्यं च॒रुं
 सा॒वि॒त्रं द्वा॑द॒शक॑पाल॒ सार॑स्व॒तं च॒रुं पौ॒ष्णं च॒रुमै॑न्द्रा॒ग्नमे॑का॒दश॑
 क॒पालमै॑न्द्रं च॒रुं वै॑श्व॒कर्म॑णमे॒कक॑पालम्॥ (६)

ह॒रा नि॒हारं॑ त्रि॒श॒च॑॥ [४]

सोमाय पितृमते पुरोडाशः षट्कपालं निर्वपति पितृभ्यो
 बर्हिषद्भ्यो धानाः पितृभ्योऽग्निष्वात्तेभ्योऽभिवान्यायै दुग्धे
 मन्थमेतत् ते तत् ये च त्वामन्वेतत् ते पितामह प्रपितामह ये च
 त्वामन्वत्र पितरो यथाभागं मन्दध्वः सुसन्दृशं त्वा वयं मघवन्
 मन्दिषीमहि॥ प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो यासि वशाः अनु॥ योजा
 न्विन्द्र ते हरी॥ (७)

अक्षन्नमीमदन्त ह्यवं प्रिया अधूषत॥ अस्तोषत स्वभानवो
 विप्रा नविष्ठया मती॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥ अक्षन् पितरो-
 ऽमीमदन्त पितरोऽतीतृपन्त पितरोऽमीमृजन्त पितरः॥ परेत
 पितरः सोम्या गम्भीरैः पृथिभिः पूर्यैः॥ अथा पितृन्त्सुविदत्राः
 अपीत यमेन ये सधमादं मदन्ति॥ मनो न्वा हुवामहे नाराशः सेन
 स्तोमेन पितृणां च मन्मभिः॥ आ (८)

न एतु मनः पुनः ऋत्वे दक्षाय जीवसे॥ ज्योक् च सूर्यं दृशे॥
 पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः॥ जीवं व्रातः सचेमहि॥
 यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिःसिम॥
 अग्निर्मा तस्मादेनंसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु दुरिता यानि चकृम
 करोतु मामनेनसम्॥ (९)

हरी मन्मभिः चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [५]

प्रतिपूरुषमेककपालान्निर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः

स्मस्तेभ्यः कर्मकरं पशूनां शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे
यच्छैक एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थ आखुस्ते रुद्र पशुस्तं
जुषस्वैष ते रुद्र भागः सह स्वसाऽम्बिकया तं जुषस्व भेषजं
गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषजमथो अस्मभ्यं भेषजं सुभेषजं (१०)

यथाऽसंति॥ सुगं मेषाय मेष्यां अवांम्ब रुद्रमदिमह्यवं देवं
त्र्यम्बकम्॥ यथा नः श्रेयसः करद्यथा नो वस्यसः करद्यथा नः
पशुमतः करद्यथा नो व्यवसाययात्॥ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं
पुष्टिवर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥ एष
ते रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावसेन परो मूजंवतोऽतीह्यवंततधन्वा
पिनांकहस्तः कृत्तिवासाः॥ (११)

सुभेषजमिहि त्रीणि च॥

[६]

ऐन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय
पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पर्यः सौर्यमेककपालं द्वादशगवः
सीरं दक्षिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं गांवीधुकं चरुमैन्द्रं
दधि वारुणं यवमयं चरुं वहिनीं धेनुर्दक्षिणा ये देवाः पुरःसदो-
ऽग्निनेत्रा दक्षिणसदो यमनेत्राः पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो
वरुणनेत्रा उपरिषदो बृहस्पतिनेत्रा रक्षोहणस्ते नः पान्तु ते
नोऽवन्तु तेभ्यो (१२)

नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढं रक्षः सन्दग्धं रक्ष इदमहं

रक्षोऽभि सं द॑हाम्य॒ग्रये॑ रक्षो॒घ्ने स्वाहा॑ य॒माय॑ सवि॒त्रे वरु॑णाय
 बृह॒स्पत॑ये दु॒व॑स्वते रक्षो॒घ्ने स्वाहा॑ प्र॒ष्टिवा॒ही रथो॑ दक्षि॒णा दे॒वस्य॑
 त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वेऽश्वि॑नो॒र्बाहु॑भ्यां पृ॒ष्णो ह॒स्ताभ्या॑ ५ रक्ष॑सो व॒धं
 जु॒होमि॑ ह॒तः ५ रक्षोऽव॑धिष्म॒ रक्षो॑ यद्वस्ते॒ तद्वक्षि॑णा॥ (१३)

तेभ्यः पञ्च॑चत्वारि॒शच्च॑॥ [७]

धा॒त्रे पु॒रोडा॑शं द्वा॒दश॑कपा॒लं निर्व॑प॒त्यनु॑म॒त्यै च॒रुः ५ रा॒कायै॑
 च॒रुः ५ सि॒नीवा॒ल्यै च॒रुं कु॒ह्वै च॒रुं मि॑थु॒नौ गावौ॑ दक्षि॒णा-
 ऽऽग्ना॑वैष्ण॒वमेका॑दशकपा॒लं निर्व॑प॒त्यैन्द्रा॑वैष्ण॒वमेका॑दशकपा॒लं
 वैष्ण॑वं त्रि॒कपा॒लं वा॑म॒नो व॒ही दक्षि॑णाऽग्नी॒षोमी॑यमेका॑दशकपा॒लं
 निर्व॑पतीन्द्रा॒सोमी॑यमेका॑दशकपा॒लः ५ सौ॒म्यं च॒रुं ब॒भ्रुर्दक्षि॑णा
 सोमा॑पौष्णं च॒रुं निर्व॑प॒त्यैन्द्रा॑पौष्णं च॒रुं पौष्णं॑ च॒रुः ५ श्या॒मो
 दक्षि॑णा वैश्वान॒रं द्वा॒दश॑कपा॒लं निर्व॑पति॒ हिर॑ण्यं दक्षि॒णा वा॒रुणं॑
 य॒वम॑यं च॒रुम॑श्चो॒ दक्षि॑णा॥ (१४)

नि॒र॒ष्टौ च॑॥ [८]

बा॒रुह॒स्पत्यं॑ च॒रुं निर्व॑पति ब्र॒ह्म॒णो गृ॒हे शि॑तिपृ॒ष्ठो
 दक्षि॑णै॒न्द्रमेका॑दशकपा॒लः ५ राज॒न्यस्य॑ गृ॒ह ऋ॒षभो॑ दक्षि॒णा-
 ऽऽदि॒त्यं च॒रुं म॒हिष्यै॑ गृ॒हे धे॒नुर्दक्षि॑णा नैर्ऋ॒तं च॒रुं प॑रिवृ॒त्त्यै
 गृ॒हे कृ॒ष्णानां॑ व्री॒हीणां॑ न॒खनि॑र्भिन्नं कृ॒ष्णा कू॒टा दक्षि॑णाऽऽ-

ग्रेयमृष्टाकपालं५ सेनान्यो गृहे हिरण्यं दक्षिणा वारुणं दशकपालं५
सूतस्य गृहे महानिरष्टो दक्षिणा मारुतं५ सप्तकपालं ग्रामन्यो
गृहे पृश्निर्दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालं (१५)

क्षत्तुर्गृह उपध्वस्तो दक्षिणाऽऽश्विनं द्विकपालं५ सङ्ग्रहीतुर्गृहे
संवात्यो दक्षिणा पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे श्यामो दक्षिणा रौद्रं
गावीधुकं चरुमक्षावापस्य गृहे शबल उद्धारो दक्षिणेन्द्राय सुत्राम्णे
पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति निर्वपतीन्द्राया५ होमुचेऽयं नो राजा
वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वेध्यान्मैत्राबारहस्पत्यं भवति श्वेतायै
श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयं मूर्ते स्वयं मथित आज्य आश्वत्थे (१६)

पात्रे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णांश्चाकर्णांश्च
तण्डुलान् वि चिनुयाद्ये कर्णाः स पर्यसि बारहस्पत्यो येऽकर्णाः
स आज्ये मैत्रः स्वयं कृता वेदिर्भवति स्वयं दिनं बरुहिः स्वयं
कृत इध्मः सैव श्वेता श्वेतवत्सा दक्षिणा॥ (१७)

सावित्रं द्वादशकपालमाश्वत्थे त्रयस्त्रिंशच्च॥ [१]

अग्नये गृहपतये पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपति कृष्णानां
व्रीहीणां५ सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुं५ सवित्रे सत्यप्रसवाय
पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां व्रीहीणां५ रुद्राय पशुपतये
गावीधुकं चरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय
पुरोडाशमेकादशकपालं महाव्रीहीणां मित्राय सत्यायाऽम्बानां

चरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयं चरुं सविता त्वां प्रसवानां
सुवतामग्निर्गृहपतीनां सोमो वनस्पतीनां रुद्रः पशूनां (१८)

बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः सत्यानां वरुणो
धर्मपतीनां ये देवा देवसुवः स्थ त इममांमुष्यायणमनमित्राय
सुवध्वं महते क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायैष
वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजा प्रति त्यन्नाम
राज्यमधायि स्वां तनुवं वरुणो अशिश्नेच्छुचैर्मित्रस्य व्रत्या
अभूमामन्महि महत ऋतस्य नाम सर्वे व्राता वरुणस्याभूवन्वि
मित्र एवैररातिमतारीदसूषुदन्त यज्ञियां ऋतेन व्यु त्रितो
जरिमाणं न आनुड विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
विष्णोर्विक्रान्तमसि॥ (१९)

पशूनां व्राताः पञ्चविंशतिश्च॥ [१०]

अर्थेतः स्थाऽपां पतिरसि वृषास्यूर्मिर्वृषसेनोऽसि व्रजक्षितः
स्थ मरुतामोजः स्थ सूर्यवर्चसः स्थ सूर्यत्वचसः स्थ
मान्दाः स्थ वाशाः स्थ शक्करीः स्थ विश्वभृतः स्थ
जनभृतः स्थाऽग्नेस्तेजस्याः स्थाऽपामोषधीनां रसः स्था-
ऽपो देवीर्मधुमतीरगृह्णन्नूर्जस्वती राजसूयाय चितानाः।
याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिंश्चन् याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः॥ राष्ट्रदाः
स्थ राष्ट्रं दत्त स्वाहा राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रमुष्मै दत्त॥ (२०)

अत्येकादश च॥ _____ [११]

देवीरापः सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वं महि वर्चः
क्षत्रियाय वन्वाना अनाधृष्टाः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः क्षत्रियाय
दधतीरनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य दात्रमसि शुक्रा
वः शुक्रेणोत्पुनामि चन्द्राश्चन्द्रेणामृता अमृतेन स्वाहा राजसूयाय
चितांनाः॥ सधमादौ द्युम्निनीरूर्ज एता अनिभृष्टा अपस्युवो
वसानः। पस्त्यासु चक्रे वरुणः सधस्थमपां शिशुर- (२१)

मातृतमास्वन्तः॥ क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरस्यावित्रो
अग्निर्गृहपतिरावित्र इन्द्रो वृद्धश्रवा आवित्रः पूषा विश्ववेदा
आवित्रो मित्रावरुणावृतावृधावावित्रे द्यावापृथिवी धृतव्रते आवित्रा
देव्यदितिर्विश्वरूप्यावित्रोऽयमसावामुष्यायणोऽस्यां विश्वस्मिन्
राष्ट्रे महते क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायैष वो
भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेन्द्रस्य (२२)

वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्याच्छत्रुबाधनाः स्थ पात मा
प्रत्यञ्च पात मा तिर्यञ्चमन्वञ्च मा पात दिग्भ्यो मा पात विश्वाभ्यो मा
नाष्ट्राभ्यः पात हिरण्यवर्णावुषसां विरोकेऽयः स्थूणावुदितौ सूर्यस्या-
ऽऽरोहतं वरुण मित्रं गर्तं ततश्चक्षाथामदितिं दितिं च॥ (२३)

शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारिंशच्च॥ _____ [१२]

स॒मिध॒मा ति॑ष्ठ गाय॒त्री त्वा॒ छन्द॑सामवतु त्रिवृ॒थस्तोमो॑
 रथन्त॒रꣳ सा॒माग्नि॑र्दे॒वता॒ ब्रह्म॒ द्रवि॑णमु॒ग्रामा ति॑ष्ठ त्रि॒ष्टुप् त्वा॒
 छन्द॑सामवतु पञ्चद॒शः स्तोमो॑ बृह॒थ्सामेन्द्रो॑ दे॒वता॑ क्ष॒त्रं द्रवि॑णं
 वि॒राज॒मा ति॑ष्ठ जग॑ती त्वा॒ छन्द॑सामवतु सप्तद॒शः स्तोमो॑ वैरू॒पꣳ
 सा॒मं म॒रुतो॑ दे॒वता॒ वि॒द्ववि॑णमु॒दीची॒मा ति॑ष्ठानु॒ष्टुप् त्वा॒ (२४)

छन्द॑सामवत्वेकवि॒ंशः स्तोमो॑ वैरा॒जꣳ सा॒मं मि॒त्रावरु॑णौ
 दे॒वता॒ बलं॒ द्रवि॑णमूर्ध्वा॒मा ति॑ष्ठ प॒ङ्क्ति॑स्त्वा॒ छन्द॑सामवतु
 त्रिणव॒त्रयस्त्रि॒ंशौ स्तोमो॑ शा॒क्रर॑रै॒वते सा॒मनी॒ बृह॑स्पति॒र्दे॒वता॒
 वर्चो॑ द्रवि॑णमी॒दृङ् चा॑न्या॒दृङ् चै॒तादृङ् च॑ प्रति॒दृङ् च॑ मितश्च
 स॒मि॒तश्च॒ स॒भ॒राः। शु॒क्रज्यो॑तिश्च चि॒त्रज्यो॑तिश्च स॒त्यज्यो॑तिश्च
 ज्योति॑ष्माꣳश्च स॒त्यश्च॑र्त॒पाश्चा॒- (२५)

त्यꣳहाः। अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॑
 सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॑ बृह॒स्पत॑ये॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑
 घोषा॑य॒ स्वाहा॑ श्लोका॑य॒ स्वाहाꣳशा॑य॒ स्वाहा॑ भगा॑य॒ स्वाहा॑
 क्षे॒त्रस्य॑ पत॑ये॒ स्वाहा॑ पृथि॒व्यै स्वाहाꣳन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे
 स्वाहा॑ सू॒र्याय॒ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॑ नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहाꣳद्भ्यः॑
 स्वाहो॑षधीभ्यः॒ स्वाहा॑ वन॒स्पति॑भ्यः॒ स्वाहा॑ चरा॒चरे॑भ्यः॒ स्वाहा॑
 परि॑प्लवेभ्यः॒ स्वाहा॑ सरी॒सृपे॑भ्यः॒ स्वाहा॑॥ (२६)

सोमस्य त्विषिरसि तवैव मे त्विषिर्भूयादमृतमसि मृत्योर्मा
पाहि दिद्योन्मा पाह्यवैष्टा दन्दशूका निरस्तं नमुचेः शिरः॥ सोमो
राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये। ते ते वाचः सुवन्तां ते ते प्राणः
सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते श्रोत्रः सुवन्ताः सोमस्य त्वा
द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्यग्ने- (२७)

स्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण
मरुतामोजसा क्षत्राणां क्षत्रपतिरस्यति दिवस्पाहि समाववृत्रन्नधरा-
गुदीचीरहि बुध्नियमनु सञ्चरन्तीस्ताः पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठे
नावञ्चरन्ति स्वसिच इयानाः॥ रुद्र यत्ते क्रयी परं नाम तस्मै
हुतमसि यमेष्टमसि। प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि
परि ता बभूव। यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयः स्याम
पतयो रयीणाम्॥ (२८)

अग्नेस्तेकांश च॥ _____ [१४]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वेध्यान्मित्रावरुण-
योस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मि यज्ञस्य योगेन विष्णोः क्रमोऽसि
विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि मरुतां प्रसवे जेषमाप्तं मनः
समहमिन्द्रियेण वीर्येण पशूनां मन्युरसि तवैव मे मन्युर्भूयान्नमो
मात्रे पृथिव्यै माऽहं मात्रं पृथिवीं हिंसिषं मा (२९)

मां माता पृथिवी हि॑सीदिय॑दस्यायु॑रस्यायु॑र्मे धे॒ह्यूर्गस्यूर्ज॑
 मे धेहि॑ यु॒ङ्क्षि॑सि॒ वर्चो॑ऽसि॒ वर्चो॑ मयि॑ धे॒ह्यग्रये॑ गृ॒हप॑तये॒ स्वाहा॑
 सोमा॑य॒ वन॑स्पतये॒ स्वाहेन्द्र॑स्य॒ बला॑य॒ स्वाहा॑ म॒रुता॑मोज॑से
 स्वाहा॑ ह॒ः सः शु॑चिष॒द्वसु॑रन्तरि॒क्षस॑द्धोता॒ वेदि॑षदति॒थिर्दु॑रोण॒सत्।
 नृष॑द्वर॒सद॑त॒सद्धो॑म॒सद॒जा गो॒जा ऋ॑त॒जा अ॑द्रि॒जा ऋ॑तं
 बृ॒हत्॥ (३०)

हि॑सि॒पुं म॑र्त॒जास्त्री॑णि च॥ [१५]

मि॒त्रो॑ऽसि॒ वरु॑णोऽसि॒ सम॒हं वि॒श्वैर्दे॒वैः क्ष॒त्रस्य॑ नाभि॑रसि॒
 क्ष॒त्रस्य॑ योनि॑रसि॒ स्यो॒नामा सी॑द सु॒षदा॑मा सी॑द मा त्वा॑
 हि॑सीन्मा मां हि॑सीन्निष॑साद धृ॒तव्र॑तो वरु॑णः प॒स्त्या॑स्वा
 साम्रा॑ज्याय सु॒क्रतु॑र्ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसि॑ सवि॒ता-
 ऽसि॑ स॒त्यस॑वो ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसीन्द्रो॑ऽसि
 स॒त्यौजा॑ (३१)

ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसि॑ मि॒त्रो॑ऽसि सु॒शेवो॑
 ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसि॑ वरु॑णोऽसि स॒त्यध॑र्मेन्द्र॑स्य॒
 वज्रो॑ऽसि वा॒र्त्रघ्न॑स्तेन॑ मे र॒ध्य दि॒शोऽभ्य॑य॑ राजा॑ऽभू॒त्सु॒श्लोकाँ॑(४)
 सुम॑ङ्ग॒लाँ(४) स॒त्यरा॒जा(३)न्। अ॒पां न॒ष्ट्रे स्वा॒होर्जो॑ न॒ष्ट्रे
 स्वाहा॑ऽग्रये॑ गृ॒हप॑तये॒ स्वाहा॑॥ (३२)

स॒त्यौजाँश्च॑त्वारि॒श॒च॑॥ [१६]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं
 वथ्सतुरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो दक्षिणा पौष्णं
 चरुं ५ श्यामो दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुं ५ शितिपृष्ठो दक्षिणैन्द्रमेका-
 दशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं दशकपालं महानिरष्टो दक्षिणा
 सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा त्वाष्ट्रमष्टाकपालं ५ शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं
 त्रिकपालं वामनो दक्षिणा॥ (३३)

आग्नेयं द्विचत्वारिंशत्॥ [१७]

सृद्यो दीक्षयन्ति सृद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां प्र
 यच्छति दशभिर्वथ्सतुरैः सोमं क्रीणाति दशपेयो भवति शतं
 ब्राह्मणाः पिबन्ति सप्तदशं ५ स्तोत्रं भवति प्राकाशावध्वर्यवे
 ददाति स्रजमुद्गात्रे रुक्मं ५ होत्रेऽश्वं प्रस्तोतृप्रतिहर्तृभ्यां द्वादश
 पष्ठौहीर्ब्रह्मणे वशां मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छुं ५ सिने वासंसी
 नेष्टापोतृभ्यां ५ स्थूरिं यवाचितमच्छावाकायानङ्गाहमग्नीधे भार्गवो
 होता भवति श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारवन्तीयमग्निष्टोमसामं ५
 सारस्वतीरपो गृह्णाति॥ (३४)

वारवन्तीयं चत्वारिं च॥ [१८]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादश-
 कपालमृषभो दक्षिणा वैश्वदेवं चरुं पिशङ्गी पष्ठौही दक्षिणा
 मैत्रावरुणीमामिक्षां वशा दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुं ५ शितिपृष्ठो

दक्षिणाऽऽदित्यां मल्हां गर्भिणीमा लभते मारुतीं पृश्निं
 पष्ठौहीमश्विभ्यां पूष्णे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते
 सत्यवाचे चरुः सवित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालं
 तिसृधन्वः शुष्कदृतिर्दक्षिणा॥ (३५)

आग्नेयः सप्तचत्वारिंशत्॥ [१९]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुः सवित्रं द्वादश-
 कपालं बार्हस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालं
 दक्षिणो रथवाहनवाहो दक्षिणा सारस्वतं चरुं निर्वपति पौष्णं चरुं
 मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं चरुमादित्यं चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो
 दक्षिणा॥ (३६)

आग्नेयं चतुस्त्रिंशत्॥ [२०]

स्वाद्वीं त्वां स्वादुनां तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
 सः सोमेन सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय
 सुत्राम्णे पच्यस्व पुनातुं ते परिस्रुतः सोमः सूर्यस्य दुहिता।
 वारेण शश्वता तना॥ वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्मुखो सोमो अतिद्रुतः।
 इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं
 वियूयं इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः॥
 आश्विनं धूम्रमा लभते सारस्वतं मेषमैन्द्रमृषभमैन्द्रमेकादशकपालं

निर्वपति सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालं२ सोमप्रतीकाः
पितरस्तृष्णुतु वडंबा दक्षिणा॥ (३७)

भोजनानि षड्विंशतिश्च॥ [२१]

अग्नाविष्णू महि तद्वां महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नाम।
दमेदमे सप्त रत्ना दधाना प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्येत्॥
अग्नाविष्णू महि धामं प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणा।
दमेदमे सुष्टुतीर्वावृधाना प्रति वां जिह्वा घृतमुच्चरण्येत्॥ प्र णो देवी
सरस्वती वाजैर्भिर्वाजिनीवती। धीनामवित्र्यवतु। आ नो दिवो
बृहतः (३८)

पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम्। हवं देवी जुंजुषाणा
घृताचीं शग्मां नो वाचमुशती शृणोतु॥ बृहस्पते जुषस्वं नो हव्यानि
विश्वदेव्य। रास्व रत्नानि दाशुषै॥ एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे
यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः। बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं
स्याम पतयो रयीणाम्॥ बृहस्पते अति यदर्यो अर्हद्दुमद्विभाति
ऋतुमञ्जनेषु। यद्दीदयच्छवंस- (३९)

-र्तप्रजातु तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्॥ आ नो मित्रावरुणा
घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्। मध्वा रजांसि सुक्रतू॥ प्र बाहवां सिसृतं
जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन। आ नो जनै श्रवयतं
युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा॥ अग्निं वः पूर्य गिरा देवमीडे

वसूनाम्। सपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न क्षेत्रसाधंसम्॥ मक्षू देववतो
रथः (४०)

शूरो वा पृथ्सु कासु चित्। देवानां य इन्मनो यजमान
इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत्॥ न यजमान रिष्यसि न सुन्वान न
देवयो॥ असदत्र सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्चियम्॥ नकिष्टं कर्मणा नशत्र
प्र योषत्र योषति॥ उप क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च
यक्ष्यमाणं च धेनवः। पृणन्तं च पपुंरिं च (४१)

श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः॥ सोमारुद्रा वि वृहतं
विषूचीममीवा या नो गयमाविवेश। आरे बांधेथां निर्ऋतिं पराचैः
कृतं चिदेनः प्रमुमुक्तमस्मत्॥ सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा
तनूषु भेषजानि धत्तम्। अव स्यतं मुञ्चतं यत्रो अस्ति तनूषु बद्धं
कृतमेनो अस्मत्॥ सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना
पृथिव्याः। जातौ विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य
नाभिम्॥ इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ तमांसि गूहतामजुष्टा।
आभ्यामिन्द्रः पक्वमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्त्रियांसु॥ (४२)

वृहतः शवसा रथः पपुंरिं च दिवो जनना पञ्चविंशतिश्च॥ [२२]

अनुमत्या आग्नेयमैन्द्राग्रमग्नये सोमाय प्रति पूरुषमैन्द्राग्रं धात्रे बाहस्पत्यमग्नये गृहपतयेऽर्थतो देवीः

समिधुः सोमस्येन्द्रस्य मित्र आग्नेयः सद्य आग्नेयः हिरण्यमाग्नेयः स्वाद्वी त्वाग्राविष्णु द्वाविंशतिः॥२२॥

अनुमत्यै यथासंति देवीरापो मित्रोसि शूरो वा द्विचत्वारिंशत्॥४२॥

अनुमत्या उस्त्रियांसु॥

हरिः ॐ ॥

॥ कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः
समाप्तः ॥ १-८ ॥

॥ काण्डम् २ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

वा॒यु॒व्य॑ꣳ श्वे॒तमा॑ल॒भेत् भू॒ति॑का॒मो वा॒युर्वै क्षे॒पि॑ष्ठा दे॒वता॑
वा॒युमे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति स ए॒वैनं॑ भू॒तिं ग॑मयति
भ॒वत्ये॒वाति॑क्षि॒प्रा दे॒वते॒त्याहुः॑ सैन॑मीश्व॒रा प्र॑दह॒ इत्ये॒तमे॒व
सन्त॑ वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत॑ नि॒युद्वा अ॑स्य धृ॒तिर्धृ॑त ए॒व
भू॒तिमु॒पैत्य॑प्र॒दाहा॒य भ॒वत्ये॒व (१)

वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत् ग्रा॒म॒का॒मो वा॒युर्वा इ॒माः प्र॒जा
न॑स्यो॒ता नै॒नीय॑ते वा॒युमे॒व नि॒युत्वंन्त॑ꣳ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति
स ए॒वास्मै॑ प्र॒जा न॑स्यो॒ता नि॒यच्छ॑ति ग्रा॒म्ये॒व भ॑वति नि॒युत्वंते॑
भ॒वति ध्रु॒वा ए॒वास्मा॑ अन॑प॒गाः क॑रोति वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत॑
प्र॒जाका॑मः प्रा॒णो वै वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत्प्रा॑णापा॒नौ ख॒लु वा ए॒तस्य॑
प्र॒जाया॑ (२)

अप॑क्रामतो॒ योऽलं॑ प्र॒जायै॑ सन्प्र॒जां न वि॒न्दते॑ वा॒युमे॒व
नि॒युत्वंन्त॑ꣳ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति स ए॒वास्मै॑ प्रा॒णापा॒नाभ्यां॑
प्र॒जां प्र॒जंन॑यति वि॒न्दते॑ प्र॒जां वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत्
ज्यो॒गा॒मया॑वी प्रा॒णो वै वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत् प्रा॑णापा॒नौ ख॒लु वा
ए॒तस्मा॑दप॑क्रामतो॒ यस्य॑ ज्यो॒गा॒मय॑ति वा॒युमे॒व नि॒युत्वंन्त॑ꣳ स्वेन॑

भागधेयेनोप (३)

धावति स एवास्मिन्प्राणापानौ दधात्युत यदीतासुर्भवति
जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेकं आसीत्सोऽकामयत प्रजाः
पशून्सृजेयेति स आत्मनो वपामुदक्खिदत्तामग्नौ प्रागृह्णात्ततो-
ऽजस्तूपरः समभवत्तः स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै स
प्रजाः पशून्सृजत यः प्रजाकामः (४)

पशुकामः स्यात्स एतं प्राजापत्यमजं तूपरमालभेत प्रजा-
पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजां पशून्प्रजनयति
यच्छ्रुणस्तत्पुरुषाणां रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्भवां
यदव्या इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानामेतावन्तो वै ग्राम्याः
पशवस्तान् (५)

रूपेणैवावरुन्धे सोमापौष्णं त्रैतमालभेत पशुकामो
द्वौ वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावभिजायेते ऊर्जं पुष्टिं
तृतीयः सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै
पशून्प्रजनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोमं
एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्रजनयत्यौदुम्बरो यूपो भवत्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्क्पर्शवं ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनावरुन्धे ॥ (६)

भवत्येव प्रजायां आमयति वायुमेव नियुत्वन्तः स्वेन भागधेयेनोप प्रजाकामस्तान् यूपस्योदश

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता
वरुणमगच्छन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत् ता अस्मै न पुनरददात्सौ-
ऽब्रवीद्वरं वृणीष्वार्थं मे पुनर्देहीति तासां वरमाऽलभत् स
कृष्ण एकशितिपादभवद्यो वरुणगृहीतः स्यात्स एतं वारुणं
कृष्णमेकशितिपादमालभेत् वरुण- (७)

मेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति
कृष्ण एकशितिपाद्भवति वारुणो ह्येष देवतया समृद्धौ
सुवर्भानुरासुरः सूर्यं तमसाऽविद्धत्तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्य
यत्प्रथमं तमोऽपाघ्नन्त्सा कृष्णाऽविरभवद्यद्वितीयः सा फल्गुनी
यत्तृतीयः सा बलक्षी यदद्व्यस्थादपाकृन्तन्त्साऽविऽर्वशा (८)

समभवत्ते देवा अब्रुवन्देवपशुर्वा अयः समभूत्कस्मां
इममालंप्स्यामह इत्यथ वै तर्ह्यल्पा पृथिव्यासीदजाता
ओषधयस्तामविं वशामादित्येभ्यः कामायाऽलभन्त ततो वा
अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत् प्रथेय पशुभिः प्र
प्रजया जायेयेति स एतामविं वशामादित्येभ्यः कामा- (९)

याऽऽलंभेताऽऽदित्यानेव कामः स्वेन भागधेयेनोप धावति
त एवैनं प्रथयन्ति पशुभिः प्र प्रजया जनयन्त्यसावादित्यो न
व्यरोचत् तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मां एता मल्हा आल-
ऽभन्ताऽऽग्नेयीं कृष्णग्रीवीः संहितामैन्द्रीः श्वेतां बारहस्पत्यां
ताभिरेवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मां एता मल्हा

आलंभे- (१०)

ताऽऽग्नेयीं कृष्णग्रीवीं संहितामैन्द्रीं श्वेतां बार्हस्पत्या-
मेता एव देवताः स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
दधति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वसन्तां प्रातराग्नेयीं कृष्णग्रीवीमालंभेत
ग्रीष्मे मध्यन्दिने संहितामैन्द्रीं शरद्यपराह्णे श्वेतां बार्हस्पत्यां
त्रीणि वा आदित्यस्य तेजांसि वसन्तां प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने
शरद्यपराह्णे यावन्त्येव तेजांसि तान्ये- (११)

वाचं रुन्धे संवत्सरं पर्यालभ्यन्ते संवत्सरो वै ब्रह्मवर्चसस्य
प्रदाता संवत्सर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति
गर्भिण्यो भवन्तीन्द्रियं वै गर्भ इन्द्रियमेवास्मिन्दधति सारस्वतीं
मेधीमालंभेत य ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती
सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्मिन् (१२)

वाचं दधाति प्रवदिता वाचो भवत्यपन्नदती भवति
तस्मान्मनुष्याः सर्वा वाचं वदन्त्याग्नेयं कृष्णग्रीवमा लंभेत सौम्यं
बभ्रुं ज्योगामयाव्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमं रसो
यस्य ज्योगामयत्यग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसमुत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव सौम्यं बभ्रुमालंभेताऽऽग्नेयं कृष्णग्रीवं
प्रजाकामः सोमो (१३)

वै रेतोधा अग्निः प्रजानां प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो

दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजामाग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत
सौम्यं बभ्रुं यो ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न विरोचेत यदाग्नेयो भवति
तेज एवास्मिन्तेन दधाति यत्सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेन कृष्णग्रीव
आग्नेयो भवति तम एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (१४)

रुचमेवास्मिन्दधाति बभ्रुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चस-
मेवास्मिन्त्विषिं दधात्याग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत सौम्यं बभ्रुमाग्नेयं
कृष्णग्रीवं पुरोधायः स्पर्धमान आग्नेयो वै ब्राह्मणः सौम्यो
राजन्योऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतस्तेजसैव ब्रह्मणोभ्यतो राष्ट्रं
परिगृह्णात्येकधा समावृङ्क्ते पुर एनं दधते॥ (१५)

लभेत वरुणं वशेतामविं वशामादित्येभ्यः कामाय मलुहा आलभेत तान्येव सैवास्मिन्त्सोमः श्वेतो
भवति त्रिचत्वारिंशच्च॥ [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्तु स एतं विष्णुर्वामनमपश्यत्तः
स्वायै देवताया आलभत ततो वै स इमाँल्लोकानभ्यजयद्वैष्णवं
वामनमालभेत स्पर्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाँल्लोकानभिजयति विषम
आलभेत विषमा इव हीमे लोकाः समृद्ध्या इन्द्राय मन्युमते
मनस्वते ललामं प्राशृङ्गमालभेत सङ्ग्रामे (१६)

सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामं जयतीन्द्रमेव
मन्युमन्तं मनस्वन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
मन्युं मनो दधाति जयति तं सङ्ग्राममिन्द्राय मरुत्वते

पृश्निसुक्थमालभेत ग्रामकाम इन्द्रमेव मरुत्वंन्तुः स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजातान्प्रयच्छति ग्राम्येव भवति
यदृषभस्ते- (१७)

नैन्द्रो यत्पृश्निस्तेन मारुतः समृद्धौ पश्चात्पृश्निसुक्थो भवति
पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै विशं करोति सौम्यं बभ्रुमालभेतान्नकामः
सौम्यं वा अन्नं सोममेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा
अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति बभ्रुर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्धौ
सौम्यं बभ्रुमालभेत यमलं (१८)

राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेत्सौम्यं वै राज्यं सोममेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै राज्यं प्रयच्छत्युपैनं राज्यं
नमति बभ्रुर्भवत्येतद्वै सोमस्य रूपं समृद्ध्या इन्द्राय वृत्रतुरे ललामं
प्राशृङ्गमालभेत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानमेव वृत्रं तीर्त्वा प्रतिष्ठां
गच्छतीन्द्रायाभिमातिघ्ने ललामं प्राशृङ्गमा- (१९)

लभेत यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभि-
मातिरिन्द्रमेवाभिमातिहनः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मात्पाप्मानमभिमातिं प्रणुदत इन्द्राय वज्रिणे ललामं
प्राशृङ्गमालभेत यमलं राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेदिन्द्रमेव
वज्रिणः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै वज्रं प्रयच्छति
स एनं वज्रो भूत्या इन्ध उपैनं राज्यं नमति ललामः प्राशृङ्गो
भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धौ॥ (२०)

सङ्ग्रामे तेनालंभमितिघ्ने लुलामं प्राशृङ्गमैनं पञ्चदश च॥ [३]

अ॒सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्ति॒-
मैच्छ॑न्तस्मा॑ ए॒तान्दश॑र्षभा॒माऽल॑भन्त॒ तयै॑वास्मिन्नुच॑मदधुर्यो
ब्र॑ह्मवर्च॑सका॒मः स्यात्त॑स्मा॑ ए॒तान्दश॑र्षभा॒माऽल॑भेता॒मुमे॑वादि॒त्यः
स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मिन्ब्र॑ह्मवर्च॑सं द॑धाति
ब्र॑ह्मवर्च॑स्यैव भ॑वति व॒सन्ता॑ प्रा॒तस्त्री॑ल्ल॒लामा॑नाल॑भेत ग्री॒ष्मे
म॒ध्यन्दि॑ने (२१)

त्री॒ज्छि॑तिपृ॒ष्ठाञ्छ॑रद्य॒परा॑ह्णे त्री॒ज्छि॑तिवा॒रात्री॑णि वा
आ॑दि॒त्यस्य॑ तेजा॑सि व॒सन्ता॑ प्रा॒तर्ग्री॑ष्मे म॒ध्यन्दि॑ने श॒रद्य॑परा॑ह्णे
याव॑न्त्येव॒ तेजा॑सि ता॒न्येवाव॑रुन्धे॒ त्रय॑स्त्रय॒ आल॑भ्यन्ते-
ऽभि॑पूर्वमे॒वास्मिन्ते॑जा॒ दधा॑ति संव॑त्सरं॒ पर्या॑ल॒भ्यन्ते॑ संव॑त्सरो
वै ब्र॑ह्मवर्च॑सस्य॑ प्रदा॒ता संव॑त्सर॒ एवास्मै॑ ब्र॑ह्मवर्च॑सं प्रय॑च्छति
ब्र॑ह्मवर्च॑स्यैव भ॑वति संव॑त्सर॒स्य पर॑स्ता॒त्प्राजा॑प॒त्यं कद्रु॑- (२२)

मा॒ल॑भेत प्र॒जाप॑तिः सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑स्वेव प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति॒ यदि॑
बिभी॑याद्दुश्च॒र्मा भ॑विष्या॒मीति॑ सोमा॒पौष्णः॑ श्या॒ममा॑ल॑भेत सौ॒म्यो
वै दे॒वत॑या॒ पुरु॑षः पौ॒ष्णाः प॒शवः॑ स्वयै॒वास्मै॑ दे॒वत॑या प॒शुभि॑स्त्वचं
करो॑ति॒ न दु॑श्च॒र्मा भ॑वति दे॒वाश्च॑ वै य॒मश्चास्मि॑ल्लोके॑ऽस्पर्ध॑न्त॒ स
य॒मो दे॒वाना॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मयुवत॒ तद्य॑मस्य॑ (२३)

यम॒त्वं ते दे॒वा अ॑मन्यन्त॒ यमो॑ वा इ॒दम॑भूद्यद्वयः॑ स्म इति॒ ते

प्रजापतिमुपाधावन्त्स एतौ प्रजापतिरात्मन उक्षवशौ निरमिमीत
 ते देवा वैष्णावरुणीं वशामालभन्तैन्द्रमुक्षाणन्तं वरुणेनैव
 ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्राणुदन्तैन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृञ्जत यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमानो वैष्णावरुणीं (२४)

वशामालभेत्तैन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा विष्णुना
 यज्ञेन प्राणुदत ऐन्द्रेणैवास्यैन्द्रियं वृङ्क्ते भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हतः षोडशभिर्भोगैरसिनात्तस्य
 वृत्रस्य शीर्षतो गाव उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृषभो
 जघनेऽनूदैत्तमिन्द्रो- (२५)

उचायत्सोऽमन्यत यो वा इममालभेत् मुच्येतास्मात्पा-
 प्मन् इति स आग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत्तैन्द्रमृषभं तस्याग्निरेव
 स्वेन भागधेयेनोपसृतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदह-
 दैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्नधत्त यः पाप्मना गृहीतः स्यात्स आग्नेयं
 कृष्णग्रीवमालभेत्तैन्द्रमृषभमग्निरेवास्य स्वेन भागधेयेनोपसृतः (२६)

पाप्मानमपि दहत्यैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्धत्ते मुच्यते पाप्मनो
 भवत्येव द्यावापृथिव्या धेनुमालभेत् ज्योगंपरुद्धोऽनयोर्हि
 वा एषोऽप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगंपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन
 भागधेयेनोप धावति ते एवैनं प्रतिष्ठां गमयतः प्रत्येव तिष्ठति
 पर्यारिणी भवति पर्यारीव ह्येतस्य राष्ट्रं यो ज्योगंपरुद्धः समृद्धौ

वायव्यं (२७)

व॒त्स॒मा ल॑भेत वा॒युर्वा अ॒नयो॑र्वत्स इ॒मे वा ए॒तस्मै॑
लो॒का अप॑शुष्का वि॒डप॑शुष्काऽथैष ज्यो॒गप॑रुद्धो वा॒युमे॒व स्वेन॑
भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑ धावति स ए॒वास्मा॑ इ॒माँल्लो॒कान् वि॒शं प्र॑दा॒पय॑ति
प्रा॒स्मा इ॒मे लो॒काः स्तु॑वन्ति भु॒ञ्जत्ये॑नं वि॒डुप॑तिष्ठते॥ (२८)

म॒ध्यन्दि॑ने क॒र्तुं य॒मस्य॑ स्पर्ध॑मानो वैष्णा॒वरु॑णीन्तमिन्द्रो॑ऽस्य स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑सृतो वाय॒व्यं

द्विच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥

[४]

इन्द्रो॑ व॒लस्य॑ बि॒लम॑पौर्णो॒त्स य उ॑त्त॒मः प॒शुरा॑सीत्तं पृ॒ष्ठं
प्रति॑ स॒ङ्ग॒ह्योद॑क्खि॒दत्तं॑ स॒हस्रं॑ प॒शवो॑ऽनू॒दाय॑न्त्स उ॒न्नतो॑ऽभव॒द्यः
प॒शुका॑मः स्या॒त्स ए॒तमै॒न्द्रमु॑न्न॒तमा॑ल॒भेते॒न्द्रमे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑
धावति॑ स ए॒वास्मै॑ प॒शून्प्र॑यच्छति पशु॒माने॒व भ॑वत्यु॒न्नतो॑ (२९)

भ॑वति सा॒हस्री॑ वा ए॒षा ल॒क्ष्मी यदु॑न्न॒तो ल॒क्ष्मियै॒व
प॒शून्व॑रुन्धे य॒दा स॒हस्रं॑ प॒शून्प्रा॑प्नुयादथ॑ वैष्ण॒वं वा॑म॒नमा॑
ल॒भेते॒तस्मिन्वै॑ तत्स॒हस्र॑म॒द्ध्यति॑ष्ठत्तस्मा॑दे॒ष वा॑म॒नः स॒मी॒षितः॑
प॒शुभ्य॑ ए॒व प्र॑जा॒तेभ्यः॑ प्र॒तिष्ठां॑ द॒धाति॑ को॒ऽर॒हति॑ स॒हस्रं॑
प॒शून्प्रा॑प्तुमि॒त्या॒हुर॒होरा॒त्राण्ये॒व स॒हस्रं॑ स॒म्पा॒द्याल॑भेत प॒शवो॑ (३०)

वा अ॑होरा॒त्राणि॑ प॒शूने॒व प्र॑जा॒तान्प्र॑तिष्ठां ग॑मय॒त्योष॑धी॒भ्यो
वे॒हत॑मा॒ल॒भेत॑ प्र॒जाका॑म॒ ओष॑धयो॒ वा ए॒तं प्र॑जायै॒ परि॑बाधन्ते
योऽल॑ प्र॒जायै॑ स॒न्प्रजा॑ न वि॒न्दत॑ ओष॑धयः खलु॒ वा ए॒तस्यै॑

सूतुमपिं घ्नन्ति या वेहद्ववत्योषधीरेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
ता एवास्मै स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयन्ति विन्दते (३१)

प्रजामापो वा ओषधयोऽसत्पुरुष आप एवास्मा असंतः
सददति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नापस्त्वावासंतः सददतीत्यैन्द्री
सूतवशांमालंभेत भूतिकामोऽजातो वा एष योऽलं भूत्यै सन्भूतिं
न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा वशाऽभव- (३२)

दिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं भूतिं गमयति
भवत्येव यः सूत्वा वशा स्यात्तमैन्द्रमेवालंभेततद्वाव तदिन्द्रियं
साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्रं पुनरुत्सृष्टमालंभेत य आ
तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्य सोमपीथो यो
ब्राह्मणः सन्ना (३३)

तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबेतीन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैनः सोमपीथो नमति
यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे
यदाग्नेयो भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सन्तनोति
पुनरुत्सृष्टो भवति पुनरुत्सृष्ट इव ह्येतस्य (३४)

सोमपीथः समृद्धौ ब्राह्मणस्पत्यं तूपरमालंभेताभि-
चरन्ब्राह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तस्मा एवैनमा
वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति तूपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा

लक्ष्मी यत्तूपरः समृद्धौ स्फ्यो यूषो भवति वज्रो वै स्फ्यो
वज्रमेवास्मै प्रहरति शर्मयं बरुहिः शृणात्येवैनं वैभीदक इध्मो
भिनत्येवैनम्॥ (३५)

भवत्युन्नतः पशवो जनयन्ति विन्दतेऽभवत्सत्रैतस्येक्यस्त्रीणि च॥ _____[५]

बारुहस्पत्यः शितिपृष्ठमालभेत ग्रामकामो यः कामयेत पृष्ठः
समानानां स्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवैनं पृष्ठः समानानां करोति ग्राम्येव भवति शितिपृष्ठो भवति
बारुहस्पत्यो ह्येष देवतया समृद्धौ पौष्णः श्याममालभेतान्नकामो-
ऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा (३६)

अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा अन्नस्य
रूपः समृद्धौ मारुतं पृश्निमालभेतान्नकामोऽन्नं वै मरुतो
मरुत एव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं
प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति पृश्निर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपः
समृद्ध्या ऐन्द्रमरुणमालभेतेन्द्रियकाम इन्द्रमेव (३७)

स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दधातीन्द्रिया-
व्येव भवत्यरुणो भ्रूमान्भवत्येतद्वा इन्द्रस्य रूपः समृद्धौ सावित्र-
मुपद्धस्तमालभेत सनिकामः सविता वै प्रसवानामीशे सवितारमेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सनिं प्रसुवति दानकामा
अस्मै प्रजा भवन्त्युपद्धस्तो भवति सावित्रो ह्येष (३८)

देवतया समृद्धौ वैश्वदेवं बहुरूपमालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा

अन्नं विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति बहुरूपो भवति बहुरूपः ह्यन्नः समृद्धौ वैश्वदेवं बहुरूपमालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै (३९)

सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति बहुरूपो भवति बहुदेवत्योऽ(१) ह्येष समृद्धौ प्राजापत्यं तूपरमालभेत यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयेत्प्राजापत्यो वै पुरुषः प्रजापतिः खलु वै तस्य वेद यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयति प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवेनं तस्मात्स्त्रामान्मुञ्चति तूपरो भवति प्राजापत्यो ह्येष देवतया समृद्धौ॥ (४०)

अस्मा इन्द्रमेवैष संजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै प्राजापत्यो हि

त्रीणि च॥ _____ [६]

वषट्कारो वै गांयत्रियै शिरोऽच्छिन्नत्तस्यै रसः पराऽपतत्तं बृहस्पतिरुपांगृह्णात्सा शितिपृष्ठा वशाऽभवद्यो द्वितीयः परापतत्तं मित्रावरुणावुपांगृह्णीताः सा द्विरूपा वशाऽभवद्यस्तृतीयः परापतत्तं विश्वे देवा उपांगृह्णन्त्सा बहुरूपा वशाऽभवद्यश्चतुर्थः परापतत्तस्य पृथिवीं प्राविशत्तं बृहस्पतिरभ्य- (४१)

गृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्षवशः समभवद्यल्लोहितं परापतत्तद्रुद्र उपांगृह्णात्सा रौद्री रोहिणी वशाऽभवद्वारहस्पत्याः शितिपृष्ठामालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप

धावति॑ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॑सं द॑धाति ब्रह्मवर्च॑स्यै॒व भ॑वति॒ छन्द॑सां॒
वा ए॒ष रसो॑ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ (४२)

वै ब्रह्मवर्च॑सं छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ रसं॑ ब्रह्मवर्च॑समव॑रुन्धे
मै॒त्रावरु॑णीं द्वि॒रूपामा॑ल॒भेत॑ वृष्टि॑कामो मै॒त्रं वा अ॑ह॒र्वारु॑णी
रात्रि॑रहोरा॒त्राभ्यां॑ खलु॒ वै प॒र्जन्यो॑ व॒र्षति॑ मि॒त्रावरु॑णावे॒व
स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मा॑ अ॒होरा॒त्राभ्यां॑ प॒र्जन्यं॑
व॒र्षय॑त॒श्छन्द॑सां॒ वा ए॒ष रसो॑ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ वै
वृष्टि॑श्छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ (४३)

रसं॑ वृष्टि॑मव॑रुन्धे मै॒त्रावरु॑णीं द्वि॒रूपामा॑ल॒भेत॑ प्र॒जाका॑मो
मै॒त्रं वा अ॑ह॒र्वारु॑णी रात्रि॑रहोरा॒त्राभ्यां॑ खलु॒ वै प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते
मि॒त्रावरु॑णावे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मा॑ अ॒होरा॒त्राभ्यां॑
प्र॒जां प्र॒ज॑नय॑त॒श्छन्द॑सां॒ वा ए॒ष रसो॑ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ वै
प्र॒जा छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ रसं॑ प्र॒जाम॑व॒ (४४)

रुन्धे॑ वैश्वदे॒वीं ब॑हुरू॒पामा॑ल॒भेता॑न्न॒कामो॑ वैश्वदे॒वं वा अ॑न्नं
वि॒श्वाने॒व दे॒वान्ध्वे॒न भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मा॑ अ॒न्नं
प्र॒यच्छ॑न्त्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति॒ छन्द॑सां॒ वा ए॒ष रसो॑ यद्व॒शा रसं॑
इ॒व खलु॑ वा अ॒न्नं छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ रस॑म॒न्नम॑व॑रुन्धे वैश्वदे॒वीं
ब॑हुरू॒पामा॑ल॒भेत॑ ग्रा॒मका॑मो वैश्वदे॒वा वै (४५)

संजा॒ता वि॒श्वाने॒व दे॒वान्ध्वे॒न भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मै॑

सजा॒तान्प्रयच्छन्ति॑ ग्रा॒म्येव॑ भ॒वति॑ छन्द॑सां वा ए॒ष रसो॑ यद्व॒शा
रसं॑ इव॒ खलु॑ वै संजा॒ताश्छन्द॑सामेव रसे॑न रसः॑ सजा॒तानवरु॑न्धे
बा॒रह॑स्प॒त्यमु॑क्ष॒वश॑माल॒भेत॑ ब्रह्मवर्च॑सका॒मो बृ॒हस्प॑तिमे॒व स्वेन॑
भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॑सं (४६)

द॒धाति॑ ब्रह्मवर्च॑स्येव भ॒वति॑ व॒शं वा ए॒ष च॑रति॒ यदु॑क्षा
व॒शं इव॒ खलु॑ वै ब्रह्मवर्च॑सं व॒शेनै॒व व॒शं ब्रह्मवर्च॑समवरु॑न्धे
रौ॒द्रीः रोहि॑णी॒माल॑भेताभि॒चर॑न्नु॒द्रमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒
तस्मा॑ ए॒वैन॑मावृ॒श्चति॑ ता॒जगा॑र्ति॒माच्छ॑ति॒ रोहि॑णी भवति रौ॒द्री
ह्ये॒षा दे॒वत॑या॒ समृ॑द्धौ स्फ्यो॒ यूपो॑ भवति॒ वज्रो॑ वै स्फ्यो
वज्र॑मे॒वास्मै॑ प्रह॑रति॒ शर॑मयं ब॒रुहिः॑ शृ॒णात्ये॒वैनं॑ वैभी॑दक इ॒ध्मो
भि॒नत्ये॒वैन॑म्॥ (४७)

अ॒भि खलु॑ वृष्टि॒श्छन्द॑सामे॒व रसे॑न प्र॒जाम॑वं वैश्व॒देवा॑ वै ब्रह्मवर्च॑सं यू॒प एका॑न्नवि॒शति॑श्च॥ [७]

अ॒सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्ति॒मैच्छ॑न्तस्मा॑
ए॒ताः सौ॒रीः श्वे॒तां व॒शा॒माऽल॑भन्त॒ तयै॒वास्मि॑न्नु॒चम॑दधुर्यो
ब्रह्मवर्च॑सका॒मः स्या॑त्तस्मा॑ ए॒ताः सौ॒रीः श्वे॒तां व॒शा॒माल॑भेता॒मुमे॒-
वाऽऽदि॒त्यः स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॑सं
द॒धाति॑ ब्रह्मवर्च॑स्येव भ॒वति॑ बै॒ल्वो यू॒पो भव॑त्य॒सौ (४८)

वा आ॑दि॒त्यो यतो॑ऽजा॒यत॑ ततो॑ बि॒ल्वं उ॑द॒तिष्ठ॑त्स॒योऽन्ये॒व
ब्रह्मवर्च॑समवरु॑न्धे ब्राह्म॑णस्प॒त्यां ब॑भ्रुक॒र्णीमा॑ ल॒भेता॑भि॒चर॑न्वा॒रुणं॑

दशकपालं पुरस्तात्त्रिर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा ब्रह्मणा
 स्तृणुते बभ्रुकर्णी भवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपं समृद्धौ स्फ्यो यूषो
 भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बरुहिः
 शृणा- (४९)

त्येवैनं वैभीदक इध्मो भिनत्येवैनं वैष्णवं वामनमालभेत यं
 यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
 स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भवति वैष्णवो
 ह्येष देवतया समृद्धौ त्वाष्ट्रं वडबमालभेत पशुकामस्त्वष्टा वै पशूनां
 मिथुनानां (५०)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै
 पशून्मिथुनान्प्रजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः प्रविष्टा अथेष
 पुमान्त्सन्वडबः साक्षादेव प्रजां पशूनवरुन्धे मैत्रं श्वेतमालभेत
 सङ्ग्रामे सं यत्ते समयकामो मित्रमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
 स एवैनं मित्रेण सन्नयति (५१)

विशालो भवति व्यवसाययत्येवैनं प्राजापत्यं कृष्णमालभेत
 वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं
 धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो भवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपं
 रूपेणैव वृष्टिमवरुन्धे शबलो भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा
 वर्षयत्यवाशृङ्गो भवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (५२)

शृणाति मिथुनानां नयति यच्छति॥ [८]

वरुणं सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमत्स एतां वारुणीं
कृष्णां वशामपश्यत्तां स्वार्थं देवताया आलभत ततो वै
तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यन्नोपनमेत्स एतां
वारुणीं कृष्णां वशामालभेत वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद (५३)

एव भवति कृष्णा भवति वारुणी ह्येषा देवतया समृद्धौ
मैत्रं श्वेतमालभेत वारुणं कृष्णमपां चौषधीनां च सन्धावन्नकामो
मैत्रीर्वा ओषधयो वारुणीरापोऽपां च खलु वा ओषधीनां
च रसमुपजीवामो मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
तावेवास्मा अन्नं प्रयच्छतोऽन्नाद एव भव- (५४)

त्यपां चौषधीनां च सन्धावालभत उभयस्यावरुद्धौ विशाखो
यूपो भवति द्वे ह्येते देवते समृद्धौ मैत्रं श्वेतमा लभेत वारुणं
कृष्णं ज्योगामयावी यन्मैत्रो भवति मित्रेणैवास्मै वरुणं शमयति
यद्धारुणः साक्षादेवैनं वरुणपाशान्मुञ्चत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव
देवा वै पुष्टिं नाविन्द- (५५)

न्तां मिथुनेऽपश्यन्तस्यां न समराधयन्तावश्विना-
वब्रूतामावयोर्वा एषा मैतस्यां वदद्धमिति साऽश्विनोरेवाभवद्यः
पुष्टिकामः स्यात्स एतामाश्विनीं यमीं वशामालभेताश्विनावेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्पुष्टिं धत्तः पुष्यति प्रजयां

पशुभिः॥ (५६)

अन्नादौऽन्नाद एव भवत्यविन्दन्पञ्चत्वारिंशच्च॥ [९]

आश्विनं धूम्रलंलाममालंभेत यो दुर्ब्राह्मणः सोमं पिपांसेदश्विनौ
वै देवानामसोमपावास्तां तौ पश्चा सोमपीथं प्राप्तुतामश्विनावेतस्य
देवता यो दुर्ब्राह्मणः सोमं पिपांसत्यश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैनं सोमपीथो नमति
यद्धूम्रो भवति धूम्रिमाणमेवास्मादपहन्ति ललामो (५७)

भवति मुखत एवास्मिन्तेजो दधाति वायुव्यं गोमृगमा-
लंभेत यमजघ्निवांसमभिश् संयुरपूता वा एतं वागृच्छति
यमजघ्निवांसमभिश् संसन्ति नैष ग्राम्यः पशुर्नाऽरण्यो यद्गोमृगो
नेवैष ग्रामे नारण्ये यमजघ्निवांसमभिश् संसन्ति वायुर्वै देवानां
पवित्रं वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवै- (५८)

न पवयति पराची वा एतस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छति तमः
पाप्मानं प्रविशति यस्याश्विने शस्यमाने सूर्यो नाविर्भवति सौर्यं
बहुरूपमालंभेतामुमेवाऽऽदित्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मात्तमः पाप्मानमपहन्ति प्रतीच्यस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छत्यप
तमः पाप्मानं हते॥ (५९)

ललामः स एव षट्त्वारिंशच्च॥ [१०]

इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म।
भरेष्विन्द्रं सुहवं हवामहेऽहोमुचं सुकृतं दैव्यं जनम्। अग्निं
मित्रं वरुणं सातये भगं द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तये। ममत्तु नः
परिज्मा वसरुहा ममत्तु वातो अपां वृषण्वान्। शिशितमिन्द्रापर्वता
युवन्नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः। प्रिया वो नाम (६०)

हुवे तुराणाम्। आयत्तुपन्मरुतो वावशानाः। श्रियसे कं
भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः। ते
वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः।
अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्याथ्सोमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्मना।
इन्द्रो मरुद्विरुदुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणः सः शिंशातु। सन्नो
देवो वसुभिरग्निः सः (६१)

सोमस्तनूभी रुद्रियाभिः। समिन्द्रो मरुद्विर्यज्ञियैः समादित्यैर्नो
वरुणो अजिज्ञिपत्। यथाऽऽदित्या वसुभिः सम्बभूवुर्मरुद्वी
रुद्राः समजानताभिः। एवा त्रिणामन्नहणीयमाना विश्वे देवाः
समनसो भवन्तु। कुत्राचिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदेने।
अरहन्तश्चिद्यमिन्धुते संञ्जनयन्ति जन्तवः। सं यदिषो वनामहे
सः हव्या मानुषाणाम्। उत द्युमस्य शवसः (६२)

ऋतस्य रश्मिमाददे। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो
भवता मृडयन्तः। आवोऽर्वाचीं सुमतिर्ववृत्यादः होश्चिद्या
वरिवोवित्तराऽसत्। शुचिरपः सूयवसा अदब्ध उपक्षेति वृद्धवयाः

सुवीरः। नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवन्ति प्रणीतौ।
धारयन्त आदित्यासो जगत्स्थो देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः।
दीर्घाधियो रक्षमाणा (६३)

असुर्यमृतावानश्चयमाना ऋणानि। तिस्रो भूमीर्धारयन्त्री९ रुत
द्यून्त्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम्। ऋतेनाऽऽदित्या महि वो महित्वं
तदर्यमन्वरुण मित्र चारु। त्यां नु क्षत्रिया९ अव आदित्यान्
याचिषामहे। सुमृडीका९ अभिष्टये। न दक्षिणा विचिकिते न सव्या
न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा। पाक्याचिद्वसवो धीर्याचि- (६४)

द्युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम्। आदित्यानामवसा नूतनेन
सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन। अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास इमं
यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः। इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडया।
त्वामवस्युराचके। तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाऽऽशास्ते
यजमानो हविर्भिः। अहैडमानो वरुणेह बोद्ध्युरुश९स मा न आयुः
प्रमोषीः॥ (६५)

नामाग्निः स९ शवसो रक्षमाणा धीर्याचिदेकात्रपञ्चाशच्च॥ [११]

वायव्यं प्रजापतिस्ता वरुणं देवासुरा एष्वसावादित्यो दशरूपभामिन्द्रो वलस्यं बार्हस्पत्यं वषट्कारोऽसौ
सौरिं वरुणमाश्विनमिन्द्रं वो नर एकादश॥११॥

वायव्यमाग्नेयीं कृष्णश्रीवीमसावादित्यो वा अहोरात्राणि वषट्कारः प्रजनयिता हुवे तुराणां पञ्चपष्टिः॥६५॥

वायव्यं प्रमोषीः॥

हरिः ॐ ॥

॥ कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः
समाप्तः ॥ २-१ ॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताः सृष्टा इन्द्राग्नी अपांगूहताः
 सोऽचायत्प्रजापतिरिन्द्राग्नी वै मै प्रजा अपांगुक्षतामिति
 स एतमैन्द्राग्नमेकादशकपालमपश्यत्तन्निर्वपत्तावस्मै प्रजाः
 प्रासाधयतामिन्द्राग्नी वा एतस्य प्रजामपांगूहतो योऽलं प्रजायै
 सन्प्रजां न विन्दत ऐन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत्प्रजाकाम
 इन्द्राग्नी (१)

एव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै प्रजां प्रासाधयतो
 विन्दते प्रजामैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत्स्पर्धमानः क्षेत्रे वा
 सजातेषु वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति ताभ्यामेवेन्द्रियं
 वीर्यं भ्रातृव्यस्य वृद्धे वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽप वा
 एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति यः सङ्ग्राममुपप्रयात्यैन्द्राग्नमेकादश-
 कपालं निर्- (२)

वपेत्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप
 धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येणोपप्रयाति
 जयति तः सङ्ग्रामं वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्द्धते यः सङ्ग्रामं
 जयत्यैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत्सङ्ग्रामं जित्वेन्द्राग्नी एव स्वेन

भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं (३)

धत्तो नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृद्धतेऽपु वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं
क्रामति य एति जनतामैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेज्जनता-
मेष्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं
वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येण जनतामेति पौष्णं चरुमनुनिर्वपेत्पूषा
वा इन्द्रियस्य वीर्यस्यानुप्रदाता पूषणमेव (४)

स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा इन्द्रियं
वीर्यमनु प्रयच्छति क्षेत्रपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येयं वै
क्षेत्रस्य पतिरस्यामेव प्रतितिष्ठत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालमुपरिष्ठा-
न्निर्वपेदस्यामेव प्रतिष्ठायैन्द्रियं वीर्यमुपरिष्ठादात्मन्धत्ते॥ (५)

प्रजाकाम इन्द्राग्नी उपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वीर्यं पूषणमेवैकान्नचत्वारिंशच्च॥—[१]

अग्रये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्णमास-
याजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयेत्पथो वा एषो-
ऽद्धपथेनैति यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं
वाऽतिपादयेत्यग्निमेव पथिकृतः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवैनमपथात्पन्थामपि नयत्यनुद्वान्दक्षिणा वही ह्येष समृद्ध्या अग्रये
व्रतपतये (६)

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः सन्नव्रत्यमिव

चरेदग्निमेव व्रतपतिः॑ स्वेन॑ भागधेयेनोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑
 व्रतमालम्भयति॒ व्रत्यो॑ भवत्यग्नये॑ रक्षोघ्ने॒ पुरोडाशमष्टाकपालं॑
 निर्वपेद्य॑ रक्षांसि॑ सचैरन्नग्निमेव रक्षोहणः॑ स्वेन॑ भागधेयेनोप॑
 धावति॒ स ए॒वास्माद्रक्षाः॑स्यपहन्ति॒ निशितायां॑ निर्वपे- (७)

निशितायाः॑ हि रक्षांसि॑ प्रेरते॑ सम्प्रेर्णान्येवैनानि॑ हन्ति
 परिश्रिते॑ याजयेद्रक्षसामनन्ववचाराय॑ रक्षोघ्नी॒ याज्यानुवाक्ये॑
 भवतो॒ रक्षसाः॑ स्तृत्या॑ अग्नये॑ रुद्रवते॒ पुरोडाशमष्टाकपालं॑
 निर्वपेदभिचरन्नेषा॑ वा अस्य॑ घोरा॒ तनूर्यद्रुद्रस्तस्मा॑ ए॒वैनमावृश्चति॑
 ताजगार्तिमाच्छत्यग्नये॑ सुरभिमतं॒ पुरोडाशमष्टाकपालं॑ निर्वपेद्यस्य॒
 गावो॑ वा पुरुषा - (८)

वा प्रमीयेरन्॒ यो वा॑ बिभीयादेषा॒ वा अस्य॑ भेषज्या॑
 तनूर्यथ्सुरभिमती॒ तयैवास्मै॑ भेषजं करोति॒ सुरभिमतं॑ भवति
 पूतीगन्धस्यापहत्या॒ अग्नये॑ क्षामवते॒ पुरोडाशमष्टाकपालं॑
 निर्वपेत्सङ्ग्रामे॒ सं यत्ते॑ भागधेयेनैवैनं॑ शमयित्वा परानभि॑
 निर्दिशति॒ यमवरेषां॑ विद्ध्यन्ति॒ जीवन्ति॒ स यं परेषां॑ प्र स मीयते॒
 जयन्ति॒ तं सङ्ग्राम- (९)

मभि॑ वा ए॒ष ए॒तानुच्यति॑ येषां॑ पूर्वापरा॒ अन्वञ्चः॑ प्रमीयन्ते
 पुरुषाहुतिर्ह्यस्य॒ प्रियतमाऽग्नये॑ क्षामवते॒ पुरोडाशमष्टाकपालं॑

निर्वपेद्भागधेयेनैवैनं शमयति नैषां पुरोऽऽयुषोऽपरः प्रमीयतेऽभि
 वा एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य गृहान्दहत्यग्नये क्षामवते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्भागधेयेनैवैनं शमयति नास्यापरं
 गृहान्दहति॥ (१०)

व्रतपतये निशितायात्रिर्वपत्पुरुषाः सङ्गमत्र चत्वारि च॥ [२]

अग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं कामो
 नोपनमेदग्निमेव कामं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं
 कामेन समर्द्धयत्युपैनं कामो नमत्यग्नये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टा-
 कपालं निर्वपेत्स्पर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वाऽग्निमेव यविष्ठं
 स्वेन भागधेयेनोप धावति तेनैवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य (११)

युवते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽग्नये यविष्ठाय
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचर्यमाणोऽग्निमेव यविष्ठं
 स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्माद्रक्षांसि यवयति
 नैनमभिचरन्त्स्तृणुतेऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेत सर्वमायुरिरियमित्यग्निमेवाऽऽयुष्मन्तं स्वेन भागधेयेनोप
 धावति स एवास्मि- (१२)

त्रायुर्दधाति सर्वमायुरेत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपेद्भूतिकामोऽग्निमेव जातवेदसं स्वेन भागधेयेनोप धावति
 स एवैनं भूतिं गमयति भवत्येवाग्नये रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालं

निर्वपेद्रुक्कामोऽग्निमेव रुक्मन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवास्मिन्नुचं दधाति रोचत एवाग्नये तेजस्वते पुरोडाश- (१३)

मृष्टाकपालं निर्वपेत्तेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तुः स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्तेजो दधाति तेजस्यैव
 भवत्यग्नये साहन्त्याय पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेत्सीक्षमाणो-
 ऽग्निमेव साहन्त्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति तेनैव संहते यः
 सीक्षते॥ (१४)

भ्रातृव्यस्यास्मिन्तेजस्वते पुरोडाशमृष्टात्रिंशच्च॥ [३]

अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्न-
 वान्त्स्यामित्यग्निमेवान्नवन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवैनमन्नवन्तं करोत्यन्नवानेव भवत्यग्नयेऽन्नादाय पुरोडाश-
 मृष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नादः स्यामित्यग्निमेवान्नादः स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवैनमन्नादं करोत्यन्नाद - (१५)

एव भवत्यग्नयेऽन्नपतये पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेतान्नपतिः स्यामित्यग्निमेवान्नपतिः स्वेन भागधेयेनोप
 धावति स एवैनमन्नपतिं करोत्यन्नपतिरेव भवत्यग्नये पवमानाय
 पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेदग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावी
 यदग्नये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये (१६)

पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये शुचय

आयुरे॒वास्मिन्तेन॑ दधात्यु॒त यदी॒तासु॑र्भव॒ति जीव॑त्ये॒वैतामे॒व
निर्व॑पेच्चक्षु॒ष्कामो॒ यद॒ग्नये॒ पव॑मानाय निर्व॒पति॑ प्रा॒णमे॒वास्मिन्तेन॑
दधाति॒ यद॒ग्नये॒ पाव॑काय वाच॑मे॒वास्मिन्तेन॑ दधाति॒ यद॒ग्नये॒ शुच॑ये
चक्षु॑रे॒वास्मिन्तेन॑ दधा- (१७)

त्यु॒त यद्य॒न्धो भव॑ति॒ प्रैव॑ पश्यत्य॒ग्नये॑ पु॒त्रव॑ते पु॒रोडाश॑म॒ष्टा-
क॑पालं निर्व॑पेदिन्द्रा॒य पु॒त्रिणे॑ पु॒रोडाश॑मेकादशकपालं प्र॒जाका॑मो-
ऽग्नि॑रे॒वास्मै॑ प्र॒जां प्र॑ज॒नय॑ति वृ॒द्धामिन्द्रः॒ प्रय॑च्छत्य॒ग्नये॒ रस॑वते-
ऽज॒क्षीरे॒ चरुं॑ निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त॒ रस॑वान्धस्या॒मित्य॒ग्निमे॒व रस॑वन्त॒ऽ
स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॑ रस॑वन्तं करोति॒ (१८)

रस॑वाने॒व भ॑वत्यज॒क्षीरे॒ भव॑त्याग्नेयी वा ए॒षा यद॒जा सा॒क्षादे॒व
रस॑मवरु॒न्धेऽग्नये॒ वसु॑मते पु॒रोडाश॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त॒
वसु॑मान्धस्या॒मित्य॒ग्निमे॒व वसु॑मन्त॒ऽस्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स
ए॒वैनं॑ वसु॑मन्तं करोति॒ वसु॑माने॒व भ॑वत्य॒ग्नये॑ वाज॒सृते॑ पु॒रोडाश॑-
म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पेत्सङ्ग्रामे सं य॑त्ते वाजं॒ (१९)

वा ए॒ष सिंसी॑रषति॒ यः सं॒ङ्ग्रामं॑ जिगी॑षत्य॒ग्निः खलु॑
वै दे॒वानां॑ वाज॒सृद॒ग्निमे॒व वाज॒सृत॒ऽस्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑
धावति॒ धाव॑ति॒ वाज॒ः हन्ति॑ वृ॒त्रं ज॑यति॒ त॑ सं॒ङ्ग्राम॑मथो
अ॒ग्निरि॑व॒ न प्र॑ति॒धृषे॑ भवत्य॒ग्नये॑ऽग्नि॒वते॑ पु॒रोडाश॑म॒ष्टाक॑पालं
निर्व॑पेद्यस्या॒ग्नाव॒ग्निम॑भ्यु॒द्धरे॑युर्निर्दिष्टभा॒गो वा ए॒तयो॑र॒न्यो-

ऽनिर्दिष्टभागोऽन्यस्तौ सम्भवन्तौ यजमान- (२०)

मभिसम्भवतः स ईश्वर आर्तिमार्तोर्यदग्नयेऽग्निवते निर्वपति
भागधेयेनैवैनौ शमयति नार्तिमार्छति यजमानोऽग्नये ज्योतिष्मते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतोऽहुतेऽग्निहोत्र उद्धायेदपरं
आदीप्यानूद्धृत्य इत्याहुस्तत्तथा न कार्यं यद्वागधेयमभि पूर्वं
उद्ध्रियते किमपरोऽभ्यु- (२१)

द्वियेतेति तान्येवावक्षणानि सन्निधाय मन्थेदितः प्रथमं
जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः। स गायत्रिया त्रिष्टुभा
जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति छन्दोभिरेवैनं स्वाद्योनेः
प्रजनयत्येष वाव सोऽग्निरित्याहुर्ज्योतिस्त्वा अस्य परापतितमिति
यदग्नये ज्योतिष्मते निर्वपति यदेवास्य ज्योतिः परापतितं
तदेवावरुन्धे॥ (२२)

करोत्यन्नादो दधाति यदग्नये शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधाति करोति वाजं यजमानमुदेवास्य षट्॥ [४]

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्वारुणं चरुं दधिक्राव्णे
चरुमभिशस्यमानो यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति संवत्सरो
वा अग्निरवैश्वानरः संवत्सरेणैवैनं स्वदयत्यप पापं वर्णं हते
वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्णा पुनाति हिरण्यं
दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं पुनात्येवैनमाद्यमस्यान्नं भवत्येतामेव

निर्वपेत्प्रजाकामः संवत्सरो (२३)

वा एतस्याशान्तो योनिं प्रजायै पशूनां निर्दहति यो-
ऽलं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दते यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो
भवति संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव भागधेयेन
शमयति सोऽस्मै शान्तः स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयति वारुणेनैवेन
वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्ण्णां पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै
हिरण्यं पुनात्येवैनं (२४)

विन्दते प्रजां वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे
जाते यदष्टाकपालो भवति गायत्रियैवेन ब्रह्मवर्चसेन
पुनाति यन्नवकपालस्त्रिवृतैवास्मिन्तेजो दधाति यद्वशकपालो
विराजैवास्मिन्नन्नाद्यं दधाति यदेकादशकपालस्त्रिष्टुभैवास्मिन्निन्द्रियं
दधाति यद्द्वादशकपालो जगत्यैवास्मिन्पशून्दधाति यस्मिञ्जात
एतामिष्टिं निर्वपति पूत - (२५)

एव तैजस्यन्नाद इन्द्रियावी पशुमान्भवत्यव वा एष
सुवर्गाल्लोकाच्छिद्यते यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्या
वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयति सुवर्गाय हि लोकाय दर्श-
पूर्णमासाविज्येते वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्यां वा
पौर्णमासीं वाऽतिपाद्यं संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव

प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उपदधाति सुवर्गस्य लोकस्य
समष्ट्या (२६)

अथो देवता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति वीरहा
वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा
ऋतायवः पुराऽन्नमक्षत्राग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादश-
कपालमग्निमुद्वासयिष्यन् यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री
गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मा आतिथ्यं करोत्यथो यथा जनं
यतेऽवसं करोति तादृ- (२७)

गेव तद्द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरः खलु वा अग्रेयोनिः स्वामेवैनं योनिं गमयत्याद्यमस्यान्नं
भवति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं ग्रामकाम
आहवनीये वैश्वानरमधिश्चयति गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य
विधृत्यै द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरेणैवास्मै सजाताः श्र्यावयति मारुतो भवति (२८)

मारुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव-
रुन्धे सप्तकपालो भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै
सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान् आसादयति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं
करोति॥ (२९)

आदित्यं चरुं निर्वपेत्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्नियं वा अदितिर्स्या-
मेव पूर्वं प्रतितिष्ठन्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं
गृत्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरः खलु वै
देवानामायतनमेतस्माद्वा आयतनाद्देवा असुरानजयन् यद्वैश्वानरं
द्वादशकपालं निर्वपति देवानामेवाऽऽयतने यतते जयति तं
सङ्ग्राममेतस्मिन्वा एतौ मृजाते (३०)

यो विद्विषाणयोरन्नमत्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्विद्विषा-
णयोरन्नं जुग्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेवात्ति
नास्मिन्मृजाते संवत्सराय वा एतौ सममाते यौ सममाते तयोर्यः
पूर्वोऽभिद्रुह्यति तं वरुणो गृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं
निर्वपेत्सममानयोः पूर्वोऽभिद्रुह्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः
संवत्सरमेवाऽऽप्त्वा निर्वरुणं (३१)

परस्तादभिद्रुह्यति नैनं वरुणो गृह्णात्याव्यं वा एष प्रतिगृह्णाति
योऽविं प्रतिगृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदविं प्रतिगृह्य
संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितामेव प्रतिगृह्णाति नाव्यं
प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रामाप्नोति य उभयादत्प्रतिगृह्णात्यश्वं
वा पुरुषं वा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादत् (३२)

प्रतिगृह्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेव

प्रतिगृह्णाति नाऽऽत्मनो मात्रामाप्नोति वैश्वानरं द्वादशकपालं
 निर्वपेत्सन्निमेष्यन्संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो यदा खलु वै
 संवत्सरं जनतायां चरत्यथ स धनार्घो भवति यद्वैश्वानरं
 द्वादशकपालं निर्वपति संवत्सरसातामेव सन्निमभि प्रच्यवते
 दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ति यो वै संवत्सरं (३३)

प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं
 पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुङ्क्ते तं भागधेयेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्यै
 यया रज्ज्वोत्तमां गामाजेत्तां भ्रातृव्याय प्रहिणुयान्निर्ऋतिमेवास्मै
 प्रहिणोति॥ (३४)

निर्वरुणं वपेदभयाद्यो वै संवत्सरं पट्टिशञ्च॥ [६]

ऐन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति पशुमानेव
 भवति चरुर्भवति स्वादेवास्मै योनेः पशून्प्रजनयतीन्द्रायेन्द्रियावन्ते
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इन्द्रियं वै पशव
 इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स - (३५)

एवास्मा इन्द्रियं पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवतीन्द्राय घर्मवन्ते
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामो ब्रह्मवर्चसं वै घर्म
 इन्द्रमेव घर्मवन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
 दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवतीन्द्रायार्कवन्ते पुरोडाशमेकादशकपालं

निर्वपेदन्नकामोऽर्को वै देवानामन्नमिन्द्रमेवार्कवन्तः॑ स्वेन भागधेये-
(३६)

नोपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवतीन्द्राय
घर्मवन्ते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रियावन्त इन्द्रा-
यार्कवन्ते भूतिकामो यदिन्द्राय घर्मवन्ते निर्वपति शिर एवास्य
तेन करोति यदिन्द्रायेन्द्रियावन्त आत्मानमेवास्य तेन करोति
यदिन्द्रायार्कवन्ते भूत एवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति भवत्येवेन्द्राया- (३७)

१होमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः पाप्मना गृहीतः
स्यात्पाप्मा वा अ१ह इन्द्रमेवा१होमुचः॑ स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवैनं पाप्मनोऽ१हसो मुञ्चतीन्द्राय वैमृधाय पुरोडाशमेकादश-
कपालं निर्वपेद्यं मृधोऽभि प्रवेपेरन्नाष्ट्राणि वाऽभिसमियुरिन्द्रमेव
वैमृधः॑ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मान्मृधो (३८)

ऽपहन्तीन्द्राय त्रात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वद्धो
वा परियत्तो वेन्द्रमेव त्रातारः॑ स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवैनं त्रायत् इन्द्रायार्काश्वमेधवन्ते पुरोडाशमेकादश-
कपालं निर्वपेद्यं महायज्ञो नोपनमैदेते वै महायज्ञस्यान्त्ये
तनू यदार्काश्वमेधाविन्द्रमेवार्काश्वमेधवन्तः॑ स्वेन भागधेयेनोप
धावति स एवास्मा अन्ततो महायज्ञं च्यावयत्युपैनं महायज्ञो
नमति॥ (३९)

इन्द्रियावन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति सौऽर्कवन्तुः स्वेन भागधेयेनैवेन्द्रायास्मान्मृधौऽस्मै सप्त

च॥

[७]

इन्द्रा॒यान्वृ॒जवे॒ पुरो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पे॒द्भाम॑काम
इन्द्र॑मे॒वान्वृ॒जुः स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मै॑
सजा॒ताननु॑कान्करोति॒ ग्राम्ये॑व भ॒वतीन्द्रा॑ण्यै चरुं निर्व॑पे॒द्यस्य॑
सेना॑ऽस॒शिते॑व स्यादिन्द्रा॒णी वै सेना॑यै दे॒वतेन्द्रा॑णीमे॒व स्वेन॑
भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ सैवा॑स्य॒ सेना॒स॒श्रय॑ति॒ बल्ब॑जान॒पी- (४०)

द्धे सन्न॑ह्ये॒द्रौर्य॑त्राधि॒ष्कन्ना॒ न्यमे॑ह॒त्ततो॒ बल्ब॑जा उद॑तिष्ठ॒न्गवा॑-
मे॒वैन॑ न्या॒यम॑पिनीय॒ गा वैद॑य॒तीन्द्रा॑य म॒न्युम॑ते म॒नस्व॑ते
पुरो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पे॒त्सङ्ग्रामे॑ सं य॑त्त इन्द्रि॒येण॒ वै
म॒न्युना॒ मन॑सा सङ्ग्रामं ज॑य॒तीन्द्र॑मे॒व म॒न्युम॑न्तं म॒नस्व॑न्तुः स्वेन॑
भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं म॒न्युं मनो॑ दधाति॒ जय॑ति॒
त॒ (४१)

सङ्ग्राम॑मे॒तामे॒व निर्व॑पे॒द्यो ह॒तम॑नाः स्व॒यं पाप॑ इ॒व
स्यादे॑तानि॒ हि वा ए॒तस्मा॑दप॒क्रान्ता॒न्यथै॑ष ह॒तम॑नाः स्व॒यं पाप॑
इन्द्र॑मे॒व म॒न्युम॑न्तं म॒नस्व॑न्तुः स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स
ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं म॒न्युं मनो॑ दधाति॒ न ह॒तम॑नाः स्व॒यं पापो॑
भव॑तीन्द्रा॒य दा॒त्रे पुरो॒डाश॒मेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पे॒द्यः का॒मये॑त्
दान॑कामा मे प्र॒जाः स्यु॒- (४२)

रितीन्द्रमेव दातारुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै
दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय प्रदात्रे
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेन्द्रमेव
प्रदातारुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रदापयतीन्द्राय
सुत्राम्णो पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदपरुद्धो वा- (४३)

ऽपरुद्धमानो वेन्द्रमेव सुत्रामाणुः स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवैनं त्रायतेऽनपरुद्धो भवतीन्द्रो वै सदृङ् देवताभिरासीत्स न
व्यावृतमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालं
निर्वपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियमदधाच्छक्करी याज्यानुवाक्ये अकरोद्वज्रो
वै शक्करी स एनं वज्रो भूत्या ऐन्ध (४४)

सोऽभवत्सोऽबिभेद्भूतः प्र मां धक्ष्यतीति स प्रजापतिं
पुनरुपाधावत्स प्रजापतिः शक्करी अधि रेवतीं निरमिमीत्
शान्त्या अप्रदाहाय योऽलः श्रियै सन्त्सदृङ्खसमानैः स्यात्तस्मा
एतमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति रेवतीं पुरोनुवाक्या भवति शान्त्या
अप्रदाहाय शक्करी याज्या वज्रो वै शक्करी स एनं वज्रो भूत्या
इन्धे भवत्येव॥ (४५)

अपि तद् स्युर्वैन्ध भवति चतुर्दश च॥ [८]

आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्त्सरस्वत्याज्य-

भागा॒ स्याद्वा॑र॒हस्प॒त्यश्च॒रुर्यदा॑ग्रावैष्ण॒व एका॑दशकपालो॒
 भव॑त्य॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑भिश्चै॒वैनं॑ य॒ज्ञेन॑
 चा॒भिच॑रति॒ सर॑स्व॒त्याज्य॑भागा भवति॒ वाग्वै॑ सर॑स्वती
 वा॒चैवैन॑म॒भिच॑रति॒ बार्ह॑स्प॒त्यश्च॒रुर्भव॑ति॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॑
 बृह॑स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒वैन॑म॒भिच॑रति॒ (४६)

प्रति॒ वै प॒रस्ता॑द॒भिच॑रन्तम॒भिच॑रन्ति॒ द्वेद्वे॑ पुरोनुवा॒क्ये
 कुर्या॑दतिप्रयु॒क्त्या ए॒तयै॑व य॒जेता॑भिच॒र्यमा॑णो दे॒वता॑भिरे॒व दे॒वताः॑
 प्रति॑चरति॒ य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञं वा॒चा वाचं॑ ब्रह्म॑णा ब्रह्म॒ स दे॒वता॑श्चै॒व
 य॒ज्ञं च॑ म॒द्ध्यतो॑ व्य॒वस॑र्पति॒ तस्य॑ न कुत॑श्च॒नोपा॑व्याधो भ॒वति॑
 नैन॑म॒भिच॑रन्श्च॒तृण॑त आ॒ग्रावै॑ष्ण॒वमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पेद्यं य॒ज्ञो
 नो- (४७)

प॒नमे॑द॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञोऽग्निं॑ चै॒व विष्णुं॑ च॒ स्वेन॑
 भाग॑धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॑वास्मै॒ य॒ज्ञं प्रय॑च्छत॒ उपै॑नं य॒ज्ञो
 न॑म॒त्याग्रा॑वैष्ण॒वं घृ॒ते च॒रुं निर्व॑पेच्चक्षु॒ष्कामो॑ऽग्नेर्वै चक्षु॒षा मनु॑ष्या
 वि प॑श्यन्ति॒ य॒ज्ञस्य॑ दे॒वा अ॒ग्निं चै॒व विष्णुं॑ च॒ स्वेन॑ भाग॑धेये॒नोप॑
 धाव॑ति॒ तावे॑वा- (४८)

स्मि॒श्चक्षु॑र्धत्तश्चक्षु॒ष्माने॒व भ॑वति॒ धे॒न्वै वा ए॒तद्रेतो॑
 यदा॑ज्यम॒न॒डुह॑स्तण्डुला॒ मि॒थुना॑दे॒वास्मै॒ चक्षुः॑ प्रज॑नयति
 घृ॒ते भ॑वति॒ तेजो॒ वै घृ॒तं तेज॑श्चक्षु॒स्तेज॑सै॒वास्मै॒ तेज॑श्चक्षु॒रवरु॑न्ध

इन्द्रियं वै वीर्यं वृद्धे भ्रातृव्यो यजमानोऽयं जमानस्याद्धुरकल्पां
प्रति निर्वपेद्भ्रातृव्ये यजमाने नास्येन्द्रियं (४९)

वीर्यं वृद्धे पुरा वाचः प्रवदितो निर्वपेद्वावत्येव वाक्तामप्रोदितां
भ्रातृव्यस्य वृद्धे तामस्य वाचं प्रवदन्तीमन्या वाचोऽनु
प्रवदन्ति ता इन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधत्याग्नावैष्णव-
मष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा
स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रं
प्रातः सवनं प्रातः सवनमेव तेनाऽऽप्रो- (५०)

त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माध्यन्दिनस्य सवनस्या-
काले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदेकादशकपालो
भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुत्रैष्टुभं माध्यन्दिनं सवनं माध्यन्दिनमेव
सवनं तेनाऽऽप्रोत्याग्नावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीयसवनस्या-
काले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यद्द्वादशकपालो
भवति द्वादशाक्षरा जगती जागृतं तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव
तेनाऽऽप्रोति देवताभिरेव देवताः (५१)

प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्मं कपालैरेव
छन्दाः स्याप्रोति पुरोडाशैः सवनानि मैत्रावरुणमेककपालं
निर्वपेद्वशाये काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य वशाऽनूबन्ध्या सो
एवैषैतस्यैककपालो भवति नहि कपालैः पशुमर्हत्याप्तुम्॥ (५२)

ब्रह्मणैवैनमभिचरति यज्ञो न तावेवास्थैन्द्रियमाप्नोति देवताः सप्तत्रिंशच्च॥—[९]

असावा॑दित्यो न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्तिमैच्छु॒न्तस्मा॑
ए॒त॒ꣳ सो॑मा॒रौद्रं च॒रुं नि॒रव॑प॒न्तेनै॒वास्मि॑न्नुच॑मदधुर्यो ब्र॑ह्मवर्च॒सका॑मः
स्यात्त॒स्मा॑ ए॒त॒ꣳ सो॑मा॒रौद्रं च॒रुं नि॒र्वपे॑त्सोमं॑ चै॒व रु॒द्रं च॒ स्वेन॑
भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॑वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सन्ध॑त्तो ब्रह्मवर्च॒स्यैव॑
भ॑वति ति॒ष्यापू॑र्णमा॒से नि॒र्वपे॑द्बु॒द्रो- (५३)

वै ति॒ष्यः सोमः॑ पू॒र्णमा॑सः सा॒क्षादे॒व ब्र॑ह्मवर्च॒समव॑रुन्धे
परि॑श्रिते याजयति ब्रह्मवर्च॒सस्य॑ परि॑गृहीत्यै श्वे॒तायै॑ श्वे॒तव॑त्सायै
दु॒ग्धं म॑थि॒तमा॑ज्यं भव॒त्याज्यं॑ प्रोक्ष॑णमाज्ये॒न मार्ज॑यन्ते याव॑दे॒व
ब्र॑ह्मवर्च॒सं तत्सर्व॑ करो॒त्यति॑ ब्रह्मवर्च॒सं क्रि॑यत॒ इत्या॑हुरीश्व॒रो
दु॒श्चर्मा॑ भवि॒तोरि॑ति॒ मान॒वी ऋ॒चौ धा॒र्ये कुर्या॑द्यद्वै किं च॒
म॒नुरव॑दत्त॒द्वैष॒जं (५४)

भै॒ष॒जमे॒वास्मै॑ करोति॒ यदि॑ बिभी॒यादु॒श्चर्मा॑ भवि॒ष्यामी॑ति॒
सो॒मापौ॑ष्णं च॒रुं नि॒र्वपे॑त्सौम्यो॒ वै दे॒वता॑या॒ पुरु॑षः पौ॒ष्णाः प॒शवः॑
स्वयै॒वास्मै॑ दे॒वता॑या प॒शुभि॑स्त्वचं॑ करोति॒ न दु॒श्चर्मा॑ भवति
सो॒मा॒रौद्रं च॒रुं नि॒र्वपे॑त्प्रजाका॑मः सोमो॒ वै रे॑तो॒धा अ॒ग्निः प्र॒जाना॑
प्र॒जन॑यि॒ता सोमं॑ ए॒वास्मै॑ रे॒तो द॑धा॒त्यग्निः॑ प्र॒जां प्र॒ज॑नयति
वि॒न्दते॑ (५५)

प्रजा९ सोमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिचरन्त्सौम्यो वै देवतया पुरुष
 एष रुद्रो यदग्निः स्वाया एवैनं देवतायै निष्क्रीय रुद्रायापि दधाति
 ताजगार्तिमाच्छति सोमारौद्रं चरुं निर्वपेज्योगामयावी सोमं वा
 एतस्य रसो गच्छत्यग्निः शरीरं यस्य ज्योगामयति सोमादेवास्य
 रसं निष्क्रीणात्यग्नेः शरीरमुत यदी- (५६)

तासुर्भवति जीवत्येव सोमारुद्रयोर्वा एतं ग्रसितं होता
 निष्विदति स ईश्वर आर्तिमार्तोरनृद्वान् होत्रा देयो वह्निर्वा
 अनृद्वान् वह्निर्होता वह्निर्नैव वह्निर्मात्मानं स्पृणोति सोमारौद्रं
 चरुं निर्वपेद्यः कामयेतु स्वेऽस्मा आयतने भ्रातृव्यं जनयेयमिति
 वेदिं परिगृह्याद्धमुद्धन्याद्धं नार्द्धं बर्हिषः स्तृणीयाद्धं
 नार्द्धमिद्धस्याभ्याद्ध्याद्धं न स्व एवास्मा आयतने भ्रातृव्यं
 जनयति॥ (५७)

रुद्रो भेषजं विन्दते यदि स्तृणीयाद्धं द्वादश च॥ [१०]

ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं ग्रामकाम
 इन्द्रं चैव मरुतंश्च स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै
 सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवत्याहवनीयं ऐन्द्रमर्धिश्रयति
 गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै सप्तकपालो मारुतो
 भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान
 आसादयति विशमेवा- (५८)

स्मा॒ अनु॑वर्त्मानं करोत्येतामे॒व निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त क्ष॒त्राय॑ च
वि॒शे च॑ स॒मदं॑ द॒द्यामि॒त्यैन्द्र॑स्या॒वद्यन्ब्रू॑यादिन्द्रा॒यानु॑ ब्रूहीत्या॒श्राव्यं॑
ब्रू॒यान्म॒रुतो॑ य॒जेति॑ मा॒रुत॑स्या॒वद्यन्ब्रू॑यान्म॒रुद्ध्योऽनु॑ब्रूहीत्या॒श्राव्यं॑
ब्रू॒यादिन्द्रं॑ य॒जेति॑ स्व ए॒वैभ्यो॑ भा॒गधे॑ये स॒मदं॑ दधाति
वितृ॑ङ्हाणास्तिष्ठन्त्येतामे॒व (५९)

निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त क॒ल्पे॑र॒न्नि॒ति यथा॑दे॒वत॑म॒वदा॑य यथादे॒वतं॑
यंजेद्भा॒गधे॑येनै॒वैनान्॑ यथाय॒थं क॑ल्पयति क॒ल्पन्त॑ ए॒वैन्द्र॑मेकादश-
क॒पालं॑ निर्व॑पेद्वैश्वदे॒वं द्वाद॑शक॒पालं॑ ग्रा॒मका॑म इन्द्रं॑ चै॒व वि॒श्वाश्च॑
दे॒वान्स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति त ए॒वास्मै॑ स॒जा॒तान्प्रय॑च्छन्ति
ग्रा॒म्ये॒व भ॑वत्यैन्द्रस्या॒वदा॑य वैश्वदे॒वस्या॒वद्ये॒दथैन्द्रः॑ स्यो- (६०)

परि॑ष्ठादिन्द्रियेणै॒वास्मा॑ उ॒भय॑तः स॒जा॒तान्परि॑गृह्णात्युपा॒धाय्य॑-
पूर्व॑यं वा॒सो दक्षि॑णा स॒जा॒ताना॑मुप॑हित्यै पृ॒श्नि॒यै दुग्धे॑ प्रैयङ्ग॒वं
च॒रुं निर्व॑पेन्म॒रुद्ध्यो॑ ग्रा॒मका॑मः पृ॒श्नि॒यै वै पय॑सो म॒रुतो॑ जा॒ताः
पृ॒श्नि॒यै प्रि॒यङ्ग॒वो मा॒रुताः॑ खलु॒ वै दे॒वत॑या स॒जा॒ता म॒रुत॑ ए॒व
स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति त ए॒वास्मै॑ स॒जा॒तान्प्रय॑च्छन्ति ग्रा॒म्ये॒व
भ॑वति प्रि॒यव॑ती या॒ज्यानु॑वा॒क्ये (६१)

भवतः प्रि॒यमे॒वैनं॑ स॒मानानां॑ करोति द्वि॒पदा॑ पु॒रोनु॑वा॒क्या
भवति॑ द्वि॒पदं॑ ए॒वाव॑रुन्धे चतु॑ष्पदा या॒ज्या चतु॑ष्पद ए॒व प॒शून॑व-
रुन्धे दे॒वासुराः॑ सं य॒त्ता आ॑स॒न्ते दे॒वा मि॒थो विप्रि॑या आ॒स॒न्ते

इ॒ऽन्यो॑न्यस्मै॒ ज्यै॒ष्ठ्या॒याति॑ष्ठ॒माना॑श्चतु॒र्धा व्य॑क्रामन्न॒ग्निर्वसु॑भिः सोमो॑
रु॒द्रैरिन्द्रो॑ म॒रुद्वि॑र्वरु॒ण आदि॑त्यैः स इन्द्रः॑ प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त्तमे-
(६२)

तया॑ सं॒ज्ञान्या॑ऽयाज॒येद॒ग्नये॒ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं
नि॒र्वप॑त्सोमा॒य रु॒द्रव॑ते च॒रुमिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑-
कपालं वरु॒णायाऽऽदि॑त्यव॑ते च॒रुं ततो॑ वा इन्द्रं॑ दे॒वा ज्यै॒ष्ठ्या॒याभि॑
सम॑जानत॒ यः संमा॑नैर्मि॒थो विप्रि॑यः स्यात्तमे॒तया॑ सं॒ज्ञान्या॑
याज॒येद॒ग्नये॒ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं नि॒र्वपे॑त्सोमा॒य रु॒द्रव॑ते
च॒रुमिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपालं वरु॒णायाऽऽदि॑त्यव॑ते
च॒रुमिन्द्र॑मे॒वैनं॑ भू॒तं ज्यै॒ष्ठ्या॒य समा॑ना अ॒भिस॑ज्जानते॒ वसि॑ष्ठः
समा॑नानां॑ भवति॥ (६३)

विश॑मे॒व ति॑ष्ठन्त्ये॒तामे॒वाथै॒न्द्रस्य॑ याज्यानु॒वाक्ये॑ तं वरु॒णाय॑ चतु॒र्दश॑ च॥ [११]

हि॒र॒ण्य॒ग॒र्भ आपो॑ ह॒ यत्प्र॑जापते। स वै॒द पु॒त्रः पि॒तर॑ꣳ
स मा॒तर॑ꣳ स सू॒नुर्भु॑व॒त्स भु॑व॒त्पुन॑र्मघः। स द्यामौ॒र्णोद॑न्तरि॒क्षꣳ
स सु॒वः स वि॒श्वा भु॒वो अ॒भव॑त्स आऽभ॑वत्। उदु॒त्यं चि॒त्रम्।
सप्र॑ब॒वन्न॒वीय॑साऽग्ने॑ द्यु॒म्नेन॑ सं॒ यता॑। बृ॒हत्त॑तन्थ भा॒नुना॑। नि॒काव्या॑
वे॒धसः॑ शश्व॑तस्करु॒हस्ते॒ दधानो॑ - (६४)

नर्या॑ पुरू॒णि। अ॒ग्निर्भु॑व॒द्रयि॑पतीं रयी॒णाꣳ स॒त्रा च॑क्रा॒णो
अ॒मृता॑नि॒ विश्वा॑। हि॒र॒ण्यपा॑णिमू॒तये॑ सवि॒तार॑मुप॑ ह्वये। स चे॒त्ता

देवतां पदम्। वाममद्य संवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममुस्मभ्यः
 सावीः। वामस्य हि क्षयस्य देव भूररया धिया वामभाजः स्याम।
 बडित्था पर्वतानां खिद्रं बिभर्षि पृथिवि। प्र या भूमि प्रवत्वति
 महा जिनोषि (६५)

महिनि। स्तोमासस्त्वा विचारिणि प्रतिष्ठोभन्त्यक्तुभिः। प्र या
 वाजं न हेषन्तं पेरुमस्यस्यर्जुनि। ऋदूदरेण सख्या सचेय यो
 मा न रिष्येद्धर्यश्च पीतः। अयं यः सोमो न्यधाय्यस्मे तस्मा इन्द्र
 प्रतिरमेम्यच्छ। आपान्तमन्युस्तृपलप्रभर्मा धुनिः शिमीवाञ्छरुमाः
 ऋजीषी। सोमो विश्वान्यतसा वनानि नार्वागिन्द्र प्रतिमानानि देभुः।
 प्र (६६)

सुवानः सोमं ऋतयुश्चिकेतेन्द्राय ब्रह्म जमदग्निरर्चन्। वृषा
 यन्तासि शवसस्तुरस्यान्तर्यच्छ गृणते धर्त्र दृह। सबाधस्ते मदं
 च शुष्मयं च ब्रह्म नरो ब्रह्मकृतः सपर्यन्त। अर्को वा यत्तुरते
 सोमचक्षास्तत्रेदिन्द्रो दधते पृथ्सु तुर्याम्। वर्षद्वे विष्णवास आ
 कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम्। (६७)

वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः।
 प्र तत्ते अद्य शिपिविष्ट नामार्यः शंसामि वयुनानि विद्वान्। तं त्वा
 गृणामि त्वसमतवीयान्क्षयन्तमस्य रजसः पराके। किमित्ते विष्णो
 परिचक्ष्य भूत्प्रयद्ववक्षे शिपिविष्टो अस्मि। मा वर्षो अस्मदपगूह

एतच्चदन्यरूपः समिधे बभूथ। (६८)

अग्ने दा दाशुषे रयिं वीरवन्तं परीणसम्। शिशीहि नः सूनुमतः।
दा नो अग्ने शतिनो दाः सहस्रिणो दुरो न वाजꣳ श्रुत्या अपावृधि।
प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि सुवर्ण शुक्रमुषसो विदिद्युतुः।
अग्निर्दा द्रविणं वीरपेशा अग्निर्ऋषिं यः सहस्रां सनोति। अग्निर्दिवि
हव्यमाततानाग्नेर्धामानि विभृता पुरुत्रा। मा (६९)

नो मर्द्धीरा तू भरा। घृतं न पूतं तनूररेपाः शुचि हिरण्यम्।
तत्ते रुक्मो न रोचत स्वधावः। उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष
आसनि। उतो न उत्पुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषꣳ स्तोतृभ्य आ
भरा। वायो शतꣳ हरीणां युवस्व पोष्याणाम्। उत वा ते सहस्रिणो
रथ आ यातु पाजसा। प्र याभिर्- (७०)

यासि दाश्वाꣳसमच्छां नियुद्धिर्वायविष्टये दुरोणे। नि नो रयिꣳ
सुभोजसं युवेह नि वीरवद्रव्यमश्वियं च राधः। रेवतीर्नः सधमाद्
इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। रेवाꣳ इद्रेवतः स्तोता
स्यात्त्वावतो मघोनः। प्रेदु हरिवः श्रुतस्य॥ (७१)

जिनोषि देभुः प्र हव्यं बभूथ मा याभिश्चत्वारिꣳशच्च॥ [१२]

प्रजापतिस्ताः सृष्टा अग्नये पथिकृतेऽग्नये कामायाग्नयेऽन्नवते वैश्वानरमादित्यं चरुमैन्द्रं चरुमिन्द्रायान्वृजव

आग्नावैष्णवमसौ सौमारौद्रमैन्द्रमेकादशकपालꣳ हिरण्यगर्भो द्वादश॥१२॥

प्रजापतिरग्नये कामायाभि सम्भवतो यो विद्विषाणयोरिन्द्रो सन्नहोदाग्नावैष्णवमुपरिष्टाद्यासि

दाश्वाःसुमेकंसप्ततिः॥७१॥

प्रजापतिः प्रेदुं हरिवः श्रुतस्य॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः॥ २-२॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

आदित्येभ्यो भुवद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेद्वृत्तिकाम आदित्या वा एतं
भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलं भूत्यै सन्भूतिं न प्राप्नोत्यादित्यानेव भुवद्वतः
स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं भूतिं गमयन्ति भवत्येवाऽऽ-
दित्येभ्यो धारयद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेदपरुद्धो वाऽपरुध्यमानो वाऽऽदित्या
वा अपरोद्धारं आदित्या अवगमयितारं आदित्यानेव धारयद्वतः (१)

स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं विशि दाध्रत्यनपरुध्यो
भवत्यदितेऽनु मन्यस्वेत्यपरुध्यमानोऽस्य पदमा ददीतेयं वा
अदितिरियमेवास्मै राज्यमनु मन्यते सत्याशीरित्याह सत्यामेवा-
ऽऽशिषं कुरुत इह मन इत्याह प्रजा एवास्मै समनसः करोत्युप
प्रेतं मरुत - (२)

सुदानव एना विशपतिनाभ्यमु५ राजानमित्याह मारुती वै
विद्धोष्ठो विशपतिर्विशैवेन५ राष्ट्रेण समर्धयति यः परस्ताद्वाम्यवादी
स्यात्तस्य गृहाद्वीहीना हरेच्छुक्लाः५श्च कृष्णाः५श्च वि चिनुयाद्ये
शुक्लाः स्युस्तमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्या वै देवतया विद्विशमेवाव
गच्छु- (३)

त्यवंगतास्य विडनवगत५ राष्ट्रमित्याहुर्ये कृष्णाः स्युस्तं वारुणं
चरुं निर्वपेद्वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशं च राष्ट्रं चाव गच्छति यदि

नाव॒गच्छे॑दि॒मम॒हमा॑दि॒त्येभ्यो॑ भा॒गं निर्व॑पा॒म्यामुष्मा॑द॒मुष्यै॑ वि॒शो-
ऽव॑गन्तो॒रिति॑ निर्व॑पेदादि॒त्या ए॒वैनं॑ भा॒गधेयं॑ प्रेप्सन्तो॒ विश॑मव॑ (४)

गमयन्ति॒ यदि॑ नाव॒गच्छे॑दाश्व॒त्थान्म॒यूखान्॑स॒प्त म॑ध्यमे॒षायामुप॑
ह॒न्यादि॑द॒मम॒हमा॑दि॒त्यान्ब॒ध्नाम्यामुष्मा॑द॒मुष्यै॑ वि॒शोऽव॑गन्तो॒रित्या॑-
दि॒त्या ए॒वैनं॑ ब॒द्धवी॑रा॒ विश॑मव॑ गमयन्ति॒ यदि॑ नाव॒गच्छे॑दे॒तमे॒वा-
ऽऽदि॒त्यं च॒रुं निर्व॑पेदि॒ध्मेऽपि॑ म॒यूखान्॑सं न॒ह्येद॑नप॒रुध्य॑मे॒वाव॑
गच्छ॒त्याश्व॑त्था भवन्ति॒ म॒रुतां॑ वा ए॒तदो॒जो यद॑श्व॒त्थ ओज॑सै॒व
वि॒शम॑व॑ गच्छति॒ सप्त॑ भ॒वन्ति॑ स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतो॑ ग॒णश॑ ए॒व
वि॒शम॑व॑ गच्छति॥ (५)

धारयद्वतो मरुतो गच्छति विशमवैतदष्टादश च॥ [१]

दे॒वा वै मृ॒त्योर्बि॑भयु॒स्ते प्र॒जाप॑तिमु॒पाधा॑वन्तेभ्य॑ ए॒तां
प्रा॒जाप॑त्या॒ शत॑कृ॒ष्णलां॑ नि॒रव॑प॒त्तयै॑वैष्व॒मृत॑म॒दधा॑द्यो
मृ॒त्योर्बि॑भी॒यात्तस्मा॑ ए॒तां प्रा॒जाप॑त्या॒ शत॑कृ॒ष्णलां॑ निर्व॑पेत्प्र॒जा-
प॑तिमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्नायु॑र्दधाति॒
सर्व॑मायु॑रेति॒ शत॑कृ॒ष्णला॑ भवति॒ श॒तायुः॑ पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य॒
आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये (६)

प्रति॑ तिष्ठति घृ॒ते भ॑व॒त्यायुर्वै॑ घृ॒तम॑मृ॒तं हि॑र॒ण्यमायु॑श्चै॒वा-
स्मा॑ अ॒मृतं॑ च स॒मीचीं॑ दधाति॒ च॒त्वारि॑च॒त्वारि॑ कृ॒ष्णला॑न्य॒व
द्यति॑ चतु॒रव॑त्तस्याऽऽस्या॑ ए॒कधा॑ ब्र॒ह्मण॑ उ॒प ह॑रत्ये॒कधै॒व

यजमान आरुदधात्यसावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः
प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एत९ सौर्यं चरुं निरवपन्तेनैवास्मि- (७)

त्रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एत९ सौर्यं
चरुं निर्वपेदमुमेवाऽऽदित्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवत्युभयतो रुक्मौ भवत
उभयत एवास्मिन्नुचं दधाति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहोति दिग्भ्य
एवास्मै ब्रह्मवर्चसमव रुन्ध आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्सावित्रं
द्वादशकपालं भूम्यै (८)

चरुं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यं मोषं
नमेदिति यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं
तेनैवैनद्विन्दते सावित्रो भवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दते भूम्यै
चरुर्भवत्यस्यामेवैनद्विन्दत उपैन्९ हिरण्यं नमति वि वा एष
इन्द्रियेण वीर्येणर्ह्यते यो हिरण्यं विन्दत एता- (९)

मेव निर्वपेद्विरण्यं वित्त्वा नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यत एतामेव
निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येद्यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव
हिरण्यं तेनैवैनद्विन्दति सावित्रो भवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दति
भूम्यै चरुर्भवत्यस्यां वा एतन्नश्यति यन्नश्यत्यस्यामेवैनद्विन्दीन्द्र-
(१०)

स्त्वष्टुः सोममभीषहापिबुत्स विष्वङ्मार्च्छत्स इन्द्रियेण

सोमपी॒थेन॒ व्यार्ध्य॑त॒ स यदूर्ध्व॑मुदव॑मी॒त्ते श्या॒माका॑ अभव॑न्त्स
 प्र॒जाप॑तिमुपा॑धावत्तस्मा॑ ए॒त९ सो॒मेन्द्र॑ः श्या॒माकं॑ च॒रुं
 निर॑वप॒त्तेनै॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒य९ सोम॑पी॒थम॑दधा॒द्वि वा ए॒ष इन्द्रि॑येण॑
 सोम॑पी॒थेन॑र्ध्यते॒ यः सोमं॑ वर्मि॒ति यः सोम॑वामी॒ स्यात्त॑स्मा- (११)

ए॒त९ सो॒मेन्द्र॑ः श्या॒माकं॑ च॒रुं निर्व॑पे॒त्सोमं॑ चैवेन्द्र॑ च॒ स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒य९ सोम॑पी॒थं ध॑त्तो नेन्द्रि॒येण॑
 सोम॑पी॒थेन॑ व्यृ॒ध्यते॒ यत्सौ॒म्यो भ॑वति॒ सोम॑पी॒थमे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदैन्द्रो॑
 भ॑वतीन्द्रि॒यं वै सोम॑पी॒थ इन्द्रि॑यमे॒व सोम॑पी॒थम॑व॒ रुन्धे श्या॒माको॑
 भ॑वत्येष॒ वाव॑ स सोमः॑ (१२)

सा॒क्षादे॒व सोम॑पी॒थम॑व॒ रुन्धे॒ऽग्नये॑ दा॒त्रे पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पालं
 निर्व॑पेदिन्द्रा॒य प्र॑दा॒त्रे पु॒रोडा॑शमेका॑दशकपालं प॒शुका॑मो॒ऽग्निरे॒वास्मै॑
 प॒शून्प्र॑जनय॑ति वृ॒द्धानिन्द्रः॑ प्र॒ यच्छ॑ति॒ दधि॑ मधु॑ घृतमापो॑ धा॒ना
 भ॑वन्त्येत॒द्वै प॑शूना९ रू॒प९ रू॒पेणै॒व प॒शून॑व॒ रुन्धे प॑ञ्चगृहीतं भ॑वति॒
 पा॒ङ्गा हि प॒शवो॑ बहुरू॒पं भ॑वति बहुरू॒पा हि प॒शवः॑ (१३)

समृ॑द्धौ प्राजाप॒त्यं भ॑वति प्राजाप॒त्या वै प॒शवः॑ प्र॒जा-
 प॑तिरे॒वास्मै॑ प॒शून्प्र॑ ज॒नय॑त्या॒त्मा वै पुरु॑षस्य॒ मधु॑ यन्मध्व॒ग्नौ
 जु॒होत्या॒त्मान॑मे॒व तद्य॑ज॒मानो॒ऽग्नौ प्र॑ द॒धाति॑ प॒ङ्क्तौ॑ याज्यानुवा॒क्ये
 भ॑वतः॒ पाङ्क्तः॑ पुरु॑षः॒ पाङ्क्ताः॑ प॒शव॑ आ॒त्मान॑मे॒व मृ॒त्योर्नि॒ष्क्रीय॑
 प॒शून॑व॒ रुन्धे॑॥ (१४)

देवा वै स॒त्रमा॑स॒तर्द्धि॑परिमितं यश॑स्कामा॒स्तेषा॑ꣳ सोम॑ꣳ
 राजा॑नं यश॑ आर्च्छ॒त्स गिरि॑मुदै॒त्तम॑ग्निरनूदै॒त्ताव॑ग्री॒षोमौ॑ सम॑भवतां
 ताविन्द्रो॑ य॒ज्ञवि॑भ्रष्टोऽनु॒ परै॑त्ताव॑ब्रवी॒द्याज॑यतं मेति॒ तस्मा॑
 ए॒तामिष्टिं॑ निर॑वपतामा॒ग्नेयम॑ष्टाक॒पालमै॒न्द्रमेका॑दशकपालꣳ सौम्यं
 चरुं॑ तयै॒वास्मि॒न्तेज॑ - (१५)

इन्द्रि॒यं ब्र॑ह्मवर्च॒सम॑धत्तां यो य॒ज्ञवि॑भ्रष्टः स्यात्तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॑
 निर॑वपेदा॒ग्नेयम॑ष्टाक॒पालमै॒न्द्रमेका॑दशकपालꣳ सौम्यं चरुं यदा॑ग्नेयो
 भव॑ति तेज॑ ए॒वास्मि॒न्तेन॑ दधाति॒ यदैन्द्रो॑ भव॑तीन्द्रि॒यमे॒वास्मि॒न्तेन॑
 दधाति॒ यत्सौम्यो॑ ब्र॑ह्मवर्च॒सं तेना॑ऽऽग्ने॒यस्य॑ च सौम्य॑स्य॒ चैन्द्रे॑
 समा॑श्लेषये॒त्तेज॑श्चै॒वास्मि॒न्ब्रह्मवर्च॑सं च॒ समीची॑ (१६)

दधा॒त्यग्री॒षोमी॒यमेका॑दशकपालं निर॑वपे॒द्यं कामो॑ नोप॒नमे॑दा-
 ग्नेयो॑ वै ब्रा॑ह्म॒णः स सोम॑ं पिबति॒ स्वामे॒व दे॒वता॑ꣳ स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑
 धाव॑ति॒ सैवैनं॑ कामे॒न सम॑र्धय॒त्युपै॑नं कामो॑ नम॒त्यग्री॒षोमी॒यम॑ष्टा-
 क॒पालं निर॑वपे॒द्ब्रह्मवर्च॑स॒कामो॑ऽग्री॒षोमा॑वे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑
 धाव॑ति॒ तावे॒वास्मि॒न्ब्रह्मवर्च॑सं ध॒त्तो ब्रह्मवर्च॑स्ये॒व (१७)

भव॑ति यद॒ष्टाक॑पाल॒स्तेना॑ऽऽग्ने॒यो यच्छा॑मा॒कस्तेन॑ सौम्यः
 समृ॑द्धौ सोमा॑य वा॒जिने॑ श्यामा॒कं चरुं॑ निर॑वपे॒द्यः क्लै॒व्याद्विभी॑याद्रेतो
 हि वा ए॒तस्मा॑द्वा॒जिन॑मप॒क्राम॑त्यथैष क्लै॒व्याद्विभा॑य॒ सोम॑मे॒व
 वा॒जिनः॑ स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॒न्नेतो॑
 वा॒जिनं॑ दधाति॒ न क्ली॒बो भ॑वति ब्राह्म॒णस्प॒त्यमेका॑दशकपालं

निर्वपेद्भामकामो - (१८)

ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजातान्प्र यच्छति ग्राम्यैव भवति गणवती याज्यानुवाक्ये भवतः सजातैरेवैनं गणवन्तं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन्विशं वि नाशयेयमिति मारुती याज्यानुवाक्ये कुर्याद्ब्रह्मन्नेव विशं वि नाशयति॥ (१९)

तेजः समीचीं ब्रह्मवर्चस्येव ग्रामकामुच्छिचत्वारिंशच्च॥ ————— [३]

अर्यम्णे चरुं निर्वपेत्सुवर्गकामोऽसौ वा आदित्योऽर्यमा-
र्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं सुवर्गं
लोकं गमयत्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत दानकामा मे
प्रजाः स्युरित्यसौ वा आदित्योऽर्यमा यः खलु वै ददाति
सोऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवा- (२०)

स्मै दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा
भवन्त्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत स्वस्ति जनतामियामित्यसौ
वा आदित्योऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं
तद्गमयति यत्र जिगमिषतीन्द्रो वै देवानामानुजावर आसीत्स
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं नि- (२१)

रवपत्तेनैवैनमग्रं देवतानां पर्यणयद्भुध्रवती अग्रवती
याज्यानुवाक्ये अकरोद्भुध्रादेवैनमग्रं पर्यणयद्यो राजन्यं आनुजावरः

स्यात्तस्मा॑ ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पेदिन्द्रमे॒व स्वेन॑
भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मग्र॑ः॒ समा॒नानां॑ परि॒ णय॑ति बु॒ध्रव॑ती
अग्र॑वती याज्यानुवा॒क्ये भव॑तो बु॒ध्रादे॒वैन॒मग्र॑- (२२)

परि॑ णयत्यानुषू॒को भ॑वत्येषा ह्येतस्य॑ दे॒वता॑ य आ॑नुजावरः
समृ॑द्धौ यो ब्रा॒ह्मण॑ आ॑नुजावरः स्यात्तस्मा॑ ए॒तं बा॑र्हस्पत्यमा॑नुषू॒कं
च॒रुं निर्व॑पेद्बृहस्पतिमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मग्र॑ः
समा॒नानां॑ परि॒ णय॑ति बु॒ध्रव॑ती अग्र॑वती याज्यानुवा॒क्ये भव॑तो
बु॒ध्रादे॒वैन॒मग्र॑ परि॑ णयत्यानुषू॒को भ॑वत्येषा ह्येतस्य॑ दे॒वता॑ य
आ॑नुजावरः समृ॑द्धौ॥ (२३)

ए॒व नि॒रग्र॑मे॒तस्य॑ च॒त्वारि॑ च॥ ————— [४]

प्र॒जाप॑ते॒स्त्रय॑स्त्रि॒ः श॒द्वहि॑तरं॒ आस॒न्ताः सोमा॑य॒ राज्ञे॑-
ऽद॒दात्ता॑सा॒ः रोहि॑णीमु॒पैत्ता॑ ई॒र्ष्यन्तीः॑ पुन॑रगच्छ॒न्ता अ॒न्वैत्ताः॑
पुन॑रयाचत॒ ता अ॑स्मै न पुन॑रददा॒त्सौ ऽब्र॑वीद॒तम॑मीष्व॒ यथा॑
समा॑वच्छ॒ उपै॑ष्याम्यथ॒ ते पुन॑र्दास्यामीति॒ स ऋ॒तमा॑मी॒त्ता अ॑स्मै
पुन॑रददा॒त्तासा॑ः॒ रोहि॑णीमे॒वोपै॑- (२४)

तं यक्ष्मं आर्च्य॑द्राजा॑नं॒ यक्ष्मं आर॑दिति॒ तद्रा॑जय॒क्ष्मस्य॑ जन्म॒
यत्पापी॑यानभ॑वत्तत्पा॑पय॒क्ष्मस्य॑ य॒ज्ञाया॑भ्यो॒ऽवि॑न्दत्त॒ज्ञाये॒न्यस्य॑ य
ए॒वमे॒तेषां॑ यक्ष्मा॑णां॒ जन्म॑ वेद॒ नैन॑मे॒ते यक्ष्मा॑ वि॒न्दन्ति॒ स ए॒ता ए॒व
न॑म॒स्यन्नुपा॑धाव॒त्ता अ॑ब्रुव॒न्वरं॑ वृ॒णाम॑है॒ समा॑वच्छ॒ ए॒व न॒ उपा॑य॒

इति तस्मा एत- (२५)

मादित्यं चरुं निरवपन्तेनैवैनं पापात्त्रामादमुञ्चन् यः
पापयक्ष्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्यानेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं पापात्त्रामान्मुञ्चन्त्यमावास्यायां
निर्वपेदमुमेवैनमाप्यायमानमन्वा प्याययति नवोनवो भवति जाय-
मान इति पुरोनुवाक्या भवत्यायुरेवास्मिन्तया दधाति यमादित्या
अ० शुमाप्याययन्तीति याज्यैवैनमेतया प्याययति॥ (२६)

एवोपैतमस्मिन्नयोदश च॥ _____[५]

प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यं व्यादिशत्सोऽब्रवीद्यदिमाँल्लोका-
नभ्यतिरिच्यातै तन्ममाँसदिति तदिमाँल्लोकानभ्यत्यरिच्यतेन्द्रः
राजानमिन्द्रमधिराजमिन्द्रः स्वराजानं ततो वै स इमाँल्लोकाँस्त्रेधा-
दुहत्तत् त्रिधातोस्त्रिधातुत्वं यं कामयेताऽन्नादः स्यादिति तस्मा एतं
त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय राज्ञे पुरोडाश- (२७)

मेकादशकपालमिन्द्रायाऽधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं वा इन्द्रो
राजाऽयमिन्द्रोऽधिराजोऽसाविन्द्रः स्वराडिमानेव लोकान्त्स्वेन
भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं प्र यच्छन्त्यन्नाद एव भवति
यथा वत्सेन प्रत्तां गां दुह एवमेवेमाँल्लोकान्प्रत्तान्काममन्नाद्यं
दुह उत्तानेषु कपालेष्वधि श्रयत्ययातयामत्वाय त्रयः पुरोडाशा
भवन्ति त्रयं इमे लोका एषां लोकानामास्या उत्तरउत्तरो

ज्याया॑न्भवत्ये॒वमि॑व॒ हीमे॑ लो॒काः समृ॑द्ध्यै॒ सर्वेषा॑मभि॒गम॑य॒न्नव॑
द्यत्य॑छ॒म्बद्वारं॑ व्य॒त्यास॑म॒न्वाहा॑ऽनि॒र्दाहाय॑॥ (२८)

पुरोडाशत्रयः षड्विंशतिश्च॥ [६]

दे॒वा॒सुराः॑ संय॑त्ता आस॒न्तां दे॒वान॑सुरा अजय॒न्ते दे॒वाः
प॑राजि॒ग्याना॑ असुराणां॒ वैश्य॑मुपा॒यन्तेभ्य॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मपा॒-
क्राम॑त्तदिन्द्रो॑ऽचाय॒त्तद॑न्वपा॒क्राम॑त्तद॒वरु॑धं नाश॑क्रो॒त्तद॑स्मा॒-
दभ्य॑र्धो॑ऽचर॒थ्स प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त्तमे॒तया॑ सर्व॑पृष्ठयाऽयाजय॒त्त-
यैवा॑स्मिन्निन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मदधाद्य इन्द्रि॒यका॑मो - (२९)

वी॒र्य॑का॒मः स्या॑त्तमे॒तया॑ सर्व॑पृष्ठया याजयेदे॒ता ए॒व दे॒वताः॑
स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ ता ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ दधति॒
यदिन्द्रा॑य॒ राथ॑न्तराय॒ निर्व॑पति॒ यदे॒वाग्ने॑स्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒
यदिन्द्रा॑य॒ बार॑ह॒ताय॑ यदे॒वेन्द्र॑स्य॒ तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य॒
वैरू॒पाय॑ यदे॒व स॑वि॒तुस्तेज॒स्त- (३०)

दे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य॒ वैरा॒जाय॑ यदे॒व धा॒तुस्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒
यदिन्द्रा॑य॒ शाक्क॑राय॒ यदे॒व म॒रुतां॑ तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य॒
रैव॒ताय॑ यदे॒व बृ॒हस्प॑ते॒स्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒ ए॒ताव॑न्ति॒ वै तेजा॑सि॒
तान्ये॒वाव॑ रुन्धे॒ उत्ता॑नेषु॒ क॒पाले॒ष्वधि॑ श्रय॒त्यया॑तयाम॒त्वाय॑ द्वाद॑श॒-
क॒पालः॑ पुरो॒डाशो॑ - (३१)

भवति॑ वैश्वदे॒वत्वाय॑ सम॒न्तं प॒र्यव॑द्यति॒ सम॒न्तमे॒वेन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑

यजमाने दधाति व्यत्यासमन्वाहानिर्दाहायाश्च ऋषभो वृष्णिर्बस्तः
सा दक्षिणा वृषत्वायैतयैव यजेताभिशस्यमान एताश्चेद्वा अस्य
देवता अन्नमदन्त्युदन्त्युवेवास्य मनुष्याः॥ (३२)

इन्द्रियकामः सवितुस्तेजस्तत्पुरोडाशोऽष्टात्रिंशच्च॥ [७]

रजनो वै कौणेयः ऋतुजितं जानकिं चक्षुर्वन्यमयात्तस्मा
एतामिष्टिं निरवपदग्रये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालं सौर्यं
चरुमग्रये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालं तयैवास्मिश्चक्षुर-
दधाद्यश्चक्षुष्कामः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदग्रये भ्राजस्वते
पुरोडाशमष्टाकपालं सौर्यं चरुमग्रये भ्राजस्वते पुरोडाश-
मष्टाकपालमग्नेर्वै चक्षुषा मनुष्या वि (३३)

पश्यन्ति सूर्यस्य देवा अग्निं चैव सूर्यं च स्वेन भागधेयेनोप-
धावति तावेवास्मिश्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव भवति यदाग्नेयौ भवतश्चक्षुषी
एवास्मिन्तत्प्रति दधाति यथ्सौर्यो नासिकां तेनाभितः सौर्यमाग्नेयौ
भवतस्तस्मादभितो नासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी विधृतं
समानी याज्यानुवाक्यै भवतः समानं हि चक्षुः समृद्ध्या उदु त्यं
जातवेदसं सप्त त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुदगादनीकमिति
पिण्डान्प्र यच्छति चक्षुरेवास्मै प्र यच्छति यदेव तस्य तत्॥ (३४)

वि ह्यष्टाविंशतिश्च॥ [८]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहं संजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता वसुविद्धुवो-

ऽसि ध्रुवोऽहं संजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्तां वसुविद्धुवोऽसि ध्रुवो-
 ऽहं संजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्तां वसुविदामनमस्यामनस्य देवा
 ये संजाताः कुमारः समनसस्तानहं कामये हृदा ते मां कामयन्तां
 हृदा तान्म आमनसः कृधि स्वाहाऽऽमनम्- (३५)

स्यामनस्य देवा याः स्त्रियः समनसस्ता अहं कामये
 हृदा ता मां कामयन्तां हृदा ता म आमनसः कृधि स्वाहा
 वैश्वदेवीं साङ्ग्रहणीं निर्वपेद्रामकामो वैश्वदेवा वै संजाता
 विश्वानेव देवान्त्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्
 यच्छन्ति ग्राम्येव भवति साङ्ग्रहणी भवति मनोग्रहणं वै सङ्ग्रहणं
 मन एव संजातानां (३६)

गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहं संजातेषु भूयासमिति परिधीन्परि
 दधात्याशिषमेवैतामा शास्तेऽथो एतदेव सर्वं संजातेष्वधि भवति
 यस्यैवं विदुष एते परिध्यः परिधीयन्त आमनमस्यामनस्य देवा
 इति तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो वै संजाता ये महान्तो ये क्षुल्लका
 याः स्त्रियस्तानेवाव रुन्धे त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते॥ (३७)

स्वाहामनमसि सजातानां रुन्धे पञ्च च॥ [१]

यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवद्यदसर्पत्तत्सर्पिरभवद्यदघ्नियत् तद्-
 घृतमभवदश्विनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि
 स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि स्वाहा

मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि स्वाहा
विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि (३८)

तस्य ते ददतु येषां प्राणोऽसि स्वाहा घृतस्य धाराममृतस्य
पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयतां मरुद्भिः। तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा
गव्यैरयत्। पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य वर्तन्योपाशोर्वीर्येण
देवस्त्वा सवितोऽसृजतु जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोस्त्वा
स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितो- (३९)

ऽसृजतु जीवातवे जीवनस्याया अग्नेस्त्वा मात्रया जगत्त्यै
वर्तन्याग्रयणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽसृजतु जीवातवे
जीवनस्याया इममग्र आयुषे वर्चसे कृधि प्रियः रेतो वरुण सोम
राजन्। मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासत्।
अग्निरायुष्मान्त्स वनस्पतिभिरायुष्मान्तेन त्वायुषाऽऽयुष्मन्तं
करोमि सोम आयुष्मान्त्स ओषधीभिर्यज्ञ आयुष्मान्त्स
दक्षिणाभिर्ब्रह्माऽऽयुष्मत्तद्वाह्मणैरायुष्मद्देवा आयुष्मन्तस्तेऽमृतेन
पितर आयुष्मन्तस्ते स्वधयाऽऽयुष्मन्तस्तेन त्वायुषाऽऽयुष्मन्तं
करोमि॥ (४०)

विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽसोम

आयुष्मान्यश्च वि० शतिश्च॥

[१०]

अग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमः रसो वरुण

एनं वरुणपाशेनं गृह्णाति सरस्वतीं वाग्ग्राविष्णू आत्मा
 यस्य ज्योगामयति यो ज्योगामयावी स्याद्यो वा कामयेत
 सर्वमायुरिरियामिति तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालं
 सौम्यं चरुं वारुणं दशकपालं सारस्वतं चरुमाग्रावैष्णवमेका-
 दशकपालमग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसं (४१)

वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति सारस्वतेन वाचं दधात्यग्निः
 सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं यज्ञेन च भिषज्यत्युत
 यदीतासुर्भवति जीवत्येव यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवदित्याज्यमवैक्षते
 रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टेऽश्विनोः प्राणोऽसीत्याहाश्विनौ वै
 देवानां (४२)

भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोतीन्द्रस्य प्राणो-
 ऽसीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन दधाति मित्रावरुणयोः प्राणोऽसीत्याह
 प्राणापानावेवास्मिन्नेतेन दधाति विश्वेषां देवानां प्राणोऽसीत्याह
 वीर्यमेवास्मिन्नेतेन दधाति घृतस्य धाराममृतस्य पन्थामित्याह
 यथायजुरेवैतत्पावमानेन त्वा स्तोमेनेत्या- (४३)

ह प्राणमेवास्मिन्नेतेन दधाति बृहद्रथन्तरयोस्त्वा
 स्तोमेनेत्याहौज एवास्मिन्नेतेन दधात्यग्नेस्त्वा मात्रयेत्याहा-
 ऽत्मानमेवास्मिन्नेतेन दधात्यृत्विजः पर्याहुर्यावन्त एवर्त्विजस्त
 एनं भिषज्यन्ति ब्रह्मणो हस्तमन्वारभ्य पर्याहुरेकधैव यजमान

आयुर्दधति यदेव तस्य तद्धिरण्याद्- (४४)

घृतं निष्पिबत्यायुर्वै घृतममृतं॑ हिरण्यममृतादेवायुर्निष्पिबति
शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
प्रति तिष्ठत्यथो खलु यावतीः समा एष्यन्मन्येत तावन्मानः
स्यात्समृद्ध्या इममग्र आयुषे वर्चसे कृधीत्याहाऽऽयुरेवास्मिन्वर्चो
दधाति विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदित्याहु जरदष्टिमेवैनं
करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा आयुष्मन्तस्त
एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति॥ (४५)

रसं देवानां॑ स्तोमेनेति हिरण्यादसदिति द्वाविंशतिश्च॥ [११]

प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयत्स स्वां देवतामार्च्छत्स पर्यदीर्यत
स एतं वारुणं चतुष्कपालमपश्यत्तं निरवपत्ततो वै स
वरुणपाशादमुच्यत वरुणो वा एतं गृह्णाति योऽश्वं प्रतिगृह्णाति
यावतोऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणाश्चतुष्कपालान्निर्वपेद्वरुणमेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति (४६)

चतुष्कपाला भवन्ति चतुष्पाद्व्यश्वः समृद्ध्या एकमतिरिक्तं
निर्वपेद्यमेव प्रतिग्राही भवति यं वा नाध्येति तस्मादेव
वरुणपाशान्मुच्यते यद्यपरं प्रतिग्राही स्यात्सौर्यमेककपालमनु
निर्वपेदमुमेवाऽऽदित्यमुच्चारं कुरुतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै

वरुणः साक्षादेव वरुणमव यजतेऽपोनग्रीयं चरुं पुनरेत्य
निर्वपेदप्सु योनिर्वा अश्वः स्वामेवैनं योनिं गमयति स एनं
शान्त उप तिष्ठते॥ (४७)

मुञ्चति चरुं सप्तदश च॥ [१२]

या वामिन्द्रावरुणा यतुव्या तनूस्तयेममंहसो मुञ्चतं या
वामिन्द्रावरुणा सहस्र्या रक्षस्या तेजस्या तनूस्तयेममंहसो मुञ्चतं
यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ सामस्तं वामेतेनाव यजे यो वामिन्द्रावरुणा
द्विपाथ्सु पशुषु चतुष्पाथ्सु गोष्ठे गृहेष्वप्स्वोषधीषु वनस्पतिषु
सामस्तं वामेतेनाव यज इन्द्रो वा एतस्ये- (४८)

न्द्रियेणापं क्रामति वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति
यः पाप्मना गृहीतो भवति यः पाप्मना गृहीतः स्यात्तस्मा
एतामैन्द्रावरुणीं पयस्यां निर्वपेदिन्द्र एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति
वरुण एनं वरुणपाशान्मुञ्चति पयस्यां भवति पयो हि वा
एतस्मादपक्रामत्यथैष पाप्मना गृहीतो यत्पयस्यां भवति पयं
एवास्मिन्तया दधाति पयस्यां (४९)

पुरोडाशमव दधात्यात्मन्वन्तमेवैनं करोत्यथो आयतनवन्तमेव
चतुर्धा व्यूहति दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति पुनः समूहति दिग्भ्य एवास्मै
भेषजं करोति समूह्याव द्यति यथाविद्धं निष्कृन्तति तादृगेव तद्यो
वामिन्द्रावरुणावग्नौ सामस्तं वामेतेनाव यज इत्याह दुरिष्ठ्या एवैनं

पाति॒ यो वा॑मिन्द्रावरुणा द्विपा॒त्सु प॒शुषु॒ स्नाम॒स्तं वा॑मे॒तेना॑व
यज॒ इत्या॑हैताव॒तीर्वा॑ आप॒ ओष॑धयो वन॒स्पत॑यः प्र॒जाः प॒शव॑
उपजीव॒नीया॒स्ता ए॒वास्मै॑ वरुणपा॒शान्मु॑ञ्चति॥ (५०)

ए॒तस्य॑ प॒यस्या॑यां पाति॒ षड्विं॑शतिश्च॥ [१३]

स प्र॒ब॒वन्नि॑ काव्येन्द्र॑ वो वि॒श्वत॒स्परीन्द्रं॑ नरः। त्वं नः सोम
वि॒श्वतो॒ रक्षा॑ राजन्नघाय॒तः। न रि॑ष्ये॒त्त्वाव॑तः सखा॑। या ते॒ धामा॑नि
दि॒वि या पृ॑थि॒व्यां या पर्व॑तेष्वोष॒धीष्व॑प्सु। तेभि॑र्नो वि॒श्वैः सु॒मना॒
अहे॑ड॒त्राज॑न्सोम॒ प्रति॑ ह॒व्या गृ॑भाय। अ॒ग्नीषो॒मा स॒वेद॑सा स॒हूती॑
वन॒तं गिरः॑। सं दे॒व॒त्रा ब॑भूवथुः। युव- (५१)

मे॒तानि॑ दि॒वि रो॑च॒नान्य॑ग्निश्च॑ सोम॒ सक्र॑तू अध॒त्तम्।
यु॒व॑ सि॒न्धू॑ र॒भि॒शेस्ते॒रव॑द्याद॒ग्नीषो॒माव॑मु॒ञ्चतं॑ गृ॒भी॒तान्।
अ॒ग्नीषो॒मावि॑म॑ सु मे॒ शृणु॑तं वृष॒णा ह॒वम्। प्रति॑ सू॒क्तानि॑ हर्य॒तं
भ॒व॒तं दा॑शुषे॒ मयः॑। आ॒न्यं दि॒वो मा॑त॒रिश्वा॑ जभा॒राम॑श्चा॒दन्यं॑ परि॒
श्ये॒नो अ॒द्रेः। अ॒ग्नीषो॒मा ब्र॑ह्म॒णा वावृ॑धा॒नोरुं॑ य॒ज्ञाय॑ चक्रथुरु
लो॒कम्। अ॒ग्नीषो॒मा ह॒विषः॑ प्र॒स्थित॑स्य वी॒त॑ (५२)

हर्य॑तं वृष॒णा जु॑षेथा॑म्। सु॒शर्मा॑णा॒ स्वव॑सा॒ हि भू॒तम॑था॒
ध॒त्तं यज॑मानाय॒ शं योः॑। आ॒ प्या॑यस्व॒ सं ते॑। गु॒णानां॑ त्वा
गु॒णप॑ति॑ ह॒वाम॑हे क॒विं क॑वी॒नामु॑प॒मश्र॑वस्तमम्। ज्येष्ठ॒राजं॑ ब्रह्म॒णां
ब्रह्म॑णस्प॒त आ नः॑ शृ॒ण्वन्नू॒तिभिः॑ सीद॒ साद॑नम्। स इ॒ज्जनै॑न् स

विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजं भरते धना नृभिः। देवानां यः
पितरमाविवांसति (५३)

श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम्। स सुष्टुभा स ऋक्ता
गुणेन वल९ रुरोज फलिग९ रवेण। बृहस्पतिरुस्रिया हव्यसूदः
कनिक्रदद्वावशतीरुदाजत्। मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म।
अर्यमा याति वृषभस्तुविष्मन्दाता वसूनां पुरुहूतो अर्हन्।
सहस्राक्षो गौत्रभिद्वज्रबाहुरस्मासु देवो द्रविणं दधातु। ये
तैर्ऽर्यमन्बृहवो देवयानाः पन्थानो (५४)

राजन्दिव आचरन्ति। तेभिर्नो देव महि शर्म यच्छु शं न
एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। बुध्रादग्रमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य
दृ९हि॒तान्यैरत्। रुजद्रोधा९सि कृत्रिमा॑ण्येषा९ सोम॑स्य ता मद
इन्द्रश्चकार। बुध्रादग्रेण वि मिमाय मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम्।
वृथासृजत्पथिभिर्दीर्घयाथैः सोम॑स्य ता मद इन्द्रश्चकार। (५५)

प्र यो जज्ञे विद्वा९ अस्य बन्धुं विश्वानि देवो जनिमा
विवक्ति। ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्या॑न्नीचादुच्चा स्वधया॑ऽभि प्र
तस्थौ। महान्मही अस्तभायद्वि जातो द्या९ सद्म पार्थिवं च रजः।
स बुध्रादा॑ष्ट जनुषा॑भ्यग्रं बृहस्पतिर्देवता यस्य॑ सम्राट्। बुध्राद्यो
अग्रम॑भ्यत्योजसा बृहस्पतिमा विवासन्ति देवाः। भिनद्वलं वि पुरो
दर्दरीति कनिक्रदत्सुवर॑पो जिगाय॥ (५६)

युवं वीतमा विवांसति पन्थानो दीर्घयाधैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार देवा नवं च॥-[१४]

अदित्येभ्यो देवा वै मृत्योर्देवा वै सन्नमर्यम्णो प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशत्प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यन्देवासुरास्तान्नजंनो

द्ध्रुवोऽसि यन्नवंमग्निं वै प्रजापतिर्वरुणाय या वामिन्द्रावरुणा सप्रलवच्चतुर्दश॥१४॥

अदित्येभ्यस्त्वष्ट्रस्मै दानंकामा एवावरुन्धेऽग्निं वै सप्रलवथ्यद्वंश्चाशत्॥५६॥

अदित्येभ्यः सुवरूपो जिगाय॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः
समाप्तः॥ २-३ ॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

देवा मनुष्याः पितरस्तेऽन्यत आसन्नसुरा रक्षांसि
पिशाचास्तेऽन्यतस्तेषां देवानामुत यदल्पं लोहितमकुर्वन्तद्रक्षांसि
रात्रीभिरसुभ्रन्तान्सुब्धान्मृतानभि व्यौच्छुते देवा अविदुर्यो वै
नोऽयं म्रियते रक्षांसि वा इमं घ्नन्तीति ते रक्षांस्युपांमत्रयन्त
तान्यब्रुवन्वरं वृणामहे य- (१)

दसुराञ्जयाम् तन्नः सहासदिति ततो वै देवा असुरानजयन्ते-
ऽसुराञ्जित्वा रक्षांस्युपांनुदन्त तानि रक्षांस्यनृतमकर्तेति समन्तं
देवान्पर्यविशन्ते देवा अग्रावनाथन्त तेऽग्नये प्रवन्ते पुरोडाशमष्टा-
कपालं निर्वपन्नग्नये विबाधवन्तेऽग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवन्ते
निर्वपन् यान्येव पुरस्ताद्रक्षांस्युस्या- (२)

सन्तानि तेन प्राणुदन्त यदग्नये विबाधवन्ते यान्येवाभितो
रक्षांस्युस्यासन्तानि तेन व्यबाधन्त यदग्नये प्रतीकवते यान्येव
पश्चाद्रक्षांस्युस्यासन्तानि तेनापांनुदन्त ततो देवा अभवन्परासुरा
यो भ्रातृव्यवान्स्यथास्व स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्नये प्रवन्ते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये विबाधवन्ते- (३)

ऽग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवन्ते निर्वपन्ति य एवास्मा-
च्छ्रेयान्भ्रातृव्यस्तं तेन प्र णुदते यदग्नये विबाधवन्ते य एवैनैन

सदृङ्गं तेन वि बाधते यदग्नये प्रतीकवते य एवास्मात्पापीयान्तं
तेनाप नुदते प्र श्रेयांसं भ्रातृव्यं नुदतेऽति सदृशं क्रामति नैनं
पापीयानाप्नोति य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते॥ (४)

वृणामहै यत्पुरस्ताद्रक्षांसि वपेदग्नये विबाधवत एवं चत्वारि च॥ [१]

देवासुराः संयन्ता आसन्ते देवा अब्रुवन् यो नो
वीर्यावत्तमस्तमनुं समारभामहा इति त इन्द्रमब्रुवन्त्वं वै
नो वीर्यावत्तमोऽसि त्वामनुं समारभामहा इति सोऽब्रवीत्तिस्रो मं
इमास्तनुवो वीर्यावतीस्ताः प्रीणीताथासुरानभि भविष्यथेति ता वै
ब्रूहीत्यब्रुवन्नियमं होमुगियं विमृधेयमिन्द्रियावती- (५)

त्यब्रवीत्त इन्द्रायां होमुचै पुरोडाशमेकादशकपालं
निरवपन्नन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते यदिन्द्रायां होमुचै
निरवपन्नं हंस एव तेनामुच्यन्त यदिन्द्राय वैमृधाय मृध एव
तेनापाघ्नत यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनाऽऽत्मन्नदधत
त्रयस्त्रिंशत्कपालं पुरोडाशं निरवपन्नयस्त्रिंशद्वै देवतास्ता इन्द्र
आत्मन्ननुं समारम्भयत भूत्यै (६)

तां वाव देवा विजितिमुत्तमामसुरैर्व्यजयन्त यो
भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेतेन्द्रायां होमुचै
पुरोडाशमेकादशकपालं निरवपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते-
ऽहंसा वा एष गृहीतो यस्माच्छ्रेयान्भ्रातृव्यो यदिन्द्रायां होमुचै

निर्वपत्य॑ ह॑स ए॒व तेन॑ मुच्यते मृ॒धा वा ए॒षोऽभिष॑ण्णो
यस्मा॑त्समा॒नेष्व॒न्यः श्रेया॑नुता - (७)

ऽभ्रातृ॑व्यो यदिन्द्रा॑य वैमृ॒धाय॑ मृ॒ध ए॒व तेनाप॑ हते
यदिन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑न्त इन्द्रि॒यमे॒व तेना॒ऽऽत्म॑न्धत्ते त्रय॑स्त्रि॑शत्कपालं
पुरो॒डाशं॑ निर्वपति त्रय॑स्त्रि॑शद्वे दे॒वता॑स्ता ए॒व यज॑मान आ॒त्मन्न॑नु
स॒मार॑म्भयते भू॒त्यै सा वा ए॒षा विजि॑तिर्नामेष्टि॒र्य ए॒वं वि॒द्वाने॒तये॒ष्ट्या
यज॑न्त उ॒त्तमा॑मे॒व विजि॑तिं भ्रातृ॑व्येण॒ वि ज॑यते॥ (८)

इन्द्रियावन्ती भूत्या उत्तैकान्नपञ्चाशच्च॥ [२]

दे॒वा॒सुराः॑ संय॑त्ता आस॒न्तेषां॑ गाय॒त्र्योजो॑ बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑
प्र॒जां प॒शून्त्सङ्गृ॑ह्यादायाप॒क्रम्या॑तिष्ठत् तै॒ऽमन्य॑न्त यत॒रान् वा
इ॒यमु॑पाव॒त्स्यति॑ त इ॒दं भ॑विष्य॒न्तीति॑ तां व्य॑ह्वयन्त॒ विश्व॑क॒र्म॒न्निति॑
दे॒वा दा॑भीत्यसुराः॑ सा नान्य॑तरा॒श्च नो॑पाव॑र्तत॒ ते दे॒वा
ए॒तद्य॑जुरपश्य॒न्नोजो॑ऽसि॒ सहो॑ऽसि॒ बल॑मसि॒ (९)

भ्राजो॑ऽसि दे॒वानां॑ धाम॒ नामा॑सि॒ विश्व॑मसि॒ विश्वा॑युः सर्व॑मसि॒
स॒र्वायु॑रभिभूरिति॒ वाव दे॒वा असु॑राणा॒मोजो॑ बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ प्र॒जां
प॒शून्वृ॑ञ्जत॒ यद्गा॑य॒त्र्यप॒क्रम्या॑तिष्ठत् तस्मा॑दे॒तां गा॑य॒त्रीती॑ष्टिमाहुः
संव॑त्स॒रो वै गा॑य॒त्री सं॑वत्स॒रो वै तद॑प॒क्रम्या॑तिष्ठद्यदे॒तया॑ दे॒वा
असु॑राणा॒मोजो॑ बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ (१०)

प्र॒जां प॒शून्वृ॑ञ्जत॒ तस्मा॑दे॒तां सं॑व॒र्ग इ॒तीष्टि॑माहुर्यो

भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्रये संवर्गाय
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तः शृतमासन्नमेतेन यजुषाऽभि
 मृशेदोज एव बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्भ्रातृव्यस्य वृद्धे
 भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (११)

बलमस्येतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं पञ्चत्वारीशच्च॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता
 यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत् ता बृहस्पतिश्चान्ववैताः सो-
 ऽब्रवीद्बृहस्पतिरनयां त्वा प्र तिष्ठान्यथ त्वा प्रजा उपावर्त्स्यन्तीति
 तं प्रातिष्ठत् ततो वै प्रजापतिं प्रजा उपावर्त्तन्त यः प्रजाकामः
 स्यात् तस्मा एतं प्राजापत्यं गर्मुतं चरुं निर्वपेत्प्रजापति- (१२)

मेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजां प्र जनयति
 प्रजापतिः पशून्सृजत् तेऽस्मात्सृष्टाः पराश्च आयन्ते यत्रावसन्ततो
 गर्मुदुदतिष्ठत् तान्पूषा चान्ववैताः सोऽब्रवीत्पूषाऽनयां मा प्र
 तिष्ठान्यथ त्वा पशवं उपावर्त्स्यन्तीति मां प्र तिष्ठेति सोमोऽब्रवीन्मम
 वा - (१३)

अकृष्टपच्यमित्युभौ वां प्र तिष्ठानीत्यब्रवीत्तौ प्रातिष्ठत् ततो
 वै प्रजापतिं पशवं उपावर्त्तन्त यः पशुकामः स्यात् तस्मा एतः
 सोमापौष्णं गर्मुतं चरुं निर्वपेत्सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोप
 धावति तावेवास्मै पशून् प्र जनयत् सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां

प्रंजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून् प्रजनयति॥ (१४)

वृषेभ्यः प्रजापतिं वै दधाति पूषा ऋषिं च॥ [४]

अग्ने गोभिर्न आ गृहीन्दो पुष्ट्या जुषस्व नः। इन्द्रो धर्ता गृहेषु
नः॥ सविता यः सहस्रियः स नो गृहेषु रारणत्। आ पूषा एत्वा
वसु॥ धाता ददातु नो रयिमीशानो जगत्स्पतिः। स नः पूर्णेन
वावनत्॥ त्वष्टा यो वृषभो वृषा स नो गृहेषु रारणत्। सहस्रेणायुतेन
च॥ येन देवा अमृतं (१५)

दीर्घं श्रवो दिव्यैरयन्त। रायस्पोष त्वमस्मभ्यं गवां कुल्मिं
जीवस आ युवस्व। अग्निर्गृहपतिः सोमो विश्ववनिः सविता सुमेधाः
स्वाहा॥ अग्ने गृहपते यस्ते घृत्यो भागस्तेन सह ओज आक्रम-
माणाय धेहि श्रेष्ठ्यात्पथो मा योषं मूर्धा भूयासुः स्वाहा॥ (१६)

अमृतमष्टात्रिंशच्च॥ [५]

चित्रया यजेत पशुकाम इयं वै चित्रा यद्वा अस्यां विश्वं
भूतमधि प्रजायते तेनेयं चित्रा य एवं विद्वाश्चित्रया पशुकामो
यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते प्रैवाऽऽग्नेयेन वापयति रेतः
सौम्येन दधाति रेत एव हितं त्वष्टा रूपाणि वि करोति सारस्वतौ
भवत एतद्वै दैव्यं मिथुनं दैव्यमेवास्मै (१७)

मिथुनं मध्यतो दधाति पुष्ट्यै प्रजननाय सिनीवाल्यै चरुर्भवति

वाग्वै सिनीवाली पुष्टिः खलु वै वाक्पुष्टिमेव वाचमुपैत्यैन्द्र उत्तमो
 भवति तेनैव तन्मिथुनं सप्तैतानि हवींषि भवन्ति सप्त
 ग्राम्याः पशवः सप्ताख्याः सप्त छन्दांस्युभयस्यावरुद्धा अथैता
 आहुतीर्जुहोत्येते वै देवाः पुष्टिपतयस्त एवास्मिन्पुष्टिं दधति
 पुष्यति प्रजया पशुभिरथो यदेता आहुतीर्जुहोति प्रतिष्ठित्यै॥ (१८)

अस्मै त एव द्वादश च॥ [६]

मारुतमसि मरुतामोजोऽपां धारां भिन्धि रमयन्त मरुतः श्येन-
 मायिनं मनोजवसं वृषणं सुवृक्तिम्। येन शर्ध उग्रमवसृष्टमेति
 तदश्विना परि धत्तं स्वस्ति। पुरोवातो वर्षञ्जिन्वरावृथ्स्वाहा
 वातावद्वर्षन्नुग्ररावृथ्स्वाहा स्तनयन्वर्षन्भीमरावृथ्स्वाहाऽन-
 शन्यवस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्त्वेषरावृथ्स्वाहाऽतिरात्रं वर्षन्पूतिरावृथ्-
 (१९)

स्वाहा बहु हायमवृषादिति श्रुतरावृथ्स्वाहाऽऽतपति
 वर्षन्विराडावृथ्स्वाहावस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्भूतरावृथ्स्वाहा मान्दा
 वाशाः शुन्ध्यूरजिराः। ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुन्दतीः सुफेनाः।
 मित्रभृतः क्षत्रभृतः सुराष्ट्रा इह माऽवता वृष्णो अश्वस्य
 सन्दानमसि वृष्ट्यै त्वोप नह्यामि॥ (२०)

पूतिरावृद्धिचत्वारिंशच्च॥ [७]

देवा वसव्या अग्रे सोम सूर्य। देवाः शर्मण्या मित्रावरुणार्यमन्त्र।

देवाः सपीतयोऽपां नपादाशुहेमन्। उद्रो दन्तोऽदधिं भिन्त दिवः
 पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्याऽवत। दिवा चित्तमः
 कृण्वन्ति पर्जन्येनोदवाहेन। पृथिवीं यद्बुन्दन्ति। आ यं नरः
 सुदानवो ददाशुषे दिवः कोशमचुच्यवुः। वि पर्जन्याः सृजन्ति
 रोदसी अनु धन्वना यन्ति (२१)

वृष्टयः। उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्षयथा
 पुरीषिणः। न वो दस्मा उप दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथां
 अवृत्सत। सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृण। अजा असि
 प्रथमजा बलमसि समुद्रियम्। उन्नम्भय पृथिवीं भिन्द्दीदं दिव्यं
 नभः। उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। ये देवा
 दिविभागा येऽन्तरिक्षभागा ये पृथिविभागाः। त इमं यज्ञमवन्तु
 त इदं क्षेत्रमा विशन्तु त इदं क्षेत्रमनु वि विशन्तु॥ (२२)

यन्ति देवा विशन्ति॥ [८]

मारुतमसि मरुतामोज् इति कृष्णं वासः कृष्णतूषं परि धत्त
 एतद्वै वृष्ट्यै रूपं सरूप एव भूत्वा पर्जन्यं वर्षयति रमयत मरुतः
 श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रति मीवति पुरोवातमेव जनयति
 वर्षस्यावरुद्धौ वातनामानि जुहोति वायुर्वै वृष्ट्या ईशे वायुमेव
 स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयत्यष्टौ (२३)

जुहोति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव

वृष्टिः सम्प्र च्यावयति कृष्णाजिने सं यौति हविरेवाकरन्तर्वेदि
 सं यौत्यवरुद्धौ यतीनामद्यमानानां शीर्षाणि परापतन्ते खर्जूरा
 अभवन्तेषां रस ऊर्ध्वोऽपतत् तानि कुरीराण्यभवन्सौम्यानि
 वै कुरीराणि सौम्या खलु वा आहुतिर्दिवो वृष्टिं च्यावयति
 यत्कुरीराणि भवन्ति (२४)

सौम्ययैवाऽऽहुत्या दिवो वृष्टिमव रुन्धे मधुषा सं यौत्यपां
 वा एष ओषधीनां रसो यन्मध्वद्ध्य एवौषधीभ्यो वर्षत्यथो
 अद्ध्य एवौषधीभ्यो वृष्टिं नि नयति मान्दा वाशा इति सं
 यौति नामधेयैरेवैना अच्छैत्यथो यथा ब्रूयादसावेहीत्येवमेवैना
 नामधेयैरा (२५)

च्यावयति वृष्णो अश्वस्य सुन्दानमसि वृष्ट्यै त्वोपं नह्यामीत्याह
 वृषा वा अश्वो वृषा पर्जन्यः कृष्ण इव खलु वै भूत्वा वर्षति
 रूपेणैवैनं समर्धयति वर्षस्यावरुद्धौ ॥ (२६)

अष्टौ भवन्ति नामधेयैरेकान्त्रिंशच्च ॥ [१]

देवा वसव्या देवाः शर्मण्या देवाः सपीतय इत्या बध्नाति
 देवताभिरेवान्वहं वृष्टिमिच्छति यदि वर्षेत् तावत्येव होतव्यं यदि
 न वर्षेच्छो भूते हविर्निर्वपेदहोरात्रे वै मित्रावरुणावहोरात्राभ्यां खलु
 वै पर्जन्यो वर्षति नक्तं वा हि दिवा वा वर्षति मित्रावरुणावेव
 स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा - (२७)

अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं वर्षयतोऽग्नये धामच्छदे पुरोडाशमष्टा-
कपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं सौर्यमेककपालमग्निर्वा इतो
वृष्टिमुदीरयति मरुतः सृष्टां नयन्ति यदा खलु वा असावादित्यो
न्यङ्गश्मिभिः पर्यावर्ततेऽथ वर्षति धामच्छदिव खलु वै भूत्वा
वर्षत्येता वै देवता वृष्ट्या ईशते ता एव स्वेन भागधेयेनोषं धावति
ता - (२८)

एवास्मै पर्जन्यं वर्षयन्त्युतावर्षिष्यन्वर्षत्येव सृजा
वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृणेत्याहेमाश्चैवामूश्चापः समर्धयत्यथो
अभिरेवामूरच्छैत्यजा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियमित्याह
यथायजुरेवैतदुन्नम्भय पृथिवीमिति वर्षाह्वां जुहोत्येषा वा
ओषधीनां वृष्टिवनिस्तयैव वृष्टिमा च्यावयति ये देवा दिविभागा
इति कृष्णाजिनमव धूनीतीम एवास्मै लोकाः प्रीता अभीष्टा
भवन्ति॥ (२९)

अस्मै धावति ता वा एकविंशतिश्च॥ [१०]

सर्वाणि छन्दांस्येतस्यामिष्ट्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा
एतद्वीर्यं यत्कुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिहककुभावन्वाह तेनैव
सर्वाणि छन्दांस्यव रुन्धे गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि
चत्वार्यध्यक्षराणि चतुष्पाद एव ते पशवो यथा पुरोडाशं
पुरोडाशोऽध्येवमेव तद्यद्व्यध्यक्षराणि यज्जगत्या (३०)

परिदध्यादन्तं यज्ञं गमयेत् त्रिष्टुभा परि दधातीन्द्रियं वै वीर्यं
 त्रिष्टुगिन्द्रिय एव वीर्यं यज्ञं प्रतिष्ठापयति नान्तं गमयत्यग्रे त्री ते
 वाजिना त्री षधस्थेति त्रिवत्या परि दधाति सरूपत्वाय सर्वो वा एष
 यज्ञो यत् त्रैधातवीयं कामायकामाय प्र युज्यते सर्वेभ्यो हि कामेभ्यो
 यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातवीयेन यजेताभिचरन्सर्वो वा - (३१)

एष यज्ञो यत् त्रैधातवीयः सर्वेणैवेन यज्ञेनाभि चरति स्तृणुत
 एवेनमेतयैव यजेताभिचर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो यत् त्रैधातवीयः
 सर्वेणैव यज्ञेन यजते नैनमभिचरन्स्तृणुत एतयैव यजेत सहस्रेण
 यक्ष्यमाणः प्रजातमेवेनद्वदात्येतयैव यजेत सहस्रेणेजानोऽन्तं वा
 एष पशूनां गच्छति (३२)

यः सहस्रेण यजते प्रजापतिः खलु वै पशूनसृजत तां
 त्रैधातवीयेनैवासृजत य एवं विद्वांस्त्रैधातवीयेन पशुकांमो यजते
 यस्मादेव योनेः प्रजापतिः पशूनसृजत तस्मादेवेनान्सृजत
 उपैनुत्तरं सहस्रं नमति देवताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते यो यक्ष्य
 इत्युक्त्वा न यजते त्रैधातवीयेन यजेत सर्वो वा एष यज्ञो - (३३)

यत् त्रैधातवीयः सर्वेणैव यज्ञेन यजते न देवताभ्य आ वृश्च्यते
 द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयश्चतुष्कपालास्त्रिः षमृद्धत्वाय
 त्रयः पुरोडाशा भवन्ति त्रयं इमे लोका एषां लोकानामाप्त्या
 उत्तरउत्तरो ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोका यवमयो मध्य एतद्वा

अन्तरिक्षस्य रूपं समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नव द्यत्यलम्बद्वारं
हिरण्यं ददाति तेज एवा- (३४)

व रुन्धे तार्प्यं ददाति पशूनेवाव रुन्धे धेनुं ददात्याशिषं एवाव
रुन्धे साम्नो वा एष वर्णो यद्विरण्यं यजुषां तार्प्यमुक्थामदानां
धेनुरेतानेव सर्वान् वर्णानव रुन्धे॥ (३५)

जगत्याऽभिचरन्त्यसर्वो वै गच्छति यज्ञस्तेज एव त्रिशब्दः॥ [११]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रं सोममाहरत् तस्मिन्निन्द्रं उपहवमैच्छत्
तं नोपाह्वयत् पुत्रं मैवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा
सोममपिबत् तस्य यदत्यशिष्यत् तत्त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्तयत्-
स्वाहेन्द्रशत्रुर्वधस्वेति स यावदूर्ध्वः पराविध्यति तावति स्वयमेव
व्यरमत् यदि वा तावत्प्रवण- (३६)

मासीद्यदि वा तावदध्यग्रेरासीत्स सम्भवन्नग्नीषोमावभि
समभवत्स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्बुर्वधत् स इमाँल्लोकानवृणोद्य-
दिमाँल्लोकानवृणोत् तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं तस्मादिन्द्रोऽबिभेदपि त्वष्टा
तस्मै त्वष्टा वज्रमसिञ्चत् तपो वै स वज्रं आसीत् तमुद्यन्तुं
नाशक्रोदथ वै तर्हि विष्णु- (३७)

रुन्या देवतासीत्सोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमा हरिष्यावो
येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधाऽऽत्मानं वि न्यधत् पृथिव्यां
तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताद्यबिभेद्यत्पृथिव्यां

तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे
प्र हारस्ति वा इदं (३८)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत् तत्
प्रत्यगृह्णादधा मेति तद्विष्णवेति प्रायच्छत् तद्विष्णुः प्रत्य-
गृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दधात्विति यदन्तरिक्षे तृतीयमासीत्
तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा
इदं (३९)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्
तत्प्रत्यगृह्णाद् द्विर्माधा इति तद्विष्णवेति प्रायच्छत् तद्विष्णुः प्रत्य-
गृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दधात्विति यद्विवि तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो
वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हार्येनाह- (४०)

मिदमस्मि तत्ते प्र दास्यामीति त्वी (३) इत्यब्रवीत्सन्धान्तु
सं दधावहै त्वामेव प्र विंशानीति यन्मां प्रविशेः किं मां भुञ्ज्या
इत्यब्रवीत् त्वामेवेन्धीय तव भोगाय त्वां प्र विशेष्यमित्यब्रवीत्तं वृत्रः
प्राविशदुदरं वै वृत्रः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो य - (४१)

एवं वेद हन्ति क्षुधं भ्रातृव्यं तदस्मै प्रायच्छत् तत्प्रत्यगृह्णात्
त्रिर्माधा इति तद्विष्णवेति प्रायच्छत् तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्रं
इन्द्रियं दधात्विति यत् त्रिः प्रायच्छत् त्रिः प्रत्यगृह्णात् तत्
त्रिधातोऽस्त्रिधातुत्वं यद्विष्णुरन्वतिष्ठत् विष्णवेति प्रायच्छत्

तस्मादैन्द्रावैष्णवः हविर्भवति यद्वा इदं किं च तदस्मै
तत्प्रायच्छद्वचः सामानि यजूंषि सहस्रं वा अस्मै तत्प्रायच्छत्
तस्मात्सहस्रदक्षिणम्॥ (४२)

प्रवणं विष्णुर्वा इदमिदमहं यो भवत्येकविंशतिश्च॥ [१२]

देवा वै राज्ञ्योऽजायमानादबिभयुस्तमन्तरेव सन्तं दाम्ना-
ऽपौम्भन्थ्स वा एषोऽपौब्धो जायते यद्राज्ञ्यो यद्वा एषोऽनपोब्धो
जायेत वृत्रान्ध्रश्चरेद्यं कामयेत राज्ञ्यमनपोब्धो जायेत
वृत्रान्ध्रश्चरेदिति तस्मा एतमैन्द्राबारहस्पत्यं चरुं निर्वपेदैन्द्रो वै
राज्ञ्यो ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति हिरण्मयं
दाम् दक्षिणा साक्षादेवैनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति॥ (४३)

एनं द्वादश च॥ [१३]

नवोनवो भवति जायमानोऽह्नां केतुरुषसामेत्यग्रे। भागं
देवेभ्यो वि दधात्यायन् चन्द्रमास्तिरति दीर्घमायुः। यमादित्या
अंशुमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षितयः पिबन्ति। तेन नो
राजा वरुणो बृहस्पतिरा प्याययन्तु भुवनस्य गोपाः। प्राच्यां
दिशि त्वमिन्द्रासि राजोतोदीच्यां वृत्रहन्वृत्रहाऽसि। यत्र यन्ति
स्रोत्यास्त- (४४)

जितं तै दक्षिणतो वृषभ एधि हव्यः। इन्द्रो जयाति न परा
जयाता अधिराजो राजसु राजयाति। विश्वा हि भूयाः पृतना

अभिष्टीरुपसद्यो नमस्यो यथासत्। अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं
दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्। स्वराडिन्द्रो दम् आ विश्वगूर्तः
स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय। अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुग्धा इव धेनवः।
ईशान- (४५)

मस्य जगतः सुवर्दशमीशानमिन्द्र तस्थुषः। त्वामिद्धि
हवामहे साता वाजस्य कारवः। त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां
काष्ठास्वर्वतः। यद्याव इन्द्र ते शतं शतं भूमीरुत स्युः। न त्वां
वज्रिन्सहस्रं सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी। पिबा सोममिन्द्र
मन्दतु त्वा यं तै सुषाव हर्यश्वाद्विः। (४६)

सोतुर्बाहुभ्यां सुयंतो नार्वी। रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु
तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु
त्यं जातवेदसं सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य। शोचिष्केशं
विचक्षण। चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आ-
ऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुष- (४७)

श्च। विश्वे देवा ऋतावृधं ऋतुभिर्हवनश्चतः। जुषन्तां युज्यं
पयः। विश्वे देवाः शृणुतेमं हवं मे ये अन्तरिक्षे य उप द्यवि ष्ठा। ये
अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा असद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वम्॥ (४८)

तदीशानुमद्रिस्तस्थुषंश्चिः शच्च॥ [१४]

देवा मनुष्या देवासुरा अब्रुवन्देवासुरास्तेषां ज्ञायत्री प्रजापतिस्ता यत्राग्ने गोभिश्चित्रयां मारुतन्देवां

वसव्या अग्नें मारुतमिति देवां वसव्या देवाः शर्मण्यास्त्वष्टां हृतपुत्रो देवा वै राज्ञ्यान्नवोनवश्चतुर्दश॥१४॥

देवा मनुष्याः प्रजां पशून्देवा वसव्याः परिदध्यादिदमस्म्यष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥

देवा मनुष्या मादयध्वम्॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः
समाप्तः॥ २-४॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

विश्वरूपो वै त्वाष्ट्रः पुरोहितो देवानामासीत्स्वस्त्रीयोऽसुराणां
 तस्य त्रीणि शीर्षाण्यांसन्धसोमपानं सुरापानमन्नादनं स
 प्रत्यक्षं देवेभ्यो भागमवदत्परोक्षमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै प्रत्यक्षं भागं
 वदन्ति यस्मा एव परोक्षं वदन्ति तस्य भाग उदितस्तस्मादिन्द्रो-
 ऽबिभेदीदृङ् वै राष्ट्रं वि पर्यावर्तयतीति तस्य वज्रमादाय
 शीर्षाण्यच्छिनद्यत्सोमपान- (१)

मासीत्स कपिञ्जलोऽभवद्यत्सुरापानं स कलविङ्को
 यदन्नादनं स तित्तिरिस्तस्याञ्जलिना ब्रह्महृत्यामुपागृह्णात्तां
 संवत्सरमबिभस्तं भूतान्यभ्यक्रोशन्ब्रह्महन्ति स पृथिवीमुपासीद-
 दस्यै ब्रह्महृत्यायै तृतीयं प्रति गृहाणेति साऽब्रवीद्वरं वृणै
 खातात्पराभविष्यन्ती मन्ये ततो मा परा भूवमिति पुरा ते (२)

संवत्सरादपि रोहादित्यब्रवीत्तस्मात्पुरा संवत्सरात्पृथिव्यै
 खातमपि रोहति वारिवृतं ह्यस्यै तृतीयं ब्रह्महृत्यायै प्रत्यंगृह्णात्
 तत्स्वकृतमिरिणमभवत् तस्मादाहिताग्निः श्रद्धादेवः स्वकृत
 इरिणे नावं स्येद्ब्रह्महृत्यायै ह्येष वर्णः स वनस्पतीनुपासीददस्यै
 ब्रह्महृत्यायै तृतीयं प्रति गृहीतेति तेऽब्रुवन्वरं वृणामहै वृक्णात् (३)

पराभविष्यन्तो मन्यामहे ततो मा परा भूमेत्याव्रश्चनाद्वो
 भूयाः॑ स उत्तिष्ठानित्यब्रवीत् तस्मादाव्रश्चनाद्वृक्षाणां भूयाः॑ स
 उत्तिष्ठन्ति वारैवृतः॑ ह्येषां तृतीयं ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्त्स
 निर्यासोऽभवत् तस्मान्निर्यासस्य नाशय ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णोऽथो
 खलु य एव लोहितो यो वाऽऽव्रश्चनान्निर्येषति तस्य नाऽऽशयं (४)

काममन्यस्य स स्त्रीषः॑ सादमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयं
 प्रति गृहीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा ऋत्विष्यात्प्रजां विन्दामहे
 काममा विजनितोः सम्भवामेति तस्मादृत्विष्याच्छ्रियः प्रजां
 विन्दन्ते काममा विजनितोः सम्भवन्ति वारैवृतः॑ ह्यासां तृतीयं
 ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्त्सा मलवद्वासो अभवत् तस्मान्मलवद्वाससा
 न सं वदेत् (५)

न सुहाऽऽसीत् नास्या अन्नमद्याद्वह्महत्यायै ह्येषा वर्णं
 प्रतिमुच्याऽऽस्तेऽथो खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव स्त्रिया अन्नमभ्यञ्जनमेव
 न प्रतिगृह्यं काममन्यदिति यां मलवद्वाससः॑ सम्भवन्ति यस्ततो
 जायते सोऽभिषुस्तो यामरण्ये तस्यै स्तेनो यां पराचीं तस्यै
 हीतमुख्यपगल्भो या स्नाति तस्या अप्सु मारुको या- (६)

ऽभ्यङ्गे तस्यै दुश्कर्मा या प्रलिखते तस्यै खलतिरपमारी या-
 ऽऽङ्गे तस्यै काणो या दतो धावते तस्यै श्यावदन् या नखानि
 निकृन्तते तस्यै कुनखी या कृणत्ति तस्यै क्लीबो या रञ्जुः॑ सृजति

तस्या॑ उ॒द्वन्धु॑को॒ या पु॒र्णेन॒ पिब॑ति॒ तस्या॑ उ॒न्मादु॑को॒ या ख॒र्वेण॒
पिब॑ति॒ तस्यै॑ ख॒र्वस्ति॒स्रो रात्री॑र्ब्र॒तं च॑रेद॒ञ्जलि॑ना॒ वा पि॒बेद॒खर्वेण॑
वा पात्रे॑ण प्र॒जायै॑ गोपी॒थाय॑॥ (७)

यथो॑मपान॑न्ते वृ॒क्षात् तस्य॒ नाश॑य॒ वदेत् मारु॑को॒ याऽख॑र्वेण॒ वा त्रीणि॑ च॥———[१]

त्वष्टा॑ ह॒तपु॑त्रो वी॒न्द्रः सोम॑माह॒रत् तस्मि॑न्निन्द्र॑ उप॒हव॑मैच्छत्
तं नोपा॑ह्वयत् पु॒त्रं मे॑ऽवधी॒रिति॑ स य॒ज्ञवेश॑सं कृ॒त्वा प्रा॑सहा
सोम॑मपिबत् तस्य॒ यद॑त्यशिष्यत् तत् त्वष्टा॑हवनी॒यमुप॑
प्राव॑र्तय॒थ्स्वाहेन्द्र॑शत्रुर्वध॒स्वेति॑ यदव॑र्तयत् तद्वृ॒त्रस्य॑ वृ॒त्रत्वं
यदब्र॑वी॒थ्स्वाहेन्द्र॑शत्रुर्वध॒स्वेति॑ तस्मा॑द॒स्ये- (८)

न्द्रः शत्रु॑रभव॒त्स सम्भ॑वन्न॒ग्रीषोमा॑व॒भि सम॑भव॒त्स
इ॒षुमा॑त्रमि॒षुमा॑त्रं विष्व॑ङ्क॒र्वध॑त् स इ॒माँल्लो॑कान॒वृणो॑द् यदि॒माँल्लो॑का॒
नवृ॑णोत् तद्वृ॒त्रस्य॑ वृ॒त्रत्वं तस्मा॑दिन्द्रो॒ऽबिभे॑त्स प्र॒जाप॑तिमुपा॒
धाव॑च्छत्रु॒र्मेऽज॑नीति॒ तस्मै॑ वज्रः॑ सि॒त्त्वा प्राय॑च्छदे॒तेन॑ ज॒हीति॑
तेना॒भ्याय॑त् ताव॑ब्रूताम॒ग्रीषोमौ॑ मा (९)

प्र हा॑रावमन्तः स्व॒ इति॑ मम॒ वै युव॑ः स्थ॒ इत्य॑ब्रवीन्माम॒भ्ये-
त॒मिति॑ तौ भा॒गधे॑यमैच्छेतां ताभ्या॑मेतम॒ग्रीषोमी॑यमेका॑दशकपालं
पूर्णा॑मासे प्राय॑च्छत् ताव॑ब्रूताम॒भि सन्द॑ष्टौ वै स्वो॒ न श॑क्नुव॒ ऐतु॑मिति॒
स इन्द्र॑ आ॒त्मनः॑ शीतरू॒राव॑जनयत् तच्छी॑तरू॒रयो॑र्जन्म॒ य ए॒वः
शी॑तरू॒रयो॑र्जन्म॒ वेद॑ (१०)

नैनः॑ शीतरू॒रौ ह॑त॒स्ताभ्या॑मेनम॒भ्यन॑यत् तस्मा॑ञ्ज॒ञ्जभ्या॑-

नाद॒ग्री॒षोमौ॒ निर॑क्रामतां प्राणापा॒नौ वा ए॑नं तद॒जहि॑तां प्रा॒णो
वै दक्षो॑ऽपा॒नः क्रतु॑स्तस्मा॒ञ्ज॒ञ्ज॒भ्यमा॑नो ब्रूया॒न्मयि॑ दक्ष॒क्रतू॑ इति॑
प्राणापा॒नावे॒वाऽऽत्म॑न्धत्ते सर्व॒मायु॑रेति॒ स दे॒वता॑ वृ॒त्रान्नि॒रूह्य॑
वा॒र्त्रघ्न॑ ह॒विः पूर्ण॑मा॒से निर॑वपद् घ्नन्ति॒ वा ए॑नं पूर्ण॑मा॒स
आ- (११)

ऽमा॒वास्या॑यां प्याययन्ति॒ तस्मा॒द्वार्त्र॑घ्नी पूर्ण॑मा॒से-
ऽनू॑च्येते वृध॑न्वती अमा॒वास्या॑यां तथ्स॒ंस्थाप्य॑ वा॒र्त्रघ्न॑
ह॒विर्वज्र॑मा॒दाय॑ पुन॑र॒भ्याय॑त॒ ते अ॑ब्रूतां द्यावा॑पृथि॒वी मा प्र
हा॒रावयो॑र्वै श्रित॒ इति॑ ते अ॑ब्रूतां वरं॑ वृणावहै नक्ष॑त्रविहिता-
ऽह॒मसा॑नीत्य॒साव॑ब्रवीच्चि॒त्रवि॑हिताऽह॒मिती॑यं तस्मा॒न्नक्ष॑त्रविहिता-
ऽसौ चि॒त्रवि॑हिते॒यं य ए॒वं द्यावा॑पृथि॒व्योर्- (१२)

वरं॑ वेदै॒नं वरो॑ गच्छति॒ स आ॒भ्यामे॒व प्रसू॑त॒ इन्द्रो॑
वृ॒त्रम॑हन्ते दे॒वा वृ॒त्रं ह॒त्वाऽग्री॒षोमा॑वब्रुवन् ह॒व्यं नो॑ वह॒तमि॑ति॒
ताव॑ब्रूता॒मप॑तेजसौ॒ वै त्यौ॑ वृ॒त्रे वै त्ययो॑स्तेज॒ इति॑ तै-
ऽब्रुव॑न्क इ॒दम॑च्छेतीति॒ गौरि॑त्य॒ब्रुव॑न्गौर्वाव सर्व॑स्य मि॒त्रमि॑ति॒
साऽब्र॑वीद् (१३)

वरं॑ वृ॒णै म॒य्ये॒व स॒तोभ॑येन भुन॒जाध्वा॒ इति॑ तद्वी॒राह॑रत्
तस्मा॒द्भवि॑ स॒तोभ॑येन भु॒ञ्जत॑ ए॒तद्वा अ॒ग्नेस्तेजो॑ यद् घृ॒तमे॒तथ्सोम॑स्य
यत्प॒यो य ए॒वम॒ग्रीषोम॑योस्तेजो॒ वेदं॑ तेज॒स्व्ये॒व भ॑वति ब्रह्म॒वादि॑नो

वदन्ति किं देवत्यं पौर्णमासमिति प्राजापत्यमिति ब्रूयात्
तेनेन्द्रं ज्येष्ठं पुत्रं निरवासाययदिति तस्माज्ज्येष्ठं पुत्रं धनेन
निरवासाययन्ति॥ (१४)

अस्य मा वेदा द्यावापृथिव्योरब्रवीदिति तस्माच्चत्वारि च॥ [२]

इन्द्रं वृत्रं जघ्निवाः सम्मृधोऽभि प्रावेपन्तु स एतं वैमृधं
पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपत् तेन वै स मृधोऽपाहत्
यद्वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति मृध एव तेन यजमानोऽप
हत् इन्द्रो वृत्रं हत्वा देवताभिश्चेन्द्रियेण च व्यार्ध्यत् स
एतमाग्नेयमष्टाकपालममावास्यायामपश्यदैन्द्रं दधि (१५)

तन्निरवपत्तेन वै स देवताश्चेन्द्रियं चावारुन्धु यदाग्नेयो-
ऽष्टाकपालोऽमावास्यायां भवत्यैन्द्रं दधि देवताश्चैव तेनैन्द्रियं च
यजमानोऽव रुन्धु इन्द्रस्य वृत्रं जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यं पृथिवीमनु
व्यार्च्छत् तदोषधयो वीरुधोऽभवन्त्स प्रजापतिमुपाधावद्धृत्रं मे
जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यं (१६)

पृथिवीमनु व्यात् तदोषधयो वीरुधोऽभूवन्निति स
प्रजापतिः पशूनब्रवीदेतदस्मै सं नयतेति तत्पशव ओषधीभ्यो-
ऽध्यात्मन्त्समनयन्तत्प्रत्यदुहन् यत्समनयन्तत्सान्नाय्यस्य
सान्नाय्यत्वं यत्प्रत्यदुहन्तत्प्रतिधुषः प्रतिधुक्त्वं समनैषुः प्रत्यधुक्षत्र
तु मयि श्रयत् इत्यब्रवीदेतदस्मै (१७)

श्रुतं कुरुतेत्यब्रवीत् तदस्मै श्रुतमकुर्वन्निन्द्रियं वावास्मिन्वीर्यं
 तदश्रयन्तच्छ्रुतस्य श्रुतत्वः समनैषुः प्रत्यधुक्षञ्छ्रुतमक्रुन्न
 तु मा धिनोतीत्यब्रवीदेतदस्मै दधि कुरुतेत्यब्रवीत् तदस्मै
 दध्यकुर्वन्तदेनमधिनोत् तद्दधो दधित्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति दध्नः
 पूर्वस्यावदेयं (१८)

दधि हि पूर्वं क्रियत् इत्यनादृत्य तच्छ्रुतस्यैव पूर्वस्याऽव
 द्येदिन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं श्रित्वा दधोपरिष्ठाद्धिनोति यथापूर्वमुपैति
 यत्पृथिवीकैर्वा पर्णवल्कैर्वा तज्याथ्सौम्यं तद्यत्कलै राक्षसं तद्यत्
 तण्डुलैर्वैश्वदेवं तद्यदातश्चनेन मानुषं तद्यद्दध्रा तथ्सेन्द्रं दध्रा
 तनक्ति (१९)

सेन्द्रत्वायाग्निहोत्रोच्छेषणमुभ्यातनक्ति यज्ञस्य सन्तत्या इन्द्रो
 वृत्रं हत्वा परां परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानस्तं देवताः
 प्रेषमैच्छन्सोऽब्रवीत्प्रजापतिर्यः प्रथमोऽनुविन्दति तस्य प्रथमं
 भागधेयमिति तं पितरोऽन्विन्दन्तस्मात्पितृभ्यः पूर्वद्युः क्रियते
 सोऽमावास्यां प्रत्यागच्छत् तं देवा अभि समगच्छन्ताऽमा वै
 नो - (२०)

ऽद्य वसु वसुतीतीन्द्रो हि देवानां वसु तदमावास्याया
 अमावास्यत्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं देवत्यं सान्नाय्यमिति
 वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तद्देवा भागधेयमभि समगच्छन्तेत्यथो

खल्वैन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते तद्विषज्यन्तोऽभि
समंगच्छन्तेति॥ (२१)

दधि मे जघ्नुषं इन्द्रियं वीर्यमित्यब्रवीदेतदस्मा अवदेयन्तनक्ति नो द्विचत्वारिंशच्च॥—[३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे दंशपूर्णमासौ यजेत य
एनौ सेन्द्रो यजेतेति वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति तेन
पूर्णमासः सेन्द्रं ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्यां सेन्द्रा य
एवं विद्वान्दंशपूर्णमासौ यजते सेन्द्रावेवैनौ यजते श्वःश्वोऽस्मा
ईजानाय वसीयो भवति देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत
ते देवा एता- (२२)

मिष्टिमपश्यन्नाग्रावैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चरुं
सरस्वते चरुं तां पौर्णमासं सःस्थाप्यानु निरवपन्ततो
देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स पौर्णमासं
सःस्थाप्यैतामिष्टिमु निर्वपेत्पौर्णमासेनैव वज्रं भ्रातृव्याय
प्रहृत्याऽऽग्रावैष्णवेन देवतांश्च यज्ञं च भ्रातृव्यस्य वृद्धे
मिथुनान्पशून्सारस्वताभ्यां यावदेवास्यास्ति तथ (२३)

सर्वं वृद्धे पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यां हत्वा
भ्रातृव्यं नाप्याययति साकं प्रस्थायीयेन यजेत पशुकामो यस्मै
वा अल्पेनाऽऽहरन्ति नाऽऽत्मना तृप्यति नान्यस्मै ददाति यस्मै
महता तृप्यत्यात्मना ददात्यन्यस्मै महता पूर्णं होतव्यं तृप्त

ए॒वैन॒मिन्द्रः॑ प्र॒जयां॑ प॒शुभि॑स्तर्पयति दारुपा॒त्रेण॑ जुहोति॒ न हि
मृ॒न्मय॑माहु॒तिमा॒न॒श औदु॑म्बरं (२४)

भव॒त्यूर्वा॑ उ॒दुम्बर॑ ऊ॒र्क्प॒शव॑ ऊ॒र्जैवा॑स्मा॒ ऊ॒र्जं॑ प॒शून॑व
रु॒न्धे ना॑ग॒तश्री॑र्महेन्द्रं॒ यजे॑त॒ त्रयो॑ वै ग॒तश्रि॑यः शुश्रु॒वान्ग्रा॑म॒णी
रा॒ज॒न्य॑स्तेषां॑ महेन्द्रो दे॒वता॒ यो वै स्वां॑ दे॒वता॑मति॒यज॑ते प्र स्वायै
दे॒वता॑यै च्यवते॒ न परां॑ प्राप्नो॒ति पा॑पी॒यान्भव॑ति सं॒वत्स॒रमिन्द्र॑
यजे॑त सं॒वत्स॒र५ हि व्र॑तं नाति॒ स्वै- (२५)

वैनं॑ दे॒वते॒ज्यमा॑ना॒ भूत्या॑ इ॒न्द्रे व॑सी॒यान्भव॑ति सं॒वत्स॒रस्य॑
प॒रस्ता॑द॒ग्नये॑ व्र॒तप॑तये पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पे॒त्सं॒वत्स॒रमे॒वैनं॑
वृ॒त्रं ज॑घ्नि॒वा५सं॑म॒ग्निर्व्र॑तप॒तिर्व्र॑तमा ल॒म्भय॑ति॒ ततो॑ऽधि॒ कामं॑
यजे॑त॥ (२६)

ए॒तान्त॑दौदु॒म्बर॑५ स्वा त्रि॒५श॑च॥ [४]

नासो॑मयाजी सं न॒येद॑ना॒गतं॒ वा ए॒तस्य॑ प॒यो योऽसो॑मयाजी
यदसो॑मयाजी स॒न्नये॑त्प॒रिमो॑ष ए॒व सोऽनृ॑तं करोत्यथो प॒रैव॑ सि॒च्यते॑
सोमया॒ज्यैव॑ सं न॒येत्प॒यो वै सोमः॑ प॒यः सान्ना॒य्यं प॒यसै॒व प॒यं
आ॒त्मन्ध॑त्ते वि वा ए॒तं प्र॒जयां॑ प॒शुभि॑रर्धयति व॒र्धय॑त्यस्य॒ भ्रातृ॑व्यं
यस्य॑ ह॒विर्नि॑रु॒प्तं पुर॑स्ता॒च्चन्द्र॑मा - (२७)

अ॒भ्यु॒देति॑ त्रे॒धा त॑ण्डु॒लान् वि भ॑जे॒द्ये म॑ध्य॒माः स्यु॑स्तान॒ग्नये॑
दा॒त्रे पु॑रो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं कुर्या॒द्ये स्थ॑वि॒ष्टास्ता॑निन्द्राय प्रदा॒त्रे

दध॑श्च॒रुं येऽणि॑ष्ठास्तान् विष्ण॑वे शिपि॑विष्टाय॑ शृ॒ते च॒रुम॑ग्निरे॒वास्मै॑
 प्र॒जां प्र॑ज॒नय॑ति वृ॒द्धामिन्द्रः॑ प्र य॑च्छति य॒ज्ञो वै विष्णुः॑ प॒शवः॑
 शिपि॑र्य॒ज्ञ ए॒व प॒शुषु॑ प्रति॑ तिष्ठति॒ न द्वे (२८)

य॒जेत॒ यत्पूर्व॑या सम्प्र॒ति यजे॒तोत्तर॑या छ॒म्बङ्कुर्या॑द्यदुत्तर॑या
 सम्प्र॒ति यजे॑त॒ पूर्व॑या छ॒म्बङ्कुर्या॑न्नेष्टि॒र्भव॑ति॒ न य॒ज्ञस्तदनु॑
 ही॒तमु॒ख्यप॑ग॒ल्भो जा॑यत॒ एका॑मे॒व य॒जेत॒ प्रग॒ल्भो॑ऽस्य जा॑यते-
 ऽना॑दृत्य॒ तद्वै ए॒व य॒जेत॒ यज्ञ॑मु॒खमे॒व पूर्व॑याऽऽल॑भते॒ यज॑त॒ उत्तर॑या
 दे॒वता॑ ए॒व पूर्व॑याऽव॒रुन्ध॑ इन्द्रि॒यमुत्तर॑या दे॒वलोक॑मे॒व (२९)

पूर्व॑याऽभि॒जय॑ति मनु॒ष्यलोक॑मुत्तर॑या भूय॑सो य॒ज्ञक्र॑तूनु॒पैत्ये॑षा
 वै सु॒मना॒ नामे॑ष्टि॒र्यम॑द्ये॒जानं॑ प॒श्चाच्च॑न्द्रमा॑ अ॒भ्युदे॑त्यस्मिन्ने॒वास्मै॑
 लो॒केऽर्धु॑कं भवति॒ दा॒क्षाय॑णय॒ज्ञेन॑ सु॒वर्ग॑का॒मो य॒जेत॒ पूर्ण॑मा॒से
 सं न॑येन्मै॒त्रावरु॑ण्याऽऽमि॒क्षया॑ऽमा॒वास्या॑यां य॒जेत॒ पूर्ण॑मा॒से
 वै दे॒वानां॑ सु॒तस्तेषा॑मे॒तम॑र्धमा॒सं प्रसु॑त॒स्तेषां॑ मै॒त्रावरु॑णी
 व॒शाऽमा॑वास्या॒याम॑नू॒बन्ध्या॑ यत् (३०)

पूर्वे॑द्यु॒र्यज॑ते वेदि॑मे॒व तत्क॑रोति॒ यद्व॒थ्सान॑पाक॒रोति॑
 स॒दोह॑वि॒र्धाने॑ ए॒व स॒मि॒नोति॑ यद्यज॑ते दे॒वैरे॒व सु॒त्यां स॒म्पा॑दयति॒
 स ए॒तम॑र्धमा॒सं स॒धमा॑द॒ देवैः॑ सोमं॑ पिबति॒ यन्मै॑त्रावरु॒ण्याऽऽ-
 मि॒क्षया॑ऽमा॒वास्या॑यां यज॑ते॒ यैवा॑सौ दे॒वानां॑ व॒शाऽनू॒बन्ध्या॑ सो

एवैषैतस्य साक्षाद्वा एष देवानभ्यारोहति य एषां यज्ञ- (३१)

मभ्यारोहति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति सदृङ् व्यावृत्काम एतेन यज्ञेन यजेत क्षुरपविर्ह्येष यज्ञस्ताजक्पुण्यो वा भवति प्र वा मीयते तस्यैतद्वृतं नानृतं वदेन्न मांसमश्नीयान्न स्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पूलनेन वासः पल्पूलयेयुरेतद्धि देवाः सर्वं न कुर्वन्ति॥ (३२)

चन्द्रमा द्वे दैवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुः षट्॥ ————— [५]

एष वै देवर्थो यद्वर्शपूर्णमासौ यो दर्वशपूर्णमासाविद्धा सोमेन यजते रथस्पष्ट एवावसाने वरे देवानामव स्यत्येतानि वा अङ्गापरूषि संवत्सरस्य यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्वशपूर्णमासौ यजतेऽङ्गापरूष्येव संवत्सरस्य प्रति दधात्येते वै संवत्सरस्य चक्षुषी यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्वशपूर्णमासौ यजते ताभ्यामेव सुवर्गं लोकमनु पश्य- (३३)

त्येषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्वशपूर्णमासौ यजते देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत एष वै देवयानः पन्था यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्वशपूर्णमासौ यजते य एव देवयानः पन्थास्तस्मात्समारोहत्येतौ वै देवानां हरी यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्वशपूर्णमासौ यजते यावेव देवानां हरी ताभ्या- (३४)

मेवैभ्यो हव्यं वहत्येतद्वै देवानामास्यं यद्वर्शपूर्णमासौ
 य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते साक्षादेव देवानामास्यं
 जुहोत्येष वै हविर्धानी यो दर्शपूर्णमासयाजी सायं प्रातरग्निहोत्रं
 जुहोति यजते दर्शपूर्णमासावहरहरहविर्धानिनाः सुतो य एवं
 विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते हविर्धान्यस्मीति सर्वमेवास्यं बर्हिष्यं
 दत्तं भवति देवा वा अहर- (३५)

यज्ञियं नाविन्दन्ते दर्शपूर्णमासावपुनन्तौ वा एतौ पूतौ
 मेध्यौ यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते
 पूतावेवैनौ मेध्यौ यजते नामावास्यायां च पौर्णमास्यां च
 स्त्रियमुपेयाद्यदुपेयान्निरिन्द्रियः स्यात्सोमस्य वै राज्ञोऽर्धमासस्य
 रात्रयः पत्नय आसन्तासाममावास्यां च पौर्णमासीं च नोपैत् (३६)

ते एनमभि समनह्येतां तं यक्ष्मं आर्च्छुद्राजानं यक्ष्मं
 आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य जन्म यत्पापीयानभवत् तत्पापयक्ष्मस्य
 यज्जायाभ्यामविन्दत् तज्जायेन्यस्य य एवमेतेषां यक्ष्माणां जन्म वेद
 नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एते एव नमस्यन्नुपाधावत्ते अब्रूतां वरं
 वृणावहा आवं देवानां भागधे असावा- (३७)

ऽऽवदधि देवा इज्यान्ता इति तस्मात्सदृशीनाः
 रात्रीणाममावास्यायां च पौर्णमास्यां च देवा इज्यन्त एते
 हि देवानां भागधे भागधा अस्मै मनुष्या भवन्ति य एवं वेद
 भूतानि क्षुधमघ्नन्त्सद्यो मनुष्या अर्धमासे देवा मासि पितरः

संवत्सरे वनस्पतयस्तस्मादहरहर्मनुष्या अशनमिच्छन्तेऽर्धमासे
 देवा इज्यन्ते मासि पितृभ्यः क्रियते संवत्सरे वनस्पतयः फलं
 गृह्णन्ति य एवं वेद हन्ति क्षुधं भ्रातृव्यम्॥ (३८)

पश्यति ताभ्यामहरैदसाव फलं सुत च॥ _____[६]

देवा वै नर्चि न यजुष्यश्रयन्त ते सामन्नेवाश्रयन्त हिं करोति
 सामैवाकर्हिं करोति यत्रैव देवा अश्रयन्त तत एवैनान्प्र युङ्क्ते हिं
 करोति वाच एवैष योगो हिं करोति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
 त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिरुत्तमां यज्ञस्यैव तद्वरुसं (३९)

नह्यत्यप्रस्रंसाय सन्ततमन्वाह प्राणानामन्नाद्यस्य सन्तत्या
 अथो रक्षसामपहत्यै राथन्तरीं प्रथमामन्वाह राथन्तरो वा अयं
 लोक इममेव लोकमभि जयति त्रिर्वि गृह्णाति त्रयं इमे लोका
 इमानेव लोकानभि जयति बारहतीमुत्तमामन्वाह बारहतो वा असौ
 लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति प्र वो - (४०)

वाजा इत्यनिरुक्तां प्राजापत्यामन्वाह यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेव
 प्रजापतिमा रभते प्र वो वाजा इत्यन्वाहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्धे
 प्र वो वाजा इत्यन्वाह तस्मात्प्राचीनं रेतो धीयतेऽग्न आ याहि
 वीतय इत्याह तस्मात्प्रतीचीः प्रजा जायन्ते प्र वो वाजा - (४१)

इत्यन्वाह मासा वै वाजा अर्धमासा अभिद्यंवा देवा हविष्मन्तो
 गौर्धृताची यज्ञो देवाञ्जिगाति यजमानः सुम्रयुरिदमसीदमसीत्येव
 यज्ञस्य प्रियं धामाव रुन्धे यं कामयेत सर्वमायुरियादिति प्र वो

वाजा॒ इति॒ तस्या॒नूच्याग्र॒ आ या॑हि वी॒तय॒ इति॒ सन्त॑त॒मुत्त॑रमर्ध॒र्चमा॒
ल॑भेत (४२)

प्रा॒णेनै॒वास्या॑पानं दा॒धार॒ सर्व॑मायुरेति॒ यो वा अ॑र॒न्निः
सा॑मिधेनीनां वेदा॑रत्नावेव भ्रातृ॒व्यं कुरु॑तेऽर्ध॒र्चो सं द॑धात्येष
वा अ॑र॒न्निः सा॑मिधेनीनां य एवं वेदा॑रत्नावेव भ्रातृ॒व्यं कुरु॑त
ऋषे॑र॒ऋषे॑र्वा ए॒ता निर्मि॑ता यत्सा॑मिधे॒न्यस्ता॒ यदसं॑युक्ताः स्युः
प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्यज॒मानस्य॒ वि ति॑ष्ठेरन्नर्ध॒र्चो स॑न्दधाति॒ सं
यु॑नक्त्ये॒वैना॒स्ता अ॑स्मै संयु॑क्ता॒ अवरु॑द्धाः सर्वा॑मा॒शिषं॑ दुहे॥ (४३)

बृ॒ह॒सं वो॑ जायन्ते प्र वो॒ वाजां॑ लभेत दधाति सन्दशं च॥ [७]

अय॑ज्ञो वा ए॒ष यो॑ऽसा॒माऽग्र॒ आ या॑हि वी॒तय॒ इत्या॑ह
रथ॑न्तरस्यैष वर्ण॑स्तं त्वा॒ समि॑द्धिरङ्गि॒र इत्या॑ह वामदे॒व्यस्यै॑ष वर्णो
बृ॒हद॑ग्ने सु॒वीर्य॑मित्या॒ह बृ॒हत॑ ए॒ष वर्णो॑ यदे॒तं तृ॒चम॑न्वाह॒ यज्ञ॑मे॒व
तत्सा॑म॒न्वन्तं॑ करोत्य॒ग्निर॒मुष्मि॑ल्लो॒क आसी॑दादित्यो॑ऽस्मिन्तावि॒मौ
लो॒काव॑शा॒न्ता- (४४)

वा॒स्तां ते दे॒वा अ॑ब्रुवन्नेते॒मौ वि पर्यू॑हामेत्य॒ग्र आ या॑हि वी॒तय॒
इत्य॑स्मि॒ल्लोके॑ऽग्निम॑दधुर्बृ॒हद॑ग्ने सु॒वीर्य॑मित्य॒मुष्मि॑ल्लो॒क आ॑दित्यं
ततो॒ वा इ॒मौ लो॒काव॑शाम्यतां यदे॒वम॑न्वा॒हानयो॑र्लो॒कयोः॑ शान्त्यै
शा॒म्यतो॑ऽस्मा इ॒मौ लो॒कौ य एवं वेद॑ पञ्चदश॒ सामि॑धेनीरन्वा॒ह
पञ्च॑दश॒ (४५)

वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर औप्यते
 तासां त्रीणि च शतानि षष्टिश्चाक्षराणि तावतीः संवत्सरस्य
 रात्रयोऽक्षरश एव संवत्सरमाप्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च
 ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावाद्ग्रेऽग्निं जनयाव यतरो नौ
 ब्रह्मीयानिति नृमेधोऽभ्यवदत्स धूममजनयत्परुच्छेपोऽभ्यवदत्सो-
 ऽग्निमजनयदृष इत्यब्रवीद्- (४६)

यत्समावद्विद्व कथा त्वमग्निमजीजनो नाहमिति
 सामिधेनीनामेवाहं वर्णं वेदेत्यब्रवीद्यद् घृतवत्पदमनूच्यते स
 आसां वर्णस्तं त्वां समिद्धिरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव
 तज्ज्योतिर्जनयति स्त्रियस्तेन यदृचः स्त्रियस्तेन यद्वायत्रियः
 स्त्रियस्तेन यत्सामिधेन्यो वृषण्वतीमन्वाह (४७)

तेन पुःस्वतीस्तेन सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्निर्देवानां दूत
 आसीदुशनां काव्योऽसुराणां तौ प्रजापतिं प्रश्नमैतां स प्रजा-
 पतिरग्निं दूतं वृणीमह इत्यभि पर्यावर्तत ततो देवा अभवन्परासुरा
 यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमह इत्यन्वाह भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाह भ्रातृव्यमेवैतया (४८)

ध्वरति शोचिष्केशस्तमीमह इत्याह पवित्रमेवैतद्यजमानमेवै-
 तया पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह परिधिमेवैतं परि दधात्य-
 स्कन्दाय यदत ऊर्ध्वमभ्यादध्याद्यथा बहिःपरिधि स्कन्दति तादृगेव

तत् त्रयो वा अग्र्यो हव्यवाहनो देवानां कव्यवाहनः पितृणां
सहरक्षा असुराणां त एतर्ह्याशंसन्ते मां वरिष्यते मा- (४९)

मिति वृणीध्वं हव्यवाहनमित्याह य एव देवानां तं वृणीत
आर्षेयं वृणीते बन्धोरेव नैत्यथो सन्तत्यै परस्तादर्वाचो वृणीते
तस्मात्परस्तादर्वाचो मनुष्यान्पितरोऽनु प्र पिपते॥ (५०)

अशान्तावाहु पञ्चदशाब्रवीदन्वाहेतया वरिष्यते मामेकात्रिंशच्च॥ [८]

अग्रे महां असीत्याह महान् ह्येष यदग्निर्ब्राह्मणेत्याह
ब्राह्मणो ह्येष भारतेत्याहैष हि देवेभ्यो हव्यं भरति देवेद्ध इत्याह
देवा ह्येतमैन्धतु मन्विद्ध इत्याह मनुर्ह्येतमुत्तरो देवेभ्य ऐन्द्रर्षिष्ठुत
इत्याहर्षयो ह्येतमस्तुवन्विप्रानुमदित इत्याह (५१)

विप्रा ह्येते यच्छुश्रुवांसः कविशस्त इत्याह कवयो ह्येते
यच्छुश्रुवांसो ब्रह्मसंशित इत्याह ब्रह्मसंशितो ह्येष घृताहवन
इत्याह घृताहुतिरह्यस्य प्रियतमा प्रणिर्यज्ञानामित्याह प्रणीरह्येष
यज्ञानां रथीरध्वराणामित्याहैष हि देवरथोऽतूर्तो होतेत्याह न
ह्येतं कश्चन (५२)

तरति तूर्णिरहव्यवाडित्याह सर्वं ह्येष तरत्यास्पात्रं जुहूर्देवा-
नामित्याह जुहूर्ह्येष देवानां चमसो देवपान इत्याह चमसो ह्येष
देवपानोऽरां इवाग्ने नेमिर्देवास्त्वं परिभूरसीत्याह देवान् ह्येष

परिभूर्यद्ब्रूयादा वह देवान्देवयते यजमानायेति भ्रातृव्यमस्मै (५३)

जनयेदा वह देवान् यजमानायेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धय-
त्यग्निमग्ने आ वह सोममा वहेत्याह देवता एव तद्यथापूर्वमुप ह्वयत
आ चाग्ने देवान् वह सुयजा च यज जातवेद इत्याहाग्निमेव तत्सः
श्यति सौऽस्य सः शितो देवेभ्यो हव्यं वहत्यग्निर्होते- (५४)

त्याहाग्निर्वै देवानाः होता य एव देवानाः होता तं
वृणीते स्मो वयमित्याहाऽऽत्मानमेव सत्त्वं गमयति साधु ते
यजमान देवतेत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते यद्ब्रूयाद्योऽग्निः
होतारमवृथा इत्यग्निर्नोभयतो यजमानं परि गृह्णीयात् प्रमायुक्तः
स्याद्यजमानदेवत्या वै जुहूर्भ्रातृव्यदेवत्योपभृद्- (५५)

यद्वे इव ब्रूयाद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेद् घृतवतीमध्वर्यो सुचमास्य-
स्वेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह देवान् ह्येषावति
विश्ववारामित्याह विश्वः ह्येषावतीडामहै देवाः ईडेन्यान्नमस्यामं
नमस्यान् यजाम यज्ञियानित्याह मनुष्या वा ईडेन्याः पितरो
नमस्या देवा यज्ञिया देवता एव तद्यथाभागं यजति॥ (५६)

विप्रानुमदित इत्याह चनास्मै होतोपभृद्देवता एव त्रीणि च॥ [९]

त्रीः स्तृचाननु ब्रूयाद्राजन्यस्य त्रयो वा अन्ये राज्ञ्यात्पुरुषा
ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा अनुकान्करोति पञ्चदशानु ब्रूयाद्
राजन्यस्य पञ्चदशो वै राज्ञ्यः स्व एवैनः स्तोमे प्रतिष्ठापयति

त्रिष्टुभा परि दध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु वै राजन्यो
यजते त्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियं परि गृह्णाति यदि कामयेत (५७)

ब्रह्मवर्चसमस्त्विति गायत्रिया परि दध्याद्ब्रह्मवर्चसं वै गायत्री
ब्रह्मवर्चसमेव भवति सप्तदशानु ब्रूयाद्वैश्यस्य सप्तदशो वै वैश्यः
स्व एवैनं स्तोमे प्रतिष्ठापयति जगत्या परि दध्याज्जागता वै
पशवः पशुकामः खलु वै वैश्यो यजते जगत्यैवास्मै पशून्परि
गृह्णात्येकविंशतिमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः स्तोमानां
प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै (५८)

चतुर्विंशतिमनु ब्रूयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य चतुर्विंशत्यक्षरा
गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं गायत्रियैवास्मै ब्रह्मवर्चसमव रुन्धे
त्रिंशतमनु ब्रूयादन्नकामस्य त्रिंशदक्षरा विराडन्न विराड्विरा-
जैवास्मा अन्नाद्यमव रुन्धे द्वात्रिंशतमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्य
द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगनुष्टुप्छन्दसां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै षट्त्रिंशतमनु
ब्रूयात्पशुकामस्य षट्त्रिंशदक्षरा बृहती बार्हताः पशवो
बृहत्यैवास्मै पशू- (५९)

नव रुन्धे चतुश्चत्वारिंशतमनु ब्रूयादिन्द्रियकामस्य
चतुश्चत्वारिंशदक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुत्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियमव
रुन्धेऽष्टाचत्वारिंशतमनु ब्रूयात्पशुकामस्याष्टाचत्वारिंशद-
क्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशून्नव रुन्धे
सर्वाणि छन्दांस्यनु ब्रूयाद्ब्रह्मयाजिनः सर्वाणि वा एतस्य

छन्दाः स्ववरुद्धानि यो बहुयाज्यपरिमितमनु ब्रूयादपरिमितस्यावरुद्धै

कामयेत् प्रतिष्ठित्यै पशून्धसप्तचत्वारिंशच्च॥ [१०]

निर्वीतं मनुष्याणां प्राचीनावीतं पितॄणामुपवीतं देवानामुप
व्ययते देवलक्ष्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नन्वाह तिष्ठन् ह्याश्रुततरं वदति
तिष्ठन्नन्वाह सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो यजत्यस्मिन्नेव
लोके प्रति तिष्ठति यत्क्रौञ्चमन्वाहाऽऽसुरं तद्यन्मन्द्रं मानुषं
तद्यदन्तरा तत्सदेवमन्तरानूच्य सदेवत्वाय विद्वांसो वै (६१)

पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन् पन्थानः
समरुक्षन्नन्तर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्योऽथान्वाहाध्वनां
विधृत्यै पथामसंरोहायाथौ भूतं चैव भविष्यच्चावं रुन्धे-
ऽथो परिमितं चैवापरिमितं चावं रुन्धेऽथौ ग्राम्याश्चैव
पशूनाण्याश्चावं रुन्धेऽथौ (६२)

देवलोकं चैव मनुष्यलोकं चाभि जयति देवा वै
सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्धस प्रजापतिस्तूष्णीमाधारमाधार-
यत् ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत् तूष्णीमाधारमाधारयति
यज्ञस्यानुख्यात्या अथौ सामिधेनीरेवाभ्यनुत्तल्लूक्षो भवति य एवं
वेदाथौ तर्पयत्येवैनास्तृप्यति प्रजया पशुभिर्- (६३)

य एवं वेद यदेकयाधारयेदेकां प्रीणीयाद्यद्वाभ्यां द्वे
प्रीणीयाद्यत् तिसृभिरति तद्वैचयेन्मनसा धारयति मनसा

ह्यनाप्तमाप्यते तिर्यश्चमा घोरयत्यलम्बद्वारं वाक्च मनश्चार्तीयेतामहं
देवेभ्यो हव्यं वहामीति वागब्रवीदहं देवेभ्य इति मनस्तौ प्रजापतिं
प्रश्नमैतां सौऽब्रवीत् (६४)

प्रजापतिर्दूतीरेव त्वं मनसोऽसि यद्धि मनसा ध्यायति
तद्वाचा वदतीति तत्खलु तुभ्यं न वाचा जुहवन्नित्यब्रवीत्
तस्मान्मनसा प्रजापतये जुहति मन इव हि प्रजापतिः प्रजा-
पतेराप्त्यै परिधीन्त्सम्माष्टि पुनात्येवैनात्रिर्मध्यमं त्रयो वै प्राणाः
प्राणानेवाभि जयति त्रिर्दक्षिणार्ध्यं त्रयं - (६५)

इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति त्रिरुत्तरार्ध्यं त्रयो
वै देवयानाः पन्थानस्तानेवाभि जयति त्रिरुप वाजयति त्रयो वै
देवलोका देवलोकानेवाभि जयति द्वादश सं पद्यन्ते द्वादश मासाः
संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उप दधाति
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या आघारमा घोरयति तिर इव (६६)

वै सुवर्गो लोकः सुवर्गमेवास्मै लोकं प्र रोचयत्यृजुमा
घोरयत्यृजुरिव हि प्राणः सन्ततमा घोरयति प्राणानामन्नाद्यस्य
सन्तत्या अथो रक्षसामपहत्यै यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति
जिह्वं तस्या घोरयेत्प्राणमेवास्माञ्जिह्वं नयति ताजक्प्र मीयते
शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाघार आत्मा ध्रुवा- (६७)

ऽऽघारमाघार्य ध्रुवां समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य शिरः प्रति

दधात्यग्निर्देवानां दूत आसीद्देव्योऽसुराणां तौ प्रजापतिं प्रश्नमैतां
 स प्रजापतिर्ब्राह्मणमब्रवीदेतद्वि ब्रूहीत्या श्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति
 वाव तदब्रवीदग्निर्देवो होतेति य एव देवानां तमवृणीत ततो
 देवा- (६८)

अभवन्परांसुरा यस्यैवं विदुषः प्रवरं प्रवृणते भवत्यात्मना
 परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्ब्राह्मणश्चाब्राह्मणश्च प्रश्नमेयातां
 ब्राह्मणायाधि ब्रूयाद्यद्ब्राह्मणायाध्याहाऽऽत्मनेऽध्याह यद्ब्राह्मणं
 पराहाऽऽत्मानं पराह तस्माद्ब्राह्मणो न परोच्यः॥ (६९)

वा आरण्याश्चाव रुन्धेऽथौ पशुभिः सोऽब्रवीदक्षिणार्ध्यन्नयं इव ध्रुवा देवाश्चत्वारिंशच्च॥-[११]

आयुष्ट आयुर्दा अग्र आ प्यायस्व सं तेऽव ते हेड उदुत्तमं
 प्र णो देव्या नो दिवोऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इमं मे वरुण तत्त्वा
 याम्युदु त्यं चित्रम्। अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं जिह्वानामूर्ध्वो
 विद्युतं वसानः। तस्य ज्येष्ठं महिमानं वहन्तीरहिरण्यवर्णाः परि
 यन्ति यद्हीः। स- (७०)

मन्या यन्त्युप यन्त्यन्याः समानमूर्वं नद्यः पृणन्ति। तमू
 शुचिं शुचयो दीदिवांसमपां नपातं परि तस्थुरापः। तमस्मेरा
 युवतयो युवानं मर्मज्यमानाः परि यन्त्यापः। स शुक्रेण
 शिक्कना रेवदग्निर्दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु। इन्द्रावरुणयोरहं
 सम्राजोरव आ वृणे। ता नो मृडात ईदृशौ। इन्द्रावरुणा

युवमध्वराय नो (७१)

विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्। दीर्घप्रयज्युमति यो वनुष्यति
वयं जयेम पृतनासु दूढ्यः। आ नो मित्रावरुणा प्र बाहवा। त्वं
नो अग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडोऽवं यासिसीष्ठाः। यजिष्ठो
वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुग्ध्यस्मत्। स त्वं नो
अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ। अव यक्ष्व नो
वरुण९ (७२)

रराणो वीहि मृडीक९ सुहवो न एधि। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य
शृण्वे वि यथ्सूर्यो न रोचते बृहद्वाः। अभि यः पूरु पृतनासु तस्थौ
दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः। प्र ते यक्षि प्र त इयमि मन्म
भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु। धन्वन्निव प्रपा असि त्वमग्न इयक्ष्वे
पूरवे॥ प्रत्न राजन्। (७३)

वि पाजसा वि ज्योतिषा। स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष
यातुधान्यः। उरुक्षयेषु दीद्यत्। त९ सुप्रतीक९ सुदृशः९
स्वश्चमविद्वा९सो विदुष्ट९ सपेम। स यक्षद्विश्वा वयुनानि विद्वान्
हव्यमग्निर्मृतेषु वोचत्। अ९होमुचे विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र
क्षत्रमिन्द्रियाणि शतक्रतोऽनु ते दायि॥ (७४)

युहीः समध्वराय नो वरुण९ राज९ श्वतुश्वत्वारि९शच्च॥ [१२]

विश्वरूपस्त्वष्ट्रेन्द्र वृत्रम्रह्मवादिनः स त्वे नासौमयाज्येष वै देवर्थो देवा वै नर्चि नायज्ञोऽग्ने

महान्निर्वीतमायुष्टे द्वादश॥१२॥

विश्वरूपो नैनं शीतरूरावृद्ध वसु पूर्वद्युर्वाजा इत्यग्ने महान्निर्वीतमन्या यन्ति चतुःसप्ततिः॥७४॥

विश्वरूपोऽनु ते दायि॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः
समाप्तः॥ २-५॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

स॒मिधो॑ यजति वस॒न्तमे॒वर्तूना॑मव॒ रुन्धे॒ तनू॑नपातं यजति
 ग्री॒ष्ममे॒वाव॑ रुन्ध इ॒डो य॑जति व॒रुषा॑ ए॒वाव॑ रुन्धे ब॒र्हिर्य॑जति
 श॒रद॑मे॒वाव॑ रुन्धे स्वाहाकारं य॑जति हेम॒न्तमे॒वाव॑ रुन्धे तस्मा॒थ-
 स्वाहा॑कृता हेम॒न्प॒शवो॑ऽव॒ सीद॑न्ति स॒मिधो॑ यजत्युषसं ए॒व
 दे॒वता॑ना॒मव॑ रुन्धे॒ तनू॑नपातं यजति य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्ध - (१)

इ॒डो य॑जति प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे ब॒र्हिर्य॑जति प्र॒जामे॒वाव॑ रुन्धे
 स॒मान॑यत उप॒भृत॑स्तेजो॒ वा आ॒ज्यं प्र॒जा ब॒र्हिः प्र॒जास्वे॒व तेजो॑
 दधाति स्वाहाकारं य॑जति वाच॑मे॒वाव॑ रुन्धे दश॒ सं प॑द्यन्ते दशाक्षरा
 वि॒राड्वि॒राजै॒वान्नाद्य॑मव॒ रुन्धे स॒मिधो॑ यजत्य॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्र॑ति
 तिष्ठति॒ तनू॑नपातं यजति (२)

य॒ज्ञ ए॒वान्तरि॑क्षे॒ प्रति॑ तिष्ठती॒डो य॑जति प॒शुष्वे॒व प्रति॑
 तिष्ठति ब॒र्हिर्य॑जति॒ य ए॒व दे॒व्यानाः॒ पन्था॑न॒स्तेष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठति
 स्वाहाकारं य॑जति सुव॒र्ग ए॒व लो॒के प्रति॑ तिष्ठत्ये॒ताव॑न्तो॒ वै दे॒व-
 लो॒कास्तेष्वे॒व य॑थापूर्वं प्रति॑ तिष्ठति दे॒वासुरा॑ ए॒षु लो॒केष्व॑स्पर्धन्त॒
 ते दे॒वाः प्र॑या॒जैरे॒भ्यो लो॒केभ्यो॑ऽसुरा॒न्प्राणु॑दन्त॒ तत्प्र॑या॒जाना॑ (३)

प्रयाज॒त्वं यस्यै॒वं वि॒दुषः॑ प्रया॒जा इ॒ज्यन्ते॒ प्रैभ्यो॑ लो॒केभ्यो॑

भ्रातृव्यान्नुदतेऽभिक्रामं जुहोत्यभिजित्यै यो वै प्रयाजानां मिथुनं वेद प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते समिधो बह्वीरिव यजति तनूनपातमेकमिव मिथुनं तदिडो बह्वीरिव यजति बर्हिरेकमिव मिथुनं तदेतद्वै प्रयाजानां मिथुनं य एवं वेद प्र (४)

प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता आसन्नथासुरा यज्ञमजिघांसन्ते देवा गायत्रीं व्यौहन् पश्चाक्षराणि प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म यज्ञायामवद्वर्म यजमानाय यत्प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते वर्मेव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय भ्रातृव्याभिमूत्यै तस्माद्वरूथं पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्वर्षीयो देवा वै पुरा रक्षोभ्य - (५)

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञं सः स्थाप्यमपश्यन्तः स्वाहाकारेण प्रयाजेषु समंस्थापयन्ति वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यथस्वाहाकारेण प्रयाजेषु सः स्थापयन्ति प्रयाजानिष्ठा हवींष्यभिघारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हविरेवाकरथो यथापूर्वमुपैति पिता वै प्रयाजाः प्रजाऽनूयाजा यत्प्रयाजानिष्ठा हवींष्यभिघारयति पितैव तत्पुत्रेण साधारणं (६)

कुरुते तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न कथा पुत्रस्य केवलं कथा साधारणं पितुरित्यस्कन्नमेव तद्यत्प्रयाजेष्विष्टेषु स्कन्दति गायत्र्यैव तेन गर्भं धत्ते सा प्रजां पशून् यजमानाय प्र जनयति॥ (७)

यजति यज्ञमेवावरुन्धे तनूनपातं यजति प्रयाजानामेवं वेदं प्र रक्षन्भ्यः साधारणं पञ्चत्रिंशच्च॥ [१]

चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ यजति
चक्षुषी एव तद्यज्ञस्य प्रति दधाति पूर्वार्धे जुहोति तस्मात्पूर्वार्धे
चक्षुषी प्रबाहुं जुहोति तस्मात्प्रबाहुक्क्षुषी देवलोकं वा अग्निना
यजमानोऽनु पश्यति पितृलोकं सोमेनोत्तरार्धेऽग्नये जुहोति
दक्षिणार्धे सोमायैवमिव हीमौ लोकावनयोर्लोकयोरनुख्यात्यै
राजानौ वा एतौ देवतानां (८)

यदग्नीषोमावन्तरा देवता इज्येते देवतानां विधृत्यै तस्माद्राज्ञां
मनुष्या विधृता ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते
येनान्यतोदतश्च पशून्दाधारोभयतोदतश्चेत्यृचमनूच्याज्यभागस्य
जुषाणेन यजति तेनान्यतोदतो दाधारर्चमनूच्यं हविषं ऋचा
यजति तेनोभयतोदतो दाधार मूर्धन्वतीं पुरोनुवाक्या भवति
मूर्धानमेवैनं समानानां करोति (९)

नियुत्वत्या यजति भ्रातृव्यस्यैव पशून्नि युवते केशिनं
ह दार्भ्यं केशी सात्यकामिरुवाच सप्तपदां ते शक्नोति श्वो
यज्ञे प्रयोक्तासे यस्यै वीर्येण प्र जातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रति
जनिष्यमाणान् यस्यै वीर्येणोभयोर्लोकयोर्योतिर्धत्ते यस्यै वीर्येण
पूर्वार्धेनान्द्वान्भुनक्ति जघनार्धेन धेनुरिति पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या
भवति जातानेव भ्रातृव्यान्मृणुदत उपरिष्ठाल्लक्ष्मा (१०)

याज्यां जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते पुरस्ताल्लक्ष्मा
 पुरोनुवाक्या भवत्यस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्टाल्लक्ष्मा
 याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ
 लोकौ भवतो य एवं वेद पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या भवति
 तस्मात्पूर्वार्धेनानुद्धान्भुनक्त्युपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्या तस्माञ्जघनार्धेन
 धेनुर्य एवं वेद भुङ्क्त एनमेतौ वज्र आज्यं वज्र आज्यभागौ (११)

वज्रो वषट्कारस्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र
 हरत्यच्छम्बट्कारमपगूर्य वषट्करोति स्तृत्यै गायत्री पुरोनुवाक्या
 भवति त्रिष्टुग्याज्या ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति तस्माद्ब्राह्मणो
 मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद प्रैवैनं पुरोनुवाक्ययाऽऽह प्र
 णयति याज्यया गमयति वषट्कारेणैवैनं पुरोनुवाक्यया दत्ते प्र
 यच्छति याज्यया प्रति (१२)

वषट्कारेणं स्थापयति त्रिपदां पुरोनुवाक्या भवति त्रयं इमे
 लोका एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव
 पशूनव रुन्धे द्यक्षरो वषट्कारो द्विपाद्यजमानः पशुष्वेवोपरिष्टात्प्रति
 तिष्ठति गायत्री पुरोनुवाक्या भवति त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सप्तपदा
 शक्नोरी यद्वा एतया देवा अशिक्षन्तदशक्रुवन् य एवं वेद शक्रोत्येव
 यच्छिक्षति॥ (१३)

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स आत्मन्नाज्यमधत्त तं
 देवा अंब्रुवन्नेष वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोऽत्रास्त्विति
 सोऽब्रवीद्यजान् व आज्यभागावुप स्तृणानभि घारयानिति
 तस्माद्यजन्त्याज्यभागावुप स्तृणन्त्यभि घारयन्ति ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयामान्यन्यानि हवींष्ययातयामाज्य-
 मिति प्राजापत्य- (१४)

मिति ब्रूयादयातयामा हि देवानां प्रजापतिरिति छन्दांसि
 देवेभ्योऽपांक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम इति तेभ्य एतच्चतुरवत्
 तमधारयन्पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय यच्चतुरवत्तं
 जुहोति छन्दांस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो
 हव्यं वहन्त्यङ्गिरसो वा इत उत्तमाः सुवर्गं लोकमायन्तदृषयो
 यज्ञवास्त्वभ्यवायन्ते- (१५)

ऽपश्यन्पुरोडाशं कूर्मं भूतं सर्पन्तं तमंब्रुवन्निन्द्राय
 ध्रियस्व बृहस्पतये ध्रियस्व विश्वेभ्यो देवेभ्यो ध्रियस्वेति स
 नाध्रियत् तमंब्रुवन्नग्नये ध्रियस्वेति सोऽग्नयेऽध्रियत् यदाग्नेयो-
 ऽष्टाकपालोऽमावास्यायां च पौर्णमास्यां चाच्युतो भवति
 सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै तमंब्रुवन्कथाहास्था इत्यनुपाक्तो-
 ऽभूवमित्यब्रवीद्यथाक्षोऽनुपाक्तो - (१६)

ऽवाच्छत्येवमवारमित्युपरिष्ठाद्भ्यज्याधस्तादुपानक्ति

सुवर्गस्य लोकस्य समष्टौ सर्वाणि कपालान्यभि प्रथयति
 तावन्तः पुरोडाशान्मुष्मिल्लोकैऽभि जयति यो विदग्धः स नैर्ऋतो
 योऽश्रुतः स रौद्रो यः श्रुतः स सदेवस्तस्मादविदहता श्रुतङ्कृत्यः
 सदेवत्वाय भस्मनाऽभि वासयति तस्मान्मासेनास्थिं छुन्नं
 वेदेनाभि वासयति तस्मात् (१७)

केशैः शिरश्छुन्नं प्रच्युतं वा एतदस्माल्लोकादगतं देवलोकं
 यच्छुतं हविरनभिघारितमभिघार्योद्वासयति देवत्रैवेनद्वमयति
 यद्येकं कपालं नश्येदेको मासः संवत्सरस्यानवेतः स्यादथ
 यजमानः प्र मीयेत यद्वे नश्येतां द्वौ मासौ संवत्सरस्यानवेतौ
 स्यातामथ यजमानः प्र मीयेत सङ्ख्यायोद्वासयति यजमानस्य (१८)

गोपीथाय यदि नश्येदाश्विनं द्विकपालं निर्वपेद् द्यावा-
 पृथिव्यमेकं कपालमश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै
 भेषजं करोति द्यावापृथिव्यं एकं कपालो भवत्यनयोर्वा एतन्नश्यति
 यन्नश्यत्यनयोरेवेनद्विन्दति प्रतिष्ठित्यै॥ (१९)

प्राजापत्यन्तेऽक्षोऽनुपाक्तो वेदेनाभि वासयति तस्माद्यजमानस्य द्वात्रिंशच्च॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति स्फ्यमा दत्ते प्रसूत्या
 अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो
 हस्ताभ्यामित्याह यत्यै शतभृष्टिरसि वानस्पत्यो द्विषतो वध इत्याह
 वज्रमेव तथ्सः श्यति भ्रातृव्याय प्रहरिष्यन्त्सम्बयजुरहरत्येतावन्ती

वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भजति (२०)

तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिर्हरति त्रयं इमे लोका एभ्य
एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति तूष्णीं चतुर्थं हरत्यपरिमितादेवैनं
निर्भजत्युद्धन्ति यदेवास्यां अमेध्यं तदपं हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः
परा भवन्ति मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति
पितृदेवत्यातिखातेयतीं खनति प्रजापतिना (२१)

यज्ञमुखेन सम्मितामा प्रतिष्ठायै खनति यजमानमेव प्रतिष्ठां
गमयति दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति देवयजनस्यैव रूपमकः
पुरीषवतीं करोति प्रजा वै पशवः पुरीषं प्रजयैवैनं पशुभिः
पुरीषवन्तं करोत्युत्तरं परिग्राहं परि गृह्णात्येतावती वै पृथिवी
यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भज्याऽऽत्मन उत्तरं
परिग्राहं परि गृह्णाति क्रूरमिव वा - (२२)

एतत्करोति यद्वेदिं करोति धा असि स्वधा असीति योयुष्यते
शान्त्यै प्रोक्षणीरा सादयत्यापो वै रक्षोघ्नी रक्षसामपहत्यै
स्फ्यस्य वर्त्मन्त्सादयति यज्ञस्य सन्तत्यै यं द्विष्यात्तं
ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (२३)

भजति प्रजापतिनेव वै त्रयस्त्रिंशच्च॥ [४]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यद्विर्हवींषि प्रौक्षीः केनाऽप इति
ब्रह्मणेति ब्रूयादद्विर्ह्येव हवींषि प्रोक्षति ब्रह्मणाऽप इध्माबर्हिः

प्रोक्षति मेध्यमेवैनत्करोति वेदिं प्रोक्षत्यृक्षा वा एषाऽलोमकाऽमेध्या
यद्वेदिर्मेध्यामेवैनां करोति दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेति
बर्हिःसाद्य प्रो- (२४)

क्षत्येभ्य एवैनलोकेभ्यः प्रोक्षति क्रूरमिव वा एतत्करोति
यत्खनत्यपो नि नयति शान्त्यै पुरस्तात्प्रस्तरं गृह्णाति मुख्यमेवैनं
करोतीयन्तं गृह्णाति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितं बर्हिः
स्तृणाति प्रजा वै बर्हिः पृथिवी वेदिः प्रजा एव पृथिव्यां
प्रतिष्ठापयत्यनतिदृश्नः स्तृणाति प्रजयैवैनं पशुभिरनतिदृश्नं
करो- (२५)

त्युत्तरं बर्हिषः प्रस्तरं सादयति प्रजा वै बर्हिर्यजमानः
प्रस्तरो यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानो-
ऽयजमानादुत्तरोऽन्तर्दधाति व्यावृत्त्या अनक्ति हविष्कृतमेवैनं
सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधानक्ति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं
लोकेभ्योऽनक्ति न प्रति शृणाति यत्प्रतिशृणीयादनूर्ध्वं भावुकं
यजमानस्य स्यादुपरीव प्र हर- (२६)

त्युपरीव हि सुवर्गो लोको नि यच्छति वृष्टिमेवास्मै नि
यच्छति नात्यग्रं प्र हरेद्यदत्यग्रं प्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्योर्नाशुका
स्यान्न पुरस्तात्प्रत्यस्येद्यत्पुरस्तात्प्रत्यस्येत्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानं
प्रति नुदेत्प्राश्नं प्र हरति यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति न

विष्वंश्च वि युयाद्यद्विष्वंश्च वियुयाथ् (२७)

स्यस्य जायेतोर्ध्वमुद्यौत्यूर्ध्वमिव हि पुंसः पुमानेवास्य जायते यथ्स्फ्येन वोपवेषेण वा योयुष्येत स्तृतिरेवास्य सा हस्तेन योयुष्यते यजमानस्य गोपीथाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं यज्ञस्य यजमान इति प्रस्तर इति तस्य कं सुवर्गो लोक इत्याहवनीय इति ब्रूयाद्यत्प्रस्तरमाहवनीये प्रहरति यजमानमेव (२८)

सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यजमानो लिशते यत्प्रस्तरं योयुष्यन्ते बरुहिरनु प्रहरति शान्त्या अनारम्भुण इव वा एतर्ह्यध्वर्युः स ईश्वरो वैपनो भवितोर्ध्रुवाऽसीतीमामभि मृशतीयं वै ध्रुवाऽस्यामेव प्रति तिष्ठति न वैपनो भवत्यगा(३)नग्नीदित्याह यद्व्यादगन्त्रिग्निरित्यग्नावग्निं गमयेन्निर्यजमानं सुवर्गल्लोकाद्भजेदग्नित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति॥ (२९)

आसाद्य प्रानतिदृशं करोति हरति वियुयाद्यजमानमेवाग्निरिति सप्तदश च॥—————[५]

अग्नेस्त्रयो ज्यायांसो भ्रातर आसन्ते देवेभ्यो हव्यं वहन्तः प्रामीयन्त सौऽग्निरबिभेदित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स निलायत् सौऽपः प्राविशत्तं देवताः प्रैषमैच्छन्तं मथ्स्यः प्राब्रवीत्तमशपद्धियाधिया त्वा वध्यासुर्यो मा प्रावोच इति तस्मान्मथ्स्य धियाधिया घ्नन्ति शप्तो - (३०)

हि तमन्वविन्दन्तमब्रुवन्नुप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति

सौऽब्रवीद्वरं वृणौ यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधिं स्कन्दात्तन्मे
 भ्रातॄणां भागधेयमसदिति तस्माद्यद् गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधिं
 स्कन्दति तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति परिधीन्परिं दधाति
 रक्षंसामपहत्यै सः स्पर्शयति (३१)

रक्षंसामनन्ववचाराय न पुरस्तात्परिं दधात्यादित्यो
 ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाऽस्यपहत्यूर्ध्वं समिधावा दधात्युपरिष्ठादेव
 रक्षाऽस्यपं हन्ति यजुषाऽन्यां तूष्णीमन्यां मिथुनत्वाय द्वे आ
 दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यंजेत
 यो यज्ञस्याऽऽर्त्या वसीयान्त्स्यादिति भूपतये स्वाहा भुवनपतये
 स्वाहा भूतानां (३२)

पतये स्वाहेति स्कन्नमनु मन्त्रयेत यज्ञस्यैव तदात्या
 यजमानो वसीयान्भवति भूयसीरुहि देवताः प्रीणाति जामि
 वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यदन्वञ्चौ पुरोडाशावुपाशुयाजमन्तरा
 यंजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वायाग्निमुष्मिल्लोक आसीद्यमो-
 ऽस्मिन्ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यन्नाद्येन देवा अग्नि- (३३)

मुपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमं तस्मादग्निर्देवानामन्नादो
 यमः पितॄणां राजा य एवं वेद प्र राज्यमन्नाद्यमाप्नोति
 तस्मा एतद्भागधेयं प्रायच्छन् यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यन्ति यदग्नये
 स्विष्टकृतेऽवद्यति भागधेयेनैव तद्रुद्रः समर्धयति सकृत्सकृदव

द्यति सकृदिव हि रुद्र उत्तरार्धादव द्यत्येषा वै रुद्रस्य (३४)

दिख्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते द्विरभि घारयति
चतुरवत्तस्याऽऽस्यै पशवो वै पूर्वा आहुतय एष रुद्रो यदग्निर्यत्पूर्वा
आहुतीरभि जुहुयाद्बुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्यादतिहाय
पूर्वा आहुतीर्जुहोति पशूनां गोपीथाय॥ (३५)

शतः स्पर्शयति भूतानामग्निं रुद्रस्य सप्तत्रिंशच्च॥ [६]

मनुः पृथिव्या यज्ञियमैच्छुत्स घृतं निषिक्तमविन्दुत्सो-
ऽब्रवीत्कोऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तोरिति तावब्रूतां मित्रावरुणौ
गोरेवावमीश्वरौ कर्तौः स्व इति तौ ततो गां समैरयतां सा
यत्रयत्र न्यक्रामत्ततो घृतमपीड्यत तस्माद् घृतपद्युच्यते तदस्यै
जन्मोपहृतं रथन्तरं सह पृथिव्येत्याहे- (३६)

यं वै रथन्तरमिमामेव सहान्नाद्येनोप ह्वयत उपहृतं वामदेव्यं
सहान्तरिक्षेणेत्याह पशवो वै वामदेव्यं पशूनेव सहान्तरिक्षेणोप
ह्वयत उपहृतं बृहत्सह दिवेत्याहैरं वै बृहदिरामेव सह दिवोप
ह्वयत उपहृताः सप्त होत्रा इत्याह होत्रा एवोप ह्वयत उपहृता
धेनुः (३७)

सहर्षभेत्याह मिथुनमेवोप ह्वयत उपहृतो भक्षः सखेत्याह
सोमपीथमेवोप ह्वयत उपहृताँ (४) हो इत्याहाऽऽत्मानमेवोप ह्वयत
आत्मा ह्युपहृतानां वसिष्ठ इडामुप ह्वयते पशवो वा इडा पशूनेवोप

ह्ययते चतुरुपं ह्ययते चतुष्पादो हि पशवो मानवीत्याह मनुरह्येता-
(३८)

मग्नेऽपश्यद् घृतपदीत्याह यदेवास्यै पदाद् घृतमपीडयत्
तस्मादेवमाह मैत्रावरुणीत्याह मित्रावरुणौ ह्येना५ समैरयतां ब्रह्म
देवकृतमुपहृतमित्याह ब्रह्मैवोपं ह्ययते दैव्या अध्वर्यव उपहृता
उपहृता मनुष्या इत्याह देवमनुष्यानेवोपं ह्ययते य इमं यज्ञमवान्
ये यज्ञपतिं वर्धनित्याह (३९)

यज्ञाय चैव यजमानाय चाऽऽशिषमा शास्त उपहृते
द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिवी एवोपं ह्ययते पूर्वजे ऋतावरी
इत्याह पूर्वजे ह्येते ऋतावरी देवी देवपुत्रे इत्याह देवी ह्येते
देवपुत्रे उपहृतोऽयं यजमान इत्याह यजमानमेवोपं ह्ययत्
उत्तरस्यां देवयज्यायामुपहृतो भूयसि हविष्करण उपहृतो दिव्ये
धामन्नुपहृत - (४०)

इत्याह प्रजा वा उत्तरा देवयज्या पशवो भूयो हविष्करण५
सुवर्गो लोको दिव्यं धामेदमसीदमसीत्येव यज्ञस्य प्रियं धामोपं
ह्ययते विश्वमस्य प्रियमुपहृतमित्याहाछम्बद्वारमेवोपं ह्ययते॥ (४१)

आह धेनुरेतां वर्धनित्याह धामन्नुपहृतश्चतुस्त्रिंशच्च॥ [७]

पशवो वा इडां स्वयमा दत्ते काममेवाऽऽत्मना पशूनामा दत्ते
न ह्यन्यः कामं पशूनां प्रयच्छति वाचस्पतये त्वा हुतं प्राश्नामीत्याह
वाचमेव भागधेयेन प्रीणाति सदसस्पतये त्वा हुतं प्राश्नामीत्याह

स्व॒गाकृत्यै चतुरव॑त्तं भ॒वति ह॒विर्वै च॑तुरव॑त्तं प॒शव॑श्चतुरव॑त्तं यद्धोता॑
प्राश्नी॒याद्धोता॑- (४२)

ऽऽर्ति॑मार्च्छेद्यदग्नौ जुहु॒याद्रुद्रा॑य प॒शूनपि॑ दध्यादप॒शुर्यज॑मानः
स्याद्वाच॑स्पतये त्वा हु॒तं प्राश्ना॑मीत्याह प॒रोक्ष॑मेवैनं ब्रु॒होति॑
सद॑सस्पतये त्वा हु॒तं प्राश्ना॑मीत्याह स्व॒गाकृत्यै प्राश्न॑न्ति ती॒र्थ
ए॒व प्राश्न॑न्ति दक्षि॑णां ददाति ती॒र्थ ए॒व दक्षि॑णां ददाति वि वा
ए॒तद्य॑ज्ञं (४३)

छिन्द॑न्ति यन्म॑ध्यतः प्राश्न॑न्त्यद्वि॒र्मार्ज॑यन्त॒ आपो॒ वै सर्वा॑
दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒व य॑ज्ञं सं त॑न्वन्ति दे॒वा वै य॑ज्ञाद्रु॒द्रम॑न्तरा॒यन्त्स
य॑ज्ञमविध्य॑त्तं दे॒वा अ॒भि सम॑गच्छन्त॒ कल्प॑तां न इ॒दमि॑ति ते
ऽब्रु॒वन्त्स्विष्टं॑ वै न इ॒दं भ॑विष्यति यदि॒मं रा॑धयिष्याम॒ इति॑
तत्स्विष्ट॑कृतः स्विष्ट॑कृत्त्वं तस्याऽऽवि॑द्धं नि- (४४)

र॑कृन्तन् यवे॒न स॑म्मितं तस्मा॑द्यवमात्रम॒व द्येद्य॑ज्यायो-
ऽव॒द्येद्रो॑पयेत्तद्य॑ज्ञस्य॒ यदु॑पं च स्तृणी॒याद॒भि च॑ घा॒रये॑दुभयतः
स॒श्वायि॑ कुर्यादव॒दाया॑भि घा॒रय॑ति द्विः स॒म्पद्य॑ते द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः
प्रति॑ष्ठित्यै यत्ति॑र॒श्चीन॑मति॒हरे॒दन॑भिविद्धं य॑ज्ञस्या॒भि वि॑ध्येद॒ग्रेण॑
परि॑ हरति ती॒र्थेनै॒व परि॑ हरति तत्पू॒ष्णे पर्य॑हरन्तत् (४५)

पू॒षा प्राश्य॑ द॒तोऽरु॑णत्तस्मा॑त्पू॒षा प्र॑पिष्टभा॒गोऽद॑न्तको हि
तं दे॒वा अ॑ब्रुवन्वि वा अ॒यमा॑र्ध्यप्राशि॒त्रियो॒ वा अ॒यम॑भूदिति

तद्वहस्पतये पर्यहरन्त्सोऽबिभेद्वहस्पतिरित्थं वाव स्य आर्ति-
मारिष्यतीति स एतं मन्त्रमपश्यत्सूर्यस्य त्वा चक्षुषा प्रति
पश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चक्षुः (४६)

किं च न हिनस्ति सोऽबिभेत्प्रतिगृह्णन्तं मा हिःसिष्यतीति
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां
प्रति गृह्णामीत्यब्रवीत्सवितृप्रसूत एवैनद्वह्मणा देवताभिः प्रत्य-
गृह्णात्सोऽबिभेत्प्राश्नन्तं मा हिःसिष्यतीत्यग्नेस्त्वाऽऽस्येन
प्राश्नामीत्यब्रवीन्न ह्यग्नेरास्यं किं च न हिनस्ति सोऽबिभेत् (४७)

प्राशितं मा हिःसिष्यतीति ब्राह्मणस्योदरेणेत्यब्रवीन्न हि
ब्राह्मणस्योदरं किं च न हिनस्ति बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति स हि ब्रह्मिष्ठोऽप-
वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति यः प्राशित्रं प्राश्नात्यद्विर्माजयित्वा
प्राणान्त्सम्मृशतेऽमृतं वै प्राणा अमृतमापः प्राणानेव यथास्थानमुप-
ह्वयते॥ (४८)

प्राश्नीयाद्धोता यज्ञं निरहरन्तच्चक्षुरास्यङ्किं च न हिनस्ति सोऽबिभेच्चतुश्चत्वारिंशच्च॥———[८]

अग्नीध आ दधात्यग्निमुखानेवर्तून्प्रीणाति समिधमा
दधात्युत्तरासामाहुतीनां प्रतिष्ठित्या अथो समिद्वत्येव जुहोति
परिधीन्त्सम्माष्टि पुनात्येवैनान्त्सकृत्सकृत्सम्माष्टि पराडिव
ह्यैतर्हि यज्ञश्चतुः सम्पद्यते चतुष्पादः पशवः पशून्वाव रुन्धे
ब्रह्मन्प्र स्थास्याम् इत्याहात्र वा एतर्हि यज्ञः श्रितो - (४९)

यत्र ब्रह्मा यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैनमा रभते यद्धस्तेन प्रमीवेद्वेपनः स्याद्यच्छीर्ष्णा शीर्षक्तिमान्थस्याद्यत्तूष्णीमासीतासं प्रतो यज्ञः स्यात्प्र तिष्ठेत्येव ब्रूयाद्वाचि वै यज्ञः श्रितो यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैनं सम्प्र यच्छति देवं सवितरेतत्ते प्रा- (५०)

ऽऽहेत्याह प्रसूत्यै बृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याह स हि ब्रह्मिष्ठः स यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाहीत्याह यज्ञाय यजमानाया-
ऽऽत्मने तेभ्य एवाऽऽशिषमा शास्तेऽनार्त्या आश्राव्याह देवान् यजेति ब्रह्मवादिनो वदन्तीष्टा देवता अथ कतम एते देवा इति छन्दासीति ब्रूयाद्वायत्रीं त्रिष्टुभं (५१)

जगतीमित्यथो खल्वाहुर्ब्राह्मणा वै छन्दासीति तानेव तद्यजति देवानां वा इष्टा देवता आसन्नथाग्निर्नोदज्वलत्तं देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्वविन्दन् यदनूयाजान् यजत्यग्निमेव तथ्समिन्द्र एतदुर्वै नामासुर आसीत्स एतर्हि यज्ञस्याऽऽशिषमवृङ्क्त यद्वूयादेत- (५२)

दु द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येतदुमेवासुरं यज्ञस्याऽऽशिषं गमयेदिदं द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव यज्ञस्या-
ऽऽशिषं गमयत्यार्धं सूक्तवाकमुत नमोवाकमित्याहेदमराथस्मेति वावैतदाहोपश्रितो दिवः पृथिव्योरित्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञ उपश्रित ओमन्वती तेऽस्मिन् यज्ञे यजमान द्यावापृथिवी (५३)

स्तामित्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते यद्व्याध्सूपावसाना
 च स्वध्यवसाना चेति प्रमायुको यजमानः स्याद्यदा हि
 प्रमीयतेऽथेमामुपावस्यति सूपचरणा च स्वधिचरणा चेत्येव
 ब्रूयाद्वरीयसीमेवास्मै गव्यूतिमा शास्ते न प्रमायुको भवति
 तयोराविद्यग्निरिदं हविरंजुषतेत्याह या अयाक्ष्म (५४)

देवतास्ता अरीरधामेति वावैतदाह यन्न निर्दिशेत्प्रतिवेशं
 यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदा शास्तेऽयं यजमानोऽसावित्याह
 निर्दिश्यैवेनं सुवर्गं लोकं गमयत्यायुरा शास्ते सुप्रजास्त्वमा
 शास्त इत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते सजातवनस्यामा शास्त
 इत्याह प्राणा वै सजाताः प्राणानेव (५५)

नान्तरैति तदग्निर्देवो देवेभ्यो वनते वयमग्नेर्मानुषा
 इत्याहाग्निर्देवेभ्यो वनुते वयं मनुष्येभ्य इति वावैतदाहेह
 गतिर्वामस्येदं च नमो देवेभ्य इत्याह याश्चैव देवता यजति याश्च
 न ताभ्य एवोभयीभ्यो नमस्करोत्यात्मनोऽनात्यै॥ (५६)

श्रितस्ते प्र त्रिष्टुभमेतद्वावापृथिवी या अयाक्ष्म प्राणानेव षट्त्वारिंशच्च॥ [९]

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकर्तारं नाविन्दन्ते शंयुं बारहस्पत्य-
 मंब्रुवन्निमं नो यज्ञं स्वगा कुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणो यदेवा-
 ब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धधानो यजातै सा मे यज्ञस्याऽऽशीरसदिति
 तस्माद्यदब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धधानो यजते शंयुमेव तस्य बारहस्पत्यं

य॒ज्ञस्याऽऽशीर्गच्छत्येतन्ममेत्यब्रवीत्किं मे॑ प्र॒जाया - (५७)

इति॒ योऽपगुरा॑तै॒ शते॑न॒ यातया॑द्यो नि॒हन॑त्स॒हस्रे॑ण
यातया॑द्यो लोहि॑तं क॒रव॑द्याव॒तः प्र॒स्कद्य॑ पा॒॥सू॒न्धसं॑ङ्ग॒ह्लात् ताव॑तः
संव॑त्स॒रान्पितृ॑लोकं न प्र जा॑ना॒दिति॒ तस्मा॑द्वाह्म॒णाय॑ नाप॑ गुरेत्
न नि॒ ह॑न्या॒न्न लोहि॑तं कुर्या॑दिताव॒ता है॑न॒सा भव॑ति॒ तच्छुं॑ योरा
वृ॒णीम॑ह॒ इत्या॑ह॒ य॒ज्ञमे॒व तथ्स्व॑गा क॑रोति॒ त- (५८)

छुं योरा वृ॒णीम॑ह॒ इत्या॑ह॒ शंयु॑मे॒व बा॑र्ह॒स्पत्यं॑ भा॒गधे॑येन॒
सम॑र्धयति॒ गा॒तुं य॒ज्ञाय॑ गा॒तुं य॒ज्ञप॑तय॒ इत्या॑हाऽऽशिष॑मे॒वैता॑मा
शा॑स्ते॒ सोमं॑ यजति॒ रेत॑ ए॒व तद॑धाति॒ त्वष्टा॑रं यजति॒ रेत॑ ए॒व
हि॑तं त्वष्टा॑ रू॒पाणि॑ वि क॑रोति॒ दे॒वानां॑ पत्नी॑र्यजति॒ मिथु॑न॒त्वाया॑ग्निं
गृ॒हप॑तिं यजति॒ प्र॒ति॑ष्ठित्यै जा॒मि वा॑ ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ क्रियते॒ (५९)

यदा॒ज्ये॑न प्रया॒जा इ॒ज्यन्त॑ आ॒ज्ये॑न पत्नी॑संया॒जा ऋच॑म॒नूच्य॑
पत्नी॑संया॒जाना॑मृ॒चा य॑ज॒त्यजा॑मित्वा॒याथो॑ मिथु॑न॒त्वाय॑ प॒ङ्क्तिः प्रा॑यणो
वै य॒ज्ञः प॒ङ्क्तु॑दयनः॒ पञ्च॑ प्रया॒जा इ॒ज्यन्ते॑ च॒त्वारः॑ पत्नी॑संया॒जाः
स॑मिष्टय॒जुः प॑ञ्चमं प॒ङ्क्ति॑मे॒वानु॑ प्र॒ यन्ति॑ प॒ङ्क्ति॑म॒नूद्य॑न्ति॥ (६०)

प्रजायाः करोति तत्क्रियते त्रयस्त्रिंशच्च॥ [१०]

यु॒क्ष्वा हि॑ दे॒वहू॑तमा॒॥ अ॒श्वा॒॑ अग्ने॑ र॒थीरि॑व। नि होता॑ पू॒र्व्यः
स॑दः। उ॒त नो॑ दे॒व दे॒वा॒॥ अ॒च्छा॑ वो॒चो वि॒दुष्ट॑रः। श्रद्वि॒श्वा वा॒र्या
कृ॒धि। त्व॑ ह॒ यद्य॑विष्म॒ सह॑सः॒ सून॑वाहु॒ता ऋ॒तावा॑ य॒ज्ञियो॒ भुवः॑।

अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा कवी रयीणाम्।
तं नेमिमृभवो यथा नमस्व सहतिभिः। नेदीयो यज्ञ- (६१)

मङ्गिरः। तस्मै नूनमभिद्यवे वाचा विरूप नित्यया। वृष्णे
चोदस्व सुष्टुतिम्। कमुं ष्विदस्य सेनयाऽग्नेरपाकचक्षसः। पुंणिं
गोषु स्तरामहे। मा नो देवानां विशः प्रस्नातीरिवोस्नाः। कृशं न
हासुरघ्नियाः। मा नः समस्य दूढ्यः परिवेषसो अहतिः। ऊर्मिर्न
नावमा वधीत्। नमस्ते अग्न ओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः। अमै-
(६२)

रुमित्रमर्दय। कुविथ्सु नो गविष्टयेऽग्ने संवेषिषो रयिम्।
उरुकृदुरु णस्कृधि। मा नो अस्मिन्महाधने परा वर्गारभृद्यथा।
संवर्गः स रयिं जय। अन्यमस्मद्भिया इयमग्ने सिषत्तु दुच्छुना।
वर्धा नो अमवच्छवः। यस्याजुषन्नमस्विनः शमीमदुर्मखस्य वा।
तं घेदग्निर्वृधावति। परस्या अधि (६३)

संवतोऽवराः अभ्या तर। यत्राहमस्मि ताः अवा विद्वा हि
ते पुरा वयमग्ने पितुर्यथावसः। अधा ते सुम्नमीमहे। य उग्र इव
शर्यहा तिग्मशृङ्गो न वसंगः। अग्ने पुरो रुरोजिथ। सखायः सं
वः सम्यश्चमिषुः स्तोमं चाग्नये। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नग्ने सह-
स्वते। सः समिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ। इडस्पदे समिध्यसे
स नो वसून्वा भर। प्रजापते स वेद सोमापूषणेमौ देवौ॥ (६४)

यज्ञममैरधि वृषन्नेकात्रविंशतिश्च॥ [११]

उ॒श॒न्त॑स्त्वा ह॒वाम॑ह उ॒श॒न्तः॑ स॒मि॒धी॒महि॑ । उ॒श॒न्नु॒श॒त आ व॑ह
पि॒तृन् ह॒विषे॑ अ॒त्तवे॑ । त्व॑ सो॒म प्र॑चि॒कितो॑ मनी॒षा त्व॑ रजि॒ष्ठम॑नु
नेषि॒ पन्था॑म् । तव॒ प्रणी॑ती पि॒तरो॑ न इ॒न्दो दे॒वेषु॑ रत्न॑मभजन्त
धीराः॑ । त्वया॒ हि नः॑ पि॒तरः॑ सो॒म पूर्वे॑ कर्मा॒णि च॒क्रुः प॑व॒मान
धीराः॑ । व॒न्वन्न॑वा॒तः परि॒धी॑ रपो॑र्णु वी॒रेभि॑र॒श्वैर्म॑घवा॒ भवा - (६५)

नः । त्व॑ सो॒म पि॒तृभिः॑ संवि॒दानोऽनु॑ द्यावा॑पृथि॒वी आ त॑तन्थ ।
तस्मै॑ त इ॒न्दो ह॒विषा॑ वि॒धेम व॒यं स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम् ।
अग्नि॑ष्वा॒त्ताः पि॒तर॒ एह ग॑च्छ॒त सदः॑ सदः॑ सद॒त सु॑प्रणी॒तयः॑ । अ॒त्ता
ह॒वी॑षि॒ प्रय॑तानि ब॒र्हिष्य॑था र॒यि॑ सर्व॒वीरं॑ दधातन । ब॒र्हिष॑दः
पि॒तर ऊ॒त्य॑र्वा॒ग्निमा वो॑ ह॒व्या च॑कृ॒मा जुष॑ध्वम् । त आ ग॒ताव॑सा
श॒न्तमे॒नाथा॒स्मभ्य॑ (६६)

शं यो॒र॒रपो॑ दधात । आहं पि॒तृन्सु॑वि॒दत्रा॑ अ॒वि॒त्सि॒ नपा॑तं
च वि॒क्रम॑णं च॒ विष्णोः॑ । ब॒र्हिष॑दो ये स्व॒धया॑ सु॒तस्य॑ भजन्त
पि॒त्वस्त॑ इ॒हाग॑मि॒ष्टाः । उप॑हू॒ताः पि॒तरो॑ ब॒र्हिष्ये॑षु नि॒धिषु॑ प्रि॒येषु॑ । त
आग॑मन्तु त इ॒ह श्रु॑व॒न्त्वधि॑ ब्रुवन्तु ते अ॒वन्त्व॑स्मान् । उदी॑रता॒मव॑र
उत्प॑रा॒स उ॒न्मध्य॑माः पि॒तरः॑ सो॒म्यासः॑ । असु॑ (६७)

य ई॒युर॑वृ॒का ऋ॒तज्ञा॑स्ते नोऽव॑न्तु पि॒तरो॑ ह॒वेषु॑ । इ॒दं पि॒तृभ्यो॑
नमो॑ अस्त्व॒द्य ये पूर्वा॑सो य उप॑रा॒स ई॒युः । ये पा॒थि॒वे रज॑स्या

निषत्ता ये वा नूनं सुवृजनांसु विक्षु। अधा यथा नः पितरः
परांसः प्रत्नासो अग्र ऋतमाशुषाणाः। शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः
क्षामां भिन्दन्तो अरुणीरपं व्रत्र। यदग्रे (६८)

कव्यवाहन पितृन् यक्ष्यतावृधः। प्र च हव्यानि वक्ष्यसि
देवेभ्यंश्च पितृभ्य आ। त्वमग्र ईडितो जातवेदोऽवाङ्मुव्यानि
सुरभीणि कृत्वा। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता
हवींषि। मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिरृक्कभिर्वावृधानः।
यांश्च देवा वावृधुर्ये च देवान्स्वाहाऽन्ये स्वधयाऽन्ये
मदन्ति। (६९)

इमं यम प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः।
आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषा मादयस्व।
अङ्गिरोभिरा गंहि यज्ञियैभिर्यमं वैरूपैरिह मादयस्व। विवंस्वन्तं
हुवे यः पिता तेऽस्मिन् यज्ञे बरुहिष्या निषद्य। अङ्गिरसो नः
पितरो नवंग्वा अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः। तेषां वयं सुमतौ
यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम॥ (७०)

भवास्मभ्यमसुं यदग्रे मदन्ति सौमनसे एकंश्च॥ [१२]

समिधश्चक्षुषी प्रजापतिराज्यं देवस्य स्फ्यम्ब्रह्मवादिनोऽद्विग्नेस्त्रयो मनुः पृथिव्याः पशवोऽग्नीधे देवा

वै यज्ञस्य युक्षोशन्तस्त्वा द्वादश॥१२॥

समिधो याज्यां तस्मान्नाभागं हि तमन्वित्याह प्रजा वा आहेत्याह युक्त्वा हि संततिः॥७०॥

समिधः सौमनसे स्याम॥

हरिः ॐ ॥

॥ कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठः प्रश्नः
समाप्तः ॥ २-६ ॥

॥ काण्डम् ३ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत स
सर्पान्सृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयमतप्यत स
वयांस्यसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स तृतीयमतप्यत
स एतं दीक्षितवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजत
यत्तपस्तत्त्वा दीक्षितवादं वदति प्रजा एव तद्यजमानः (१)

सृजते यद्वै दीक्षितोऽमेध्यं पश्यत्यपास्माद्दीक्षा कामति
नीलमस्य हरो व्येत्यबद्धं मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषां श्रेष्ठो
दीक्षे मा मा हासीरित्याह नास्माद्दीक्षाऽपि कामति नास्य नीलं न
हरो व्येति यद्वै दीक्षितमभिवर्षति दिव्या आपोऽशान्ता ओजो
बलं दीक्षां (२)

तपोऽस्य निर्घन्त्युन्द्तीर्बलं धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मे
दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव सर्वमात्मन्धत्ते नास्यौजो बलं
न दीक्षां न तपो निर्घन्त्यग्निर्वै दीक्षितस्य देवता सोऽस्मादेतर्हि
तिर इव यर्हि याति तमीश्वरं रक्षांसि हन्तोर्- (३)

भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरणता ते अस्त्वित्याह ब्रह्म

वै देवानां बृहस्पतिस्तमेवान्वारभते स एन॑ सं पारयत्येदमगन्म
 देवयजनं पृथिव्या इत्याह देवयजनं॑ ह्येष पृथिव्या आगच्छति॑ यो
 यजते विश्वे देवा यदजुषन्त॑ पूर्व इत्याह विश्वे ह्येतद्देवा जोषयन्ते
 यद्वाह्मणा ऋक्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्त॑ इत्याह र्क्सामाभ्यां॑ ह्येष
 यजुषा सन्तरति॑ यो यजते रायस्पोषेण॑ समिषा मदेमेत्याहाऽऽ-
 शिषमेवैतामा शास्ते॥ (४)

यजमानो दीक्षां हन्तां ब्राह्मणाश्चतुर्विंशतिश्च॥ [१]

एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो
 जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमाना॑ साम्राज्यं गच्छेति॑
 मे सोमाय ब्रूताद्यो वै सोम॑ राजान॑ साम्राज्यं लोकं गमयित्वा
 क्रीणाति॑ गच्छति॑ स्वाना॑ साम्राज्यं छन्दांसि॑ खलु वै सोमस्य
 राज्ञः साम्राज्यो लोकः पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभि मन्त्रयेत्
 साम्राज्यमेवै- (५)

न लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वाना॑ साम्राज्यं यो
 वै तानूनप्रस्य॑ प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति॑ ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 न प्राश्नन्ति न जुहुत्यथ क्व तानूनप्रं प्रति तिष्ठतीति॑ प्रजापतौ
 मनसीति॑ ब्रूयात् त्रिरवं जिघ्रेत्प्रजापतौ त्वा मनसि जुहोमीत्येषा
 वै तानूनप्रस्य॑ प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति॑ यो (६)

वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति॑ यतो मन्येतानभिक्रम्य
 होष्यामीति॑ तत्तिष्ठन्ना श्रावयेदेषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा य एवं वेद

प्रत्येव तिष्ठति यदभिक्रम्य जुहुयात्प्रतिष्ठाया इयात्तस्मात्समानत्र
तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठित्यै यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति
स्रुग्वा अस्य स्वं वायव्यमस्य (७)

स्वं चमसोऽस्य स्वं यद्वायव्यं वा चमसं वाऽनन्वारभ्या-
ऽऽश्रावयेत्स्वादियात् तस्मादन्वारभ्याऽऽश्राव्यं स्वादेव नैति
यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः सोमो
भवत्यप्रतिष्ठितः स्तोमोऽप्रतिष्ठितान्युक्थान्यप्रतिष्ठितो यजमानो-
ऽप्रतिष्ठितोऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसोऽस्य प्रतिष्ठा
सोमः स्तोमस्य स्तोमं उक्थानां ग्रहं वा गृहीत्वा चमसं वोन्नीय
स्तोत्रमुपाकुर्यात्प्रत्येव सोमं स्थापयति प्रति स्तोमं प्रत्युक्थानि
प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युः॥ (८)

एव तिष्ठति यो वायव्यमस्य ग्रहं वैकात्रविंशतिश्च॥ [२]

यज्ञं वा एतत्सम्भरन्ति यत्सोमक्रयण्यै पदं यज्ञमुखं
हविर्धाने यर्हि हविर्धाने प्राचीं प्रवर्तयेयुस्तरहि तेनाक्षमुपाध्याद्यज्ञ-
मुख एव यज्ञमनु सं तनोति प्राञ्चमग्निं प्र हरन्त्युत्पत्नीमा
नयन्त्यन्वनांसि प्र वर्तयन्त्यथ वा अस्यैष धिष्णिायो हीयते
सोऽनु ध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा (९)

प्रजां पशून् यजमानस्य शमयितोर्यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्चं
नयन्ति तरहि तस्य पशुश्रपणं हरेत्तेनैवैनं भागिनं करोति

यजमानो वा आहवनीयो यजमानं वा एतद्वि कर्षन्ते
 यदाहवनीयात्पशुश्रपणं हरन्ति स वैव स्यान्निर्मन्थ्यं वा
 कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य
 प्रत्याख्यायमव द्येत्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्ये पशुं विमथीरन्
 यस्तान्कामयेतार्तिमाच्छेयुरिति कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाऽऽ-
 ग्रीध्रे जुहयान्नमोवृक्तिमेवेषां वृद्धे ताजगार्तिमाच्छन्ति॥ (१०)

भूत्वा ततः षड्विंशतिश्च॥

[३]

प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः। तस्मै प्रति
 प्र वेदय चिकित्वा५ अनु मन्यताम्। इमं पशुं पशुपते ते अद्य
 बध्नाम्यग्रे सुकृतस्य मध्ये। अनु मन्यस्व सुयजा यजाम जुष्ट
 देवानामिदमस्तु हव्यम्। प्रजानन्तः प्रति गृह्णन्ति पूर्वं प्राणमङ्गेभ्यः
 पर्याचरन्तम्। सुवर्गं याहि पृथिभिर्देवयानैरोषधीषु प्रति तिष्ठा
 शरीरैः। येषामीशे (११)

पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत च द्विपदाम्। निष्क्रीतोऽयं
 यज्ञियं भागमेतु रायस्पोषा यजमानस्य सन्तु। ये बध्यमानमनु
 बध्यमाना अभ्यैक्षन्त मनसा चक्षुषा च। अग्निस्ता५ अग्रे प्र मुमोक्तु
 देवः प्रजापतिः प्रजया संविदानः। य आरण्याः पशवो विश्वरूपा
 विरूपाः सन्तो बहुधैकरूपाः। वायुस्ता५ अग्रे प्र मुमोक्तु देवः
 प्रजापतिः प्रजया संविदानः। प्रमुञ्चमाना (१२)

भुव॑नस्य॒ रेतो॑ गा॒तुं ध॑त्त॒ यज॑मानाय देवाः। उ॒पाकृ॑तः शशमा॒नं
यद॑स्था॒ङ्गीव॑ं दे॒वाना॑म॒प्येतु॑ पाथः। नाना॑ प्रा॒णो यज॑मानस्य प॒शुना॑
य॒ज्ञो दे॒वेभिः॑ स॒ह दे॒व्याना॑म्। जी॒वं दे॒वाना॑म॒प्येतु॑ पाथः स॒त्याः सं॑न्तु
यज॑मानस्य॒ कामाः॑। यत्प॒शुर्मा॑युमकृ॒तोरो॑ वा प॒द्भिरा॑हते। अ॒ग्निर्मा॑
तस्मा॒देन॑सो॒ विश्वा॑न्मु॒ञ्चत्व॑ हंसः। शमि॑तार उ॒पेत॑न य॒ज्ञं (१३)

दे॒वेभि॑रि॒न्वित॑म्। पाशा॑त्प॒शुं प्र मु॑ञ्चत ब॒न्धाद्य॑ज्ञप॑तिं परि॑।
अदि॑तिः पाशं प्र मु॑मो॒क्षेत॑ नमः प॒शुभ्यः॑ पशु॑पतये करोमि।
अ॒रा॒ती॒यन्त॑मध॑रं कृ॒णोमि॑ यं द्वि॒ष्मस्तस्मि॑न्प्रति॑ मु॒ञ्चामि॑ पाशम॑।
त्वामु॑ ते द॑धिरे ह॒व्यवा॑हः शृ॒तं क॑र्तारमु॒त य॒ज्ञियं॑ च। अ॒ग्रे सद॑क्षः
सत॑नुर॒हि भू॒त्वाऽथ॑ ह॒व्या जा॑तवेदो जुष॑स्व। जा॑तवेदो व॒पया॑
गच्छ॑ दे॒वान्त्व॑ ह॒ि होता॑ प्रथ॒मो ब॒भूथ॑। घृ॒तेन॒ त्वं त॒नुवो॑ वर्धय॑स्व
स्वाहा॑कृतः ह॒विर॑रदन्तु दे॒वाः। स्वाहा॑ दे॒वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॑ स्वाहा॑॥ (१४)

ईशे॑ प्रमु॒ञ्चमा॑ना य॒ज्ञन्त्व॑ षोड॑श च॥ [४]

प्रा॒जा॒प॒त्या वै प॒शव॑स्तेषां रु॒द्रोऽधि॑पतिर्यदे॒ताभ्या॑मुपाक॑रोति
ताभ्या॑मे॒वैनं॑ प्रति॒प्रोच्या॑ ल॒भत॑ आ॒त्मनो॑ऽना॒त्रस्का॑य॒ द्वाभ्या॑मुपा॒क॑रोति
द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः॑ प्रति॑ष्ठित्या उपा॒कृत्य॑ पञ्च जु॒होति॑
पाङ्गाः॑ प॒शवः॑ प॒शून्वाव॑ रु॒न्धे मृ॒त्यवे॑ वा ए॒ष नी॑यते यत्प॒शुस्तं॑
यद॑न्वा॒रभै॑त प्र॒मायु॑को यज॑मानः स्या॒न्नाना॑ प्रा॒णो यज॑मानस्य
प॒शुने॒त्याह॑ व्यावृ॑त्त्यै (१५)

यत्प॒शुर्मा॑युमकृ॒तेति॑ जु॒होति॑ शान्त्यै शमि॑तार उ॒पेत॑नेत्याह

यथायजुरेवैतद्वपायां वा आहिंयमाणायामग्नेर्मेधोऽपं क्रामति त्वामु
 ते दधिरे हव्यवाहमिति वपामभि जुहोत्यग्नेरेव मेधमव रुन्धे-
 ऽथो श्रुतत्वायं पुरस्तात्स्वाहाकृतयो वा अन्ये देवा उपरिंष्टाथ-
 स्वाहाकृतयोऽन्ये स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहेत्यभितो वपां जुहोति
 तानेवोभयान्ग्रीणाति॥ (१६)

व्यावृत्त्या अभितो वपां पञ्च च॥ [५]

यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरत्या देवताभ्यो वृश्च्यते
 पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य आ वृश्च्यते
 वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभि मृशेद्वैष्णव्या हविर्धानमाग्नेय्या
 स्रुचो वायव्या वायव्यान्यैन्द्रिया सदो यथादेवतमेव यज्ञमुप
 चरति न देवताभ्य आ वृश्च्यते वसीयान्भवति युनज्मि ते पृथिवीं
 ज्योतिषा सह युनज्मि वायुमन्तरिक्षेण (१७)

ते सह युनज्मि वाचं सह सूर्येण ते युनज्मि तिस्रो विपृचः
 सूर्यस्य ते। अग्निर्देवतां गायत्री छन्द उपांशोः पात्रमसि सोमो
 देवतां त्रिष्टुप्छन्दोऽन्तर्यामस्य पात्रमसीन्द्रो देवता जगती छन्द
 इन्द्रवायुवोः पात्रमसि बृहस्पतिर्देवताऽनुष्टुप्छन्दो मित्रावरुणयोः
 पात्रमस्यश्विनौ देवता पङ्क्तिश्छन्दोऽश्विनोः पात्रमसि सूर्यो देवता
 बृहती (१८)

छन्दः शुक्रस्य पात्रमसि चन्द्रमा देवता सतोबृहती छन्दो

मन्थिनः पात्रमसि विश्वे देवा देवतोष्णिहा छन्द् आग्रयणस्य
पात्रमसीन्द्रो देवता ककुच्छन्द उक्थानां पात्रमसि पृथिवी देवता
विराट्छन्दो ध्रुवस्य पात्रमसि॥ (१९)

अन्तरिक्षेण बृहती त्रयस्त्रिंशच्च॥ [६]

इष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽष्टुः
क्षीयत आसन्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्याश्चिदभिर्शस्त्या इति पुरा
प्रातरनुवाकाञ्जुहुयादात्मन एव तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यतेऽनार्त्यै
संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या अभिभूत्यै
स्वाहा प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापानौ मा मा हासिष्टं
देवतासु वा एते प्राणापानयोर्- (२०)

व्यायच्छन्ते येषां सोमः समृच्छते संवेशाय त्वोपवेशाय
त्वेत्याह छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवास्य
छन्दांसि वृद्धे प्रेतित्वन्त्याज्यानि भवन्त्यभिजित्यै मरुत्वतीः
प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं वाव
रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरेत्यद्य वाव रथन्तरं श्वो
बृहदद्याश्वादेवैनमन्तरैति भूतं (२१)

वाव रथन्तरं भविष्यद्बृहद्भूताच्चैवैनं भविष्यतश्चान्तरैति
परिमितं वाव रथन्तरमपरिमितं बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरि-
मिताच्चान्तरैति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धतां स

एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृद्धं
 यद्विहव्यं शस्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे
 यस्य भूयांसो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता वृद्ध इति यद्यग्निष्टोमः
 सोमः परस्तात्स्यादुक्थ्यं कुर्वीत यद्युक्थ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत
 यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृद्धे वसीयान्भवति॥ (२२)

प्राणापानयोर्भूतं वृद्धेऽष्टाविंशतिश्च॥ [७]

निग्राभ्याः स्थ देवश्रुत आयुर्मे तर्पयत प्राणं मे तर्पयतापानं
 मे तर्पयत व्यानं मे तर्पयत चक्षुर्मे तर्पयत श्रोत्रं मे तर्पयत मनो
 मे तर्पयत वाचं मे तर्पयताऽऽत्मानं मे तर्पयताङ्गानि मे तर्पयत
 प्रजां मे तर्पयत पशून्मे तर्पयत गृहान्मे तर्पयत गुणान्मे तर्पयत
 सर्वगणं मा तर्पयत तर्पयत मा (२३)

गुणा मे मा वि तृषन्नोषधयो वै सोमस्य विशो विशः खलु
 वै राज्ञः प्रदातोरीश्वरा ऐन्द्रः सोमोऽवीवृधं वो मनसा सुजाता
 ऋतप्रजाता भग इद्वः स्याम। इन्द्रेण देवीर्वीरुधः संविदाना अनु
 मन्यन्तां सर्वनाय सोममित्याहौषधीभ्य एवैनं स्वायै विशः स्वायै
 देवतायै निर्याच्याभि षुणोति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य (२४)

प्रथमोऽंशुः स्कन्दति स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्
 यजमानस्य निर्हन्तोस्तमभि मन्त्रयेताऽऽ मास्कान्सह प्रजयां
 सह रायस्पोषेणेन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरित्याशिषमेवैतामा

शा॑स्त इन्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्यस्य॑ प्र॒जायै॑ पशूनामनिर्घा॑ताय द्र॒प्सश्च॑स्कन्द
पृथि॒वीमनु॑ द्यामि॒मं च॒ योनि॑मनु॒ यश्च॒ पूर्वः॑। तृतीयं॑ योनि॒मनु॑
स॒ञ्चर॑न्तं द्र॒प्सं जु॑होम्यनु॒ सप्त॑ होत्राः॥ (२५)

तुर्पयंत माऽभिषूयमाणस्य यश्च दशं च॥ [८]

यो वै दे॒वान्दे॒वयश॑सेना॒र्पय॑ति मनु॒ष्या॑न्मनु॒ष्ययश॑सेन॑ देव॒
यश॑स्यै॒व दे॒वेषु॑ भव॑ति मनु॒ष्ययश॑सी म॒नुष्ये॑षु या॒न्प्राची॑नमाग्र॒यणाद्
ग्रहा॑न्गृ॒ह्णीयात् तानु॑पा॒शु गृ॑ह्णीया॒द्यानूर्ध्वा॑ऽस्तानु॑प॒ब्दिमतो॑ दे॒वाने॒व
तद्दे॒वयश॑सेना॒र्पय॑ति मनु॒ष्या॑न्मनु॒ष्ययश॑सेन॑ दे॒वयश॑स्यै॒व दे॒वेषु॑
भव॑ति मनु॒ष्ययश॑सी म॒नुष्ये॑ष्व॒ग्निः प्रा॑तःस॒वने॒ पा॑त्व॒स्मान् वै॑श्वान॒रो
म॑हि॒ना वि॒श्वश॑म्भूः। स नः॑ पा॒वको॑ द्रवि॑णं दधा॒- (२६)

त्वायु॑ष्मन्तः स॒हभ॑क्षाः स्या॒म। वि॒श्वे दे॒वा म॒रुत॑ इन्द्रो॑
अ॒स्मान्स्मि॒न्द्विती॑ये स॒वने॒ न ज॑ह्युः। आयु॑ष्मन्तः प्रि॒यमै॑षां वद॑न्तो
व॒यं दे॒वाना॑ः सु॒मतौ॑ स्या॒म। इ॒दं तृ॒तीय॑ः स॒वनं॑ कवी॒नामृ॑तेन॒
ये च॑म॒समै॑र॒यन्त॑। ते सौ॒धन्व॑नाः सु॒व॒रान॑शा॒नाः स्वि॑ष्टिं नो अ॒भि
व॑सी॒यो न॑यन्तु। आ॒यत॑नवती॒र्वा अ॒न्या आ॑हु॒तयो॑ हू॒यन्ते॑ऽना॒यत॑ना
अ॒न्या या आ॑घा॒रव॑ती॒स्ता आ॒यत॑नवती॒र्याः (२७)

सौ॒म्यास्ता अ॑ना॒यत॑ना ऐ॒न्द्रवा॒यव॑मा॒दाया॑ऽऽघा॒रमा
घा॑रयेद॒ध्वरो॑ य॒ज्ञोऽय॑म॒स्तु दे॒वा ओष॑धी॒भ्यः प॒शवै॑ नो जना॑य
वि॒श्वस्मै॑ भू॒ताया॑ध्व॒रोऽसि॑ स पि॒न्वस्व॑ घृ॒तव॑द्दे॒व सो॒मेति॑ सौ॒म्या

ए॒व तदाहु॑तीरा॒यत॑नवतीः करोत्या॒यत॑नवान्भवति॒ य ए॒वं वेदा॒थो
द्यावा॑पृथि॒वी ए॒व घृ॒तेन॒ व्यु॑नत्ति॒ ते व्यु॑त्ते उपजीव॒नीये॑ भवत
उपजीव॒नीयो॑ भवति॒ (२८)

य ए॒वं वेदै॒ष ते॑ रु॒द्र भा॒गो यं नि॒रया॑चथा॒स्तं जु॑षस्व
वि॒देगौ॑प॒त्यꣳ रा॒यस्पोषꣳ सु॒वीर्यꣳ संव॑त्स॒रीणाꣳ स्व॒स्तिम्।
मनुः॑ पु॒त्रेभ्यो॑ दा॒यं व्य॑भज॒त्स नाभा॑नेदि॒ष्टं ब्र॑ह्म॒चर्यं॑ वस॑न्तं
नि॒रभ॑ज॒त्स आग॑च्छ॒त्सोऽब्र॑वीत्क॒था मा॒ नि॒रभा॑गिति॒ न त्वा॒
नि॒रभा॑क्ष॒मित्य॑ब्रवी॒दङ्गिर॑स इ॒मे स॒त्तमा॑सते॒ ते (२९)

सु॒वर्गं लो॒कं न प्र जा॑नन्ति॒ तेभ्य॑ इ॒दं ब्रा॑ह्मणं ब्रूहि॒ ते
सु॒वर्गं लो॒कं यन्तो॒ य ए॑षां प॒शव॑स्ताꣳस्ते॑ दास्य॒न्तीति॒ तदे॑भ्यो-
ऽब्रवी॒त्ते सु॒वर्गं लो॒कं यन्तो॒ य ए॑षां प॒शव॑ आस॒न्तान॑स्मा॒ अद॑दुस्तं
प॒शुभि॑श्चर॑न्तं यज्ञ॒वास्तौ॑ रु॒द्र आग॑च्छ॒त्सोऽब्र॑वीन्म॒म वा इ॒मे प॒शव॑
इत्य॑दुर्वै (३०)

म॒ह्यमि॑मानित्य॑ब्रवी॒न्न वै तस्य॑ त ई॒शत॒ इत्य॑ब्रवी॒द्यद्य॑ज्ञ॒वास्तौ
हीय॑न्ते॒ मम॒ वै तदि॑ति॒ तस्मा॑द्यज्ञ॒वास्तु॑ नाभ्य॒वेत्यꣳ सोऽ-
ब्रवी॒द्यज्ञे॑ मा भ॒जाथ॑ ते प॒शून्नाभि॑ मꣳस्य॒ इति॒ तस्मा॑ ए॒तं
म॒न्थिनः॑ सꣳस्रा॒वम॑जुहो॒त्ततो॑ वै तस्य॑ रु॒द्रः प॒शून्नाभ्य॑मन्यत॒
यत्रै॒तमे॒वं वि॒द्वान्म॒न्थिनः॑ सꣳस्रा॒वं जु॒होति॒ न तत्र॑ रु॒द्रः प॒शून्नाभि॑
म॒न्यते॥ (३१)

दधात्वायतनवतीर्या उपजीवनीयो भवति तेऽदूर्वे यत्रैतमेकादश च॥ [९]

जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक्। यद्वाचो
मधुमत्तस्मिन्मा धाः स्वाहा सरस्वत्यै। ऋचा स्तोमं समर्धय
गायत्रेण रथन्तरम्। बृहदायत्रवर्तनि। यस्ते द्रप्सः स्कन्दति
यस्ते अं शुर्बाहुच्युतो धिषण्योरुपस्थात्। अध्वर्योर्वा परि यस्ते
पवित्राथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यो द्रप्सो अं शुः पतितः
पृथिव्यां परिवापात् (३२)

पुरोडाशात्करम्भात्। धानासोमान्मन्थिन इन्द्र शुक्राथ-
स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यस्ते द्रप्सो मधुमां
इन्द्रियावान्स्वाहाकृतः पुनरप्येति देवान्। दिवः पृथिव्याः
पर्यन्तरिक्षाथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। अध्वर्युर्वा ऋत्विजां
प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो योक्तव्यं इत्याहुर्वागंग्रेगा अग्र एत्वृजुगा
देवेभ्यो यशो मयि दधती प्राणान्पशुषु प्रजां मयि (३३)

च यजमाने चेत्याहु वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु वा
एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ब्रह्मन्गृहीत्वा बहिष्पवमानं सर्पन्ति परांश्चो
हि यन्ति पराचीभिः स्तुवते वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योप तिष्ठते यज्ञो
वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्षिष्णो त्वं नो अन्तमः शर्म यच्छ सहन्त्या।
प्र ते धारा मधुश्चुत उथ्सं दुहते अक्षितमित्याहु यदेवास्य
शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेना प्याययति॥ (३४)

परिवापात्प्रजां मयि दूहते चतुर्दश च॥ [१०]

अग्निना रयिमश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम्॥
गोमां अग्नेऽविमां अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सदमिदं प्रमृष्यः।
इडां वा एषो असुर प्रजावांन्दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान्॥ आ
प्यायस्व सं ते॥ इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये। अस्माकमस्तु
केवलः॥ तन्नस्तुरीपमधं पोषयितु देवं त्वष्टर्वि रराणः स्यंस्व। यतो
वीरः (३५)

कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः। शिवस्त्वष्टरिहा
गंहि विभुः पोष उत त्मना। यज्ञेयं न उदवा पिशङ्गरूपः
सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः। प्रजां त्वष्टा वि
ष्यतु नाभिमस्मे अथा देवानामप्येतु पाथः। प्र णो देव्या नो
दिवः। पीपिवांसः सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः। धुक्षीमहि
प्रजामिषम्। (३६)

ये ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्रुतः। तेषां ते सुम्रमीमहे।
यस्य व्रतं पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रतमुपतिष्ठन्त आपः। यस्य व्रते
पुष्टिपतिर्निविष्टस्तः सरस्वन्तमवसे हुवेम। दिव्यः सुपर्ण वयसं
बृहन्तमपां गर्भं वृषभमोषधीनाम्। अभीपतो वृष्ट्या तर्पयन्तं तः
सरस्वन्तमवसे हुवेम। सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा।
जुषस्व हव्य- (३७)

माहुतं प्रजां देवि दिदिद्धि नः। या सुपाणिः स्वङ्गुरिः
 सुषूमा बहुसूवरी। तस्यै विश्वविष्यै हविः सिनीवाल्थ्यै जुहोतन।
 इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः। असितवर्णा हरयः सुपर्णा मिहो
 वसाना दिवमुत्पतन्ति। त आऽववृत्रन्त्सदनानि कृत्वाऽऽ-
 दित्पृथिवी घृतैर्व्युद्यते। हिरण्यकेशो रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वातं
 इव ध्रजिमान्। शुचिभ्राजा उषसो (३८)

नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः। आ ते सुपर्णा अमिनन्त
 एवैः कृष्णो नौनाव वृषभो यदीदम्। शिवाभिर्न स्मयमाना-
 भिरागात्पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा। वाश्रेवं विद्युन्मिमाति वथ्सं
 न माता सिषक्ति। यदेषां वृष्टिरसर्जि। पर्वतश्चिन्महि वृद्धो बिभाय
 दिवश्चिथ्सानुं रेजत स्वने वः। यत्क्रीडथ मरुत - (३९)

ऋष्टिमन्त आप इव सध्रियश्चो धवध्वे। अभि क्रन्द स्तनय
 गर्भमा धा उदन्वता परि दीया रथेन। दृतिः सु कर्ष विषितं
 न्यश्च सुमा भवन्तूद्धता निपादाः। त्वं त्या चिदच्युताग्ने पशुर्न
 यवसे। धामा ह यत्ते अजर वना वृश्चन्ति शिक्कसः। अग्ने भूरीणि
 तव जातवेदो देवं स्वधावोऽमृतस्य धामा याश्च (४०)

माया मायिनां विश्वमिन्व त्वे पूर्वीः सन्दधुः पृष्ठबन्धो। दिवो
 नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं प्र पिन्वत वृष्णो अश्वस्य धाराः। अर्वाङितेन
 स्तनयिबुनेह्यपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः। पिन्वन्त्यपो मरुतः

सुदानवः पयो घृतवद्विदथैष्वाभुवः। अत्यं न मिहे वि नयन्ति
वाजिनमुत्सं दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितम्। उदप्रुतो मरुतस्तां
इयर्त वृष्टिं (४१)

ये विश्वे मरुतो जुनन्ति। क्रोशाति गर्दा कन्येव तुन्ना पेरु
तुञ्जाना पत्येव जाया। घृतेन द्यावापृथिवी मधुना समुक्षत पयस्वतीः
कृणुताऽऽप ओषधीः। ऊर्जं च तत्र सुमतिं च पिन्वथ यत्रा नरो
मरुतः सिञ्चथा मधु। उदु त्यं चित्रम्। और्वभृगुवच्छुचिमप्रवानवदा
हुवे। अग्निं समुद्रवाससम्। आ सवः संवितुर्यथा भगस्येव
भुजिं हुवे। अग्निं समुद्रवाससम्। हुवे वातस्वनं क्विं
पर्जन्यक्रन्दः सहः। अग्निं समुद्रवाससम्॥ (४२)

वीर इषं हव्यमुषसौ मरुतश्च वृष्टिं भगस्य द्वादश च॥ [११]

प्रजापतिरकामयतेष तै यज्ञं वै प्रजापतेर्जायमानाः प्राजापत्या यो वा अयंथादेवतमिष्टगौ निग्राभ्याः

स्थ यो वै देवां जुष्टोऽग्निना रयिमेकादश॥११॥

प्रजापतिरकामयत प्रजापतेर्जायमाना व्यायच्छन्ते मह्यमिमान्माया मायिनां द्विचत्वारिंशत्॥४२॥

प्रजापतिरकामयताग्निं समुद्रवाससम्॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः

समाप्तः॥ ३-१॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

यो वै पवमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजतेऽनु पवमानाना
रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते श्येनोऽसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वा
रभे स्वस्ति मा सं पारय सुपर्णोऽसि त्रिष्टुच्छन्दा अनु त्वा रभे
स्वस्ति मा सं पारय सघाऽसि जगतीच्छन्दा अनु त्वा रभे स्वस्ति
मा सं पारयेत्याहुते (१)

वै पवमानानामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यजतेऽनु
पवमानाना रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै पवमानस्य
सन्ततिं वेद सर्वमायुरेति न पुराऽऽयुषः प्र मीयते पशुमान्भवति
विन्दते प्रजां पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथ वा अस्यैतेऽगृहीता
द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान् यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पवमानं
वि (२)

च्छिन्द्यात् तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोप-
यामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभि मृशेदिन्द्राय
त्वेत्याधवनीयं विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतं पवमानमेव
तथ्सं तनोति सर्वमायुरेति न पुराऽऽयुषः प्र मीयते पशुमान्भवति
विन्दते प्रजाम्॥ (३)

त्रीणि वाव सर्वनान्यथं तृतीयं॑ सर्वनमव लुम्पन्त्यन॑ शु
 कुर्वन्त॑ उपा॑ शु॑ हुत्वोपा॑ शुपात्रेऽ॑ शुमवास्य॑ तं तृतीयसर्वनै-
 ऽपिसृज्याभि॑ षुण्णयाद्यदाप्याययति॑ तेना॑ शुमद्यदभिषुणोति॑
 तेन॑र्जीषि॑ सर्वाण्येव तत्सर्वनान्य॑ शुमन्ति॑ शुक्रवन्ति॑ सुमावद्वीर्याणि॑
 करोति॑ द्वौ समुद्रौ विततावजूर्यौ पर्यावर्तेते जठरे॑व पादाः॑। तयोः
 पश्यन्तो॒ अति॑ यन्त्यन्यमपश्यन्तः (४)

सेतुनाऽति॑ यन्त्यन्यम्। द्वे द्रधसी स॒तती॑ वस्त॒ एकः॑ केशी
 विश्वा॒ भुवनानि॑ विद्वान्। तिरो॒धायै॑त्यसितं॒ वसानः॑ शुक्रमा दत्ते
 अनुहाय॑ जा॒र्यै। देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत॒ तदसुरा॑ अकुर्वत॒ ते देवा
 एतं॑ म॒हाय॒ज्ञमपश्यन्त॑म॒तन्वता॑ऽग्निहोत्रं॒ व्रतम॑कुर्वत॒ तस्माद् द्विव्रतः॑
 स्याद् द्वि॒र्ह्यग्निहोत्रं॑ जुह॒ति पौर्ण॑मा॒सं य॒ज्ञम॑ग्नीषोमीयं (५)

प॒शुम॑कुर्वत॒ दा॒र्श्यं य॒ज्ञमा॑ग्नेयं प॒शुम॑कुर्वत॒ वैश्वदे॒वं
 प्रा॒तःस॒वनम॑कुर्वत॒ वरुण॑प्रधा॒सान्माध्य॑न्दिनं॒ स॒र्वनं॑ साक-
 मे॒धान्पि॑तृय॒ज्ञं त्र्य॑म्बका॑ स्तृतीयस॒वनम॑कुर्वत॒ तमेषा॑मसुरा
 य॒ज्ञम॒न्ववा॑जिगा॑स॒न्तं ना॒न्ववा॑यन्ते॑ऽब्रुवन्नध्व॒र्वत्या॑ वा इ॒मे दे॒वा
 अ॒भूव॑न्निति॒ तदध्व॑रस्याध्व॒रत्वं ततो॑ दे॒वा अ॒भूव॑न्परासुरा॒ य एवं
 वि॒द्वान्त्सोमे॑न॒ यज॑ते॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॥ (६)

अपश्यन्तोऽग्नीषोमीयमात्मना परा त्रीणि च॥ [२]

प॒रिभू॑र॒ग्निं प॑रिभूरिन्द्रं प॒रिभू॑र्वि॒श्वान् दे॒वान्प॑रिभूर्मा॑ सह

ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमर्वते शं
 राजन्नोषधीभ्योऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्पोषस्य
 ददितारः स्याम। तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य त
 इदमुन्मृजे। प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वापानाय व्यानाय
 वाचे (७)

दक्षक्रतुभ्यां चक्षुभ्यां मे वर्चोदौ वर्चसे पवेथाः श्रोत्राया-
 ऽऽत्मनेऽङ्गेभ्य आयुषे वीर्याय विष्णोरिन्द्रस्य विश्वेषां देवानां
 जठरमसि वर्चोदा मे वर्चसे पवस्व कौऽसि को नाम कस्मै त्वा
 काय त्वा यं त्वा सोमेनार्तीतृपं यं त्वा सोमेनामीमदः सुप्रजाः
 प्रजया भूयासः सुवीरो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुपोषः पोषैर्विश्वेभ्यो
 मे रूपेभ्यो वर्चोदा - (८)

वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य
 त इदमुन्मृजे। बुभूषन्नवैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः
 प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो भूत्याऽभि पवते
 ब्रह्मवर्चसकामोऽवैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव
 तर्पयति स एनं तृप्तो ब्रह्मवर्चसेनाभि पवत आमयाव्य- (९)

वैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति
 स एनं तृप्त आयुषाऽभि पवतेऽभिचरन्नवैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजा-
 पतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तः प्राणापानाभ्यां वाचो

दक्षक्रतुभ्यां चक्षुर्भ्यां॑ श्रोत्राभ्यामात्मनोऽङ्गेभ्य आयुषोऽन्तरैति
ताजक्प्र धन्वति॥ (१०)

वाचे रूपेभ्यो वर्चोदा आमयावी पञ्चत्वारिंशच्च॥ [३]

स्फ्यः स्वस्तिर्विघ्नः स्वस्तिः परशुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्तिः।
यज्ञिया यज्ञकृतः स्थ ते माऽस्मिन् यज्ञ उप ह्वयध्वमुप मा द्यावा-
पृथिवी ह्वयेतामुपास्तावः कलशः सोमो अग्निरुप देवा उप यज्ञ
उप मा होत्रा उपह्वे ह्वयन्तां नमोऽग्नये मखघ्ने मखस्य मा यशो-
ऽर्यादित्याहवनीयमुप तिष्ठते यज्ञो वै मखो (११)

यज्ञं वाव स तदहन्तस्मा एव नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनो-
ऽनात्यै नमो रुद्राय मखघ्ने नमस्कृत्या मा पाहीत्याग्नीध्रं तस्मा एव
नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनोऽनात्यै नम इन्द्राय मखघ्न इन्द्रियं
मे वीर्यं मा निर्वधीरिति होत्रीयमाशिषमेवैतामा शास्त इन्द्रियस्य
वीर्यस्यानिर्घाताय या वै (१२)

देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति यस्ता विद्वान्सर्पति न
सदस्यार्तिमार्च्छति नमोऽग्नये मखघ्न इत्याहेता वै देवताः
सदस्यार्तिमार्पयन्ति ता य एवं विद्वान्सर्पति न सदस्यार्तिमार्च्छति
दृढे स्थः शिथिरे समीची मा हंसस्पातु सूर्यो मा देवो
दिव्याद हंसस्पातु वायुरन्तरिक्षा- (१३)

दग्निः पृथिव्या यमः पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्यो देवी द्वारौ मा

मा सन्ताप्तं नमः सदसे नमः सदसस्पतये नमः सखीनां पुरोगाणां
चक्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या अहे दैधिष्व्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदने
सीद योऽस्मत्पाकं तर उन्निवत उदुद्वतश्च गेषं पातं मा द्यावापृथिवी
अद्याहुः सदो वै प्रसर्पन्तं (१४)

पितरोऽनु प्र सर्पन्ति त एनमीश्वरा हिंसितोः सदः प्रसृप्य
दक्षिणार्धं परेक्षेतागन्त पितरः पितृमानहं युष्माभिर्भूयासः
सुप्रजसो मया यूयं भूयास्तेति तेभ्य एव नमस्कृत्य सदः प्र
सर्पत्यात्मनोऽनात्यै॥ (१५)

मुखो वा अन्तरिक्षात्प्रसर्पन्तन्नयंस्त्रिंशच्च॥ [४]

भक्षेहि मा विश दीर्घायुत्वाय शन्तनुत्वाय रायस्पोषाय वर्चसे
सुप्रजास्त्वायेहि वसो पुरोवसो प्रियो मे हृदोऽस्यश्विनोस्त्वा
बाहुभ्याः सघ्यासं नृचक्षसं त्वा देव सोम सुचक्षा अव ख्येषं
मन्द्राभिभूतिः केतुर्यज्ञानां वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यतु मन्द्रा
स्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णी वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यत्वेहि
विश्वचरणे (१६)

शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मा हरिवर्णं प्र चर क्रत्वे दक्षाय
रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मा राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि
त्विषा वधीः। वृषणे शुष्मायाऽऽयुषे वर्चसे॥ वसुमद्गणस्य सोम
देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रच्छन्दस इन्द्रपीतस्य

नरा॒शः संपी॑तस्य पि॒तृपी॑तस्य मधु॑मत् उप॑हूतस्योप॑हूतो भक्षयामि
 रु॒द्रव॑द्गणस्य सोम॑ देव ते मति॑विदो मा॒ध्यन्दि॑नस्य स॒र्वन॑स्य
 त्रि॒ष्टु॒च्छ॒न्दस॒ इन्द्र॑पीतस्य नरा॒शः संपी॑तस्य (१७)

पि॒तृपी॑तस्य मधु॑मत् उप॑हूतस्योप॑हूतो भक्षयाम्यादित्यव॑द्गणस्य
 सोम॑ देव ते मति॑विदस्तृतीय॑स्य स॒र्वन॑स्य जग॑तीछन्दस॒
 इन्द्र॑पीतस्य नरा॒शः संपी॑तस्य पि॒तृपी॑तस्य मधु॑मत् उप॑हूतस्योप॑हूतो
 भक्षयामि। आ प्या॑यस्व॒ समै॑तु ते वि॒श्वतः॑ सोम॑ वृ॒ष्णि॑यम्। भवा॒
 वाज॑स्य सङ्ग॒थे। हि॒न्वं मे॒ गात्रा॑ हरि॒वो गु॒णान्मे॒ मा वि ती॑तृषः।
 शि॒वो मे॑ स॒त्त॒र॒षी॒नुप॑ तिष्ठस्व॒ मा मेऽवा॒ङ्गाभि॑मति (१८)

गाः। अपा॑म॒ सोम॑म॒मृता॑ अभू॒माद॑श्म॒ ज्योति॑रवि॒दाम॑
 दे॒वान्। कि॒म॒स्मान्कृ॑णव॒दरा॑तिः कि॒मु धूर्ति॑र॒मृत॑ म॒र्त्यस्य॑।
 यन्म॑ आ॒त्मनो॑ मि॒न्दाभू॑दग्निस्तत्पुन॑राहा॒र्जात॑वे॒दा वि॒च॑र्षणिः।
 पुन॑र॒ग्निश्चक्षु॑रदा॒त्पुन॑रिन्द्रो बृ॒हस्प॑तिः। पुन॑र्मे अ॒श्विना॑ यु॒वं चक्षु॑रा
 ध॑त्तम॒क्ष्योः। इ॒ष्टय॑जुषस्ते देव सोम॑ स्तु॒तस्तो॑मस्य (१९)

श॒स्तोक्थ॑स्य हरि॑वत् इन्द्र॑पीतस्य मधु॑मत् उप॑हूतस्योप॑हूतो
 भक्षयामि। आ॒पूर्याः स्था॑ मा॒ पूर॑यत प्र॒जया॑ च॒ धने॑न च। ए॒तत्ते॑
 तत् ये च॒ त्वाम॑न्वे॒तत्ते॑ पितामह॒ प्रपि॑तामह॒ ये च॒ त्वाम॑न्व॒त्र पि॑तरो
 यथाभा॒गं म॑न्दध्वं॒ नमो॑ वः पि॒तरो॒ रसा॑य॒ नमो॑ वः पि॒तरः॒ शुष्मा॑य॒
 नमो॑ वः पि॒तरो जी॒वाय॒ नमो॑ वः पि॒तरः (२०)

स्वधा॒यै नमो॑ वः पि॒तरो म॒न्यवे नमो॑ वः पि॒तरो घो॒राय॒ पि॒तरो
नमो॑ वो॒ य ए॒तस्मिँल्लो॒के स्थ युष्मा॑ऽस्तेऽनु॒ येऽस्मिँल्लो॒के मां तेऽनु॒
य ए॒तस्मिँल्लो॒के स्थ यू॒यं तेषां॑ वसि॑ष्ठा भू॒यास्त॒ येऽस्मिँल्लो॒केऽहं
तेषां॑ वसि॑ष्ठो भू॒यासं प्रजा॑पते॒ न त्वदे॒तान्य॒न्यो वि॒श्वा जा॒तानि॒ परि॒
ता ब॑भूव। (२१)

यत्का॑मास्ते जुहु॒मस्तन्नो॑ अस्तु व॒यः स्या॑म॒ पत॑यो
रयी॒णाम्। दे॒वकृ॑त॒स्यै न॑सोऽव॒यज॑नमसि॒ मनु॑ष्य॒कृत॒स्यै न॑सोऽ-
व॒यज॑नमसि॒ पितृ॑कृत॒स्यै न॑सोऽव॒यज॑नमस्य॒प्सु धौ॒तस्य॑ सोम॒ देव॑
ते नृ॒भिः सु॒तस्ये॒ष्टय॑जुषः॒ स्तुत॑स्तो॒मस्य॑ श॒स्तोक्थ॑स्य॒ यो भ॒क्षो
अ॒श्व॒स॒निर्यो॑ गो॒स॒निस्त॑स्य॒ ते पि॒तृभि॑र्भ॒क्षं कृ॑त॒स्योप॑हूत॒स्योप॑हूतो
भक्ष॑यामि॥ (२२)

वि॒श्व॒च॒र॒पणे॑ त्रि॒ष्टु॒फ॒ल॒न्द॒स॒ इन्द्र॑पीतस्य॒ नरा॑शः॒ संपी॑तस्याति॒ स्तुत॑स्तो॒मस्य॑ जी॒वाय॒ नमो॑ वः पि॒तरो

बभूव॒ चतु॑श्चत्वारि॒शच्च॑॥ [५]

म॒हीनां॑ पयो॑ऽसि॒ वि॒श्वेषां॑ दे॒वानां॑ त॒नूर॑ऋ॒ध्यास॑म॒द्य पृ॑षतीनां॒
ग्रहं॑ पृष॑तीनां॒ ग्रहो॑ऽसि॒ वि॒ष्णोर्ऋ॒दय॑म॒स्येक॑मिष॒ वि॒ष्णु॒स्त्वाऽनु॒ वि॒
च॑क्रमे भू॒तिर्द॑ध्रा घृ॒तेन॑ वर्ध॑तां॒ तस्य॑ मे॒ष्टस्य॑ वी॒तस्य॑ द्रवि॑ण॒मा
ग॑म्या॒ज्योति॑रसि॒ वैश्वान॑रं पृ॒श्नि॒यै दु॒ग्धं याव॑ती॒ द्यावा॑पृथि॒वी
म॑हित्वा याव॑च्च स॒प्त सि॒न्ध॒वो वि॒त॒स्थुः। ताव॑न्तमिन्द्र॒ ते (२३)

ग्रह॑ः स॒होर्जा॑ गृ॒ह्णाम्य॑स्तृ॒तम्। यत्कृ॑ष्णशकुनः पृष॑दा॒ज्यम॑व-

मृशेच्छूद्रा अस्य प्रमायुकाः स्युर्यच्छाऽवमृशेच्चतुष्पादोऽस्य पशवः
 प्रमायुकाः स्युर्यथस्कन्देद्यजमानः प्रमायुकः स्यात्पशवो वै
 पृषदाज्यं पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यं स्कन्दति
 यत्पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति पशूनेवास्मै पुनर्गृह्णाति प्राणो वै पृषदाज्यं
 प्राणो वा (२४)

एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यं स्कन्दति यत्पृषदाज्यं
 पुनर्गृह्णाति प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति हिरण्यमवधाय गृह्णात्यमृतं
 वै हिरण्यं प्राणः पृषदाज्यममृतमेवास्य प्राणे दधाति शतमानं
 भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यश्वमव
 घ्रापयति प्राजापत्यो वा अश्वः प्राजापत्यः प्राणः स्वादेवास्मै योनैः
 प्राणं निर्मिमीते वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यस्य पृषदाज्यं
 स्कन्दति वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञं सं
 तनोति॥ (२५)

ते पृषदाज्यं प्राणो वै योनैः प्राणं द्वाविंशतिश्च॥ [६]

देवं सवितरेतत्ते प्राऽऽह तत्प्र च सुव प्र च यज्ञं बृहस्पतिर्ब्रह्मा-
 ऽऽयुष्मत्या ऋचो मा गांत तनूपाथ्साम्नः सत्या व आशिषः सन्तु
 सत्या आकूतय ऋतं च सत्यं च वदत स्तुत देवस्य सवितुः
 प्रसवे स्तुतस्य स्तुतमस्यूजं मह्यं स्तुतं दुहामा मा स्तुतस्य
 स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्र- (२६)

मस्यूजं मह्यं शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य शस्त्रं

गम्यादिन्द्रियावन्तो वनामहे धुक्षीमहिं प्रजामिषम्। सा मे
सत्याशीर्देवेषु भूयाद् ब्रह्मवर्चसं मा गम्यात्। यज्ञो बभूव स आ
बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्मां
अधिपतीन्करोतु वयं स्याम पतयो रयीणाम्। यज्ञो वा वै (२७)

यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा यज्ञं दुहे स यः स्तुतशस्त्रयोर्दोहम-
विद्वान् यजते तं यज्ञो दुहे स इष्ट्वा पापीयान्भवति य एनयोर्दोहं
विद्वान् यजते स यज्ञं दुहे स इष्ट्वा वसीयान्भवति स्तुतस्य
स्तुतमस्यूर्जं मह्यं स्तुतं दुहामा मां स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य
शस्त्रमस्यूर्जं मह्यं शस्त्रं दुहामा मां शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादित्याहैष
वै स्तुतशस्त्रयोर्दोहस्तं य एवं विद्वान् यजते दुह एव यज्ञमिष्ट्वा
वसीयान्भवति॥ (२८)

शस्त्रं वै शस्त्रन्दुहान्द्राविंशतिश्च॥

[७]

श्येनाय पत्वने स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
नमो विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
नमः परिधये जनप्रथनाय स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
नम ऊर्जे होत्राणां स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
नमः पयसे होत्राणां स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
नमः प्रजापतये मनवे स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
नम ऋतमृतपाः सुवर्वादथ्स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय

नमस्तृम्पन्ता२ होत्रा मधोर्धृतस्य यज्ञपतिमृषय एनसा (२९)

ऽऽहुः। प्रजा निर्भक्ता अनुत्प्यमाना मध्व्यौ स्तोकावप
तौ रराधा। सं नस्ताभ्या२ सृजतु विश्वकर्मा घोरा ऋषयो नमो
अस्त्वेभ्यः। चक्षुष एषां मनसश्च सन्धौ बृहस्पतये महि षड्युमन्नमः।
नमो विश्वकर्मणे स उ पात्वस्माननन्यान्सोमपान्मन्यमानः।
प्राणस्य विद्वान्त्समरे न धीर एनश्चकृवान्महि बद्ध एषाम्। तं
विश्वकर्मन् (३०)

प्र मुञ्चा स्वस्तये ये भक्षयन्तो न वसून्यानुहुः। यानग्रयो-
ऽन्वतप्यन्त धिष्ण्या इयं तेषामवया दुरिष्ठ्यै स्विष्टिं नस्तां कृणोतु
विश्वकर्मा। नमः पितृभ्यो अभि ये नो अख्यन् यज्ञकृतो यज्ञकांमाः
सुदेवा अकांमा वो दक्षिणां न नीनिम मा नस्तस्मादेनसः पापयिष्ट।
यावन्तो वै सदस्यास्ते सर्वे दक्षिण्यास्तेभ्यो यो दक्षिणां न (३१)

नयेदैभ्यो वृश्चेत् यद्वैश्वकर्मणानि जुहोति सदस्यानेव
तत्प्रीणात्यस्मे देवासो वपुषे चिकिथ्सत् यमाशिरा दम्पती
वाममंश्नुतः। पुमान्पुत्रो जायते विन्दते वस्वथ विश्वे अरुपा एधते
गृहः। आशीर्दाया दम्पती वाममंश्नुतामरिष्टो रायः सचता२
समोकसा। य आसिचिथ्सन्दुग्धं कुम्या सहेष्टेन यामन्नमति
जहातु सः। सर्पिर्ग्रीवी (३२)

पीवर्यस्य जाया पीवानः पुत्रा अकृशासो अस्य। सहजानिर्यः

सुमखस्यमानं इन्द्रायाशिरः सह कुम्भ्याऽदात्। आशीर्म ऊर्जमुत
 सुप्रजास्त्वमिषं दधातु द्रविणः सर्वर्चसम्। सञ्जयन्क्षेत्राणि सहसा-
 ऽहमिन्द्र कृण्वानो अन्याः अधरान्त्सपत्नान्। भूतमसि भूते मा
 धा मुखमसि मुखं भूयासं द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परिं गृह्णामि विश्वे
 त्वा देवा वैश्वानराः (३३)

प्र च्यावयन्तु दिवि देवां दृहान्तरिक्षे वयांसि पृथिव्यां
 पार्थिवान्ध्रुवं ध्रुवेण हविषाऽव सोमं नयामसि। यथा नः
 सर्वमिज्जगदयक्ष्मः सुमना असत्। यथा न इन्द्र इद्विशः
 केवलीः सर्वाः समनसः करत्। यथा नः सर्वा इद्विशोऽस्माकं
 केवलीरसन्न॥ (३४)

एनसा विश्वकर्मन् यो दक्षिणां न सर्पिर्ग्रीवी वैश्वानराश्चत्वारिंशच्च॥ [८]

यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयत्युक्थंशा
 इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि त्रिपदा गायत्री
 गायत्रं प्रातःसवनं गायत्रियैव प्रातःसवने वज्रमन्तर्धत्त उक्थं
 वाचीत्याह माध्यन्दिनः सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि
 चतुष्पदा त्रिष्टुत्रैष्टुभं माध्यन्दिनः सवनं त्रिष्टुभैव माध्यन्दिने सवने
 वज्रमन्तर्धत्त - (३५)

उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि
 सप्तपदा शक्करी शाक्करो वज्रो वज्रैणैव तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्ते

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे
छन्दांसि सम्पादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्धीतेन्द्रियं माध्यन्दिने
सवने पशूस्तृतीयसवन इत्युक्थंशा इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्य
त्रीण्येतान्यक्षराणि (३६)

त्रिपदा गायत्री गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवन एव प्रतिगरे
छन्दांसि सम्पादयत्यथो तेजो वै गायत्री तेजः प्रातःसवनं तेज
एव प्रातःसवन आत्मन्धत्त उक्थं वाचीत्याह माध्यन्दिनं सवनं
प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुत्रैष्टुभं माध्यन्दिनं
सवनं माध्यन्दिन एव सवने प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो
इन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियं माध्यन्दिनं सवन- (३७)

मिन्द्रियमेव माध्यन्दिने सवन आत्मन्धत्त उक्थं
वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि सप्तपदा
शक्करी शाक्कुराः पशवो जागंतं तृतीयसवनं तृतीयसवन एव प्रतिगरे
छन्दांसि सम्पादयत्यथो पशवो वै जगती पशवंस्तृतीयसवनं
पशूनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्ते यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयत
आव्यमस्मिन्दधाति तद्यन्ना (३८)

ऽपहनीत पुरास्यं संवत्सराद्गृह आ वैवीरज्छोसा मोद
इवेति प्रत्याह्वयते तेनैव तदप हते यथा वा आयतां प्रतीक्षत
एवमध्वर्युः प्रतिगरं प्रतीक्षते यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया
समृच्छते तादृगेव तद्यदर्धर्चांल्लुप्येत यथा धावज्जो हीयते तादृगेव

तत्प्रबाहुग्वा ऋत्विजामुद्गीथा उद्गीथ एवोद्गातृणा- (३९)

मृचः प्रणव उक्थश्सिनां प्रतिगुरोऽध्वर्यूणां य एवं विद्वान्प्रतिगृणात्यन्नाद एव भवत्यास्य प्रजायां वाजी जायत इयं वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः शंसत्यस्या एव तद्धोता नैत्यास्त इव हीयमथो इमामेव तेन यजमानो दुहे यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या एव तदध्वर्युर्नैति (४०)

तिष्ठतीव ह्यसावथो अमूमेव तेन यजमानो दुहे यदासीनः शंसति तस्मादितःप्रदानं देवा उप जीवन्ति यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मादमुतःप्रदानं मनुष्या उप जीवन्ति यत्प्राडासीनः शंसति प्रत्यङ्तिष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा जायन्ते यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयति पराडा वर्तते वज्रमेव तन्नि करोति॥ (४१)

सर्वे वज्रमन्तर्धत्ते त्रीण्येतान्यक्षराणीन्द्रियं माध्यन्दिनं सर्वन्नोद्गातृणामध्वर्युर्नैति वर्तयत्यष्टौ च॥ [९]

उपयामगृहीतोऽसि वाक्षसदसि वाक्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽस्यृतसदसि चक्षुष्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुतसदसि श्रोत्रपाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णामि देवेभ्यस्त्वा विश्वदेवेभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो विष्णवुरुक्रमैष ते सोमस्तं रक्षस्व (४२)

तं तै दुश्चक्षा मावं ख्यन्मयि वसुः पुरोवसुर्वाक्पा वाचं मे
 पाहि मयि वसुर्विदद्वसुश्चक्षुष्पाश्चक्षुर्मे पाहि मयि वसुः संयद्वसुः
 श्रोत्रपाः श्रोत्रं मे पाहि भूरसि श्रेष्ठो रश्मीनां प्राणपाः प्राणं मे पाहि
 धूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामपानपा अपानं मे पाहि यो न इन्द्रवायू
 मित्रावरुणावश्विनावभिदासति भ्रातृव्य उत्पिपीते शुभस्पती इदमहं
 तमधरं पादयामि यथेन्द्राहमुत्तमश्चेतयानि॥ (४३)

रक्षस्व भ्रातृव्यस्योदश च॥ [१०]

प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजंकर्मभिः। यस्य
 त्व९ सख्यमाविंथ। प्र होत्रे पूर्वं वचोऽग्नये भरता बृहत्। विपां
 ज्योतींषि बिभ्रते न वेधसे। अग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्था
 तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात पूर्वीः। तिस्र उ ते तनुवो देववातास्ताभिर्नः
 पाहि गिरो अप्रयुच्छन्। सं वां कर्मणा समिषा (४४)

हिंनोमीन्द्राविष्णू अपंसस्पारे अस्य। जुषेथां यज्ञं द्रविणं च
 धत्तमरिष्टैर्नः पृथिभिः पारयन्ता। उभा जिग्यथुर्न परा जयेथे न
 परा जिग्ये कतरश्चनैर्नोः। इन्द्रश्च विष्णो यदपंसृपृथेथां त्रेधा सहस्रं
 वि तदैरयेथाम्। त्रीण्यायूँषि तव जातवेदस्तिस्त्र आजानीरुषसस्ते
 अग्ने। ताभिर्देवानामवो यक्षि विद्वानथां (४५)

भव यजमानाय शं योः। अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्या क्षेति विदथा
 कविः। स त्रीँरेकादशा९ इह। यक्षच्च पिप्रयच्च नो विप्रो दूतः

परिष्कृतः। नभन्तामन्युके संमे। इन्द्राविष्णू दृ०हिताः शम्बरस्य
 नव पुरो नवति च शत्रुधिष्ठम्। शतं वर्चिनः सहस्रं च साक० हृथो
 अप्रत्यसुरस्य वीरान्। उत माता महिषमन्वेनदमी त्वा जहति
 पुत्र देवाः। अथाब्रवीद्वृत्रमिन्द्रो हनिष्यन्त्सखे विष्णो वितरं वि
 क्रमस्व॥ (४६)

इषाऽथ त्वा त्रयोदश च॥—————[११]

यो वै पर्वमानानाञ्जीणि परिभूः स्फ्यः स्वस्तिर्भक्षेहि महीनां पर्योऽसि देवं सवितरेतत्तै श्येनाय यद्वै
 होतोपयामृहीतोऽसि वाक्षसत्र सो अग्न एकादश॥११॥

यो वै स्फ्यः स्वस्तिः स्वधायै नमः प्र मुञ्च तिष्ठतीव पद्वत्वारि०शत्॥४६॥

यो वै पर्वमानानां वि क्रमस्व॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
 समाप्तः॥ ३-२॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

अग्रै तेजस्विन्तेजस्वी त्वं देवेषु भूयास्तेजस्वन्तं मामायुष्मन्तं
वर्चस्वन्तं मनुष्येषु कुरु दीक्षायै च त्वा तपसश्च तेजसे जुहोमि
तेजोविदसि तेजो मा मा हासीन्माऽहं तेजो हासिषं मा मां तेजो
हासीदिन्द्रो जस्विन्नोजस्वी त्वं देवेषु भूया ओजस्वन्तं मामायुष्मन्तं
वर्चस्वन्तं मनुष्येषु कुरु ब्रह्मणश्च त्वा क्षत्रस्य चो- (१)

जसे जुहोम्योजोविदस्योजो मा मा हासीन्माऽहमोजो
हासिषं मा मामोजो हासीत्सूर्य भ्राजस्विन्भ्राजस्वी त्वं देवेषु
भूया भ्राजस्वन्तं मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तं मनुष्येषु कुरु वायोश्च
त्वाऽपां च भ्राजसे जुहोमि सुवर्विदसि सुवर्मा मा हासीन्मा-
ऽहं सुवर्हासिषं मा मां सुवर्हासीन्मयि मेधां मयि प्रजां
मय्यग्निस्तेजो दधातु मयि मेधां मयि प्रजां मयीन्द्र इन्द्रियं दधातु
मयि मेधां मयि प्रजां मयि सूर्यो भ्राजो दधातु॥ (२)

क्षत्रस्य च मयि त्रयोविंशतिश्च॥ [१]

वायुरहिङ्कर्ताऽग्निः प्रस्तोता प्रजापतिः साम् बृहस्पतिरुद्गाता
विश्वे देवा उपगातारो मरुतः प्रतिहर्तार इन्द्रो निधनं ते देवाः
प्राणभृतः प्राणं मयि दधत्वेतद्वै सर्वमध्वर्युरुपाकुर्वन्नुद्गातृभ्यं

उपाकरोति ते देवाः प्राणभृतः प्राणं मयि दधत्वित्याहेतदेव
 सर्वमात्मन्धत् इडा देवहूर्मनुर्यज्ञनीर्बहस्पतिरुक्थामदानि
 शःसिषद् विश्वे देवाः (३)

सूक्तवाचः पृथिवि मातर्मा मां हिःसीर्मधुं मनिष्ये मधुं
 जनिष्ये मधुं वक्ष्यामि मधुं वदिष्यामि मधुमतीं देवेभ्यो
 वाचमुद्यासः शुश्रूषेण्यां मनुष्येभ्यस्तं मां देवा अवन्तु शोभायै
 पितरोऽनु मदन्तु॥ (४)

शःसिषद्विश्वे देवा अष्टाविंशतिश्च॥ [२]

वसवस्त्वा प्र वृहन्तु गायत्रेण छन्दसाऽग्नेः प्रियं पाथ
 उपेहि रुद्रास्त्वा प्र वृहन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथ
 उपेह्यादित्यास्त्वा प्र वृहन्तु जागतेन छन्दसा विश्वेषां देवानां प्रियं
 पाथ उपेहि मान्दासु ते शुक्र शुक्रमा धूनोमि भृन्दनासु कोतनासु
 नूतनासु रेशीषु मेरीषु वाशीषु विश्वभृत्सु माध्वीषु ककुहासु
 शक्ररीषु (५)

शुक्रासु ते शुक्र शुक्रमा धूनोमि शुक्रं ते शुक्लेण गृह्णाम्यहो
 रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिः। आऽस्मिन्नुग्रा अचुच्यवुर्दिवो धारा
 असञ्चत। ककुहः रूपं वृषभस्य रोचते बृहत्सोमः सोमस्य
 पुरोगाः शुक्रः शुक्रस्य पुरोगाः। यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै
 ते सोम सोमाय स्वाहोशित्कं देव सोम गायत्रेण छन्दसाऽग्नेः (६)

प्रियं पाथो अपीहि वशी त्वं देव सोम त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रस्य
 प्रियं पाथो अपीह्यस्मत्सखा त्वं देव सोम जागतेन छन्दसा
 विश्वेषां देवानां प्रियं पाथो अपीह्या नः प्राण एतु परावत
 आन्तरिक्षाद्विस्परि। आयुः पृथिव्या अध्यमृतमसि प्राणाय त्वा।
 इन्द्राग्नी मे वर्चः कृणुतां वर्चः सोमो बृहस्पतिः। वर्चो मे विश्वे
 देवा वर्चो मे धत्तमश्विना। दधन्वे वा यदीमनु वोचद्वह्मणि वेरु
 तत्। परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभवत्॥ (७)

शक्ररीप्सुर्बृहस्पतिः पञ्चविंशतिश्च॥

[३]

एतद्वा अपां नामधेयं गुह्यं यदाधावा मान्दासु ते शुक्र शुक्रमा
 धूनोमीत्याहापामेव नामधेयेन गुह्येन दिवो वृष्टिमव रुन्धे शुक्रं
 तं शुक्रेण गृह्णामीत्याहैतद्वा अहो रूपं यद्रात्रिः सूर्यस्य रश्मयो
 वृष्ट्या ईशतेऽहं एव रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिर्दिवो वृष्टिं च्यावयत्या-
 ऽस्मिन्नुग्रा - (८)

अचुच्यवुरित्याह यथायजुरेवैतत्ककुहः रूपं वृषभस्य रोचते
 बृहदित्याहैतद्वा अस्य ककुहः रूपं यद्वृष्टीं रूपेणैव वृष्टिमव रुन्धे
 यत्तं सोमादाभ्यं नाम जागृवीत्याहैष ह वै हविषा हविर्यजति
 योऽदाभ्यं गृहीत्वा सोमाय जुहोति परा वा एतस्याऽऽयुः प्राण
 एति (९)

योऽःशुं गृह्णात्या नः प्राण एतु परावत इत्याहाऽऽयुरेव

प्राणमात्मन्धत्तेऽमृतमसि प्राणाय त्वेति हिरण्यमभि व्यनित्यमृतं वै
 हिरण्यमायुः प्राणोऽमृतैर्नैवाऽऽयुरात्मन्धत्ते शतमानं भवति शतायुः
 पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यप उप स्पृशति भेषजं
 वा आपो भेषजमेव कुरुते॥ (१०)

उग्रा पुत्यापुस्त्रीणि च॥ [४]

वायुरसि प्राणो नाम सवितुराधिपत्येऽपानं मे दाश्चक्षुरसि
 श्रोत्रं नाम धातुराधिपत्य आयुर्मे दा रूपमसि वर्णो नाम
 बृहस्पतेराधिपत्ये प्रजां मे दा ऋतमसि सत्यं नामेन्द्रस्याऽऽधिपत्ये
 क्षत्रं मे दा भूतमसि भव्यं नाम पितृणामाधिपत्येऽपामोषधीनां
 गर्भं धा ऋतस्य त्वा व्योमन ऋतस्य (११)

त्वा विभूमन ऋतस्य त्वा विधर्मण ऋतस्य त्वा सत्यायुर्तस्य
 त्वा ज्योतिषे प्रजापतिर्विराजमपश्यत्तया भूतं च भव्यं चासृजत्
 तामृषिभ्यस्तिरोऽदधात्तां जमदग्निस्तपसाऽपश्यत्तया वै स
 पृश्नीन्कामानसृजत् तत्पृश्नीनां पृश्नित्वं यत्पृश्नयो गृह्यन्ते
 पृश्नीनेव तैः कामान् यजमानोऽव रुन्धे वायुरसि प्राणो (१२)

नामेत्याह प्राणापानावेवाव रुन्धे चक्षुरसि श्रोत्रं नामेत्याहाऽऽ-
 युरेवाव रुन्धे रूपमसि वर्णो नामेत्याह प्रजामेवाव रुन्धे ऋतमसि
 सत्यं नामेत्याह क्षत्रमेवाव रुन्धे भूतमसि भव्यं नामेत्याह पशवो
 वा अपामोषधीनां गर्भः पशूनेवा- (१३)

ऽव रुन्ध एतावद्वै पुरुषं पुरितस्तदेवाव रुन्ध ऋतस्य
 त्वा व्योमन् इत्याहेयं वा ऋतस्य व्योमेमामेवाभि जयत्यृतस्य
 त्वा विभूमन् इत्याहान्तरिक्षं वा ऋतस्य विभूमान्तरिक्षमेवाभि
 जयत्यृतस्य त्वा विधर्मण इत्याह द्यौर्वा ऋतस्य विधर्म दिवमेवाभि
 जयत्यृतस्य (१४)

त्वा सत्यायेत्याह दिशो वा ऋतस्य सत्यं दिश एवाभि
 जयत्यृतस्य त्वा ज्योतिष इत्याह सुवर्गो वै लोक ऋतस्य ज्योतिः
 सुवर्गमेव लोकमभि जयत्येतावन्तो वै देवलोकास्तानेवाभि जयति
 दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति
 तिष्ठति॥ (१५)

व्योमन ऋतस्य प्राणः पशून्वै विधर्म दिवमेवाभि जयत्यृतस्य पट्टत्वारिंशच्च॥ ——— [५]

देवा वै यद्यज्ञेन नावारुन्धत तत्परैरवारुन्धत तत्पराणां
 परत्वं यत्परै गृह्यन्ते यदेव यज्ञेन नावरुन्धे तस्यावरुद्धौ यं
 प्रथमं गृह्णातीममेव तेन लोकमभि जयति यं द्वितीयमन्तरिक्षं
 तेन यं तृतीयममुमेव तेन लोकमभि जयति यदेते गृह्यन्ते एषां
 लोकानामभिजित्या - (१६)

उत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाश्चौ गृह्यन्तेऽभिजित्यैवेमाँल्लोकान्पुनरिमं
 लोकं प्रत्यवरोहन्ति यत्पूर्वेष्वहःस्वितः पराश्चौ गृह्यन्ते तस्मादितः
 पराश्च इमे लोका यदुत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाश्चौ गृह्यन्ते तस्मादमुतो-
 ऽर्वाश्च इमे लोकास्तस्मादयातयाम्नो लोकान्मनुष्या उप

जीवन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यादृष्ट्य ओषधयः
सम्भवन्त्योषधयो (१७)

मनुष्याणामन्नं प्रजापतिं प्रजा अनु प्र जायन्त इति
परानन्विति ब्रूयाद्यद्गृह्णात्युद्ध्यस्त्वौषधीभ्यो गृह्णामीति तस्मादृष्ट्य
ओषधयः सम्भवन्ति यद्गृह्णात्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो गृह्णामीति
तस्मादोषधयो मनुष्याणामन्नं यद्गृह्णाति प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये
गृह्णामीति तस्मात्प्रजापतिं प्रजा अनु प्र जायन्ते ॥ (१८)

अभिजित्या ओषधयोऽष्टाचत्वारिंशच्च ॥ [६]

प्रजापतिर्देवासुरानसृजत तदनु यज्ञोऽसृज्यत यज्ञं छन्दांसि
ते विष्वश्चो व्यक्रामन्त्सोऽसुराननु यज्ञोऽपाक्रामद्यज्ञं छन्दांसि
ते देवा अमन्यन्तामी वा इदमभूवन् यद्वयं स्म इति ते
प्रजापतिमुपाधावन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिश्छन्दसां वीर्यमादाय तद्वः
प्र दास्यामीति स छन्दसां वीर्य- (१९)

मादाय तदेभ्यः प्रायच्छत्तदनु छन्दांस्यपाक्रामच्छन्दांसि
यज्ञस्ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं छन्दसां वीर्यं वेदाऽऽ-
श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कारो भवत्यात्मना पराऽस्य
भ्रातृव्यो भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मै कमध्वर्युरा श्रावयतीति
छन्दसां वीर्यायेति ब्रूयादेतद्वै (२०)

छन्दसां वीर्यमा श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कारो
 य एवं वेद सर्वायैरेव छन्दोभिरर्चति यत्किं चार्चति यदिन्द्रो
 वृत्रमहन्नमेध्यं तद्यद्यतीनपावपदमेध्यं तदथ कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ
 सऽस्थातो रित्याहुरिन्द्रस्य वा एषा यज्ञिया तनूर्यद्यज्ञस्तामेव
 तद्यजन्ति य एवं वेदोपैनं यज्ञो नमति॥ (२१)

स छन्दसां वीर्यं वा एव तदष्टौ च॥ [७]

आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं
 पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि रक्षतादिमम्। आ वृश्च्यते वा
 एतद्यजमानोऽग्निभ्यां यदेनयोः शृतङ्कृत्याथान्यत्रावभृथमवैत्यायुर्दा
 अग्ने हविषो जुषाण इत्यवभृथमवैष्यञ्जुहयादाहुत्यैवैनौ शमयति
 नार्तिमाच्छति यजमानो यत्कुसीद- (२२)

मप्रतीत्तं मयि येन यमस्य बलिना चरामि। इहैव सन्निरवदये
 तदेतत्तदग्ने अनृणो भवामि। विश्वलोप विश्वदावस्य त्वाऽऽ-
 सञ्जुहोम्यग्धादेकोऽहुतादेकः समसनादेकः। ते नः कृण्वन्तु
 भेषजं सदः सहो वरेण्यम्। अयं नो नभसा पुरः सऽस्फानो
 अभि रक्षतु। गृहाणामसमत्यै बहवो नो गृहा असन्ना। स त्वं
 नो (२३)

नभसस्पत ऊर्जं नो धेहि भद्रया। पुनर्नो नष्टमा कृधि
 पुनर्नो रयिमा कृधि। देवं सऽस्फान सहस्रपोषस्यैशिषे स नो

रा॒स्वाज्या॑नि॒ः रा॒यस्पोष॑ः सु॒वीर्य॑ः संव॒त्स॒रीणा॑ः स्व॒स्तिम् ।
 अ॒ग्नि॒र्वाव॑ य॒म इ॒यं य॒मी कु॒सीदं॑ वा ए॒तद्य॑मस्य॒ यज॑मान॒ आ द॑त्ते
 यदोष॑धीभिर्वेदिः॑ स्तृ॒णाति॑ यदनु॑पौष्य॒ प्रया॒याद्री॑वब॒द्धमे॑न- (२४)

म॒मुष्मि॑ल्लो॒के ने॑नीये॒रन् यत्कु॑सी॒दम॑प्र॒तीत्तं॑ मयी॒त्युपौ॑षती॒हैव॑
 सन् य॒मं कु॒सीदं॑ नि॒रव॑दाया॒नृणः॑ सु॒वर्गं॑ लो॒कमे॑ति॒ यदि॑ मि॒श्रमि॑व
 चरे॑दञ्जलिना॒ सक्तू॑न्प्रदा॒व्यै जुहु॑यादे॒ष वा अ॒ग्निर्वै॑श्वा॒नरो॑ यत्प्र॑दा॒व्यः
 स ए॒वैनं॑ स्वद॒यत्य॑ह्ना॒ वि॒धान्या॑मेकाष्ट॒काया॑म॒पूपं॑ चतुः॒शरा॑वं प॒क्त्वा
 प्रा॒तरे॑तेन॒ कक्ष॑मुपौषेद्यदि (२५)

द॒हति॑ पु॒ण्य॒समं॑ भवति॒ यदि॑ न द॒हति॑ पा॒प॒समं॑मे॒तेन॑
 ह स्म॒ वा ऋ॑षयः पुरा वि॒ज्ञाने॑न दी॒र्घस॒त्रमु॑प॒ यन्ति॒ यो वा
 उ॒पद्र॑ष्टार॒मुप॑श्रो॒तार॑मनु॒ख्याता॑र॒ वि॒द्वान् यज॑न्ते॒ सम॑मुष्मि॑ल्लो॒क
 इ॒ष्टापूर्ते॑न॒ गच्छ॑तेऽग्नि॒र्वा उ॒पद्र॑ष्टा वा॒युरु॑प॒श्रोता॑ऽऽदि॒त्योऽनु॑ख्या॒ता
 तान् य ए॒वं वि॒द्वान् यज॑न्ते॒ सम॑मुष्मि॑ल्लो॒क इ॒ष्टापूर्ते॑न॒ गच्छ॑तेऽयं
 नो॒ नभ॑सा पुर (२६)

इत्या॑हाऽग्नि॒र्वै नभ॑सा पु॒रोऽग्नि॑मे॒व तदा॑है॒तन्मे॑ गोपा॒येति॑ स
 त्वं नो॑ नभसस्पत॒ इत्या॑ह वा॒युर्वै नभ॑सस्पति॒र्वायु॑मे॒व तदा॑है॒तन्मे॑
 गोपा॒येति॑ दे॒वं स॑ऽस्फा॒नेत्या॑हासौ वा आ॒दि॒त्यो दे॒वः स॑ऽस्फा॒नं
 आ॒दि॒त्यमे॒व तदा॑है॒तन्मे॑ गोपा॒येति॑ ॥ (२७)

कुसीदन्वन्न एनमोषेद्यदि पुर आदित्यमेव तदाहृतन्मे गोपायेति॥ [८]

एतं युवानं परि वो ददामि तेन क्रीडन्तीश्चरत प्रियेण। मा नः
शाप्त जनुषा सुभागा रायस्पोषेण समिषा मदेम। नमो महिम्न उत
चक्षुषे ते मरुतां पितृस्तदहं गृणामि। अनु मन्यस्व सुयजा यजाम
जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यम्। देवानामेष उपनाह आसीदपां गर्भ
ओषधीषु न्यक्तः। सोमस्य द्रप्समवृणीत पूषा (२८)

बृहन्नद्रिरभवत्तदेषाम्। पिता वत्सानां पतिरघ्नियानामथो पिता
महतां गर्गराणाम्। वत्सो जरायुं प्रतिधुक्पीयूषं आमिक्षा मस्तु
घृतमस्य रेतः। त्वां गावोऽवृणत राज्याय त्वां हवन्त मरुतः
स्वर्काः। वर्ष्मन्क्षत्रस्य ककुभिं शिश्रियाणस्ततो न उग्रो वि भञ्जा
वसूनि। व्यृद्धेन वा एष पशुना यजते यस्यैतानि न क्रियन्त एष
ह त्वै समृद्धेन यजते यस्यैतानि क्रियन्ते॥ (२९)

पूषा क्रियन्त एषोऽष्टौ च॥ [९]

सूर्यो देवो दिविषद्भ्यो धाता क्षत्राय वायुः प्रजाभ्यः।
बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिष्मतीं जुहोतु। यस्यास्ते
हरितो गर्भोऽथो योनिर्हरिण्ययी। अङ्गान्यहुता यस्यै तां देवैः
समजीगमम्। आ वर्तन वर्तय नि निर्वर्तन वर्तयेन्द्र नर्दबुद।
भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभिरा वर्तया पुनः। वि ते भिनद्धि तकरीं
वि योनिं वि गवीन्यौ। वि (३०)

मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायुं च। बहिस्ते अस्तु बालिति।
 उरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीरं आनञ्ज गर्भम्। एकपदी
 द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी सप्तपद्यष्टापदी भुवनानुं
 प्रथताः स्वाहा। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम्।
 पिपृतां नो भरीमभिः॥ (३१)

गवीन्यौ वि चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [१०]

इदं वामास्ये हविः प्रियमिन्द्राबृहस्पती। उक्थं मदश्च
 शस्यते। अयं वां परि पिच्यते सोमं इन्द्राबृहस्पती। चारुर्मदाय
 पीतये। अस्मे इन्द्राबृहस्पती रयिं धत्तं शतग्विनम्। अश्वावन्तं
 सहस्रिणम्। बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः।
 इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु। वि
 ते विष्वग्वातजूतासो अग्ने भामासः (३२)

शुचे शुचंयश्चरन्ति। तुविम्रक्षासो दिव्या नवंग्वा वनां वनन्ति
 धृषता रुजन्तः। त्वामग्ने मानुषीरीडते विशो होत्राविदं विविचिं
 रत्नधातमम्। गुहा सन्तं सुभग विश्वदर्शतं तुविष्मणसं सुयजं
 घृतश्रियम्। धाता ददातु नो रयिमीशानो जगत्स्पतिः। स नः
 पूर्णेन वावनत्। धाता प्रजाया उत राय ईशे धातेदं विश्वं भुवनं
 जजान। धाता पुत्रं यजमानाय दाता (३३)

तस्मा उ हव्यं घृतवद्विधेम। धाता ददातु नो रयिं प्राचीं

जी॒वातु॑मक्षि॑ताम्। व॒यं दे॒वस्य॑ धीम॒हि सु॒म॒तिः स॒त्यरा॑धसः। धा॒ता
 द॑दातु दा॒शुषे॑ वसू॒नि प्र॒जाका॑माय मी॒दुषे॑ दुरो॒णे। तस्मै॑ दे॒वा
 अ॒मृताः॑ सं व्य॑यन्तां वि॒श्वे दे॒वासो॑ अ॒दि॒तिः स॒जोषाः॑। अनु॑ नो-
 ऽद्या॒नुम॑तिर्य॒ज्ञं दे॒वेषु॑ म॒न्यता॑म्। अ॒ग्निश्च॑ हव्य॒वाह॑नो भव॑तां दा॒शुषे॑
 म॒यः। अ॒न्विद॑नुमते॒ त्वं (३४)

म॒न्यासै॑ शं च॒ नः कृ॒धि। क्र॒त्वे द॒क्षाय॑ नो हि॒नु प्र ण॒ आयू॑ःषि
 तारि॑षः। अनु॑ म॒न्यता॑मनु॒मन्य॑माना प्र॒जाव॑न्तः र॒यिम॑क्षी॒यमा॑णम्।
 तस्यै॑ व॒यः हे॒डसि॑ माऽपि॑ भू॒म सा नो॑ दे॒वी सु॒हवा॒ शर्म॑ यच्छतु।
 यस्या॑मि॒दं प्र॒दिशि॑ यद्वि॒रोच॑तेऽनु॒मतिं॑ प्र॒ति भूष॑न्त्या॒यवः॑। यस्या॑
 उ॒पस्थ॑ उ॒र्वन्त॑रि॒क्षः सा नो॑ दे॒वी सु॒हवा॒ शर्म॑ यच्छतु। (३५)

रा॒काम॒हः सु॒हवाः॑ सु॒ष्टुती॑ हु॒वे शृ॒णोतु॑ नः सु॒भगा॒
 बोध॑तु त्मना॑। सी॒व्यत्व॑पः सू॒च्याऽच्छि॑द्यमा॒नया॑ द॑दातु वी॒रः
 श॒तदा॑यमु॒क्थ्यम्। यास्ते॑ रा॒के सु॒म॒तयः॑ सु॒पेश॑सो याभि॒र्ददा॑सि
 दा॒शुषे॑ वसू॒नि। ताभि॑र्नो अ॒द्य सु॒मना॑ उ॒पाग॑हि स॒हस्र॑पोषः
 सु॒भगे॒ ररा॑णा। सिनी॑वालि॒ या सु॑पा॒णिः। कु॒हूम॒हः सु॒भगा॑
 वि॒द्मना॑प॒सम॑स्मिन् य॒ज्ञे सु॒हवा॑ जोह॒वीमि॑। सा नो॑ द॑दातु श्रव॑णं
 पि॒तृणां॑ तस्या॑स्ते दे॒वि ह॒विषा॑ वि॒धेम। कु॒हूर्दे॒वाना॑म॒मृत॑स्य॒ पत्नी॑
 ह॒व्या नो॑ अ॒स्य ह॒विषा॑श्चि॒केतु॑। सं दा॒शुषे॑ कि॒रतु॑ भू॒रि वा॒मः
 रा॒यस्पोष॑ चि॒कितु॑षे॒ दधा॑तु॥ (३६)

भामांसो दाता त्वमन्तरिक्षं सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु श्रवणं चतुर्विंशतिश्च॥—[११]

अग्ने तेजस्विन्वायुर्वसवस्त्वैतद्वा अपां वायुरसि प्राणो नाम देवा वै यद्यज्ञेन न प्रजापतिर्देवासुरानायुर्दा
एतं युवानं सूर्यो देव इदं वामेकादश॥११॥

अग्ने तेजस्विन्वायुरसि छन्दसां वीर्यं मातरं च पट्विंशत्॥३६॥

अग्ने तेजस्विश्चिकितुषे दधातु॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः
समाप्तः॥ ३-३ ॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

वि वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञ ऋ॑ध्यते॒ यस्य॑ ह॒विर॑तिरिच्यते॒ सूर्यो॑ दे॒वो दि॑विष॒द्ध्य इ॒त्याह॑ बृ॒हस्प॑ति॒ना चै॒वास्य॑ प्र॒जाप॑ति॒ना च य॒ज्ञस्य॑ व्यृ॒द्धम॑पि॒ वप॑ति॒ रक्षा॑ँसि॒ वा ए॒तत्प॑शु॒ः स॑चन्ते॒ यदे॑कदे॒वत्य॑ आल॑ब्धो भू॒यान्भ॑वति॒ यस्या॑स्ते ह॒रितो॑ गर्भ॒ इत्या॑ह दे॒वत्रै॑वैना॒ गम॑यति॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्या॒ आ वर्त॑न वर्त॒येत्या॑ह (१)

ब्रह्म॑णै॒वैन॑मा वर्तयति॒ वि ते॑ भिन॒न्नि त॑क॒रीमि॒त्याह॑ यथा॒य॒जुरे॒वैत॑द॒रुद्र॑प्सो वि॒श्वरू॑प॒ इन्दु॑रि॒त्याह॑ प्र॒जा वै प॑शव॒ इन्दुः॑ प्र॒जयै॑वैनं प॒शुभिः॑ स॒मर्ध॑यति॒ दिवं॑ वै य॒ज्ञस्य॑ व्यृ॒द्धं ग॑च्छति॒ पृथि॒वीम॑तिरिक्तं॒ तद्य॑न्न श॒मये॑दार्ति॒माच्छे॑द्यज॒मानो॑ म॒ही द्यौः पृथि॒वी च॑ न॒ इत्या॑- (२)

ह॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मे॒व य॒ज्ञस्य॑ व्यृ॒द्धं चा॑तिरिक्तं॒ च श॑मयति॒ नार्ति॑माच्छेति॒ यज॑मानो॒ भस्म॑ना॒ऽभि स॑मू॒हति॒ स्व॒गाकृ॑त्या॒ अथो॑ अ॒नयो॑र्वा ए॒ष गर्भो॑ऽनयो॒रेवैनं॑ दधाति॒ यदे॒वद्ये॑दति॒ तद्रे॑चयेद्यन्नाव॒द्येत्प॑शो॒राल॑ब्धस्य॒ नाव॑ द्येत्पु॒रस्ता॒न्नाभ्या॑ अ॒न्यदे॒वद्ये॑दुपरि॒ष्टाद॒न्यत्पु॑रस्ता॒द्वै नाभ्यै॑ (३)

प्रा॒ण उ॒परि॑ष्टाद॒पानो॑ यावा॒नेव॑ प॒शुस्त॑स्याव॒ द्यति॑ विष्ण॒वे शि॒पिवि॑ष्टाय॒ जुहो॑ति॒ यद्वै य॒ज्ञस्या॑तिरिच्यते॒ यः प॑शोर्भू॒मा या

पुष्टिस्तद्विष्णुः शिपिविष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यतिरिक्तस्य
 शान्त्या अष्टाप्रद्विरण्यं दक्षिणाऽष्टापदी ह्येषाऽऽत्मा नवमः
 पशोरास्यां अन्तरकोश उष्णीषेणाऽऽविष्टितं भवत्येवमिव हि
 पशुरुल्बमिव चर्मव मांसमिवास्थीव यावानेव पशुस्तमात्वाऽव
 रुन्धे यस्यैषा यज्ञे प्रायश्चित्तिः क्रियत इष्ट्वा वसीयान्भवति॥ (४)

वर्तयेत्याह न इति वै नाम्या उल्बमिवैकविंशतिश्च॥ [१]

आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार।
 उपो ते अन्यो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्। आकूत्यै
 त्वा कामाय त्वा समृधे त्वा किक्किटा ते मनः प्रजापतये स्वाहा
 किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा किक्किटा ते चक्षुः सूर्याय स्वाहा
 किक्किटा ते श्रोत्रं द्यावापृथिवीभ्यां स्वाहा किक्किटा ते वाचं
 सरस्वत्यै स्वाहा (५)

त्वं तुरीयां वशिनीं वशासिं सकृद्यत्त्वा मनसा गर्भ आशयत्।
 वशा त्वं वशिनीं गच्छ देवान्सत्याः संन्तु यजमानस्य कामाः।
 अजासिं रयिष्ठा पृथिव्यां सीदोर्ध्वान्तरिक्षमुप तिष्ठस्व दिवि ते
 बृहद्भाः। तन्तु तन्वत्रजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रक्ष धिया
 कृतान्। अनुल्बणं वयत जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जनम्।
 मनसो हविरसि प्रजापतेर्वर्णो गात्राणां ते गात्रभाजो भूयास्म॥ (६)

सरस्वत्यै स्वाहा मनुस्त्रयोदश च॥ [२]

इमे वै स॒हाऽऽस्तां॑ ते वा॒युर्व्य॑वा॒त्ते गर्भ॑मदधातां॒ त॒ सोमः॑
 प्राज॑नयद॒ग्निर॑ग्र॒सत॒ स ए॒तं प्र॒जाप॑तिरा॒ग्नेय॑म॒ष्टाक॑पा॒लम॑पश्य॒त्तं
 निर॑वप॒त्तेनै॒वैना॑म॒ग्नेरधि॑ निर॑क्रीणा॒त्तस्मा॑द॒प्यन्य॑दे॒वत्या॑मा॒लभ॑मान
 आ॒ग्नेय॑म॒ष्टाक॑पा॒लं पु॒रस्ता॒न्निर्व॑पेद॒ग्नेरे॒वैना॑मधि॑ नि॒ष्क्री॒या ल॑भते
 यद्- (७)

वा॒युर्व्य॑वा॒त्तस्मा॑द्वा॒यव्या॑ यदि॒मे गर्भ॑मदधातां॒ तस्मा॑द्
 द्यावा॑पृथि॒व्या य॒त्सोमः॑ प्राज॑नयद॒ग्निर॑ग्र॒सत॒ तस्मा॑द॒ग्नीषो॑मीया
 यद॒नयो॑र्वि॒यत्यो॑र्वा॒गव॑द॒त्तस्मा॑त्सा॒रस्व॒ती यत्प्र॒जाप॑तिर॒ग्नेरधि॑
 निर॑क्रीणा॒त् तस्मा॑त्प्राजाप॒त्या सा वा ए॒षा सं॒र्वदे॒वत्या॑ यद॒जा
 व॒शा वा॒यव्या॑मा ल॑भेत॒ भूति॑कामो वा॒युर्वै क्षेपि॑ष्ठा दे॒वता॑ वा॒युमे॒व
 स्वेन॑ (८)

भा॒गधे॒येनो॑प॒ धाव॑ति॒ स ए॒वैनं॑ भूतिं गमयति द्यावापृथि॒व्यामा
 ल॑भेत॒ कृष॑माणः॒ प्रति॑ष्ठाका॒मो दि॒व ए॒वास्मै॑ प॒र्जन्यो॑ व॒र्षति॒
 व्य॑स्यामोष॒धयो॑ रोहन्ति॒ सम॑र्धु॒कम॑स्य॒ सस्यं॑ भ॒वत्य॑ग्नीषोमीया॒मा
 ल॑भेत॒ यः का॒मये॒तान्न॑वान॒न्नादः॑ स्या॒मित्य॑ग्नि॒नैवा॒न्नम॑व॒ रुन्धे॒
 सोमे॑ना॒न्नाद्य॑मन्न॒वाने॒वान्ना॒दो भ॑वति॒ सार॑स्व॒तीमा ल॑भेत॒ य - (९)

ई॒श्वरो॑ वा॒चो वदि॑तोः सन्वाचं॒ न वदे॑द्वाग्वै सर॑स्वती
 सर॑स्वतीमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनो॑प॒ धाव॑ति॒ सैवा॑स्मिन्वाचं॒ दधा॑ति
 प्राजाप॒त्यामा ल॑भेत॒ यः का॒मये॒तान॑भिजित॒मभि॑ ज॒येय॑मिति॒
 प्र॒जाप॑तिः॒ सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒वान॑भिजित॒मभि॑ ज॒यति॒

वाय॒व्य॒यो॒पाक॑रोति वा॒योरे॒वैना॑मव॒रुध्या ल॑भत॒ आकू॑त्यै त्वा॒
कामा॑य॒ त्वे- (१०)

त्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतत्कि॑क्किटा॒कारं जु॑होति कि॒क्किटा॑क॒रेण॒ वै
ग्रा॒म्याः प॒शवो॑ रमन्ते प्रा॒रण्याः प॑तन्ति यत्कि॑क्किटा॒कारं जु॑होति
ग्रा॒म्याणां॑ प॒शूनां धृ॑त्यै पर्य॒ग्नौ क्रि॒यमाणे जु॑होति जी॒वन्ती॑मे॒वैना॑
सुव॑र्गं लो॒कं ग॑मयति॒ त्वं तुरी॑या व॒शिनी॑ व॒शासी॑त्या॑ह दे॒वत्रै॑वैनां
गम॑यति स॒त्याः सं॒न्तु यज॑मानस्य॒ कामा॑ इत्या॑हैष वै कामो (११)

यज॑मानस्य॒ यदना॑र्त उ॒दृचं गच्छ॑ति॒ तस्मा॑दे॒वमा॑हा॒जासि॑
रयि॑ष्ठेत्या॑हैष्वे॒वैनां॑ लो॒केषु॑ प्रति॑ष्ठापयति दि॒वि ते बृ॑हद्वा
इत्या॑ह सुव॑र्ग ए॒वास्मै॑ लो॒के ज्योति॑र्दधाति॒ तन्तुं॑ त॒न्वन्न॑ज॒सो
भा॒नुम॑न्विहीत्या॑हे॒माने॒वास्मै॑ लो॒कां ज्योति॑ष्मतः करोत्यनु॒ल्बणं॑
व॑यत॒ जोगु॑वा॒मप॒ इत्या॑- (१२)

ह॒ यदे॒व य॒ज्ञ उ॒ल्बणं॑ क्रि॒यते॒ तस्यै॑वैषा शान्ति॒र्मनु॑र्भव॒ जन॑या॒
दैव्यं॑ ज॒नमि॑त्या॑ह मा॒नुव्यो॑ वै प्र॒जास्ता ए॒वाद्याः॑ कुरुते॒ मन॑सो
ह॒विर्सी॑त्या॑ह स्व॒गाकृ॑त्यै गात्रा॑णां ते गात्र॒भाजो॑ भूया॒स्मेत्या॑हा-
ऽऽशिष॑मे॒वैता॑मा शा॒स्ते तस्यै॑ वा ए॒तस्या॑ ए॒कमे॒वादे॑वयज॒नं
यदा॑ल॒ब्धायाम॑भ्रो (१३)

भव॑ति॒ यदा॑ल॒ब्धायाम॑भ्रः स्याद॒प्सु वा॑ प्र॒वेशये॑त्सर्वा॑ वा॒

प्राशजीयाद्यदप्सु प्रवेशयेद्यज्ञवेशसं कुर्यात्सर्वमेव प्राशजीया-
दिन्द्रियमेवाऽऽत्मन्येते सा वा एषा त्रयाणामेवावरुद्धा संवत्सरसदः
सहस्रयाजिनो गृहमेधिनास्त एवैतया यजेरन्तेषामेवैषाऽऽप्ता ॥ (१४)

यथस्वेन सारस्वतीमा लभेत् यः कामाय त्वा कामोऽप इत्युभो द्विचत्वारिंशच्च ॥ — [३]

चित्तं च चित्तिश्चाकूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च
शक्करीश्च दर्शश्च पूर्णमासश्च बृहच्च रथन्तरं च प्रजापतिर्जयानिन्द्राय
वृष्णे प्रायच्छदुग्रः पृतनाज्येषु तस्मै विशः समनमन्त सर्वाः
स उग्रः स हि हव्यो बभूव देवासुराः संयत्ता आसन्थ्स इन्द्रः
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयान्प्रायच्छत्तानं जुहोत्ततो वै देवा
असुरानजयन् यदजयन्तञ्जयानां जयत्वः स्पर्धमानेनैते होतव्या
जयत्येव तां पृतनाम् ॥ (१५)

उप पञ्चविंशतिश्च ॥ — [४]

अग्निर्भूतानामधिपतिः स माऽवत्विन्द्रो ज्येष्ठानां यमः पृथिव्या
वायुरन्तरिक्षस्य सूर्यो दिवश्चन्द्रमा नक्षत्राणां बृहस्पतिर्ब्रह्मणो मित्रः
सत्यानां वरुणोऽपाः समुद्रः स्रोत्यानामन्नः साम्राज्यानामधिपति
तन्माऽवतु सोम ओषधीनां सविता प्रसवानां रुद्रः पशूनां
त्वष्टा रूपाणां विष्णुः पर्वतानां मरुतो गुणानामधिपतयस्ते मा-
ऽवन्तु पितरः पितामहाः परेऽवरे ततोस्ततामहा इह माऽवत।
अस्मिन्ब्रह्मन् अस्मिन्क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्यां पुरोधायामस्मिन्कर्मन्स्यां

देवहूत्याम्॥ (१६)

अवरे सप्तदश च॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा
एतानभ्यातानानपश्यन्तानभ्यातन्वत यद्देवानां कर्मासीदार्ध्यत
तद्यदसुराणां न तदार्ध्यत येन कर्मणेश्चेत्तत्र होतव्या ऋध्रोत्येव
तेन कर्मणा यद्विश्वे देवाः समभरन्तस्मादभ्याताना वैश्वदेवा
यत्प्रजापतिर्जयान्प्रायच्छुत्तस्माञ्जयाः प्राजापत्या - (१७)

यद्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृतां राष्ट्रभृत्त्वं ते देवा
अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत जयैरजयत्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत
यद्देवा अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत तदभ्यातानानामभ्यातानत्वं
यज्जयैरजयन्तञ्जयानां जयत्वं यद्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृतां
राष्ट्रभृत्त्वं ततो देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्श्याथ्स
एताञ्जुहुयादभ्यातानैरेव भ्रातृव्यानभ्यातनुते जयैर्जयति राष्ट्रभृद्भी
राष्ट्रमा दत्ते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (१८)

प्राजापत्याः सौष्टादश च॥ [६]

ऋताषाडृतधामाग्निर्गन्धर्वस्तस्यौषधयोऽप्सरस ऊर्जो नाम
स इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः
स्वाहा संहितो विश्वसामा सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरसं
आयुवः सुषुम्नः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो

बे॒कुर॑यो भुज्युः सु॒प॒र्णो य॒ज्ञो ग॑न्ध॒र्वस्तस्य॑ दक्षि॑णा अ॒प्सर॑सः
स्त॒वाः प्र॒जाप॑तिर्वि॒श्वक॑र्मा॒ मनो॑ (१९)

गन्ध॒र्वस्तस्य॑ र॒क्षामा॑न्य॒प्सर॑सो वह्न॑य इषि॒रो वि॒श्वव्य॑चा
वातो॑ गन्ध॒र्वस्तस्या॑ऽऽपो॑ऽप्सर॑सो मु॒दा भुव॑नस्य प॒ते यस्य॑
त उ॒परि॑ गृहा इ॒ह च॑। स नो॑ रा॒स्वाज्या॑निः रा॒यस्पोष॑
सु॒वीर्य॑ संव॒त्सरी॑णाऽस्व॒स्तिम्। प॒रमे॑ष्ठ्यधि॑पतिर्मृ॒त्युर्गन्ध॑र्वस्तस्य
वि॒श्वम॑प्सर॒सो भुवः॑ सु॒क्षितिः॑ सुभू॑तिर्भद्र॒कृत्सुव॑र्वा॒न्यर्ज॑न्यो
गन्ध॒र्वस्तस्य॑ वि॒द्युतो॑ऽप्सर॑सो रुचो॑ दू॒रेहे॑तिरमृ॒डयो॑ - (२०)

मृ॒त्युर्गन्ध॑र्वस्तस्य॑ प्र॒जा अ॑प्सर॒सो भी॒रुव॑श्चारुः कृ॒पण॑का॒शी
कामो॑ गन्ध॒र्वस्तस्या॑ऽऽध॒योऽप्सर॑सः शोच॑यन्ती॒र्नाम॑ स इ॒दं ब्र॑ह्म
क्ष॒त्रं पा॑तु ता इ॒दं ब्र॑ह्म क्ष॒त्रं पा॑न्तु तस्मै॒ स्वाहा॑ ताभ्यः॒ स्वाहा॑ स
नो॑ भुव॑नस्य प॒ते यस्य॑ त उ॒परि॑ गृहा इ॒ह च॑। उ॒रु ब्र॑ह्मणे॒ऽस्मै
क्ष॒त्राय॑ म॒हि श॑र्म यच्छ॥ (२१)

मनो॑ऽमृ॒डयः॑ षट्त्वारि॑ंशच्च॥ [७]

रा॒ष्ट्रका॑माय हो॒तव्या॑ रा॒ष्ट्रं वै रा॑ष्ट्रभृ॒तो रा॒ष्ट्रेणै॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रम॑व
रुन्धे रा॒ष्ट्रमे॒व भ॑वत्या॒त्मने॑ हो॒तव्या॑ रा॒ष्ट्रं वै रा॑ष्ट्रभृ॒तो रा॒ष्ट्रं प्र॒जा
रा॒ष्ट्रं प॒शवो॑ रा॒ष्ट्रं यच्छे॑ष्टो भव॑ति रा॒ष्ट्रेणै॒व रा॒ष्ट्रम॑व रुन्धे वसि॑ष्ठः
समा॒नाना॑ भव॑ति ग्राम॑कामाय हो॒तव्या॑ रा॒ष्ट्रं वै रा॑ष्ट्रभृ॒तो रा॒ष्ट्रं
संजा॑ता रा॒ष्ट्रेणै॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रं संजा॑तानव रुन्धे ग्रा॒- (२२)

म्येव भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै सजातानव रुन्धे
 त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या ओजो
 वै राष्ट्रभृत ओजो रथ ओजसैवास्मा ओजोऽव रुन्ध ओजस्यैव
 भवति यो राष्ट्रादपभूतः स्यात्तस्मै होतव्या यावन्तोऽस्य रथाः
 स्युस्तान्ब्रूयाद्युद्धमिति राष्ट्रमेवास्मै युनक्त्या- (२३)

हुतयो वा एतस्याक्लृप्ता यस्य राष्ट्रं न कल्पते स्वरथस्य दक्षिणं
 चक्रं प्रवृह्य नाडीमभि जुहुयादाहुतीरेवास्य कल्पयति ता अस्य
 कल्पमाना राष्ट्रमनु कल्पते सङ्ग्रामे संयत्ते होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो
 राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते ये सङ्ग्रामं संयन्ति यस्य पूर्वस्य
 जुह्वति स एव भवति जयति तं सङ्ग्रामं मान्युक इध्मो (२४)

भवत्यङ्गारा एव प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य सेनां
 प्रति वेष्टयन्ति य उन्माद्येत्तस्मै होतव्या गन्धर्वाप्सरसो वा
 एतमुन्मादयन्ति य उन्माद्यत्येते खलु वै गन्धर्वाप्सरसो
 यद्राष्ट्रभृतस्तस्मै स्वाहा ताम्यः स्वाहेति जुहोति तेनैवैनाञ्छमयति
 नैयग्रोध औदुम्बर आश्वत्थः प्लाक्ष इतीध्मो भवत्येते वै
 गन्धर्वाप्सरसा गृहाः स्व एवैना- (२५)

नायतने शमयत्यभिचरता प्रतिलोमं होतव्याः प्राणानेवास्य
 प्रतीचः प्रति यौति तं ततो येन केन च स्तृणुते स्वकृत इरिणे
 जुहोति प्रदरे वैतद्वा अस्यै निर्ऋतिगृहीतं निर्ऋतिगृहीत एवेनं

निर्ऋत्या ग्राहयति यद्वाचः क्रूरं तेन वर्षद्वरोति वाच एवैनं क्रूरेण
प्र वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति यस्य कामयेतान्नाद्य- (२६)

मा ददीयेति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पतु
इति तृणानि सं गृहीयात्प्रजापतिर्वै भुवनस्य पतिः प्रजा-
पतिनैवास्यान्नाद्यमा दत्त इदमहमप्यायुणस्यान्नाद्यं
हरामीत्याहान्नाद्यमेवास्य हरति षड्विहरति षड्वा ऋतवः
प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमादायर्तवोऽस्मा अनु प्र यच्छन्ति (२७)

यो ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तः स्थलेऽवसाय्यं ब्रह्मौदनं
चतुःशरावं पक्त्वा तस्मै होतव्या वर्षं वै राष्ट्रभृतो वर्षं स्थलं
वर्षणैवेनं वर्षं समानानां गमयति चतुःशरावो भवति दिक्ष्वेव
प्रति तिष्ठति क्षीरे भवति रुचमेवास्मिन्दधात्युद्धरति श्रुतत्वाय
सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय चत्वारं आर्षेयाः प्राश्नन्ति दिशामेव
ज्योतिषि जुहोति॥ (२८)

ग्रामी युनक्तीध्मः स्व एवेनान्नाद्यं यच्छन्त्येकान्नपञ्चाशच्च॥ [८]

देविका निर्वपेत्प्रजाकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव
खलु वै प्रजाश्छन्दोभिरेवास्यै प्रजाः प्र जनयति प्रथमं धातारं
करोति मिथुनी एव तेन करोत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते
राका प्र सिनीवाली जनयति प्रजास्वेव प्रजातासु कुह्वा वाचं
दधात्येता एव निर्वपेत्पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसी-

(२९)

व खलु वै पशवश्छन्दाभिरेवास्मै पशून् जनयति प्रथमं
धातारं करोति प्रैव तेन वापयत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते
राका प्र सिनीवाली जनयति पशून् प्रजातान्कुह्वी प्रतिष्ठापयत्येता
एव निर्वपेद्गामकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव खलु वै
ग्रामश्छन्दाभिरेवास्मै ग्राम- (३०)

मव रुन्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं ग्रामस्य
दधात्येता एव निर्वपेज्ज्योगामयावी छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि
खलु वा एतमभि मन्यन्ते यस्य ज्योगामयति छन्दाभिरेवैनमगदं
करोति मध्यतो धातारं करोति मध्यतो वा एतस्याक्लृप्तं यस्य
ज्योगामयति मध्यत एवास्य तेन कल्पयत्येता एव निर्- (३१)

वपेद्यं यज्ञो नोपनमेच्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि
खलु वा एतं नोप नमन्ति यं यज्ञो नोपनमति प्रथमं धातारं
करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनं यज्ञो नमत्येता
एव निर्वपेदीजानश्छन्दांसि वै देविका यातयामानीव खलु वा
एतस्य छन्दांसि य ईजान उत्तमं धातारं करो- (३२)

त्युपरिष्ठादेवास्मै छन्दांस्ययातयामान्यव रुन्ध उपैनमुत्तरो
यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेद्यं मेधा नोपनमेच्छन्दांसि वै

देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतं नोपं नमन्ति यं मेधा नोपनमन्ति
प्रथमं धातारं करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनं मेधा
नमत्येता एव निर्वपे- (३३)

द्रुक्कामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव खलु वै
रुक्छन्दाभिरेवास्मिन्नुचं दधाति क्षीरे भवन्ति रुचमेवास्मिन्दधति
मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं रुचो दधाति गायत्री
वा अनुमतिस्त्रिष्टुग्राका जगती सिनीवाल्यानुष्टुप्कुहूर्धाता वषट्कारः
पूर्वपक्षो राकाऽपरपक्षः कुहूरमावास्या सिनीवाली पौर्णमास्यनु-
मतिश्चन्द्रमा धाताऽष्टौ (३४)

वसवोऽष्टाक्षरा गायत्र्येकादश रुद्रा एकादशाक्षरा
त्रिष्टुब्धादशादित्या द्वादशाक्षरा जगती प्रजापतिरनुष्टुब्धाता
वषट्कार एतद्वै देविकाः सर्वाणि च छन्दांसि सर्वाश्च देवता
वषट्कारस्ता यथ्सह सर्वा निर्वपेदीश्वरा एनं प्रदहो द्वे प्रथमे निरुप्य
धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे निर्वपेत्तथैनं न प्र दहन्त्यथो यस्मै
कामाय निरुप्यन्ते तमेवाऽऽभिरुपाऽऽप्नोति॥ (३५)

पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि ग्रामङ्कल्पयत्येता एव निरुत्तमन्यातारं करोति मेधा नमत्येता
एव निर्वपेदष्टौ दहन्ति नवं च॥ देविकाः प्रजाकामो मिथुनी पशुकाम॥—————[९]

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्त्स्वावेशो अनमीवो भवा नः।
यत्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। वास्तोष्पते

शग्मयां स॒सदां ते सक्षीमहिं र॒ण्वयां गातुम॒त्या॥ आवः क्षेमं उ॒त
योगे वरं नो यूयं पा॒त स्व॒स्तिभिः सदा नः॥ यत्स्या॒यं प्रा॒तरग्नि॒होत्रं
जुहोत्या॑हुतीष्ट॒का ए॒व ता उप॑ धत्ते (३६)

यज॑मानोऽहोरा॒त्राणि वा ए॒तस्येष्ट॑का य आहि॑ताग्नि॒र्यत्स्या॒यं
प्रा॒तर्जुहोत्य॑होरा॒त्राण्ये॒वाऽऽस्वेष्ट॑काः कृ॒त्वोप॑ धत्ते दश॑ समा॒नत्र
जुहोति॑ दशाक्षरा वि॒राङ्गि॒राज॑मे॒वास्वेष्ट॑कां कृ॒त्वोप॑ धत्तेऽथो
वि॒राज्ये॒व य॒ज्ञमा॑प्नोति चि॒त्यंश्चित्यो॑ऽस्य भवति तस्मा॒द्यत्र
दशो॑षित्वा प्र॒याति॑ तद्य॒ज्ञवा॑स्त्ववा॑स्त्वे॒व तद्यत्ततो॑ऽर्वाचीनः (३७)

रु॒द्रः खलु॑ वै वा॑स्तोष्प॒तिर्यद॑हु॒त्वा वास्तोष्प॒तीयं॑ प्रया॒याद्रु॒द्र
ए॒नं भू॒त्वाऽग्नि॑र॒नूत्थाय॑ ह॒न्याद्वास्तोष्प॒तीयं॑ जुहोति भाग॒धेये॑नै॒वैनः॑
शम॑यति॒ नार्ति॑माच्छति॒ यज॑मानो यद्यु॒क्ते जु॑हुयाद्यथा प्रया॒ते
वास्ता॒वाहु॑तिं जुहोति॑ ता॒दृगे॒व तद्य॑दयु॒क्ते जु॑हुयाद्यथा क्षेम॒ आहु॑तिं
जुहोति॑ ता॒दृगे॒व तद॑हु॒तम॑स्य वास्तोष्प॒तीयः॑ स्याद् (३८)

दक्षि॑णो यु॒क्तो भ॑वति स॒व्योऽयु॒क्तोऽथ॑ वास्तोष्प॒तीयं॑
जुहोत्यु॒भय॑मे॒वाक॑र॒परि॑वर्गमे॒वैनः॑ शम॑यति॒ यदे॒कया॑ जुहुयाद्द्वि॒होमं॑
कु॒र्यात्पु॑रोनुवा॒क्याम॑नूच्य॒ याज्य॑या जुहोति सदे॒वत्वाय॑ यद्धु॒त
आ॒द्ध्यद्वा॒द्रुद्रं॑ गृ॒हान॑न्वारो॒हये॒द्यद॑व॒क्षाणा॒न्यसं॑ प्रक्षाप्य प्रया॒याद्यथा॑
य॒ज्ञवे॑श॒सं वा॑ऽऽद॒हनं॑ वा ता॒दृगे॒व तद॑यं ते योनि॑र॒ऋत्वि॒य
इत्य॑रण्योः स॒मारो॑हय- (३९)

त्येष वा अग्रेयोनिः स्व एवैनं योनौ समारोहयत्यथो
 खल्वाहुर्यदरण्योः समारूढो नश्येदुदस्याग्निः सीदेत्पुनराधेयः
 स्यादिति या ते अग्रे यज्ञियां तनूस्तयेह्या रोहेत्यात्मन्त्समारोहयते
 यजमानो वा अग्रेयोनिः स्वायामेवैनं योन्याः समारोहयते॥ (४०)

धत्तेऽर्वाचीनं स्यात्समारोहयति पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [१०]

त्वमग्रे बृहद्वयो दधांसि देव दाशुषे। कविर्गृहपतिर्युवा॥
 हव्यवाङ्गिरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे।
 सुगारुहपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्रियख्सम्मिमीहि श्रवांसि। त्वं
 च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे। प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः।
 ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणाम्। श्येनो
 गृध्राणां स्वधितिर्वनानां सोमः (४१)

पवित्रमत्येति रेभन्। आ विश्वदेवः सत्पतिः सूक्तेरद्या
 वृणीमहे। सत्यसंवः सवितारम्॥ आ सत्येन रजसा वर्तमानो
 निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति
 भुवना विपश्यन्। यथा नो अदितिः करत्पश्चे नृभ्यो यथा गवै।
 यथा तोकाय रुद्रियम्। मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो
 गोषु मा (४२)

नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीरुहविष्मन्तो
 नमसा विधेम ते। उदप्रुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव

घोषाः। गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावन्।
 हृ॒सैरिव॑ सखिभिर्वावदद्भिरश्मन्मयानि नहन्ता व्यस्यन्।
 बृहस्पतिरभि कनिक्कदद्वा उत प्रास्तौदुच्चं विद्वा॑ अंगायत्। एन्द्र॑
 सान॒सि॑ रयि॑ (४३)

स॒जित्वा॑न॒ सदा॒सह॑म्। व॒र्षिष्ठ॑मूतये॑ भर। प्र संसाहिषे
 पुरु॑हूत॒ शत्रू॑ज्येष्ठस्ते शुष्मं इ॒ह रा॒तिर॑स्तु। इन्द्रा॑ भ॒र दक्षि॑णेना
 वसू॑नि पतिः सिन्धू॑नामसि रे॒वती॑नाम्। त्व॑ सु॒तस्य॑ पी॒तये॑ सद्यो
 वृद्धो अ॑जायथाः। इन्द्र॒ ज्यैष्ठ्या॑य सु॒क्रतो॑। भुव॑स्त्वमिन्द्र॒ ब्रह्म॑णा
 म॒हान्भुवो॑ विश्वेषु॒ सर्व॑नेषु य॒ज्ञियः॑। भुवो॑ नृ॒श्च्यौ॒तो विश्व॑स्मिन्भरे
 ज्येष्ठ॑श्च॒ मन्त्रो॑ (४४)

विश्वच॑र्षणे। मि॒त्रस्य॑ च॒र्षणी॑धृतः श्रवो॑ दे॒वस्य॑ सान॒सिम्।
 स॒त्यं चि॒त्रश्र॑वस्तमम्। मि॒त्रो ज॑नान् यातयति प्रजा॒नन्मि॒त्रो
 दा॑धार पृथि॒वीमु॑त द्याम्। मि॒त्रः कृ॑ष्टीरनि॒मिषा॑भि च॒ष्टे स॒त्याय॑
 ह॒व्यं घृ॑तवद्विधेमा। प्र स मि॒त्र म॑र्तो अस्तु प्रय॑स्वान् यस्त
 आ॒दित्य॑ शि॒क्षति॑ व्र॒तेन॑। न ह॑न्यते न जी॑यते त्वो॒तो नै॒नम॑हो
 अ॒श्नोत्य॑न्ति॒तो न दू॑रात्। य- (४५)

च्चि॒द्धि ते॒ विशो॑ यथा॒ प्र दे॑व वरुण व्रतम्। मि॒नीम॑सि द्यवि॑द्यवि।
 यत्किं चे॒दं व॑रुण॒ दैव्ये॒ जने॑ऽभिद्रोहं म॑नुष्या॑श्चरामसि। अचि॑त्ती
 यत्तव॑ धर्मा॒ युयो॑पिम मा न॒स्तस्मा॑दे॒नसो॑ देव रीरिषः। कि॒तवा॑सो
 यद्रि॑रि॒पुर्न दी॒वि यद्वा॑ घा स॒त्यमु॑त यन्न वि॒द्म। सर्वा॑ ता वि॒ष्य

शिथिरेवं देवाथा ते स्याम वरुण प्रियासः॥ (४६)

सोमो गोषु मा रयिं मन्त्रो यच्छिथिरा सप्त च॥—————[११]

वि वा एतस्याऽऽ वांयो इमे वै चित्तश्चाग्निर्भूतानां देवा वा अभ्यातानानृतपाद्वाष्ट्रकामाय देविका
वास्तौष्पते त्वमग्ने बृहदेकादश॥११॥

वि वा एतस्येत्याह मृत्युर्गन्धर्वोऽव रुन्धे मध्यतस्त्वमग्ने बृहथ्यद्वत्वारि९शत्॥४६॥

वि वा एतस्यं प्रियासः॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः

समाप्तः ॥ ३-४ ॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाया।
 तस्यां देवा अधि संवसन्त उत्तमे नाकं इह मादयन्ताम्। यत्ते देवा
 अदधुर्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा। सा नो यज्ञं पिपृहि
 विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम्। निवेशनी सङ्गमनी वसूनां
 विश्वा रूपाणि वसून्यावेशयन्ती। सहस्रपोषः सुभगा रराणा सा
 न आ गन्वर्चसा (१)

संविदाना। अग्नीषोमौ प्रथमौ वीर्येण वसून्नुद्रानादित्यानिह
 जिन्वतम्। माध्यः हि पौर्णमासं जुषेथां ब्रह्मणा वृद्धौ
 सुकृतेन सातावथास्मभ्यः सहवीराः रयिं नि यच्छतम्।
 आदित्याश्चाङ्गिरसश्चाग्नीनादधत ते दर्शपूर्णमासौ प्रैप्सन्तेषा-
 मङ्गिरसां निरुतः हविरासीदथाऽऽदित्या एतौ होमावपश्यन्ता-
 वजुहवुस्ततो वै ते दर्शपूर्णमासौ (२)

पूर्व आऽलभन्त दर्शपूर्णमासावालभमान एतौ होमौ
 पुरस्ताञ्जुहुयात्साक्षादेव दर्शपूर्णमासावा लभते ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासावालभेत य एनयोरनुलोमं च
 प्रतिलोमं च विद्यादित्यमावास्याया ऊर्ध्वं तदनुलोमं पौर्णमास्यै
 प्रतीचीनं तत्प्रतिलोमं यत्पौर्णमासीं पूर्वामालभेत प्रतिलोममेनावा

लभेतामुमपक्षीयमाणमन्वपं (३)

क्षीयेत सारस्वतौ होमौ पुरस्ताञ्जुहुयादमावास्यां वै
 सरस्वत्यनुलोममेवैनावा लभतेऽमुमाप्यायमानमन्वा प्यायत
 आग्नावैष्णवमेकादशकपालं पुरस्तान्निर्वपेत्सरस्वत्यै चरुः सरस्वते
 द्वादशकपालं यदाग्नेयो भवत्यग्निर्वै यज्ञमुखं यज्ञमुखमेवर्द्धि
 पुरस्ताद्धत्ते यद्वैष्णवो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवारभ्य प्र
 तनुते सरस्वत्यै चरुर्भवति सरस्वते द्वादशकपालोऽमावास्यां वै
 सरस्वती पूर्णमासः सरस्वान्तावेव साक्षादा रभत ऋध्नोत्याभ्यां
 द्वादशकपालः सरस्वते भवति मिथुनत्वाय प्रजात्यै मिथुनौ गावौ
 दक्षिणा समृद्धौ॥ (४)

वर्चसा वै ते दर्शपूर्णमासावपं तनुते सरस्वत्यै पञ्चविंशतिश्च॥ [१]

ऋषयो वा इन्द्रं प्रत्यक्षं नापश्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षमपश्यत्सो-
 ऽब्रवीद्वाह्मणं ते वक्ष्यामि यथा त्वत्पुरोहिताः प्रजाः
 प्रजनिष्यन्तेऽथ मेतरेभ्य ऋषिभ्यो मा प्र वोच इति तस्मां
 एतान्स्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः प्रजाः प्राजायन्त
 तस्माद्वासिष्ठो ब्रह्मा कार्यः प्रैव जायते रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं
 जिन्वे- (५)

त्याह देवा वै क्षयो देवेभ्य एव यज्ञं प्राऽऽह प्रेतिरसि धर्माय
 त्वा धर्मं जिन्वेत्याह मनुष्या वै धर्मो मनुष्येभ्य एव यज्ञं प्रा-

ऽऽहान्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्वेत्याहैभ्य एव लोकेभ्यो यज्ञं
प्राऽऽहं विष्टम्भोऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्वेत्याह वृष्टिमेवाव (६)

रुन्धे प्रवास्यनुवासीत्याह मिथुनत्वायोशिगंसि वसुभ्यस्त्वा
वसूञ्जिन्वेत्याहाष्टौ वसवं एकादश रुद्रा द्वादशाऽऽदित्या
एतावन्तो वै देवास्तेभ्य एव यज्ञं प्राऽऽहौजोऽसि पितृभ्यस्त्वा
पितृञ्जिन्वेत्याह देवानेव पितृननु सं तनोति तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा
प्रजा जिन्वे- (७)

त्याह पितृनेव प्रजा अनु सं तनोति पृतनाषाडंसि
पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्वेत्याह प्रजा एव पशूननु सं तनोति
रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वेत्याहौषधीष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयत्यभि-
जिदंसि युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्याहभिजित्या अधिपतिरसि
प्राणाय त्वा प्राणं (८)

जिन्वेत्याह प्रजास्वेव प्राणान्दधाति त्रिवृदंसि प्रवृदसीत्याह
मिथुनत्वाय स०रोहोऽसि नीरोहोऽसीत्याह प्रजात्यै वसुकोऽसि
वेषंश्रिरसि वस्यंष्टिरसीत्याह प्रतिष्ठित्यै॥ (९)

जिन्वेत्यव प्रजा जिन्व प्राणान्त्रिंशच्च॥ [२]

अग्निना देवेन पृतना जयामि गायत्रेण छन्दसा त्रिवृता स्तोमेन
रथन्तरेण साम्ना वषट्कारेण वज्रेण पूर्वजान्भ्रातृव्यानधरान्पादयाम्यवै-
नान्बाधे प्रत्यैनान्नुदेऽस्मिन्क्षयेऽस्मिन्भूमिलोके योऽस्मान्द्वेष्टि यं

च वयं द्विष्मो विष्णोः क्रमेणात्येनान्क्रामामीन्द्रेण देवेन पृतना
जयामि त्रैष्टुभेन छन्दसा पञ्चदशेन स्तोमेन बृहता साम्ना वषट्कारेण
वज्रेण (१०)

सहजान् विश्वेभिर्देवेभिः पृतना जयामि जागतेन छन्दसा
सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन साम्ना वषट्कारेण वज्रेणापरजानिन्द्रेण
सयुजो वयं सासह्याम पृतन्यतः। घन्तो वृत्राण्यप्रति। यत्ते अग्ने
तेजस्तेनाहं तेजस्वी भूयासं यत्ते अग्ने वर्चस्तेनाहं वर्चस्वी भूयासं
यत्ते अग्ने हरस्तेनाहं हरस्वी भूयासम्॥ (११)

बृहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण षट्त्वारिंशच्च॥ [३]

ये देवा यज्ञह्नो यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासते। अग्निर्मा तेभ्यो
रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम्। आगन्म मित्रावरुणा वरेण्या रात्रीणां
भागो युवयोर्यो अस्ति। नार्कं गृह्णानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे
अधि रोचने दिवः। ये देवा यज्ञह्नो यज्ञमुषोऽन्तरिक्षेऽध्यासते।
वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम्। यास्ते रात्रीः
सवितर- (१२)

देवयानीरन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। गृहैश्च सर्वैः प्रजया
न्वग्रे सुवो रुहाणास्तरता रजांसि। ये देवा यज्ञह्नो यज्ञमुषो
दिव्यध्यासते। सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम्।
येनेन्द्राय समभरः पयांस्युत्तमेन हविषा जातवेदः। तेनाग्ने त्वमुत

वर्धये॑म॒ संजा॑ताना॒ऽश्च श्रेष्ठ॑ आ धे॑ह्येनम्। य॒ज्ञ॒हनो॑ वै दे॒वा
य॒ज्ञ॒मुषः॑ (१३)

सन्ति॑ त ए॒षु लो॒केष्वा॑सत आ॒ददा॑ना विम॒श्राना॒ यो ददा॑ति यो
यज॑न्ते तस्य॑। ये दे॒वा य॒ज्ञ॒हनः॑ पृथि॒व्याम॒ध्यास॑न्ते ये अ॒न्तरि॑क्षे ये
दि॒वीत्या॑हे॒माने॒व लो॒काऽस्ती॒र्त्वा स॒गृहः॑ स॒प॑शुः सु॒व॒र्गं लो॒कमे॒त्यप॑
वै सोमै॑नेजा॒नाद्दे॒वता॑श्च य॒ज्ञश्च॑ क्रा॒मन्त्या॒ग्नेयं॑ पञ्च॑क॒पालमु॒दवसा॑नीयं
निर्व॑पेद॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वताः॑ (१४)

पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञं चा॒व रु॒न्धे गा॒य॒त्रो
वा अ॒ग्निर्गा॑य॒त्रछ॑न्दा॒स्तं छ॒न्दसा॑ व्य॑र्धयति यत्पञ्च॑क॒पालं
करो॑त्य॒ष्टाक॑पालः का॒र्योऽष्टा॑क्षरा गा॒य॒त्री गा॑य॒त्रोऽग्नि॑र्गा॒य॒त्रछ॑न्दाः
स्वेनै॒वैनं॑ छ॒न्दसा॑ सम॑र्धयति प॒ङ्क्तौ या॒ज्यानु॒वाक्ये॑ भवतः पाङ्क्तौ
य॒ज्ञस्तेनै॒व य॒ज्ञान्नै॒ति॥ (१५)

स॒वि॒त॒र्दे॒वा य॒ज्ञ॒मुषः॑ सर्वा॑ दे॒वता॑स्त्रि॒च॒त्वारि॒॑५श॒च्चा॥ [४]

सूर्यो॑ मा दे॒वो दे॒वेभ्यः॑ पातु वा॒युर॒न्तरि॑क्षाद्यज॑मानोऽग्नि॒र्मा पातु॑
चक्षु॑षः। सक्ष॒ शूष॒ सवि॑त॒र्विश्व॑च॒र्षण॑ ए॒तेभिः॑ सोम॒ नाम॑भिर्वि॒धेम ते॑
तेभिः॑ सोम॒ नाम॑भिर्वि॒धेम ते॑। अ॒हं प॒रस्ता॑द्द॒हम॒वस्ता॑द्द॒हं ज्योति॑षा
वि तमो॑ ववार। यद॒न्तरि॑क्षं तदु॑ मे पि॒ताभू॑द्द॒हं सूर्य॑मु॒भयतो॑
ददर्शा॒हं भू॒यास॑मुत्त॒मः संमा॑नाना- (१६)

मा संमु॒द्रादा॑ऽन्तरि॑क्षात्प्रजाप॑तिरु॒द्धिं च्या॑वया॒तीन्द्रः॑ प्र स्रौ॑तु

म॒रुतो॑ व॒र्षय॑न्तू॒न्न॑म्भय पृथि॒वीं भि॒न्द्हीदं॑ दि॒व्यं नभः॑। उ॒द्रो दि॒व्यस्य॑
नो दे॒हीशा॑नो॒ वि सृ॑जा॒ दृति॑म्। प॒शवो॑ वा ए॒ते यदा॑दित्य ए॒ष रु॒द्रो
यद॒ग्निरोष॑धीः प्रास्या॒ग्नावा॑दित्यं जु॒होति रु॒द्रादे॒व प॒शून्तर्द॑धात्यथो
ओष॑धीष्वे॒व प॒शून् (१७)

प्रति॑ष्ठापयति क॒विर्य॑ज्ञस्य॒ वि त॑नोति॒ पन्थां॒ नाक॑स्य पृ॒ष्ठे अधि॑
रोच॑ने दि॒वः। येन॑ ह॒व्यं वह॑सि॒ यासि॑ दू॒त इ॒तः प्रच॑ता अ॒मुतः
सनी॑यान्। यास्ते॒ विश्वाः॑ स॒मिधः॑ सन्त्य॒ग्ने याः पृ॑थि॒व्यां ब॒र्हिषि॑
सूर्ये॑ याः। तास्ते॑ गच्छु॒न्त्वाहु॑तिं घृ॒तस्य॑ दे॒वाय॑ते यज॑मानाय श॒र्म।
आ॒शासा॑नः सु॒वीर्य॑ꣳ रा॒यस्पोष॑ꣳ स्व॒श्विय॑म्। बृ॒हस्प॑ति॒ना रा॒या
स्व॒गाकृ॑तो॒ मह्यं॑ यज॑मानाय तिष्ठ॥ (१८)

सुमानानामोषधीष्वेव पशून्मह्यं यजमानायैकञ्च॥ [५]

सं त्वा॑ न॒ह्यामि॒ पय॑सा घृ॒तेन॒ सं त्वा॑ न॒ह्याम्य॒प ओष॑धीभिः।
सं त्वा॑ न॒ह्यामि॒ प्र॒जया॒ऽहम॒द्य सा दी॑क्षिता स॒नवो॑ वाज॑म॒स्मे।
प्रैतु॑ ब्रह्म॑ण॒स्पती॒ वेदिं॑ वर्णेन सीदतु। अथा॒हम॑नुका॒मिनी॒ स्वे लो॒के
वि॒शा इ॒ह। सु॒प्रज॑संस्त्वा व॒यꣳ सु॒पत्नी॑रुपं सेदिम। अ॒ग्ने स॒पत्न॑दं
भ॑न॒मद॑ब्धासो॒ अदा॑भ्यम्। इ॒मं वि प्या॑मि॒ वरु॑णस्य॒ पाशं॑ (१९)

यम॑ब॒धीत॑ सवि॒ता सु॒केतः॑। धा॒तुश्च॒ योनौ॑ सु॒कृत॑स्य॒ लो॒के
स्यो॒नं मे॑ स॒ह प॒त्या करो॑मि। प्रे॒ह्युदे॒ह्युत॑स्य॒ वामी॑र॒न्वग्नि॑स्तेऽ॒ग्रं
न॒यत्व॑दि॒तिर्म॒ध्यं द॒दताꣳ रु॒द्राव॑सृ॒ष्टाऽसि॑ यु॒वा नाम॒ मा मा॑

हि॑सी॒र्वसु॑भ्यो रु॒द्रेभ्य॑ आ॒दित्ये॑भ्यो वि॒श्वेभ्यो॑ वो दे॒वेभ्यः॑ प॒त्रे-
ज॒नीर्ग॑ह्णामि य॒ज्ञाय॑ वः प॒त्रेज॑नीः सा॒दयामि॑ वि॒श्वस्य॑ ते वि॒श्वावतो॑
वृ॒ष्णि॒याव॑तस्- (२०)

तवा॑ग्ने वा॒मीर॑नु स॒न्दृशि॑ वि॒श्वा रेता॑सि धि॒षीया॑गं दे॒वान्
य॒ज्ञो नि॑ दे॒वीर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञम॑शिषन्नस्मिन्सु॒न्वति॑ यज॑मान आ॒शिषः॑
स्वाहा॑कृताः समु॒द्रेष्ठा॑ गन्ध॒र्वमा॑ तिष्ठ॒ताऽनु॑ वा॒तस्य॑ प॒त्मन्नि॒ड
ई॒डिताः॑॥ (२१)

पाशं वृष्णि॒याव॑तस्त्रि॒शच्च॑॥ [६]

व॒षट्कारो॑ वै गा॒यत्रि॒यै शिरो॑ऽच्छि॒नत्तस्यै॑ र॒सः परा॑प॒त॒त्स
पृ॒थि॒वीं प्रावि॑श॒त्स ख॑दि॒रोऽभ॒वद्य॑स्य॒ खादि॑रः सु॒वो भ॑वति
छ॒न्द॑सा॒मेव॑ र॒सेना॑व॒ द्यति॑ स॒रसा॑ अ॒स्याऽऽहु॑तयो भ॒वन्ति
तृ॒तीय॑स्यामि॒तो दि॒वि सोम॑ आसी॒त्तं गा॑य॒त्र्याह॑र॒त्तस्य॑ प॒र्णम॑च्छि॒द्यत॑
तत्प॒र्णोऽभ॒वत्तत्प॑र्णस्य॒ प॒र्णत्वं॑ यस्य॒ प॒र्णम॑यी जुहू॒र्- (२२)

भ॑वति सौ॒म्या अ॒स्याऽऽहु॑तयो भ॒वन्ति जु॑षन्ते॑ऽस्य दे॒वा
आहु॑तीर्दे॒वा वै ब्र॑ह्म॒न्नव॑दन्त॒ तत्प॑र्ण उपा॑शृ॒णोऽभ्यु॑श्रवा॒ वै नाम॑
यस्य॒ प॒र्णम॑यी जुहू॒र्भव॑ति न पा॒पः श्लो॒कः शृ॑णोति ब्रह्म॒
वै प॒र्णो वि॒ण्मरु॑तोऽन्नं वि॒ण्मा॑रुतो॑ऽश्व॒त्थो यस्य॑ प॒र्णम॑यी
जुहू॒र्भव॑त्याश्व॒त्थ्युप॑भृद्ब्रह्म॒णैवान्न॑मव॒ रुन्धे॑ऽथो ब्रह्मै॒- (२३)

व वि॒श्वय॑ध्यू॒हति॑ रा॒ष्ट्रं वै प॒र्णो वि॒डंश्व॑त्थो यत्प॒र्णम॑यी

जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्राष्टमेव विश्वध्यूहति प्रजापतिर्वा अंजुहोत्सा
 यत्राऽऽहुतिः प्रत्यतिष्ठत्ततो विकङ्कत उदतिष्ठत्ततः प्रजा असृजत
 यस्य वैकङ्कती ध्रुवा भवति प्रत्येवास्याऽऽहुतयस्तिष्ठन्त्यथो प्रैव
 जायत एतद्वै सुचा९ रूपं यस्यैव९ रूपाः सुचो भवन्ति सर्वाण्येवैन९
 रूपाणि पशूनामुप तिष्ठन्ते नास्यापरूपमात्मजायते॥ (२४)

जुहूरथो ब्रह्म सुचा९ सप्तदश च॥ [७]

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं
 गृह्णामि दक्षाय दक्षवृधे रातं देवेभ्योऽग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य
 इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो वातापिभ्यः पर्जन्यात्मभ्यो दिवे
 त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वाऽपेन्द्र द्विषतो मनोऽप जिज्यासतो
 जह्यप यो नोऽरातीयति तं जहि प्राणाय त्वाऽपानाय त्वा व्यानाय
 त्वा सते त्वाऽसते त्वाऽद्यस्त्वौषधीभ्यो विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यो
 यतः प्रजा अक्खिन्द्रा अजायन्त तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदान्ने
 ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि॥ (२५)

ओषधीभ्यश्चतुर्दश च॥ [८]

यां वा अध्वर्युश्च यजमानश्च देवतामन्तरितस्तस्या आ वृश्चेते
 प्राजापत्यं दधिग्रहं गृह्णीयात्प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभ्य एव
 नि हुवाते ज्येष्ठो वा एष ग्रहाणां यस्यैष गृह्यते ज्यैष्ठ्यमेव
 गच्छति सर्वासां वा एतद्देवताना९ रूपं यदेष ग्रहो यस्यैष गृह्यते

सर्वाण्येवैनं रूपाणि पशूनामुप तिष्ठन्त उपयामगृहीतो- (२६)

ऽसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं गृह्णामीत्याह
ज्योतिरेवैनं समानानां करोत्यग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य
इत्याहैतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं सर्वाभ्यो गृह्णात्यपेन्द्र
द्विषतो मन इत्याह भ्रातृव्यापनुत्यै प्राणाय त्वाऽपानाय त्वेत्याह
प्राणानेव यजमाने दधाति तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदान्त्रे
ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमी- (२७)

त्याह प्रजापतिः सर्वा देवताः सर्वाभ्य एवैनं देवताभ्यो
जुहोत्याज्यग्रहं गृह्णीयात्तेजस्कामस्य तेजो वा आज्यं तेजस्व्येव
भवति सोमग्रहं गृह्णीयाद्ब्रह्मवर्चस्कामस्य ब्रह्मवर्चसं वै सोमो
ब्रह्मवर्चस्येव भवति दधिग्रहं गृह्णीयात्पशुकामस्योर्ग्वै दध्यूर्क्पशवं
ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनवं रुन्धे॥ (२८)

उपयामगृहीतो जुहोमि त्रिचत्वारिंशच्च॥ [९]

त्वे ऋतुमपि वृञ्जन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः। स्वादोः
स्वादीयः स्वादुनां सृजा समतं ऊ षु मधु मधुनाऽभि योधि।
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः
प्रजापतये त्वा। प्राणग्रहान्गृह्णात्येतावद्वा अस्ति यावदेते ग्रहाः
स्तोमाश्छन्दांसि पृष्ठानि दिशो यावदेवास्ति त- (२९)

दवं रुन्धे ज्येष्ठा वा एतान्ब्राह्मणाः पुरा विदामक्रन्तस्मात्तेषां

सर्वा दिशोऽभिजिता अभूवन् यस्यैते गृह्यन्ते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छत्यभि
 दिशो जयति पञ्च गृह्यन्ते पञ्च दिशः सर्वास्वेव दिक्ष्वध्रुवन्ति नवनव
 गृह्यन्ते नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति प्रायणीये
 चोदयनीये च गृह्यन्ते प्राणा वै प्राणग्रहाः (३०)

प्राणैरेव प्रयन्ति प्राणैरुद्यन्ति दशमेऽहं गृह्यन्ते प्राणा वै
 प्राणग्रहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत्प्रजा यन्ति यद्वामदेव्यं योनैश्च्यवते
 दशमेऽहं न्वामदेव्यं योनैश्च्यवते यदशमेऽहं गृह्यन्ते प्राणेभ्य एव
 तत्प्रजा न यन्ति॥ (३१)

तत्प्राणग्रहाः सुसत्रिंशच्च॥ [१०]

प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम्। हव्या नो वक्षदा-
 नुषक्। अयमुष्य प्र देवयुरहोता यज्ञाय नीयते। रथो न योरभी-
 वृतो घृणीवाश्चेतति त्मना। अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिव जन्मनः।
 सहसश्चिथ्सहीयां देवो जीवातवे कृतः। इडायास्त्वा पदे वयं नाभा
 पृथिव्या अधि। जातवेदो नि धीमह्यग्रे हव्याय वोढवे। (३२)

अग्ने विश्वेभिः स्वनीक देवैरूर्णावन्तं प्रथमः सीद योनिम्।
 कुलायिनं घृतवन्तं सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय साधु।
 सीद होताः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य
 योनौ। देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्रे बृहद्यजमाने वर्यो धाः।
 नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवा असदथ्सुदक्षः।

अद॑ब्धव्रतप्रमति॑र्वसि॑ष्ठः सह॑स्रं भ॒रः शुचि॑जिह्वो अ॒ग्निः। त्वं
दू॒तस्त्व- (३३)

मुं नः पर॒स्पास्त्वं वस्य॑ आ वृष॑भ प्रणे॒ता। अग्रे॑ तो॒कस्य॑
न॒स्तने॑ त॒नूना॒मप्र॑युच्छन्दीर्घ॑द्वोधि गो॒पाः। अ॒भि त्वा॑ देव
सवि॑त॒रीशा॑नं वा॒र्याणा॑म्। सदा॑वन्भा॒गमी॑महे। म॒ही द्यौः पृ॑थि॒वी
च॑ न इ॒मं य॒ज्ञं मि॑मिक्षताम्। पि॒पृतां॑ नो॒ भरी॑मभिः। त्वा॒मग्ने॑
पुष्क॑रा॒दध्य॑थ॒र्वा निर॑मन्थत। मूर्ध्नो॑ वि॒श्वस्य॑ वा॒घतः॑। तमुं (३४)

त्वा द॒ध्यङ्घ्रि॑षिः पु॒त्र ई॒धे अथ॑र्वणः। वृ॒त्रह॑णं पु॒रन्द॑रम्। तमुं
त्वा पा॒थ्यो वृषा॑ समी॒धे दस्यु॑हन्त॑मम्। ध॒न॒ञ्जय॑ रणे॒रणे। उ॒त
ब्रु॑वन्तु ज॒न्तव॑ उद॒ग्निर्वृ॑त्रहाज॑नि। ध॒न॒ञ्जयो॑ रणे॒रणे। आ य॑ ह॒स्ते
न खा॑दि॒नश्शि॑शु॒जातं॑ न बिभ्र॑ति। वि॒शाम॑ग्निः स्व॑ध्व॒रम्। प्र दे॒वं
दे॒ववी॑तये॒ भर॑ता वसु॒वित्त॑मम्। आ स्वे यो॒नौ नि॑ षी॒दतु॑। आ (३५)

जा॒तं जा॒तवे॑दसि प्रि॒यश्शि॑शी॒ताति॑थिम्। स्यो॒न आ
गृ॒हप॑तिम्। अ॒ग्निना॑ऽग्निः समि॑ध्यते क॒विर्गृ॑हप॑तिर्यु॒वा। ह॒व्य॒वाङ्-
जु॒ह्वा॑स्यः। त्व॑ ह्य॒ग्ने अ॒ग्निना॑ वि॒प्रो वि॒प्रेण॑ स॒न्ध॒स॒ता। सखा॑
सखा॑ समि॒ध्यसे॑। तं म॑र्जयन्त सु॒क्रतु॑ पुरो॒यावा॑नमा॒जिषु॑।
स्वेषु॑ क्षये॑षु वा॒जिन॑म्। य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञम॑यजन्त दे॒वास्ता॑नि ध॒र्माणि॑
प्रथ॑मान्या॑सन्। ते ह॒ नाकं॑ महि॒मानः॑ सचन्ते॒ यत्र॑ पूर्वे॒ सा॒ध्याः
सन्ति॑ दे॒वाः॥ (३६)

बोढवे दूतस्त्वन्तमुं सीदत्वा यत्र चत्वारि च॥—————[११]

पूर्णर्षयोऽग्निना ये देवाः सूर्यो मा सन्त्वा नह्यामि वषट्कारः स खदिर उपयामगृहीतोऽसि यां वै
त्वे ऋतुं प्र देवमेकादश॥११॥

पूर्णा संहजान्तवाग्ने प्राणैरेव षट्त्रिंशत्॥३६॥

पूर्णा सन्ति देवाः॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः
समाप्तः॥ ३-५॥

॥ काण्डम् ४ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

युञ्जानः प्रथमं मनस्तत्त्वाय सविता धियः। अग्निं
ज्योतिर्निचार्य पृथिव्या अध्याभरत्। युक्ताय मनसा देवान्सुवर्यतो
धिया दिवम्। बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्र सुवाति तान्।
युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे। सुवर्गेयाय शक्त्यै। युञ्जते
मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा
दधे वयुनाविदेक इन्- (१)

मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः। युजे वां ब्रह्म पूर्य नमोभिर्वि
श्लोका यन्ति पृथ्येव सूरः। शृण्वन्ति विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये
धामानि दिव्यानि तस्थुः। यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य
महिमानमर्चतः। यः पार्थिवानि विममे स एतंशो रजांसि देवः
सविता महित्वना। देव सवितुः प्र सुव यज्ञं प्र सुव (२)

यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः। केतूपूः केतं नः पुनातु
वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः। इमं नो देव सवितर्यज्ञं प्र सुव
देवायुवः सखिविदः सत्राजितं धनजितं सुवर्जितम्। ऋचा
स्तोमः समर्धय गायत्रेण रथन्तरम्। बृहद्वायवर्वर्तनि। देवस्य त्वा

सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां गायत्रेण छन्दसा-
ऽऽददेऽङ्गिरस्वदभिरसि नारि- (३)

रसि पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदा भर त्रैष्टुभेन
त्वा छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वद्वभिरसि नारिरसि त्वया वयं
सधस्थ आग्निं शकेम खनितुं पुरीष्यं जागतेन त्वा छन्दसा-
ऽऽददेऽङ्गिरस्वद्वस्तं आधाय सविता बिभ्रदभिरं हिरण्ययीम।
तया ज्योतिरजस्रमिदग्निं खात्वी न आ भरानुष्टुभेन त्वा
छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वत्॥ (४)

इद्यं प्र सुं नारिरानुष्टुभेन त्वा छन्दसा त्रीणि च॥ [१]

इमामगृभ्णन्नशनामृतस्य पूर्वं आयुषि विदथेषु कव्या। तया
देवाः सुतमा बभूवुरऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती। प्रतूर्तं वाजिन्ना
द्रव वरिष्ठामनु संवतम्। दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे नाभिः
पृथिव्यामधि योनिः। युञ्जाथां रासेभं युवमस्मिन् यामे वृषण्वसू।
अग्निं भरन्तमस्मयुम्। योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे।
सखाय इन्द्रमृतये। प्रतूर्व- (५)

त्रेह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि। उर्वन्तरिक्ष-
मन्विहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन्। पूष्णा सयुजा सह।
पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेह्यग्निं पुरीष्यमङ्गिर-
स्वदच्छेमोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्यामोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिर-
स्वद्वरामः। अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः।

अनु सूर्यस्य (६)

पुरु॒त्रा च॑ र॒श्मीन॑नु द्यावा॑पृथि॒वी आ त॑तान। आ॒गत्य॑
वा॒ज्यध्व॑नः सर्वा॑ मृ॒धो वि धू॑नुते। अ॒ग्निः स॒धस्थे॑ मह॒ति चक्षु॑षा
नि चि॑कीषते। आ॒क्रम्य॑ वाजि॒न्यृथि॑वीम॒ग्निमि॑च्छ रु॒चा त्वम्।
भू॒म्या वृ॒त्वाय॑ नो ब्रू॒हि यतः॑ खना॑म तं व॒यम्। द्यौस्ते॑ पृ॒ष्ठं
पृथि॑वी स॒धस्थ॑मा॒त्माऽन्तरि॑क्षः॒ समु॒द्रस्ते॒ योनिः॑। वि॒ख्याय॑ चक्षु॑षा
त्वम॒भि तिष्ठ॑ (७)

पृ॒तन्य॑तः। उत्क्रा॑म मह॒ते सौभ॑गाया॒स्मादा॒स्थाना॑द्वि॒णोदा॑
वा॒जिन्। व॒यः स्या॑म सु॒म॒तौ पृथि॑व्या अ॒ग्निं ख॑निष्यन्त॑ उ॒पस्थे॑
अस्याः। उद॑क्रमीद्वि॒णोदा॑ वा॒ज्यर्वा॑कः स लो॒कः सु॒कृतं॑
पृथि॑व्याः। ततः॑ खने॑म सु॒प्रती॑कम॒ग्निः सु॒वो रु॒हाणा॑ अधि॒ नाकं॑
उत्त॑मे। अ॒पो दे॒वीरु॑पं सृ॒ज म॑धु॒मती॑रय॒क्ष्माय॑ प्र॒जाभ्यः॑। तासा॑ः
स्था॒नादु॒ज्जि॒हता॑मोष॒धयः॑ सु॒पिप्प॒लाः। जिघ॑र्म्य- (८)

ग्निं मन॑सा घृ॒तेन॑ प्रति॒क्ष्यन्तं॑ भुव॑नानि॒ विश्वा॑। पृथुं॑
ति॒रश्वा॑ वय॑सा बृ॒हन्तं॑ व्यचि॑ष्ठम॒न्नः रभ॑सं वि॒दान॑म्। आ
त्वा॑ जिघ॑र्मि वच॑सा घृ॒तेना॑र॒क्षसा॑ मन॑सा त॒ज्जुष॑स्व। मर्य॑श्रीः
स्पृ॒ह्यद्व॑र्णो अ॒ग्निर्नाभि॑मृशे॑ त॒नुवा॑ ज॒रह्ण॑णः। परि॒ वाज॑पतिः
क॒विर॒ग्निर्ह॒व्या न्य॑क्रमीत्। दध॒द्रत्ना॑नि दा॒शुषे॑। परि॒ त्वाऽग्ने॑
पु॒रं व॒यं वि॒प्रः सह॑स्य धीम॒हि। धृष॑द्वर्णं दि॒वेदि॑वे भे॒त्तारं॑
भङ्गु॑रावतः। त्वम॑ग्ने द्युभि॒स्त्वमा॑शुशु॒क्षणि॑स्त्वम॒द्भ्यस्त्वम॑श्मन॒स्परि॑।

त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः॥ (९)

प्रतूर्वन्सूर्यस्य तिष्ठ जिघर्मि भेत्तारं विश्वं॥ [२]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां
पृथिव्याः सधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि। ज्योतिष्मन्तं
त्वाऽग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना दीद्यानम्। शिवं प्रजाभ्यो-
ऽहिंसन्तं पृथिव्याः सधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि। अपां
पृष्ठमसि सप्रथा उर्वग्निं भरिष्यदपरावपिष्ठम्। वर्धमानं मह आ च
पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। शर्म च स्थो (१०)

वर्म च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे। व्यचस्वती सं वसाथां
भर्तमग्निं पुरीष्यम्। सं वसाथां सुवर्विदा समीची उरसा
त्मना। अग्निमन्तभरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित्। पुरीष्यो-
ऽसि विश्वभराः। अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने। त्वामग्ने
पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः। तमु त्वा
दध्यङ्घ्रिः पुत्र ईधे (११)

अथर्वणः। वृत्रहणं पुरन्दरम्। तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे
दस्युहन्तमम्। धनञ्जयं रणेरणे। सीदं होतः स्व उं लोके
चिकित्वान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य योनौ। देवावीर्देवान् हविषां
यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः। नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो

दी॒दिवा॑ स॒ अ॒सद॑ध॒सुदक्षः॑ । अद॑ब्ध॒व्रत॑प्रमतिर्वि॒सि॑ष्ठः सह॒स्रम्भ॑रः
शुचि॑जिह्वो अ॒ग्निः । स॒ सी॑दस्व म॒हा स॒ अ॒सि शोच॑स्व (१२)

देव॒वीत॑मः । वि धू॒मम॑ग्रे अरु॒षं मि॑येध्य सृ॒ज प्र॑शस्त दर्श॒तम् ।
जनि॑ष्वा हि जे॒न्यो अ॒ग्रे अ॒ह्ना हि॒तो हि॒तेष्व॑रु॒षो वने॑षु । दमे॑दमे
स॒प्त रत्ना॑ दधा॒नोऽग्नि॑र॒होता॑ नि प॑सादा॒ यजी॑यान् ॥ (१३)

स्थ इ॒धे शोच॑स्व स॒प्तवि॑ंशतिश्च ॥ [३]

सं ते॑ वा॒युर्मा॑त॒रिश्वा॑ दधातू॒त्ताना॑यै हृद॑यं यद्वि॒लि॑ष्टम् । दे॒वानां॑
यश्चर॑ति प्रा॒णथे॑न॒ तस्मै॑ च देवि॒ वष॑डस्तु तु॒भ्यम् । सु॒जा॑तो॒ ज्योति॑षा
स॒ह श॑र्म वरू॒थमा॑सदः सु॒वः । वा॒सो अ॒ग्रे वि॒श्वरू॑प॒ स॒ व्य॑यस्व
वि॒भाव॑सो । उदु॑ तिष्ठ स्वध्व॒रावा॑ नो दे॒व्या कृ॑पा । दृ॒शे च॑ भा॒सा
बृ॒हता॑ सु॒शुक्ल॑नि॒राग्रे॑ याहि सुश॒स्तिभिः॑ । (१४)

ऊ॒र्ध्व ऊ॒ षु ण॑ ऊ॒तये॑ तिष्ठा दे॒वो न स॑वि॒ता । ऊ॒र्ध्वो
वाज॑स्य स॒नि॒ता यद॑ञ्जिभिर्वा॒घद्विर्वि॑ह्यामहे । स जा॒तो गर्भो॑ अ॒सि
रोद॑स्यो॒रग्रे॑ चा॒रुर्वि॑भृ॒त ओष॑धीषु । चि॒त्रः शि॒शुः परि॑ तमा॒स्य॒क्तः प्र
मा॒तृभ्यो॑ अ॒धि क॑नि॒क्रद॑द्वाः । स्थि॒रो भ॑व वी॒ङ्गं आ॒शुर्भ॑व वा॒ज्यव॑न् ।
पृ॒थुर्भ॑व सु॒षद॑स्त्वम॒ग्रेः पु॑रीषवा॒हनः॑ । शि॒वो भ॑व (१५)

प्र॒जाभ्यो॑ मा॒नुषी॑भ्य॒स्त्वम॑ङ्गिरः । मा द्या॒वापृ॑थि॒वी अ॒भि शू॑शुचो
माऽन्त॑रि॒क्षं मा॑ वन॒स्पती॑न् । प्रै॒तु वा॒जी क॑नि॒क्रद॑न्नान॒दद्रा॑स॒भः
प॒त्वा । भ॑र॒न्नग्निं॑ पु॒रीष्यं॑ मा पा॒द्यायु॑षः पु॒रा । रा॑स॒भो वा॑

कनि॑क्रद॒ध्सुयु॑क्तो वृष॒णा रथे॑। स वा॒म॒ग्निं पु॑री॒ष्यमा॑शु॒र्दूतो
व॑हादि॒तः। वृषा॑ऽग्निं वृष॑णं॒ भर॑न्न॒पां गर्भ॑ꣳ स॒मुद्रि॑यम्। अ॒ग्न आ
या॑हि (१६)

वी॒तय॑ ऋ॒तꣳ स॒त्यम्। ओष॑धयः॒ प्रति॑ गृ॒हीता॑ग्निमे॒तꣳ
शि॒वमा॑यन्तं॒मभ्य॑त्र॒ युष्मान्। व्यस्य॑न्वि॒श्वा अ॑म॒तीर॑रा॒तीर्नि॑षीद॒न्नो
अप॑ दु॒र्मति॑ꣳ ह॑नत्। ओष॑धयः॒ प्रति॑ मोद॒ध्वमे॒नं पु॑ष्पा॒वतीः
सु॒पिप्प॒लाः। अ॒यं वो॒ गर्भ॑ ऋ॒त्वियः॑ प्र॒त्नꣳ स॒धस्थ॑मास॑दत्॥ (१७)

सुश॒स्तिभिः॑ शि॒वो भ॑व याहि ष॒द्विꣳश॑च्च॥ [४]

वि पाज॑सा पृथु॒ना शोशु॑चानो॒ बाध॑स्व द्वि॒षो र॒क्षसो॑ अ॒मीवाः।
सु॒शर्म॑णो बृ॒हतः॑ शर्म॒णि स्या॑म॒ग्रेर॒हꣳ सु॒हव॑स्य॒ प्रणी॑तौ। आपो॒
हि ष्ठा म॑यो॒भुव॒स्ता न॑ ऊ॒र्जे द॑धातन। म॒हे र॑णा॒य च॑क्ष॒से। यो
वः शि॒वत॑मो॒ रस॒स्तस्य॑ भाजयते॒ह नः॑। उ॒श॒तीरि॑व मा॒तरः॑। तस्मा॒
अर॑ ग॒माम॑ वो॒ यस्य॑ क्षया॒य जि॒न्वथ॑। आपो॑ ज॒नय॑था च नः।
मि॒त्रः (१८)

सꣳसृ॒ज्यं पृथि॑वीं भू॒मिं च॒ ज्योति॑षा स॒ह। सुजा॑तं
जा॒तवे॑दस॒मग्निं॑ वै॒श्वान॑रं वि॒भुम्। अ॒य॒क्ष्माय॑ त्वा सꣳ सृ॒जामि
प्र॒जाभ्यः॑। वि॒श्वे॑ त्वा दे॒वा वै॒श्वान॑राः सꣳ सृ॒जन्त्वा॑नु॒ष्टुभे॒न
छ॒न्द॑साऽङ्गि॒रस्व॑त्। रु॒द्राः स॒म्भृत्य॑ पृथि॒वीं बृ॒हज्यो॑तिः स॒मीधि॑रे।
तेषा॑ भा॒नुर॑ज॒स्र इच्छु॑क्रो दे॒वेषु॑ रोचते। सꣳसृ॒ष्टां वसु॑भी रु॒द्रैर्धीरैः॑

कर्मण्यां॑ मृदम॑। हस्ता॑भ्यां मृद्वीं॑ कृत्वा सिनीवा॒ली करोतु॑ (१९)

ताम्। सिनीवा॒ली सु॑कप॒र्दा सु॑कुरी॒रा स्वौप॒शा। सा तुभ्य॑मदिते मह॒ ओखां॑ दधातु॒ हस्तयोः॑। उ॒खां करोतु॑ शक्त्या॑ बा॒हुभ्या॑मदितिर्धिया॑। मा॒ता पु॒त्रं यथो॒पस्थे॒ साग्निं बि॑भर्तु॒ गर्भ॒ आ। मुख॑स्य शिरो॑ऽसि य॒ज्ञस्य॑ पदे स्थः॑। वस॑वस्त्वा कृण्वन्तु गाय॑त्रेण॒ छन्द॑साऽङ्गिर॒स्वत्पृथि॑व्यसि रु॒द्रास्त्वा कृण्वन्तु॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साऽङ्गिर॒स्वदन्तरि॑क्षमस्या- (२०)

दित्यास्त्वा॑ कृण्वन्तु जाग॑तेन॒ छन्द॑साऽङ्गिर॒स्वद्वोर॑सि॒ विश्वे॑ त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒राः कृण्व॑न्त्वानुष्टु॒भेन॒ छन्द॑साऽङ्गिर॒स्वद्विशो॑ऽसि ध्रु॒वाऽसि॑ धा॒रया॒ मयि॑ प्र॒जा९ रा॒यस्पोष॑ गौप॒त्य९ सु॒वीर्य॑९ सजा॑तान् यज॑मानायादित्यै॒ रास्त्रा॑स्यदितिस्ते॒ बिलं॑ गृह्णातु॒ पाङ्के॑न॒ छन्द॑साऽङ्गिर॒स्वत्। कृ॒त्वाय॑ सा म॒हीमु॒खां मृ॒न्मयीं॑ योनि॑म॒ग्नये॑। तां पु॒त्रेभ्यः॑ सम्प्राय॑च्छददितिः श्र॒पया॑निति॥ (२१)

मित्रः करोत्वन्तरिक्षमसि प्र चत्वारि च॥ [५]

वस॑वस्त्वा धूप॑यन्तु गाय॑त्रेण॒ छन्द॑साऽङ्गिर॒स्वद्रु॒द्रास्त्वा धूप॑यन्तु त्रैष्टु॒भेन॒ छन्द॑साऽङ्गिर॒स्वदा॑दित्यास्त्वा धूप॑यन्तु जाग॑तेन॒ छन्द॑साऽङ्गिर॒स्वद्विश्वे॑ त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒रा धूप॑यन्त्वानुष्टु॒भेन॒ छन्द॑साऽङ्गिर॒स्वदिन्द्र॑स्त्वा धूप॑यत्वङ्गिर॒स्वद्विष्णु॑स्त्वा धूप॑य॒ त्वङ्गिर॒स्वद्वरु॑णस्त्वा धूप॑यत्वङ्गिर॒स्वदा॑दितिस्त्वा दे॒वी वि॒श्वदे॑व्यावती

पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्खनत्ववट देवानां त्वा पत्नीर- (२२)

देवीर्विश्वदैव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदधतूखे
धिषणांस्त्वा देवीर्विश्वदैव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्व-
दभीन्धतामुखे ग्रास्त्वा देवीर्विश्वदैव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे-
ऽङ्गिरस्वच्छपयन्तूखे वरूत्रयो जनयस्त्वा देवीर्विश्वदैव्यावतीः
पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्पचन्तूखे। मित्रैतामुखां पंचैषा मा भेदि।
एतां ते परि ददाम्यभित्त्यै। अभीमां (२३)

महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः। उत श्रवसा पृथिवीम्।
मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्। द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम्।
देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः। सुबाहुरुत शक्त्या।
अपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आ पृण। उत्तिष्ठ बृहती
भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वम्। वसवस्त्वाऽऽ च्छन्दन्तु गायत्रेण
छन्दसाऽङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वाऽऽ च्छन्दन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसा-
ऽङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाऽऽ च्छन्दन्तु जागतेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्विश्वे
त्वा देवा वैश्वानरा आच्छन्दन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वत्॥ (२४)

पत्नीरिमा९ रुद्रास्त्वाऽऽ च्छन्दन्त्वेकात्रविंशतिश्च॥ [६]

समांस्त्वाग्र ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि सत्या।
सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्याः।
सं चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयेन्मुच्च तिष्ठ महते सौभगाय। मा च

रिषदुपसत्ता ते अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये। त्वामग्ने वृणते
ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने (२५)

सुवरणे भवा नः। सपत्न्या नो अभिमातिजिच्च स्वे गये
जागृह्यप्रयुच्छन्। इहैवाग्ने अर्धं धारया रयिं मा त्वा नि क्रन्पूर्वचितो
निका॒रिणः। क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्धतां ते अनिष्टृतः।
क्षत्रेणाग्ने स्वायुः स९ रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये यतस्व। सजातानां
मध्यमस्था एधि राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह। अति (२६)

निहो अति स्निधोऽत्यर्चितिमत्यरातिमग्ने। विश्वा ह्यग्ने
दुरिता सहस्वाथास्मभ्य९ सहवीरा९ रयिं दाः। अनाधृष्यो
जातवेदा अनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह। विश्वा आशाः
प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवाभिरद्य परि पाहि नो वृधे। बृहस्पते
सवितर्बोधयैन९ स९ शितं चिथ्सन्तरा९ स९ शिशाधि। वर्धयैनं
महते सौभगाय (२७)

विश्वं एनमनु मदन्तु देवाः। अमुत्रभूयादध यद्यमस्य बृहस्पते
अभिषास्तेरमुञ्चः। प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामग्ने भिषजा
शचीभिः। उद्वयं तमसस्परि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम्। देवं देवत्रा
सूर्यमगन्तु ज्योतिरुत्तमम्॥ (२८)

इमे शिवो अग्नेऽति सौभगाय चतुस्त्रिंशच्च॥ [७]

ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीऽप्यग्नेः।

द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः। तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु
 देवः। पथ आनक्ति मध्वा घृतेन। मध्वा यज्ञं नक्षसे प्रीणानो
 नराशंसो अग्रे। सुकृदेवः संविता विश्ववारः। अच्छायमेति
 शर्वसा घृतेनेडानो वह्निर्ममसा। अग्निं सुचो अध्वरेषु प्रयत्सु।
 स यक्षदस्य महिमानमग्नेः स - (२९)

ई मन्द्रासु प्रयसः। वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च। द्वारो देवीरन्वस्य
 विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः। उरुव्यचंसो धाम्ना पत्यमानाः। ते अस्य
 योषणे दिव्ये न योनावुषासानक्ता। इमं यज्ञमवतामध्वरं नः। दैव्या
 होतारावूर्ध्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम्। कृणुत नः स्विष्टिम्।
 तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं सदन्त्विडा सरस्वती (३०)

भारती। मही गृणाना। तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरुक्षु त्वष्टा
 सुवीरम्। रायस्पोषं वि ष्यतु नाभिमस्मे। वनस्पतेऽवं सृजा
 रराणस्त्मना देवेषु। अग्निर्हव्यं शमिता सूदयाति। अग्ने स्वाहा
 कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम्। विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम्।
 हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्। स
 दाधार पृथिवीं द्या- (३१)

मुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम। यः प्राणतो निमिषतो
 महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः
 कस्मै देवाय हविषा विधेम। य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं

उपासते प्रशिषं यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै
देवाय हविषा विधेम। यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रं
रसया सहा- (३२)

ऽऽहुः। यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा
विधेम। यं क्रन्दसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने।
यत्राधि सूर उदितौ व्येति कस्मै देवाय हविषा विधेम। येन द्यौरुग्रा
पृथिवी च दृढे येन सुवः स्तभितं येन नाकः। यो अन्तरिक्षे रजसो
विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम। आपो ह यन्महतीर्विश्व- (३३)

मायन्दक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। ततो देवानां
निरवर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम। यश्चिदापो
महिना पर्यपश्यदक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। यो देवेष्वधि देव
एक आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम॥ (३४)

अग्नेः स सरस्वती द्यां सह विश्वञ्चतुस्त्रिंशश्च॥ [८]

आकूतिमग्निं प्रयुजं स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजं स्वाहा
चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुजं स्वाहा वाचो विधृतिमग्निं प्रयुजं स्वाहा
प्रजापतये मनवे स्वाहाऽग्नये वैश्वानराय स्वाहा विश्वे देवस्य
नेतुर्मतो वृणीत सख्यं विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे
स्वाहा मा सु भित्था मा सु रिषो दहस्व वीडयस्व सु। अम्बं
धृष्णु वीरयस्वा- (३५)

ऽग्निश्चेदं करिष्यथः। दृ॒ह॒स्व देवि पृथिवि स्व॒स्तयं आसुरी
मा॒या स्व॒धया कृ॒ताऽसि। जुष्टं दे॒वाना॑मिदम॑स्तु ह॒व्यमरि॑ष्टा
त्वमुदि॑हि य॒ज्ञे अ॒स्मिन्। मित्रै॒तामु॒खां तपै॒षा मा भे॑दि। ए॒तान्ते
परि॑ ददा॒म्यभित्त्यै। द॒घ्नः सर्पि॑रा॒सुतिः प्र॒बो होता वरै॑ण्यः।
सह॑सस्पु॒त्रो अद्भु॑तः। पर॑स्या॒ अधि॑ सं॒वतोऽव॑रा॒ अ॒भ्या (३६)

त॑र। यत्रा॒हमस्मि॒ ता॒ अ॒वा। प॒र॒मस्याः॑ प॒राव॑तो रोहि॒दश्च
इहाऽऽ ग॑हि। पु॒री॒ष्यः पु॒रुप्रि॒योऽग्ने त्वं त॑रा॒ मृधः॑। सीद॒ त्वं
मा॒तुर॒स्या उ॒पस्थे॑ वि॒श्वान्य॑ग्ने व॒युना॑नि वि॒द्वान्। मैना॑म॒र्चिषा॒ मा
तप॑सा॒ऽभि शू॑शुचो॒ऽन्तर॑स्या॒ शुक्र॑ज्योतिर्वि भा॑हि। अ॒न्तर॑ग्ने रु॒चा
त्वमु॒खायै स॑दने॒ स्वे। तस्या॒स्त्व॒ हर॑सा॒ तप॒ञ्जात॑वेदः शि॒वो भ॑वा।
शि॒वो भू॒त्वा मह्य॑म॒ग्नेऽथो॑ सीद शि॒वस्त्वम्। शि॒वाः कृ॒त्वा दि॒शः
सर्वाः॑ स्वां योनि॑मिहा॒सदः॑॥ (३७)

वीरय॒स्वा तप॑न्वि॒शति॑श्च॥ [९]

यद॑ग्ने॒ यानि॒ कानि॒ चाऽऽ ते दारू॑णि द॒ध्मसि॑। तद॑स्तु तुभ्य॒मिद्
घृ॒तं तज्जु॑षस्व यवि॒ष्य। यद॑त्यु॒पजि॑ह्विका॒ यद्व॒म्रो अ॑ति॒सर्प॑ति। सर्वं
तद॑स्तु ते घृ॒तं तज्जु॑षस्व यवि॒ष्य। रात्रि॒॑ रात्रि॑मप्र॒यावं भ॑र॒न्तोऽश्वा॑येव
तिष्ठ॑ते घा॒सम॑स्मै। रा॒यस्पोषे॑ण॒ समि॑षा म॒दन्तोऽग्ने॒ मा ते प्र॑ति॒वेशा
रि॑षाम। नाभा॑ (३८)

पृथि॒व्याः संमि॑धानम॒ग्नि॒ रा॒यस्पोषा॑य बृ॒हते॑ ह॒वामहे॑। इ॒रं

मदं बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु सासहिम्। याः सेना
अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा उत। ये स्तेना ये च तस्करास्ताऽस्ते
अग्नेऽपि दधाम्यास्ये। दष्ट्राभ्यां मलिमूञ्जभ्यैस्तस्कराः उत।
हनूभ्याऽस्तेनान्भगवस्ताऽस्त्वं खाद सुखादितान्। ये जनेषु
मलिम्लवः स्तेनास्तस्करा वने। ये (३९)

कक्षेष्वायवस्ताऽस्ते दधामि जम्भयोः। यो अस्मभ्यमरा-
तीयाद्यश्च नो द्वेषते जनः। निन्दाद्यो अस्मान् दिप्साच्च सर्वं तं
मस्मसा कुरु। सशितं मे ब्रह्म सशितं वीर्यं बलम्। सशितं
क्षत्रं जिष्णु यस्याहमस्मि पुरोहितः। उदैषां बाहू अतिरमुद्वर्च उदू
बलम्। क्षिणोमि ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि (४०)

स्वाः अहम्। दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौर्दुर्मर्षमायुः
श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः।
विश्वा रूपाणि प्रति मुञ्चते कविः प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे।
वि नाकमख्यत्सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुपसो वि राजति।
नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकं समीची। द्यावा
क्षामा रुक्मो (४१)

अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। सुपर्णोऽसि
गुरुत्मात्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुः स्तोमं आत्मा सामं ते
तनूर्वामदेव्यं बृहद्रथन्तरे पक्षौ यज्ञायज्ञियं पुच्छं छन्दाऽस्यङ्गानि

धिष्णि॑याः श॒फा यजू॑षि॒ नाम॑। सु॒पर्णो॑ऽसि ग॒रुत्मा॒न्दि॒व गच्छ॑
सु॒वः प॒त॥ (४२)

नाभा॒ वने॒ येन॑ यामि॒ क्षामा॑ रु॒क्मो॑ऽष्टात्रिंशच्च॥ [१०]

अग्ने॒ यं य॒ज्ञम॑ध्व॒रं वि॒श्वतः॑ परि॒भूर॑सि॒। स इ॒द्वे॒वेषु॑ गच्छ॒ति।
सोम॒ यास्ते॑ म॒यो॒भुव॑ ऊ॒तयः॑ सन्ति॒ दा॒शुषे॑। ताभि॑र्नोऽवि॒ता भ॑व।
अ॒ग्निर्मूर्धा॑ भु॒वः। त्वं नः॑ सोम॒ या ते॒ धामा॑नि। तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं
भर्गो॑ दे॒वस्य॑ धीमहि। धियो॒ यो नः॑ प्रचो॒दया॑त्। अचि॑न्ती॒ यच्च॑कृ॒मा
दैव्ये॒ जने॑ दी॒नैर्दक्षैः॑ प्रभू॑ती पू॒रुष॒त्वता॑। (४३)

दे॒वेषु॑ च सवि॒त॒र्मानु॑षेषु च॒ त्वं नो॒ अत्र॑ सु॒वता॒दना॑गसः।
चो॒दयि॑त्री सूनृ॒तानां॑ चे॒तन्ती॑ सु॒मती॑नाम्। य॒ज्ञं द॑धे॒ सर॑स्वती।
पा॒र्वीर॒वी क॒न्या चि॒त्रायुः॑ सर॑स्वती वी॒रप॑त्नी॒ धियं॑ धात्।
ग्राभि॑रच्छि॒द्रं श॒रणं स॒जोषा॑ दुरा॒धर्षं॑ गृण॒ते शर्म॑ य॒सत्।
पू॒षा गा अ॒न्वे॑तु नः पू॒षा र॑क्ष॒त्वर्व॑तः। पू॒षा वाज॑स॒नोतु॑ नः।
शु॒क्रं ते॑ अ॒न्यद्य॑ज॒तं ते॑ अ॒न्यद् (४४)

विषु॑रूपे॒ अह॑नी॒ द्यौरि॑वासि। विश्वा॒ हि मा॒या अ॒वसि॑ स्वधा॒वो
भ॒द्रा ते॑ पू॒षन्नि॒ह रा॒तिर॑स्तु। ते॑ऽव॒र्धन्त॑ स्वत॑वसो म॒हित्व॒ना नाकं॑
त॒स्थुरु॑रु च॑क्रिरे॒ सदेः॑। विष्णु॑र्य॒द्धाव॑द्वृष॒णं म॒दच्यु॑तं वयो॒ न सी॑द॒न्नधि॑
ब॒रुहि॑षि॒ प्रिये॑। प्र चि॒त्रम॑कं गृण॒ते तुरा॑य॒ मारु॑ताय॒ स्वत॑वसे
भ॒रध्व॑म्। ये सहा॑सि॒ सह॑सा॒ सह॑न्ते (४५)

रेज॑ते अ॒ग्रे पृ॒थि॒वी म॒खेभ्यः॑। वि॒श्वे दे॒वा वि॒श्वे दे॒वाः। द्यावा॑
 नः पृ॒थि॒वी इ॒मं सि॒ध्रम॒द्य दि॒विस्पृ॑शम्। य॒ज्ञं दे॒वेषु॑ यच्छताम्।
 प्र पू॒र्व॒जे पि॒तरा॑ नव्य॑सीभिर्गी॒र्भिः कृ॑णुध्वं॒ स॒दने॑ ऋ॒तस्य॑। आ
 नो॑ द्यावापृ॒थि॒वी दै॒व्येन॑ जने॒न या॑तुं म॒हिं वा॑ वरू॒थम्। अ॒ग्निं
 स्तोमे॑न बो॒धय॑ समिधा॒नो अम॑र्त्यम्। ह॒व्या दे॒वेषु॑ नो दधत्। स
 ह॒व्य॒वाड॑मर्त्यं उ॒शि॒ग्दू॒तश्चनो॑हितः। अ॒ग्नि॒र्धिया॑ समृ॑ण्वति। शं नो॑
 भवन्तु॑ वा॒जेवा॒जे॥ (४६)

पूरुष॒त्वता॑ य॒ज्ञत॑न्तं अ॒न्यथ्स॑हन्ते चनो॑हितोऽष्टौ च॥ [११]

यु॒ञ्जान॑ इ॒माम॑गृ॒भ्णं दे॒वस्य॑ सन्ते॒ वि पा॒र्जसा॑ वस॑वस्त्वा॒ समा॑स्त्वो॒र्ध्वा अ॒स्याकृ॑तिं यद॑ग्रे॒ यान्य॑ग्रे
 यं य॒ज्ञमेका॑दश॥११॥

यु॒ञ्जानो॑ वर्म॒ च स्थ॑ आ॒दि॒त्यास्त्वा॑ भा॒रती॑ स्वा॒ अह॑ ष॒ट्त्वारि॑ंशत्॥४६॥

यु॒ञ्जानो॑ वा॒जेवा॒जे॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः

समाप्तः॥४-१॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रं छन्द आ रोह पृथिवीमनु
 वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिःस्तिहा
 त्रैष्टुभं छन्द आ रोहान्तरिक्षमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो
 विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्द आ रोह दिवमनु
 वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः (१)

क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्ताऽऽनुष्टुभं छन्द आ रोह दिशोऽनु वि
 क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा
 रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी
 भानुना भात्यन्तः। अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आ वर्तस्वाऽऽयुषा वर्चसा
 सन्या मेधया प्रजया धनेन। अग्ने (२)

अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः। तासां पोषस्य
 पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा कृधि। पुनरूर्जा नि
 वर्तस्व पुनरग्र इषाऽऽयुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रय्या
 नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्सिया विश्वतस्परि। उदुत्तमं
 वरुण पाशमस्मदवाधमं (३)

वि मध्यमं श्रथाया। अथा वयमादित्य व्रते तवानांगसो

अदितये स्याम। आ त्वाहार्षमन्तरभूर्धुवस्तिष्ठाविचाचलिः।
 विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रया। अग्रे बृहन्नुषसामूर्ध्वो
 अस्थान्निर्जग्मिवान्तमसो ज्योतिषाऽऽऽगात्। अग्निर्भानुना रुशता
 स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः। सीद त्वं मातुरस्या - (४)

उपस्थे विश्वान्यग्रे वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा
 तपसाऽभि शूशुचोऽन्तरस्याः शुक्रज्योतिर्वि भाहि। अन्तरग्रे रुचा
 त्वमुखायै सदेने स्वे। तस्यास्त्वः हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भव।
 शिवो भूत्वा मह्यमग्रेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः
 सर्वाः स्वं योनिमिहासदः। हःसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता
 वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा
 अद्रिजा ऋतं बृहत्॥ (५)

दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विप्पो विष्णोर्धनेनाग्नेऽधुममस्याः शुचिषथोडंश च॥—[१]

दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्वितीयं परि जातवेदाः।
 तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः। विद्वा ते
 अग्रे त्रेधा त्रयाणि विद्वा ते सद्म विभृतं पुरुत्रा। विद्वा ते नाम
 परमं गुहा यद्विद्वा तमुत्सं यत आजगन्थ। समुद्रे त्वा नृमणा
 अपस्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन्। तृतीयं त्वा (६)

रजसि तस्थिवाः समृतस्य योनौ महिषा अहिन्वन्।
 अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्।
 सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः।

उ॒शि॒क्पा॒व॒को अ॒र॒तिः सु॒मे॒धा म॒र्ते॒ष्व॒ग्नि॒र॒मृ॒तो नि॒धा॒यि। इ॒य॒र्ति॒
धू॒म॒म॒रु॒षं भ॒रि॒भ्र॒दु॒च्छु॒क्रेण॑ शो॒चि॒षा द्या॒मि॒नक्ष॑त्। वि॒श्व॑स्य
के॒तु॒र्भु॒व॑नस्य॒ गर्भ॑ आ (७)

रोद॑सी अ॒पृ॒णा॒ज्जा॒य॑मानः। वी॒डुं चि॒द॒द्रि॒म॒भि॒न॒त्प॒रा॒य॒ज्ज॒ना
य॒द॒ग्नि॒म॒य॑जन्त॒ प॒ञ्च। श्री॒णा॒मु॒दा॒रो ध॒रु॒णो र॒यी॒णां म॑नी॒षाणां॑
प्रा॒र्प॑णः सोम॑गोपाः। वसोः॑ सू॒नुः सह॑सो अ॒प्सु रा॒जा वि॒ भा॒त्य॒ग्रं
उ॒ष॒सा॒मि॒धा॒नः। यस्ते॑ अ॒द्य कृ॒णव॑द्ब॒द्र॒शो॒चेऽपू॑पं दे॒व घृ॒तव॑न्तम॒ग्ने।
प्र तं न॑य प्र॒तरां॑ वस्यो॒ अ॒च्छा॒भि द्यु॒म्रं दे॒वभ॑क्तं यवि॒ष्ठ। आ (८)

त॒म्भ॑ज सौ॒श्रव॑सेष्व॒ग्र उ॒क्थ॑उ॒क्थ आ भ॑ज श॒स्य॒मा॒ने।
प्रि॒यः सूर्ये॑ प्रि॒यो अ॒ग्रा भ॑वा॒त्यु॒ज्जा॒तेन॑ भि॒नद॑दु॒ज्जनि॑त्वैः। त्वा॒म॒ग्ने
य॒ज॑मा॒ना अनु॑ द्यून् वि॒श्वा व॑सू॒नि दधि॑रे॒ वार्या॑णि। त्वया॑
स॒ह द्र॑वि॒णमि॑च्छ॒मा॒ना व्र॑जं गोम॑न्तमु॒शिजो॑ वि व॑व्रुः। दृ॒शानो॑
रु॒क्म उ॒र्व्या व्य॑द्यौ॒र्दुर्म॑रु॒षमा॑युः श्रि॒ये रु॑चा॒नः। अ॒ग्नि॒र॒मृ॒तो
अ॒भ॒व॒द्वयो॑भि॒र्यदे॑नं द्यौर॑ज॒नय॑त्सुरेताः॑॥ (९)

तृतीयं त्वा गर्भ आ यविष्ठा यच्चत्वारि च॥ [२]

अ॒न्न॒प॒तेऽन्न॑स्य नो दे॒ह्यन॑मी॒वस्य॑ शु॒ष्मि॒णः। प्र॒प्र॒दा॒तारं॑ ता॒रि॒ष
ऊ॒र्जं नो॑ धेहि द्वि॒पदे॑ चतु॑ष्पदे। उदु॑ त्वा वि॒श्वे दे॒वा अ॒ग्ने भ॑रन्तु
चि॒त्ति॑भिः। स नो॑ भव शि॒वत॑मः सु॒प्र॒ती॒को वि॒भा॒व॑सुः। प्रेद॑ग्ने
ज्योति॑ष्मान् याहि शि॒वेभि॑र॒र्चिभि॑स्त्वम्। बृ॒ह॒द्वि॒र्भानु॑भि॒र्भास॑न्मा

हि॑सीस्त॒नुवा॑ प्र॒जाः। स॒मिधा॒ग्निं दु॑वस्यत घृ॒तैर्बो॑धय॒ताति॑थिम्।
आ (१०)

ऽस्मिन् ह॒व्या जु॑होतन। प्रप्रा॒यम॒ग्निर्भ॑र॒तस्य॑ शृ॒ण्वे वि य॑थ्सू॒र्यो
न रोच॑ते बृ॒हद्भाः॑। अ॒भि यः पू॑रुं पृ॒तना॑सु त॒स्थौ दी॑दाय॒ दैव्यो॑
अति॑थिः शि॒वो नः॑। आपो॑ दे॒वीः प्रति॑ गृ॒ह्णीत॒ भस्मै॑तथ्स्यो॒ने कृ॑णुध्व॑
सुर॒भावु॑ लो॒के। तस्मै॑ नमन्तां॒ जन॑यः सु॒पत्नी॑र्मा॒तिव॑ पु॒त्रं बि॑भृता
स्वे॒नम्। अ॒प्स्व॑ग्ने सधि॒ष्टव॑ (११)

सौष॑धी॒रनु॑ रु॒ध्यसे। गर्भे॑ स॒ञ्जाय॑से पुनः॑। गर्भो॑ अ॒स्योष॑धीनां॒
गर्भो॑ वन॒स्पती॑नाम्। गर्भो॑ वि॒श्वस्य॑ भू॒तस्या॑ग्ने गर्भो॑ अ॒पाम॑सि।
प्र॒सद्य॑ भस्म॑ना॒ योनि॑म॒पश्च॑ पृ॒थि॒वीम॑ग्ने। स॒सृ॒ज्य मा॑तृ॒भिस्त्वं
ज्योति॑ष्मान्पुन॒रास॑दः। पुन॒रास॑द्य॒ सदन॑म॒पश्च॑ पृ॒थि॒वीम॑ग्ने। शेषे॑
मा॒तुर्य॑थोप॒स्थेऽन्तर॑स्या॑ शि॒वत॑मः। पुन॑रू॒र्जा (१२)

नि व॑र्तस्व पुन॑रग्र इ॒षाऽऽयु॑षा। पुन॑र्नः पा॒हि वि॒श्वतः॑। सह
र॒य्या नि व॑र्त॒स्वाग्ने पि॒न्वस्व॑ धा॒रया॑। वि॒श्वप्ति॑न्त्रया वि॒श्वत॑स्प॒रि।
पुन॑स्त्वादि॒त्या रु॒द्रा वस॑वः॒ समि॑न्धतां पुन॑र्ब्र॒ह्माणो॑ वसु॒नीथ॑ य॒ज्ञैः।
घृ॒तेन॒ त्वं त॒नुवो॑ वर्धयस्व स॒त्याः स॑न्तु यज॑मानस्य॒ कामाः॑। बोधा॑
नो अ॒स्य वच॑सो यविष्ठ॒ म॒हि॒ष्ठस्य॑ प्रभृ॒तस्य॑ स्वधावः। पी॒यति॑ त्वो
अनु॑ त्वो गृणाति व॒न्दारु॑स्ते त॒नुव॑ वन्दे अ॒ग्ने। स बो॑धि सूरि॒र्मघ॑वा
वसु॑दावा वसु॑पतिः। यु॒यो॒ध्यस्म॑द्वेषा॑सि॥ (१३)

आ तवोर्जाऽनु षोडश च॥ [३]

अपै॒त॒ वी॒त॒ वि च॑ सर्प॒तातो॒ येऽत्र॒ स्थ पु॒रा॒णा ये च॒ नूत॑नाः।
अदा॑दि॒दं य॒मोऽव॒सानं॑ पृथि॒व्या अ॒क्रन्नि॑मं पि॒तरौ॑ लो॒कम॑स्मै।
अ॒ग्नेर्भ॑स्मा॒स्य॒ग्नेः पु॒री॑षम॒सि सं॒ज्ञान॑म॒सि का॒मध॑रणं मयि॑ ते
का॒मध॑रणं भूयात्। सं या वः प्रि॒यास्त॒नुवः॑ सम्प्रि॒या हृद॑यानि वः।
आ॒त्मा वो॑ अस्तु (१४)

सम्प्रि॒यः सम्प्रि॒यास्त॒नुवो॑ मम॑। अ॒य॒ सो अ॒ग्निर्य॑स्मिन्त्सोम॒-
मिन्द्रः॑ सु॒तं द॒धे ज॒ठरे॑ वाव॒शानः॑। स॒हस्रि॑यं वाज॒मत्यं॑ न
स॒प्तिः स॒सवा॑न्त्सन्त्सू॒यसे॑ जा॒तवे॑दः। अ॒ग्ने दि॒वो अ॒र्णम॑च्छा
जिगा॒स्यच्छा॑ दे॒वाः ऊ॒चिषे॑ धि॒ष्णि॒या ये। याः प॒रस्ता॑द्रोच॒ने
सूर्य॑स्य॒ याश्चा॑वस्ता॒दुप॑तिष्ठन्त॒ आपः॑। अ॒ग्ने यत्ते॑ दि॒वि वर्चः॑
पृथि॒व्यां यदो॑षधी- (१५)

ष्व॒प्सु वा॑ यज॒त्र। येना॒न्तरि॑क्षमु॒र्वात॑तन्त् त्वेषः॑ स भा॒नुर॑र्ण॒वो
नृच॑क्षाः। पु॒री॒ष्या॒सो अ॒ग्नयः॑ प्राव॒णेभिः॑ स॒जोष॑सः। जुष॒न्ताः
हव्य॑माहु॑तमनमी॒वा इषो॑ म॒हीः। इडा॑म॒ग्ने पुरु॑द॒सः स॒नि गोः
श॑श्वत्त॒मः हव॑मानाय साध। स्यान्नः॑ सु॒नुस्त॑न॒यो वि॒जावा॑ग्ने सा ते
सुम॑तिर्भू॒त्वस्मे। अ॒यं ते योनि॑र॒ऋत्वि॒यो यतो॑ जा॒तो अ॒रोच॑थाः।
तं जा॒न- (१६)

न्न॒ग्ने आ रो॒हाथा॑ नो वर्ध॒या र॒यिम्। चिद॑सि॒ तया॑ दे॒वत॑याऽ-

ङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद परिचिदसि तया देवतया ऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद लोकं
 पृण छिद्रं पृणाथौ सीद शिवा त्वम्। इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन्
 योनावसीषदन्। ता अस्य सूददोहसः सोमः श्रीणन्ति पृश्नयः।
 जन्म देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः॥ (१७)

अस्त्वोपधीषु जानन्नष्टार्चत्वारिंशच्च॥ [४]

समित् ५ सं कल्पेथा ५ सम्प्रियौ रोचिष्णू सुमनस्यमानौ।
 इषमूर्जमभि संवसानौ सं वां मनांसि सं व्रता समु
 चित्तान्याकरम्। अग्ने पुरीष्याधिपा भवा त्वं नः। इषमूर्ज
 यजमानाय धेहि। पुरीष्यस्त्वमग्ने रयिमान्युष्टिमा ५ असि। शिवाः
 कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहासदः। भवतं नः समनसौ
 समौकसा- (१८)

वरेपसौ। मा यज्ञ ५ हिंसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ
 भवतमद्य नः। मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्नि ५ स्वे योनावभारुखा।
 तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा वि मुञ्चतु।
 यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत। तन्नः पर्षदति द्विषो ऽग्ने
 वैश्वानर स्वाहा। नमः सु ते निर्ऋते विश्वरूपे- (१९)

ऽयस्मयं वि चृता बन्धमेतम्। यमेन त्वं यम्यां संविदानोत्तमं
 नाकमधि रोहयेमम्। यत्ते देवी निर्ऋतिरा बबन्ध दामं
 ग्रीवास्वविचर्त्यम्। इदं ते तद्वि ष्याम्यायुषो न मध्यादथा
 जीवः पितुमद्धि प्रमुक्तः। यस्यास्ते अस्याः क्रूर आसञ्जुहोम्येषां

बन्धानांमवसर्जनाय। भूमिरिति त्वा जनां विदुर्निर्ऋति- (२०)

रिति त्वाहं परि वेद विश्वतः। असुन्वन्तमयंजमानमिच्छ
स्तेनस्येत्यां तस्करस्यान्वैषि। अन्यमस्मदिच्छ सा त इत्या नमो
देवि निर्ऋते तुभ्यमस्तु। देवीमहं निर्ऋतिं वन्दमानः पितेव पुत्रं
दसये वचोभिः। विश्वस्य या जायमानस्य वेद शिरःशिरः प्रति
सूरी वि चष्टे। निवेशनः सङ्गमनो वसूनां विश्वां रूपाभि चष्टे (२१)

शर्चीभिः। देव इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे
पथीनाम्। सं वरत्रा दधातन निराहावान्कृणोतन। सिञ्चामहा
अवटमुद्रिणं वयं विश्वाहादस्तमक्षितम्। निष्कृताहावमवटः
सुवरत्रः सुषेचनम्। उद्रिणः सिञ्चे अक्षितम्। सीरा युञ्जन्ति
कवयो युगा वि तन्वते पृथक्। धीरा देवेषु सुम्रया। युनक्त सीरा
वि युगा तनोत कृते योनौ वपतेह (२२)

बीजम्। गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्थसृण्यां
पक्वमायत्। लाङ्गलं पवीरवः सुशेवः सुमतिथ्सरु। उदित्कृषति
गामविं प्रफर्व्य च पीवरीम्। प्रस्थावद्रथवाहनम्। शुनं नः फाला
वि तुदन्तु भूमिः शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहान्। शुनं पर्जन्यो
मधुना पयोभिः शुनांसीरा शुनमस्मासु धत्तम्। कामं कामदुघे धुक्ष्व
मित्राय वरुणाय च। इन्द्रायाग्रये पूष्ण ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः। घृतेन
सीता मधुना समक्ता विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः। ऊर्जस्वती पयसा

पिन्वंमानाऽस्मान्सीते पयसाऽभ्याववृथ्स्व॥ (२३)

समांकसौ विश्वरूपे विदुर्निर्ऋतिरभि चंष्ट इह मित्राय द्वाविंशतिश्च॥ [५]

या जा॒ता ओष॑धयो दे॒वेभ्य॑स्त्रियु॒गं पु॒रा। मन्दा॑मि ब॒भ्रूणा॑म॒हः
श॒तं धामा॑नि स॒प्त च॑। श॒तं वो॑ अ॒म्ब धामा॑नि स॒हस्र॑मु॒त वो॒ रुहः॑।
अथा॑ शत॒क्रत्वो॑ यू॒यमिमं॑ मे॒ अग॑दं कृ॒त। पु॒ष्पाव॑तीः प्र॒सूव॑तीः
फ॒लिनी॑रफ॒ला उ॒त। अश्वा॑ इव स॒जित्व॑रीर्वीरु॒धः पा॑रयिष्णवः।
ओष॑धीरि॒ति मा॒तर॒स्तद्वो॑ दे॒वीरु॑पं ब्रुवे। रपा॑सि विघ्न॒तीरि॑त् रप॑-
(२४)

श्चा॒तय॑मानाः। अ॒श्वत्थे॒ वो नि॑ष॒द॒नं पु॒र्णे वो॑ वस॒तिः कृ॒ता।
गो॒भाज॒ इत्कि॒लास॑थ॒ यत्स॒नव॑थ॒ पूरू॑षम्। यद॒हं वा॒जय॑न्नि॒मा
ओष॑धीरु॒हस्त॑ आद॒धे। आ॒त्मा य॑क्ष्म॒स्य न॑श्यति पु॒रा जी॑व॒गृभो॑
यथा॑। यदोष॑धयः सङ्गच्छ॑न्ते रा॒जा॒नः स॑मि॒तावि॑व। वि॒प्रः स
उ॑च्यते भि॒षग्र॑क्षो॒हामी॑व॒चात॑नः। निष्कृ॑तिर्नाम॒ वो मा॒ताथा॑ यू॒यः
स्थ॒ सङ्कृ॑तीः। स॒राः प॑त॒त्रिणीः॑ (२५)

स्थ॒न॒ यदा॒मय॑ति निष्कृ॒त। अ॒न्या वो॑ अ॒न्याम॑व॒त्वन्या॑न्यस्या
उपा॑वता। ताः सर्वा॑ ओष॑धयः संवि॒दाना॑ इ॒दं मे॒ प्राव॑ता
वचः॑। उच्छु॒ष्मा ओष॑धीनां॒ गावो॑ गो॒ष्ठादि॑वेरते। धन॑
सनि॒ष्यन्ती॑नामा॒त्मानं॑ तव॒ पूरू॑ष। अति॑ विश्वाः॒ परि॑ष्ठाः
स्तेन॑ इव ब्र॒जम॑क्रमुः। ओष॑धयः प्राचु॑च्यवुर्यत् किं च॒ तनु॑वा॒रपः॑। या- (२६)

स्तं आ॒त॒स्थुरा॒त्मानं॒ या आ॑वि॒विशुः परुः॑परुः। तास्ते॒ यक्ष्मं॒
वि बा॑धन्तामु॒ग्रो म॑ध्यम॒शीरि॑व। सा॒कं य॑क्ष्म प्र प॑त श्ये॒नेन॑
कि॒किदी॒विना॑। सा॒कं वा॑तस्य॒ ध्राज्या॑ सा॒कं न॑श्य नि॒हाक॑या।
अ॒श्व॒वती॑ꣳ सोम॑व॒तीमूर्ज॑यन्ती॒मुदो॑जसम्। आ वि॑त्थि॒ सर्वा॑
ओष॑धीर॒स्मा अ॑रि॒ष्टता॑तये। याः फ॒लिनी॒र्या अ॑फ॒ला अ॑पुष्पा याश्च
पुष्पि॑णीः। बृह॒स्पति॑प्रसूता॒स्ता नो॑ मुश्च॒न्त्वꣳहंसः॑। या - (२७)

ओष॑धयः सोम॑राज्ञीः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीमनु॑। तासां॒ त्वम॑स्युत्त॒मा
प्र णो॑ जी॒वात॑वे सुव। अ॒व॒पत॑न्तीरवदन्दि॒व ओष॑धयः परि॑। यं
जी॒वम॑श्जवा॑महै न स रि॑ष्याति॒ पूरु॑षः। याश्चे॒दमु॑पशृ॒ण्वन्ति॒ याश्च॑
दूरं॑ परा॑गताः। इ॒ह स॒ङ्गत्य॒ ताः सर्वा॑ अ॒स्मै सं द॑त्त भेष॒जम्।
मा वो॑ रिष॒त्खनि॑ता यस्मै॑ चा॒हं खना॑मि वः। द्वि॒पच्च॑तु॒ष्पद॑स्माक॒ꣳ
सर्व॑म॒स्त्वना॑तुरम्। ओष॑धयः सं व॑दन्ते सोमे॑न स॒ह राज्ञा॑। यस्मै॑
क॒रोति॑ ब्राह्म॒णस्तꣳ राज॑न्यारयामसि॥ (२८)

रपः प॒त॒त्रिणी॑र्या अꣳहंसो याः खना॑मि वोऽष्टा॑दश च॥ ————— [६]

मा नो॑ हिꣳसी॒ज्जनि॑ता यः पृथि॒व्या यो वा॒ दिवꣳ स॒त्यध॑र्मा
ज॒जान॑। यश्चा॒पश्च॒न्द्रा बृ॑ह॒तीर्ज॑जान॒ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ वि॒धेम।
अ॒भ्याव॑र्तस्व पृथि॒वि य॒ज्ञेन॒ पय॑सा स॒ह। व॒पां ते॑ अ॒ग्निरि॑षितो॒
ऽव॑ सर्प॒तु। अ॒ग्ने यत्ते॑ शु॒क्रं यच्च॒न्द्रं यत्पू॑तं यद्य॒ज्ञियम्। तद्दे॒वेभ्यो॑
भराम॑सि। इष॒मूर्ज॑म॒हमि॑त आ (२९)

दद ऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनेः। आ नो गोषु
विशत्वौषधीषु जहामि सेदिमनिराममीवाम्। अग्ने तव श्रवो वयो
महिं भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो। बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्य
दधासि दाशुषे कवे। इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो
अमर्त्य। स दर्शतस्य वपुषो वि राजसि पृणक्षि सानसि
रयिम्। ऊर्जो नपाज्ञातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व (३०)

धीतिभिर्हितः। त्वे इषः सं दधुर्भूरिरेतसश्चित्रोतयो
वामजाताः। पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना।
पुत्रः पितरां विचरन्नुपावस्युभे पृणक्षि रोदसी। ऋतावानं महिषं
विश्वचर्षणिमग्निं सुम्रायं दधिरे पुरो जनाः। श्रुत्कर्णं सप्रथंस्तमं
त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा। निष्कर्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तं
राधसे महे। रातिं भृगूणामुशिजं कविक्रतुं पृणक्षि सानसि
रयिम्। (३१)

चितः स्थ परिचित ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया देवतया-
ऽङ्गिरस्वद् ध्रुवाः सीदत। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम
वृष्णियम्। भवा वाजस्य सङ्गथे। सं ते पयांसि समु यन्तु
वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहः। आप्यायमानो अमृताय सोम
दिवि शवाः स्युत्तमानि धिष्व॥ (३२)

आ मन्दस्व सानसिमैकान्नचत्वारिंशच्च॥ [७]

अभ्यस्थाद्विश्वाः पृतना अरातीस्तदग्निराह तदु सोम आह।

बृहस्पतिः सविता तन्म आह पूषा मांऽधात्सुकृतस्य लोके।
 यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्। श्येनस्य
 पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम् तत्तै अर्वन्। अपां पृष्ठमसि
 योनिर्ग्रेः समुद्रमभितः पिन्वमानम्। वर्धमानं मह (३३)

आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। ब्रह्म जज्ञानं
 प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचौ वेन आवः। स बुधिया उपमा
 अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसंतश्च विवः। हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे
 भूतस्य जातः पतिरेकं आसीत्। स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै
 देवाय हविषा विधेम। द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु (३४)

द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु सश्चरन्तं द्रप्सं
 जुहोम्यनु सप्त होत्राः। नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु।
 ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। येऽदो रोचने दिवो ये
 वा सूर्यस्य रश्मिषु। येषामप्सु सदः कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः।
 या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पती रनु। ये वावटेषु शेरते
 तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः॥ (३५)

महोऽनु यातुधानानामेकादश च॥ ————— [८]

ध्रुवाऽसि धरुणास्तृता विश्वकर्मणा सुकृता। मा त्वा समुद्र
 उद्वधीन्मा सुपर्णोऽव्यथमाना पृथिवीं दृश्ह। प्रजापतिस्त्वा सादयतु
 पृथिव्याः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं प्रथोऽसि पृथिव्यांसि भूरसि

भूमि॑रस्यदि॑तिरसि॒ विश्व॑धाया॒ विश्व॑स्य॒ भुव॑नस्य॒ धृ॒त्रीं पृ॑थि॒वीं
यच्छ॑ पृथि॒वीं दृ॒ह पृथि॒वीं मा हि॑सीर्वि॒श्वस्मै॑ प्रा॒णाय॑पा॒नाय॑
व्या॒नाय॑दा॒नाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑ (३६)

च॒रित्रा॑या॒ग्निस्त्वा॒भि पा॑तु॒ म॒ह्या स्व॒स्त्या छ॒र्दिषा॑ शन्त॑मेन॒ तया॑
दे॒वत॑याऽङ्गि॒रस्व॒द्धुवा॑ सी॒द। काण्डा॑त्काण्डात् प्र॒रोह॑न्ती॒ परु॑षःपरु॑षः
परि॑। ए॒वा नो॑ दूर्वे॒ प्र त॑नु॒ सह॑स्रेण॒ शते॑न॒ च। या श॑तेन॒ प्रत॑नोषि॒
स॒हस्रे॑ण वि॒रोह॑सि। तस्या॑स्ते दे॒वीष्ट॑के वि॒धेम॑ ह॒विषा॑ व॒यम्।
अषा॑ढाऽसि॒ सह॑माना॒ सह॑स्वारा॑तीः॒ सह॑स्वारा॑तीय॒तः सह॑स्व
पृ॒तनाः॒ सह॑स्व पृ॒तन्य॑तः। सह॑स्र॒वीर्या॑- (३७)

ऽसि॒ सा मा॑ जिन्वा॒ मधु॑ वाता॑ ऋ॒ताय॑ते मधु॑ क्षरन्ति॒
सिन्ध॑वः। मा॒ध्वीर्नः॑ स॒न्त्वोष॑धीः। मधु॑ नक्त॑मुतोषसि॒ मधु॑म॒त्पार्थि॑व॒
रजः॑। मधु॑ द्यौर॑स्तु नः पि॒ता। मधु॑मा॒न्नो व॑न॒स्पति॑र्मधु॒मा अ॑स्तु
सूर्यः॑। मा॒ध्वीर्गा॒वो भ॑वन्तु नः। म॒ही द्यौः पृ॑थि॒वी च॑ न इ॒मं य॒ज्ञं
मिमि॑क्षताम्। पि॒पृतां॑ नो॒ भरी॑मभिः। तद्वि॒ष्णोः पर॑मं (३८)

प॒दः सदा॑ पश्यन्ति॒ सूर॑यः। दि॒वीव॑ चक्षु॒रात॑तम्। ध्रु॒वाऽसि॑
पृथि॒वि सह॑स्व पृ॒तन्य॑तः। स्यू॒ता दे॒वेभि॑र॒मृते॑नागाः। यास्ते॑ अ॒ग्ने
सूर्ये॑ रुचं॒ उद्य॑तो दि॒वमा॑त॒न्वन्ति॑ र॒श्मिभिः॑। ताभिः॑ सर्वा॑भी रुच॑े
जना॑य नस्कृ॒धि। या वो॑ दे॒वाः सूर्ये॑ रुचो॒ गोष्व॑श्चैषु॒ या रुचः॑।
इन्द्रा॑ग्नी॒ ताभिः॑ सर्वा॑भी रुचं॒ नो ध॑त्त बृह॒स्पते॑। वि॒राड् (३९)

ज्योतिरधारयत्सम्राड्ज्योतिरधारयत्स्वराड्ज्योतिरधारयत्। अग्ने
युक्ष्वा हि ये तवाऽश्वांसो देव साधवः। अरुं वहन्त्याशवः। युक्ष्वा
हि देवहूतमा॑ अश्वा॑ अग्ने रथीरि॑व। नि होता॑ पूर्यः संदः।
द्रप्सश्च॑स्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं
योनिमनु सञ्चरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त (४०)

होत्राः। अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य च।
अग्निज्योतिषा ज्योतिष्मान्नुक्मो वर्चसा वर्चस्वान्। ऋचे त्वा रुचे
त्वा समिध्वन्वन्ति सरितो न धेनाः। अन्तरहृदा मनसा पूयमानाः।
घृतस्य धारा अभि चाकशीमि। हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम्।
तस्मिन्सुपर्णो मधुकृत्कुलायी भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः। तस्यासते
हरयः सप्त तीरे स्वधां दुहाना अमृतस्य धाराम्॥ (४१)

प्रतिष्ठायै सहस्रवीर्या परमं विरादथ्सप्त तीरे चत्वारि च॥ [९]

आदित्यं गर्भं पयसा समञ्जसहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम्।
परि वृद्धिं हरसा माऽभि मृक्षः शतायुषं कृणुहि चीयमानः।
इमं मा हिंसीद्विपादं पशूनां सहस्राक्ष मेध आ चीयमानः।
मयुमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वातस्य
ध्राजिं वरुणस्य नाभिमश्वं जज्ञानं सरिरस्य मध्ये। शिशुं
नदीनां हरिन्द्रिबुद्धमग्ने मा हिंसीः (४२)

परमे व्योमन्। इमं मा हिंसीरेकशफं पशूनां कनिक्रुदं

वाजिनं वाजिनेषु। गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो
 नि षीद। अजस्रमिन्दुमरुषं भुरण्युमग्निमीडे पूर्वचित्तौ नमोभिः। स
 पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गां मा हिंसीरदिति विराजम्। इमं
 समुद्रं शतधारमुत्सं व्यच्यमानं भुवनस्य मध्ये। घृतं दुहानामदिति
 जनायाग्ने मा (४३)

हिंसीः परमे व्योमन्। गवयमारण्यमनु ते दिशामि तेन
 चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वरूत्रिं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं जज्ञानां
 रजसः परस्मात्। महीं साहस्रीमसुरस्य मायामग्ने मा हिंसीः
 परमे व्योमन्। इमामूर्णायुं वरुणस्य मायां त्वचं पशूनां द्विपदां
 चतुष्पदाम्। त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्ने मा हिंसीः परमे
 व्योमन्। उष्ट्रमारण्यमनु (४४)

ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। यो अग्निरग्नेस्तपसो-
 ऽधि जातः शोचात्पृथिव्या उत वा दिवस्परि। येन प्रजा विश्वकर्मा
 व्यानद्वमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु। अजा ह्यग्नेरजनिष्ट गर्भात्सा
 वा अपश्यञ्जनितामग्ने। तया रोहमायन्नुप मेध्यास्तया देवा
 देवतामग्र आयन्। शरभमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो
 नि षीद॥ (४५)

अग्ने मा हिंसीरग्ने मोष्ट्रमारण्यमनु शरभं नवं च॥ [१०]

इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः। तद्वा चेति

प्र वीर्यम्। इजथद्वत्रमुत संनोति वाजमिन्द्रा यो अग्नी सहुरी
 सपर्यात्। इरज्यन्ता वसव्यस्य भूरेः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता।
 प्र चरषणिभ्यः पृतना हवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च। प्र
 सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या।
 मरुतो यस्य हि (४६)

क्षये पाथा दिवो विमहसः। स सुंगोपातमो जनः। यज्ञैर्वा
 यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम्। मरुतः शृणुता हवम्। श्रियसे
 कं भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः। ते
 वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः। अव
 ते हेड उदुत्तमम्। कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा। कया
 शचिष्ठया वृता। (४७)

को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हणायून।
 आसन्निषून्-हृथस्वसो मयोभून् य एषां भृत्यामृणधृत्स जीवात्। अग्ने
 नयाऽऽ देवानां शं नो भवन्तु वाजैवाजे। अप्स्वंग्रे सधिष्टव
 सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। वृषा सोम द्युमां अंसि
 वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे। इमं मे वरुण तत्त्वा यामि
 त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने॥ (४८)

हि वृता म एकादश च॥ [११]

विष्णोः क्रमोऽसि दिवस्पर्यत्रपतेऽपेतु समितं या जाता मा नो हिंसीद्ववाऽस्यादित्यङ्गभूमिन्द्राग्नी

रोचनैकादश॥११॥

विष्णोःस्मिन् हव्येति त्वाऽहं धीतिभिरुहोत्रां अष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥

विष्णोः क्रमोऽसि स त्वन्नो अग्ने॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः॥४-२॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

अ॒पां त्वे॒म॒न्थ॒सा॒दया॒म्य॒पां त्वो॒द्म॒न्थ॒सा॒दया॒म्य॒पां त्वा
भ॒स्म॒न्थ॒सा॒दया॒म्य॒पां त्वा ज्योति॑षि सा॒दया॒म्य॒पां त्वाऽय॑ने
सा॒दया॒म्य॒र्ण॒वे स॒दने॑ सी॒द स॒मु॒द्रे स॒दने॑ सी॒द स॒लि॒ले स॒दने॑
सी॒दा॒पां क्ष॒ये सी॒दा॒पा॑ स॒धि॒षि सी॒दा॒पां त्वा स॒दने॑ सा॒दया॒म्य॒पां
त्वा स॒ध॒स्थे सा॒दया॒म्य॒पां त्वा पु॒री॒षे सा॒दया॒म्य॒पां त्वा यो॒नौ
सा॒दया॒म्य॒पां त्वा पा॒थ॒सि सा॒दया॒मि गा॒य॒त्री छ॒न्द॑स्त्रि॒ष्टु॒च्छ॒न्दो
जग॑ती छ॒न्दोऽनु॒ष्टु॒च्छ॒न्दः प॒ङ्क्ति॑श्छ॒न्दः॥ (१)

यो॒नौ प॒ञ्च॑द॒श च॥ _____ [१]

अ॒यं पु॒रो भु॒व॒स्तस्य॑ प्रा॒णो भौ॒वा॒य॒नो व॑स॒न्तः प्रा॑णाय॒नो
गा॒य॒त्री वा॑स॒न्ती गा॒य॒त्रि॒ये गा॒य॒त्रं गा॒य॒त्रादु॑पा॒शु॒रु॒पा॒शो॒स्त्रि॒वृ॒त्
त्रि॒वृ॒तो र॒थ॒न्त॒र॑ स॒ र॒थ॒न्त॒राद्व॑सि॒ष्ट ऋ॒षिः प्र॒जाप॑तिगृही॒तया॒ त्वया॑
प्रा॒णं गृ॑ह्णामि प्र॒जाभ्यो॑ऽयं दक्षि॒णा वि॒श्वक॑र्मा तस्य॒ मनो॑ वैश्व॒कर्म॑णं
ग्री॒ष्मो मा॑न॒सस्त्रि॒ष्टु॒ग्रेष्मी त्रि॒ष्टुभ॑ ऐ॒डमै॒डाद॑न्तर्या॒मोऽन्तर्या॑मात्
प॒ञ्च॒द॒शः प॒ञ्च॒द॒शाद्बृ॒हद्बृ॒ह॒तो भ॒रद्वा॑ज ऋ॒षिः प्र॒जाप॑तिगृही॒तया॒
त्वया॑ मनो॑ - (२)

गृ॒ह्णामि प्र॒जाभ्यो॑ऽयं प॒श्चाद्वि॒श्वव्य॑चा॒स्तस्य॑ चक्षुर्वै॒श्वव्य॑च॒सं
व॒र॒षा॒णि चाक्षु॑षाणि जग॑ती वा॒र॒षी जग॑त्या ऋक्ष॑म॒मृक्ष॑माच्छु॒क्रः

शुक्रात्सप्तदशः सप्तदशाद्वैरूपं वैरूपाद्विश्वामित्र ऋषिः प्रजा-
पतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्यं इदमुत्तरात्सुवस्तस्य
श्रोत्रं सौवः शरच्छौत्र्यनुष्टुप्छारद्यनुष्टुभः स्वारः स्वारान्मन्थी
मन्थिनं एकविंश एकविंशाद्वैराजं वैराजाञ्जमदग्निरृषिः
प्रजापतिगृहीतया (३)

त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्यं इयमुपरि मतिस्तस्यै वाङ्माती
हेमन्तो वाच्यायनः पङ्क्तिरहेमन्ती पङ्क्तौ निधनवन्निधनवत आग्रयण
आग्रयणात् त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्रिणवत्रयस्त्रिंशाभ्यां शाक्ररैवते
शाक्ररैवताभ्यां विश्वकर्मर्षिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं
गृह्णामि प्रजाभ्यः॥ (४)

त्वया मनो जमदग्निरृषिः प्रजापतिगृहीतया त्रिंशच्च॥ [२]

प्राचीं दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं त्रिवृथस्तोमः
स उ पञ्चदशवर्तनिस्त्र्यविर्यः कृतमयानां पुरोवातो वातः सानंग
ऋषिर्दक्षिणा दिशां ग्रीष्म ऋतूनामिन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं पञ्चदशः
स्तोमः स उ सप्तदशवर्तनिर्दित्यवाङ्मयस्त्रेतायानां दक्षिणाद्वातो वातः
सनातन ऋषिः प्रतीचीं दिशां वरुणा ऋतूनां विश्वे देवा देवता
विड् (५)

द्रविणं सप्तदशः स्तोमः स उवेकविंशवर्तनिस्त्रिवृथो
वयो द्वापरोऽयानां पश्चाद्वातो वातोऽहभून् ऋषिरुदीची दिशां
शरदृतूनां मित्रावरुणौ देवता पुष्टं द्रविणमेकविंशः स्तोमः स

उं त्रिणववर्तनिस्तुर्यवाङ्मयं आस्कन्दोऽयानामुत्तराद्वातो वातः प्रत्न
 ऋषिरूर्ध्वा दिशाः हेमन्तशिशिरावृतूनां बृहस्पतिर्देवता वर्चो द्रविणं
 त्रिणवः स्तोमः स उं त्रयस्त्रिंशवर्तनिः पष्ठवाङ्मयोऽभिभूरयानां
 विष्वग्वातो वातः सुपर्ण ऋषिः पितरः पितामहाः परेऽवरे
 ते नः पान्तु ते नोऽवन्त्वस्मिन्ब्रह्मन्त्रस्मिन्क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्यां
 पुरोधायांस्मिन्कर्मत्रस्यां देवहृत्याम्॥ (६)

विद्वद्वाङ्मयोऽष्टाविंशतिश्च॥

[३]

ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवाऽसि ध्रुवं योनिमा सीद साध्या।
 उख्यस्य केतुं प्रथमं पुरस्तादश्विनाऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा। स्वे
 दक्षे दक्षपितेह सीद देवत्रा पृथिवी बृहती रराणा। स्वासस्था
 तनुवा सं विशस्व पितेवैधि सूनव आ सुशेवाश्विनाऽध्वर्यू
 सादयतामिह त्वा। कुलायिनी वसुमती वयोधा रयिं नो वर्ध
 बहुलः सुवीरम्। (७)

अपाऽमंतिं दुर्मंतिं बाधमाना रायस्पोषे यज्ञपंतिमाभजन्ती
 सुवर्धेहि यजमानाय पोषमश्विनाऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा।
 अग्नेः पुरीषमसि देव्यानी तां त्वा विश्वे अभि गृणन्तु देवाः।
 स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा यजस्वाश्विनाऽध्वर्यू
 सादयतामिह त्वा। दिवो मूर्धाऽसि पृथिव्या नाभिर्विष्टम्भनी
 दिशामधिपत्नी भुवनानाम्। (८)

ऊर्मिर्द्रुप्सो अपामसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनाऽध्वर्यू
 सादयतामिह त्वा। सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्वसुभिः सजू
 रुद्रैः सजूरादित्यैः सजूर्विश्वैर्देवैः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैरग्रये
 त्वा वैश्वानरायाश्विनाऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा। प्राणं मे
 पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्म उर्व्या वि भाहि
 श्रोत्रं मे श्लोकयापस्मिन्वौषधीर्जिन्व द्विपात्पाहि चतुष्पादव दिवो
 वृष्टिमेरय॥ (९)

सुवीरं भुवनानामुर्व्या सप्तदश च॥ [४]

अविर्वयस्त्रिष्टुच्छन्दो दित्यवाङ्मयो विराट्छन्दः पञ्चाविर्वयो
 गायत्री छन्दस्त्रिवथ्सो वय उष्णिहा छन्दस्तुर्यवाङ्मयोऽनुष्टुप्छन्दः
 पष्ठवाङ्मयो बृहती छन्द उक्षा वयः सतोबृहती छन्द ऋषभो वयः
 ककुच्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दोऽनङ्गान् वयः पङ्क्तिश्छन्दो बस्तो
 वयो विवलं छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं
 छन्दो व्याघ्रो वयोऽनाधृष्टं छन्दः सिंहो वयश्छदिश्छन्दो विष्टम्भो
 वयोऽधिपतिश्छन्दः क्षत्रं वयो मयन्दं छन्दो विश्वकर्मा वयः
 परमेष्ठी छन्दो मूर्धा वयः प्रजापतिश्छन्दः॥ (१०)

पुरुषो वयः पङ्क्तिश्शतिश्च॥ [५]

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिष्टकां दृ२हतं युवम्। पृष्ठेन द्यावा-
 पृथिवी अन्तरिक्षं च वि बाधताम्॥ विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्त-
 रिक्षस्य पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं भास्वतीं सूरिमतीमा या द्यां

भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षमन्तरिक्षं यच्छान्तरिक्षं दृहान्तरिक्षं मा
हिंसीर्विश्वस्मै प्राणायानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय
वायुस्त्वाभि पातु मह्या स्वस्त्या छुर्दिषा (११)

शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्धुवा सीद। राज्यसि प्राची
दिग्विराडसि दक्षिणा दिख्सम्राडसि प्रतीची दिखस्वराडस्युदीची
दिगधिपत्यसि बृहती दिगार्युर्मे पाहि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि
व्यानं मे पाहि चक्षुर्मे पाहि श्रोत्रं मे पाहि मनो मे जिन्व वाचं मे
पिन्वाऽऽत्मानं मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ॥ (१२)

छुर्दिषां पिन्व षट्॥ [६]

मा छन्दः प्रमा छन्दः प्रतिमा छन्दोऽस्मीविश्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः
उष्णिहा छन्दो बृहती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दो विराट्छन्दो गायत्री छन्दस्-
त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दः पृथिवी छन्दोऽन्तरिक्षं छन्दो द्यौश्छन्दः
समाश्छन्दो नक्षत्राणि छन्दो मनश्छन्दो वाक्छन्दः कृषिश्छन्दो
हिरण्यं छन्दो गौश्छन्दोऽजा छन्दोऽश्वश्छन्दः। अग्निर्देवता (१३)

वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता
रुद्रा देवताऽऽदित्या देवता विश्वे देवा देवता मरुतो देवता
बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो देवता वरुणो देवता मूर्धाऽसि राङ्गुवाऽसि
धरुणा यन्त्र्यसि यमित्रीषे त्वोर्जे त्वा कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा यन्त्री
राङ्गुवाऽसि धरणी धन्त्र्यसि धरित्र्यायुषे त्वा वर्चसे त्वौजसे त्वा

बलाय त्वा॥ (१४)

देवताऽऽयुषे त्वा षट्॥ [७]

आ॒शु॒स्त्रि॒वृ॒द्वा॒न्तः प॑ञ्चद॒शो व्यो॑म सप्तद॒शः प्र॒तू॒र्ति॒र॒ष्टा॒द॒श॒स्तपो॑
नवद॒शोऽभि॒व॒र्तः स॑वि॒९शो ध॒रु॒णं ए॒कवि॒९शो वर्चो॑ द्वा॒
वि॒९शः स॒म्भ॒रण॑स्त्रयोवि॒९शो योनि॑श्चतुर्वि॒९शो गर्भाः॑ पञ्चवि॒९श
ओज॑स्त्रि॒णवः क्र॒तु॒रे॒क॒त्रि॒९शः प्र॑ति॒ष्ठा त्र॑यस्त्रि॒९शो ब्र॒ध्नस्य॑
वि॒ष्टपं॑ चतुस्त्रि॒९शो नाकः॑ षट्त्रि॒९शो वि॒व॒र्तो॑ऽष्टाच॒त्वारि॒९शो
ध॒र्त्रश्च॑तुष्टो॒मः॥ (१५)

आ॒शुः स॒प्त॒त्रि॒९श॒त॥ [८]

अ॒ग्ने॒र्भा॒गो॑ऽसि दी॒क्षाया॒ आधि॑पत्यं ब्रह्म॑ स्मृतं त्रि॒वृ॒थ॒स्तोम॑
इन्द्र॑स्य भा॒गो॑ऽसि वि॒ष्णो॒राधि॑पत्यं क्ष॒त्र॒९ स्मृतं प॑ञ्चद॒शः स्तोमो॑
नृच॑क्षसां भा॒गो॑ऽसि धा॒तु॒राधि॑पत्यं ज॒नि॒त्र॒९ स्मृतं॑ सप्तद॒शः
स्तोमो॑ मि॒त्रस्य॑ भा॒गो॑ऽसि वरु॑णस्याधि॑पत्यं दि॒वो वृ॒ष्टि॒र्वा॒ताः
स्मृ॒ता ए॒कवि॒९शः स्तोमो॑ऽदित्यै भा॒गो॑ऽसि पू॒ष्ण आधि॑पत्यमोजः
स्मृतं त्रि॑णवः स्तोमो॑ वसू॑नां भा॒गो॑ऽसि (१६)

रु॒द्राणा॑माधि॑पत्यं चतु॑ष्पाथस्मृतं चतुर्वि॒९शः स्तोम॑ आदि॒त्याना॑
भा॒गो॑ऽसि म॒रु॒ता॒माधि॑पत्यं गर्भाः॑ स्मृ॒ताः प॑ञ्चवि॒९शः स्तोमो॑
दे॒वस्य॑ सवि॒तुर्भा॑गो॑ऽसि बृह॑स्पते॒राधि॑पत्यं॑ स॒मीची॑र्दिशः
स्मृ॒ताश्च॑तुष्टो॒मः स्तोमो॑ यावा॑नां भा॒गो॑ऽस्यया॑वाना॒माधि॑पत्यं

प्रजाः स्पृताश्चतुश्चत्वारिंशः स्तोमं ऋभूणां भागोऽसि विश्वेषां
देवानामधिपत्यं भूतं निशान्तं स्पृतं त्रयस्त्रिंशः स्तोमः॥ (१७)

वसूनां भागोऽसि षट्त्वारिंशच्च॥ [१]

एकयाऽस्तुवत प्रजा अधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत्तिसृभि-
रस्तुवत ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत
भूतान्यसृज्यन्त भूतानां पतिरधिपतिरासीत्सप्तभिरस्तुवत
सप्तर्षयोऽसृज्यन्त धाताधिपतिरासीन्नवभिरस्तुवत पितरो-
ऽसृज्यन्तादितिरधिपत्यासीदेकादशभिरस्तुवतर्तवोऽसृज्यन्ता-
ऽऽर्तवोऽधिपतिरासीत् त्रयोदशभिरस्तुवत मासा असृज्यन्त
संवत्सरोऽधिपति- (१८)

रासीत्पञ्चदशभिरस्तुवत क्षत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत्सप्त-
दशभिरस्तुवत पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीन्नव-
दशभिरस्तुवत शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आस्ता-
मेकंविंशत्याऽस्तुवतैकंशफाः पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधि-
पतिरासीत् त्रयोविंशत्याऽस्तुवत क्षुद्राः पशवोऽसृज्यन्त
पूषाधिपतिरासीत्पञ्चविंशत्याऽस्तुवताऽऽरण्याः पशवोऽसृज्यन्त
वायुरधिपतिरासीत्सप्तविंशत्याऽस्तुवत द्यावापृथिवी व्यै- (१९)

तां वसंवो रुद्रा आदित्या अनु व्यायन्तेषामधि-
पत्यमासीन्नवविंशत्याऽस्तुवत वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधि-
पतिरासीदेकत्रिंशताऽस्तुवत प्रजा असृज्यन्त यावानां चायावानां

चाधिपत्यमासीत् त्रयस्त्रिंशताऽस्तुवत भूतान्यंशाम्यन्प्रजापतिः
परमेष्ठ्यधिपतिरासीत्॥ (२०)

सं वृथ्सरोऽधिपतिर्वि पञ्चत्रिंशच्च॥ [१०]

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदन्तरस्यां चरति प्रविष्टा।
वधूर्जजान नवगङ्गनित्री त्रयं एनां महिमानः सचन्ते॥ छन्दस्वती
उषसा पेपिशाने समानं योनिमनु सञ्चरन्ती। सूर्यपत्नी वि
चरतः प्रजानती केतुं कृण्वाने अजरे भूरिरेतसा॥ ऋतस्य
पन्थामनु तिस्र आगुस्त्रयो घर्मासो अनु ज्योतिषागुः। प्रजामेका
रक्षत्यूर्जमेका (२१)

व्रतमेका रक्षति देवयूनाम्॥ चतुष्टोमो अभवद्वा तुरीयां
यज्ञस्य पक्षावृषयो भवन्ती। गायत्रीं त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभं बृहदर्कं
युञ्जानाः सुवराभरन्निदम्॥ पञ्चभिर्धाता वि दधाविदं यत्तासां
स्वसृरजनयत्पञ्चपञ्च। तासामु यन्ति प्रयवेण पञ्च नाना रूपाणि
ऋतवो वसानाः॥ त्रिंशत्स्वसार उप यन्ति निष्कृतं समानं
केतुं प्रतिमुञ्चमानाः। (२२)

ऋतूस्तन्वते कवयः प्रजानतीर्मध्येछन्दसः परि यन्ति
भास्वतीः। ज्योतिष्मती प्रति मुञ्चते नभो रात्री देवी सूर्यस्य व्रतानि।
वि पश्यन्ति पशवो जायमाना नानारूपा मातुरस्या उपस्थे।
एकाष्टका तपसा तप्यमाना जजान गर्भं महिमानमिन्द्रम्। तेन

दस्युन्व्यसहन्त देवा हन्तासुराणामभवच्छर्वाभिः। अनानुजामनुजां
मामकर्त सत्यं वदन्त्यन्विच्छ एतत्। भूयास- (२३)

मस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वौ अन्यामति मा प्र युक्त।
अभून्मम सुमतौ विश्ववेदा आष्टं प्रतिष्ठामविदद्धि गाधम्।
भूयासमस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वौ अन्यामति मा प्र युक्त।
पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनाम्रीमृतवोऽनु पञ्च। पञ्च दिशः
पञ्चदशेन क्लृप्ताः समानमूर्ध्नीरभि लोकमेकम्। (२४)

ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्युष्यपामेका महिमानं बिभर्ति।
सूर्यस्यैका चरति निष्कृतेषु घर्मस्यैका सवितैका नि यच्छति।
या प्रथमा व्यौच्छत्सा धेनुरभवद्यमे। सा नः पयस्वती
धुक्ष्वोत्तरामुत्तरा ९ समांम्। शुक्रर्षभा नभसा ज्योतिषागाद्विश्वरूपा
शबलीरग्निकेतुः। समानमर्थः ९ स्वपस्यमाना बिभ्रती जरामंजर
उष आगाः। ऋतूनां पत्नी प्रथमेयमागादह्ना नेत्री जनित्री
प्रजानांम्। एका सती बहुधोषो व्युच्छस्यजीर्णा त्वं जरयसि
सर्वमन्यत्॥ (२५)

ऊर्जमेकां प्रतिमुञ्चमाना भूयासमेकं पत्येकान्नविंशतिश्च॥ [११]

अग्रे जातान्म णुदा नः सपत्नान्प्रत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व।
अस्मे दीदिहि सुमना अहेडन्तव स्या ९ शर्मन्निवरूथ उद्धित।
सहसा जातान्म णुदा नः सपत्नान्प्रत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व। अधि

नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयं स्याम प्र णुंदा नः सपत्नान्।
चतुश्चत्वारिंशः स्तोमो वर्चो द्रविणं षोडशः स्तोमो ओजो द्रविणं
पृथिव्याः पुरीषमस्य- (२६)

फसो नाम। एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः परिभूश्छन्दः
आच्छच्छन्दो मनश्छन्दो व्यचश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः समुद्रं छन्दः
सलिलं छन्दः संयच्छन्दो वियच्छन्दो बृहच्छन्दो रथन्तरं
छन्दो निकायश्छन्दो विवधश्छन्दो गिरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः
सष्टृच्छन्दोऽनुष्टृच्छन्दः ककुच्छन्दस्त्रिककुच्छन्दः काव्यं छन्दोऽङ्कुपं
छन्दः (२७)

पदपङ्क्तिश्छन्दोऽक्षरपङ्क्तिश्छन्दो विष्टारपङ्क्तिश्छन्दः क्षुरो
भृज्वाञ्छन्दः प्रच्छच्छन्दः पक्षश्छन्द एवश्छन्दो वरिवश्छन्दो
वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विशालं छन्दो विष्पर्धाश्छन्दश्छदिश्छन्दो
दूरोहणं छन्दस्तन्द्रं छन्दोऽङ्गाङ्गं छन्दः॥ (२८)

अस्यङ्कुपञ्छन्दस्त्रयस्त्रिंशच्च॥

[१२]

अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्वविणस्युर्विपन्यया। समिद्धः शुक्र आहुतः॥
त्वं सोमासि सत्पतिस्त्वं राजोत वृत्रहा। त्वं भद्रो असि क्रतुः॥
भद्रा ते अग्ने स्वनीक सन्दृग्धोरस्य सतो विषुणस्य चारुः। न यत्ते
शोचिस्तमसा वरन्त न ध्वस्मानस्तनुवि रेप आ धुः॥ भद्रं ते अग्ने
सहसिन्ननीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य। (२९)

रुशदृशे ददृशे नक्तया चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम्।
 सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाः आयजिष्ठः स्वस्ति।
 अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्रे द्युमदुत रेवद्विदीहि।
 स्वस्ति नो दिवो अग्रे पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव।
 यथ्सीमहि दिविजात प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्। यथा
 होतुर्मनुषो (३०)

देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजांसि। एवानो अद्य
 समना समानानुशन्नं उशतो यक्षि देवान्॥ अग्निमीडे पुरोहितं
 यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतारं रत्नधातमम्॥ वृषा सोम द्युमाः
 असि वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे॥ सान्तपना इदं
 हविर्मरुतस्तञ्जुष्टन। युष्माकोती रिंशादसः॥ यो नो मर्तो वसवो
 दुरह्णा युस्तिरः सत्यानि मरुतो (३१)

जिघांसात्। द्रुहः पाशं प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन तपसा
 हन्तना तम्। संवत्सरीणां मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगणा मानुषेषु।
 तस्मत्पाशान्त्र मुञ्चन्त्वहंसः सान्तपना मदिरा मादयिष्णवः।
 पिप्रीहि देवाः उशतो यविष्ठ विद्वाः ऋतूः ऋतुपते यजेह। ये
 दैव्या ऋत्विजस्तेभिरग्रे त्वं होतृणामस्यायजिष्ठः। अग्रे यद्य
 विशो अध्वरस्य होतः पावक (३२)

शोचे वेष्टं हि यज्वा। ऋता यजांसि महिना वि यद्भूरुह्व्या
 वह यविष्ठ या ते अद्य। अग्निना रयिमंश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे।

यशसं वीरवत्तमम्॥ गयस्फानो अमीवहा वसुवित्पुष्टिवर्धनः।
 सुमित्रः सोम नो भव। गृहमेधास आ गंत मरुतो माऽपं भूतन।
 प्रमुञ्चन्तो नो अ२हंसः। पूर्वीभिर्गृहि ददाशिम शरद्विर्मरुतो वयम्।
 महोभि- (३३)

श्रृषणीनाम्। प्र बुध्निया ईरते वो महा२सि प्र णामानि
 प्रयज्यवस्तिरध्वम्। सहस्रियं दम्यं भागमेतं गृहमेधीयं मरुतो
 जुषध्वम्। उप यमेति युवतिः सुदक्षं दोषा वस्तोरुहविष्मती घृताची।
 उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः। इमो अंग्रे वीततमानि हव्याजस्रो वक्षि
 देवतातिमच्छ। प्रति न ई२ सुरभीणि वियन्तु। क्रीडं वः शर्धो
 मारुतमनर्वाण२ रथेशुभम्। (३४)

कणां अभि प्र गांयत। अत्यांसो न ये मरुतः स्वश्चो यक्षदृशो
 न शुभयन्त मर्याः। ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न
 प्रक्रीडिनः पयोधाः। प्रेषामज्मेषु विथुरेवं रेजते भूमिर्यामेषु यद्ध
 युञ्जते शुभे। ते क्रीडयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्त
 धूतयः। उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वयं इव मरुतः केन (३५)

चित्पथा। श्रोतन्ति कोशा उप वो रथेष्व्वा घृतमुक्षता
 मधुवर्णमर्चते। अग्निमग्नि२ हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम्।
 हव्यवाहं पुरुप्रियम्। त२ हि शश्वन्त ईडते सुचा देवं घृतश्रुता।
 अग्नि२ हव्याय वोढवे। इन्द्राग्नी रोचना दिवः श्वथद्वत्रमिन्द्र

वो वि॒श्वत॒स्परीन्द्रं॑ नरो॒ विश्व॑कर्मन् ह॒विषा॑ वावृधा॒नो विश्व॑कर्मन्
ह॒विषा॑ वर्ध॑नेन॥ (३६)

सूर्यस्य॒ मनु॑षो मरुतः॒ पाव॑क॒ महो॑भी रथे॒शुभं॑ केन॒ षट्त्वारि॑ंशच्च॥—————[१३]

अ॒पां त्वे॒मन्न॑यं पुरो॒ भुवः॑ प्राचीं॑ ध्रुव॒क्षिति॑स्त्र्यवि॒रिन्द्रा॑ग्नी॒ मा छन्द॑ आ॒शुस्त्रि॑वृ॒दग्ने॑र्भा॒गोऽस्ये॑क॒येयमे॑व
सा या॒ग्ने जा॒तान॒ग्निर्वृ॑त्राणि॒ त्रयो॑दश॥१३॥

अ॒पां त्वेन्द्रा॑ग्नी॒ इयमे॑व दे॒वता॑ता॒ षट्त्रि॑ंशत्॥३६॥

अ॒पां त्वे॒मन् ह॒विषा॑ वर्ध॑नेन॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः
समाप्तः॥ ४-३॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

र॒श्मिर॑सि॒ क्षया॑य त्वा॒ क्षयं॑ जिन्व॒ प्रेति॑रसि॒ धर्मा॑य त्वा॒
धर्मं॑ जि॒न्वान्वि॑तिरसि दि॒वे त्वा॒ दिवं॑ जिन्व॒ सन्धि॑र॒स्यन्तरि॑क्षाय
त्वा॒ऽन्तरि॑क्षं जिन्व॒ प्रति॑धि॒रसि॑ पृथि॒व्यै त्वा॑ पृथि॒वीं जिन्व॑ विष्ट॒म्भो-
ऽसि॑ वृष्ट्यै॑ त्वा॒ वृष्टिं॑ जिन्व॒ प्रवा॑स्यहे॒ त्वाह॑र्जिन्वानु॒वासि॑ रात्रि॒यै
त्वा॒ रात्रि॑ जिन्वो॒शिग॑सि (१)

वसु॑भ्यस्त्वा॒ वसू॑ञ्जिन्व॒ प्रके॑तो॒ऽसि॑ रु॒द्रेभ्य॑स्त्वा॒ रुद्रा॑ञ्जिन्व॒
सुदी॑तिर॒स्याऽऽदि॒त्येभ्य॑स्त्वा॒ऽऽदि॒त्याञ्जिन्वो॑जो॒ऽसि॑ पि॒तृभ्य॑स्त्वा॒
पि॒तृञ्जिन्व॑ तन्तु॒रसि॑ प्र॒जाभ्य॑स्त्वा॒ प्र॒जा जिन्व॑ पृ॒तना॑षाड॒सि
प॒शुभ्य॑स्त्वा॒ प॒शूञ्जिन्व॑ रे॒वद॑स्योष॒धीभ्य॑स्त्वोष॒धीर्जिन्वा॑भि॒जिद॑सि
यु॒क्तग्रा॑वेन्द्रा॒य त्वेन्द्रं॑ जिन्वाधि॒पति॑रसि प्रा॒णाय॑ (२)

त्वा प्रा॒णं जिन्व॑ यन्ता॒स्यपा॑नाय॒ त्वाऽपा॑नं जिन्व॒ स॒सर्पो॑-
ऽसि॒ चक्षु॑षे त्वा॒ चक्षु॑र्जिन्व॒ वयो॑धा अ॒सि॒ श्रोत्रा॑य त्वा॒ श्रोत्रं॑ जिन्व॒
त्रि॒वृद॑सि प्र॒वृद॑सि सं॒वृद॑सि वि॒वृद॑सि स॒रो॒हो॑ऽसि नी॒रो॒हो॑ऽसि
प्र॒रो॒हो॑ऽस्यन॒रो॒हो॑ऽसि वसु॑को॒ऽसि॒ वेष॑श्चिर॒सि॒ वस्य॑ष्टिर॒सि॥ (३)

उ॒शिग॑सि प्रा॒णाय॑ त्रिच॑त्वारि॒शच्च॑॥ [१]

रा॒ज्य॑सि प्राची॒ दि॒ग्वस॑वस्ते दे॒वा अधि॑पतयो॒ऽग्नि॑र्ह॒तीनां॑

प्रतिधृता त्रिवृत्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयत्वाज्यमुक्थ-
मव्यथयथस्तभ्रातु रथन्तरः साम प्रतिष्ठित्यै विराडसि दक्षिणा
दिगुद्रास्ते देवा अधिपतय इन्द्रो हेतीनां प्रतिधृता पञ्चदशस्त्वा
स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु बृहत्साम
प्रतिष्ठित्यै सम्राडसि प्रतीची दि- (४)

गादित्यास्ते देवा अधिपतयः सोमो हेतीनां प्रतिधृता
सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थ-
मव्यथयथस्तभ्रातु वैरूपः साम प्रतिष्ठित्यै स्वराडस्युदीची
दिग्विश्वे ते देवा अधिपतयो वरुणो हेतीनां प्रतिधृतेकविः शस्त्वा
स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु निष्केवल्यमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु
वैराजः साम प्रतिष्ठित्या अधिपत्यसि बृहती दिङ्मरुतस्ते देवा
अधिपतयो (५)

बृहस्पतिर्हेतीनां प्रतिधृता त्रिणवत्रयस्त्रिःशौ त्वा स्तोमौ
पृथिव्याः श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यथयन्ती स्तभ्रीताः
शाक्यरैवते सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षायर्षयस्त्वा प्रथमजा
देवेषु दिवो मात्रया वरिणा प्रथन्तु विधृता चायमधिपतिश्च ते
त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानं च
सादयन्तु॥ (६)

प्रतीची दिङ्मरुतस्ते देवा अधिपतयश्चत्वारिंशच्च॥ [२]

अयं पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृथ्सश्च रथौजाश्च

सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च कृतस्थला चाप्सरसौ यातुधानां
हेती रक्षांसि प्रहेतिरयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य रथस्वनश्च
रथेचित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च सहजुन्या चाप्सरसौ
दङ्गवः पशवो हेतिः पौरुषेयो वधः प्रहेतिरयं पश्चाद्विश्वव्यासास्तस्य
रथप्रोतश्चासंमरथश्च सेनानिग्रामण्यौ प्रम्लोचन्ती चा- (७)

नुम्लोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेतिर्व्याघ्राः प्रहेतिरयमुत्तराथ-
संयद्वसुस्तस्य सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ विश्वाची च
घृताची चाप्सरसावापो हेतिर्वातुः प्रहेतिरयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य
तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्यावुर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसौ
विद्युद्धेतिरवस्फूर्जन्प्रहेतिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं (८)

द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधाम्यायोस्त्वा सदने
सादयाम्यवतश्छायायां नमः समुद्राय नमः समुद्रस्य चक्षसे
परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं विभूमतीं
प्रभूमतीं परिभूमतीं दिवं यच्छ दिवं दृह दिवं मा हिंसीर्विश्वस्मै
प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय सूर्यस्त्वाऽभि
पातु मद्या स्वस्त्या छुर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्धुवा
सीद। प्रोथदश्चो न यवसे अविष्यन् यदा महः संवरणाद्व्यस्थात्।
आदस्य वातो अनु वाति शोचिरधं स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति॥ (९)

अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम्। अपा९ रेता९सि
जिन्वति॥ त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य
वाघतः॥ अयमग्निः संहस्त्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा
कवी रयीणाम्॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः
सचसे शिवाभिः। दिवि मूर्धानं दधिषे सुवर्षां जिह्वामग्ने चकृषे
हव्यवाहम्॥ अबोध्यग्निः समिधा जनानां (१०)

प्रति धेनुमिवायतीमुषासम्। यद्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः
प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छ। अवोचाम कवये मेध्याय वचो
वन्दारु वृषभाय वृष्णौ। गर्विष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव
रुक्ममुर्व्यश्चमश्रेत्। जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदक्षः
सुविताय नव्यसे। घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्वि भाति
भरतेभ्यः शुचिः। त्वामग्ने अङ्गिरसो (११)

गुहा हितमन्वविन्दञ्छिश्रियाणं वनेवने। स जायसे
मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः। यज्ञस्य केतुं
प्रथमं पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते। इन्द्रेण देवैः सरथ९
स बर्हिषि सीदन्नि होता यजथाय सुक्रतुः। त्वं चित्रश्रवस्तम
हवन्ते विक्षु जन्तवः। शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्रे हव्याय वोढवे।
सखायः सं वः सम्यश्चमिष९ (१२)

स्तोमं चाग्नये। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नत्रे सहस्वते।

स॒स॒मिद्यु॑वसे वृष॒न्नग्रे॑ विश्वा॑न्यर्य आ। इ॒डस्प॑दे स॒मिध्य॑से स
नो॒ वसू॑न्या भ॑र। ए॒ना वो॑ अ॒ग्निं नम॑सो॒र्जो न॑पा॒त्मा हु॑वे। प्रि॒यं
चेति॑ष्ठम॒रति॑ः स्व॒ध्वरं॑ विश्व॑स्य दू॒तम॑मृ॒तम्। स यो॑जते अ॒रुषो॑
वि॒श्वभो॑जसा॒ स दु॑द्रव॒थ्स्वाहु॑तः। सु॒ब्रह्मा॑ य॒ज्ञः सु॒शमी॑ (१३)

वसू॑नां दे॒व रा॒धो ज॑नानाम्। उ॒दस्य॑ शो॒चिर॑स्थादा॒जुह्वा॑नस्य
मी॒दुषः॑। उ॒द्धूमा॑सो अ॒रुषा॑सो दि॒विस्पृ॑शः स॒मग्नि॑मि॒न्धते॑ नरः। अ॒ग्ने
वा॒जस्य॑ गो॒म॒त ई॒शा॒नः स॒हसो॑ य॒हो। अ॒स्मे धे॑हि जा॒तवे॑दो
महि॑ श्रवः। स इ॒धानो॑ वसु॑ष्क॒विर्गि॒री॒डे॒न्यो गि॑रा। रे॒वद॑स्मभ्यं
पु॒र्वणी॑क दी॒दिहि॑। क्ष॒पो रा॑ज॒न्नु॒त त्म॑नाऽग्ने वस्तो॑रु॒तोष॑सः। स
ति॑ग्मजम्भ (१४)

र॒क्षसो॑ द॒ह प्र॑ति। आ ते॑ अ॒ग्न इ॒धीम॑हि द्यु॒मन्तं॑ दे॒वाज॑रम्।
यद्ध॑ स्या ते॒ पनी॑यसी स॒मिद्दी॑दय॒ति द्य॒वीष॑ः स्तो॒तृभ्य॑ आ भ॑र।
आ ते॑ अ॒ग्न ऋ॒चा ह॒विः शु॒क्रस्य॑ ज्योतिषस्पते। सु॒श्व॒न्द्र द॑स्म
वि॒श॒प॒ते ह॒व्य॒वा॒द्भ्यः॑ हू॒यत॑ इषः स्तो॒तृभ्य॑ आ भ॑र। उ॒भे सु॑श्व॒न्द्र
स॒र्पिषो॑ द॒र्वी श्री॑णीष आ॒सनि॑। उ॒तो न॒ उत्पु॑र्या - (१५)

उ॒क्थे॑षु शव॑सस्प॒त इष॑ः स्तो॒तृभ्य॑ आ भ॑र। अ॒ग्ने त॑म॒द्याश्वं॑ न
स्तो॒मैः क्र॑तुं न भ॒द्रः ह॑दिस्पृशम्। ऋ॒ध्यामा॑ त॒ ओहैः॑। अ॒धा ह्य॑ग्ने
क्र॒तोर्भ॑द्रस्य दक्ष॑स्य सा॒धोः। र॒थीर॑ऋ॒तस्य॑ बृ॒हतो॑ ब॒भूथ॑। आ॒भिष्टे॑
अ॒द्य गी॑र्भिर्गृण॒न्तोऽग्ने॑ दाशे॑म। प्र ते॑ दि॒वो न॒ स्तन॑यन्ति शु॒ष्माः।

एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अर्वाङ् (१६)

खसुवर्न ज्योतिः। अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः। अग्निं
होतारं मन्ये दास्वन्तं वसोः सूनुं सहसो जातवेदसम्। विप्रं न
जातवेदसम्। य ऊर्ध्वयां स्वध्वरो देवो देवाच्यां कृपा। घृतस्य
विभ्राष्टिमनु शुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः। अग्ने त्वं नो
अन्तमः। उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः। तं त्वां शोचिष्ठ दीदिवः।
सुम्राय नूनमीमहे सखिभ्यः। वसुरग्निर्वसुश्रवाः। अच्छां नक्षि
द्युमत्तमो रयिं दाः॥ (१७)

जनानामङ्गिरस इषं सुशमीं तिग्मजम्भ पुपूया अर्वाङ्गसुश्रवाः पञ्च च॥ [४]

इन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजां युजा युनज्म्याघाराभ्यां तेजसा
वर्चसोक्थेभिः स्तोमैर्भिश्छन्दोभी रय्यै पोषाय सजातानां
मध्यमस्थेयाय मयां त्वा सयुजां युजा युनज्म्यम्बा दुला
नितत्रिरभ्रयन्ती मेघयन्ती वर्षयन्ती चुपुणीका नामासि प्रजा-
पतिना त्वा विश्वाभिर्धीभिरुप दधामि पृथिव्युदपुरमन्त्रेन विष्टा
मनुष्यास्ते गोप्तारोऽग्निर्वियत्तोऽस्यां तामहं प्र पद्ये सा (१८)

मे शर्म च वर्म चास्त्वधिद्यौरन्तरिक्षं ब्रह्मणा विष्टा मरुतस्ते
गोप्तारो वायुर्वियत्तोऽस्यां तामहं प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु
द्यौरपराजितामृतेन विष्टाऽऽदित्यास्ते गोप्तारः सूर्यो वियत्तोऽस्यां
तामहं प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु॥ (१९)

साऽष्टाचंत्वारिंशच्च॥ [५]

बृहस्पतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै
प्राणायानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छाग्निस्तेऽधिपतिर्विश्वकर्मा त्वा
सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायानाय विश्वं
ज्योतिर्यच्छ वायुस्तेऽधिपतिः प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे
ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी
तेऽधिपतिः पुरोवातसर्निरस्यभ्रसर्निरसि विद्युत्सर्नि- (२०)

रसि स्तनयितुसर्निरसि वृष्टिसर्निरस्यग्नेर्यान्यसि देवाना-
मग्नेर्यान्यसि वायोर्यान्यसि देवानां वायोर्यान्यस्यन्तरिक्षस्य
यान्यसि देवानामन्तरिक्षयान्यस्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय त्वा
सलिलाय त्वा सर्णीकाय त्वा सतीकाय त्वा केताय त्वा प्रचेतसे
त्वा विवस्वते त्वा दिवस्त्वा ज्योतिष आदित्येभ्यस्त्वर्चे त्वा
रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा यशोदां त्वा यशसि
तेजोदां त्वा तेजसि पयोदां त्वा पयसि वर्चोदां त्वा वर्चसि
द्रविणोदां त्वा द्रविणे सादयामि तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा तया
देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ (२१)

विद्युत्सर्निर्द्युत्वैकान्त्रिंशच्च॥ [६]

भूयस्कृदसि वरिवस्कृदसि प्राच्यस्यूर्वास्यन्तरिक्षसदस्यन्त-
रिक्षे सीदाप्सुषदसि श्येनसदसि गृध्रसदसि सुपर्णसदसि
नाकसदसि पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्यन्तरिक्षस्य त्वा द्रविणे

सादयामि दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा द्रविणे सादयामि
द्रविणोदां त्वा द्रविणे सादयामि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं
मे (२२)

पाह्यायुर्मे पाहि विश्वायुर्मे पाहि सर्वायुर्मे पाह्यग्रे यत्ते परं
हन्नाम तावेहि सः रंभावहे पाश्चजन्येष्वप्येध्यग्रे यावा अयावा
एवा ऊमाः सब्दः सगरः सुमेकः॥ (२३)

व्यानं मे द्वात्रिंशच्च॥ _____ [७]

अग्निना विश्वाषाट्थसूर्येण स्वराङ्गत्वा शचीपतिरऋषभेण त्वष्टा
यज्ञेन मघवान्दक्षिणया सुवर्गो मन्युना वृत्रहा सौहार्देन तनूधा
अन्नेन गयः पृथिव्यासनोदृग्निरन्नादो वंषद्वारेणर्द्धः साम्ना तनूपा
विराजा ज्योतिष्मान् ब्रह्मणा सोमपा गोभिर्यज्ञं दाधार क्षत्रेण
मनुष्यान्श्वेन च रथेन च वज्र्युतुभिः प्रभुः संवत्सरेण परिभूस्तपसा-
ऽनाधृष्टः सूर्यः सन्तनूभिः॥ (२४)

अग्निनैकान्नपञ्चाशत्॥ _____ [८]

प्रजापतिर्मनसाऽन्धोऽच्छेतो धाता दीक्षायाः सविता
भृत्यां पूषा सोमक्रयण्यां वरुण उपनद्धोऽसुरः क्रीयमाणो मित्रः
क्रीतः शिपिविष्ट आसादितो नरन्धिषः प्रोह्यमाणोऽधिपतिरागतः
प्रजापतिः प्रणीयमानोऽग्निराग्नीध्रे बृहस्पतिराग्नीध्रात्प्रणीयमान
इन्द्रो हविर्धानेऽदितिरासादितो विष्णुरुपावह्नियमाणोऽथर्वोपोत्तो

य॒मोऽभिषु॑तोऽपू॒तपा आ॑धू॒यमा॑नो वा॒युः पू॒यमा॑नो मि॒त्रः
 क्षी॒रश्री॑र्मन्थी सं॒क्तुश्री॑र्वैश्व॒देव उ॒न्नीतो रु॒द्र आहु॑तो वा॒युरावृ॑त्तो
 नृ॒चक्षाः प्र॒तिख्या॑तो भ॒क्ष आ॑गतः पि॒तृणां ना॑रा॒शः सोऽसु॑रा॒त्तः
 सिन्धु॑रवभृथमवप्रयन्त्समु॒द्रोऽव॑गतः स॒लिलः प्र॒प्लुतः सु॒वरु॑द्वचं
 ग॒तः॥ (२५)

रुद्र एकविंशतिश्च॥ [९]

कृ॒त्तिका नक्ष॑त्रमग्नि॒देवता॑ऽग्ने रुचः स्थ प्र॒जाप॑तेर्धातुः
 सोम॑स्य॒र्चे त्वा रु॒चे त्वा द्यु॒ते त्वा भा॒से त्वा ज्योति॑षे त्वा रोहि॒णी
 नक्ष॑त्रं प्र॒जाप॑तिर्दे॒वता॑ मृ॒गशी॒रुषं नक्ष॑त्रं सोमो दे॒वता॑ऽऽर्द्रा
 नक्ष॑त्रं रु॒द्रो दे॒वता॑ पुनर्व॒सू नक्ष॑त्रमदि॒तिर्दे॒वता॑ ति॒ष्यो नक्ष॑त्रं
 बृह॒स्पति॑र्दे॒वता॑ऽऽश्रे॒षा नक्ष॑त्रं सर्पा दे॒वता॑ म॒घा नक्ष॑त्रं पि॒तरो
 दे॒वता॑ फल्गु॑नी नक्ष॑त्र- (२६)

म॒र्यमा दे॒वता॑ फल्गु॑नी नक्ष॑त्रं भ॒गो दे॒वता॑ ह॒स्तो नक्ष॑त्रं
 स॒विता दे॒वता॑ चि॒त्रा नक्ष॑त्रमिन्द्रो दे॒वता॑ स्वा॒ती नक्ष॑त्रं वा॒युर्दे॒वता॑
 वि॒शाखे नक्ष॑त्रमिन्द्रा॒ग्नी दे॒वता॑ऽनू॒राधा नक्ष॑त्रं मि॒त्रो दे॒वता॑ रोहि॒णी
 नक्ष॑त्रमिन्द्रो दे॒वता॑ वि॒चृतौ नक्ष॑त्रं पि॒तरो दे॒वता॑ऽषा॒ढा नक्ष॑त्रमा॒पो
 दे॒वता॑ऽषा॒ढा नक्ष॑त्रं वि॒श्वे दे॒वा दे॒वता॑ श्रो॒णा नक्ष॑त्रं वि॒ष्णुर्दे॒वता॑
 श्र॒वि॒ष्ठा नक्ष॑त्रं व॒सवो (२७)

दे॒वता॑ श॒तभि॑षङ्गक्ष॑त्रमिन्द्रो दे॒वता॑ प्रो॒ष्ठप॒दा नक्ष॑त्रम॒ज
 ए॒कपा॑दे॒वता॑ प्रो॒ष्ठप॒दा नक्ष॑त्रमहि॒र्बुध्नियो॑ दे॒वता॑ रे॒वती नक्ष॑त्रं पू॒षा

देवताऽश्वयुजौ नक्षत्रमश्विनौ देवताऽपभरणीर्नक्षत्रं यमो देवता
पूर्णा पश्चाद्यत्ते देवा अदधुः॥ (२८)

फल्गुनी नक्षत्रं वसवस्त्रयस्त्रिंशच्च॥ [१०]

मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रेष्मावृतू नभश्च
नभस्यश्च वार्षिकावृतू इषश्चोर्जश्च शारदावृतू सहश्च सहस्यश्च
हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू अग्रेरन्तःश्लेषोऽसि
कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः कल्पन्तामग्नयः
पृथङ्म ज्यैष्ठ्याय सव्रता - (२९)

येऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभि
कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभि सं विंशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्नेः
सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितॄणां यमस्येन्द्रस्य ध्रुवा
च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मरुतां वरुणस्य धर्त्री च धरित्री
च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य धातुः प्राची च प्रतीची च वसूनां
रुद्राणां - (३०)

मादित्यानां ते तेऽधिपतयस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं
द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सहस्रस्य प्रमा असि
सहस्रस्य प्रतिमा असि सहस्रस्य विमा असि सहस्रस्योन्मा असि
साहस्रोऽसि सहस्राय त्वेमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वेका च
शतं च सहस्रं चायुतं च (३१)

नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं
चान्तंश्च परार्धश्चेमा मे अग्र इष्टंका धेनवः सन्तु षष्टिः
सहस्रमयुतमक्षीयमाणा ऋतस्थाः स्थर्तावृधो घृतश्रुतो मधुश्रुत
ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे अग्र इष्टंका धेनवः सन्तु विराजो
नाम कामदुघा अमुत्रामुष्मिल्लोके॥ (३२)

सब्रंता रुद्राणामयुतं च पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [११]

समिद्दिशामाशया नः सुवर्विन्मधोरतो माधवः पात्वस्मान्।
अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इदं क्षत्रं रक्षतु पात्वस्मान्।
रथन्तरं सामभिः पात्वस्मान्नायत्री छन्दसां विश्वरूपा। त्रिवृन्नो
विष्टया स्तोमो अह्नां समुद्रो वात इदमोजः पिपर्तु। उग्रा
दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः शुक्रे अहन्योजसीना। इन्द्राधिपतिः
पिपृतादतो नो महि (३३)

क्षत्रं विश्वतो धारयेदम्। बृहत्सामं क्षत्रभृद्वृद्धवृष्णियं त्रिष्टुभौजः
शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्र स्तोमेन पञ्चदशेन मध्यमिदं वातेन सगरेण
रक्षा प्राचीं दिशां सहयशा यशस्वती विश्वे देवाः प्रावृषाहां
सुवर्वती। इदं क्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्टं सहस्रियं सहस्वत्।
वैरूपे सामन्निह तच्छकेम जगत्त्यैनं विक्ष्वा वैशयामः। विश्वे देवाः
सप्तदशेन (३४)

वर्च इदं क्षत्रं सलिलवातमुग्रम्। धर्त्री दिशां क्षत्रमिदं

दा॒धारो॒प॒स्थाशा॑नां मि॒त्रव॑द॒स्त्वो॒जः। मि॒त्रा॑व॒रुणा॑ श॒रदा॑ह्ना
चि॒कि॒लू अ॒स्मै रा॒ष्ट्राय॑ महि॒ शर्म॑ यच्छ॒तम्। वैरा॒जे
सा॒म॒न्नधि॑ मे मनी॒षाऽनु॑ष्टुभा॒ सम्भृ॑तं वी॒र्य॑ सहः। इ॒दं
क्ष॒त्रं मि॒त्रव॑दा॒र्द्रदा॑नु मि॒त्रा॑व॒रुणा॑ रक्ष॑त॒माधि॑पत्यैः। स॒म्रा॒ट्पि॒शा
स॒हसा॑म्नी स॒ह॒स्वत्यु॑तु॒र्हम॑न्तो वि॒ष्टया॑ नः पि॒पर्तु॑। अ॒व॒स्यु॒वा॒ता -
(३५)

बृ॒ह॒ती॒र्नु श॑क्र॒रीरि॑मं य॒ज्ञम॑वन्तु नो घृ॒ताची॑ः। सु॒व॒र्वती॑
सु॒दु॒घा नः॑ प॒य॒स्वती॑ दि॒शां दे॒व्य॑वतु नो घृ॒ताची॑। त्वं
गो॒पाः पु॑र॒णुतो॑त प॒श्चाद्बृ॑ह॒स्पते॑ या॒म्यां यु॒ञ्जि वा॒चम्। ऊ॒र्ध्वा
दि॒शां र॑न्ति॒राशौ॑ष॒धीना॑ सं॒व॒त्स॒रेण॑ स॒वि॒ता नो॑ अ॒ह्नाम्।
रे॒व॒त्स॒माति॑च्छ॒न्दा उ॒ छ॒न्दो॑ऽजा॒तश॑त्रुः स्यो॒ना नो॑ अ॒स्तु।
स्तो॒म॒त्रय॑स्त्रि॒ंशे भु॑व॒नस्य॑ प॒त्नि वि॒व॒स्व॒द्वाते॑ अ॒भि नो॑ (३६)

गृ॒णाहि॑। घृ॒तव॑ती स॒वि॒तरा॑धि॒पत्यैः॑ प॒य॒स्वती॑ र॒न्ति॒राशा॑ नो
अ॒स्तु। ध्रु॒वा दि॒शां वि॑ष्णु॒प॒त्यघो॑रा॒स्येशा॑ना॒ सह॑सो॒ या म॑नोता॑।
बृ॒ह॒स्पति॑र्मा॒तरि॑श्चो॒त वा॒युः स॑न्धु॒वाना॑ वा॒ता अ॒भि नो॑ गृणन्तु।
वि॒ष्ट॒म्भो दि॒वो ध॑रुणः पृथि॒व्या अ॑स्येशा॒ना जग॑तो॒ विष्णु॑प॒त्नी।
वि॒श्वव्य॑चा इ॒षय॑न्ती॒ सुभू॑तिः शि॒वा नो॑ अ॒स्त्वदि॑तिरु॒प॒स्थे। वै॒श्वान॑रो
न ऊ॒त्या पृ॑ष्ठो दि॒व्यनु॑ नो॒ऽद्यानु॑मतिर॒न्विद॑नुमते॒ त्वं क॒या न॑श्चि॒त्र
आ भु॑व॒त्को अ॒द्य यु॑ङ्क्ते॥ (३७)

र॒श्मिर॑सि॒ राज्य॑स्ययं पुरो हरि॑केशोऽग्नि॒र्मृधे॑न्द्रा॒ग्निभ्यां॑ बृह॒स्पति॑र्भूय॒स्कृद॑स्य॒ग्निना॑ विश्वा॒पाद्वृ॒जाप॑ति॒र्मन॑सा
 कृ॒त्तिका॑ मधु॑श्च स॒मिद्दि॑शां द्वाद॑श॥१२॥

र॒श्मिर॑सि॒ प्रति॑ धे॒नुर्म॑सि स्तनयि॒बुस॑नि॒रस्यादि॑त्याना॒ः स॒प्तत्रि॑ंशत्॥३७॥

र॒श्मिर॑सि॒ को अ॒द्य यु॑ङ्क्ते॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः
 समाप्तः॥४-४॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने
बाहुभ्यामुत ते नमः। या त इषुः शिवतमा शिवं बभूव ते धनुः।
शिवा शरव्या या तव तया नो रुद्र मृडया। या ते रुद्र शिवा
तनूरघोरापापकाशिनी। तया नस्तनुवा शन्तमया गिरिशन्ताभि
चाकशीहि। यामिषुं गिरिशन्त हस्ते (१)

बिभर्ष्यस्तवे। शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं
जगत्। शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि। यथा नः
सर्वमिज्जगदयक्ष्मः सुमना असत्। अध्येवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो
भिषक्। अहींश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यः। असौ यस्ताम्रो
अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमा रुद्रा अभितो दिक्षु (२)

श्रिताः सहस्रशोऽवैषाः हेड ईमहे। असौ योऽवसर्पति
नीलग्रीवो विलोहितः। उत्तैन गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः। उत्तैनं
विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः। नमो अस्तु नीलग्रीवाय
सहस्राक्षाय मीढुषे। अथो ये अस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरं नमः।
प्र मुञ्च धन्वनस्त्वमुभयोरार्त्तियोज्याम्। याश्च ते हस्त इषवः (३)

परा ता भगवो वप। अवतत्य धनुस्त्वः सहस्राक्ष शतैषुधे।

निशीर्य शल्यानां मुखा शिवो नः सुमना भव। विज्यं धनुः कपर्दिनो
 विशल्यो बाणवाꣳ उत। अनैशन्नस्येषव आभुरस्य निषङ्गथिः। या तै
 हेतिर्मीदुष्टम् हस्तै बभूव ते धनुः। तयास्मान् विश्वतस्त्वमयक्ष्मया
 परिं भुज। नमस्ते अस्त्वायुधायानातताय धृष्णवै। उभाभ्यामुत
 ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने। परिं ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु
 विश्वतः। अथो य इषुधिस्तवारे अस्मन्नि धैहि तम्॥ (४)

हस्तै दिक्ष्वेषव उभाभ्यां द्वाविंशतिश्च॥ [१]

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्यै दिशां च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो
 हरिकेशेभ्यः पशूनां पतये नमो नमः सस्पिञ्जराय त्विषीमते
 पथीनां पतये नमो नमो बभ्रुशाय विव्याधिनेऽन्नानां पतये नमो
 नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानां पतये नमो नमो भुवस्य हेत्यै
 जगतां पतये नमो नमो रुद्रायातताविने क्षेत्राणां पतये नमो नमः
 सूतायाहन्त्याय वनानां पतये नमो नमो (५)

रोहिताय स्थपतये वृक्षाणां पतये नमो नमो मन्त्रिणै वाणिजाय
 कक्षाणां पतये नमो नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायौषधीनां पतये नमो
 नम उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनां पतये नमो नमः कृत्स्नवीताय
 धावते सत्त्वंनां पतये नमः॥ (६)

वनानां पतये नमो नम एकात्रिंशच्च॥ [२]

नमः सहमानाय निव्याधिने आव्याधिनीनां पतये नमो नमः

ककुभाय॑ निषङ्गि॑णे॑ स्तेनानां॑ पतये॑ नमो॑ नमो॑ निषङ्गि॑णं॑ इषुधि॑मते॑
 तस्के॑राणां॑ पतये॑ नमो॑ नमो॑ वञ्च॑ते परि॒वञ्च॑ते स्तायू॑नां पतये॑ नमो॑
 नमो॑ निचे॑रवे॑ परि॒चरा॑यार॒ण्यानां॑ पतये॑ नमो॑ नमः॑ सूका॑विभ्यो॑
 जिघा॑ँस॒द्भ्यो मु॑ष्ण॒तां पतये॑ नमो॑ नमो॑ऽसि॒मद्भ्यो न॑क्तं चर॑द्भ्यः
 प्रकृ॑न्तानां॑ पतये॑ नमो॑ नम॑ उष्णी॒षिणे॑ गिरि॒चरा॑य॑ कुलु॒श्चानां॑ पतये॑
 नमो॑ नम॑ (७)

इषु॑मद्भ्यो धन्वा॒विभ्य॑श्च वो॒ नमो॑ नम॑ आतन्वा॒नेभ्यः॑
 प्रति॒दधा॑नेभ्यश्च वो॒ नमो॑ नम॑ आयच्छ॑द्भ्यो विसृ॒जद्भ्य॑श्च वो॒ नमो॑
 नमो॑ऽस्य॑द्भ्यो विध्य॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॑ नम॑ आसी॑नेभ्यः॒ शया॑नेभ्यश्च
 वो॒ नमो॑ नमः॑ स्व॒पद्भ्यो जाग्र॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॑ नम॑स्तिष्ठ॑द्भ्यो
 धाव॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॑ नमः॑ स॒भाभ्यः॑ स॒भाप॑तिभ्यश्च वो॒ नमो॑ नमो॑
 अश्वे॑भ्योऽश्व॑पतिभ्यश्च वो॒ नमः॑॥ (८)

कुलु॒श्चानां॑ पतये॑ नमो॑ नमो॑ऽश्व॑पतिभ्यस्त्रीणि॑ च॥ [३]

नम॑ आ॒व्याधि॑नी॒भ्यो वि॒विध्य॑न्तीभ्यश्च वो॒ नमो॑ नम॑
 उग॑णाभ्यस्तृ॒हृती॑भ्यश्च वो॒ नमो॑ नमो॑ गृ॒थ्सेभ्यो॑ गृ॒थ्सप॑तिभ्यश्च
 वो॒ नमो॑ नमो॑ व्रा॒तेभ्यो॑ व्रा॒तप॑तिभ्यश्च वो॒ नमो॑ नमो॑ गु॒णेभ्यो॑
 गु॒णप॑तिभ्यश्च वो॒ नमो॑ नमो॑ वि॒रूपे॑भ्यो वि॒श्वरूपे॑भ्यश्च वो॒ नमो॑
 नमो॑ म॒हद्भ्यः॑ क्षुल्ल॑केभ्यश्च वो॒ नमो॑ नमो॑ र॒थिभ्यो॑ऽर॒थेभ्य॑श्च वो॒
 नमो॑ नमो॑ रथे॑भ्यो (९)

रथ॑पतिभ्यश्च वो॒ नमो॑ नमः॑ सेना॑भ्यः सेना॒निभ्य॑श्च वो॒ नमो॑ नमः॑

क्षत्तृभ्यः सङ्गृहीतृभ्यश्च वो नमो नमस्तक्षभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो
 नमः कुलालेभ्यः कर्मरिभ्यश्च वो नमो नमः पुञ्जिष्टेभ्यो निषादेभ्यश्च
 वो नमो नमः इषुकृद्भ्यो धन्वकृद्भ्यश्च वो नमो नमो मृगयुभ्यः
 श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमः॥ (१०)

रथैभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे च॥ [४]

नमो भूवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो
 नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिने च व्युत्तकेशाय च
 नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो गिरिशाय च शिपिविष्टाय
 च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो
 बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च संवृध्वने च (११)

नमो अग्रियाय च प्रथमाय च नमः आशवे चाजिराय च
 नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय च नमः ऊर्म्याय चावस्वन्याय च नमः
 स्रोतस्याय च द्वीप्याय च॥ (१२)

सं वृध्वने च पञ्चविंशतिश्च॥ [५]

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च
 नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्नियाय च
 नमः सोभ्याय च प्रतिसूर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च
 नमः उर्वर्याय च खल्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय च नमो
 वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च (१३)

नमो आशुषेणाय चाशुरेथाय च नमः शूराय चावभिन्दते च
 नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमो बिल्मिने च कवचिने च नमः
 श्रुताय च श्रुतसेनाय च॥ (१४)

प्रतिश्रवाय च पञ्चविंशतिश्च॥ [६]

नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो
 दूताय च प्रहिताय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे
 चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च नमः स्नुत्याय च
 पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः सूद्याय च सरस्याय
 च नमो नाद्याय च वैशन्ताय च (१५)

नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च नमो
 मेघ्याय च विद्युत्याय च नमो ईध्रियाय चातप्याय च नमो वात्याय
 च रेष्मियाय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च॥ (१६)

वैशन्ताय च त्रिंशच्च॥ [७]

नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च नमः
 शङ्गाय च पशुपतये च नमो उग्राय च भीमाय च नमो अग्रेवधाय
 च दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो
 नमस्ताराय नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्कराय च मयस्कराय
 च नमः शिवाय च शिवतराय च (१७)

नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः पार्याय चावार्याय च नमः

प्रतरणाय चोत्तरणाय च नम आतार्याय चालाद्याय च नमः शष्याय
च फेन्याय च नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय च॥ (१८)

शिवतराय च त्रिशच्च॥ [८]

नम इरिण्याय च प्रपथ्याय च नमः किंशिलाय च क्षयणाय
च नमः कपर्दिने च पुलस्तये च नमो गोष्ठ्याय च गृह्याय च
नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्ठाय च नमो
हृदय्याय च निवेष्याय च नमः पांसव्याय च रजस्याय च नमः
शुष्क्याय च हरित्याय च नमो लोप्याय चोलप्याय च (१९)

नम ऊर्व्याय च सूर्म्याय च नमः पुण्याय च पर्णशद्याय च
नमोऽपगुरमाणाय चाभिघ्नते च नम आक्खिदते च प्रक्खिदते च
नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विक्षीणकेभ्यो नमो
विचिन्वत्केभ्यो नम अनिरहतेभ्यो नम आमीवत्केभ्यः॥ (२०)

उलप्याय च त्रयस्त्रिंशच्च॥ [९]

द्रापे अन्धसस्पते दरिद्रनीललोहित। एषां पुरुषाणामेषां पशूनां
मा भेमारो मो एषां किं चनाममत्। या ते रुद्र शिवा तनूः शिवा
विश्वाहभेषजी। शिवा रुद्रस्य भेषजी तया नो मृड जीवसे। इमां
रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्र भंरामहे मतिम्। यथा नः
शमसद्विपदे चतुष्पदे विश्वे पुष्टं ग्रामे अस्मि- (२१)

त्रनातुरम्। मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयद्वीराय नमसा

विधेम ते। यच्छं च योश्च मनु॑राय॒जे पि॒ता तद॑श्याम॒ तव॑ रुद्र॒
प्रणी॑तौ। मा नो॑ म॒हान्त॑मु॒त मा नो॑ अ॒र्भकं॑ मा न॒ उक्ष॑न्तमु॒त मा न॑
उक्षि॑तम्। मा नो॑ व॒धीः पि॒तरं॑ मो॒त मा॒तरं॑ प्रि॒या मा न॑स्त॒नुवो॑ (२२)

रुद्र रीरिषः। मा नस्तो॒के तन॑ये॒ मा न॒ आयु॑षि॒ मा नो॒ गोषु॒
मा नो॒ अश्वे॑षु रीरिषः। वी॒रान्मा॑ नो॒ रुद्र॑ भा॒मि॒तो व॑धी॒रुह॑विष्म॒न्तो
नम॑सा विधेम ते। आ॒रा॒त्ते गो॒घ्न उ॒त पू॒रुष॑घ्ने क्ष॒यद्वी॑राय सु॒म्रम॑स्मे
ते अस्तु। रक्षा॑ च नो॒ अधि॑ च दे॒व ब्रू॑ह्यधा॑ च नः॒ शर्म॑ यच्छ
द्वि॒ब॒र्हाः। स्तु॒हि (२३)

श्रु॒तं ग॑र्त॒सदं॑ यु॒वानं॑ मृ॒गं न भी॑ममु॒पहृ॑बुमु॒ग्रम्। मृ॒डा ज॑रि॒त्रे
रु॒द्र स्त॒वा॒नो अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मन्नि॑ व॒पन्तु॑ सेनाः॑। परि॑ णो रु॒द्रस्य॑
हे॒तिवृ॑णक्तु॒ परि॑ त्वे॒षस्य॑ दु॒र्मति॑र॒घा॒योः। अ॒व स्थि॑रा म॒घव॑ञ्चस्त॒नुष्व॒
मी॒ढ्वस्तो॒काय॑ तन॒याय॑ मृ॒डया॑। मी॒ढुष्ट॑म॒ शिव॑न्तम॒ शिवो॑ नः॒ सुम॑ना॒
भवा॑। प॒रमे॑ वृ॒क्ष आ॒युधं॑ नि॒धाय॑ कृ॒त्तिं वसा॑न् आ च॒र पि॑ना॒कं (२४)

बिभ्र॒दा ग॑हि। वि॒कि॑रि॒द् वि॒लो॑हित॒ नम॑स्ते अस्तु भगवः।
यास्ते॑ स॒हस्र॑ ह॒ेतयो॒ऽन्यम॑स्मन्नि॒ व॒पन्तु॑ ताः। स॒हस्रा॑णि स॒हस्र॑धा
बा॒हुवो॑स्तव॑ ह॒ेतयः॑। तासा॒मीशा॑नो भगवः प॒रा॒चीना॒ मुखा॑
कृ॒धि॥ (२५)

अ॒स्मि॒ स्त॒नुवः॑ स्तु॒हि पि॑ना॒कमे॒का॒त्रि॒श॒च्च॑॥ [१०]

स॒हस्रा॑णि स॒हस्र॑शो॒ ये रु॒द्रा अधि॑ भू॒म्याम्। तेषा॑

सहस्रयोजनेऽव धन्वा॑नि तन्मसि॑। अ॒स्मिन्म॑ह॒त्यर्ण॑वे॒ऽन्तरि॑क्षे भ॒वा
अधि॑। नील॑ग्रीवाः शि॒ति॒कण्ठाः॑ श॒र्वा अ॒धः क्षे॑माच॒राः। नील॑ग्रीवाः
शि॒ति॒कण्ठा॑ दिव॑ रु॒द्रा उप॑श्रिताः। ये वृ॒क्षेषु॑ स॒स्मिञ्च॑रा नील॑ग्रीवा
वि॒लोहि॑ताः। ये भू॒ताना॑मधि॑पतयो वि॒शिखा॑सः क॒पर्दिनः॑। ये
अ॒न्नेषु॑ वि॒विध्य॑न्ति पात्रे॑षु पिब॑न्तो ज॒नान्। ये प॒थां प॑थि॒रक्ष॑य
ऐ॒लबृ॑दा य॒व्युधः॑। ये ती॒र्थानि॑ (२६)

प्र॒चर॑न्ति सृ॒काव॑न्तो निष॒ङ्गिणः॑। य ए॒ताव॑न्तश्च भूया॑सश्च
दि॒शो रु॒द्रा वि॑तस्थि॒रे। तेषा॑ रु॒द्रेभ्यो॑ ये पृ॒थिव्यां॑ ये॒ऽन्तरि॑क्षे ये दि॒वि
येषा॑म॒न्नं वा॒तो व॒रु॒षमिष॑वस्तेभ्यो द॒श प्रा॑ची॒र्दश॑ दक्षि॒णा द॒श
प्र॒तीची॑र्दशो॒दीची॑र्दशो॒र्ध्वास्ते॑भ्यो नम॒स्ते नो॑ मृडयन्तु ते यं द्वि॒ष्मो
यश्च॑ नो द्वेष्टि॒ तं वो॒ जम्भे॑ दधामि॥ (२७)

ती॒र्थानि॑ यश्च॑ ष॒ट्॥ [११]

नम॑स्ते रु॒द्र नमो॑ हि॒र॒ण्यबा॑हवे नमः स॒ह॒मा॒नाय॑ नम॑ आ॒व्या॒धिनी॑भ्यो नमो॑ भ॒वाय॑ नमो॑ ज्ये॒ष्ठाय॑
नमो॑ दु॒न्दु॒भ्याय॑ नमः सोमा॑य॒ नम॑ इ॒रि॒ण्याय॑ द्रापे॑ स॒हस्रा॑ण्येका॒दश॑॥११॥

नम॑स्ते रु॒द्र नमो॑ भ॒वाय॑ द्रापे॑ स॒प्तवि॑ंशतिः॥२७॥

नम॑स्ते रु॒द्र तं वो॒ जम्भे॑ दधामि॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः

समाप्तः॥४-५॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

अश्मन्नूर्जं पर्वते शिश्रियाणां वातं पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे।
 अद्ध्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधि सम्भृतां तां न इषमूर्जं धत्त
 मरुतः सःरराणाः। अश्मंस्ते क्षुदमुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मः।
 समुद्रस्य त्वाऽवाकयाऽग्ने परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्यं
 शिवो भव। हिमस्य त्वा जरायुणाऽग्ने परि व्ययामसि। पावको
 अस्मभ्यं शिवो भव। उप (१)

ज्मन्नुपं वेतसेऽवत्तरं नदीष्व। अग्ने पित्तमपामसि। मण्डूकि
 ताभिरा गंहि सेमं नो यज्ञम्। पावकवर्णं शिवं कृधि। पावक आ
 चितयन्त्या कृपा। क्षामन्नुरुच उषसो न भानुना। तूर्वन्न यामन्नेतशस्य
 नू रण आ यो घृणे। न तत्तृषाणो अजरः। अग्ने पावक रोचिषा
 मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् (२)

वक्षि यक्षि च। स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवा इहा वह।
 उप यज्ञं हविश्च नः। अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य निवेशनम्।
 अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यं शिवो भव। नमस्ते
 हरंसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः
 पावको अस्मभ्यं शिवो भव। नृषदे वड- (३)

फ्सुषदे वड्वनसदे वड्वरहिषदे वट्थ्सुर्विदे वट्। ये देवा

देवानां यज्ञियां यज्ञियानां संवत्सरीणमुप भागमासते। अहुतादो हविषो यज्ञे अस्मिन्स्वयं जुहुध्वं मधुनो घृतस्य। ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन् ये ब्रह्मणः पुरएतारो अस्य। येभ्यो नर्ते पवते धाम किं च न ते दिवो न पृथिव्या अधि स्नुषु। प्राणदा (४)

अपानदा व्यानदाश्चक्षुर्दा वर्चोदा वरिवोदाः। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यं शिवो भव। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा यंसद्विश्वं न्यत्रिणम्। अग्निर्नो वसते रयिम्। सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टो देवाः आयजिष्ठः स्वस्ति। अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्रै द्युमदुत रेवर्दिदीहि॥ (५)

उप देवान् वद्वाणदाश्चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [१]

य इमा विश्वा भुवनानि जुह्वदृषिर्होता निषसादा पिता नः। स आशिषा द्रविणमिच्छमानः परमच्छदो वर आ विवेश। विश्वकर्मा मनसा यद्विहाया धाता विधाता परमोत सन्दक्। तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्र सप्तरूषीन्युर एकमाहुः। यो नः पिता जनिता यो विधाता यो नः सतो अभ्या सञ्जजान। (६)

यो देवानां नामधा एक एव तं सम्प्रश्नं भुवना यन्त्यन्या। त आयजन्त द्रविणं समस्मा ऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना। असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने ये भूतानि समकृण्वन्निमानि। न तं विदाथ य इदं जजानान्यद्युष्माकमन्तरं भवाति। नीहारेण प्रावृता

जल्प्यां चासुतृपं उक्थशासंश्चरन्ति। परो दिवा पर एना (७)

पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्गुहा यत्। कः स्विद्गर्भं प्रथमं दध्रु
आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे। तमिद्गर्भं प्रथमं दध्रु आपो यत्र
देवाः समगच्छन्त विश्वे। अजस्य नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्निदं
विश्वं भुवंमधि श्रितम्। विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्गन्धर्वो
अभवद्वितीयः। तृतीयः पिता जनिताौषधीना- (८)

मृपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा। चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो
घृतमेने अजनन्नन्नमाने। यदेदन्ता अददहन्त पूर्व आदिद्यावा-
पृथिवी अप्रथेताम्। विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोहस्त उत
विश्वतस्पात्। सं बाहुभ्यां नमति सम्पतत्रैर्द्यावापृथिवी जनय देव
एकः। किः स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमथिस्वत्किमासीत्।
यदी भूमिं जनयन्- (९)

विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः। किः स्विद्वनं
क उ स वृक्ष आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः। मनीषिणो
मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्। या ते धामानि
परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा। शिक्षा सखिभ्यो
हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। वाचस्पतिं
विश्वकर्माणमृतये (१०)

मनोयुजं वाजे अद्या हुवेम। स नो नेदिष्टा हवनानि

जोषते विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा। विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः
 स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपत्ना
 इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु। विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन
 त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम्। तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीर्यमुग्रो
 विहव्यो यथासत्। समुद्राय वयुनाय सिन्धूनां पतये नमः।
 नदीनां सर्वासां पित्रे जुहुता विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यं
 हविः॥ (११)

जजानेनौषधीनां भूमिं जनयन्वृतये नमो नवं च॥—————[२]

उदेनमुत्तरां नयाग्रे घृतेनाहुता। रायस्पोषेण सꣳ सृज प्रजयां
 च धनेन च। इन्द्रेमं प्रतरां कृधि सजातानामसद्वशी। समेनं वर्चसा
 सृज देवेभ्यो भागधा असत्। यस्य कुर्मो हविर्गृहे तमग्रे वर्धया
 त्वम्। तस्मै देवा अधि ब्रवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः। उदु त्वा विश्वे
 देवाः (१२)

अग्रे भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको
 विभावसुः। पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिं
 बाधमानाः। रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीः। रायस्पोषे अधि यज्ञो
 अस्थात्समिद्धे अग्नावधि मामहानः। उक्थपत्र ईड्यो गृभीतस्तप्तं
 घर्मं परिगृह्यायजन्त। ऊर्जा यद्यज्ञमशमन्त देवा दैव्याय धर्त्रे
 जोष्टे। देवश्रीः श्रीमणाः शतपयाः (१३)

परिगृह्य देवा यज्ञमायन्। सूर्यरश्मिरुह्रिकेशः पुरस्तात्सविता
ज्योतिरुदया५ अजस्रम्। तस्य पूषा प्रसवं याति देवः
सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः। देवा देवेभ्यो अध्वर्यन्तो
अस्थुर्वीत५ शमित्रे शमिता यजध्वै। तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति
ततः पावका आशिषो नो जुषन्ताम्। विमानं एष दिवो मध्यं
आस्त आपप्रिवात्रोदसी अन्तरिक्षम्। स विश्वाचीरभि (१४)

चष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम्। उक्षा समुद्रो
अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुरा विवेश। मध्यं दिवो
निहितः पृश्निरश्मा वि चक्रमे रजसः पात्यन्तो। इन्द्रं विश्वा
अवीवृधन्समुद्रव्यचसं गिरः। रथीतम५ रथीनां वाजाना५
सत्पतिम्पतिम्। सुम्रहूर्यज्ञो देवा५ आ च वक्षद्यक्षदग्निर्देवो देवा५
आ च वक्षत्। वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्ना५
इन्द्रो मे निग्राभेणाधरा५ अकः। उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा
अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्॥ (१५)

देवाः शतपंथा अभि वाजस्य पङ्क्तिं शतिश्च॥ [३]

आशुः शिशानो वृषभो न युध्मो घनाघ्नः क्षोभेणश्चरषणीनाम्।
सङ्क्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शत५ सेना अजयत्साकमिन्द्रः।
सङ्क्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्चवनेन धृष्णुना।
तदिन्द्रेण जयत् तत्सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा। स
इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी सः स्रष्टा स युध इन्द्रो गुणेन।

स॒ꣳसृष्ट॑जि॒त्सोम॑पा बा॒हुश॒र्ध्यूर्ध्वध॑न्वा प्र॒तिहि॑ताभि॒रस्ता॑। बृह॑स्प॒ते
परि॑ दी॒य (१६)

रथे॑न र॒क्षोहा॑मि॒त्राꣳ अ॒प॒बाध॑मानः। प्र॒भ॒ञ्जन्त्सेनाः॑ प्र॒मृ॒णो
यु॒धा ज॑य॒न्नस्मा॑क॒मेध्य॑वि॒ता रथा॑नाम्। गो॒त्रभि॑दं गो॒विदं॑ वज्र॑बाहुं
ज॑य॒न्त॒मज्मं॑ प्र॒मृ॒णन्त॒मोज॑सा। इ॒मꣳ स॑जा॒ता अ॒नु वी॑र॒यध्व॑मिन्द्रꣳ
स॒खायोऽनु॑ सꣳ र॑भ॒ध्वम्। ब॒ल॒वि॒ज्ञायः॑ स्थ॒र्विरः॑ प्र॒वीरः॑ स॒ह॒स्वान्
वा॒जी स॒ह॒मान॑ उ॒ग्रः। अ॒भिर्वी॑रो अ॒भिस॑त्वा स॒हो॒जा जै॒त्रमि॑न्द्र
रथ॑मा तिष्ठ गो॒वित्। अ॒भि गो॒त्राणि॑ स॒हसा॑ गा॒ह॒मानोऽदा॑यः (१७)

वी॒रः श॒तम॑न्युरिन्द्रः॑। दु॒श्च॒य॒वनः॑ पृ॒तना॑षाड॒युध्योऽस्मा॑कꣳ
सेना॑ अव॒तु प्र॑ यु॒त्सु। इन्द्र॑ आसां ने॒ता बृह॑स्प॒तिर्दक्षि॑णा य॒ज्ञः
पु॒र ए॒तु सोमः॑। दे॒व॒से॒नाना॑म॒भिभ॑ञ्जती॒नां ज॑य॒न्तीनां॑ म॒रुतो॑
य॒न्त्व॒ग्रे। इन्द्र॑स्य॒ वृष्णो॑ वरु॒णस्य॑ रा॒ज्ञ आ॑दि॒त्यानां॑ म॒रुताꣳ श॒र्ध
उ॒ग्रम्। म॒हाम॑नसां भु॒वन॑च्य॒वानां॑ घोषो॑ दे॒वानां॑ ज॑य॒तामु॑दे॒स्थात्।
अ॒स्माक॑मिन्द्रः॑ स॒मृते॑षु ध्व॒जेष्व॒स्माकं॑ या इ॒षव॑स्ता ज॑यन्तु। (१८)

अ॒स्माकं॑ वी॒रा उत्त॑रे भवन्त्व॒स्मानु॑ दे॒वा अव॑ता ह॒वेषु॑।
उद्ध॑र॒षय॑ म॒घव॑न्नायु॒धान्यु॑त्स॒त्वंनां॑ मा॒म॒कानां॑ म॒हाꣳसि॑।
उद्ध॑त्रह॒न्वाजि॑नां॒ वाजि॑ना॒न्युद्र॑थानां॒ ज॑य॒तामे॒तु घोषः॑। उप॒
प्रे॒त ज॑य॒ता नरः॑ स्थि॒रा वः॑ सन्तु बा॒हवः॑। इन्द्रो॑ वः
श॒र्म य॑च्छ॒त्वना॑धृ॒ष्या यथा॑सं॒थ। अ॒व॒सृष्टा॑ परा॑ प॒त श॑र॒व्ये

ब्रह्मसंशिता। गच्छामित्रान्त्र (१९)

विश॑ मैषां॑ कं च॒नोच्छि॑षः। म॒र्माणि॑ ते॒ वर्म॑भिश्छादयामि
सोम॑स्त्वा॒ राजा॑मृते॒नाभि॑ वंस्ताम्। उ॒रोर्वरी॑यो वरि॑वस्ते अस्तु
जय॑न्तं॒ त्वामनु॑ मदन्तु दे॒वाः। यत्र॑ बा॒णाः सम्प॑तन्ति कुमा॒रा
वि॑शि॒खा इ॒व। इन्द्रो॑ न॒स्तत्र॑ वृत्र॒हा वि॑श्वा॒हा शर्म॑ यच्छतु॥ (२०)

दीया॑ दा॒यो ज॑यन्त्वमित्रान्त्र च॒त्वारि॑शब्॥ [४]

प्राची॑मनु॒ प्रदि॑शं॒ प्रेहि॑ वि॒द्वान॒ग्नेर॑ग्ने॒ पुरो॑ अ॒ग्निर्भवे॑ह। वि॒श्वा
आशा॑ दी॒द्यानो॒ वि भा॑ह्यू॒र्ज नो॑ धेहि द्वि॒पदे॑ चतु॒ष्पदे॑। क्रम॑ध्वम॒ग्निना॒
नाक॑मुख्य॒ हस्तो॑षु बिभ्र॑तः। दि॒वः पृ॑ष्ठं सुव॑र्ग॒त्वा मि॒श्रा
दे॒वेभि॑राद्धम्। पृ॒थिव्या॑ अ॒हमुद॑न्तरि॒क्षमारु॑हम॒न्तरि॑क्षाद्वि॒मारु॑हम्।
दि॒वो नाक॑स्य पृ॒ष्ठात्सुव॑ज्योति॒रगाम्॑ (२१)

अ॒हम्। सुव॑र्यन्तो॒ नापे॑क्षन्त॒ आ द्या॑ रो॒हन्ति॑ रोद॑सी।
य॒ज्ञं ये वि॑श्वतो॒धारं॑ सुवि॒द्वांसो॑ विते॒निरे। अ॒ग्ने प्रेहि॑ प्रथ॒मो
दे॒वय॑तां चक्षु॑र्दे॒वाना॑मु॒त म॒र्त्याना॑म्। इय॑क्षमाणा भृ॒गुभिः॑ स॒जोषाः॑
सुव॑र्यन्तु यज॑मानाः स्व॒स्ति। नक्तो॑षासा॒ सम॑नसा॒ विरू॑पे धा॒पये॑ते
शि॒शुमेक॑ समी॒ची। द्या॒वा क्षा॒मा रु॒क्मो अ॒न्तर्वि॑भाति दे॒वा अ॒ग्निं
धा॑रयन्द्रवि॒णोदाः॑। अ॒ग्ने सह॑स्राक्ष (२२)

श॒तमूर्ध॑ञ्छतं॒ ते प्रा॒णाः स॒हस्र॑मपा॒नाः। त्वं सा॑हस्रस्य॑
रा॒य ई॒शिषे॒ तस्मै॑ ते वि॒धेम॒ वाजा॑य॒ स्वाहा॑। सु॒पर्णो॑ऽसि

गरुत्मान्पृथिव्याः सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद भासान्तरिक्षमा
 पृण ज्योतिषा दिवमुत्तमान तेजसा दिश उद्दृह। आजुह्वानः
 सुप्रतीकः पुरस्तादग्रे स्वां योनिमा सीद साध्या। अस्मिन्सधस्थे
 अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवाः (२३)

यजमानश्च सीदत। प्रेद्धो अग्रे दीदिहि पुरो नोऽजस्रया
 सूर्या यविष्ठ। त्वाः शश्वन्त उप यन्ति वाजाः। विधेम ते परमे
 जन्मन्नग्रे विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे। यस्माद्योनैरुदारिथा यजे तं
 प्र त्वे हवीर्षि जुहुरे समिद्धे। ताः संवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं
 वृणे सुमतिं विश्वजन्याम्। यामस्य कण्वो अदुहत्प्रपीनाः
 सहस्रधाराम् (२४)

पयसा महीं गाम्। सप्त ते अग्रे समिधः सप्त जिह्वाः सप्तरषयः
 सप्त धामं प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वां यजन्ति सप्त योनीरा
 पृणस्वा घृतेन। ईदृङ्वाऽन्यादृङ्वाऽतादृङ्वाऽप्रतिदृङ्वाऽमितश्च सं मितश्च
 सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माश्च
 सत्यश्चर्तपाश्चात्यःहाः। (२५)

ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्चान्त्यमित्रश्च
 दूरेअमित्रश्च गुणः। ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च धर्ता च
 विधर्ता च विधारयः। ईदृक्षांस एतादृक्षांस ऊ षु णः सदृक्षांसः
 प्रतिसदृक्षांस एतन। मितासश्च सं मितासश्च न ऊतये सभरसो
 मरुतो यजे अस्मिन्निन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मानो यथेन्द्रं

दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मान एवमिमं यजमानं दैवींश्च विशो
मानुषींश्चानुवर्त्मानो भवन्तु॥ (२६)

अगा९ सहस्राक्ष देवाः सहस्रधारामत्य९हा अनुवर्त्मानः षोडश च॥ ————— [५]

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थै।
अनाविद्धया तनुवा जय त्व९ स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु।
धन्वना गा धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदौ जयेम। धनुः
शत्रोरपकामं कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम। वक्ष्यन्तीवेदा
गनीगन्ति कर्णं प्रिय९ सखायं परिषस्वजाना। योषेव शिङ्के
वितताधि धन्वन् (२७)

ज्या इय९ समने पारयन्ती। ते आचरन्ती समनेव योषा
मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थै। अप शत्र न्विध्यता९ संविदाने आर्त्तौ
इमे विष्फुरन्ती अमित्रान्। बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति
समनावगत्य। इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति
प्रसूतः। रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः।
अभीशूनां महिमानम् (२८)

पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः। तीव्रान्योषान्कृण्वते
वृषपाणयोऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः। अवक्रामन्तः
प्रपदैरमित्रान्क्षिणन्ति शत्रून् रनपव्ययन्तः। रथवाहन९ हविरस्य
नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म। तत्रा रथमुप शग्म९ संदेम

विश्वाहा वयं सुमनस्यमानाः। स्वादुषसदः पितरो वयोधाः
कृच्छ्रेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः। चित्रसेना इषुबला अमृधाः
सतोवीरा उरवो ब्रातसाहाः। ब्राह्मणासः (२९)

पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा। पूषा नः
पातु दुरितादृतावृधो रक्षा माकिर्नो अघशंस ईशत। सुपर्ण वस्ते
मृगो अस्या दन्तो गोभिः सन्नद्धा पतति प्रसूता। यत्रा नरः सं च
वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यंसन्। ऋजीते परि वृद्धि
नोऽश्मा भवतु नस्तनूः। सोमो अधि ब्रवीतु नोऽदितिः (३०)

शर्म यच्छतु। आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनां उप जिघ्रते।
अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु चोदय। अहिरिव भोगैः पर्येति
बाहुं ज्याया हेतिं परिबाधमानः। हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि
विद्वान्पुमान्पुमांसं परि पातु विश्वतः। वनस्पते वीड्वङ्गो हि
भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः। गोभिः सन्नद्धो असि
वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि। दिवः पृथिव्याः परि (३१)

ओज उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः। अपामोज्मानं
परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज। इन्द्रस्य वज्रो
मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः। सेमां नो हव्यदातिं
जुषाणो देव रथं प्रति हव्या गृभाय। उप श्वासय पृथिवीमुत
द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्टितं जगत्। स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण

देवैर्दूरात् (३२)

दवी॒यो अप॑ सेध॒ शत्रू॑न्। आ क्र॑न्दय॒ बल॒मोजो॑ न॒ आ
धा॒ नि ष्ट॑निहि॒ दुरि॑ता बाध॑मानः। अप॑ प्रोथ॒ दुन्दु॑भे दु॒च्छुना॑
इ॒त इन्द्र॑स्य मु॒ष्टिर॑सि वी॒डय॑स्व। आमूर॑ज प्र॒त्याव॑र्तये॒माः
कै॒तुमद्दु॑न्दुभिर्वा॑वदीति। सम॑श्व॒पर्णा॒श्वर॑न्ति नो॒ नरो॑ऽस्माक॑मिन्द्र
र॒थिनो॑ जयन्तु॥ (३३)

धन्वन्महिमानं ब्राह्मणांसोऽदितिः पृथिव्याः परि दूरादेकचत्वारिंशच्च॥ [६]

यदक्र॑न्दः प्रथ॒मं जा॑यमान उ॒द्यन्त्स॑मु॒द्रादु॑त वा॒ पुरी॑षात्।
श्ये॒नस्य॑ प॒क्षा ह॑रि॒णस्य॑ बा॒हू उप॑स्तुत्य॒ महि॑ जा॒तं ते अ॑र्वन्न। यमे॑न॒
दत्तं॑ त्रि॒त ए॑नमायु॒नगिन्द्र॑ ए॒णं प्रथ॑मो अ॒ध्यति॑ष्ठत्। ग॒न्धर्वो॑ अस्य
र॒शना॑म॒गृभ्णा॒त्सूरा॑द॒श्वं व॑सवो॒ निर॑तष्ट। अ॒सि य॒मो अ॒स्यादि॑त्यो
अ॑र्वन्न॒सि त्रि॒तो गु॒ह्येन॑ व्र॒तेन॑। अ॒सि सो॒मेन॑ स॒मया॑ विपृ॒क्तः (३४)

आ॒हुस्ते त्री॑णि दि॒वि बन्ध॑नानि। त्री॑णि त आ॒हुर्दिवि॑ बन्ध॑नानि
त्री॒ण्यप्सु॑ त्री॒ण्यन्तः॑ स॒मुद्रे॑। उ॒तेव॑ मे॒ वरु॑णश्छन्त्स्य॒र्वन् यत्रा॑ त
आ॒हुः प॑र॒मं ज॒नित्र॑म्। इ॒मा ते॑ वाजि॒न्नव॑मार्ज॒नानी॑मा श॒फाना॑
स॒नितु॑र्नि॒धाना॑। अत्रा॑ ते भ॒द्रा र॑श॒ना अप॑श्य॒मृत॑स्य॒ या अ॑भिर॒क्षन्ति॑
गो॒पाः। आ॒त्मानं॑ ते॒ मन॑सारा॒दजा॑नाम॒वो दि॒वा (३५)

प॒तय॑न्तं पत॒ङ्गम्। शिरो॑ अपश्यं पृथि॒भिः सु॒गेभि॑र॒रेणु॑भिर्जे॒हमानं॑
प॒तत्रि॑। अत्रा॑ ते रू॒पमु॑त्त॒मम॑पश्यं जिगी॑षमाणमिष आ प॒दे गोः॑।

यदा ते मर्तो अनु भोगमानडादिद्वसिष्ठ ओषधीरजीगः। अनु
त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम्। अनु
व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यम् (३६)

ते। हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर इन्द्र
आसीत्। देवा इदस्य हविरद्यमायन् यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठत्।
ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सः शूरणासो दिव्यासो अत्याः।
हः सा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः। तव शरीरं
पतयिष्वर्वन्तव चित्तं वार्त इव धर्जीमान्। तव शृङ्गाणि विष्टिता
पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति। उप (३७)

प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः। अजः पुरो
नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः। उप प्रागात्परमं
यत्सधस्थमर्वाः अच्छा पितरं मातरं च। अद्या देवा जुष्टतमो हि
गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि॥ (३८)

विपुक्तो दिवा वीर्यमुपैकान्नचत्वारिंशच्च॥ [७]

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्र ऋभुक्षा मरुतः परि
ख्यन्। यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तैः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि।
यन्निर्णिजा रेक्णासा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति।
सुप्राङ्जो मेम्यद्विश्चरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पार्थः। एष च्छागः

पुरो अश्वेन वाजिनां पूष्णो भागो नीयते विश्वदैव्यः। अभिप्रियं
यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेत् (३९)

ए॒न॒९ सौ॒श्र॒व॒साय॑ जि॒न्वति॑। यद्ध॒विष्य॑मृतुशो दे॒व॒यानं॑
त्रि॒र्मा॒नु॒षाः पर्य॑श्वं नय॑न्ति। अत्रां पू॒ष्णः प्र॑थ॒मो भा॒ग ए॑ति य॒ज्ञं
दे॒वेभ्यः॑ प्र॒तिवे॒दय॑न्न॒जः। होता॑ध्व॒र्युराव॑या अ॒ग्निमि॒न्धो ग्रा॑व॒ग्राभ॑
उ॒त श॒॑स्ता सु॒वि॒प्रः। तेन॑ य॒ज्ञेन॑ स्वरं कृ॒तेन॑ स्वि॒ष्टेन॑ व॒क्षणा॑
आ पृ॑णध्वम्। यू॒प॒व्र॒स्का उ॒त ये यू॑पवा॒हाश्च॑षालं ये अ॑श्वयूपाय॒
तक्ष॑ति। ये चा॒र्वते॒ पच॑न॒९ स॒म्भर॑न्त्यु॒तो (४०)

तेषा॑म॒भिगू॑र्तिर्न इ॒न्वतु॑। उ॒प प्रा॒गा॑न्सु॒मन्मे॑ऽधायि॒ मन्म॑
दे॒वाना॑माशा॒ उप॑ वी॒तपृ॑ष्ठः। अन्वे॑नं वि॒प्रा ऋ॑षयो म॒दन्ति॑ दे॒वानां॑
पु॒ष्टे च॑कृ॒मा सु॒बन्धु॑म्। यद्वा॒जिनो॑ दामं स॒न्दान॑मर्वतो॒ या शी॑र्ष॒ण्या
र॒शना॑ रज्जु॒रस्या॑ यद्वा॒ घास्य॑ प्रभृ॒तमा॑स्ये॒ तृण॒॑९ सर्वा॑ ता ते॒ अपि॑
दे॒वेष्व॑स्तु। यद॒श्वस्य॑ ऋ॒विषः॑ (४१)

म॒क्षिका॑श्च॒ यद्वा॒ स्व॒रौ स्व॑र्धितौ रि॒प्तम॑स्ति। यद्ध॒स्तयोः॑
शमि॒तुर्य॑न्न॒खेषु॑ सर्वा॑ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। यदू॒व॒ध्यमु॒दर॑स्याप॒वाति॑
य आ॒मस्य॑ ऋ॒विषो॑ ग॒न्धो अ॑स्ति। सु॒कृता॑ तच्छ॒मितारः॑ कृ॒ण्वन्तू॑त
मेध॒॑९ शृ॒त॒पाकं॑ पचन्तु। यत्ते गात्रा॑द॒ग्निना॑ प॒च्यमा॑नाद॒भि शूलं॑
निह॑तस्याव॒धाव॑ति। मा तद्भू॒म्या॒मा श्रि॑ष॒न्मा तृ॑णेषु दे॒वेभ्य॑स्तदु॒शब्धो॑
रा॒तम॑स्तु॥ (४२)

इदुतो ऋविषः श्रिषथ्सत च॥ [८]

ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निरहरेति।
ये चार्वतो मा॒स॒भि॒क्षामुपास॑त उ॒तो तेषा॑म॒भि॒गू॒र्तिर्न॑ इन्वतु।
यन्नीक्षणं मा॒स॒स्पच॑न्या उ॒खाया॒ या पात्रा॑णि यूष्ण आ॒सेच॑नानि।
ऊष्म॒ण्यापि॑धानां चरू॒णाम॒ङ्गाः सू॒नाः परि॑ भूष॒न्त्यश्व॑म्। नि॒क्रम॑णं
निष॑द॒नं वि॒वर्त॑नं यच्च॒ पङ्क्ति॑श॒मर्व॑तः। यच्च॑ प॒पौ यच्च॑ घा॒सिम् (४३)

ज॒घास॒ सर्वा॒ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। मा त्वा॒ग्नि॒ध्व॒नयि॑द्धु॒मग॑न्धि॒र्मो
भ्राज॑न्त्य॒भि वि॑क्त॒ जघ्निः॑। इष्टं वी॒तम॒भि॒गू॒र्तं वष॑ट्कृतं तं दे॒वासः
प्रति॑ गृ॒भ्ण॒न्त्यश्व॑म्। यदश्व॑य॒ वास॑ उपस्तृण॒न्त्यधी॑वा॒सं या
हिर॑ण्यान्यस्मै। स॒न्दान॒मर्व॑न्तं पङ्क्ति॑शं प्रि॒या दे॒वेष्वा॒ या॑मयन्ति।
यत्ते॑ सा॒दे मह॑सा॒ शूकृ॑तस्य॒ पा॒र्ष्णि॒या वा॒ कश॑या (४४)

वा॒ तुतो॑द। सु॒चेव॒ ता ह॒विषो॑ अध्व॒रेषु॑ सर्वा॒ ता ते॒ ब्रह्म॑णा
सूद॑यामि। चतु॑स्त्रि॒ंशद्वा॒जिनो॑ दे॒वब॑न्धो॒र्वङ्गी॑रश्व॒स्य स्व॑धि॒तिः
समे॑ति। अच्छि॑द्रा गात्रा॑ व॒युना॑ कृ॒णोत् परु॑ष्परु॒नुघु॑ष्या॒ वि
श॑स्त। एक॒स्त्वष्ट॑रश्व॒स्या वि॑श॒स्ता द्वा य॒न्तारा॑ भवत॒स्तथ॑र्तुः। या
ते॒ गात्रा॑णामृ॒तुथा॑ कृ॒णोमि॒ ताता॑ पिण्डा॒नां प्र जु॑होम्य॒ग्नौ। मा त्वा॑
तप॑त् (४५)

प्रि॒य आ॒त्मापि॒यन्तं॒ मा स्व॑धि॒तिस्त॒नुव॒ आ ति॑ष्ठिपत्ते। मा

ते गृध्रविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः। न वा उ
वेतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाः इदैषि पृथिभिः सुगेभिः। हरीं ते
युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य। सुगव्यं नो वाजी
स्वश्वियं पुंसः पुत्राः उत विश्वापुषः रयिम्। अनागास्त्वं नो
अदितिः कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनताः हविष्मान् (४६)

घासि कशया तपद्रयि नवं च॥—————[९]

अश्मन् य इमोदेनमाशुः प्राची जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वाजिनं नवं॥९॥

अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिर्गतिः पद्वत्वारिंशत्॥४६॥

अश्मन् हविष्मान्॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठः प्रश्नः
समाप्तः॥४-६॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

अग्राविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजेभिरागतम्।
 वाजंश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च
 मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवश्च
 मे प्राणश्च मेऽपानः (१)

च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च म आधीतं च मे वाक्च मे
 मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च म ओजश्च मे
 सहश्च म आयुश्च मे जरा च म आत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च
 मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूषि च मे शरीराणि
 च मे॥ (२)

अपानस्तनूश्च मेऽष्टादश च॥ _____ [१]

ज्यैष्ठ्यं च म आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च
 मेऽम्भश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे
 वर्ष्मा च मे द्राघुया च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे सत्यं च मे श्रद्धा
 च मे जगच्च (३)

मे धनं च मे वशश्च मे त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे
 जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च मे सुकृतं च मे वित्तं च मे
 वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे सुपथं च म ऋद्धं च

म ऋद्धिंश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिंश्च मे मतिंश्च मे सुमतिंश्च मे॥ (४)

जगच्चर्द्धिंश्चतुर्दश च॥ [२]

शं च मे मयंश्च मे प्रियं च मेऽनुकामंश्च मे कामंश्च मे
सौमनसंश्च मे भद्रं च मे श्रेयंश्च मे वस्यंश्च मे यशंश्च मे भगंश्च मे
द्रविणं च मे यन्ता च मे धर्ता च मे क्षेमंश्च मे धृतिंश्च मे विश्वं
च (५)

मे महंश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं
च मे लयंश्च मे ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च मे
जीवातुंश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभयं च मे सुगं च मे
शयनं च मे सूषा च मे सुदिनं च मे॥ (६)

विश्वं च शयनमष्टौ च॥ [३]

ऊर्क्श्च मे सूनृतां च मे पयंश्च मे रसंश्च मे घृतं च मे मधुं च मे
सग्धिंश्च मे सपीतिंश्च मे कृषिंश्च मे वृष्टिंश्च मे जैत्रं च मे औद्भिद्यं
च मे रयिंश्च मे रायंश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिंश्च मे विभुं च (७)

मे प्रभुं च मे बहुं च मे भूयंश्च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च
मेऽक्षितिंश्च मे कूयवांश्च मेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मे व्रीहयंश्च मे यवांश्च मे
माषांश्च मे तिलांश्च मे मुद्गांश्च मे खल्वांश्च मे गोधूमांश्च मे मसुरांश्च
मे प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकांश्च मे नीवारांश्च मे॥ (८)

विभुं च मसुराश्चतुर्दश च॥ [४]

अश्मां च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च
 मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मेऽयश्च मे सीसं च मे त्रपुश्च मे
 श्यामं च मे लोहं च मेऽग्निश्च म् आपश्च मे वीरुधश्च म् ओषधयश्च
 मे कृष्टपच्यं च (९)

मेऽकृष्टपच्यं च मे ग्राम्याश्च मे पशव आरण्याश्च यज्ञेन
 कल्पन्तां वित्तं च मे वित्तिश्च मे भूतं च मे भूतिश्च मे वसु
 च मे वसुतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च म् एमश्च म् इतिश्च
 मे गतिश्च मे॥ (१०)

कृष्टपच्यश्चाष्टाचत्वारिंशच्च॥ [५]

अग्निश्च म् इन्द्रश्च मे सोमश्च म् इन्द्रश्च मे सविता च म् इन्द्रश्च
 मे सरस्वती च म् इन्द्रश्च मे पूषा च म् इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च
 म् इन्द्रश्च मे मित्रश्च म् इन्द्रश्च मे वरुणश्च म् इन्द्रश्च मे त्वष्टा
 च (११)

म् इन्द्रश्च मे धाता च म् इन्द्रश्च मे विष्णुश्च म् इन्द्रश्च मे-
 ऽश्विनौ च म् इन्द्रश्च मे मरुतश्च म् इन्द्रश्च मे विश्वे च मे देवा
 इन्द्रश्च मे पृथिवी च म् इन्द्रश्च मेऽन्तरिक्षश्च म् इन्द्रश्च मे द्यौश्च म्
 इन्द्रश्च मे दिशश्च म् इन्द्रश्च मे मूर्धा च म् इन्द्रश्च मे प्रजापतिश्च
 म् इन्द्रश्च मे॥ (१२)

त्वष्टा च द्यौश्च म् एकविंशतिश्च॥ [६]

अ॒शु॒श्च॑ मे॒ र॒श्मि॒श्च॑ मे॒ऽदा॑भ्यश्च॒ मे॒ऽधि॑पतिश्च॒ म॒ उपा॒शु॒श्च॑
मे॒ऽन्तर्या॑मश्च॒ म॒ ऐ॒न्द्रवा॒यव॑श्च॒ मे॒ मै॒त्राव॑रुणश्च॒ म॒ आ॒श्वि॒नश्च॑ मे॒
प्रति॑प्र॒स्थान॑श्च॒ मे॒ शु॒क्रश्च॑ मे॒ म॒न्थी॑ च॒ म॒ आ॒ग्र॒य॒णश्च॑ मे॒ वै॒श्वदे॒वश्च॑
मे॒ ध्रु॒वश्च॑ मे॒ वै॒श्वान॑रश्च॒ म॒ ऋ॒तु॒ग्र॒हाश्च॑ (१३)

मे॒ऽति॒ग्रा॒ह्या॑श्च॒ म॒ ऐ॒न्द्रा॒ग्रश्च॑ मे॒ वै॒श्वदे॒वश्च॑ मे॒ म॒रु॒त्व॒तीया॑श्च॒ मे॒
मा॒हे॒न्द्रश्च॑ म॒ आ॒दि॒त्यश्च॑ मे॒ सा॒वि॒त्रश्च॑ मे॒ सा॒र॒स्व॒तश्च॑ मे॒ पौ॒ष्णश्च॑ मे॒
पा॒ली॒व॒तश्च॑ मे॒ हा॒रि॒यो॒ज॒नश्च॑ मे॥ (१४)

ऋ॒तु॒ग्र॒हाश्च॑ चतु॑स्त्रिंशच्च॥ _____ [७]

इ॒ध्मश्च॑ मे॒ ब॒र्हि॒श्च॑ मे॒ वे॒दि॒श्च॑ मे॒ धि॒ष्णि॒याश्च॑ मे॒ स्रु॒च॑श्च॒ मे॒
च॒म॒सा॑श्च॒ मे॒ ग्रा॒वा॑णश्च॒ मे॒ स्वर॑वश्च॒ म॒ उप॑र॒वाश्च॑ मे॒ऽधि॑षव॒णे च॑
मे॒ द्रो॒णक॑ल॒शश्च॑ मे॒ वा॒य॒व्या॑नि च॒ मे॒ पू॒त॒भृ॒च्च॑ म॒ आ॒ध॒व॒नीय॑श्च॒ म॒
आ॒ग्नी॑ध्रं च॒ मे॒ ह॒वि॒र्धान॑ च॒ मे॒ गृ॒हाश्च॑ मे॒ स॒द॑श्च॒ मे॒ पु॒रो॒डा॒शा॑श्च॒ मे॒
प॒च॒ता॑श्च॒ मे॒ऽव॒भृ॒थश्च॑ मे॒ स्व॒गा॒का॒रश्च॑ मे॥ (१५)

गृ॒हाश्च॑ षोड॑श च॥ _____ [८]

अ॒ग्नि॑श्च॒ मे॒ घ॒र्मश्च॑ मे॒ऽर्क॑श्च॒ मे॒ सूर्य॑श्च॒ मे॒ प्रा॒णश्च॑ मे॒ऽश्व॑मे॒धश्च॑
मे॒ पृ॒थि॒वी च॑ मे॒ऽदि॑तिश्च॒ मे॒ दि॒ति॑श्च॒ मे॒ द्यौ॑श्च॒ मे॒ श॒क्र॑री॒र॒ङ्गुल॑यो॒
दि॒श॑श्च॒ मे॒ य॒ज्ञेन॑ क॒ल्प॒न्ता॒मृ॒क्क॑ मे॒ सा॒मं च॑ मे॒ स्तो॒म॑श्च॒ मे॒ य॒जु॑श्च॒
मे॒ दी॒क्षा च॑ मे॒ त॒प॑श्च॒ म॒ ऋ॒तुश्च॑ मे॒ व्र॒तं च॑ मे॒ऽहो॒रा॒त्रयो॑र्वृ॒ष्ट्या
बृ॒ह॒द्र॒थ॒न्त॒रे च॑ मे॒ य॒ज्ञेन॑ क॒ल्पे॒ताम्॥ (१६)

दीक्षाऽष्टादश च॥ _____[९]

गर्भाश्च मे व॒थ्साश्च मे त्र्यवि॑श्च मे त्र्य॒वी च॑ मे दि॒त्य॒वाद् मे
दि॒त्यौ॒ही च॑ मे प॒ञ्चा॒विश्च मे प॒ञ्चा॒वी च॑ मे त्रि॒व॒थ्साश्च मे त्रि॒व॒थ्सा
च॑ मे तु॒र्य॒वाद् मे तु॒र्यौ॒ही च॑ मे प॒ष्ट॒वाच्च॑ मे प॒ष्टौ॒ही च॑ म उ॒क्षा च॑
मे व॒शा च॑ म ऋष॒भश्च॑ (१७)

मे वे॒ह॒च॒मेऽनु॒ङ्गां च॑ मे धे॒नुश्च॑ म॒ आयु॑र्य॒ज्ञेन॑ कल्पतां
प्रा॒णो य॒ज्ञेन॑ कल्पतामपा॒नो य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒व्याँनो य॒ज्ञेन॑
कल्पतां चक्षु॑र्य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒ऽश्रोत्रं॑ य॒ज्ञेन॑ कल्पतां मनो॑ य॒ज्ञेन॑
कल्पतां वा॒ग्य॒ज्ञेन॑ कल्पतामा॒त्मा य॒ज्ञेन॑ कल्पतां य॒ज्ञो य॒ज्ञेन॑
कल्पताम्॥ (१८)

ऋष॒भश्च॑ च॒त्वारि॑ःश॒च्च॥ _____[१०]

एका॑ च मे ति॒स्रश्च॑ मे प॒ञ्च च॑ मे स॒प्त च॑ मे न॒व च॑ म॒
एका॑दश च मे त्रयो॑दश च मे प॒ञ्चद॑श च मे स॒प्तद॑श च मे न॒वद॑श
च म॒ एक॑विंशतिश्च मे त्रयो॑विंशतिश्च मे प॒ञ्चविं॑शतिश्च
मे स॒प्तविं॑शतिश्च मे न॒वविं॑शतिश्च म॒ एक॑त्रिंशच्च मे
त्रय॑स्त्रिंशच्च (१९)

मे चत॑स्रश्च मेऽष्टौ च॑ मे द्वा॒दश च॑ मे षोड॑श च मे विं॑शतिश्च
मे चतु॑र्विंशतिश्च मेऽष्टा॒विं॑शतिश्च मे द्वात्रिं॑शच्च मे षट्त्रिं॑शच्च
मे च॒त्वारि॑ःश॒च्च मे चतु॑श्चत्वारिंशच्च मेऽष्टाच॑त्वारिंशच्च मे
वाज॑श्च प्रस॒वश्चापि॑जश्च॒ क्रतु॑श्च सु॒वश्च मूर्धा॑ च॒ व्य॒श्नि॒यश्चाऽऽ-

न्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च॥ (२०)

त्रयस्त्रिंशच्च व्यञ्जिज्य एकादश च॥ [११]

वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः। वाजो नो विश्वेदेवैर्धनं साताविहावतु। विश्वे अद्य मरुतो विश्वं ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः। विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे। वाजस्य प्रसवं देवा रथैर्याता हिरण्ययैः। अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्मरुतः सोमपीतये। वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु (२१)

विप्रा अमृता ऋतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पृथिभिर्देवयानैः। वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवाः ऋतुभिः कल्पयाति। वाजस्य हि प्रसवो नन्नमीति विश्वा आशा वाजपतिर्भवेयम्। पयः पृथिव्यां पय ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाम्। पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम्। सम्मा सृजामि पयसा घृतेन सम्मा सृजाम्यपः (२२)

ओषधीभिः। सौऽहं वाजः सनेयमग्ने। नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकः समीची। द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। समुद्रोऽसि नभस्वानाद्रदानुः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतोऽसि मरुता गणः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहावस्युरसि दुवस्वाञ्छम्भूर्मयोभूरभि

मां वाहि स्वाहा॥ (२३)

धनैष्वपो दुर्वस्वाञ्छुम्भूमयोभूरभि मा द्वे च॥ [१२]

अ॒ग्निं यु॑नजि॒म श॑व॒सा घृ॑तेन॒ दि॒व्यः सु॑प॒र्णं व॑यं॒सा बृ॑हन्त॒म।
तेन॑ व॒यं प॑तेम ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टपः॑ सु॒वो रु॑हा॒णा अधि॑ नाकं॒ उत्त॑मे।
इ॒मौ ते॑ प॒क्षाव॑ज॒रौ प॑त॒त्रिणो॑ या॒भ्याः र॒क्षाः स्य॑प॒हः स्य॑ग्रे।
ता॒भ्यां प॑तेम सु॒कृता॑मु॒ लोकं॑ यत्र॒र्षयः॑ प्रथ॒म॒जा ये पु॑रा॒णाः।
चि॒द॒सि स॑मु॒द्रयो॑नि॒रिन्दु॑र्दक्षः॒ श्येन॑ ऋ॒तावा॑। हि॒र॒ण्य॑पक्षः॒ शकु॑नो
भु॒र॒ण्यु॒र्महा॑न्ध॒सध॑स्थै॒ ध्रुवः॑ (२४)

आ निष॑त्तः। नम॑स्ते अस्तु॒ मा मां हि॑ःसी॒र्वि॒श्वस्य॑ मूर्ध॒न्नधि॑
तिष्ठ॑सि श्रि॒तः। स॒मु॒द्रे ते॑ हृ॒दय॑म॒न्तरा॑यु॒र्द्यावा॑पृथि॒वी भु॑व॒नेष्व॑र्पिते।
उ॒द्रो द॑त्तो॒दधिं॑ भि॒न्त दि॒वः प॑र्ज॒न्याद॑न्त॒रिक्षा॑त्पृथि॒व्यास्ततो॑ नो
वृ॒ष्ट्या॑वत। दि॒वो मूर्धा॑सि॒ पृथि॒व्या नाभि॑रू॒र्गपा॑मोष॒धीना॑म्। वि॒श्वायुः॑
शर्म॑ स॒प्रथा॑ नम॑स्प॒थे। येन॑र्ष॒यस्त॑प॒सा स॒त्रम् (२५)

आस॑तेन्धा॒ना अ॒ग्निः सु॑व॒राभ॑रन्तः। तस्मि॑न्न॒हं नि द॑धे॒ नाकं॑
अ॒ग्निमे॒तं यमा॑हु॒र्मन॑वः स्ती॒र्णब॑र्हिषम्। तं प॒त्नीभि॑रनु॒ गच्छे॑म
दे॒वाः पु॒त्रैर्भ्रा॑तृभि॒रुत॑ वा॒ हि॒र॒ण्यैः। नाकं॑ गृ॒ह्णा॒नाः सु॑कृ॒तस्य॑ लो॒के
तृ॒तीये॑ पृ॒ष्ठे अधि॑ रोच॒ने दि॒वः। आ वा॒चो म॑ध्य॒मरु॑ह॒द्भुर॑ण्यु॒रय॑म॒ग्निः
स॒त्प॑ति॒श्चेकि॑तानः। पृ॒ष्ठे पृथि॒व्या निहि॑तो॒ दवि॑द्यु॒तद॑धस्प॒दं
कृ॑णुते (२६)

ये पृतन्यवः। अयमग्निर्वीरतमो वयोधाः संहस्त्रियो
 दीप्यतामप्रयुच्छन्। विभ्राजमानः सरिरस्य मध्य उप प्र
 यात दिव्यानि धाम। सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र याताग्ने पथो
 देवयानान्कृणुध्वम्। अस्मिन्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा
 यजमानश्च सीदत। येना सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम्। तेनेमं
 यज्ञं नो वह देवयानो यः (२७)

उत्तमः। उद्ध्व्यस्वाग्ने प्रति जागृह्येनमिष्टापूर्यते सः सृजेथामयं
 च। पुनः कृण्वस्त्वा पितरं युवानमन्वातासीत् त्वयि तन्तुमेतम्।
 अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्नग्र आ
 रोहार्था नो वर्धया रयिम्॥ (२८)

ध्रुवः सत्रं कृणुते यः सप्तत्रिंशच्च॥ [१३]

ममाग्ने वर्चो विह्वेष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तनुवं पुषेम। मह्यं
 नमन्तां प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षेण पृतना जयेम। मम देवा विह्वे
 सन्तु सर्व इन्द्रावन्तो मरुतो विष्णुरग्निः। ममान्तरिक्षमुरु गोपमस्तु
 मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन्। मयि देवा द्रविणमा यजन्तां
 मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः। दैव्या होतांरा वनिषन्त (२९)

पूर्वेऽरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः। मह्यं यजन्तु मम यानि
 हव्याकूतिः सत्या मनसो मे अस्तु। एनो मा नि गां कतमच्चनाहं
 विश्वे देवासो अधि वोचता मे। देवीः षडुर्वीरुरु णः कृणोत विश्वे

देवास इह वीरयध्वम्। मा हा॑स्महि प्र॒जया॒ मा त॒नूभिर्मा र॑धाम
द्विष॒ते सोम॑ राजन्। अ॒ग्निर्म॒न्युं प्र॑तिनुदन्पुरस्ता॑त् (३०)

अद॑ब्धो गो॒पाः परि॑ पाहि न॒स्त्वम्। प्र॒त्यश्चो॑ यन्तु नि॒गुतः॑
पुन॒स्तेऽमैषां॑ चि॒त्तं प्र॒बुधा॒ वि नै॑शत्। धा॒ता धा॑तॄणां भुव॑नस्य
यस्पति॑र्देवः॑ स॒वितार॑मभिमातिषाहम्। इ॒मं य॒ज्ञम॒श्विनो॒भा
बृह॑स्पतिर्देवाः पा॑न्तु यज॑मानं न्य॒र्थात्। उ॒रुव्यचा॑ नो महिषः शर्म
यः॑ सद॒स्मिन् हवे॑ पुरु॒हूतः पुरु॑क्षु। स नः॑ प्र॒जायै॑ हर्यश्च मृ॒डयेन्द्र॑
मा (३१)

नो री॒रिषो॑ मा परा॑ दाः। ये नः॑ स॒पत्ना॒ अप॑ ते
भ॑वन्त्विन्द्रा॒ग्निभ्या॑मव॑ बाधामहे तान्। वस॑वो रु॒द्रा आ॑दित्या
उ॒परि॒स्पृश॑ मो॒ग्रं चेत्ता॑रमधिरा॒जम॑क्रन्। अ॒र्वाश्च॒मिन्द्र॑म॒मुतो॑ हवामहे
यो गो॒जिद्धं॑ न॒जिद॑श्च॒जिद्यः॑। इ॒मं नो॑ य॒ज्ञं वि॒ह्वे जु॑षस्वा॒स्य कु॑र्मो
हरि॒वो मे॒दिनं॑ त्वा॥ (३२)

व॒निप॑न्त॒ पुरस्ता॑न्मा त्रि॒च॒त्वारि॑शच्च॥ [१४]

अ॒ग्नेर्म॑न्वे प्रथमस्य प्रचे॑तसो यं पाश्च॑जन्यं ब॒हवः॑ समिन्धते॑।
विश्व॑स्यां वि॒शि प्र॑विवि॒शिवा॑समीमहे स नो॑ मु॒ञ्चत्व॑हंसः। यस्ये॒दं
प्रा॒णत्रि॑मिषद्यदेज॑ति॒ यस्य॑ जा॒तं जने॑मानं च॒ केवल॑म्। स्तोम्य॒ग्निं
ना॑थि॒तो जो॑हवीमि स नो॑ मु॒ञ्चत्व॑हंसः। इन्द्र॑स्य मन्ये प्रथ॑मस्य
प्रचे॑तसो वृ॒त्रघ्नः॑ स्तोमा॒ उप॑ मामुपागुः। यो दा॒शुषः॑ सु॒कृतो॑ हव॒मुप॑

गन्तां (३३)

स नो मुञ्चत्व॑हंसः। यः सङ्ग्र॑मं नय॑ति सं व॒शी यु॒धे
यः पु॒ष्टानि॑ स॒सृजति॑ त्रयाणि॑। स्तौमीन्द्रं॑ नाथि॒तो जो॑हवीमि
स नो मुञ्चत्व॑हंसः। म॒न्वे वा॑ मि॒त्रावरु॑णा तस्य॑ वि॒त्तः
सत्यौज॑सा दृ॒हणा॑ यं नु॒देथे॑। या राजा॑न॒स्रथं॑ या॒थ उ॒ग्रा
ता नो मुञ्चत॑मागंसः। यो वा॒स्रथं॑ ऋ॒जुर॑श्मिः स॒त्यध॑र्मा
मिथु॑श्चरन्तमुप॒याति॑ दूषयन्। स्तौमि॑ (३४)

मि॒त्रावरु॑णा नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मुञ्चत॑मागंसः। वा॒योः
संवि॑तुर्वि॒दथानि॑ मन्महे॒ यावा॑त्म॒न्वद्विभृ॑तो यौ च॒ रक्ष॑तः। यौ
विश्व॑स्य परि॒भू ब॑भूवतुस्तौ नो॑ मुञ्चत॑मागंसः। उप॒ श्रेष्ठा॑ न
आशि॑षो दे॒वयो॑र्ध॒र्म अ॑स्थिरन्। स्तौमि॑ वा॒युस्र॑ वि॒तारं॑ नाथि॒तो
जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मुञ्चत॑मागंसः। र॒थीत॑मौ रथी॒नाम॑ह ऊ॒तये॑ शु॒भं
गमि॑ष्ठौ सु॒यमे॑भि॒रश्वैः॑। ययौः॑ (३५)

वा॒ देवौ॑ दे॒वेष्वनि॑शित॒मोज॑स्तौ नो॑ मुञ्चत॑मागंसः। यदया॑तं
वह॑तु॒सूर्या॑या॒स्त्रिच॑क्रेण॑ स॒सद॑मिच्छ॒मानौ॑। स्तौमि॑ दे॒वाव॑श्विनौ
नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मुञ्चत॑मागंसः। म॒रुता॑ म॒न्वे अ॑धि॒ नो
ब्रु॑वन्तु॒ प्रेमा॑ वाचं॒ विश्वा॑मवन्तु॒ विश्वे॑। आ॒शून् हु॑वे सु॒यमा॑नूतये॒ ते
नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः। ति॒ग्ममा॑युधं वी॒डित॑स्र॒ सह॑स्वद्वि॒व्यस्र॑ शर्धः॑ (३६)

पृ॒त॑नासु जि॒ष्णु। स्तौमि॑ दे॒वान्म॑रुतो॑ नाथि॒तो जो॑हवीमि॒

ते नो॑ मुञ्चन्त्वेन॑सः। दे॒वानां॑ मन्वे॒ अधि॑ नो ब्रुवन्तु॒ प्रेमां॑ वाचं॒
विश्वा॑मवन्तु॒ विश्वे॑। आ॒शून् हु॑वे सुयमा॑नूतये॒ ते नो॑ मुञ्चन्त्वेन॑सः।
यदि॑दं मा॑भि॒शोच॑ति पौरु॑षेयेण॒ दैव्ये॑न। स्तौमि॒ विश्वा॑न् दे॒वान्ना॑थितो
जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुञ्चन्त्वेन॑सः। अनु॑ नोऽद्या॑नुमति॒रनु॑ (३७)

इद॑नुमते॒ त्वं वै॑श्वान॒रो न॑ ऊ॒त्या पृ॒ष्ठो दि॒वि। ये
अप्र॑थेता॒ममि॑तेभि॒रोजो॑भिर्ये॒ प्रति॑ष्ठे॒ अभ॑वतां॒ वसू॑नाम्। स्तौमि॒
द्यावा॑पृथि॒वी ना॑थितो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुञ्चत॒मह॑सः। उर्वी॑
रोदसी॒ वरि॑वः कृ॒णोत॑ क्षे॒त्रस्य॑ पत्नी॒ अधि॑ नो ब्रूयातम्। स्तौमि॒
द्यावा॑पृथि॒वी ना॑थितो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुञ्चत॒मह॑सः। यत्ते॑ व॒यं
पु॒रुष॑प॒त्रा य॑वि॒ष्ठावि॒द्वाः स॑श्चकृ॒मा क॑च॒न (३८)

आगः॑। कृ॒धी स्व॑स्मा॒ः अदि॑ते॒रना॑गा॒ व्येना॑ः॒सि शि॒श्रथो॑
विष्व॑ग॒ग्रे। यथा॑ ह॒ तद्व॑सवो गौर्यं॑ चि॒त्प॒दि पि॒ताम॑मु॒ञ्चता॑ यज॒त्राः।
ए॒वा त्वम॑स्मत्प्र॒ मुञ्चा॒ व्यः॑हः प्रा॒ता॒र्यग्रे॑ प्र॒तरां॑ न॒ आयुः॑॥ (३९)

गन्तां॑ दूषय॒न्स्तौमि॑ ययोः॒ शर्धो॑ऽनुमति॒रनु॑ च॒न चतु॑स्त्रि॒शच्च॑॥ [१५]

अ॒ग्नेर्मन्वे॒ यस्ये॑दमिन्द्र॑स्य॒ यः स॑ङ्ग्राम॑ स॒नो मु॒ञ्चत्व॑ह॑सः। म॒न्वे वां॑ ता नो॑ मुञ्चत॒माग॑सः॥ यो
वा॑ वा॒योरु॑प॒ र॒थीत॑मौ॒ यद॑या॒तम॑श्चिनौ॒ तौ नो॑ मुञ्चत॒माग॑सः। म॒रुता॑ ति॒ग्मं म॒रुतो॑ दे॒वानां॑ यदि॑दं विश्वा॑न्ते
नो॑ मुञ्चन्त्वेन॑सः। अनु॑ न॒ उर्वी॑ द्यावा॑पृथि॒वी ते नो॑ मुञ्चत॒मह॑सो॒ यत्ते॑॥ च॒तुर॑ह॑सः॒ षडा॑ग॑सश्चतुरे॒नसो॑
द्वि॒रह॑सः॥

अ॒ग्ना॒विष्णु॑ ज्यैष्ठ्य॑ः शं चो॒र्क्षाऽश्मां॑ चा॒ग्निश्चाऽ॒शु॒क्षेध॑श्चा॒ग्निश्च॑ गर्भा॑श्चै॒का च॑ वा॒जो नो॒ग्निं यु॑नजि॒ममा॑ग्नेऽग्नेर्मन्वे॒
पञ्च॑दश॥ १५॥

अग्नाविष्णू अग्निश्च वाजो नो अदब्धो गोपा नवत्रिंशत्॥३९॥

अग्नाविष्णू प्रतरां न आयुः॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः
समाप्तः॥४-७॥

॥ काण्डम् ५ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

सावित्राणि जुहोति प्रसूत्यै चतुर्गृहीतेन जुहोति चतुष्पादः
पशवः पशून्वाव रुन्धे चतस्रो दिशो दिक्ष्वैव प्रति तिष्ठति
छन्दांसि देवेभ्योऽपक्रामन्त्र वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम इति
तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै
वषट्काराय यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दांस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य
प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं कामयेत (१)

पापीयान्थस्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमपं
गृह्णाति पापीयान्भवति यं कामयेत वसीयान्थस्यादिति सर्वाणि
तस्यानुद्भूत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि क्रमयति वसीयान्भवत्यथो
यज्ञस्यैवैषाभिक्रान्तिरेति वा एष यज्ञमुखादृद्ध्या योऽग्नेर्देवताया
एत्यष्टावेतानि सावित्राणि भवन्त्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रः (२)

अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृद्ध्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ सावित्राणि
भवन्त्याहुतिर्नवमी त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयति यदि कामयेत
छन्दांसि यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यृचमन्तमां कुर्याच्छन्दांस्येव
यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत यजमानं यज्ञयशसेनार्पयेयमिति
यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयत्यृचा स्तोमं

समर्धयेति (३)

आह समृद्धौ चतुर्भिर्भ्रिमा दत्ते चत्वारि छन्दांसि
छन्दोभिरेव देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह प्रसूत्या
अग्निर्देवेभ्यो निलायत स वेणुं प्राविंशत्स एतामूतिमनु
समचरद्यद्वेणोः सुषिरं सुषिराभिर्भवति सयोनित्वाय
स यत्रयत्रावसत्तत्कृष्णमभवत्कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या
उभयतः क्षणूभवतीतश्चामुतश्चार्कस्यावरुद्धौ व्याममात्री भवत्येतावद्वै
पुरुषे वीर्यं वीर्यसम्मिताऽपरिमिता भवत्यपरिमितस्यावरुद्धौ यो
वनस्पतीनाम्फलग्रहिः स एषां वीर्यावान्फलग्रहिर्वेणुर्वैणवी भवति
वीर्यस्यावरुद्धौ ॥ (४)

कामयेत गायत्रौऽर्धयेति च सप्तविंशतिश्च ॥ [१]

व्यूद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुष्केण क्रियत इमामगृभ्णत्रशनामृतस
दत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्धौ प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वमभि
दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युञ्जाथां रासंभं युवमिति
गर्दभमसत्येव गर्दभं प्रतिष्ठापयति तस्मादश्वाद्गर्दभोऽसत्तरो
योगेयोगे तवस्तरमित्याह (५)

योगेयोग एवैनं युङ्क्ते वाजेवाजे हवामह इत्याहान्नं वै
वाजोऽन्नमेवाव रुन्धे सखाय इन्द्रमृतय इत्याहेन्द्रियमेवाव
रुन्धेऽग्निर्देवेभ्यो निलायत तं प्रजापतिरन्वविन्दत्प्राजापत्योऽश्वो-

ऽध्वेन॒ सम्भ॑रत्यनु॒वित्त्यै॑ पापवस्य॒सं वा ए॒तत्क्रि॑यते॒ यच्छे॑यंसा च॒
पापी॑यसा च॒ समानं॑ कर्म॒ कुर्वन्ति॑ पापी॑यान् (६)

ह्यश्व॑र्द्धभोऽश्वं॒ पूर्वं॑ नयन्ति॒ पापवस्य॑सस्य॒ व्यावृ॑त्त्यै
तस्मा॒च्छेया॑सं॒ पापी॑यान्प॒श्चादन्वे॑ति बहु॒र्वै भव॑तो॒ भ्रातृ॑व्यो भव॑तीव
खलु॒ वा ए॒ष योऽग्निं॑ चि॒नुते॑ व॒ज्र्यश्वः॑ प्र॒तूर्व॑न्नेह्यव॒क्राम॑न्नश॒स्तीरि॑त्याह
वज्रे॑णैव पा॒प्मान्भ्रातृ॑व्यमव॑ क्रामति॒ रुद्र॑स्य॒ गाण॑पत्या॒दित्या॑ह
रौद्रा॒ वै प॒शवो॑ रु॒द्रादे॒व (७)

प॒शून्नि॑र्याच्याऽऽत्मने॒ कर्म॑ कुरुते॒ पूष्णा॑ स॒युजा॑ स॒हेत्या॑ह पू॒षा
वा अध्व॑ना॒सन्ने॒ता सम॑ष्ट्यै॒ पुरी॑षायतनो॒ वा ए॒ष यद॑ग्निरङ्गि॒रसो॑
वा ए॒तमग्रे॑ दे॒वता॑ना॒सं सम॑भरन्मृ॒थिव्याः॑ स॒धस्था॑दग्निं॒ पुरी॑ष्यमङ्गि॒र॒
स्वद॑च्छेहीत्याह साय॑तनमे॒वैनं॑ दे॒वता॑भिः सम्भ॑रत्यग्निं॒ पुरी॑ष्यमङ्गि॒र॒
स्वद॑च्छे॒म इत्या॑ह येन॑ (८)

स॒ङ्गच्छ॑ते॒ वाज॑मे॒वास्य॑ वृ॒द्धे प्र॒जाप॑तये॒ प्रति॒प्रोच्या॑ग्निः
स॒म्भृत्य॑ इत्या॒हुरियं॑ वै प्र॒जाप॑ति॒स्तस्या॑ ए॒तच्छ्रो॑त्रं॒ यद्व॒ल्मीको॑ऽग्निं
पुरी॑ष्यमङ्गि॒रस्वद्व॑रिष्याम॒ इति॑ व॒ल्मीक॑व॒पामुप॑ तिष्ठते सा॒क्षादे॒व
प्र॒जाप॑तये॒ प्रति॒प्रोच्या॑ग्निः॒ सम्भ॑रत्यग्निं॒ पुरी॑ष्यमङ्गि॒रस्वद्व॑राम॒
इत्या॑ह॒ येन॑ स॒ङ्गच्छ॑ते॒ वाज॑मे॒वास्य॑ वृ॒द्धेऽन्व॑ग्निरु॒षसा॑मग्रम् (९)

अ॒ख्यदि॒त्याहा॑नु॒ख्यात्या॑ आ॒गत्य॑ वा॒ज्यध्व॑न आ॒क्रम्य॑
वाजि॑न्मृ॒थिवी॒मित्या॑हेच्छत्ये॒वैनं॑ पूर्॒वया॑ वि॒न्दत्यु॑त्तरया॒ द्वाभ्या॑मा

क्रमयति॑ प्रति॑ष्ठित्या॒ अनु॑रूपाभ्यान्तस्मा॒दनु॑रूपाः प॒शवः॑ प्र जा॑यन्ते
 द्यौस्तै॑ पृ॒ष्ठं पृ॑थिवी॒ सध॑स्थमित्या॒हैभ्यो॑ वा ए॒तं लो॒केभ्यः॑ प्र॒जाप॑तिः
 समै॑रयद्रूपमे॒वास्यै॒तन्महि॑मानं॒ व्याच॑ष्टे व॒ज्री वा ए॒ष यद॑श्चो
 द॒द्विर॒न्यतो॑द॒द्ध्यो भू॒याल्लौ॑मभिरु॒भयाद॑द्ध्यो॒ यं द्वि॒ष्यात्तम॑धस्प॒दं
 ध्या॒येद्वज्रे॑णै॒वैनं॑ स्तृणुते॥१०॥

आहु पापीयान्ब्राह्मदेव येनाग्रं वज्री वै सप्तदश च॥ [२]

उत्क्रा॒मोद॑क्रमी॒दिति॑ द्वाभ्या॒मुत्क्र॑मयति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒
 अनु॑रूपाभ्यान्तस्मा॒दनु॑रूपाः प॒शवः॑ प्र जा॑यन्तेऽप॒ उप॑ सृजति॒ यत्र
 वा आप॑ उप॒गच्छ॑न्ति॒ तदोष॑धयः॒ प्रति॑ तिष्ठन्त्योष॑धीः॒ प्रति॑तिष्ठन्तीः
 प॒शवोऽनु॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति॒ प॒शून् य॒ज्ञो य॒ज्ञं यज॑मानो॒ यज॑मानं
 प्र॒जास्तस्मा॑दप॒ उप॑ सृजति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यद॑ध्व॒र्युर॑न॒ग्नावाहु॑तिं
 जुहु॒याद॒न्योऽध्व॒र्युः (११)

स्या॒द्रक्षा॑सि॒ यज्ञ॑ ह॒न्युर॒हिर॑ण्यमुपास्य॒ जुहो॑त्यग्नि॒वत्ये॒व
 जुहो॑ति॒ नान्यो॑ऽध्व॒र्युर्भ॑वति॒ न यज्ञ॑ रक्षा॑सि घ्नन्ति॒ जिघ॑र्म्यग्निं
 मन॑सा घृ॒तेनेत्या॑ह॒ मन॑सा॒ हि पु॑रुषो॒ यज्ञम॑भिगच्छति॒ प्रति॑क्ष्यन्तं
 भुव॑नानि॒ विश्वे॑त्या॒ह सर्व॑ ह्येष॒ प्रत्य॑ङ्गैति॒ पृथुं॑ ति॒रश्वा वय॑सा
 बृ॒हन्त॑मित्या॒हाल्पो॑ ह्येष जा॒तो म॒हान् (१२)

भ॑वति॒ व्यचि॑ष्ठमन्नं॑ रभ॒सं वि॒दां न॒मित्या॒हान्नमे॒वास्मै॑ स्व॒दयति॑
 सर्व॑मस्मै॒ स्वद॑ते॒ य ए॒वं वेदा॑ त्वा॒ जिघ॑र्मि॒ वच॑सा घृ॒तेनेत्या॑ह॒

तस्माद्यत्पुरुषो मनसाभिगच्छति तद्वाचा वदत्यरक्षसेत्याहु
रक्षसामपहत्यै मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निरित्याहापचितिमेवास्मिन्दधात
य एवं (१३)

वेद मनसा त्वै तामाप्तुमर्हति यामध्वर्युरनग्रावाहुतिं जुहोति
मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योरास्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यज्ञमुखेयं यज्ञमुखे
वै क्रियमाणे यज्ञः रक्षांसि जिघांसन्त्येतरहि खलु वा
एतद्यज्ञमुखं यरह्येन दाहुतिरश्नुते परि लिखति रक्षसामपहत्यै
तिसृभिः परि लिखति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्माद्रक्षांस्यप
हन्ति (१४)

गायत्रिया परि लिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवेनं परि
गृह्णाति त्रिष्टुभा परि लिखतीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवेनं परि
गृह्णात्यनुष्टुभा परि लिखत्यनुष्टुप्सर्वाणि छन्दांसि परिभूः
पर्याप्त्यै मध्यतोऽनुष्टुभा वाग्वा अनुष्टुप्सस्मान्मध्यतो वाचा वदामो
गायत्रिया प्रथमया परि लिखत्यथानुष्टुभाथं त्रिष्टुभा तेजो वै
गायत्री यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप्तेजसा चैवेन्द्रियेण चोभयतो यज्ञं
परि गृह्णाति॥ (१५)

अथोऽध्वर्युर्महान्भवति त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री त्रयोदश च॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो
धूममेवैतेन जनयति ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमित्याहु

ज्योतिरेवैतेन जनयति सौऽग्निर्जातः प्रजाः शुचार्पयत्तं देवा
अर्धर्चेनाशमयञ्छिवं प्रजाभ्योऽहिः सन्तमित्याह प्रजाभ्यं
एवैनं शमयति द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपां पृष्ठमसीति
पुष्करपर्णमा (१६)

हरत्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णं रूपेणैवैनदा
हरति पुष्करपर्णेन सम्भरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णं
सयोनिमेवाग्निं सम्भरति कृष्णाजिनेन सम्भरति यज्ञो वै
कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञं सम्भरति यद्वाग्याणां पशूनां चर्मणा
सम्भरेद्वाग्यान्पशूञ्छुचार्पयेत्कृष्णाजिनेन सम्भरत्यारण्यानेव
पशून् (१७)

शुचार्पयति तस्मात्समावत्पशूनां प्रजायमानानामारण्याः
पशवः कनीयाः सः शुचा ह्यृता लोमतः सम्भरत्यतो ह्यस्य मेध्यं
कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च सः स्तृणातीयं वै कृष्णाजिनमसौ
पुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत
तमथर्वान्वपश्यदथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्न इति (१८)

आह य एवैनमन्वपश्यत्तेनैवैनं सम्भरति त्वामग्ने
पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तमु त्वा
दध्यङ्घ्रिपिरित्याह दध्यङ्घ्रा आथर्वणस्तेजस्व्यासीत्तेज एवास्मिन्दधाति
तमु त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि गृणाति (१९)

च॒त॒सृभिः॑ सम्भ॑रति च॒त्वारि॑ छ॒न्दांसि॑ छ॒न्दोभिरे॑व
 गा॒य॒त्रीभिर्ब्रा॑ह्मणस्य॑ गा॒य॒त्रो हि॑ ब्रा॒ह्मण॑स्त्रिष्टु॒भीं रा॒ज॒न्यस्य॑ त्रैष्टु॒भो
 हि रा॒ज॒न्यो यं का॒मये॑त् व॒सी॒या॒न्थ॒स्यादि॒त्यु॒भयो॑भिस्तस्य॑
 सम्भ॑रेत्तेज॒श्चैवा॒स्मा इन्द्रि॑यं च॑ समीचीं दधात्यष्टाभिः
 सम्भ॑रत्यष्टाक्ष॑रा गा॒य॒त्री गा॒य॒त्रोऽग्नि॑र्यावा॒नेवा॒ग्निस्त॑ सम्भ॑रति
 सी॒दं हो॒त॒रित्या॑ह दे॒वता॑ ए॒वा॒स्मै स॑ सा॒दय॑ति नि हो॒तेति॑
 मनु॑ष्या॒न्थ्स॑ सी॒द॒स्वेति॑ वया॑ंसि॒ जनि॑ष्वा हि जे॒न्यो अ॒ग्ने
 अ॒ह्ना॒मित्या॑ह दे॒वमनु॑ष्याने॒वा॒स्मै स॑ स॒न्ना॒म्र ज॑नयति॥ (२०)

ऐव पृ॒थु॒निति॑ गृणाति हो॒त॒रिति॑ सु॒सवि॑र॒शति॑श्च॥ [४]

क्रू॒रमि॑व वा अ॒स्या ए॒तत्क॑रोति॒ यत्ख॑न॒त्यप॑ उप॑ सृ॒ज॒त्यापो॑
 वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्यै शुच॑ श॒मय॑ति सं ते वा॒युर्मा॑तरि॒श्वा
 दधा॒त्वित्या॑ह प्रा॒णो वै वा॒युः प्रा॒णेनै॒वास्यै प्रा॒ण॑ सं दधा॑ति सं
 ते वा॒युरित्या॑ह तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्युता दि॒वो वृ॑ष्टिरी॒ते तस्मै॑ च दे॒वि
 वष॑डस्तु (२१)

तुभ्य॑मित्या॒ह ष॒ड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व वृ॑ष्टिं दधा॑ति
 तस्मा॑त्सर्वा॒नृतून् व॑र्षति॒ यद्व॑ष॒ट्कुर्या॑द्रक्षा॑ंसि य॒ज्ञ॑ ह॒न्युर्व॑डित्या॒ह
 प॒रोक्ष॑मे॒व वष॑ट्करोति॒ नास्य॑ या॒तया॑मा वष॒ट्कारो भ॑वति॒ न
 य॒ज्ञ॑ रक्षा॑ंसि घ्नन्ति॒ सुजा॑तो॒ ज्योति॑षा स॒हेत्य॑नुष्टु॒भोप॑
 नह्य॑त्यनुष्टुप् (२२)

सर्वाणि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः
 प्रिययैवैनं तनुवा परि दधाति वेदुको वासो भवति य एवं वेद
 वारुणो वा अग्निरुपनद्ध उदु तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्व ऊ षु णं ऊतय इति
 सावित्रीभ्यामुत्तिष्ठति सवितृप्रसूत एवास्योर्ध्वा वरुणमेनिमुष्मजति
 द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै स जातो गर्भो असि (२३)

रोदस्योरित्याहेमे वै रोदसी तयोरेष गर्भो यदग्निस्तस्मादेवमाहा
 चारुर्विभृत ओषधीष्वित्याह यदा ह्येतं विभरन्त्यथ चारुतरो भवति
 प्र मातृभ्यो अधि कर्निक्रदद्वा इत्याहोषधयो वा अस्य
 मातरस्ताभ्य एवैनं प्र च्यावयति स्थिरो भव वीङ्मङ्ग इति गर्दभ
 आ सादयति (२४)

सं नह्यत्येवैनमेतया स्थेन्ने गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभः
 पशूनां भारभारितमो गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभो-
 ऽप्यनालेशेत्यन्यान्पशून्मेघत्यन्नः ह्येनेनार्कः सम्भरन्ति गर्दभेन
 सम्भरति तस्माद्गर्दभो द्विरेताः सन्कनिष्ठं पशूनां प्र जायतेऽग्निर्ह्यस्य
 योनिं निर्दहति प्रजासु वा एष एतर्ह्यारूढः (२५)

स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः शिवो भव प्रजाभ्य इत्याह
 प्रजाभ्य एवैनं शमयति मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह मानव्यो
 हि प्रजा मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो माऽन्तरिक्षं मा
 वनस्पतीनित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति प्रेतुं वाजी

कनि॑क्र॒द॒दित्या॑ह वा॒जी ह्ये॑ष नान॑द॒द्रास॑भः प॒त्वेति॑ (२६)

आ॒हु रा॑स॒भ इति॑ ह्यै॒तमृष॑योऽव॑द॒न्भर॑न्न॒ग्निं पु॑री॒ष्यमि॒त्याहा॑ग्निः
ह्ये॑ष भ॒रति॑ मा पा॒द्यायु॑षः पु॒रेत्या॑हाऽऽयु॑रे॒वास्मि॑न्दधाति॒ तस्मा॑द्भ॒र्दभः॑
सर्व॑मायु॑रेति॒ तस्मा॑द्भ॒र्दभे॑ पु॒राऽऽयु॑षः प्र॒मीते॑ बिभ्यति॒ वृषा॑ग्निं
वृष॑ण॒म्भर॑न्नित्या॑ह वृषा॒ ह्ये॑ष वृषा॑ग्निर॒पां गर्भ॑म् (२७)

स॒मुद्रि॑य॒मि॒त्याहा॑पाः ह्ये॑ष गर्भो॒ यद॑ग्निर॒ग्न आ या॑हि
वी॒तय॑ इति॒ वा इ॒मौ लो॒कौ व्यै॑ताम॒ग्न आ या॑हि वी॒तय॑ इति॒
यदा॑हानयो॒र्लो॒कयो॒र्वीत्यै॑ प्रच्यु॒तो वा ए॒ष आ॒यत॑ना॒दगतः॑ प्रति॒ष्ठाः
स ए॒तर॑ह्य॒ध्वर्युं च॒ यज॑मानं च ध्याय॒त्यृतः॑ स॒त्यमि॒त्याहे॑यं वा
ऋ॒तम॒सौ (२८)

स॒त्यम॒नयो॑रे॒वैनं॑ प्रति॒ष्ठाप॑यति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छत्य॑ध्व॒र्युर्न यज॑मानो
वरु॑णो वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्येति॑ यद॑ग्निरु॒प॑नद्ध॒ ओष॑धयः प्रति॒
गृ॒ह्णीता॑ग्निमे॒तमि॒त्याह॑ शा॒न्त्यै व्य॑स्यन्वि॒श्वा अ॑म॒तीर॑रा॒तीरि॒त्याह॑
रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै नि॒षीद॑न्नो अ॒पं दु॑र्म॒तिः ह॑न॒दित्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्या॒
ओष॑धयः प्रति॒ मोद॑ध्वम्॥ (२९)

अ॒स्त्वनु॑ष्टु॒बंसि॑ सादय॒त्यारू॑ढः प॒त्वेति॑ गर्भ॒मसौ॑ मोद॒ध्वं द्वि॑च॒त्वारि॑श॒च्च॥ [५]

ए॒नमि॒त्याहो॑ष॒धयो॑ वा अ॒ग्नेर्भा॑ग॒धेयं॑ ता॒भिरे॒वैनः॑ स॒मर्ध॑यति॒ पुष्पा॑वतीः सु॒पिप्प॑ला इत्या॒ह तस्मा॑दोष॒धयः॑
फ॒लं गृ॒ह्णन्त्य॑ वो गर्भं ऋ॒तव्यि॑ः प्र॒बः स॒धस्थ॑मास॒ददित्या॑ह या॒भ्यं ए॒वैनं॑ प्र॒च्याव॑यति॒ तास्वे॒वैनं॑ प्रति॒ष्ठाप॑यति॒
द्वा॒भ्यामु॑पाव॒हरति॑ प्रति॒ष्ठित्यै॑ (०)॥ [६]

वारु॒णो वा अ॒ग्निरु॒प॑न॒द्धो वि पा॒ज॒सेति॒ वि स्र॑स॒यति॒
 सवि॒तृप्र॑सू॒त ए॒वा॒स्य॒ विषू॑चीं वरु॒णमे॒नि वि सृ॑ज॒त्युप॒ उप॑
 सृ॒ज॒त्यापो॒ वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्य॒ शुच॑श्च श॒मय॑ति ति॒सृभि॑रु॒पं
 सृ॒ज॒ति त्रि॒वृ॒द्धा अ॒ग्निर्या॑वा॒नेवा॒ग्निस्त॑स्य॒ शुच॑श्च श॒मय॑ति मि॒त्रः
 स॒सृ॒ज्यं पृ॒थि॒वीमि॒त्याह॑ मि॒त्रो वै शि॒वो दे॒वाना॒न्तेनै॒व (३१)

ए॒न॒स॒ सृ॑ज॒ति शा॒न्त्यै य॒द्वा॒म्याणां॑ पा॒त्राणां॑ क॒पालैः
 स॒सृ॒जेद्वा॒म्याणि॒ पा॒त्राणि॒ शु॒चा॒र्पये॑दर्म॒कपा॒लैः स॒ सृ॑ज॒त्येतानि॒
 वा अ॑नु॒पजी॑वनी॒यानि॒ तान्ये॒व शु॒चा॒र्पय॑ति श॒र्करा॑भिः स॒ सृ॑ज॒ति
 धृ॒त्या अथो॑ श॒न्त्वाया॑ज॒लोमैः॑ स॒ सृ॑ज॒त्येषा॒ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या
 त॒नूर्य॑द॒जा प्रि॒ययै॑वेन॒ त॒नुवा॒ स॒ सृ॑ज॒त्यथो॒ तेज॑सा कृ॒ष्णाजि॑नस्य॒
 लो॒मभिः॑ स॒म् (३२)

सृ॒ज॒ति य॒ज्ञो वै कृ॒ष्णाजि॑नं य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञश्च॑ स॒ सृ॑ज॒ति रु॒द्राः
 स॒म्भृ॒त्य पृ॒थि॒वीमि॒त्याहै॒ता वा ए॒तं दे॒वता॒ अ॒ग्ने स॒म॒भरं॑ ताभि॑रे॒वेन॑श्च
 स॒म्भ॑रति म॒खस्य॒ शि॒रोऽसी॒त्याह॑ य॒ज्ञो वै म॒खस्त॑स्यै॒तच्छि॒रो
 यदु॒खा तस्मा॑दे॒वमा॑ह य॒ज्ञस्य॑ प॒दे स्थ॒ इत्या॑ह य॒ज्ञस्य॒ ह्येते॑ (३३)

प॒दे अथो॑ प्र॒ति॒ष्ठित्यै॒ प्रा॒न्याभि॑र्यच्छ्रु॒त्यन्व॒न्यैर्म॑न्त्रयते
 मि॒थुन॑त्वाय॒ त्र्यु॒द्धिं करो॑ति त्रयं इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॑मा॒स्यै
 छ॒न्दोभिः॑ करो॑ति वी॒र्यं॑ वै छ॒न्दांसि॑ वी॒र्येणै॒वेना॑ करो॑ति
 यजु॑षा॒ बिलं॑ करो॑ति व्यावृ॑त्त्या॒ इय॑तीं करो॑ति प्र॒जाप॑तिना

यज्ञमुखेन॒ सम्मितां॑ द्विस्त॒नां करोति॑ द्यावा॑पृथिव्योर्दोहा॑य॒ चतुः॑
स्त॒नां करोति॑ पशूनां॒ दोहा॑याष्टास्त॒नां करोति॑ छन्द॑सां॒ दोहा॑य॒
नवा॑श्चिमभिचर॑तः कुर्यात् त्रिवृ॑तमे॒व वज्र॑ꣳ सम्भृत्य॒ भ्रातृ॑व्याय॒ प्र
हर॑ति स्तृत्यै॒ कृत्वाय॒ सा म॒हीमु॒खामिति॑ नि द॑धाति दे॒वता॑स्वे॒वैनां॑
प्रति॑ष्ठापयति॥ (३४)

तेनैव लोमभिः समेते अभिचरन्त एकविंशतिश्च॥ [७]

स॒प्तभिर्धू॑पयति स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः प्रा॒णाः शिर॑
ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यदु॒खा शी॑र्ष॒न्नेव॒ यज्ञ॑स्य॒ प्रा॒णान्द॑धाति॒ तस्मा॑त्स॒प्त
शी॑र्ष॒न्प्रा॒णा अ॑श्वश॒केन॑ धू॒पयति॑ प्राजाप॒त्यो वा अ॑श्वः
सयो॒नित्वा॒यादि॑ति॒स्त्वेत्या॑हे॒यं वा अ॑दि॒तिरदि॑त्यै॒वादित्या॑
खन॑त्य॒स्या अ॒क्रूर॑ङ्का॒राय॒ न हि स्वः॑ स्वꣳ हि॒नस्ति॑ दे॒वानां॑ त्वा
प॒त्नीरि॑त्या॒ह दे॒वाना॑म् (३५)

वा ए॒तां प॒त्नयोऽग्नेऽकु॑र्वन्ताभिरे॒वैनां॑ द॑धाति धि॒षणा॒स्त्वेत्या॑ह
वि॒द्या वै धि॒षणा॑ वि॒द्याभिरे॒वैना॑म॒भीन्दे॒ ग्रास्त्वेत्या॑ह छ॒न्दाꣳसि॑ वै
ग्राश्छ॒न्दोभिरे॒वैनाꣳ श्र॑पयति॒ वरू॑त्रय॒स्त्वेत्या॑ह हो॒त्रा वै वरू॑त्रयो
हो॒त्राभिरे॒वैनां॑ प॒चति॒ जन॑य॒स्त्वेत्या॑ह दे॒वानां॑ वै प॒त्नीः (३६)

जन॑य॒स्ताभिरे॒वैनां॑ प॒चति॒ षड्भिः॑ प॒चति॒ षड्वा ऋ॒तव॑
ऋ॒तुभिरे॒वैनां॑ प॒चति॒ द्विः प॒चन्ति॒त्याह॑ तस्मा॒द्विः सं॒वत्स॑रस्य॒
स॒स्यं प॑च्यते वारु॒ण्यु॒खाभी॑द्धा॒ मैत्रि॑योपैति॒ शान्त्यै॑ दे॒वस्त्वा॑

सवि॒तो॒द्व॒प॒त्वित्या॑ह॒ सवि॒तृ॒प्र॒सू॒त ए॒वैनां॑ ब्र॒ह्म॒णा दे॒वता॑भि॒रु॒द्व॒प॒त्य॒प॒द्य॒मा
पृ॒थि॒व्या॒शा दि॒श आ पृ॒ण (३७)

इत्या॑ह॒ तस्मा॑द॒ग्निः सर्वा॑ दि॒शोऽनु॒ वि भा॒त्यु॒त्तिष्ठ॑ बृ॒हती
भ॒वो॒र्ध्वा तिष्ठ॑ ध्रु॒वा त्वमि॒त्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठि॒त्या अ॒सुर्यं॑ पा॒त्रम॑ना॒च्छृ॒ण॒मा
च्छृ॒ण॒ति दे॒व॒त्रा॒के॒र॒ज॒क्षी॒रेणा॑ च्छृ॒ण॒ति पर॑मं वा ए॒तत्प॒यो यद॑ज॒क्षी॒रं
प॒र॒मे॒णै॒वैनां॑ प॒य॒सा च्छृ॒ण॒ति यजु॑षा॒ व्यावृ॑त्त्यै॒ छन्दा॑भि॒रा च्छृ॒ण॒ति
छन्दा॑भि॒र्वा ए॒षा क्रि॑यते॒ छन्दा॑भि॒रे॒व छन्दा॑ऽस्या च्छृ॒ण॒ति॥ (३८)

अ॒ह दे॒वानां॑ वै प॒त्नीः पृ॒णैषा॑ षट्॥ [८]

ए॒क॒वि॒ंश॒त्या मा॒षैः पु॒रुष॑शी॒र्षम॑च्छै॒त्यमे॒ध्या वै मा॒षा
अमे॒ध्यं पु॒रुष॑शी॒र्षम॑मे॒ध्यैरे॒वास्या॑मे॒ध्यं नि॒रव॑दाय॒ मेध्यं॑ कृ॒त्वा
ह॒र॒त्ये॒क॒वि॒ंश॒तिर्भ॑वन्त्ये॒क॒वि॒ंशो वै पु॒रुषः॑ पु॒रुष॑स्या॒स्यै व्यृ॑द्धं
वा ए॒तत्प्रा॒णैर॑मे॒ध्यं यत्पु॑रुष॑शी॒र्षं सं॑स्र॒धा वि॒तृ॒ण्णां व॒ल्मी॒क॒व॒पां
प्र॒ति नि॑ द॒धाति॒ स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः प्रा॒णाः प्रा॒णैरे॒वैन॑त्सम॑र्धयति
मे॒ध्य॒त्वाय॒ याव॑न्तः (३९)

वै मृ॒त्युब॑न्ध॒वस्तेषां॑ य॒म आधि॑प॒त्यं प॒री॒याय॑ य॒मगा॒थाभिः॑ परि॑
गा॒यति॒ य॒मादे॒वैन॑द्वृ॒ङ्के ति॒सृ॒भिः परि॑ गा॒यति॒ त्रयं॑ इ॒मे लो॒का ए॒भ्य
ए॒वैन॑लो॒केभ्यो॑ वृ॒ङ्के तस्मा॑द्गा॒यते॒ न दे॒य॒ङ्गाथा॑ हि तद्वृ॒ङ्केऽग्नि॑भ्यः प॒शूना
ल॑भते॒ कामा॑ वा अ॒ग्नयः॑ का॒माने॒वाव॑ रु॒न्धे यत्प॑शू॒न्नाल॑भे॒तान॑वरु॒द्धा
अ॒स्य (४०)

प॒शवः॑ स्युर्यत्पर्य॑ग्निकृतानु॒त्सृजे॑द्यज्ञवेश॒सं कुर्या॑द्यत्सं॒स्थापये॑द्य
 शी॒रू॒षाणि॑ स्युर्यत्प॒शूना॒लभ॑न्ते तेनैव प॒शूनव॑ रुन्धे॒ यत्पर्य॑ग्निकृतानु॒त्सृज॑न्
 शी॒र्ष्णामया॑तयामत्वाय प्राजाप॒त्येन॒ सः॒ स्थाप॑यति य॒ज्ञो वै
 प्रजाप॑तिर्य॒ज्ञ ए॒व य॒ज्ञं प्र॑तिष्ठापयति प्रजाप॑तिः प्रजा अ॒सृज॑त् स
 रि॒रि॒चानो॑ऽमन्यत॒ स ए॒ता आ॒प्रीर॑पश्य॒त्ताभिर्वै॑ स मु॒खतः॑ (४१)

आ॒त्मान॒माप्री॑णीत॒ यदे॒ता आ॒प्रियो॑ भव॑न्ति य॒ज्ञो वै
 प्रजाप॑तिर्य॒ज्ञमे॒वैताभि॑र्मु॒खत॒ आ प्री॑णा॒त्यप॑रिमितच्छन्दसो
 भव॑न्त्यप॑रिमितः प्रजाप॑तिः प्रजाप॑तेरास्या॒ ऊना॑तिरि॒क्ता मि॑थुनाः
 प्रजा॑त्यै लोम॒शं वै नामै॑तच्छन्दः प्रजाप॑तेः प॒शवो॑ लोम॒शाः
 प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे॒ सर्वा॑णि वा ए॒ता रू॒पाणि॑ सर्वा॑णि रू॒पाण्य॒ग्नौ
 चि॒त्यै क्रि॑यन्ते॒ तस्मा॑दे॒ता अ॒ग्नेश्चित्य॑स्य (४२)

भ॒व॒न्त्येक॑वि॒ंशति॑ सं॒सामि॑धेनीरन्वा॒ह रु॒ग्वा ए॑कवि॒ंशो
 रुच॑मे॒व ग॑च्छत्यथो॑ प्रति॒ष्ठामे॒व प्र॑ति॒ष्ठा ह्ये॑कवि॒ंशश्च॑तुर्वि॒ंशति॑मन्वा॒ह
 चतु॑र्वि॒ंशति॑रर्धमा॒साः सं॒वत्सरः॑ सं॒वत्सरो॑ऽग्निर्वै॒श्वानरः॑ सा॒क्षादे॒व
 वै॒श्वान॒रम॑व॒ रुन्धे॒ परा॑चीरन्वा॒ह परा॑डि॒व हि सु॑व॒र्गो लो॒कः
 समा॑स्त्वा॒ग्न ऋ॒तवो॑ वर्धय॒न्त्वित्या॑ह॒ समा॑भिरे॒वाग्निं॑ वर्धयति (४३)

ऋ॒तुभिः॑ सं॒वत्सरं॑ वि॒श्वा आ भा॑हि प्र॒दिशः॑ पृथि॒व्या
 इ॒त्याह॑ तस्मा॑द॒ग्निः सर्वा॑ दि॒शोऽनु॑ वि भा॑ति प्रत्यौ॒हताम॑श्विना॒
 मृ॒त्युम॑स्मा॒दित्या॑ह॒ मृ॒त्युमे॒वास्मा॑दप॒ नुद॑त्युद्वयं॒ तम॑स॒स्परी॑त्याह॒

पाप्मा वै तमः पाप्मानमेवास्मादप हन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ
 वा आदित्यो ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति
 न संवत्सरस्तिष्ठति नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते
 ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति सुवर्गस्य
 लोकस्यानुख्यात्यै॥ (४४)

यावन्तोऽस्य मुखतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्योऽष्टाविंशतिश्च॥ [९]

षड्भिर्दीक्षयति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवेन दीक्षयति
 सप्तभिर्दीक्षयति सप्त छन्दांसि छन्दोभिरेवेन दीक्षयति विश्वे
 देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति वाग्वा अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां
 वागुत्तमैकस्मादक्षरादनांसं प्रथमं पदं तस्माद्यद्वाचोऽनांसं तन्मनुष्या
 उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः (४५)

प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
 असृजत प्रजानां सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृश्याद्भूतमव रुन्धीत
 यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवाव रुन्धे भविष्यद्धि
 भूयो भूताद्वाभ्यां प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा
 एषा यजुषा सम्भृता यदुखा सा यद्विद्येतार्तिमार्च्छेत् (४६)

यजमानो हन्येतास्य यज्ञो मित्रेतामुखां तपेत्याह ब्रह्म वै मित्रो
 ब्रह्मन्नेवेनां प्रतिष्ठापयति नार्तिमार्च्छति यजमानो नास्य यज्ञो हन्यते
 यदि भिद्येत तैरेव कपालैः सः सृजेत्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्यो गतश्रीः

स्यान्मथित्वा तस्याव दध्याद्भूतो वा एष स स्वां (४७)

देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सम्भवेत्स
एव तस्य स्यादतो ह्येष सम्भवत्येष वै स्वयम्भूर्नाम भवत्येव
यं कामयैत भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहृत्याव
दध्यात्साक्षादेवास्मै भ्रातृव्यं जनयत्यम्बरीषादन्नकामस्याव
दध्यादम्बरीषे वा अन्नंभ्रियते सयोन्येवान्नम् (४८)

अव रुन्धे मुञ्जानव दधात्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपि
दधात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत स क्रुमुकं प्राविशत् क्रुमुकमव दधाति
यदेवास्य तत्र न्यक्तं तदेवाव रुन्ध आज्येन सं यौत्येतद्वा अग्नेः
प्रियं धाम यदाज्यं प्रियेणैवेन धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा (४९)

वैकङ्कतीमा दधाति भा एवाव रुन्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै
सीद त्वं मातुरस्या उपस्थ इति तिसृभिर्जातमुप तिष्ठते त्रयं इमे
लोका एष्वेव लोकेष्वविदं गच्छत्यथौ प्राणानेवाऽऽत्मन्धत्ते॥ (५०)

प्रजापतिरुच्छेत्स्वामेवान्नं तेजसा चतुस्त्रिंशच्च॥ [१०]

न हं स्म वै पुराग्निरपंरशुवृक्णं दहति तदस्मै
प्रयोग एवर्षिरस्वदयद्यदग्ने यानि कानि चेति समिधमा
दधात्यपंरशुवृक्णमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं
वेदौदुम्बरीमा दधात्यूर्गवा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि दधाति
प्रजापतिरग्निमसृजत तं सृष्टं रक्षांसि (५१)

अजिघा॑स॒न्त्स ए॒तद्रा॑क्षो॒घ्नम॑पश्य॒त्तेन॒ वै स रक्षा॑स्यपा॒हत॒
यद्रा॑क्षो॒घ्नं भव॑त्य॒ग्नेरे॒व तेन॑ जा॒ताद्रक्षा॑स्यप॒ ह॒न्त्याश्व॑त्थी॒मा
द॑धात्य॒श्व॒त्थो वै वन॑स्पती॒नाः स॒पत्न॑सा॒हो विजि॑त्यै॒ वैकङ्क॑ती॒मा
द॑धाति॒ भा ए॒वाव॑ रु॒न्धे शमी॑मयी॒मा द॑धाति॒ शान्त्यै॒ स॒शितं॑ मे
ब्रह्मो॑र्दे॒षां बा॒हू अ॑तिर॒मित्यु॑त्त॒मे औदु॑म्बरी (५२)

वाच॑यति॒ ब्रह्म॑णै॒व क्षत्र॑ स॒ श्यति॑ क्ष॒त्रेण॒ ब्रह्म॒ तस्मा॑द्ब्राह्म॒णो
रा॑ज॒न्य॒वा॒न॒त्य॒न्यं ब्रा॑ह्म॒णं तस्मा॑द्वा॒ज॒न्यो ब्रा॑ह्म॒णवा॒न॒त्य॒न्यः रा॑ज॒न्यं
मृ॒त्युर्वा ए॒ष यद॑ग्नि॒र॒मृत॑ स॒ हिर॑ण्य॒ रु॒क्म॒मन्तरं॑ प्र॒ति मु॒ञ्चते॒ऽमृत॑मे॒व
मृ॒त्यो॒र॒न्तर्ध॑त्त॒ एक॑वि॒ंश॒ति॒निर्बा॑धो भव॒त्येक॑वि॒ंश॒तिर्वै दे॒वलो॒का
द्वा॒द॒श मा॒साः प॒ञ्च॒र्तव॑स्त्रय॒ इमे लो॒का अ॒सावा॑दित्यः (५३)

ए॒क॒वि॒ंश ए॒ताव॑न्तो॒ वै दे॒वलो॒कास्तेभ्य॑ ए॒व भ्रातृ॑व्यम॒न्तरै॑ति
निर्बा॑धैर्वै दे॒वा असु॑रान्निर्बा॑धेऽकुर्व॑त् तन्निर्बा॑धानां॒ निर्बा॑ध॒त्वन्निर्बा॑धी
भव॑ति॒ भ्रातृ॑व्याने॒व निर्बा॑धे कुरु॑ते सा॒वि॒त्रिया॒ प्रति॑ मु॒ञ्चते॒
प्रसू॑त्यै॒ नक्तो॑षा॒सेत्यु॑त्तर॒याहो॒रात्रा॒भ्यामे॒वैन॑मुद्यच्छ॒ते दे॒वा
अ॒ग्निं धा॑रय॒न्द्रवि॑णो॒दा इत्या॑ह प्रा॒णा वै दे॒वा द्र॑विणो॒दा
अ॒हो॒रात्रा॒भ्यामे॒वैन॑मुद्य॒त्य (५४)

प्रा॒णैर्दा॑धारासी॒नः प्र॒ति मु॒ञ्चते॒ तस्मा॑दासी॒नाः प्र॒जाः प्र जा॑यन्ते
कृ॒ष्णाजि॑नमु॒त्तर॑न्तेजो॒ वै हिर॑ण्यं ब्रह्म॒ कृ॒ष्णाजि॑नन्तेज॒सा चै॒वैनं॑
ब्रह्म॑णा चोभ॒यतः॒ परि॑ गृह्णाति॒ षडु॑द्याम॒ शि॒क्यं भव॑ति॒ षड्वा ऋ॒तव॑
ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॑मुद्यच्छ॒ते यद्वा॒द॒शो॒द्याम॑ संव॒त्सरे॑णै॒व मौ॒ञ्चं भव॑त्यू॒र्ग्वै

मुञ्जा ऊर्जैवैनं समर्धयति सुपर्णोऽसि गुरुत्मानित्यवैक्षते
 रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे दिवं गच्छ सुवः पतेत्याह
 सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति॥ (५)

रक्षाऽस्योदुम्बरी आदित्य उद्यत्य सञ्चतुर्विंशतिश्च॥ [११]

समिद्धो अञ्जन्कृदरं मतीनां घृतमंग्रे मधुमत्पिन्वमानः।
 वाजी वहन्वाजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सुधस्थम्।
 घृतेनाञ्जन्सम्पथो देवयानान्प्रजानन्वाज्यप्येतु देवान्। अनु त्वा
 सप्ते प्रदिशः सचन्ताऽस्वधामस्मै यजमानाय धेहि। ईड्यश्वासि
 वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्वासि मेध्यश्च सप्ते। अग्निष्ट्वा (५६)

देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः। स्तीर्णं बर्हिः
 सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानं पृथिव्याम्। देवेभिर्युक्तमदितिः
 सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु। एता उ वः सुभगा
 विश्वरूपा वि पक्षोभिः श्रयमाणा उदातैः। ऋष्याः सतीः कवषः
 शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा भवन्तु। अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती
 मुखं यज्ञानामभि संविदाने। उषासा वाम् (५७)

सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि। प्रथमा वा
 सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यन्तौ भुवनानि विश्वा। अपिंप्रयं चोदना वा
 मिमाना होतारा ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता। आदित्यैर्नो भारती वष्टु
 यज्ञं सरस्वती सह रुद्रेर्न आवीत्। इडोपहृता वसुभिः सजोषा

य॒ज्ञं नो॑ दे॒वीर॒मृते॑षु धत्त। त्वष्टा॑ वी॒रं दे॒वका॑मं ज॒जान॒ त्वष्टु॑र॒वा
जा॒यत आ॒शुर॑श्चः। (५८)

त्वष्टे॒दं वि॒श्वं भु॒वं ज॒जान॑ ब॒होः क॒र्तार॑मि॒ह य॑क्षि होतः। अ॒श्वो
घृ॒तेन॒ त्म॒न्या॒ सम॑क्त॒ उप॑ दे॒वाः ऋ॒तुशः॑ पा॒थ ए॒तु। वन॒स्पति॑र्दे॒वलोकं॑
प्र॒जान॑न्न॒ग्निना॑ ह॒व्या स्व॑दि॒तानि॑ वक्षत्। प्र॒जाप॑ते॒स्तप॑सा वावृ॒धानः॑
स॒द्यो जा॒तो द॑धिषे य॒ज्ञम॑ग्ने। स्वाहा॑कृ॒तेन॑ ह॒विषा॑ पु॒रोगा॑ या॒हि
सा॒ध्या ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः॥ (५९)

अ॒ग्नि॒ष्ठा वा॒मश्चो॑ द्विच॑त्वारि॒शच्च॥ [१२]

सा॒वि॒त्राणि॑ व्यृद्धमु॒त्क्राम॑ दे॒वस्य॑ खनति कू॒रं वा॑रुणः स॒प्तभि॑रैक॒विंश॑त्या ष॒ड्विर्न हं स्म॑ समि॒द्धो
अ॒ञ्जने॑का॒दश॑॥११॥

सा॒वि॒त्राण्यु॒त्क्राम॑ कू॒रं वा॑रुणः प॒शवः॑ स्यु॒र्न हं स्म॑ नव॑पञ्चाशत्॥५९॥

सा॒वि॒त्राणि॑ ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः

समाप्तः॥५-१॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन्
 यद्विष्णुक्रमान्क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननप
 जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी
 त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाँल्लोकान्
 यथापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः (१)

पराङ्मेतयान्वैदक्रन्ददिति तया वै सोऽग्नेः प्रियं
 धामावारुन्ध यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव रुन्ध ईश्वरो वा
 एष पराङ्मुदधो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतसृभिरा वर्तते चत्वारि
 छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रियामेवास्य
 तनुवमभि (२)

पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते
 तस्मादक्षिणोऽर्ध आत्मानो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु
 पर्यावर्तते शुनःशेषमार्जीगतिं वरुणोऽगृह्णात्स एतां वारुणीमपश्यत्तया
 वै स आत्मानं वरुणपाशादमुश्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य उखां
 प्रतिमुञ्चत उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदित्याहाऽऽत्मानमेवैतया (३)

वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाहार्षमित्याहा ह्येनं हरति
 ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा

वाञ्छन्वित्याह विशैवैन९ समर्धयत्यस्मिन्नाष्टमधि श्रयेत्याह
राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकर्य कामयेत राष्ट्र९ स्यादिति तं मनसा
ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति (४)

अग्रे बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवैन९ समानानां
करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादप हन्ति
ज्योतिषागादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः सादयति
चत्वारि छन्दा९सि छन्दाभिरेवातिछन्दसोत्तमया वर्षं वा एषा
छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्षमेवैन९ समानानां करोति सद्वती (५)

भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वात्सप्रेणोप तिष्ठत एतेन वै
वत्सप्रीर्भालन्दनोऽग्रेः प्रियं धामावारुन्धाग्रेरेवैतेन प्रियं धामाव रुन्ध
एकादशं भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति स्तोमेन वै देवा
अस्मिँल्लोक आर्ध्रुवञ्छन्दाभिरमुष्मिन्स्तोमस्येव खलु वा एतद्रूपं
यद्वात्सप्रम्यद्वात्सप्रेणोपतिष्ठते (६)

इममेव तेन लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान्क्रमतेऽमुमेव
तैर्लोकमभि जयति पूर्वद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरप तिष्ठते तस्माद्योगे-
ऽन्यासां प्रजानां मनः क्षेमेऽन्यासान्तस्माद्यायावरः क्षेम्यस्येशे
तस्माद्यायावरः क्षेम्यमध्यवस्यति मुष्टी करोति वाचं यच्छति
यज्ञस्य धृत्यै॥ (७)

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा
 अन्नं प्र यच्छत्यनमीवस्यं शुष्मिण इत्याहायक्ष्मस्येति वावैतदाह
 प्र प्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद इत्याहाऽऽ-
 शिषमेवैतामा शास्तु उदु त्वा विश्वे देवा इत्याह प्राणा वै विश्वे
 देवाः (८)

प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं
 चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्थयति चतसृभिरा सादयति चत्वारि
 छन्दांसि छन्दाभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा एषा छन्दसां
 यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवैनं समानानां करोति सद्धती भवति सत्त्वमेवैनं
 गमयति प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् (९)

याहीत्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति तनुवा वा एष हि नस्ति यं
 हि नस्ति मा हिंसीस्तनुवा प्रजा इत्याह प्रजाभ्य एवैनं शमयति
 रक्षांसि वा एतद्यज्ञं संचन्ते यदनं उथ्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाह
 रक्षसामपहत्या अनंसा वहन्त्यपंचितिमेवास्मिन्दधाति
 तस्मादनस्वी च रथी चातिथीनामपंचिततमौ (१०)

अपंचितिमान्भवति य एवं वेदं समिधाऽग्निं दुवस्यतेति
 घृतानुषित्तामवसिते समिधमा दधाति यथातिथय आगताय
 सर्पिष्वंदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्वायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो
 हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्योऽप्सु भस्म प्र
 वैशयत्यप्सु योनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति तिसृभिः प्र

वैशयति त्रिवृद्धे (११)

अ॒ग्निर्या॒वाने॒वाग्नि॒स्तं प्र॒तिष्ठां॑ ग॒मय॑ति॒ परा॒ वा ए॒षोऽग्निं॑
व॒पति॑ योऽ॒प्सु भ॒स्मं प्र॒वेश॑यति॒ ज्योति॑ष्मतीभ्यामव॒ दधा॑ति॒
ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधाति॒ द्वाभ्यां॑ प्र॒तिष्ठि॑त्यै॒ परा॒ वा ए॒ष प्र॒जां प॒शून्
व॒पति॑ योऽ॒प्सु भ॒स्मं प्र॒वेश॑यति॒ पुन॑रू॒र्जा स॒ह र॒य्येति॑ पुन॑रू॒दैति॑
प्र॒जामे॒व प॒शूना॒त्मन्ध॑त्ते पुन॑स्त्वादि॒त्याः (१२)

रु॒द्रा वस॑वः॒ समि॑न्धता॒मित्या॑हे॒ता वा ए॒तं दे॒वता॒ अग्रे॑
समै॑न्धत॒ ताभि॑रे॒वैन॑ꣳ समि॑न्दे बो॒धा स बो॑धीत्युप॑ तिष्ठते
बो॒धय॑त्ये॒वैन॑न्तस्मा॑त्सु॒त्वा प्र॒जाः प्र बु॑ध्यन्ते यथा॒स्थान॑मुप॑ तिष्ठते
तस्मा॑द्यथा॒स्थानं॑ प॒शवः॒ पुन॑रेत्योप॑ तिष्ठन्ते॥ (१३)

वै विश्वे देवा ज्योतिष्मानपंचिततमौ त्रिवृद्धा आदित्या द्विचत्वारिंशच्च॥ [२]

याव॑न्ती॒ वै पृ॑थि॒वी तस्यै॑ य॒म आधि॑पत्यं॒ परी॑याय॒ यो वै
य॒मं दे॒वय॑जन॒मस्या॑ अनि॒र्याच्या॑ग्निं चि॒नुते॒ यमा॑र्यै॒नꣳ स चि॑नुते-
ऽपे॑तेत्य॒ध्यव॑साययति॒ यममे॒व दे॒वय॑जन॒मस्यै॑ नि॒र्याच्या॑ऽऽत्म॑नेऽग्निं
चि॒नुत॒ इष्व॑ग्रेण॒ वा अ॒स्या अना॑मृतमिच्छन्तो॒ नावि॑न्दन्ते॒ देवा
ए॒तद्य॑जुरपश्यन्नपे॑तेति॒ यदे॑तेना॒ध्यव॑साययति॒ (१४)

अना॑मृत ए॒वाग्निं॑ चि॒नुत॒ उद्ध॑न्ति॒ यदे॒वास्या॑ अमे॒ध्यं तद॑पं
हन्त्य॑पोऽवो॑क्षति॒ शान्त्यै॑ सि॒कता॒ नि व॑पत्येतद्वा अ॒ग्रे वै॑श्वान॒रस्य॑
रू॒पꣳ रू॒पेणै॒व वै॑श्वान॒रम॑व॒ रुन्ध॑ ऊ॒षान्नि॑ व॒पति॑ पु॒ष्टिर्वा ए॒षा
प्र॒जन॑नं॒ यदू॒षाः पु॒ष्ट्यामे॒व प्र॒जन॑नेऽग्निं चि॒नुते॑ऽथो॒ संज्ञा॑नं ए॒व

संज्ञानुं ह्येतत् (१५)

प॒शूनां यदूषा॒ द्यावा॑पृथि॒वी स॒हास्ता॑न्ते वि॒य॒ती अ॑ब्रूता॒मस्त्वे॒व नौ स॒ह य॒ज्ञिय॑मिति॒ यद॑मुष्या॒ य॒ज्ञिय॑मासीत्तद॒स्याम॑दधात्त॒ ऊषा॑ अभवन् यद॒स्या य॒ज्ञिय॑मासीत्तद॒मुष्या॑मदधात्तद॒दश्च॑न्द्रम॒सि कृ॒ष्णमूषा॑न्निवप॒न्नदो॑ ध्याये॒द्यावा॑पृथि॒व्योरे॒व य॒ज्ञिये॒ऽग्निं चि॑नुते॒ऽयं सो अ॒ग्निरिति॑ वि॒श्वामि॑त्रस्य (१६)

सूक्तं भवत्येतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्ध्याग्नेरेवैतेन प्रियं धामाव रुन्धे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायश्चतस्रः प्राचीरुपं दधाति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति तेषां सुवर्गं लोकं यतां दिशः समं वीयन्त ते द्वे पुरस्तात्समीची उपादधत द्वे (१७)

पश्चात्समीची ताभिर्वै ते दिशोऽदृहन् यद्वे पुरस्तात्समीची उपदधाति द्वे पश्चात्समीची दिशां विधृत्या अथो पशवो वै छन्दांसि पशूनेवास्मै समीची दधात्यष्टावुपं दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रीऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुतेऽष्टावुपं दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद सुवर्गस्य लोकस्य (१८)

प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकं पूणा उपं दधात्येकविंशतिः सम्पद्यन्ते प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य एकविंशस्यैव प्रतिष्ठा गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं चिक्यान्तिष्ठति य एवं वेद पञ्चचितीकं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पशवो

यज्ञमेव पशूनव रुन्धे त्रिचितीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रयं इमे
लोका एष्वेव लोकेषु (१९)

प्रति तिष्ठत्येकचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा
वै सुवर्गो लोक एकवृत्तैव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति
तस्मान्मासेनास्थि छन्नन्न दुश्कर्मा भवति य एवं वेद पञ्च चितयो
भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्न
विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति॥ (२०)

अद्यवसाययति ह्येतद्विश्वमित्रस्यादधत् द्वे लोकस्य लोकेषु सप्तचत्वारिंशच्च॥ [३]

वि वा एतौ द्विषाते यश्च पुराग्निर्यश्चोखायासे समितमिति
चतसृभिः सं नि वपति चत्वारि छन्दासि छन्दासि खलु वा
अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनौ तनुवा स शास्ति समितमित्याह
तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं समेति यथ्सन्त्युप्यं विहरति तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं
व्येत्युतुभिः (२१)

वा एतं दीक्षयन्ति स ऋतुभिरेव विमुच्यो मातेवं पुत्रं पृथिवी
पुरीष्यमित्याहर्तुभिरेवैनं दीक्षयित्वर्तुभिर्वि मुञ्चति वैश्वानर्या
शिक्यमा दत्ते स्वदयत्येवैनन्नैर्ऋतीः कृष्णास्तिस्त्रस्तुषपक्वा भवन्ति
निर्ऋत्यै वा एतद्भागधेयं यत्तुषा निर्ऋत्यै रूपं कृष्णं रूपेणैव
निर्ऋतिं निरवदयत इमां दिशं यन्त्येषा (२२)

वै निर्ऋत्यै दिग्स्वायामेव दिशि निर्ऋतिं निरवदयते स्वकृत

इरिण॑ उप॑ दधाति प्रदरे॑ वैतद्वै॑ निर्ऋत्या॑ आयत॑नं॒ स्व ए॒वायत॑ने
निर्ऋतिं॑ निरव॑दयते शिक्ष॑मभ्युप॑ दधाति नैर्ऋतो॑ वै पाशः॑
साक्षादे॑वैनं॑ निर्ऋतिपा॑शान्मुञ्चति तिस्र॑ उप॑ दधाति त्रेधा॑विहितो॑ वै
पुरुषो॑ यावाने॒व पुरुष॑स्तस्मान्निर्ऋति॑मव॑ यजते॒ परा॑चीरुप॑ (२३)

दधाति॑ परा॑चीमेवास्मान्निर्ऋतिं॑ प्र णु॑दतेऽप्रतीक्ष॑मा
यन्ति॑ निर्ऋत्या॑ अन्तर॑हित्यै॒ मार्जयि॑त्वोप॑ तिष्ठन्ते मेध्य॑त्वाय
गार्ह॑पत्यमुप॑ तिष्ठन्ते निर्ऋति॑लोक॒ एव चरि॑त्वा पू॒ता
दे॒वल॑ोकमुपाव॑र्तन्त॒ एक॒योप॑ तिष्ठन्त॒ एक॒धैव॑ यज॑माने वी॒र्यं॑ दधति
निवेश॑नः सङ्ग॑मनो॒ वसू॑नामित्या॑ह प्र॒जा वै प॒शवो॑ वसु॑ प्र॒जयै॒वेन॑
प॒शुभिः॑ सम॑र्धयन्ति॥ (२४)

ऋतुभिरे॒षा परा॑चीरुपा॒ष्टाच॑त्वारि॒शच्च॑॥ [४]

पुरु॑षमा॒त्रेण॒ वि मि॑मीते य॒ज्ञेन॒ वै पुरु॑षः स॒मि॒मितो॑ यज्ञ॒प॒रुषै॒वेन॑
वि मि॑मीते यावा॒न्पुरु॑ष ऊ॒र्ध्वबा॑हुस्तावा॒न्भव॑त्येताव॒द्वै पुरु॑षे वी॒र्यं॑
वी॒र्येणै॒वेन॑ वि मि॑मीते प॒क्षी भ॑वति॒ न ह्य॑प॒क्षः पति॑तुम॒र्हत्य॑र॒त्निना॑
प॒क्षौ द्राघी॑या॒सौ भ॑वत॒स्तस्मा॑त्प॒क्षप्र॑वया॒सि वया॑सि
व्याम॑मा॒त्रौ प॒क्षौ च॒ पुच्छं॑ च भ॑वत्येताव॒द्वै पुरु॑षे वी॒र्यम्॑ (२५)

वी॒र्यस॑मि॒मितो॑ वेणु॑ना॒ वि मि॑मीत आग्ने॒यो वै वेणुः॑ सयो॒नित्वा॑य
यजु॑षा युनक्ति॒ यजु॑षा कृषति॒ व्यावृ॑त्यै षड्भ॒वेन॑ कृषति॒ षड्वा
ऋत॑व॒ ऋतु॑भिरे॒वेन॑ कृषति॒ यद्वा॑दश॒गवेन॑ संव॒त्सरे॑णै॒वेयं॑ वा

अ॒ग्नेर॑ति॒दा॒हाद॑बि॒भे॒भ्य॑सै॒तद्वि॑गुणम॑पश्यत्कृष्टं चाकृष्टं च ततो वा इमां
नात्य॑दह॒द्यत्कृष्टं चाकृष्टं च (२६)

भव॑त्य॒स्या अ॑न॒ति॒दा॒हाय॑ द्विगुणं त्वा अ॒ग्नि॒मु॒द्यन्तु॑म॒रु॒हती॑त्या॒हु॒र्यत्
चाकृष्टं च भव॑त्य॒ग्नेरु॒द्यत्या॑ ए॒ताव॑न्तो वै प॒शवो॑ द्वि॒पाद॑श्च
चतु॑ष्पादश्च तान् यत्प्राच॑ उ॒त्सृ॒जेद्रु॒द्राया॑पि दध्या॒द्यदक्षि॑णा
पि॒तृभ्यो॑ नि धु॒वे॒द्यत्प्र॑तीचो रक्षा॑सि ह॒न्यु॒रुदी॑च उ॒त्सृ॒जत्ये॑षा वै
दै॒वमनु॑ष्याणां शान्ता दिक् (२७)

तामे॒वैनान॑नू॒त्सृ॒जत्यथो॑ ख॒ल्विमां॑ दि॒शमु॒त्सृ॒जत्यसौ॑ वा
आ॒दि॒त्यः प्रा॒णः प्रा॒णमे॒वैनान॑नू॒त्सृ॒जति॑ दक्षि॒णा पर्या॑वर्तन्ते स्वमे॒व
वी॒र्य॑मनु॑ पर्या॑वर्तन्ते तस्मा॒द्वक्षि॑णोऽर्ध आ॒त्मनो॑ वी॒र्या॑वत्तरोऽथो
आ॒दि॒त्यस्यै॒वावृ॑तमनु॑ पर्या॑वर्तन्ते तस्मा॒त्परा॑श्चः प॒शवो॑ वि तिष्ठन्ते
प्र॒त्यं च आ॑ वर्तन्ते ति॒स्रस्ति॑स्रः सीताः (२८)

कृ॒षति॑ त्रि॒वृ॒तमे॒व य॑ज्ञ॒मुखे॑ वि या॑तय॒त्योष॑धीर्वपति
ब्र॒ह्म॒णान्न॑मव॑ रु॒न्धेऽर्के॑ऽर्कश्ची॑यते चतु॑र्दशभिर्वपति स॒प्त
ग्रा॒म्या ओष॑धयः सप्तार॒ण्या उ॒भयी॑षामव॑रुद्धा अन्न॑स्यान्नस्य
वप॒त्यन्न॑स्यान्नस्याव॑रुद्धौ कृ॒ष्टे व॑पति कृ॒ष्टे ह्योष॑धयः प्र॒ति॒तिष्ठ॑न्त्यनु॒सीत॑
व॑पति प्रजा॑त्यै द्वाद॒शसु॑ सीता॑सु वपति द्वाद॒श मा॑सोः संवत्स॒रः
संवत्स॑रेणै॒वास्मा॑ अन्नं पचति यद॑ग्नि॒चित् (२९)

अ॒न॒व॒रु॒द्धस्या॑श्जी॒याद॑व॒रु॒द्धेन॑ व्यृ॒द्धेन॑ ये वन॒स्पती॑नाम्फ॒लग्र॑ह॒यः

ऽपि प्रोक्षेद^नवरुद्धस्याव^{रुद्धौ} दिग्भ्यो लोष्टान्^{श्च}समस्यति दिशामेव
वीर्यमवरुध्य[ं] दिशां वीर्ये^{ऽग्निं} चिनुते यं द्विष्याद्यत्र स स्यात्तस्यै[ः]
दिशो लोष्टमा हरेदिषमूर्जमहमित आ दद इतीषमेवोर्जं तस्यै[ः]
दिशोऽवं रुन्धे क्षोधुंको भवति यस्तस्यां दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप
वपत्युत्तरवेद्यां ह्यग्निश्चीयतेऽथो पशवो वा उत्तरवेदिः पशूनेवाव
रुन्धेऽथो यज्ञपरुषोऽनन्तरित्यै॥ (३०)

च भवत्येतावद्वे पुरुषे वीर्यं यत्कृष्टञ्चाकृष्टं च दिग्भीतां अग्निचिदव पञ्चविंशतिश्च॥ — [५]

अग्रे तव श्रवो वय इति सिकता नि वपत्येतद्वा अग्रेवैश्वानरस्य
सूक्तं सूक्तेनैव वैश्वानरमव रुन्धे षड्भिर्नि वपति षड्वा ऋतवः
संवत्सरः संवत्सरोऽग्निवैश्वानरः साक्षादेव वैश्वानरमव रुन्धे समुद्रं
वै नामैतच्छन्दः समुद्रमनु प्रजाः प्र जायन्ते यदेतेन सिकता
निवपति प्रजानां प्रजननायेन्द्रः (३१)

वृत्राय वज्रं प्राहरत्स त्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयं रथस्तृतीयं
यूपस्तृतीयं येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ताः शर्करा अभवन्तच्छर्कराणां
शर्करत्वं वज्रो वै शर्कराः पशुरग्निर्यच्छर्कराभिरग्निं परिमिनोति
वज्रेणैवास्मै पशून्परि गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात्स्थ
नोप हरते त्रिसप्ताभिः (३२)

पशुकामस्य परिं मिनुयात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणाः
पशवः प्राणैरेवास्मै पशून्व रुन्धे त्रिणवाभिर्भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव

वज्रं॑ सम्भृत्य॒ भ्रातृ॑व्याय॒ प्र ह॑रति॒ स्तृत्या॒ अप॑रिमिताभिः॒ परि॑
मि॒नुया॒दप॑रिमित॒स्याव॑रुद्धौ॒ यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दित्य॑परिमित्य॒
तस्य॒ शर्कराः॑ सि॒कंता॒ व्यू॑हेद॒परि॑गृहीत ए॒वास्य॑ विषू॒चीन॒ः॑ रे॒तः
परा॒ सि॒ञ्चत्य॑प॒शुरे॒व भ॑वति (३३)

यं का॒मये॑त प॒शुमा॒न्त्स्या॒दिति॑ परि॒मित्य॒ तस्य॒ शर्कराः॑ सि॒कंता॒
व्यू॑हेत्प॒रिगृ॑हीत ए॒वास्मै॑ समी॒चीन॒ः॑ रे॒तः सि॒ञ्चति॑ प॒शुमा॒ने॒व भ॑वति
सौ॒म्या व्यू॑हति॒ सोमो॒ वै रे॑तो॒धा रे॒त ए॒व तद॑धाति॒ गाय॑त्रिया
ब्रा॒ह्मण॑स्य॒ गाय॑त्रो हि ब्रा॒ह्मण॑स्त्रि॒ष्टुभा॑ राज॒न्यस्य॒ त्रैष्टु॑भो हि रा॒ज॒न्यः
श॒युं बा॑र्हस्प॒त्यं मे॒धो नो॑पा॒नम॒त्सौऽग्निं॑ प्रावि॑शत् (३४)

सोऽग्नेः॑ कृ॒ष्णो रू॒पं कृ॒त्वोदा॑यत् सोऽश्वं॒ प्रावि॑श॒त्सो-
ऽश्व॑स्या॒वान्तर॑श॒फोऽभ॑वद्यदश्व॒माक्रम॑यति॒ य ए॒व मे॒धोऽश्वं॒
प्रावि॑श॒त्तमे॒वाव॑ रु॒न्धे प्र॒जाप॑तिना॒ग्निश्चै॒तव्यं॑ इत्या॒हुः प्रा॒जाप॑त्यो-
ऽश्वो॒ यदश्व॑माक्रम॒यति॑ प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑ पु॒ष्कर॑पर्णमु॒प॑
दधा॒ति यो॒निर्वा॒ अग्नेः॑ पु॒ष्कर॑पर्णः॒ सयो॑निमे॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑ऽपां
पृ॒ष्ठम॒सीत्यु॑प॒ दधा॒त्यपां॑ वा ए॒तत्पृ॑ष्ठं यत्पु॒ष्कर॑पर्णः॒ रू॒पेणै॒वैन॒दुप॑
दधा॒ति॥ (३५)

इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविश्वस्योनिं वि॒शति॑श्च॥ [६]

ब्रह्म॑ जज्ञा॒नमि॒ति रू॒क्ममु॑प॒ दधा॒ति ब्रह्म॑मुखा॒ वै प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जा अ॑सृजत् ब्रह्म॑मुखा॒ ए॒व तत्प्र॒जा यज॑मानः सृज॑ते ब्रह्म॑
जज्ञा॒नमित्या॑हु॒ तस्मा॑द्ब्राह्म॒णो मुख्यो॒ मुख्यो॑ भवति॒ य ए॒वं वेद॑

ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिक्षे न दिव्यग्निश्चेतव्यं इति
यत्पृथिव्यां चिन्वीत पृथिवीं शुचार्पयेन्नौषधयो न वनस्पतयः (३६)

प्र जायेरन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षं शुचार्पयेन्न
वयांसि प्र जायेरन् यद्विवि चिन्वीत दिवं शुचार्पयेन्न
पर्जन्यो वर्षेद्रुक्नमुप दधात्यमृतं वै हिरण्यममृतं एवाग्निं चिनुते
प्रजात्यै हिरण्मयं पुरुषमुप दधाति यजमानलोकस्य विधृत्यै
यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात्पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि
दध्यादक्षिणतः (३७)

प्राञ्चमुप दधाति दाधारं यजमानलोकत्र पशूनां च
यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया आतृण्णमनूप
दधाति प्राणानामुत्सृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि मृशति होत्रास्वेवेनं
प्रतिष्ठापयति सूचावुप दधात्याज्यस्य पूर्णां कार्ष्ण्यमयीं दध्नः
पूर्णांमौदुम्बरीमियं वै कार्ष्ण्यमय्यसावौदुम्बरीमे एवोप धत्ते (३८)

तूष्णीमुप दधाति न हीमे यजुषासुमर्हति दक्षिणां
कार्ष्ण्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीन्तस्मादस्या असावुत्तराज्यस्य पूर्णां
कार्ष्ण्यमयीं वज्रो वा आज्यं वज्रः कार्ष्ण्यो वज्रेणैव यज्ञस्य
दक्षिणतो रक्षास्यप हन्ति दध्नः पूर्णांमौदुम्बरीं पशवो वै
दध्यूर्गुदुम्बरः पशुष्वेवोर्जं दधाति पूर्णे उप दधाति पूर्णे
एवैनम् (३९)

अमुष्मिँल्लोक उप तिष्ठेते विराज्यग्निश्चेतव्यं इत्याहुः सुग्वै
 विराड्यश्नुचावुपदधाति विराज्येवाग्निं चिनुते यज्ञमुखेयज्ञमुखे
 वै क्रियमाणे यज्ञः रक्षांसि जिघांसन्ति यज्ञमुखः
 रुक्मो यद्रुकं व्याघारयति यज्ञमुखादेव रक्षांस्यप हन्ति
 पञ्चभिर्व्याघारयति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्माद्रक्षांस्यप
 हन्त्यक्ष्णया व्याघारयति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
 प्रतिष्ठित्यै॥ (४०)

वनस्पतयो दक्षिणतो धत्त एनन्तस्मादक्ष्णया पञ्च च॥ [७]

स्वयमातृणामुप दधातीयं वै स्वयमातृणेमामेवोप
 धत्तेऽश्वमुप घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो
 वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना
 पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधाति स्वयमातृणा
 भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
 अग्नावग्निश्चेतव्यं इत्याहुरेष वै (४१)

अग्निर्वैश्वानरो यद्वाह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृतां प्र
 यच्छेत्तां ब्राह्मणश्चोप दध्यातामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो वा
 एष आर्तिमार्तोऽर्योऽविद्वानिष्टकामुपदधाति त्रीन् वरान्दद्यात् त्रयो
 वै प्राणाः प्राणानां स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ हि प्राणावेक एव देय
 एको हि प्राणः पशुः (४२)

वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आयवसे रमन्ते दूर्वेष्टकामुप

दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीत्याह
 काण्डेनकाण्डेन ह्येषा प्रतितिष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन
 चेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै देवलक्ष्मं वै त्र्यालिखिता
 तामुत्तरलक्ष्माणं देवा उपादधताधरलक्ष्माणमसुरा यम् (४३)

कामयेत् वसीयान्स्यादित्युत्तरलक्ष्माणं तस्योप दध्याद्वसीयानेव
 भवति यं कामयेत् पापीयान्स्यादित्यधरलक्ष्माणं तस्योप
 दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परा भावयति पापीयान्भवति
 त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोकास्त्र्यालिखितैभ्य एव लोकेभ्यो
 भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यतः पुरोडाशः कूर्मो भूत्वानु
 प्रासर्पत् (४४)

यत्कूर्ममुपदधाति यथा क्षेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं कूर्मः
 सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां यत्कूर्मो
 यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधं पश्यन्तः पशव उप तिष्ठन्ते श्मशानं
 वा एतत्क्रियते यन्मृतानां पशूनां शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं
 कूर्ममुपदधाति तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत् (४५)

कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति
 स्वदयत्येवैनं ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दधारण्यं मधु यद्दध्ना
 मधुमिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुद्धौ मही द्यौः पृथिवी च न
 इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राश्चमुप दधाति सुवर्गस्य

लोकस्य समष्ट्यै पुरस्तात्प्रत्यश्चमुपं दधाति तस्मात् (४६)

पुरस्तात्प्रत्यश्चः पशवो मेधमुपं तिष्ठन्ते यो वा अपंनाभिमुग्निं
चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विंशति स एनमीश्वरो
हिंसितोरूलूखलमुपं दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः सनाभिमेवाग्निं
चिनुतेऽहिंसाया औदुम्बरं भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्धे
मध्यत उपं दधाति मध्यत एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत
ऊर्जा भुञ्जत इयं द्रवति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव
हन्त्यन्नमेवाकर्वैष्णव्यर्चोपं दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो
यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति॥ (४७)

एष वै पशुर्यमसर्पदेष यत्तस्मात्तस्मात्सप्तविंशतिश्च॥ [८]

एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा यदुखामुपदधात्येभ्य
एव लोकेभ्यो ज्योतिरव रुन्धे मध्यत उपं दधाति मध्यत एवास्मै
ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो ज्योतिरुपास्महे सिकताभिः
पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपं रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्धे यं
कामयेत क्षोधुकः स्यादित्यूनां तस्योपं (४८)

दध्यात्क्षोधुक एव भवति यं कामयेतानुपदस्यदन्नमद्यादिति
पूर्णां तस्योपं दध्यादनुपदस्यदेवान्नमत्ति सहस्रं वै प्रति पुरुषः
पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीर्षमुपं दधाति
सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनं द्रमयति व्यृद्धं वा

एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षममृतं खलु वै प्राणाः (४९)

अमृतं हिरण्यं प्राणेषु हिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यति
प्रतिष्ठामेवैनद्रमयित्वा प्राणैः समर्धयति दध्ना मधुमिश्रेण
पूरयति मध्व्योऽसानीति श्रुतातङ्कोन मेध्यत्वाय ग्राम्यं वा
एतदन्नं यदध्यारण्यं मधु यदध्ना मधुमिश्रेण पूरयत्युभयस्यावरुद्धौ
पशुशीर्षाण्युप दधाति पशवो वै पशुशीर्षाणि पशून्वावरुद्धे यं
कामयेतापशुः स्यादिति (५०)

विषूचीनानि तस्योप दध्याद्विषूच एवास्मात्पशून्दधात्यपशुरेव
भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति समीचीनानि तस्योप
दध्यात्समीच एवास्मै पशून्दधाति पशुमानेव भवति
पुरस्तात्प्रतीचीनमश्वस्योप दधाति पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापशवो वा
अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै समीचो दधात्येतावन्तो
वै पशवः (५१)

द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति
यत्पशुशीर्षाण्युपदधात्यमुमारण्यमनु ते दिशामीत्याह ग्राम्येभ्य
एव पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति तस्मात्समावत्पशूनां
प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीयांसः शुचा हृताः
सर्पशीर्षमुप दधाति यैव सर्पे त्विषिस्तामेवावरुद्धे (५२)

यत्समीचीनं

पशुशीर्षैरुपदध्याद्ग्राम्यान्पशून्दशुकाः

स्युर्यद्विषूचीनमारुण्यान् यजुरेव वदेदव तां त्विषि॑ रुन्धे या सर्पे
न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारुण्यानथो खलूपधेयमेव यदुपदधाति
तेन तां त्विषिमव रुन्धे या सर्पे यद्यजुर्वदति तेन शान्तम्॥ (५३)

ऊनान्तस्योपं प्राणाः स्यादिति वै पशवो रुन्धे चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [९]

पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते
यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियते रेतोऽपस्या अपस्या उप दधाति
योनावेव रेतो दधाति पश्वोप दधाति पाङ्गाः पशवः पशूनेवास्मै
प्र जनयति पश्वं दक्षिणतो वज्रो वा अपस्या वज्रेणैव यज्ञस्य
दक्षिणतो रक्षाऽस्यपं हन्ति पश्वं पश्चात् (५४)

प्राचीरुपं दधाति पश्चाद्वै प्राचीनः रेतो धीयते
पश्चादेवास्मै प्राचीनः रेतो दधाति पश्वं पुरस्तात्प्रतीचीरुपं
दधाति पश्वं पश्चात्प्राचीस्तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयते
प्रतीचीः प्रजा जायन्ते पश्वोत्तरतश्छन्दस्याः पशवो वै
छन्दस्याः पशूनेव प्रजातान्स्वमायतनमभि पर्यूहत इयं वा
अग्नेरितिदाहादबिभेथ्सैताः (५)

अपस्या अपश्यत्ता उपाधत्त ततो वा इमां नात्यदहृद्यदपस्या
उपदधात्यस्या अनतिदाहायोवाचं हेयमददिथ्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता
उपधीयान्तै य उ चैना एवं वेददिति प्राणभृत उप दधाति रेतस्येव
प्राणान्दधाति तस्माद्वदन्प्राणन्यश्यञ्छृण्वन्पशुर्जायतेऽयं पुरः (५६)

भुव इति पुरस्तादुपं दधाति प्राणमेवैताभिर्दाधारायं

दक्षिणा विश्वकर्मेति दक्षिणतो मन एवैताभिर्दाधाराय
 पश्चाद्विश्वव्यचा इति पश्चाच्चक्षुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तराथ्सुवरित्युत्तरतः
 श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेयमुपरि मतिरित्युपरिष्ठाद्वाचमेवैताभिर्दाधार
 दशदशोप दधाति सर्वीर्यत्वायाक्षण्या (५७)

उप दधाति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
 प्रतिष्ठित्यै याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आध्रोद्या दक्षिणा ताभिर्भरद्वाजो
 याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या
 ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य एवमेतासामृद्धिं वेदध्रोत्येव य आंसामेवं
 बन्धुतां वेद बन्धुमान्भवति य आंसामेवं क्लृप्तिं वेद कल्पते (५८)

अस्मै य आंसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य आंसामेवं
 प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृत उपधाय संयत उप दधाति
 प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्धिः सं यच्छति तथ्संयता संयत्त्वमथो
 प्राण एवापानं दधाति तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो विषूचीरुप दधाति
 तस्माद्विष्वञ्चौ प्राणापानौ यद्वा अग्नेरसं यतम् (५९)

असुवर्ग्यमस्य तथ्सुवर्ग्योऽग्निर्यथ्सं यत उपदधाति
 समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकस्यविर्वयः कृतमयानामित्याह
 वयोभिरेवायानव रुन्धेऽयैर्वयांसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति
 तस्मादयं सर्वतः पवते॥ (६०)

गायत्री त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप्ङ्क्षा सह। बृहत्युष्णिहा
 ककुथ्सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। द्विपदा या चतुष्पदा त्रिपदा
 या च षट्पदा। सछन्दा या च विच्छन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु
 त्वा। महानाग्नी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः। मेघ्या विद्युतो
 वाचः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। रजता हरिणीः सीसा युजो
 युज्यन्ते कर्मभिः। अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा।
 नारीः (६१)

ते पत्नयो लोम वि चिन्वन्तु मनीषया। देवानां पत्नीर्दिशः
 सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। कुविदङ्ग यवमन्तो यव चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं
 वियूय। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न
 जग्मुः॥ (६२)

नारीस्त्रिंशच्च॥

[११]

कस्त्वा छति कस्त्वा वि शास्ति कस्ते गात्राणि शिम्यति। क
 उ ते शमिता कविः। ऋतवस्त ऋतुधा परुः शमितारो वि शासतु।
 संवत्सरस्य धायसा शिमीभिः शिम्यन्तु त्वा। दैव्या अध्वर्यवस्त्वा
 छन्तु वि च शासतु। गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः कृण्वन्तु शिम्यन्तः।
 अर्धमासाः परूषि ते मासाश्छन्तु शिम्यन्तः। अहोरात्राणि मरुतो
 विलिष्टं (६३)

सूदयन्तु ते। पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुश्छिद्रं भिषज्यतु।

द्यौस्ते नक्षत्रैः सह रूपं कृणोतु साधुया। शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः
शमस्त्ववरेभ्यः। शमस्थभ्यो मञ्जभ्यः शमु ते तनुवै भुवत् (६४)

विलिष्टञ्चि॒शब्॥ _____ [१२]

विष्णुमुखा अन्नपते यावती वि वै पुरुषमात्रेणाग्रे तव श्रवो ब्रह्म जज्ञानश्च स्वयमातृणामेषां वै
पशुर्गायत्री कस्त्वा द्वादश॥१२॥

विष्णुमुखा अपंचितिमान् वि वा एतावग्रे तव स्वयमातृणां विषूचीनानि गायत्री चतुः षष्टिः॥६४॥

विष्णुमुखास्तनुवै भुवत्॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः॥५-२॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

उ॒थ्स॒न्नय॒ज्ञो वा ए॒ष यद॒ग्निः किं वा॒हेत॒स्य क्रि॒यते किं वा॒ न
यद्वै य॒ज्ञस्य॑ क्रि॒यमा॑णस्यान्तर्यन्ति पू॒र्यति॑ वा अ॒स्य तदा॑श्चिनीरुपं
दधात्य॒श्विनो॑ वै दे॒वानां॑ भिष॒जौ ताभ्या॑मेवास्मै भेष॒जं क॑रोति पश्चोपं
दधाति॑ पा॒ङ्क्तो य॒ज्ञो यावा॑नेव य॒ज्ञस्तस्मै॑ भेष॒जं क॑रोत्यृत॒व्या उपं
दधात्यृत॒नां क्लृ॑प्त्यै (१)

पश्चोपं दधाति पञ्च वा ऋ॒तवो॑ यावन्त ए॒वर्तव॑स्तान्कल्पयति
समा॒नप्र॑भृतयो भवन्ति समा॒नोद॑र्कास्तस्मा॑त्समा॒ना ऋ॒तव॑ एकै॒न
पदे॒न व्या॑वर्तन्ते तस्मा॑दृत॒वो व्या॑वर्तन्ते प्राण॒भृत॑ उपं दधात्यृतुष्वेव
प्राणा॒न्दधा॑ति तस्मा॑त्समा॒नाः सन्त॑ ऋ॒तवो॑ न जी॒र्यन्त्यथो॑ प्र
ज॒नय॑त्ये॒वैना॑नेष वै वा॒युर्य॑त्प्रा॒णो यद॑त॒व्या उप॑धाय प्राण॒भृतः॑ (२)

उप॒दधा॑ति तस्मा॑त्सर्वा॒नृतू॑ननु वा॒युरा व॑रीवर्त्ति वृष्टि॒सनी॑रुपं
दधाति॑ वृष्टि॒मेवा॑व रुन्धे यदे॒कधो॑प॒दध्या॑देकमृतुं व॑र्षेदनुपरि॒हारः
सा॒दय॑ति तस्मा॑त्सर्वा॒नृतू॑न् व॑र्षति यत्प्रा॒णभृत॑ उप॒धाय॑
वृष्टि॒सनी॑रुप॒दधा॑ति तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्युता दि॒वो वृष्टि॑री॒र्ते प॑शवो वै
व॒यस्या॑ ना॒नाम॑नसः खलु वै प॒शवो॑ ना॒नाव्र॑तास्तेऽप ए॒वाभि॑
सम॑नसः (३)

यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दिति॑ व॒यस्या॑स्तस्योप॒धाया॑प॒स्यां

उप॑ दध्या॒दसं॑ज्ञानमे॒वासमै॑ प॒शुभिः॑ करोत्यप॒शुरे॒व भ॑वति॒ यं
का॒मये॑त प॒शुमा॒न्स्या॒दित्य॑प॒स्यास्त॑स्यो॒प॒धाय॑ वय॒स्या उप॑
दध्या॒त्सं॑ज्ञानमे॒वासमै॑ प॒शुभिः॑ करोति प॒शुमा॒ने॒व भ॑वति॒ चत॑स्रः
पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति॒ तस्मा॑च्च॒त्वारि॒ चक्षु॑षो रू॒पाणि॒ द्वे शु॒क्ले द्वे
कृ॒ष्णे (४)

मूर्ध॑न्वती॒र्भवन्ति॒ तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑न्मूर्धा॒ पञ्च॒ दक्षि॑णाया॒ऽ
श्रो॒ण्यामु॑प॒ दधाति॒ पञ्चो॑त्तरस्यां॒ तस्मा॑त्प॒श्चाद्व॑र्षी॒यान् पु॒रस्ता॑त्प्रवणः
प॒शुर्ब॑स्तो वय॒ इति॒ दक्षि॑णेऽ२स॒ उप॑ दधाति वृ॒ष्णिर्व॑य॒ इत्यु॑त्तरे-
ऽ२सा॑वे॒व प्रति॑ दधाति व्या॒घ्रो वय॒ इति॒ दक्षि॑णे प॒क्ष उप॑ दधाति
सि॒२हो वय॒ इत्यु॑त्तरे प॒क्षयो॑रे॒व वी॒र्यं॑ दधाति॒ पुरु॑षो वय॒ इति॒
म॒ध्ये तस्मा॑त्पु॒रुषः॑ प॒शूना॑मधि॒पतिः॥ (५)

कृत्या उप॒धाय॑ प्राण॒भृतः॑ सम॒नसः॑ कृष्णे पुरु॑षो वय॒ इति॒ पञ्च॑ च॥ [१]

इन्द्रा॑ग्नी॒ अव्य॑थमा॒नामि॑ति॒ स्वय॑मातृ॒ण्णामु॑प॒ दधा॑तीन्द्रा॒ग्निभ्या॑
वा इ॒मौ लो॒कौ वि॑धृ॒ताव॑नयो॒र्लो॒कयो॑र्वि॒धृत्या॒ अधृ॑ते॒व वा
ए॒षा यन्म॑ध्य॒मा चि॑तिरन्तरि॒क्षमि॑व वा ए॒षेन्द्रा॑ग्नी॒ इत्या॑हेन्द्रा॒ग्नी वै
दे॒वाना॑मो॒जोभृ॑ता॒वो॒जसै॑वैना॒मन्तरि॑क्षे चिनुते धृ॒त्यै स्वय॑मातृ॒ण्णामु॑प॒
दधा॑त्यन्तरि॒क्षं वै स्वय॑मातृ॒ण्णान्तरि॑क्षमे॒वोप॑ धृ॒त्तेऽश्व॑मुप॒ (६)

घ्रा॒पय॑ति प्रा॒णमे॒वास्या॑ दधा॒त्यथो॑ प्रा॒जाप॑त्यो वा अ॒श्वः
प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं॑ चि॒नुते॒ स्वय॑मातृ॒ण्णा भ॑वति प्रा॒णाना॑मु॒त्सृ॑ष्ट्या
अथो॑ सु॒वर्ग॑स्य लो॒कस्यानु॑ख्या॒त्यै दे॒वानां॑ वै सु॒वर्गं॑ लो॒कं य॑तां

दिशः समं वीयन्त त एता दिश्या अपश्यन्ता उपादधत् ताभिर्वै
ते दिशोऽहन्त्यदिश्या उपदधाति दिशां विधृत्यै दशं प्राणभृतः
पुरस्तादुपं (७)

दधाति नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव पुरस्ताद्धत्ते
तस्मात्पुरस्तात्प्राणा ज्योतिष्मतीमुत्तमामुपं दधाति तस्मात्प्राणानां
वाग्ज्योतिरुत्तमा दशोपं दधाति दशाक्षरा विराड्विराट्छन्दसां
ज्योतिर्ज्योतिरेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्ताज्ज्योतिरुपास्महे
छन्दांसि पशुष्वजिमयुस्तान्बृहत्युदजयत्तस्माद्बार्हताः (८)

पशवं उच्यन्ते मा छन्द इति दक्षिणत उपं दधाति
तस्माद्दक्षिणावृतो मासाः पृथिवी छन्द इति पश्चात्प्रतिष्ठित्या
अग्निर्देवतेत्युत्तरत ओजो वा अग्निरोज एवोत्तरतो धत्ते
तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति षट्त्रिंशत्सं पद्यन्ते षट्त्रिंशदक्षरा
बृहती बार्हताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशूनव रुन्धे बृहती छन्दसां
स्वाराज्यं परीयाय यस्यैताः (९)

उपधीयन्ते गच्छति स्वाराज्यं सप्त वालखिल्याः पुरस्तादुपं
दधाति सप्त पश्चात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणा द्वाववांश्चौ प्राणानां
सवीर्यत्वाय मूर्धासि राडिति पुरस्तादुपं दधाति यन्त्री राडिति
पश्चात्प्राणानेवास्मै समीचो दधाति॥ (१०)

अश्वमुपं पुरस्तादुपं बार्हता एताश्चतुस्त्रिंशच्च॥ [२]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा एता

अक्ष्णयास्तोमीया अपश्यन्ता अन्यथानूच्यान्यथोपादधत्
 तदसुरा नान्ववायन्ततो देवा अभवन्परासुरा यदक्ष्णयास्तोमीया
 अन्यथानूच्यान्यथोपादधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवत्याशुस्त्रिवृदिति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै
 त्रिवृत् (११)

यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति व्योम सप्तदश इति
 दक्षिणतोऽन्नं वै व्योमान्नं सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते
 तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते धरुणं एकविंश इति पश्चात्प्रतिष्ठा वा
 एकविंशः प्रतिष्ठित्यै भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरत ओजो वै भान्त
 ओजः पञ्चदश ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी
 जयति प्रतूर्तिरष्टादश इति पुरस्तात् (१२)

उप दधाति द्वौ त्रिवृतावभिपूर्वं यज्ञमुखे वि यातयत्यभिवर्तः
 सविंश इति दक्षिणतोऽन्नं वा अभिवर्तोऽन्नं सविंशो-
 ऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते वर्चो द्वाविंश
 इति पश्चाद्यद्विंशतिर्द्वे तेन विराजौ यद्वे प्रतिष्ठा तेन
 विराजोरेवाभिपूर्वमन्नाद्ये प्रति तिष्ठति तपो नवदश इत्युत्तरतस्तस्मात्

हस्तयोस्तपस्वितरो योनिश्चतुर्विंश इति पुरस्तादुप
 दधाति चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री गायत्री यज्ञमुखं यज्ञमुखमेव
 पुरस्ताद्वि यातयति गर्भाः पञ्चविंश इति दक्षिणतोऽन्नं वै गर्भा
 अन्नं पञ्चविंशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत्

ओजस्मिण्व इति पश्चादिमे वै लोकास्मिण्व एष्वेव लोकेषु प्रति
तिष्ठति सम्भरणस्त्रयोविंश इति (१४)

उत्तरतस्तस्मात्सुव्यो हस्तयोः सम्भार्यतरः ऋतुरेकत्रिंश
इति पुरस्तादुप दधाति वाग्वै ऋतुर्यज्ञमुखं वाग्यज्ञमुखमेव
पुरस्ताद्वि यातयति ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिंश इति दक्षिणतो-
ऽसौ वा आदित्यो ब्रध्नस्य विष्टपं ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतो
धत्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंश इति
पश्चात्प्रतिष्ठित्यै नाकः षट्त्रिंश इत्युत्तरतः सुवर्गो वै लोको नाकः
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥ (१५)

वै त्रिवृदिति पुरस्तात्सुव्यस्त्रयोविंश इति सुवर्गो वै पञ्च च॥ [३]

अग्नेर्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वा अग्निर्यज्ञमुखं
दीक्षा यज्ञमुखं ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति
नृचक्षसां भागोऽसीति दक्षिणतः शुश्रुवांसो वै नृचक्षसोऽन्नं धाता
जातायैवास्मा अन्नमपि दधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनित्रं
स्पृतं सप्तदशः स्तोम इत्याहान्नं वै जनित्रम् (१६)

अन्नं सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते
मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः
प्राणापानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविंशः
स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठित्या इन्द्रस्य

भा॒गोऽसीत्युत्तर॒त ओजो॒ वा इन्द्र॒ ओजो॒ विष्णुरो॒जः क्ष॒त्रमो॒जः
प॒ञ्चद॒शः (१७)

ओजं॑ ए॒वोत्तर॑तो ध॒त्ते तस्मा॑दुत्तरतोभिप्रया॒यी ज॑यति॒ वसू॑नां
भा॒गोऽसीति॑ पुरस्ता॒दुप॑ दधाति यज्ञ॒मुखं वै वस॑वो य॒ज्ञमु॒खं
रु॒द्रा य॒ज्ञमु॒खं च॑तुर्वि॒ंशो य॒ज्ञमु॒खमे॒व पुरस्ता॑द्वि या॒तय॑त्यादि॒त्यानां॑
भा॒गोऽसीति॑ दक्षिणतोऽन्नं॒ वा आ॑दि॒त्या अन्नं॑ म॒रुतोऽन्नं॑ गर्भा॒
अन्नं॑ प॒ञ्चवि॒ंशोऽन्नमे॒व दक्षिण॑तो ध॒त्ते तस्मा॑द्दक्षिणे॒नान्नम॑द्यते॒
ऽदित्यै॑ भा॒गः (१८)

अ॒सीति॑ प॒श्चात्प्रति॑ष्ठा वा अ॒दितिः॑ प्रति॒ष्ठा पू॒षा प्र॑ति॒ष्ठा त्रि॑ण॒वः
प्रति॑ष्ठित्यै दे॒वस्य॑ स॒वितु॑र्भा॒गोऽसीत्युत्तर॑तो ब्र॒ह्म वै दे॒वः स॑वि॒ता ब्र॒ह्म
बृ॒हस्प॑तिर्ब्र॒ह्म च॑तुष्टो॒मो ब्र॑ह्मवर्च॒समे॒वोत्तर॑तो ध॒त्ते तस्मा॑दुत्तरोऽर्धो॑
ब्र॒ह्मवर्च॑सि॒तरः सा॑वि॒त्रव॑ती भवति॒ प्रसू॑त्यै तस्मा॑द्वा॒ह्मणा॑ना॒मुदी॑ची
स॒निः प्र॑सू॒ता ध॒र्त्रश्च॑तुष्टो॒म इति॑ पुरस्ता॒दुप॑ दधाति यज्ञ॒मुखं वै
ध॒र्त्रः (१९)

य॒ज्ञमु॒खं च॑तुष्टो॒मो य॒ज्ञमु॒खमे॒व पुरस्ता॑द्वि या॒तय॑ति
या॒वा॒नां भा॒गोऽसीति॑ दक्षिणतो मा॒सा वै या॒वा अ॑र्धमा॒सा
अ॒या॒वास्तस्मा॑द्दक्षिणावृ॒तो मा॒सा अन्नं॑ वै या॒वा अन्नं॑ प्र॒जा अन्नमे॒व
दक्षिण॑तो ध॒त्ते तस्मा॑द्दक्षिणे॒नान्नम॑द्यत ऋ॒भूणां॑ भा॒गोऽसीति॑
प॒श्चात् प्रति॑ष्ठित्यै वि॒वर्तो॑ऽष्टाच॒त्वारि॑ंश इत्युत्तर॑तोऽनयो॑र्लो॒कयोः॑

सवीर्यत्वाय तस्मादिमौ लोकौ समावद्दीर्यौ (२०)

यस्य मुख्यवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्य एव भवत्यास्य मुख्यो जायते यस्यान्नवतीर्दक्षिणतोऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्य प्रतिष्ठावतीः पश्चात्प्रत्येव तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत ओजस्व्येव भवत्यास्यौजस्वी जायतेऽर्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छ्रुं यदेषा विधा (२१)

विधीयतेऽर्क एव तद्वर्कमनु वि धीयतेऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्यैषा विधा विधीयते य उ चैनामेवं वेद सृष्टीरुप दधाति यथासृष्टमेवाव रुन्धे न वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा एता व्युष्टीरपश्यन्ता उपादधत् ततो वा इदं व्यौच्छद्यस्यैता उपधीयन्ते व्यैवास्मा उच्छृत्यथो तम एवाप हते॥ (२२)

वै जनित्रं पञ्चदशोऽदित्यै भागो वै ध्रुवः समावद्दीर्यौ विधा ततो वा इदं चतुर्दश च॥—[४]

अग्नें जातान्म णुदा नः सपन्नानिति पुरस्तादुप दधाति जातानेव भ्रातृव्यान्म णुदते सहसा जातानिति पश्चाज्जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते चतुश्चत्वारिंशः स्तोम इति दक्षिणतो ब्रह्मवर्चसं वै चतुश्चत्वारिंशो ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतो धत्ते तस्मादक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः षोडशः स्तोम इत्युत्तरत ओजो वै षोडश ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मात् (२३)

उत्तरतोभिप्रयायी जयति वज्रो वै चतुश्चत्वारिंशो वज्रः

षोडशो यदेते इष्टंके उपदधाति जाताश्चैव जनिष्यमाणाश्च
 भ्रातृव्यान्प्रणुद्य वज्रमनु प्र हरति स्तृत्यै पुरीषवतीं मध्य
 उप दधाति पुरीषं वै मध्यमात्मनः सात्मानमेवाग्निं चिनुते
 सात्मा मुष्मिल्लोके भवति य एवं वेदेता वा असपत्ना नामेष्टका
 यस्यैता उपधीयन्ते (२४)

नास्य सपत्नो भवति पशुर्वा एष यदग्निर्विराज
 उत्तमायां चित्यामुप दधाति विराजमेवोत्तमां पशुषु दधाति
 तस्मात्पशुमानुत्तमां वाचं वदति दशदशोप दधाति सवीर्य-
 त्वायाक्ष्णयोप दधाति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
 प्रतिष्ठित्यै यानि वै छन्दांसि सुवर्ग्याण्यासन्तैर्देवाः सुवर्ग
 लोकमायन्तेनर्षयः (२५)

अश्राम्यन्ते तपोऽतप्यन्त तानि तपसापश्यन्तेभ्य एता इष्टका
 निरमिमतेवश्छन्दो वरिवश्छन्द इति ता उपादधत ताभिर्वै ते सुवर्ग
 लोकमायन् यदेता इष्टका उपदधाति यान्येव छन्दांसि सुवर्ग्याणि
 तैरेव यजमानः सुवर्ग लोकमेति यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत
 ताः स्तोमभागेरेवासृजत यत् (२६)

स्तोमभागा उपदधाति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
 बृहस्पतिर्वा एतद्यज्ञस्य तेजः समभरद्यथस्तोमभागा यथस्तोमभागा
 उपदधाति सतैजसमेवाग्निं चिनुते बृहस्पतिर्वा एतां यज्ञस्य
 प्रतिष्ठामपश्यद्यथस्तोमभागा यथस्तोमभागा उपदधाति यज्ञस्य

प्रतिष्ठित्यै सप्तसप्तोपं दधाति सवीर्यत्वाय तिस्रो मध्ये
प्रतिष्ठित्यै॥ (२७)

उत्तरतो धत्ते तस्मादुपधीयन्त ऋषयोऽसृजत यत् त्रिचत्वारिंशच्च॥ [५]

रश्मिरित्येवाऽऽदित्यमसृजत प्रेतिरिति धर्ममन्वितिरिति
दिवः सन्धिरित्यन्तरिक्षं प्रतिधिरिति पृथिवीं विष्टम्भ
इति वृष्टिं प्रवेत्यहरनुवेति रात्रिमुशिगिति वसून्प्रकेत इति
रुद्रान्सुदीतिरित्यादित्यानोज इति पितृस्तन्तुरिति प्रजाः
पृतनाषाडिति पशून्नेवदित्योषधीरभिजिदसि युक्तग्रावा (२८)

इन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्येव दक्षिणतो वज्रं पर्यौहद्भिजित्यै ताः
प्रजा अपंप्राणा असृजत तास्वधिपतिरसीत्येव प्राणमदधाद्यन्तेत्यपान
सः सर्प इति चक्षुर्वयोधा इति श्रोत्रन्ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः
पश्यन्तीः शृण्वतीर्न मिथुनी अभवन्तासु त्रिवृदसीत्येव
मिथुनमदधात्ताः प्रजा मिथुनी (२९)

भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः सः रोहोऽसि नीरोहोऽसीत्येव
प्राजनयत्ताः प्रजाः प्रजाता न प्रत्यतिष्ठन्ता वसुकोऽसि वेषश्रिरसि
वस्यष्टिरसीत्येवैषु लोकेषु प्रत्यस्थापयद्यदाह वसुकोऽसि
वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीति प्रजा एव प्रजाता एषु लोकेषु
प्रतिष्ठापयति सात्मान्तरिक्षं रोहति सप्राणोऽमुष्मिल्लोके प्रति
तिष्ठत्यव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति य एवं वेद॥ (३०)

युक्तग्रांवा प्रजा मिथुन्यन्तरिक्षं द्वादश च॥ [६]

ना॒क॒स॒द्भिर्वै दे॒वाः सु॒व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्तन्ना॑क॒सदा॑ ना॒क॒सत्त्वं
यन्ना॑क॒सद॑ उप॒दधा॑ति ना॒क॒स॒द्भिरे॒व तद्य॑ज॒मानः सु॒व॒र्गं लो॒कमे॑ति
सु॒व॒र्गो वै लो॒को ना॒को यस्यै॒ता उप॑धी॒यन्ते नास्मा॑ अ॒कं भ॑वति
यज॑मानाय॒तनं॑ वै ना॒क॒सदो॑ यन्ना॑क॒सद॑ उप॒दधा॑त्या॒यत॑नमे॒व
तद्य॑ज॒मानः कुरु॑ते पृ॒ष्ठानां॑ वा ए॒तत्तेजः॑ सम्भृ॒तं यन्ना॑क॒सदो॑
यन्ना॑क॒सदः॑ (३१)

उ॒प॒दधा॑ति पृ॒ष्ठाना॑मे॒व तेजो॑ऽव॒ रुन्धे॑ प॒ञ्च॒चोडा॑ उप॑
दधा॒त्यप्स॒रसं॑ ए॒वैन॑मे॒ता भू॒ता अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क उप॑ शे॒रेऽथो॑
तनू॒पा॒नी॒रे॒वैता॑ यज॑मानस्य॒ यं द्वि॒ष्या॒त्तमु॑प॒दध॑द्वा॒येदे॒ताभ्य॑ ए॒वैन॑
दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्चति ता॒जगा॑र्तिमा॒र्च्छत्यु॑त्तरा ना॒क॒स॒द्भ्य उप॑ दधाति
यथा॑ जा॒यामा॑नीयं गृ॒हेषु॑ निषा॒दय॑ति ता॒दृगे॒व तत् (३२)

प॒श्चात्प्रा॑चीमु॒त्तमा॑मुप॑ दधाति तस्मा॑त्प॒श्चात्प्रा॑ची प॒त्यन्वा॑स्ते
स्व॒यमा॑तृ॒ण्णां च॑ वि॒कर्णी॑ चो॒त्तमे॑ उप॑ दधाति प्रा॒णो वै
स्व॒यमा॑तृ॒ण्णायु॑र्वि॒कर्णी॑ प्रा॒णं चै॒वायु॑श्च प्रा॒णाना॑मु॒त्तमौ॑ ध॒त्ते
तस्मा॑त्प्रा॒णश्चायु॑श्च प्रा॒णाना॑मु॒त्तमौ॑ ना॒न्यामु॑त्तरा॒मिष्ट॑का॒मुप॑
दध्या॒द्यद॑न्यामु॒त्तरा॑मिष्ट॑का॒मुप॑दध्यात्प॒शूना॑म् (३३)

च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णं चायु॑श्चापि॑ दध्या॒त्तस्मा॑न्ना॒न्योत्त॑रेष्ट॒कोप॑धेय
स्व॒यमा॑तृ॒ण्णामु॑प॑ दधात्य॒सौ वै स्व॑यमा॒तृ॒ण्णामू॑मे॒वोप॑ ध॒त्तेऽश्व॑मुप॑

घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः प्रजा-
पतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृणा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो
सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या एषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्विकर्णी
यद्विकर्णीमुपदधाति देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत उत्तरत उप
दधाति तस्मादुत्तरत उपचारोऽग्निर्वायुमती भवति समिद्धौ॥ (३४)

सम्भृतं यन्नाकसदो यन्नाकसदस्तत्पशूनामेषां वै द्वाविंशतिश्च॥ [७]

छन्दांस्युप दधाति पशवो वै छन्दांसि पशूनेवाव रुन्धे
छन्दांसि वै देवानां वामं पशवो वाममेव पशूनव रुन्ध एतां ह
वै यज्ञसेनश्चैत्रियायणश्चितिं विदां चकार तया वै स पशूनवारुन्ध
यदेतामुपदधाति पशूनेवाव रुन्धे गायत्रीः पुरस्तादुप दधाति तेजो
वै गायत्री तेज एव (३५)

मुखतो धत्ते मूर्धन्वतीर्भवन्ति मूर्धानमेवैनं समानानां करोति
त्रिष्टुभ उप दधातीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियमेव मध्यतो धत्ते जगतीरुप
दधाति जागता वै पशवः पशूनेवाव रुन्धेऽनुष्टुभ उप दधाति
प्राणा वा अनुष्टुप्प्राणानामुत्सृष्ट्यै बृहतीरुष्णिहाः पङ्कीरक्षरपङ्कीरिति
विषुरूपाणि छन्दांस्युप दधाति विषुरूपा वै पशवः पशवः (३६)

छन्दांसि विषुरूपानेव पशूनव रुन्धे विषुरूपमस्य गृहे
दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेदातिच्छन्दसमुप
दधात्यतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दांसि सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिश्चिनुते

वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसमुपदधाति
वर्ष्मैवैनं समा नानां करोति द्विपदा उप दधाति द्विपाद्यजमानः
प्रतिष्ठित्यै॥ (३७)

तेज एव पशवः पशवो यजमान एकञ्च॥ [८]

सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यत्सयुजो नोपदध्याद्देवता
अस्याग्निं वृञ्जीरन् यत्सयुजं उपदधात्यात्मनैवैनं सयुजं चिनुते
नाग्निना व्यृध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः सन्तत एवमेवैताभिर्ऋग्निः
सन्ततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ता अमूः कृत्तिका अभवन्
यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव (३८)

लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका उप
दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका देवपुरा
देवपुरा एव प्र विंशति नार्तिमार्च्छत्यग्निं चिक्यानो विश्वज्योतिष
उप दधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः कुरुतेऽथो प्राणानेवैता
यजमानस्य दाधत्येता वै देवताः सुवर्ग्यास्ता एवान्वारभ्य सुवर्गं
लोकमेति॥ (३९)

सुवर्गमेव ता एव चत्वारि च॥ [९]

वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवाव रुन्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं
वर्षेदनुपरिहारं सादयति तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति
पुरोवात्सनिर्सीत्याहैतद्वै वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टिमव रुन्धे

संयानीभिर्वै देवा इमाँल्लोकान्ध्समयुस्तध्संयानीनां संयानित्वं
यध्संयानीरुपदधाति यथाप्सु नवा संयात्येवम् (४०)

एवैताभिर्यजमान इमाँल्लोकान्ध्सं याति प्लवो वा एषो-
ऽग्नेर्यध्संयानीर्यध्संयानीरुपदधाति प्लवमेवैतमग्नय उपं दधात्युत
यस्यैतासूपहितास्वापोऽग्निः हरन्त्यहंत एवास्याग्निरादित्येष्टका
उपं दधात्यादित्या वा एतं भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलं भूत्यै सन्भूतिं
न प्राप्नोत्यादित्याः (४१)

एवैनं भूतिं गमयन्त्यसौ वा एतस्यादित्यो रुचमा दत्ते यो-
ऽग्निं चित्वा न रोचते यदादित्येष्टका उपदधात्यसावेवास्मिन्नादित्यो
रुचं दधाति यथासौ देवानां रोचत एवमेवैष मनुष्याणां रोचते
घृतेष्टका उपं दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद् घृतं प्रियेणैवेनं
धाम्ना समर्धयति (४२)

अथो तेजसानुपरिहारं सादयत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो
दधाति प्रजापतिरग्निमचिनुत स यशसा व्यार्ध्यत स एता यशोदा
अपश्यन्ता उपाधत्त ताभिर्वै स यश आत्मन्नधत्त यद्यशोदा
उपदधाति यश एव ताभिर्यजमान आत्मन्धत्ते पञ्चोपं दधाति
पाङ्क्तुः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन् यशो दधाति॥ (४३)

एवं प्राप्नोत्यादित्या अर्धयत्येकान्नपञ्चाशच्च॥ [१०]

देवासुराः संयन्ता आसन्कनीयांसो देवा आसन्भूयांसो-
ऽसुरास्ते देवा एता इष्टका अपश्यन्ता उपाधत्त भूयस्कृदसीत्येव

भूयाः॑ सोऽभवन्वनस्पतिभिरोषधीभिर्वरिवस्कृदसीतीमामजयन्प्राच्यसि
प्राचीं दिशमजयन्नूर्ध्वासीत्यमूमजयन्नन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे
सीदेत्यन्तरिक्षमजयन्ततो देवा अभवन् (४४)

परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाल्लोकाञ्जयति
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि श्येनसदसीत्याहेतद्वा
अग्ने रूपं रूपेणैवाग्निमव रुन्धे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत आयुष्या
उप दधात्यायुरेव (४५)

अस्मिन्दधात्यग्ने यत्ते परं हन्नामेत्याहेतद्वा अग्नेः प्रियं धाम
प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहि स रभावहा इत्याह व्यैवैनेन
परि धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्र इत्याहेष वा अग्निः पाञ्चजन्यो यः
पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या उप दधात्येतद्वा ऋतूनां प्रियं धाम
यदृतव्या ऋतूनामेव प्रियं धामाव रुन्धे सुमेक इत्याह संवत्सरो
वै सुमेकः संवत्सरस्यैव प्रियं धामोपाप्नोति॥ (४६)

अभवन्नायुरेवर्तव्या उप षड्विंशतिश्च॥ [११]

प्रजापतेरक्ष्यंश्चयत्तत्परापतत्तदश्वोऽभवद्यदश्वयत्तदश्वस्याश्वत्वन्त
अश्वमेधेनैव प्रत्यदधुरेष वै प्रजापतिः सर्वं करोति योऽश्वमेधेन
यजते सर्व एव भवति सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः सर्वस्य
भेषजं सर्वं वा एतेन पाप्मानं देवा अन्तरन्नपि वा एतेन

ब्रह्महत्यामंतरन्त्सर्वं पाप्मानम् (४७)

तरति तरति ब्रह्महत्यां योऽश्वमेधेन यजते य उ चैनमेवं
वेदोत्तरं वै तत्प्रजापतेरक्ष्यं श्वयत्तस्मादश्वस्योत्तरतोऽवं द्यन्ति
दक्षिणतोऽन्येषां पशूनाम्वैतसः कटो भवत्यप्सु योनिर्वा अश्वो-
ऽप्सुजो वैतसः स्व एवैनं योनौ प्रतिष्ठापयति चतुष्टोमः
स्तोमो भवति सरङ्गु वा अश्वस्य सक्थ्यावृहत्तद्देवाश्चतुष्टोमेनैव
प्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोमः स्तोमो भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय॥ (४८)

सर्वं पाप्मानमवृहद्द्वादश च॥ [१२]

उत्सन्नयज्ञ इन्द्राग्नी देवा वा अक्षण्यास्तोमीयां अग्नेर्भागोऽस्यग्नें जातान्श्मिरिति नाकसद्विश्वन्दांसि

सर्वाभ्यो वृष्टिसनीर्देवासुराः कर्नीयांसः प्रजापतेरक्षि द्वादश॥१२॥

उत्सन्नयज्ञो देवा वै यस्य मुख्यवतीर्नाकसद्विरेवैताभिर्गृष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥

उत्सन्नयज्ञः सर्वत्वाय॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चम्काण्डे तृतीयः प्रश्नः

समाप्तः॥५-३॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

दे॒वा॒सुराः संय॑त्ता आस॒न्ते न व्य॑जयन्त॒ स ए॒ता
इन्द्र॑स्त॒नूर॑पश्य॒त्ता उपा॑धत्त॒ ताभि॑र्वै स त॒नुव॑मिन्द्रि॒यं वी॑र्यमा॒त्मन्न॑धत्त॒
ततो॑ दे॒वा अभ॑वन्परा॒सुरा॒ यदिन्द्र॑त॒नूरु॑प॒दधा॑ति त॒नुव॑मे॒व
ताभि॑रिन्द्रि॒यं वी॑र्यं यज॑मान आ॒त्मन्ध॑त्तेऽथो सेन्द्र॑मे॒वाग्नि॑ः सत॑नं
चिनु॑ते भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यः (१)

भ॒वति॒ य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्राम॒त्तम॑व॒रुधं॒ नाश॑कृ॒वन्त
ए॒ता य॑ज्ञत॒नूर॑पश्य॒न्ता उपा॑दधत् ताभि॑र्वै ते य॒ज्ञमवा॑रुन्धत्
यद्य॑ज्ञत॒नूरु॑प॒दधा॑ति य॒ज्ञमे॒व ताभि॑र्यज॑मानोऽव॒ रुन्धे॒ त्रय॑स्त्रि॑ः शत॑मुप॒
दधा॑ति त्रय॑स्त्रि॑ः श॒द्वे दे॒वता॑ दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रुन्धेऽथो सा॒त्मान॑मे॒वाग्नि॑ः
सत॑नं चिनु॑ते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के (२)

भ॒वति॒ य ए॒वं वेद॑ ज्योति॑ष्मतीरुप॒ दधा॑ति ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधात्ये॒
अ॒ग्निश्चितो॑ ज्व॑लति॒ ताभि॑रे॒वैन॑ः॒ समि॑न्द्र उ॒भयो॑रस्मे
लो॒कयो॑ज्योति॑र्भवति॒ नक्ष॑त्रेष्ट॒का उप॑ दधात्ये॒तानि॒ वै दि॒वो
ज्योती॑ःषि॒ तान्ये॒वाव॑ रुन्धे सु॒कृतां॑ वा ए॒तानि॒ ज्योती॑ःषि॒
यन्नक्ष॑त्राणि॒ तान्ये॒वाप्रो॑त्यथो॒ अनू॑का॒शमे॒वैतानि॑ (३)

ज्योती॑ःषि कुरुते सु॒वर्ग॑स्य॒ लोक॑स्यानु॒ख्यात्यै॒ यत्स॑ः स्पृ॒ष्टा
उप॑द॒ध्याद्वृ॑ष्ट्यै॒ लोक॑मपि॒ दध्या॑दव॒र्षुकः॒ पर्जन्यः॑ स्या॒दस॑ः स्पृ॒ष्टा

उप॑ दधाति॒ वृष्ट्या॑ ए॒व लो॒कं के॑रोति॒ वर्षु॑कः पु॒र्जन्यो॑ भवति
 पु॒रस्ता॑दन्याः प्र॒तीची॑रुपं दधाति पु॒श्चाद॑न्याः प्राची॒स्तस्मात्प्रा॑चीनानि
 च प्र॒तीची॑नानि च नक्ष॑त्राण्या वर्तन्ते॥ (४)

भ्रातृव्यो लोक एवैतान्येकचत्वारिंशच्च॥ [१]

ऋ॒त॒व्या उप॑ दधात्यृ॒तूनां क्लृ॑त्यै द्वि॒द्वमुप॑ दधाति॒
 तस्मा॑द्वि॒द्वमृ॒तवोऽधृ॑तेव वा ए॒षा यन्म॑ध्य॒मा चि॒तिर॒न्तरि॑क्षमिव वा
 ए॒षा द्वि॒द्वम॒न्यासु॑ चि॒तीषू॑पं दधाति॒ चत॑स्रो मध्ये धृ॒त्या अन्तः॑श्लेषणं
 वा ए॒ताश्चि॒तीनां॑ यदृ॒त॒व्या यदृ॒त॒व्या उप॑दधाति॒ चि॒तीनां॑ विधृ॒त्या
 अव॑का॒मनू॑पं दधात्येषा वा अ॒ग्रेयो॑निः स॒योनि॑म् (५)

ए॒वाग्निं॑ चि॒नुत उ॒वाच॑ ह वि॒श्वामि॒त्रोऽद॑दि॒त्स ब्र॒ह्म॒णान्नं॑ यस्यै॒ता
 उप॑धी॒यान्तै॑ य उ॒ चैना॑ ए॒वं वेद॑दिति॒ संव॑त्स॒रो वा ए॒तं प्र॑ति॒ष्ठायै॑
 नुद॑ते योऽग्निं॑ चि॒त्वा न प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति पञ्च पूर्वा॒श्चित॑यो भव॒न्त्यथ॑
 ष॒ष्ठीं चि॒तिं चि॒नुते॑ षड्वा ऋ॒तवः॑ संव॑त्स॒र ऋ॒तुष्वे॒व संव॑त्स॒रे प्र॑ति॒
 तिष्ठ॑त्ये॒ता वै (६)

अधि॑प॒त्नीर्नामे॑ष्ट॒का यस्यै॒ता उप॑धी॒यन्तेऽधि॑पतिरे॒व संमा॑नानां
 भव॑ति॒ यं द्वि॒ष्यात्तमु॑प॒दध॑द्वायेदे॒ताभ्य॑ ए॒वेन॑ दे॒वता॑भ्य॒ आ
 वृ॑श्चति॒ ताज॑गार्ति॒मार्च्छ॑त्यङ्गि॒रसः॑ सुव॒र्गं लो॒कं यन्तो॑ या य॒ज्ञस्य॑
 निष्कृ॑ति॒रासी॑त्तामृषि॒भ्यः प्र॒त्यौह॑न् तद्धि॒रण्य॑मभव॒द्यद्धि॑रण्यश॒ल्कैः
 प्रो॒क्षति॑ य॒ज्ञस्य॑ निष्कृ॑त्या अथो भेष॒जमे॒वास्मै॑ करोति (७)

अथो रूपेणैवैनं॑ समर्धयत्यथो हिरण्यज्योतिषैव सुवर्गं
लोकमेति साहस्रवता प्रोक्षति साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यां
इमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्त्वित्याह धेनूरेवैनाः कुरुते ता एनं
कामदुघां अमुत्रामुष्मिल्लोक उप तिष्ठन्ते॥ (८)

सयोनमेता वै करोत्येकान्नचत्वारिंशच्च॥ [२]

रुद्रो वा एष यदग्निः स एतरहिं जातो यरहिं सर्वश्चितः स यथा
वत्सो जातः स्तनं प्रेप्सत्येवं वा एष एतरहिं भागधेयं प्रेप्सति
तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं
जुहोति भागधेयेनैवैनं॑ शमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न यजमानो
यद्राम्याणां पशूनाम् (९)

पयसा जुहुयाद्राम्यान्पशूञ्छुचार्पयेद्यदारण्यानामारण्याञ्जर्तिलयव
वा जुहुयाद्रवीधुकयवाग्वा वा न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानथो
खल्वाहुरनाहुतिर्वै जर्तिलांश्च गवीधुकाश्चेत्यजक्षीरेण जुहोत्याग्नेयी
वा एषा यदजाहुत्यैव जुहोति न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति
नारण्यानङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तः (१०)

अजायां घर्मं प्राप्सिंश्चन्त्सा शोचन्ती पूर्णं पराजिहीत सो ३-
ऽर्कोऽभवत्तदर्कस्यार्कत्वमर्कपूर्णं जुहोति सयोनित्वायोदङ्घ्रिष्ठञ्जुहोत्ये
वै रुद्रस्य दिग्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते चरमायामिष्टकायां

जुहोत्यन्त॒त ए॒व रु॒द्रं नि॒रव॑दयते त्रेधाविभु॒क्तं जु॑होति॒ त्रयं॑ इ॒मे
लो॒का इ॒माने॒व लो॒कांश्च॑स॒माव॑द्दी॒र्यान्क॑रो॒तीय॑त्य॒ग्रे जु॑होति (११)

अथे॒यत्यथे॑यति॒ त्रयं॑ इ॒मे लो॒का ए॒भ्य ए॒वैनं॑ लो॒केभ्यः॑
शम॑यति॒ तिस्र॑ उत्त॒रा आ॑हु॒तीर्जु॑होति॒ षट्थ॑स॒म्पद्य॑न्ते षड्वा ऋ॒तव॑
ऋ॒तुभि॑रे॒वैनं॑ शम॑यति॒ यद॑नुपरि॒क्रामं॑ जुहु॒याद॑न्तरवचा॒रिणं॑
रु॒द्रं कुर्या॑दथो॒ खल्वा॑हुः कस्यां॒ वाहं॑ दि॒शि रु॒द्रः कस्यां॑
वेत्य॑नुपरि॒क्राम॑मे॒व हो॑त॒व्यम॑परि॒वर्ग॑मे॒वैनं॑ शम॑यति (१२)

ए॒ता वै दे॒वताः॑ सु॒वर्ग्या॑ या उ॒त्त॒मास्ता॑ यज॑मानं॒ वाच॑यति॒
ताभि॑रे॒वैनं॑ सु॒वर्गं॑ लो॒कं ग॑मयति॒ यं द्वि॒ष्यात्त॑स्य॒ सञ्चरे॑ प॒शूनां॑
न्य॑स्येद्यः प्रथ॒मः प॒शुर॑भि॒तिष्ठ॑ति॒ स आ॒र्तिमा॑र्च्छति॥ (१३)

पशूनां यन्तोऽग्रे जुहोत्यपरिवर्गमेवैनं शमयति त्रिंशच्च॥ [३]

अश्म॒न्नूर्ज॑मिति॒ परि॑ षिञ्चति॒ मा॒र्जय॑त्ये॒वैन॑मथो॒ तर्प॑यत्ये॒व स
ए॒नं तृ॒प्तोऽक्षु॑ध्यन्नशोचन्नमुष्मि॑ल्लो॒क उप॑ तिष्ठते॒ तृप्य॑ति प्र॒जया॑
प॒शुभि॑र्य॒ एवं वेद॑ तां न॒ इष॑मूर्जं॒ धत्त॑ मरुतः स॒ररा॑णा इत्या॒हान्नं॑
वा ऊ॒र्गन्न॑ म॒रुतोऽन्न॑मे॒वाव॑ रु॒न्धेऽश्म॑स्ते॒ क्षुद॑मुं ते॒ शुक् (१४)

ऋ॒च्छ॒तु यं द्वि॒ष्म इत्या॑ह॒ यमे॒व द्वेष्टि॑ तम॑स्य॒ क्षुधा॑ च॒ शुचा॑
चा॒र्पय॑ति॒ त्रिः प॑रिषिञ्चन्प॑र्येति॒ त्रिवृ॑द्वा अ॒ग्निर्या॑वाने॒वाग्नि॑स्तस्य॒ शुचं॑
शम॑यति॒ त्रिः पुनः॑ प॑र्येति॒ षट्थ॑सं प॒द्यन्ते॑ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वास्य॑

शुचः॑ शमयत्यपां॑ वा एतत्पुष्पं॑ यद्वेतसोऽपाम् (१५)

शरोऽवका वेतसशाखया चावकाभिश्च वि कर्षत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचः॑ शमयति यो वा अग्निं चितं प्रथमः पशुरधिक्रामतीश्वरो वै तः शुचा प्रदहो मण्डूकैर्न वि कर्षत्येष वै पशूनामनुपजीवनीयो न वा एष ग्राम्येषु पशुषु हितो नारण्येषु तमेव शुचार्यत्यष्टाभिर्वि कर्षति (१६)

अष्टाक्षरा गायत्री गायत्रौऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचः॑ शमयति पावकवतीभिरन्नं वै पावकोऽन्नैर्नैवास्य शुचः॑ शमयति मृत्युर्वा एष यदग्निर्ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं कार्ष्णीं उपानहावुपं मुञ्चते ब्रह्मणैव मृत्योरन्तर्धत्तेऽन्तर्मृत्योर्धत्तेऽन्तर्न्नाद्यादित्याहुरन्यामुपमुञ्चतेऽन्यां नान्तः (१७)

एव मृत्योर्धत्तेऽवान्नाद्यः॑ रुन्धे नमस्ते हरसे शोचिष इत्याह नमस्कृत्य हि वसीयाः समुपचरन्त्यन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतय इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य शुचार्यति पावको अस्मभ्यः शिवो भवेत्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव रुन्धे द्वाभ्यामधि क्रामति प्रतिष्ठित्या अपस्यवतीभ्याः॑ शान्त्यै॥ (१८)

शुर्वेतसोऽपामष्टाभिर्विकर्षति नान्तरेकान्नपञ्चाशच्च॥ [४]

नृषदे वडिति व्याघारयति पङ्क्याहुत्या यज्ञमुखमा रभतेऽक्षण्या व्याघारयति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै

यद्वषट्कुर्याद्यातया॑मास्य वषट्कारः स्याद्यन्न वषट्कुर्याद्रक्षा॑सि यज्ञ॑
ह॑न्युर्वडित्या॑ह प॒रोक्ष॑मेव वषट्करोति॑ नास्य या॒तया॑मा वषट्कारो
भव॑ति न यज्ञ॑ रक्षा॑सि घ्नन्ति हुतादो॒ वा अ॒न्ये दे॒वाः (१९)

अहुतादोऽन्ये तानग्निचिदेवोभया॑न्प्रीणाति॒ ये दे॒वा दे॒वाना॒मिति॑
द॒ध्रा म॑धुमिश्रेणावो॑क्षति हुताद॑श्चैव दे॒वान॑हुताद॑श्च यज॑मानः प्रीणाति॒
ते यज॑मानं प्रीणन्ति द॒ध्रैव हुतादः॑ प्रीणाति॒ मधु॑षाहुतादो॑ ग्राम्यं वा
ए॒तदन्नं॑ यद्व॒ध्या॑रण्यं मधु॒ यद्व॒ध्रा म॑धुमिश्रेणावो॑क्षत्युभय॒स्याव॑रुद्धौ
गु॒मुष्टि॑नावो॑क्षति प्राजाप॒त्यः (२०)

वै गु॒मुष्टिः संयो॑नि॒त्वाय॒ द्वाभ्यां॑ प्र॒तिष्ठि॑त्या अनुपरि॒चार॒मवो॑क्षत्यप॒
वि वा ए॒ष प्रा॒णैः प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र॒ऋध्य॑ते योऽग्निं चि॒न्वन्न॑धिक्राम॑ति
प्राण॑दा अ॒पान॑दा इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वाऽऽत्म॑न्ध॒त्ते वर्चो॑दा व॒रिवो॑दा
इत्या॑ह प्र॒जा वै वर्चः॑ प॒शवो॑ व॒रिवः॑ प्र॒जामे॒व प॒शूना॒त्मन्ध॑त्त इन्द्रो॑
वृ॒त्रम॑ह॒न्तं वृ॒त्रः (२१)

ह॒तः षोड॑शभि॒र्भोगै॑र॒सिना॑त्स ए॒ताम॒ग्नये॑ऽनी॒कव॑त्
आहु॑तिमपश्य॒त्ताम॑ जुहो॒त्तस्या॒ग्निरनी॑कवा॒न्धस्वेन॑ भाग॒धेये॑न प्री॒तः
षोड॑श॒धा वृ॒त्रस्य॑ भो॒गानप्य॑दह॒द्वैश्व॑कर्म॒णेन॑ पा॒प्मनो॑ निर॑मुच्य॒त्
यद॒ग्नये॑ऽनी॒कव॑त् आहु॑तिं जुहो॒त्यग्नि॑रे॒वास्या॑नी॒कवा॒न्धस्वेन॑
भाग॒धेये॑न प्री॒तः पा॒प्मान॑मपि॒ दह॑ति वैश्वकर्म॒णेन॑ पा॒प्मनो॑
नि॒र्मुच्य॑ते यं का॒मये॑त चि॒रं पा॒प्मनः॑ (२२)

निर्मुच्येतेत्येकैकं तस्य जुहुयाच्चिरमेव पाप्मनो निर्मुच्यते
 यं कामयेत ताजक्पाप्मनो निर्मुच्येतेति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य
 जुहुयात्ताजगेव पाप्मनो निर्मुच्यतेऽथो खलु नानैव सूक्ताभ्यां
 जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिष्ठित्यै॥ (२३)

देवाः प्राजापत्यो वृत्रश्चिरं पाप्मनश्चत्वारिंशच्च॥—————[५]

उदेनमुत्तरां नयेति समिध आ दधाति यथा जनं यतेश्वसं
 करोति तादृगेव तत्तिस्त्र आ दधाति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै
 भागधेयं करोत्यौदुम्बरीर्भवन्त्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि
 दधात्युदु त्वा विश्वे देवा इत्याह प्राणा वै विश्वे देवाः प्राणैः (२४)

एवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं
 चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति पश्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु
 देवीरित्याह दिशो ह्येषोऽनु प्रच्यवतेऽपामंतिं दुर्मतिं बाधमाना
 इत्याह रक्षसामपहत्यै रायस्पोषे यज्ञपंतिमाभजन्तीरित्याह पशवो
 वै रायस्पोषः (२५)

पशूनेवाव रुन्धे षड्विहरति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं
 हरति द्वे परिगृह्यवती भवतो रक्षसामपहत्यै सूर्यरश्मिरुहरिकेशः
 पुरस्तादित्याह प्रसूत्यै ततः पावका आशिषो नो जुषन्तामित्याहान्नं
 वै पावकोऽन्नमेवाव रुन्धे देवासुराः संयंता आसन्ते देवा

एतदप्रतिरथमपश्यन्तेन वै तैऽप्रति (२६)

असुरानजयन्तदप्रतिरथस्याप्रतिरथत्वं यदप्रतिरथं
द्वितीयो होतान्वाहाप्रत्येव तेन यजमानो भ्रातृव्याञ्जयत्यथो
अनभिजितमेवाभि जयति दशर्चं भवति दशाक्षरा विराड्विराजेमौ
लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अथो दशाक्षरा विराडन्नं
विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यसदिव वा अन्तरिक्षमन्तरिक्षमिवाग्नी

अश्मानं नि दधाति सत्त्वाय द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै विमानं एष
दिवो मध्यं आस्त इत्याह व्यैवैतया मिमीते मध्ये दिवो निहितः
पृश्निरश्मेत्याहान्नं वै पृश्न्यन्नमेवाव रुन्धे चतसृभिरा पुच्छादेति
चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेवेन्द्रं विश्वा अवीवृधन्नित्याह
वृद्धिमेवोपावर्तते वाजानां सत्पतिं पतिम् (२८)

इत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्धे सुम्रहूर्यज्ञो देवाः आ
च वक्षदित्याह प्रजा वै पशवः सुम्रं प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते
यक्षदग्निर्देवो देवाः आ च वक्षदित्याह स्वगाकृत्यै वाजस्य
मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीदित्याहासौ वा आदित्य उद्यन्तुद्ग्राभ
एष निम्रोचन्निग्राभो ब्रह्मणैवात्मानमुद्गृह्णाति ब्रह्मणा भ्रातृव्यं नि
गृह्णाति॥ (२९)

प्राणैः पोषाऽप्रत्याग्नीध्रे पतिमेष दशं च॥ [६]

प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहिं विद्वानित्याह देवलोकमेवैतयोपावर्तते
क्रमध्वमग्निना नाकमित्याहेमानेवैतया लोकान्क्रमते पृथिव्या

अहमुदन्तरिक्षमारुहमित्याहेमानेवैतयां लोकान्स्मरौहति
सुवर्यन्तो नापेक्षन्त इत्याह सुवर्गमेवैतयां लोकमेत्यग्रे प्रेहिं (३०)

प्रथमो देवयतामित्याहोभयैष्वेवैतयां देवमनुष्येषु चक्षुर्दधाति
पञ्चभिरधिं क्रामति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तेन सह
सुवर्गं लोकमेति नक्तोषासेति पुरोनुवाक्यामन्वाह प्रत्या अग्रे
सहस्राक्षेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै तस्मै ते विधेम
वाजाय स्वाहेत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव (३१)

रुन्धे दध्नः पूर्णामौदुम्बरीं स्वयमातृण्णायां जुहोत्यूर्ग्वै
दध्यूर्गुदुम्बरोऽसौ स्वयमातृण्णामुष्यामेवोर्जं दधाति तस्मादमुतो-
ऽर्वाचीमूर्जमुप जीवामस्ति सृभिः सादयति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निर-
प्रतिष्ठां गमयति प्रेद्धो अग्रे दीदिहि पुरो न इत्यौदुम्बरीमा दधात्येषा
वै सूर्मी कर्णकावत्येतयां ह स्म (३२)

वै देवा असुराणां शततरुहांस्तृहन्ति यदेतयां
समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्र हरति
स्तृत्या अछम्बद्वारं विधेम ते परमे जन्मन्नग्न इति वैकङ्कतीमा
दधाति भा एवाव रुन्धे तां सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति
शमीमयीं शान्त्या अग्निर्वा ह वा अग्निचितं दुहेऽग्निचिद्वाग्निं दुहे
ताम् (३३)

सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामित्याहैष वा अग्नेर्दोहस्तमस्य कण्वं एव

श्रायसोऽवेत्तेन ह स्मैन९ स दुहे यदेतया समिधमादधात्यग्निचिदेव
तदग्निं दुहे सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्याह सप्तैवास्य
साप्तानि प्रीणाति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः प्रजा-
पतेः (३४)

आस्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
असृजत प्रजाना९ सृष्ट्या अग्निदेवेभ्यो निलायत स दिशोऽनु
प्राविंशञ्जुह्वन्मनसा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवैनमव रुन्धे दध्ना
पुरस्ताञ्जुहोत्याज्येनोपरिष्ठात्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीचीं
दधाति द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षात् (३५)

एव वैश्वानरमव रुन्धे यत्प्रयाजानूयाजान्कुर्याद्विकस्तिः सा
यज्ञस्य दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै राष्ट्रं वै वैश्वानरो
विण्मरुतो वैश्वानर९ हुत्वा मारुताञ्जुहोति राष्ट्र एव विशमनुं
बध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्या श्रावयत्युपा९शु मारुताञ्जुहोति तस्माद्राष्ट्रं
विशमतिं वदति मारुता भवन्ति मरुतो वै देवानां विशो
देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव रुन्धे सप्त भवन्ति सप्तगणा वै
मरुतो गणश एव विशमव रुन्धे गुणेन गुणमनुद्रुत्य जुहोति
विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं करोति॥ (३६)

वसो॒र्धारा॑ जुहोति॒ वसो॑र्मे॒ धारा॑स॒दिति॒ वा ए॒षा हू॑यते घृतस्य॒
वा ए॒नमे॒षा धारा॑मुष्मि॒ल्लोके॒ पिन्व॑मानोप॒ तिष्ठ॑त॒ आज्ये॑न जुहोति॒
तेजो॒ वा आज्यं॑ तेजो॒ वसो॑र्धारा॒ तेज॑सैवास्मै॒ तेजो॑ऽव॒ रुन्धे॑ऽथो
कामा॒ वै वसो॑र्धारा॒ कामा॑ने॒वाव॑ रुन्धे॒ यं का॒मये॑त प्रा॒णान॑स्यान्नाद्यं
वि (३७)

छि॒न्द्यामि॑ति॒ वि॒ग्राहं॑ तस्य॒ जुहु॑यात्प्रा॒णाने॒वास्या॑न्नाद्यं
विच्छि॑न॒त्ति यं का॒मये॑त प्रा॒णान॑स्यान्नाद्यं॑ सं त॑नुयामि॒ति सन्त॑तां
तस्य॒ जुहु॑यात्प्रा॒णाने॒वास्या॑न्नाद्यं॑ सं त॑नोति॒ द्वाद॑श द्वाद॒शानि॑
जुहोति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ संवत्स॒रः संवत्स॑रेणैवास्मा॒ अन्न॑मव॒
रुन्धे॑ऽन्नं च॒ मेऽक्षु॑च्च म॒ इत्या॑हैतद्वै (३८)

अन्न॑स्य रूपं॑ रूपेणैवान्नमव॒ रुन्धे॑ऽग्निश्च॑ म॒ आप॑श्च म॒
इत्या॑हैषा वा अन्न॑स्य॒ योनिः॑ सयो॒न्येवा॑न्नमव॒ रुन्धे॑ऽर्धेन्द्राणि॑
जुहोति॒ देवता॑ ए॒वाव॑ रुन्धे॒ यत्सर्वे॑षाम॒र्धमिन्द्रः॑ प्रति॒ तस्मा॑दिन्द्रो॑
देवता॑नां भूयिष्ठभा॒क्तं इन्द्र॑मुत्त॑रमाहेन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्नुप॒रिष्ठा॑द्वधाति॒
यज्ञा॑युधानि॒ जुहोति॒ यज्ञः॑ (३९)

वै य॑ज्ञायुधानि॒ यज्ञ॑मे॒वाव॑ रुन्धे॑ऽथो ए॒तद्वै य॑ज्ञस्य॒ रूपं॑
रूपेणै॒व य॑ज्ञमव॒ रुन्धे॑ऽवभृथश्च॑ मे॒ स्वगा॑कारश्च॑ म॒ इत्या॑ह
स्व॒गाकृ॑त्या अ॒ग्निश्च॑ मे॒ घर्म॑श्च॒ म॒ इत्या॑हैतद्वै ब्र॒ह्मव॑र्च॒सस्य॑ रूपं॑
रूपेणै॒व ब्र॒ह्मव॑र्च॒समव॑ रुन्धे॒ ऋक्॑ मे॒ सामं॑ च म॒ इत्या॑ह (४०)

ए॒तद्वै छ॒न्दसा॑ रूपं॑ रूपेणै॒व छ॒न्दा॑स्य॒व रु॒न्धे
 गर्भा॑श्च मे व॒त्साश्च॑ म॒ इत्या॑हैतद्वै प॒शूना॑ रूपं॑ रूपेणै॒व
 प॒शून॑व रु॒न्धे क॒ल्पा॑ञ्जुहोत्य॒क्लृप्त॑स्य॒ क्लृप्त्यै॑ युग्मदयुजे जु॒होति॑
 मिथु॒न॒त्वार्यो॑त्तराव॒ती भ॑वतोऽभि॒क्रान्त्या॑ एका॑ च मे ति॒स्रश्च॑ म॒
 इत्या॑ह दे॒वछ॒न्दसं॑ वा एका॑ च ति॒स्रश्च॑ (४१)

म॒नुष्य॒छ॒न्दसं॑ चत॒स्रश्चा॒ष्टौ च॑ दे॒वछ॒न्दसं॑ चै॒व म॑नुष्य॒छ॒न्दसं॑
 चा॒व रु॒न्ध आ॑ त्रय॑स्त्रिंशतो जुहोति॒ त्रय॑स्त्रिंश॒द्वै दे॒वता॑ दे॒वता॑
 ए॒वाव॑ रु॒न्ध आ॑ष्टाच॒त्वारि॑शतो जुहोत्य॒ष्टाच॑त्वारि॒शद॑क्षरा
 जग॑ती जाग॑ताः प॒शवो॑ जग॑त्यै॒वास्मै॑ प॒शून॑व रु॒न्धे वा॒जश्च॑
 प्रस॑वश्चेति॒ द्वाद॑शं जु॒होति॑ द्वाद॑श मा॒साः सं॒वत्स॒रः सं॒वत्स॒र ए॒व
 प्र॒ति ति॑ष्ठति॥ (४२)

वि वै य॒ज्ञः सा॒मं च॑ म॒ इत्या॑ह च ति॒स्रश्चै॒कान्न॑पञ्चा॒शच्च॑॥ [८]

अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ऽपा॒क्राम॑द्वा॒ग॒धेय॑मिच्छ॒मान॑स्तं दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्नुप॑ न
 आ॒ वर्त॑स्व ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॑ सोऽब्र॑वी॒द्वरं॑ वृ॒णै म॒ह्यमे॒व वा॑जप्रस॒वीयं॑
 जुह॑वन्निति॒ तस्मा॑द॒ग्नये॑ वाजप्रस॒वीयं॑ जुह॑ति॒ यद्वा॑जप्रस॒वीयं॑
 जुहोत्य॒ग्निमे॒व तद्वा॑ग॒धेये॑न॒ सम॑र्धयत्यथो॑ अभिषे॒क ए॒वास्य॑ स
 च॑तुर्द॒शभि॑र्जुहोति स॒प्त ग्रा॒म्या ओष॑धयः स॒प्त (४३)

आ॒र॒ण्या उ॒भयी॑षाम॒वरु॑द्धा॒ अन्न॑स्यान्नस्य जुहोत्य॒न्नस्या॑न्नस्या॒वरु॑
 औदु॑म्बरेण॒ स्रुवे॑ण जुहोत्य॒ूर्वा उ॑दुम्ब॒र ऊ॒र्गन्न॑मृ॒जैवा॑स्मा॒

ऊर्जमन्नमव रुन्धेऽग्निर्वै देवानामभिषिक्तोऽग्निचिन्मनुष्याणान्तस्मादग्नि
न धावेदवरुद्धः ह्यस्यान्नमन्नमिव खलु वै वरुषं यद्धावेदन्नाद्याद्धावेदुपा

उपावर्तते नक्तोषासेति कृष्णायै श्वेतवत्सायै पयसा
जुहोत्यहैवास्मै रात्रिं प्र दापयति रात्रियाहरहोरात्रे एवास्मै प्रत्ते
काममन्नाद्यं दुहाते राष्ट्रभृतो जुहोति राष्ट्रमेवाव रुन्धे षड्विर्जुहोति
षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति भुवनस्य पत इति रथमुखे
पश्चाहुतीर्जुहोति वज्रो वै रथो वज्रेणैव दिशः (४५)

अभि जयत्यग्निचितः ह वा अमुष्मिल्लोके वातोऽभि पवते
वातनामानि जुहोत्यभ्येवैनममुष्मिल्लोके वातः पवते त्रीणि जुहोति
त्रय इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो वातमव रुन्धे समुद्रोऽसि
नभस्वानित्याहैतद्वै वातस्य रूपः रूपेणैव वातमव रुन्धेऽञ्जलिना
जुहोति न ह्येतेषामन्यथाहुतिरवकल्पते॥ (४६)

ओषधयः सुप्ताभि दिशोऽन्यथा द्वे च॥ [९]

सुवर्गाय वै लोकाय देवरथो युज्यते यत्राकृताय मनुष्यरथ एष
खलु वै देवरथो यदग्निरग्निं युनज्मि शवसा घृतेनेत्याह युनक्त्येवैनः
स एनं युक्तः सुवर्गं लोकमभि वहति यत्सर्वाभिः पञ्चभिर्युज्याद्युक्तो-
ऽस्याग्निः प्रच्युतः स्यादप्रतिष्ठिता आहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमा
अप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनेऽभि मृशति त्रिवृत् (४७)

वा अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्नि॑स्तं यु॒नक्ति॑ यथान॑सि यु॒क्त आ॑धी॒यत॑
 ए॒वमे॒व तत्प्र॑त्याहु॑तय॒स्तिष्ठ॑न्ति॒ प्रति॑ स्तोमाः॒ प्रत्यु॑क्थानि॑
 यज्ञा॑य॒ज्ञिय॑स्य स्तो॒त्रे द्वाभ्या॑म॒भि मृ॑शत्ये॒तावान् वै य॒ज्ञो
 यावा॑न॒ग्निष्टो॒मो भू॒मा त्वा अ॒स्यात॑ ऊ॒र्ध्वः क्रि॑यते॒ यावा॑ने॒व
 य॒ज्ञस्तम॑न्त॒तौऽन्वारो॑हति॒ द्वाभ्या॑ं प्र॒तिष्ठि॑त्या॒ एक॒याप्र॑स्तुतं
 भव॑त्यथ॑ (४८)

अ॒भि मृ॑शत्यु॒पैन॑मु॒त्तरो॒ य॒ज्ञो न॑म॒त्यथो॒ सन्त॑त्यै प्र वा ए॒षोऽ
 ऽस्माल्लो॒काच्च॑वते॒ योऽग्निं॑ चि॒नुते॒ न वा ए॒तस्या॑निष्ट॒क आ॑हु॒तिर॑व॒
 कल्प॑ते॒ यां वा ए॒षोऽनिष्ट॑क आ॒हुतिं॑ जु॒होति॑ स्र॒वति॑ वै सा ता॑
 स्र॒वन्तीं॑ य॒ज्ञोऽनु॑ परा॑ भवति॒ य॒ज्ञं य॒ज॑मानो॒ यत्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत
 आ॒हुती॑नां प्र॒तिष्ठि॑त्यै प्रत्याहु॑तय॒स्तिष्ठ॑न्ति (४९)

न य॒ज्ञः प॑रा॒भव॑ति॒ न य॒ज॑मानोऽष्टा॒वुप॑ दधात्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री
 गा॒य॒त्रेणै॒वैनं॑ छन्द॑सा चिनुते॒ यदे॒काद॑श॒ त्रैष्टु॑भेन॒ यद्वा॑द॒श जा॑गतेन॒
 छन्दो॑भिरे॒वैनं॑ चिनुते॒ नपा॒त्को वै ना॒मैषो॑ऽग्निर्यत्पु॑नश्चि॒तिर्य॑ एवं
 वि॒द्वान्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत आ॒ तृती॒यात्पु॑रु॒षाद॑न्नम॒त्ति यथा॑ वै पु॑नरा॒धेयं॑
 एवं पु॑नश्चि॒तिर्योऽग्न्या॑धेये॒न न (५०)

ऋ॒ध्नोति॑ स पु॑नरा॒धेय॑मा ध॑त्ते योऽग्निं॑ चि॒त्वा न॑ध्नोति॒ स
 पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुते॒ यत्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत ऋ॒द्ध्या अथो॒ खल्वा॑हु॒र्न
 चै॒त्येति॑ रु॒द्रो वा ए॒ष यद॑ग्निर्यथा॑ व्या॒घ्रं सु॑प्तं बो॒धय॑ति
 ता॒दृगे॒व तदथो॒ खल्वा॑हु॒श्चेत॑त्येति॒ यथा॑ व॒सीया॑सं भा॒गधे॑येन॒

बोधयति तादृगेव तन्मनुरग्निमचिनुत् तेन नार्धोऽस एतां
पुनश्चितिमपश्यत्तामचिनुत् तया वै स आर्धोऽद्यत्पुनश्चितिं चिनुत्
ऋद्धौ॥ (५१)

त्रिवृदथ तिष्ठन्त्यग्राधेयेन नाचिनुत् सप्तदश च॥ [१०]

छन्दश्चितं चिन्वीत पशुकामः पशवो वै छन्दांसि पशुमानेव
भवति श्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकामः श्येनो वै वयसां पतिष्ठः
श्येन एव भूत्वा सुवर्गं लोकं पतति कङ्कचितं चिन्वीत यः
कामयेत शीर्षण्वानमुष्मिल्लोके स्यामिति शीर्षण्वानेवामुष्मिल्लोके
भवत्यलजचितं चिन्वीत चतुःसीतं प्रतिष्ठाकामश्चतस्रो दिशो
दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान्प्र (५२)

एव भ्रातृव्यान्नुदत उभयतःप्रउगं चिन्वीत यः कामयेत प्र
जातान्भ्रातृव्यान्नुदेय प्रतिजनिष्यमाणानिति प्रैव जातान्भ्रातृव्यान्नुदते
प्रति जनिष्यमाणान्नथचक्रचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवान् वज्रो वै रथो
वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरति द्रोणचितं चिन्वीतान्नकामो द्रोणे
वा अन्नम्भ्रियते सयोन्येवान्नमव रुन्धे समूह्यं चिन्वीत पशुकामः
पशुमानेव भवति (५३)

परिचाय्यं चिन्वीत ग्रामकामो ग्राम्येव भवति श्मशानचितं
चिन्वीत यः कामयेत पितृलोक ऋध्रुयामिति पितृलोक एवर्ध्नोति

विश्वामित्रजमदग्री वसिष्ठेनास्पर्धेता९ स एता जमदग्निर्विह्व्या
अपश्यत्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृद्धं
यद्विह्व्या उपदधातीन्द्रियमेव ताभिर्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे
होतुर्धिष्णिय उप दधाति यजमानायतनं वै (५४)

होता स्व एवास्मा आयतन इन्द्रियं वीर्यमव रुन्धे द्वादशोप
दधाति द्वादशाक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनव
रुन्धेऽष्टावष्टावन्येषु धिष्णियेषूप दधात्यष्टाशफाः पशवः पशून्वाव
रुन्धे षण्माजालीये षड्वा ऋतव ऋतवः खलु वै देवाः पितरं ऋतून्व
देवान्पितृन्प्रीणाति॥ (५)

प्र भवति यजमानायतनं वा अष्टाचत्वारिंशच्च॥ [११]

पवंस्व वाजसातय इत्यनुष्टुक्प्रतिपद्वति तिस्रोऽनुष्टुभश्चतस्रो
गायत्रियो यत्तिस्रोऽनुष्टुभस्तस्मादः श्वस्त्रिभिस्तिष्ठः स्तिष्ठति
यच्चतस्रो गायत्रियस्तस्मात्सर्वाः श्वतुरः पदः प्रतिदधत्पलायते
परमा वा एषा छन्दसां यदनुष्टुक्परमश्चतुष्टोमः स्तोमानां
परमस्त्रिरात्रो यज्ञानां परमोऽश्वः पशूनां परमेणैवेनं परमतां
गमयत्येकविंशमहर्भवति (५६)

यस्मिन्नश्वं आलभ्यते द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे लोका
असावादित्य एकविंश एष प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव
साक्षाद्वधोति शक्ररयः पृष्ठं भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दोऽन्येन्ये वा एते

प॒शव॒ आ ल॑भ्यन्त उ॒तेव॑ ग्रा॒म्या उ॒तेवा॑र॒ण्या यच्छ॑क्करयः पृ॒ष्ठं
भ॒वन्त्यश्व॑स्य॒ सर्व॑त्वाय॒ पार्थु॑र॒श्मं ब्र॑ह्मसा॒मं भ॑वति र॒श्मिना॒ वा
अश्वः॑ (५७)

य॒त ई॑श्व॒रो वा अश्वोऽय॑तोऽप्र॒तिष्ठि॑तः परा॑ परा॒वतं॑
गन्तो॒र्त्पा॑र्थु॒र॒श्मं ब्र॑ह्मसा॒मं भ॒वत्यश्व॑स्य॒ यत्यै॑ धृत्यै॒ सङ्क॑त्यच्छा॒वाकसा॑मं
भ॒वत्यु॒त्सन्न॑य॒ज्ञो वा ए॒ष यद॑श्वमे॒धः कस्त॑द्वेदेत्या॒हुर्यदि॑ सर्वा॑ वा
क्रि॒यते॒ न वा॒ सर्व॑ इति॒ यत्सङ्क॑त्यच्छा॒वाकसा॑मं भ॒वत्यश्व॑स्य
सर्व॑त्वाय॒ पर्या॑स्या॒ अन॑न्तरायाय॒ सर्व॑स्तोमोऽति॒रात्र॑ उ॒त्तम॑मह॒र्भवति॑
सर्व॑स्यात्यै॒ सर्व॑स्य॒ जित्यै॒ सर्व॑मे॒व तेना॑ऽऽप्रोति॒ सर्व॑ जयति॥ (५८)

अह॑र्भवति॒ वा अश्वोऽह॑र्भवति॒ दशं॑ च॥ [१२]

दे॒वा॒सुराः॑ तेन॑र्त॒व्यां रु॒द्रोऽश्म॑न्वृषदे॒ वडु॑दे॒नं प्राची॑मिति॒ वसो॑र्धारा॒मग्नि॑र्दे॒वेभ्यः॑ सु॒वर्गा॑यं यत्राकृ॒तायं॑
छन्द॑श्चितं॒ पर्व॑स्व॒ द्वाद॑श॥१२॥

दे॒वा॒सुरा॑ अ॒जायां॑ वै ग्रं॒मुष्टिः॑ प्र॒थमो॑ दे॒वय॑तामे॒तद्वै छन्द॑सामृ॒ध्नोत्यष्टौ॑ पञ्चा॒शच॑त्॥५८॥

दे॒वा॒सुराः॑ सर्व॑ जयति॥

हरिः॑ ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः

समाप्तः॥ ५-४ ॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

यदेकेन सऽस्थापयति यज्ञस्य सन्तत्या अविच्छेदायैन्द्राः
 पशवो ये मुष्करा यदैन्द्राः सन्तोऽग्निभ्यं आलभ्यन्ते देवताभ्यः समदं
 दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभो याज्यानुवाक्याः कुर्याद्यदाग्नेयीस्तेनाग्नेया यत्
 त्रिष्टुभस्तेनैन्द्राः समृद्धौ न देवताभ्यः समदं दधाति वायवे
 नियुत्वते तूपरमा लभते तेजोऽग्नेर्वायुस्तेजस एष आ लभ्यते
 तस्माद्यद्रियङ्वायुः (१)

वातिं तद्रियङ्मुग्निर्दहति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति यन्न नियुत्वते
 स्यादुन्माद्येद्यजमानो नियुत्वते भवति यजमानस्यानुन्मादाय
 वायुमतीं श्वेतवतीं याज्यानुवाक्ये भवतः सतेजस्त्वायं हिरण्यगर्भः
 समवर्तताग्र इत्याघारमा घारयति प्रजापतिर्वै हिरण्यगर्भः
 प्रजापतेरनुरूपत्वाय सर्वाणि वा एष रूपाणि पशूनां प्रत्या लभ्यते
 यच्छ्रुणस्तत् (२)

पुरुषाणां रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्गवां
 यदव्या इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानां वायुर्वै पशूनां
 प्रियं धाम यद्वायव्यो भवत्येतमेवैनमभि संजानानाः पशव उप
 तिष्ठन्ते वायव्यः कार्या(३)ः प्राजापत्या(३) इत्याहुयद्वायव्यं
 कुर्यात्प्राजापतेरियाद्यत्प्राजापत्यं कुर्याद्वायोः (३)

इ॒या॒द्य॒द्वा॒य॒व्यः॑ प॒शु॒र्भ॒व॑न्ति तेन॑ वा॒यो॒र्नै॒ति य॒त्रा॒जा॒प॒त्यः॑
 पु॒रो॒डा॒शो भ॒व॑न्ति तेन॑ प्रा॒जा॒प॒ते॒र्नै॒ति य॒द्वा॒द॒श॒क॒पा॒ल॒स्तेन॑
 वै॒श्वान॒रा॒त्रै॒त्या॒ग्रा॒वैष्ण॒व॒मेका॑द॒श॒क॒पा॒लं निर्व॑पति दी॒क्षि॒ष्य॒मा॒णो॒-
 ऽग्निः॑ सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञं चा॑ र॒भते॑ ऽग्नि॒र॒व॒मो
 दे॒वता॑नां॒ विष्णुः॑ प॒र॒मो यदा॑ग्रा॒वैष्ण॒व॒मेका॑द॒श॒क॒पा॒लं निर्व॑पति
 दे॒वताः॑ (४)

ए॒वोभ॒यतः॑ परि॒गृह्य॑ यज॑मा॒नोऽव॑ रु॒न्धे पु॒रो॒डा॒शेन॑ वै दे॒वा
 अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क आ॑र्धु॒वं च॒रुणा॑स्मिन् यः का॒मये॑ता॒मुष्मि॑ल्लो॒क
 ऋ॒ध्रुया॑मि॒ति स पु॒रो॒डा॒शं कु॒र्वीता॑मुष्मि॒न्ने॒व लो॒क ऋ॒ध्नो॑ति
 यद॒ष्टा॒क॒पा॒ल॒स्तेना॑ग्ने॒यो यत् त्रि॑क॒पा॒ल॒स्तेन॑ वैष्ण॒वः स॒मृ॒द्धौ
 यः का॒मये॑ता॒स्मि॑ल्लो॒क ऋ॒ध्रुया॑मि॒ति स च॒रुं कु॒र्वीता॑ग्ने॒र्धृतं॑
 विष्णो॑स्तण्डु॒लास्त॑स्मात् (५)

च॒रुः का॒र्योऽस्मि॑न्ने॒व लो॒क ऋ॒ध्नो॑त्यादि॒त्यो भ॑व॒ती॒यं वा
 अदि॑तिर॒स्यामे॒व प्रति॑ तिष्ठ॒त्यथो॑ अ॒स्यामे॒वाधि॑ य॒ज्ञं त॑नु॒ते यो वै
 सं॒व॒त्स॒र॒मु॒ख्य॒मभृ॑त्वा॒ग्निं चि॑नु॒ते यथा॑ सा॒मि गर्भो॑ऽव॒पद्य॑ते ता॒दृगे॒व
 तदा॑र्ति॒मा॒र्च्छे॒द्वैश्वान॑रं द्वा॒द॒श॒क॒पा॒लं पु॒रस्ता॑न्निर्व॑पे॒त्सं॒व॒त्स॒रो वा
 अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यथा॑ सं॒व॒त्स॒रमा॑त्त्वा (६)

का॒ल आ॑ग॒ते वि॒जाय॑त ए॒वमे॒व सं॒व॒त्स॒रमा॑त्त्वा का॒ल
 आ॑ग॒तेऽग्निं चि॑नु॒ते ना॑र्ति॒मा॒र्च्छ॑त्ये॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॑नू॒र्यद्वै॑श्वान॒रः

प्रियामेवास्यं तनुवमव रुन्धे त्रीण्येतानि हवींषि भवन्ति त्रयं
इमे लोका एषां लोकानां रोहाय॥ (७)

यद्रियंङ्कायुर्यच्छृणुस्तद्वायोर्निर्वपन्ति देवतास्तस्मादात्वाष्टात्रिंशच्च॥ [१]

प्रजापतिः प्रजाः सृष्ट्वा प्रेणानु प्राविशत्ताभ्यः पुनः सम्भवितुं
नाशक्रोत्सोऽब्रवीदृध्रुवदिथ्स यो मेतः पुनः सञ्चिनवदिति तं
देवाः समचिन्वन्ततो वै त आर्ध्रुवन् यथ्समचिन्वन्तच्चित्यस्य
चित्यत्वं य एवं विद्वानग्निं चिनुत ऋध्रोत्येव कस्मै कमग्निश्चीयत
इत्याहु रग्निवान् (८)

असानीति वा अग्निश्चीयतेऽग्निवानेव भवति कस्मै
कमग्निश्चीयत इत्याहुर्देवा मा वेदन्निति वा अग्निश्चीयते विदुरेनं
देवाः कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुर्गृह्यसानीति वा अग्निश्चीयते
गृह्येव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः पशुमानसानीति वा
अग्निः (९)

चीयते पशुमानेव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः सप्त
मा पुरुषा उप जीवानिति वा अग्निश्चीयते त्रयः प्राञ्चस्त्रयः प्रत्यं
च आत्मा सप्तम एतावन्त एवैनममुष्मिल्लोक उप जीवन्ति प्रजा-
पतिरग्निमचिकीषत तं पृथिव्यब्रवीन्न मय्यग्निं चैष्यसेति मा धक्ष्यति
सा त्वातिदह्यमाना वि धविष्ये (१०)

स पापीयान्भविष्यसीति सोऽब्रवीत्तथा वा अहं करिष्यामि
यथा त्वा नातिधक्ष्यतीति स इमामभ्यमृशत् प्रजापतिस्त्वा

सादयतु तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेतीमामेवेष्टकां
कृत्वोपाधत्तानतिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत तदभि मृशेत्प्रजा-
पतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद (११)

इतीमामेवेष्टकां कृत्वोप धत्तेऽनतिदाहाय प्रजापतिरकामयतु
प्र जायेयेति स एतमुख्यमपश्यत्तः संवत्सरमबिभस्ततो वै स
प्राजायत तस्मात्संवत्सरं भार्यः प्रैव जायते तं वसवोऽब्रुवन्
त्वमजनिष्ठा वयं प्र जायामहा इति तं वसुभ्यः प्रायच्छुतं
त्रीण्यहान्यबिभरुस्तेन (१२)

त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात् त्र्यहं भार्यः
प्रैव जायते तान्नुद्रा अब्रुवन् ययमजनिद्वं वयं प्र जायामहा
इति तः रुद्रेभ्यः प्रायच्छन्तः षडहान्यबिभरुस्तेन त्रीणि च
शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्षडहं भार्यः प्रैव जायते
तानादित्या अब्रुवन् ययमजनिद्वं वयं (१३)

प्र जायामहा इति तमादित्येभ्यः प्रायच्छन्तं द्वादशाहान्यबिभरुस्ते
त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्माद्द्वादशाहं भार्यः प्रैव
जायते तेनैव ते सहस्रमसृजन्तोखाः सहस्रतमीं य एवमुख्यः
साहस्रं वेद प्र सहस्रं पशूनांप्रोति॥ (१४)

अग्निवान्यशुमानं सानीति वा अग्निर्धिव्ये मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद
तेन तानादित्या अब्रुवन् ययमजनिद्वं वयश्चत्वारिंशच्च॥ [२]

यजुषा वा एषा क्रियते यजुषा पच्यते यजुषा वि मुच्यते
यदुखा सा वा एषैतरहि यातयाम्नी सा न पुनः प्रयुज्येत्याहुरग्रे
युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमा९ इत्युखायां जुहोति तेनैवेनां
पुनः प्र युङ्क्ते तेनायातयाम्नी यो वा अग्निं योग आगते युनक्ति युङ्क्ते
युञ्जानेष्वग्रे (१५)

युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमा९ इत्याहैष वा
अग्रेर्योगस्तेनैवेनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु ब्रह्मवादिनो वदन्ति
न्यङ्कुग्निश्चेतव्या(३) उत्ताना(३) इति वयंसां वा एष प्रतिमया
चीयते यदग्निर्यन्यश्च चिनुयात्पृष्टित एनमाहुतय ऋच्छेयुर्यदुत्तानं
न पतितु९ शक्रयादसुवर्ग्योऽस्य स्यात्प्राचीनमुत्तानम् (१६)

पुरुषशीर्षमुप दधाति मुखत एवैनमाहुतय ऋच्छन्ति नोत्तानं
चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति सौर्या जुहोति चक्षुरेवास्मिन्प्रति दधाति
द्विर्जुहोति द्वे हि चक्षुषी समान्या जुहोति समान९ हि चक्षुः
समृद्धौ देवासुराः संयत्ता आसन्ते वामं वसु सं न्यदधत तद्देवा
वामभृतावृञ्जत तद्वामभृतो वामभृत्त्वं यद्वामभृतमुपदधाति वाममेव
तया वसु यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते हिरण्यमूर्ध्नी भवति ज्योतिर्वै
हिरण्यं ज्योतिर्वामं ज्योतिषैवास्य ज्योतिर्वामं वृङ्क्ते द्वियजुर्भवति
प्रतिष्ठित्यै॥ (१७)

आपो वरुणस्य पत्न्य आसन्ता अग्निरभ्यध्यायत्ताः
 समभवत्तस्य रेतः परापतत्तदियमभवद्यद्वितीयं परापतत्तदसा-
 वभवदियं वै विराडसौ स्वराड्यद्विराजावुपदधातीमे एवोप धत्ते
 यद्वा असौ रेतः सिञ्चति तदस्यां प्रति तिष्ठति तत्प्र जायते ता
 ओषधयः (१८)

वीरुधो भवन्ति ता अग्निरन्ति य एवं वेद प्रैव जायते-
 ऽन्नादो भवति यो रेतस्वी स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामुभे
 उप दध्यादिमे एवास्मै समीची रेतः सिञ्चतो यः सिक्तरैताः
 स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामन्यामुप दध्यादुत्तमायामन्याः रेतं
 एवास्यं सिक्तमाभ्यामुभयतः परि गृह्णाति संवत्सरं न कम् (१९)

चन प्रत्यवरोहेत्र हीमे कं चन प्रत्यवरोहतस्तदेनयोर्व्रतं
 यो वा अपशीर्षाणमग्निं चिनुतेऽपशीर्षामुष्मिल्लोके भवति यः
 सशीर्षाणं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके भवति चित्तिं जुहोमि
 मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋतावृधः समुद्रस्य
 वयुनस्य पत्नञ्जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यः हविरिति
 स्वयमातृण्णामुपधाय जुहोति (२०)

एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्षाणमेवाग्निं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके
 भवति य एवं वेद सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तस्य
 यदयथापूर्वं क्रियतेऽसुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योऽग्निश्चितिमुपधायभि

मृशेच्चित्तिमर्चितिं चिनवद्वि विद्वान्मृष्टेवं वीता वृजिना च
मर्तात्राये च नः स्वपत्याय देव दितिं च रास्वादितिमुरुष्येति
यथापूर्वमेवैनामुप धत्ते प्राञ्चमेनं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति॥ (२१)

ओषधयः कर्जुहोति स्वपत्यायाष्टादश च॥ [४]

विश्वकर्मा दिशां पतिः स नः पशून्पातु सोऽस्मान्पातु तस्मै
नमः प्रजापती रुद्रो वरुणोऽग्निर्दिशां पतिः स नः पशून्पातु सो-
ऽस्मान्पातु तस्मै नम एता वै देवता एतेषां पशूनामधिपतयस्ताभ्यो
वा एष आ वृश्च्यते यः पशुशीर्षाण्युपदधाति हिरण्येष्टका उप
दधात्येताभ्य एव देवताभ्यो नमस्करोति ब्रह्मवादिनः (२२)

वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून्प्र दधाति शुचारण्यानर्पयति किं तत्
उच्छिष्टं षतीति यद्धिरण्येष्टका उपदधात्यमृतं वै हिरण्यममृतेनैव
ग्राम्येभ्यः पशुभ्यो भेषजं करोति नैनान् हिनस्ति प्राणो वै
प्रथमा स्वयमातृणा व्यानो द्वितीयापानस्तृतीयानु प्राण्यात्प्रथमा
स्वयमातृणामुपधाय प्राणेनैव प्राणं समर्धयति व्यन्यात् (२३)

द्वितीयामुपधाय व्यानेनैव व्यानं समर्धयत्यपान्यात्तृतीयामुपधा-
समर्धयत्यथो प्राणैरेवैनं समिन्द्रे भूर्भुवः सुवरिति स्वयमातृणा
उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा एताभिः खलु वै
व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायत यदेताभिर्व्याहृतीभिः स्वयमातृणा
उपदधातीमानेव लोकानुपधायैषु (२४)

लोकेष्वधि प्र जायते प्राणाय व्यानायापानाय वाचे त्वा
चक्षुषे त्वा तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदाग्निना वै देवाः
सुवर्गं लोकमजिगांसन्तेन पतितुं नाशंकुवन्त एताश्चतस्रः
स्वयमातृण्णा अपश्यन्ता दिक्षूपदधत तेन सर्वतश्चक्षुषा सुवर्गं
लोकमायन्यच्चतस्रः स्वयमातृण्णा दिक्षूपदधाति सर्वतश्चक्षुषैव
तदग्निना यजमानः सुवर्गं लोकमेति॥ (२५)

ब्रह्मवादिनो व्यन्यादेषु यजमानस्त्रीणि च॥—————[५]

अग्र आ याहि वीतय इत्याहाहृतैवैनमग्निं दूतं वृणीमह
इत्याह हृतैवैनं वृणीतेऽग्निनाग्निः समिध्यत इत्याह समिन्द्र
एवैनमग्निर्वृत्राणि जङ्घनदित्याह समिद्ध एवास्मिन्निन्द्रियं दधात्यग्नेः
स्तोमम्मनामह इत्याह मनुत एवैनमेतानि वा अह्नां रूपाणि (२६)

अन्वहमेवैनं चिनुतेऽवाह्नां रूपाणि रुन्धे ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयाग्नीरन्या इष्टंका अयातयाम्नी लोकं
पृणेत्यैन्द्राग्नी हि बारहस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी च हि देवानां
बृहस्पतिश्चायातयामानोऽनुचरवती भवत्यजामित्वायानुष्टुभानु
चरत्यात्मा वै लोकं पृणा प्राणोऽनुष्टुप्तस्मात्प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यनु
चरति ता अस्य सूददोहसः (२७)

इत्याह तस्मात्पुरुषिपुरुषि रसः सोमं श्रीणन्ति पृश्नय
इत्याहान्नं वै पृश्नयन्नमेवाव रुन्धेऽर्को वा अग्निर्कोऽन्नमन्नमेवाव

रुन्धे जन्मं देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिव इत्याहेमानेवास्मै लोकां
ज्योतिष्मतः करोति यो वा इष्टकानां प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति
तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्धुवा सीदेत्याहेषा वा इष्टकानां प्रतिष्ठा य
एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति॥ (२८)

रूपाणि सूर्यदोहसस्तया षोडश च॥ [६]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निर्वज्रं एकादशिनी
यदग्नावैकादशिनीं मिनुयाद्वज्रेणैव सुवर्गाल्लोकादन्तर्दध्याद्यन्न
मिनुयात्स्वरुभिः पशून्यर्धयेदेकयूपं मिनोति नैनं वज्रेण
सुवर्गाल्लोकादन्तर्दधाति न स्वरुभिः पशून्यर्धयति वि वा एष
इन्द्रियेण वीर्येणर्ह्यते योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामत्यैन्द्रिया (२९)

ऋचाक्रमणं प्रतीष्टकामुपं दध्यान्नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यते रुद्रो
वा एष यदग्निस्तस्य तिस्रः शरव्याः प्रतीची तिरश्च्यनूची ताभ्यो
वा एष आ वृश्च्यते योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा तिसृधन्वमयाचितं
ब्राह्मणाय दद्यात्ताभ्य एव नमस्करोत्यथो ताभ्य एवात्मानं
निष्क्रीणीते यत्ते रुद्र पुरः (३०)

धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र संवत्सरेण नमस्करोमि
यत्ते रुद्र दक्षिणा धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र परिवत्सरेण
नमस्करोमि यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते
रुद्रेदावत्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्रोत्तराद्धनुस्तत् (३१)

वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रु॒द्रेदु॒वत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑
रु॒द्रोपरि॑ धनु॒स्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रु॒द्र वत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि
रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्निः स यथा॑ व्या॒घ्रः क्रु॒द्धस्तिष्ठ॑त्ये॒वं वा ए॒ष ए॒तर॒हि
सञ्चि॑तमे॒तैरुप॑ तिष्ठते नम॑स्क॒रैरे॒वैन॑ ॥ शम॑यति॒ यैऽग्नयः॑ (३२)

पु॒री॒ष्याः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीमनु॑। तेषां॑ त्वम॑स्युत्त॒मः प्र णो॑
जी॒वात॑वे सु॒वा। आप॑ त्वाऽग्ने॒ मन॒साप॑ त्वाऽग्ने॒ तप॒साप॑
त्वाऽग्ने॒ दी॒क्षयाप॑ त्वा॒ग्न उप॒सद्भिराप॑ त्वाऽग्ने॒ सु॒त्ययाप॑ त्वाऽग्ने॒
दक्षि॑णाभि॒राप॑ त्वाऽग्ने॒ऽवभृ॑थेनाप॑ त्वाऽग्ने॒ व॒शयाप॑ त्वाऽग्ने॒
स्वगा॑का॒रेणे॒त्याहै॒षा वा अ॒ग्नेरा॑सि॒स्तयै॒वैन॑माप्रोति॥ (३३)

ऐन्द्रिया पुर उत्तराद्धनुस्तदग्नयं आहाष्टौ च॥ [७]

गा॒य॒त्रेण॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ तिष्ठते प्रा॒णमे॒वास्मि॑न्दधाति बृ॒हद्र॑थन्त॒रा-
भ्या॑ प॒क्षावो॑ज॒ ए॒वास्मि॑न्दधात्यृ॒तुस्था॑य॒ज्ञाय॑ज्ञि॒येन॑ पु॒च्छंमृ॑तुष्वे॒व
प्रति॑ तिष्ठति पृ॒ष्ठैरुप॑ तिष्ठते तेजो॑ वै पृ॒ष्ठानि॑ तेज॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति
प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ सोऽस्मा॑त्सृष्टः परा॑ङ्मै॒त्तं वा॑रव॒न्तीय॑नावा॒रय॑त॒
तद्वा॑रव॒न्तीय॑स्य वा॒रव॑न्तीय॒त्वञ् ॥ श्यै॑तेन॑ श्ये॒ती अ॑कुरुत॒ तच्छ्रै॑तस्य॑
श्यै॒त॒त्वम् (३४)

यद्वा॑रव॒न्तीय॑नोप॒तिष्ठ॑ते वा॒रय॑त ए॒वैन॑ ॥ श्यै॑तेन॑ श्ये॒ती कुरु॑ते
प्र॒जाप॑तेर॒हृद॑येनापिप॒क्षं प्र॑त्युप॑ तिष्ठते प्रे॒माण॑मे॒वास्य॑ गच्छति॒
प्रा॒च्या त्वा दि॒शा सा॑दयामि गा॒य॒त्रेण॑ छन्द॑सा॒ग्निना॑ दे॒वत॑या॒ग्नेः

शीर्ष्णाग्नेः शिर॒ उप॑ दधामि॒ दक्षि॑णया त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒ त्रैष्टु॑भेन॒
छन्द॑सेन्द्रेण दे॒वत॑याग्नेः प॒क्षेणा॑ग्नेः प॒क्षमु॑प॒ दधामि॒ प्र॒तीच्या॑ त्वा
दि॒शा सा॑दयामि (३५)

जाग॑तेन॒ छन्द॑सा सवि॒त्रा दे॒वत॑याग्नेः पु॒च्छेना॑ग्नेः पु॒च्छमु॑प॒
दधा॑म्युदी॒च्या त्वा दि॒शा सा॑दया॒म्यानु॑ष्टुभेन॒ छन्द॑सा मि॒त्रावरु॑णाभ्यां
दे॒वत॑याग्नेः प॒क्षेणा॑ग्नेः प॒क्षमु॑प॒ दधा॑म्यूर्ध्व॒या त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒
पाङ्के॑न॒ छन्द॑सा बृह॒स्पति॑ना दे॒वत॑याग्नेः पृ॒ष्ठेना॑ग्नेः पृ॒ष्ठमु॑प॒ दधामि॒
यो वा अपा॑त्मानम॒ग्निं चि॑नुतेऽपा॑त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ यः सा॑त्मानं
चि॑नुते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वत्यात्मेष्ट॒का उप॑ दधात्येष वा अ॒ग्नेरा॑त्मा
सा॒त्मान॑मेवा॒ग्निं चि॑नुते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ य एवं वेद॑॥ (३६)

श्यैत॒त्वं प्र॒तीच्या॑ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒ यः सा॑त्मानंश्चिनुते द्वाविं॑शतिश्च॥ ————— [८]

अ॒ग्नं उद॑धे॒ या त॒ इषु॑र्यु॒वा नाम॒ तया॑ नो मृड॒ तस्या॑स्ते
नम॑स्तस्या॑स्त॒ उप॒ जीव॑न्तो भूया॒स्माग्ने॑ दुध्र॒ गह्य॑ कि॒शिल॑ वन्य॒
या त॒ इषु॑र्यु॒वा नाम॒ तया॑ नो मृड॒ तस्या॑स्ते नम॑स्तस्या॑स्त॒ उप॒
जीव॑न्तो भूयास्म॒ पञ्च॒ वा ए॒तैः अ॒ग्नयो॑ यच्चि॒तय॑ उद॒धिरे॒व नाम॑ प्रथ॒मो
दुध्रः॑ (३७)

द्वि॒तीयो॒ गह्य॑स्तृ॒तीयः॑ कि॒शिल॑श्चतु॒र्थो वन्यः॑ पञ्च॒मस्तेभ्यो॒
यदाहु॑तीर्न जुहु॒याद॑ध्व॒र्यु च॒ यज॑मानं च॒ प्र द॑हेयुर्यदे॒ता
आहु॑तीर्जुहोति॑ भा॒गधे॒येनै॒वैना॑ञ्छमयति॒ नार्ति॑माच्छत्यध्व॒र्युर्न

यज॑मानो वाङ्म॑ आ॒सन्न॒सोः प्रा॒णोऽक्ष्योश्चक्षुः॑ कर्ण॑योः श्रोत्रं॑
बाहु॑वोर्बल॑मूरु॒वोरोजोऽरि॑ष्टा विश्वा॒न्यङ्गानि॑ त॒नूः (३८)

त॒नुवा॑ मे स॒ह नम॑स्ते अस्तु॒ मा मां हि॒॑सीर॒प॒ वा
ए॒तस्मा॑त्प्रा॒णाः क्रा॑मन्ति योऽग्निं॑ चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑न्ति वाङ्म॑
आ॒सन्न॒सोः प्रा॒ण इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वाऽऽत्म॑न्धत्ते यो रु॒द्रो अ॒ग्नौ यो
अ॒प्सु य ओष॑धीषु यो रु॒द्रो विश्वा॑ भुव॑नावि॒वेश॒ तस्मै॑ रु॒द्राय॑
नमो॑ अ॒स्त्वाहु॑तिभागा॒ वा अ॒न्ये रु॒द्रा हु॒विर्भा॑गाः (३९)

अ॒न्ये श॑त॒रु॒द्रीय॑ ह॒त्वा गा॑वीधुकं च॒रुमे॑तेन॒ यजु॑षा
च॒रमा॑यामिष्ट॑कायां नि द॑ध्याद्वाग॒धेये॑नै॒वैन॑ श॒मय॑ति तस्य॒ त्वे
श॑त॒रु॒द्रीय॑ ह॒तमि॒त्याहु॑र्यस्यै॒तद॒ग्नौ क्रि॑यत॒ इति॑ वस॑वस्त्वा
रु॒द्रैः पुर॑स्ता॒त्पान्तु॑ पि॒तर॑स्त्वा य॒मरा॑जानः पि॒तृभि॑र्दक्षिण॒तः
पा॑न्त्वादित्यास्त्वा॒ विश्वै॑र्दे॒वैः प॒श्चात्पा॑न्तु द्यु॒तान॑स्त्वा॒ मारु॑तो
म॒रुद्भि॑रुत्तर॒तः पा॑तु (४०)

दे॒वास्त्वेन्द्र॑ज्येष्ठा वरु॑णराजानोऽध॑स्ता॒च्चोप॑रि॒ष्टाच्च॑ पान्तु॒ न वा
ए॒तेन॑ पू॒तो न मे॒ध्यो न प्रो॑क्षितो॒ यदे॑न॒मतः॑ प्रा॒चीनं॑ प्रो॒क्षति॑
यथ्स॑ञ्चित॒माज्ये॑न प्रो॒क्षति॑ तेन॑ पू॒तस्तेन॑ मे॒ध्यस्तेन॑ प्रो॒क्षितः॥ (४१)

दुध॑स्त॒नूर॑ह॒विर्भा॑गाः पातु॒ द्वात्रि॑ंशच्च॥ [९]

समी॑ची॒ नामा॑सि प्रा॒ची दि॑क्तस्या॒स्तेऽग्नि॑रधि॒पति॑रसि॒तो र॑क्षिता
यश्चाधि॑पतिर्यश्च गो॒प्ता ता॒भ्यां नम॑स्तौ नो मृ॒डय॑ता॒न्ते यं द्वि॑ष्मो यश्च

नो॒ द्वेष्टि॑ तं वा॒ जम्भे॑ दधाम्योज॒स्विनी॒ नामा॑सि दक्षि॒णा दि॒क्तस्या॑स्त॒
इन्द्रो॑ऽधि॒पतिः॒ पृदा॑कुः प्राची॒ नामा॑सि प्र॒तीची॒ दि॒क्तस्या॑स्ते (४२)

सोमो॑ऽधि॒पतिः॒ स्वजो॑ऽव॒स्थावा॒ नामा॑स्युदी॒ची दि॒क्तस्या॑स्ते
वरु॒णोऽधि॒पति॑स्तिरश्च॒राजि॑रधि॒पत्नी॒ नामा॑सि बृह॒ती दि॒क्तस्या॑स्ते
बृह॒स्पति॑रधि॒पतिः॒ श्वित्रो॑ व॒शिनी॒ नामा॑सीयं दि॒क्तस्या॑स्ते य॒मोऽधि॒
पतिः॒ क॒ल्माष॑ग्रीवो रक्षि॒ता यश्चाधि॑पतिर्यश्च गो॒प्ता ताभ्यां॑ नम॒स्तौ
नो॑ मृडयता॒न्ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ (४३)

नो॒ द्वेष्टि॑ तं वा॒ जम्भे॑ दधाम्ये॒ता वै दे॒वता॑ अ॒ग्निं चि॒त॑ रक्षन्ति॒
ताभ्यो॑ यदाहु॒तीर्न जु॑हुयाद॒ध्वर्युं च॒ यज॑मानं च ध्याये॒युर्यदे॒ता
आहु॑तीर्जुहोति॒ भाग॑धेये॒नैवेना॑ञ्छमयति॒ नार्ति॑माच्छत्य॒ध्वर्युर्न
यज॑मानो हे॒तयो॒ नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ वः पु॒रो गृ॒हा अ॒ग्निर्व॒ इष॑वः
सलि॒लो निलि॑म्पा नाम॑ (४४)

स्थ॒ तेषां॑ वो दक्षि॒णा गृ॒हाः पि॒तरो॑ व॒ इष॑वः सग॑रो व॒ज्रिणो॒
नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ वः प॒श्चाद्गृ॒हाः स्वप्नो॑ व॒ इष॑वो गह्व॑रोऽव॒स्थावा॑नो
नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ व उत्तरा॒द्गृ॒हा आपो॑ व॒ इष॑वः समु॒द्रोऽधि॑पतयो॒ नाम॑
स्थ॒ तेषां॑ व उ॒परि॑ गृ॒हा व॒रुषं॑ व॒ इष॑वोऽव॒स्वान्क्र॒व्या नाम॑ स्थ॒
पार्थि॑वा॒स्तेषां॑ व इ॒ह गृ॒हाः (४५)

अन्नं॑ व॒ इष॑वो निमि॒षो वा॑तना॒मन्तेभ्यो॑ वो नम॒स्ते नो॑ मृडयत॒
ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॑ तं वो॒ जम्भे॑ दधामि हु॒तादो॒ वा अ॒न्ये

दे॒वा अ॑हु॒तादोऽन्ये॑ ता॒न॑ग्नि॒चिदे॒वोभया॑न्प्रीणाति द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणै॒ता
आहु॑तीर्जुहोति भा॒ग॒धेये॑नै॒वैनान्प्री॑णात्यथो ख॒ल्वाहु॑रिष्ट॒का वै दे॒वा
अ॑हु॒ताद् इति॑ (४६)

अ॒नु॒परि॒क्रामं॑ जुहोत्य॒परि॒वर्गमे॒वैनान्प्री॑णातीम॒ऽस्तन॒मूर्ज॑स्वन्तं
धया॒पां प्र॒प्या॑तम॒ग्ने सरि॑रस्य॒ मध्ये॑। उ॒त्सं जुष॑स्व॒ मधु॑मन्तमूर्व
समु॒द्रिय॑ऽसद॒न॒मा वि॑शस्व। यो वा अ॒ग्निं प्र॒युज्य॑ न वि॒मुञ्च॑ति
यथा॒श्वो यु॒क्तोऽवि॑मुच्यमा॒नः क्षु॒ध्यन्परा॑भ॒वत्ये॒वम॑स्या॒ग्निः परा॑
भव॑ति॒ तं परा॑भ॒वन्तं यज॑मा॒नोऽनु॒ परा॑ भव॑ति॒ सोऽग्निं॑ चि॒त्वा
लू॒क्षः (४७)

भ॒व॒तीम॑ऽस्तन॒मूर्ज॑स्वन्तं धया॒पामि॒त्याज्य॑स्य पूर्णा॑ऽसुचं
जुहो॒त्येष॑ वा अ॒ग्नेर्वि॒मोको॑ वि॒मुच्यै॒वास्मा॒ अन्न॑मपि॒ दधा॑ति
तस्मा॑दाहु॒र्यश्चै॒वं वेद॑ यश्च॒ न सु॑धाय॑ऽह॒ वै वा॒जी सु॑हि॒तो
दधा॑तीत्य॒ग्निर्वा॒व वा॒जी तमे॒व तत्प्री॑णाति॒ स ए॑नं प्री॒तः प्री॑णाति॒
वसी॑यान्भवति॥ (४८)

प्रतीची दिक्तस्यास्ते द्विप्पो यश्च निलिम्पा नामेह गृहा इति लूक्षो वसीयान्भवति॥—[१०]

इन्द्रा॑य॒ राज्ञे॑ सू॒करो॑ वरु॒णाय॑ राज्ञे॒ कृष्णो॑ य॒माय॑ राज्ञ॒ ऋश्ये॑
ऋष॒भाय॑ राज्ञे॒ गव॑यः शा॒र्दूलाय॑ राज्ञे॒ गौरः॑ पु॒रुष॑रा॒जाय॑ म॒र्कटः॑
क्षिप्र॑श्ये॒नस्य॑ वर्ति॒का नील॑ङ्गोः क्रि॒मिः सोम॑स्य॒ राज्ञः॑ कुलुङ्गः॑

सिन्धोः शि॒शुमारो हि॒मव॑तो ह॒स्ती॥ (४९)

इन्द्रा॑या॒ष्टवि॑शतिः॥ [११]

म॒युः प्रा॑जाप॒त्य ऊ॒लो ह॒ली॑क्ष्णो वृष॒द॒श॒स्ते धा॒तुः सर॑स्व॒त्यै
शा॒रिः श्ये॒ता पु॑रुष॒वा॒ख्सर॑स्वते॒ शु॒कः श्ये॒तः पु॑रुष॒वा॒गा॒र॒ण्योऽजो॑
न॒कुलः॑ श॒का॒ ते पौ॒ष्णा वा॒चे क्रौ॒ञ्चः॥ (५०)

म॒यु॒स्त्रयो॑वि॒शतिः॥ [१२]

अ॒पां न॒त्रे ज॒षो ना॒क्रो म॒करः॑ कु॒ली॒क॒य॒स्तेऽकू॑पा॒र॒स्य वा॒चे
पै॒ङ्गरा॒जो भ॒गाय॑ कु॒षीत॑क आ॒ती वा॑ह॒सो द॒र्वि॒दा ते वा॑य॒व्या
दि॒ग्भ्यश्च॑क्र॒वा॒कः॥ (५१)

अ॒पा॒मेका॑न्नवि॒शतिः॥ [१३]

ब॒ला॒याज॑ग॒र आ॒खुः सृ॒ज॒या श॒यण॑ड॒क॒स्ते मै॒त्रा मृ॒त्यवे॑ऽसि॒तो
म॒न्यवे॑ स्व॒जः कु॑म्भी॒नसः॑ पु॒ष्कर॑सा॒दो लो॑हि॒ता॒हि॒स्ते त्वा॒ष्ट्राः
प्र॒ति॒श्रु॒त्का॑यै वा॒हसः॥ (५२)

[१४]

पु॒रुष॑मृ॒गश्च॑न्द्रम॑से गो॒धा का॒ल॒का दा॒र्वाघा॑ट॒स्ते वन॑स्प॒तीना॑मे॒ण्यह्ने॑
कृ॒ष्णो रा॒त्रि॒यै पि॒कः क्षि॒वङ्का नी॒ल॒शी॒र्ष्णी ते॑ऽर्य॒म्णे धा॒तुः
क॑त्क॒टः॥ (५३)

[१५]

सौरी ब॒लाक॑श्यो म॒यूरः श्ये॒नस्ते ग॑न्ध॒र्वाणां व॑सू॒नां क॒पिञ्ज॑लो
रु॒द्राणां॑ ति॒त्तिरी रो॑हि॒त्कुण्ड॑णार्ची गो॒लत्ति॑का ता अ॒प्सर॑सा॒मर॑ण्याय
सृ॒मरः॥ (५४)

[१६]

पृ॒षतो वै॑श्वदे॒वः पि॒त्वो न्य॑ङ्कुः क॒शस्तेऽनु॑मत्या अ॒न्यवा॒पो-
ऽर्ध॑मा॒सानां॑ मा॒सां क॒श्यपः॑ क॒यिः कु॒टरु॑र्दा॒त्यो ह॒स्ते सि॑नीवा॒ल्यै
बृ॒हस्प॑तये शि॒त्पुटः॥ (५)

[१७]

शका॑ भौमी पा॒त्रः क॒शो मा॒न्थील॑वस्ते पि॒तृणा॑मृ॒तूनां ज॑हंका
सं॒वत्स॑राय॒ लोपा॑ क॒पोत॑ उ॒लूकः॑ श॒शस्ते॑ नैर्ऋ॒ताः कृ॑क॒वाकुः॑
सा॒वि॒त्रः॥ (५६)

बलाय॑ पुरुषमृगः सौरी पृषतः शकाष्टादशाष्टादश॥ [१८]

रु॒रू रौ॒द्रः कृ॑क॒लासः॑ श॒कुनिः॑ पि॒प्पका॑ ते श॒रव्या॑यै
ह॒रि॒णो मा॑रुतो ब्रह्म॒णे शा॑र्गस्तरक्षुः कृ॒ष्णः श्वा च॑तु॒रक्षो॑ गर्द॒भस्त
इ॒तर॑ज॒नाना॑म॒ग्नये॑ धू॒ङ्गा॥ (५७)

रुरुर्विश्रुतिः॥ [१९]

अ॒लज॑ आ॒न्तरि॑क्ष उ॒द्रो म॒द्गुः प्ल॒वस्ते॑ऽपामदि॒त्यै
ह॒स॒साचि॑रिन्द्रा॒ण्यै की॑र्शा गृ॒ध्रः शि॒ति॒क॒क्षी वा॑र्धा॒ण॒सस्ते
दि॒व्या द्या॑वापृथि॒व्या श्वा॑वित्॥ (५८)

[२०]

सु॒पर्णः पा॑र्जन्यो ह॒ः सो वृ॒को वृष॑द॒ः शस्त ऐ॒न्द्रा अ॒पामु॒द्रो-
ऽर्य॑म्णे लो॒पा॒शः सि॒ः हो न॑कुलो व्या॒घ्रस्ते म॑हेन्द्राय॒ कामा॑य॒
पर॑स्वान्॥ (५९)

अ॒लजः सु॒पर्णाँ ऽष्टा॑द॒शाष्टा॑द॒शः॥ [२१]

आ॒ग्नेयः कृ॒ष्णग्री॑वः सा॒रस्व॑ती मे॒षी ब॒भ्रुः सौ॒म्यः पौ॒ष्णः श्या॒मः
शि॑तिपृ॒ष्ठो बा॑र्हस्प॒त्यः शि॒ल्पो वै॑श्वदे॒व ऐ॒न्द्रो ऽरु॑णो मा॒रुतः क॒ल्माष॑
ऐ॒न्द्रा॒ग्नः स॑ः हि॒तो ऽधो॑रा॒मः सा॒वि॒त्रो वा॑रु॒णः पे॒त्वः॥ (६०)

आ॒ग्नेयो द्वा॒विंश॑तिः॥ [२२]

अश्व॑स्तू॒परो गो॑मृ॒गस्ते प्रा॑जाप॒त्या आ॑ग्ने॒यौ कृ॒ष्णग्री॑वौ त्वा॒ष्टौ
लो॒मश॑स॒क्थौ शि॑तिपृ॒ष्ठौ बा॑र्हस्प॒त्यौ धा॒त्रे पृ॑षो॒दरः सौ॒र्यो ब॒लक्षः॑
पे॒त्वः॥ (६१)

अश्वः षोड॑शः॥ [२३]

अ॒ग्नये॑ऽनी॒कव॑ते रोहि॑ता॒ञ्जिर॑न॒द्धान॑धो॒रा॒मौ सा॒वि॒त्रौ पौ॒ष्णौ
र॑ज॒तना॑भी वैश्वदे॒वौ पि॒शङ्गौ तू॒परो मा॑रु॒तः क॒ल्माष॑ आ॒ग्नेयः
कृ॒ष्णो ऽजः॑ सा॒रस्व॑ती मे॒षी वा॑रु॒णः कृ॒ष्ण ए॒क॑शि॒तिपा॒त्पे॒त्वः (६२)

अ॒ग्नयोऽनी॒कव॑ते द्वा॒विंश॑तिः॥ [२४]

यदे॒केन॑ प्र॒जाप॑तिः प्रे॒णानु॑ यजु॒षापो॑ वि॒श्वकर्मा॑ग्न आ या॑हि सु॒वर्गा॑य॒ वज्रो॑ गाय॒त्रेणा॑ग्नं उदधे
स॒मीची॑न्द्रा॒य म॒युर॑पां बला॑य॒ पुरुष॑मृ॒गः सौ॒री पृ॑ष॒तः शका॑ रु॒रु॒रल॑जः सु॒पर्ण आ॑ग्ने॒यो ऽश्नो॑ऽग्नये॑ऽनी॒कव॑ते

चतुर्विंशतिः ॥ २४ ॥

यदेकेन स पापीयानेतद्वा अग्नेर्धनुस्तद्देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा अपां नप्रेऽश्वस्तूपरो द्विषष्टिः ॥ ६२ ॥

यदेकेनैकशितिपात्येत्वं ॥

हरिः ॐ ॥

॥ कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः
समाप्तः ॥ ५-५ ॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः कश्यपो यास्विन्द्रः।
 अग्निं या गर्भं दधिरे विरूपास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु।
 यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यन्नानाम्।
 मधुश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु।
 यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भुक्षं या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति। याः
 पृथिवीं पयसोन्दन्ति (१)

शुक्रास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु। शिवेन मा चक्षुषा
 पश्यतापः शिवया तनुवोपं स्पृशत त्वचं मे। सर्वा अग्नीं
 रप्सुषदो हुवे वो मयि वर्चो बलमोजो नि धत्त। यददः
 सम्प्रयतीरहावनदता हुते। तस्मादा नद्यो नाम स्थ ता वो नामानि
 सिन्धवः। यत्प्रेषिता वरुणेन ताः शीभं समवल्गता। (२)

तदाप्रोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु स्थन। अपकामं
 स्यन्दमाना अवीवरत वो हिकम्। इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णाम्
 वो हितम्। एको देवो अप्यतिष्ठत्स्यन्दमाना यथावशम्।
 उदानिषुर्महीरिति तस्मादुदकमुच्यते। आपो भद्रा घृतमिदापं
 आसुरग्नीषोमौ बिभ्रत्याप इत्ताः। तीव्रो रसो मधुपृचाम् (३)

अरुङ्गम आ मा प्राणेन सह वर्चसा गन्तु। आदित्यश्याम्युत वा

शृणोम्या मा घोषो गच्छति वाङ् आसाम्। मन्ये भेजानो अमृतस्य
 तर्हि हिरण्यवर्णा अतृपं यदा वः। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न
 ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य
 भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य
 क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः। दिवि श्रयस्वान्तरिक्षे
 यतस्व पृथिव्या सम्भव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वा॥ (४)

उन्दन्ति समवल्गात मधुपृचा मातरो द्वाविंशतिश्च॥ [१]

अपां ग्रहान्गृह्णात्येतद्वाव राजसूयं यदेते ग्रहाः सवो-
 ऽग्निर्वरुणसवो राजसूयमग्निसवश्चित्यस्ताभ्यामेव सूयतेऽथो
 उभावेव लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित
 आपो भवन्त्यापो वा अग्नेर्भ्रातृव्या यदपोऽग्नेरधस्तादुपदधाति
 भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यमृतम् (५)

वा आपस्तस्मादद्विरवतान्तमभि पिंश्चन्ति नार्तिमार्च्छति
 सर्वमायुरेति यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेदान्नं वा आपः
 पशव आपोऽन्नं पशवोऽन्नादः पशुमान्भवति यस्यैता उपधीयन्ते
 य उ चैना एवं वेद द्वादश भवन्ति द्वादश मासाः संवत्सरः
 संवत्सरेणैवास्मै (६)

अन्नमव रुन्धे पात्राणि भवन्ति पात्रे वा अन्नमद्यते
 सयोन्येवान्नमव रुन्ध आ द्वादशात्पुरुषादन्नमत्यथो पात्रान्न छिद्यते
 यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेद कुम्भाश्च कुम्भीश्च मिथुनानि

भवन्ति मिथुनस्य प्रजात्यै प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते यस्यैता
उपधीयन्ते य उं (७)

चैना एवं वेद शुग्वा अग्निः सौध्वर्युं यजमानं
प्रजाः शुचार्पयति यदप उपदधाति शुचमेवास्य शमयति
नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानः शाम्यन्ति प्रजा यत्रैता उपधीयन्ते-
ऽपां वा एतानि हृदयानि यदेता आपो यदेता अप उपदधाति
दिव्याभिरेवैनाः स९ सृजति वर्षुकः पर्जन्यः (८)

भवति यो वा एतासामायतनं क्लृप्तिं वेदायतनवान्भवति
कल्पतेऽस्मा अनुसीतमुप दधात्येतद्वा आसामायतनमेषा क्लृप्तिर्य
एवं वेदायतनवान्भवति कल्पतेऽस्मै द्वन्द्वमन्या उप दधाति चतस्रो
मध्ये धृत्या अन्नं वा इष्टंका एतत्खलु वै साक्षादन्नं यदेष चरुर्यदेतं
चरुमुपदधाति साक्षात् (९)

एवास्मा अन्नमव रुन्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा अन्नं
दधाति तस्मान्मध्यतोऽन्नमद्यते बारहस्पत्यो भवति ब्रह्म वै देवानां
बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मा अन्नमव रुन्धे ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय
त्वेत्याह तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी भवति यस्यैष उपधीयते य उं चैनमेवं
वेद॥ (१०)

अमृतमस्मै जायते यस्यैता उपधीयन्ते य उं पर्जन्यं उपदधाति साक्षात्सप्तचत्वारिंशच्च॥—[२]

भूतेष्टका उप दधात्यत्रात्र वै मृत्युर्जायते यत्रयत्रैव मृत्युर्जायते

तत॑ ए॒वैन॒मव॑ यज॒ते तस्मा॑द॒ग्नि॒चि॒त्सर्व॑मायु॒रेति॑ सर्वे ह्य॑स्य मृ॒त्यवो॒
 ऽवै॑ष्टा॒स्तस्मा॑द॒ग्नि॒चि॒न्नाभि॑चरि॒तवै॑ प्र॒त्यगे॑नमभि॒चारः॑ स्तृ॒णुते॑ सू॒यते॑
 वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॒नुते॑ दे॒वसु॑वामे॒तानि॑ ह॒वी॒ऽपि॑ भवन्त्ये॒ताव॑न्तो॒ वै
 दे॒वाना॑ः स॒वास्त॑ ए॒व (११)

अ॒स्मै स॒वान्प्र॑ यच्छन्ति॒ त ए॑न॒ः सु॒वन्ते॑ स॒वो॑ऽग्निर्वरुणस॒वो
 रा॒ज॒सूय॑ ब्रह्मस॒वश्चित्यो॑ दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒स॒व इत्या॑ह
 स॒वितृ॑प्र॒सूत॑ ए॒वैनं॑ ब्रह्म॒णा दे॒वता॑भि॒रभि॑ पि॒श्वत्य॑न्न॒स्यान्न॑स्या॒भि
 पि॒श्वत्य॑न्न॒स्यान्न॑स्याव॒रुद्धौ॑ पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यश्च॑म॒भि पि॑श्वति पु॒रस्ता॑द्धि
 प्र॒ती॒चीन॑म॒न्नम॑द्यते शी॒र्षतो॑ऽभि पि॑श्वति शी॒र्षतो॑ ह्य॒न्नम॑द्यत॒ आ
 मु॒खाद॑न्वव॒स्माव॑यति (१२)

मु॒ख॒त ए॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्यं॑ दधात्य॒ग्नेस्त्वा॑ सा॒म्रा॑ज्येना॒भि
 पि॑श्वा॒मीत्या॑हैष वा अ॒ग्नेः स॒वस्ते॒नैवैन॑म॒भि पि॑श्वति बृह॒स्पते॑स्त्वा
 सा॒म्रा॑ज्येना॒भि पि॑श्वा॒मीत्या॑ह ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॑ बृह॒स्पति॑र्ब्रह्म॒णैवैन॑म॒भि
 पि॑श्व॒तीन्द्र॑स्य त्वा सा॒म्रा॑ज्येना॒भि पि॑श्वा॒मीत्या॑हेन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्नुप॒रि॑ष्टाद्

वै रा॒ज॒सूय॑स्य रू॒पं य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नुत उ॒भावे॒व
 लो॒काव॑भि ज॑यति॒ यश्च॑ रा॒ज॒सूये॑नेजा॒नस्य॑ यश्चा॒ग्नि॒चित् इन्द्र॑स्य
 सुषु॒वाण॑स्य दश॒धेन्द्रि॑यं वी॒र्यं॑ प॒राप॑तत्तद्दे॒वाः सौ॑त्राम॒ण्या
 स॒मभ॑रन्त्सू॒यते॑ वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॒नुते॑ऽग्निं चि॒त्वा सौ॑त्राम॒ण्या
 य॑जेतेन्द्रि॒यमे॒व वी॒र्यं॑ स॒म्भृत्या॑त्मन्ध॒त्ते॥ (१४)

त एवान्ववन्सावयत्येतदष्टाचत्वारिंशच्च॥ [३]

सजूरब्दोऽयावभिः सजूरूषा अरुणीभिः सजूः सूर्य एतंशेन
सजोषावश्विना द२सोभिः सजूरग्निर्वैश्वानर इडाभिर्घृतेन स्वाहा
संवत्सरो वा अब्दो मासा अयावा उषा अरुणी सूर्य एतंश इमे
अश्विना संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः पशव इडा पशवो घृत२ संवत्सरं
पशवोऽनु प्र जायन्ते संवत्सरेणैवास्मै पशून्प्र जनयति दर्भस्तम्बे
जुहोति यत् (१५)

वा अस्या अमृतं यद्वीर्यं तद्दर्भास्तस्मिंञ्जुहोति प्रैव जायते-
ऽन्नादो भवति यस्यैवं जुह्वत्येता वै देवता अग्नेः पुरस्ताद्वागास्ता
एव प्रीणात्यथो चक्षुरेवाग्नेः पुरस्तात्प्रति दधात्यनन्धो भवति य
एवं वेदापो वा इदमग्ने सलिलमासीत्स प्रजापतिः पुष्करपर्णे
वातो भूतोऽलेलायत्सः (१६)

प्रतिष्ठां नाविन्दत स एतदपां कुलायमपश्यत्तस्मिन्नग्निमचिनुत
तदियमभवत्ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्यां पुरस्तादुपादधात्तच्छिरोऽभवत्सा
प्राची दिग्यां दक्षिणत उपादधात्स दक्षिणः पक्षोऽभवत्सा दक्षिणा
दिग्यां पश्चादुपादधात्तत्पुच्छमभवत्सा प्रतीची दिग्यामुत्तरत
उपादधात् (१७)

स उत्तरः पक्षोऽभवत्सोदीची दिग्यामुपरिष्ठादुपादधात्तत्पृष्ठमभवत्
दिगियं वा अग्निः पश्चैष्टकस्तस्माद्यदस्यां खनन्त्यभीष्टकां

तृन्दन्त्यभि शर्करा५ सर्वा वा इयं वयोभ्यो नक्तं दृशे दीप्यते
तस्मादिमां वया५सि नक्तं नाध्यासते य एवं विद्वानग्निं चिनुते
प्रत्येव (१८)

तिष्ठत्यभि दिशो जयत्याग्नेयो वै ब्राह्मणस्तस्माद्ब्राह्मणाय
सर्वासु दिक्ष्वर्धुकः स्वामेव तदिशमन्वेत्युपां वा अग्निः
कुलायन्तस्मादापोऽग्निः हारुकाः स्वामेव तद्योनिं प्र
विशन्ति॥ (१९)

यदलेलायथ्स उत्तरत उपादधादेव द्वात्रिंशच्च॥ [४]

संवत्सरमुख्यम्भृत्वा द्वितीये संवत्सर आग्नेयमष्टाकपालं
निर्वपेदैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं बारहस्पत्यं चरुं
वैष्णवं त्रिकपालं तृतीये संवत्सरेऽभिजिता यजेत यदष्टाकपालो
भवत्यष्टाक्षरा गायत्र्याग्नेयं गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवनमेव
तेन दाधार गायत्रं छन्दो यदेकादशकपालो भवत्येकादशाक्षरा
त्रिष्टुगैन्द्रं त्रैष्टुभं माध्यन्दिनं सवनं माध्यन्दिनमेव सवनं तेन
दाधार त्रिष्टुभम् (२०)

छन्दो यद्द्वादशकपालो भवति द्वादशाक्षरा जगती वैश्वदेवं
जागतां तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेन दाधार जगतीं छन्दो
यद्बारहस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन दाधार
यद्वैष्णवस्त्रिकपालो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेव तेन दाधार
यत्तृतीये संवत्सरेऽभिजिता यजतेऽभिजित्यै यथ्संवत्सरमुख्यं

बिभर्तीममेव (२१)

तेन॑ लो॒कः॑ स्पृ॒णोति॑ यद्वि॒तीये॑ संव॒त्सरे॑ऽग्निं चि॒नुते॑-
 ऽन्तरि॑क्षमे॒व तेन॑ स्पृ॒णोति॑ यत्तृ॒तीये॑ संव॒त्सरे॑ यज॑तेऽमु॒मेव
 तेन॑ लो॒कः॑ स्पृ॒णोत्ये॒तं वै परं॑ आ॒द्धारः॑ क॒क्षीवा॑ः औशि॒जो
 वी॒तह॑व्यः श्राय॒सस्त्र॑सद॒स्युः पौरु॑कु॒थ्स्यः प्र॒जाका॑मा अचि॒न्वत्
 ततो॒ वै ते स॒हस्र॑ः सह॒स्रं पु॒त्रान॑विन्दन्त॒ प्रथ॑ते प्र॒जया॑ प॒शुभि॑स्तां
 मात्रा॑माप्रोति॒ यां तेऽग॑च्छन् य एवं वि॒द्वाने॒तम॑ग्निं चि॒नुते॑॥ (२२)

दाधार॒ त्रिष्टु॒र्भमि॒ममे॒वैवं च॒त्वारि॑ च॥ [५]

प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑चिनुत् स क्षुरप॑वि॒र्भृत्वाति॑ष्ठत्तं दे॒वा बिभ्य॑तो
 नोपा॑यन्ते छन्दो॑भिरा॒त्मानं॑ छादयि॒त्वोपा॑यन्तच्छन्द॑सां छन्द॒स्त्वं
 ब्र॒ह्म वै छन्दा॑ःसि ब्र॒ह्मण॑ ए॒तद्रूपं॑ यत्कृ॒ष्णाजि॑नङ्का॒र्ष्णी उपा॑नहावुप॑
 मुञ्च॑ते छन्दो॑भिरे॒वात्मानं॑ छादयि॒त्वाग्नि॑मुप॑ चरत्या॒त्मनो॑ऽहि॑सायै
 देव॑नि॒धिर्वा ए॒ष नि धी॑यते यद॒ग्निः (२३)

अ॒न्ये वा॒ वै नि॒धिम॑गुप्तं वि॒न्दन्ति॒ न वा॒ प्रति॒ प्र जा॑नात्यु॒खामा
 क्रा॑मत्या॒त्मानं॑मे॒वाधि॑पां कुरु॑ते गु॒प्त्या अथो॒ खल्वा॑हुर्नाक्रम्येति॑
 नैर्ऋ॒त्यु॒खा यदा॑क्रामे॒न्नैर्ऋ॑त्या आ॒त्मान॑मपि॑ दध्या॒त्तस्मान्ना॑क्रम्यां
 पुरु॑षशी॒र्षमुप॑ दधाति॒ गुप्त्या॒ अथो॒ यथा॑ ब्रूयादे॒तन्मे गो॑पा॒येति॑
 ता॒दृगे॒व तत् (२४)

प्र॒जाप॑तिर्वा अथ॑र्वा॒ग्निरे॒व द॒ध्यङ्घ्रा॑थर्व॒णस्त॑स्येष्ट॑का

अस्थान्येत९ ह वाव तदृषिरभ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो अस्थभिरिति
 यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मा मुष्मिल्लोके
 भवति य एवं वेद शरीरं वा एतदग्रेर्यच्चित्य आत्मा वैश्वानरो
 यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव स३स्कृत्य (२५)

अभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः स३स्क्रुरुते यदग्निं चिनुते
 यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव स३स्कृत्यात्मनाभ्यारोहति
 तस्मात्तस्य नाव द्यन्ति जीवन्नेव देवानप्येति वैश्वानर्यर्चा पुरीषमुप
 दधातीयं वा अग्निवैश्वानरस्तस्यैषा चितिर्यत्पुरीषमग्निमेव वैश्वानरं
 चिनुत एषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्य तनुवमव
 रुन्धे॥ (२६)

अग्निस्तत्स३स्कृत्याग्नेर्दश च॥ [६]

अग्नेर्वै दीक्षया देवा विराजमाप्नुवन्तिस्त्रो रात्रीर्दीक्षितः
 स्यात् त्रिपदा विराड्विराजमाप्नोति षड्रात्रीर्दीक्षितः स्यात् षड्वा
 ऋतवः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति दश रात्रीर्दीक्षितः
 स्याद्दशाक्षरा विराड्विराजमाप्नोति द्वादश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश
 मासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति त्रयोदश
 रात्रीर्दीक्षितः स्यात् त्रयोदश (२७)

मासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति पञ्चदश
 रात्रीर्दीक्षितः स्यात्पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः

संवत्सर आ॑प्यते संवत्स॒रो वि॒राड्विराज॑माप्रोति सप्तद॑श
 रात्री॑र्दीक्षितः स्याद्द्वाद॑श मा॒साः पञ्च॑र्तवः स संवत्स॒रः
 संवत्स॒रो वि॒राड्विराज॑माप्रोति चतु॑र्विंशति॒ः रात्री॑र्दीक्षितः
 स्याच्चतु॑र्विंशतिर॒र्धमा॒साः संवत्स॒रः संवत्स॒रो वि॒राड्विराज॑माप्रोति
 त्रि॒ंशत॒ः रात्री॑र्दीक्षितः स्यात् (२८)

त्रि॒ंशद॑क्षरा वि॒राड्विराज॑माप्रोति मासं दीक्षितः स्याद्यो मासः
 स संवत्स॒रः संवत्स॒रो वि॒राड्विराज॑माप्रोति चतुरो॑ मा॒सो दी॑क्षितः
 स्याच्चतुरो॑ वा ए॒तं मा॒सो वस॑वोऽबिभरु॒स्ते पृथि॑वीमाजयन्गाय॒त्रीं
 छन्दो॑ऽष्टौ रु॒द्रास्तै॑ऽन्तरि॑क्षमाजयन्निष्टु॒भं छन्दो॑ द्वाद॑शादित्यास्ते
 दिव॑माजय॒ञ्जग॑तीं छन्द॒स्ततो॑ वै ते व्या॒वृत्त॑मगच्छ॒ञ्छ्रैष्ठ्यं॑ दे॒वानां॑
 तस्मा॑द्द्वाद॑श मा॒सो भृ॒त्वाग्निं॑ चिन्वीत॒ द्वाद॑श मा॒साः संवत्स॒रः
 संवत्स॒रोऽग्नि॑श्चित्य॒स्तस्या॑होरा॒त्राणी॑ष्ट॒का आ॑प्तेष्ट॒कमे॑नं चिनु॒तेऽथो॑
 व्या॒वृत्त॑मे॒व ग॑च्छति॒ श्रैष्ठ्यं॑ समा॒नाना॑म्॥ (२९)

स्यात् त्रयो॑दश त्रि॒ंशत॒ः रात्री॑र्दीक्षितः स्याद्वै तै॑ऽष्टाविं॒शतिश्च॑॥ [७]

सुव॒र्गाय॒ वा ए॒ष लो॒काय॑ चीयते॒ यद॒ग्निस्तं॑ यन्ना॒न्वारो॑है॒त्सुव॒र्गालो॑
 हीयेत॑ पृथि॒वीमा॑क्र॒मिषं॑ प्रा॒णो मा॒ मा हा॑सीद॒न्तरि॑क्षमा॒क्र॒मिषं॑
 प्र॒जा मा॒ मा हा॑सीद्वि॒मा॒क्र॒मिष॑ः सुव॒रग॑न्मेत्या॒हैष॑ वा
 अ॒ग्नेर॑न्वारो॒हस्तेनै॑वैन॒मन्वारो॑हति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै
 यत्प॒क्षसं॑मितां॒ मिनु॑यात् (३०)

कनी॑या॒सं यज्ञ॑क्र॒तुमुपे॑या॒त्पापी॑यस्यस्या॒त्मनः॑ प्र॒जा
स्या॒द्वेदि॑स॒मितां॑ मि॒नोति॑ ज्या॒या॒समे॑व य॒ज्ञक्र॒तुमुपे॑ति
नास्या॒त्मनः॑ पा॒पीयसी॑ प्र॒जा भ॑वति साह॒स्रं चि॑न्वीत प्रथ॒मं
चि॑न्वा॒नः स॒हस्र॑स॒मि॒तो वा अ॒यं लो॒क इ॒ममे॑व लो॒कम॒भि
ज॑यति॒ द्विषा॑ह॒स्रं चि॑न्वीत द्वि॒तीयं॑ चि॒न्वानो॑ द्विषा॑ह॒स्रं वा
अ॒न्तरि॑क्षम॒न्तरि॑क्षमे॒वाभि॑ ज॑यति॒ त्रिषा॑ह॒स्रं चि॑न्वीत तृ॒तीयं॑
चि॑न्वा॒नः (३१)

त्रिषा॑ह॒स्रो वा अ॒सौ लो॒कोऽमु॑मे॒व लो॒कम॒भि ज॑यति जानुद॒घ्नं
चि॑न्वीत प्रथ॒मं चि॑न्वा॒नो गा॑यत्रि॒यैवे॑मं लो॒कम॒भ्यारो॑हति नाभिद॒घ्नं
चि॑न्वीत द्वि॒तीयं॑ चि॒न्वान॒स्त्रिष्टु॒भैवान्तरि॑क्षम॒भ्यारो॑हति ग्रीवद॒घ्नं
चि॑न्वीत तृ॒तीयं॑ चि॒न्वानो॑ जग॑त्ये॒वामुं॑ लो॒कम॒भ्यारो॑हति नाग्निं
चि॒त्वा रा॒मामु॑पे॒यादयो॑नौ रे॒तो धा॑स्यामीति॒ न द्वि॒तीयं॑ चि॒त्वान्यस्य॑
स्त्रि॒यम् (३२)

उपे॑यान्न तृ॒तीयं॑ चि॒त्वा कां च॑नोपे॒याद्रेतो॑ वा ए॒तन्नि ध॑त्ते
यद॒ग्निं चि॑नुते यदु॒पेयाद्रेत॑सा व्य॒ध्येता॑थो खल्वा॑हुरप्रज॒स्यं
तद्य॒न्नोपे॑यादिति॒ यद्रेतः॑सिचा॒वुप॑दधाति॒ ते ए॒व यज॑मानस्य॒ रेतो॑
बिभृ॑त॒स्तस्मा॑दु॒पेयाद्रेत॑सोऽस्क॑न्दाय॒ त्रीणि॑ वाव रेता॒सि पि॒ता
पु॒त्रः पौ॒त्रः (३३)

यद्वे रे॒तःसिचा॑वुप॒दध्याद्रेतो॑ऽस्य॒ विच्छि॑न्द्यात्ति॒स्र उप॑
दधाति॒ रेत॑सः सन्त॑त्या इ॒यं वाव प्र॑थ॒मा रे॒तःसि॒ग्वाग्वा इ॒यं

तस्मात्पश्यन्तीमां पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरिक्षं द्वितीयां प्राणो
वा अन्तरिक्षं तस्मान्नान्तरिक्षं पश्यन्ति न प्राणमसौ तृतीया
चक्षुर्वा असौ तस्मात्पश्यन्त्यमूं पश्यन्ति चक्षुर्यजुषेमां च (३४)

अमूं चोपं दधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां क्लृप्त्या
अथो प्राणानामिष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिस्तस्य त इष्टस्य
वीतस्य द्रविणेह भक्षीयेत्याह स्तुतशस्त्रे एवैतेन दुहे पिता
मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा अच्छिद्रा उशिजः पदानु तक्षुः सोमो
विश्ववित्रेता नैषद्बृहस्पतिरुक्थामदानि शः सिषदित्याहैतद्वा
अग्रेरुक्थन्तेनैवैनमनु शः सति॥ (३५)

मिनुयात्तृतीयं चिन्वानस्त्रियं पौत्रंश्च वै सप्तदश च॥ [८]

सूयते वा एषोऽग्नीनां य उखायां भ्रियते यद्धः सादयेद्गर्भाः
प्रपादुकाः स्युरथो यथा सवात्प्रत्यवरोहति तादृगेव तदासन्दी
सादयति गर्भाणां धृत्या अप्रपादायाथो सवमेवैनं करोति गर्भो
वा एष यदुख्यो योनिः शिक्यं यच्छिक्यादुखां निरूहेद्योनेर्गर्भं
निरहण्याथ्यडुद्यामः शिक्यं भवति षोढाविहितो वै (३६)

पुरुष आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गान्यात्मन्नेवैनं बिभर्ति प्रजा-
पतिर्वा एष यदग्निस्तस्योखा चोलूखलं च स्तनौ तावस्य प्रजा
उप जीवन्ति यदुखां चोलूखलं चोपदधाति ताभ्यामेव यजमानो-
ऽमुष्मिल्लोकेऽग्निं दुहे संवत्सरो वा एष यदग्निस्तस्य त्रेधाविहिता

इष्टकाः प्राजापत्या वैष्णवीः (३७)

वैश्वकर्मणीरहोरात्राण्येवास्य प्राजापत्या यदुख्यं बिभर्ति
प्राजापत्या एव तदुप धत्ते यत्समिधं आदधाति वैष्णवा वै
वनस्पतयो वैष्णवीरेव तदुप धत्ते यदिष्टकाभिरग्निं चिनोतीयं
वै विश्वकर्मा वैश्वकर्मणीरेव तदुप धत्ते तस्मादाहुस्त्रिवृदग्निरिति
तं वा एतं यजमान एव चिन्वीत यदस्यान्यश्चिनुयाद्यत्तं
दक्षिणाभिर्न राधयेदग्निमस्य वृञ्जीत योऽस्याग्निं चिनुयात्तं
दक्षिणाभी राधयेदग्निमेव तथस्पृणोति॥ (३८)

षोढाविहितो वै वैष्णवीरन्यो विंशतिश्च॥ [९]

प्रजापतिरग्निमचिनुतर्तुभिः संवत्सरं वसन्तेनैवास्य
पूर्वार्धमचिनुत ग्रीष्मेण दक्षिणं पक्षं वर्षाभिः पुच्छं शरदोत्तरं
पक्षं हेमन्तेन मध्यं ब्रह्मणा वा अस्य तत्पूर्वार्धमचिनुत क्षत्रेण
दक्षिणं पक्षं पशुभिः पुच्छं विशोत्तरं पक्षमाशया मध्यं य एवं
विद्वानग्निं चिनुत ऋतुभिरेवैनं चिनुतेऽथो एतदेव सर्वमव (३९)

रुन्धे शृण्वन्त्येनमग्निं चिक्यान्मत्त्यन्नं रोचत इयं वाव
प्रथमा चित्तिरोषधयो वनस्पतयः पुरीषमन्तरिक्षं द्वितीया वयांसि
पुरीषमसौ तृतीया नक्षत्राणि पुरीषं यज्ञश्चतुर्थी दक्षिणा पुरीषं
यजमानः पञ्चमी प्रजा पुरीषं यत् त्रिचितीकं चिन्वीत यज्ञं
दक्षिणामात्मानं प्रजामन्तरियात्तस्मात्पञ्चचितीकश्चेतव्य एतदेव

सर्वं स्पृणोति यत्तिस्त्रिंशतयः (४०)

त्रिवृद्धाग्निर्यद्वे द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै पञ्च चितयो भवन्ति
पाङ्कः पुरुष आत्मानमेव स्पृणोति पञ्च चितयो भवन्ति पञ्चभिः
पुरीषैरभ्यूहति दश सं पद्यन्ते दशाक्षरो वै पुरुषो यावानेव
पुरुषस्तः स्पृणोत्यथो दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराज्येवान्नाद्ये
प्रति तिष्ठति संवत्सरो वै षष्ठी चित्तिरुत्तवः पुरीषः षड्वितयो
भवन्ति षट्पुरुषाणि द्वादश सं पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सर एव प्रति तिष्ठति॥ (४१)

अव चितयः पुरीषं पञ्चदश च॥ [१०]

रोहितो धूम्रोहितः कर्कन्धुरोहितस्ते प्राजापत्या बभ्रुररुणबभ्रुः
शुकबभ्रुस्ते रौद्राः श्येतः श्येताक्षः श्येतग्रीवस्ते पितृदेवत्यास्तिस्रः
कृष्णा वशा वारुण्यस्तिस्रः श्वेता वशाः सौर्यो मैत्राबारहस्पत्या
धूम्रललामास्तूपराः॥ (४२)

[११]

पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूलोहितोर्णी
बलक्षी ताः सारस्वत्यः पृषती स्थूलपृषती क्षुद्रपृषती ता
वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्यामा वशाः पौष्णियस्तिस्रो रोहिणीर्वशा मैत्रियं
ऐन्द्राबारहस्पत्या अरुणललामास्तूपराः॥ (४३)

रोहितः पृश्निः षड्विंशतिः षड्विंशतिः॥ [१२]

शि॒ति॒बा॒हुर॒न्यतः॑ शि॒ति॒बा॒हुः सम॒न्तशि॑ति॒बा॒हुस्त॑ ऐ॒न्द्रवा॒य॒वाः
 शि॒ति॒र॒न्ध्रोऽन्य॑तः शि॒ति॒र॒न्ध्रः सम॒न्तशि॑ति॒र॒न्ध्रस्ते॑ मै॒त्राव॑रुणाः
 शु॒द्धवा॑लः स॒र्वशु॑द्धवा॒लो म॒णिवा॑ल॒स्त आ॑श्विनास्ति॒स्रः
 शि॒ल्पा व॒शा वै॑श्वदे॒व्यस्ति॒स्रः श्ये॒नीः पर॑मे॒ष्ठिने॑ सोमापौ॒ष्णाः
 श्या॒मल॑लामास्तूप॒राः ॥ (४४)

[१३]

उ॒न्नत॑ ऋष॒भो वा॑म॒नस्त॑ ऐ॒न्द्राव॑रुणाः शि॒ति॒ककु॑च्छि॒तिपृ॑ष्ठः
 शि॒ति॒भस॑त्त ऐ॒न्द्रावा॑र॒हस्प॑त्याः शि॒ति॒पाच्छि॑त्योष्ठः शि॒ति॒भ्रुस्त॑
 ऐ॒न्द्रावै॑ष्ण॒वास्ति॒स्रः सि॒ध्मा व॒शा वै॑श्वक॒र्मण्य॑स्ति॒स्रो धा॒त्रे पृ॑षो॒द्रा
 ऐ॒न्द्रापौ॑ष्णाः श्ये॒तल॑लामास्तूप॒राः ॥ (४५)

शि॒ति॒बा॒हुरु॑न्नतः पञ्च॒विंश॑तिः पञ्च॒विंश॑तिः ॥ [१४]

क॒र्णा॒स्त्रयो॑ या॒माः सौ॒म्या॒स्त्रयः॑ श्वि॒ति॒ङ्गा अ॒ग्नये॑ यवि॒ष्ठाय॑ त्रयो॑
 नकु॒लास्ति॒स्रो रोहि॑णी॒स्यव्य॑स्ता वसू॒नान्ति॒स्रोऽरु॑णा दि॒त्यौह्य॑स्ता
 रु॒द्राणां॑ सोमै॒न्द्रा ब॒भ्रुल॑लामास्तूप॒राः ॥ (४६)

क॒र्णा॒स्त्रयो॑विंशतिः ॥ [१५]

शु॒ण्ठा॒स्त्रयो॑ वैष्ण॒वा अ॑धी॒लोध॑क॒र्णा॒स्त्रयो॑ विष्ण॒व उ॒रुक्र॑माय॑
 लप्सु॒दिन॑स्त्रयो॑ विष्ण॒व उ॒रुगा॑याय॑ पञ्चा॒वीस्ति॒स्र आ॑दि॒त्याना॑न्नि॒व॒त्सा
 ऽङ्गि॑र॒सामै॒न्द्रावै॑ष्ण॒वा गौ॒रल॑लामास्तूप॒राः ॥ (४७)

शु॒ण्ठा वि॑ंशतिः ॥ [१६]

इन्द्राय॑ राज्ञे॒ त्रयः॑ शिति॑पृष्ठा इन्द्रा॑याधि॒राजाय॑ त्रयः॑
 शिति॑ककु॒द इन्द्रा॑य स्व॒राज्ञे॒ त्रयः॑ शिति॑भसदस्ति॒स्रस्तुयौ॑ह्यः
 सा॒ध्याना॑न्ति॒स्रः प॑ष्ठौह्यो॑ वि॒श्वेषां॑ दे॒वाना॑माग्ने॒न्द्राः कृ॑ष्णल॑लामास्तू॒पराः॑

इन्द्राय॑ राज्ञे॒ द्वाविंशतिः॑ ॥ [१७]

अदि॑त्यै त्रयो॑ रोहि॒तैता इन्द्रा॑ण्यै त्रयः॑ कृष्णै॒ताः कु॒ह्वै
 त्रयो॑ऽरुणै॒तास्ति॒स्रो धे॒नवो॑ रा॒कायै॑ त्रयो॑ऽन॒ड्वाहः॑ सिनीवा॒ल्या
 आ॑ग्नावैष्ण॒वा रोहि॑तललामास्तू॒पराः॑ ॥ (४९)

अदि॑त्या अ॒ष्टादश॑ ॥ [१८]

सौ॒म्यास्त्रयः॑ पि॒शङ्गाः॒ सोमा॑य॒ राज्ञे॒ त्रयः॑ सा॒रङ्गाः॒ पार्ज॑न्या
 नभो॑रूपास्ति॒स्रोऽजा॑ म॒ल्हा इन्द्रा॑ण्यै ति॒स्रो मे॒ष्य आदि॑त्या
 द्या॒वापृ॑थि॒व्या म॒लङ्गास्तू॒पराः॑ ॥ (५०)

सौ॒म्या एका॑त्रविंशतिः॑ ॥ [१९]

वा॒रुणा॑स्त्रयः॑ कृष्णल॑लामा वरु॑णाय॒ राज्ञे॒ त्रयो॑ रोहि॒तोल॑लामा
 वरु॑णाय रि॒शाद॑से त्रयो॑ऽरुणल॑लामाः शिल्पा॑स्त्रयो॑ वैश्वदे॒वास्त्रयः॑
 पृ॒श्नयः॑ सर्वदे॒वत्या॑ ऐन्द्रा॑सूराः श्ये॒तल॑लामास्तू॒पराः॑ ॥ (५१)

वा॒रुणा विंशतिः॑ ॥ [२०]

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॒ऽनोवा॑हाव॒न॒ड्वाहा॑विन्द्रा॒ग्निभ्या॑मो॒जोदा॑भ्यामु॒ष्टा॒राभि॑
 भ्या॑ बल॒दाभ्या॑ सीरवा॒हाववी॑ द्वे धे॒नू भौमी॑ दिग्भ्यो वड॑बे द्वे धे॒नू
 भौमी॑ वैरा॒जी पु॑रु॒षी द्वे धे॒नू भौमी॑ वा॒यव॑ आरोहणवा॒हाव॒न॒ड्वाहा॑

वारुणी कृष्णे वशे अराड्यौ दिव्यावृषभौ परिमरौ॥ (५२)

सोमाय स्वराज्ञे चतुस्त्रिंशतिः॥ [२१]

एकादश प्रातर्गव्याः पशव आ लभ्यन्ते छगलः कल्माषः
किकिदीविर्विदीगयस्ते त्वाष्ट्राः सौरीर्नव श्वेता वशा अनूबन्ध्या
भवन्त्याग्नेय ऐन्द्राग्र आश्विनस्ते विशालयूप आ लभ्यन्ते॥ (५३)

एकादश पञ्चविंशतिः॥ [२२]

पिशङ्गास्त्रयो वासन्ताः सारङ्गास्त्रयो ग्रैष्माः पृषन्तस्त्रयो
वार्षिकाः पृश्नयस्त्रयः शारदाः पृश्निसक्थास्त्रयो हैमन्तिका
अवलिप्तास्त्रयः शैशिराः संवत्सराय निवक्षसः (५४)

पिशङ्गा विंशतिः॥ [२३]

हिरण्यवर्णा अपां ग्रहान्भूतेष्टकाः सज्जः संवत्सरं प्रजापतिः स क्षुरपविरग्नेर्वै दीक्षया सुवर्गाय तं
यन्न सूयते प्रजापतिरुक्तुभी रोहितः पृश्नः शितिबाहरुन्नतः कर्णाः शुण्ठा इन्द्रायादित्यै सोम्या वारुणाः
सोमायैकादश पिशङ्गास्त्रयोविंशतिः॥ २३॥

हिरण्यवर्णा भूतेष्टकाश्छन्दो यत्कर्नीयाः सन्निवृद्धाग्निर्वारुणाश्चतुःपञ्चाशत्॥ ५४॥

हिरण्यवर्णा निवक्षसः॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठः प्रश्नः

समाप्तः॥ ५-६॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

यो वा अयंथादेवतमग्निं चिनुत आ देवताभ्यो वृश्च्यते
 पापीयान्भवति यो यंथादेवतं न देवताभ्य आ वृश्च्यते
 वसीयान्भवत्याग्नेय्या गायत्रिया प्रथमां चितिमभि मृशेत्
 त्रिष्टुभां द्वितीयां जगत्या तृतीयामनुष्टुभां चतुर्थीं पङ्क्त्या पञ्चमीं
 यंथादेवतमेवाग्निं चिनुते न देवताभ्य आ वृश्च्यते वसीयान्भवतीडांयै
 वा एषा विभक्तिः पशव इडां पशुभिरेनम् (१)

चिनुते यो वै प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति
 नार्तिमार्च्छत्यश्वावभितस्तिष्ठेतां कृष्ण उत्तरतः श्वेतो दक्षिण-
 स्तावालभ्येष्टका उप दध्यादेतद्वै प्रजापते रूपं प्राजापत्योऽश्वः
 साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्च्छत्येतद्वा
 अहो रूपं यच्छ्वेतोऽश्वो रात्रियै कृष्ण एतदहः (२)

रूपं यदिष्टका रात्रियै पुरीषमिष्टका उपधास्यञ्छ्वेतमश्वमभि
 मृशेत्पुरीषमुपधास्यन्कृष्णमहोरात्राभ्यामेवैनं चिनुते हिरण्यपात्रं
 मधोः पूर्णं ददाति मध्व्योऽसानीति सौर्या चित्रवत्यावेक्षते चित्रमेव
 भवति मध्यन्दिनेऽश्वमव घ्रापयत्यसौ वा आदित्य इन्द्र एष
 प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव साक्षाद्वधोति॥ (३)

त्वामग्ने वृषभं चेकिंतानं पुनर्युवानञ्जनयन्नुपागाम्। अस्थूरि णो
गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नो ब्रह्मणा सः शिंशाधि। पशवो वा
एते यदिष्टकाश्चित्यामृषभमुप दधाति मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे
करोति प्रजननाय तस्माद्यथेयूथ ऋषभः। संवत्सरस्य प्रतिमां
यां त्वां राज्युपासते। प्रजाः सुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यश्नवत्।
प्राजापत्याम् (४)

एतामुप दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्नं क्रियते
तदेवैतयाव रुन्ध एषा वै प्रजापतेः कामदुद्या तयैव यजमानो-
ऽमुष्मिल्लोकेऽग्निं दुहे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन् येनादित्या
वसवो येन रुद्राः। येनाङ्गिरसो महिमानमानशुस्तेनैतु यजमानः
स्वस्ति। सुवर्गाय वा एष लोकाय (५)

चीयते यदग्निर्येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्नित्युख्यः
समिन्द्र इष्टका एवैता उप धत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य लोकस्य
समष्ट्यै शतायुधाय शतवीर्याय शतोतयेऽभिमातिषाहे। शतं
यो नः शरदो अजीतानिन्द्रो नेषदति दुरितानि विश्वा। ये
चत्वारः पथर्यो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। तेषां यो
अज्यानिमर्जीतिमा वहत्तस्मै नो देवाः (६)

परि दत्तेह सर्वे। ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वर्षाः
सुवितं नो अस्तु। तेषामृतूनां शतशारदानां निवात एषामभये

स्याम। इदुवत्सरायं परिवत्सरायं संवत्सरायं कृणुता बृहन्नमः।
 तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानां ज्योगर्जीता अहताः स्याम। भद्रान्नः
 श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन समशीमहि त्वा। स नो मयोभूः
 पितो (७)

आ विशस्व शं तोकायं तनुवै स्योनः। अज्यानीरेता उप
 दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विशति नैव जीयते
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा ऋतवः संवत्सर ओषधीः
 पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यो देवताभ्य आग्रयणं निरूप्यत इत्येता हि
 तद्देवता उदजयन् यदृतुभ्यो निर्वपेद्देवताभ्यः समदं दध्यादाग्रयणं
 निरूप्येता आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्संवत्सरं प्रीणाति
 न देवताभ्यः समदं दधाति भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवा इत्याह
 हुताद्याय यजमानस्यापराभावाय॥ (८)

प्राजापत्यां लोकायं देवाः पितो दध्यादाग्रयणं पञ्चविंशतिश्च॥ [२]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तनूपा नः प्रतिस्पशः। यो
 नः पुरस्तादक्षिणतः पश्चादुत्तरतोऽघायुरभिदासत्येतं सो-
 ऽश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयन्ता आसन्तेऽसुरा दिग्भ्य आबाधन्त
 तां देवा इष्वा च वज्रेण चापानुदन्त यद्वज्रिणीरुपदधातीष्वा चैव
 तद्वज्रेण च यजमानो भ्रातृव्यानपं नुदते दिक्षूपं (९)

दधाति देवपुरा एवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेऽग्नाविष्णू सजोषंसेमा

वर्धन्तु वा॒ गिरः॑। द्यु॒मैर्वा॒जैर्भिरा॑ ग॒तम्। ब्र॒ह्म॒वा॒दिना॑ वदन्ति
 यन्न दे॒वता॑यै जु॒ह्वत्यथ॑ कि॒न्दे॒वत्या॑ वसो॒धरि॒त्यग्निर्वसु॑स्तस्यैषा
 धारा॒ विष्णुर्वसु॑स्तस्यैषा धारा॑ग्रावैष्ण॒व्यर्चा॑ वसो॒र्धारा॑ जुहोति
 भा॒ग॒धेयै॑नै॒वैनौ॑ सम॒र्धय॑त्यथो॑ ए॒ताम् (१०)

ए॒वाहु॑तिमा॒यत॑नवतीं करोति॒ यत्काम॑ ए॒नां जु॒होति॑ तदे॒वाव॑
 रु॒न्धे रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्निस्त॑स्यैते त॒नुवौ॑ घो॒रान्या॑ शि॒वान्या॑
 यच्छ॑तरु॒द्रीयं॑ जुहोति॒ यैवास्य॑ घो॒रा त॒नूस्तां॑ तेन॑ शमयति॒
 यद्वसो॑र्धारा॑ जुहोति॒ यैवास्य॑ शि॒वा त॒नूस्तां॑ तेन॑ प्रीणाति॒ यो वै
 वसो॑र्धारा॑यै (११)

प्र॒ति॒ष्ठां वेद॑ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॒ यदाज्यं॑मुच्छि॒ष्येत॑ तस्मि॑न्ब्रह्मो॒दनं॑
 प॑चेत्तं ब्रा॒ह्म॒णाश्च॒त्वारः॑ प्रा॒श्नी॒युरेष॑ वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यद्वा॑ह्म॒ण
 ए॒षा खलु॑ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्यद्वै॑श्वान॒रः प्रि॒याया॑मे॒वैनौ॑ त॒नुवां॑
 प्र॒ति॒ष्ठाप॑यति॒ चत॑स्रो धे॒नू॒र्दद्या॑त्ताभि॒रेव॑ यज॑मानोऽमुष्मि॑ल्लो॒केऽग्निं॑
 द॑हे॥ (१२)

उपे॒ताभ्या॑रा॒यै षट्त्वारि॑शच्च॥ ————— [३]

चित्तिं॑ञ्जुहोमि॒ मन॑सा घृ॒तेने॒त्याहा॑दा॒भ्या॒ वै नामै॑षाहु॒तिर्वै॑श्वकर्म॒णी
 नैनं॑ चि॒क्या॒नं भ्रातृ॑व्यो द॒भ्रो॒त्यथो॑ दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रु॒न्धेऽग्ने॑ तम॒द्येति॑
 प॒ङ्क्या॑ जुहोति॒ प॒ङ्क्या॑हु॒त्या यज्ञ॑मुखमा॒रभ॑ते स॒प्त ते॑ अ॒ग्ने
 स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वा इत्या॑ह॒ होत्रा॑ ए॒वाव॑ रु॒न्धेऽग्नि॑र्दे॒वेभ्यो॑-

उपाक्रामद्वागधेयम् (१३)

इच्छमानस्तस्मा एतद्वागधेयं प्रायच्छन्नेतद्वा अग्नेरग्निहोत्रमेतर्हि
खलु वा एष जातो यर्हि सर्वश्चितो जातायैवास्मा अन्नमपि
दधाति स एनं प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यदेष गार्हपत्यश्चीयतेऽथ क्वास्याहवनीय इत्यसावादित्य इति
ब्रूयादेतस्मिन् हि सर्वाभ्यो देवताभ्यो जुह्वति (१४)

य एवं विद्वानग्निं चिनुते साक्षादेव देवता ऋध्नोत्यग्ने यशस्विन्
यशसेममर्पयेन्द्रावतीमर्पचितीमिहा वह। अयं मूर्धा परमेष्ठी
सुवर्चाः समानानामुत्तमश्लोको अस्तु। भद्रं पश्यन्त उप सेदुरग्ने
तपो दीक्षामर्षयः सुवर्विदः। ततः क्षत्रं बलमोजश्च जातं तदस्मै
देवा अभि सं नमन्तु। धाता विधाता परमा (१५)

उत सन्दक्प्रजापतिः परमेष्ठी विराजो। स्तोमाश्छन्दांसि
निविदो म आहुरेतस्मै राष्ट्रमभि सं नमाम। अभ्यावर्तध्वमुप
मेत साकमयः शास्ताधिपतिर्वो अस्तु। अस्य विज्ञानमनु सः
रभध्वमिमं पश्चादनु जीवाथ सर्वे। राष्ट्रभृत एता उप दधात्येषा वा
अग्नेश्चिती राष्ट्रभृत्यैवास्मिन्नाष्ट्रं दधाति राष्ट्रमेव भवति नास्माद्राष्ट्रं
भ्रंशते॥ (१६)

भागधेयजुह्वति परमा राष्ट्रं दधाति सप्त च॥ [४]

यथा वै पुत्रो जातो म्रियत एवं वा एष म्रियते यस्याग्निरुख्यं

उद्वायति यन्निर्मन्थ्यं कुर्याद्विच्छिन्द्याद्भातृव्यमस्मै जनयेत्स एव पुनः
 परीध्यः स्वादेवैनं योनेर्जनयति नास्मै भ्रातृव्यं जनयति तमो वा
 एतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्यं उद्वायति मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा
 धेनुर्दक्षिणा तमसा (१७)

एव तमो मृत्युमपं हते हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यं
 ज्योतिषैव तमोऽपं हतेऽथो तेजो वै हिरण्यन्तेज एवाऽऽ-
 त्मन्धत्ते सुवर्नं घर्मः स्वाहा सुवर्नार्कः स्वाहा सुवर्नं शुक्रः
 स्वाहा सुवर्नं ज्योतिः स्वाहा सुवर्नं सूर्यः स्वाहार्को वा एष
 यदग्निरसावादित्यः (१८)

अश्वमेधो यदेता आहुतीर्जुहोत्यर्काश्वमेधयोरैव ज्योतींषि सं
 दधात्येष ह त्वा अर्काश्वमेधी यस्यैतदग्नौ क्रियत आपो वा इदमग्रे
 सलिलमासीत्स एतां प्रजापतिः प्रथमां चित्तिमपश्यत्तामुपाधत्त
 तदियमभवत्तं विश्वकर्माब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोको-
 ऽस्तीति (१९)

अब्रवीत्स एतां द्वितीयां चित्तिमपश्यत्तामुपाधत्त तदन्तरिक्षमभवत्
 यज्ञः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स
 विश्वकर्माणमब्रवीदुप त्वायानीति केन मोपैष्यसीति दिश्याभिरित्यब्रवीत्
 उपाधत्त ता दिशः (२०)

अभवन्त्स परमेष्ठी प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोको-
 ऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणं च यज्ञं चाब्रवीदुप वामायानीति

नेह लोकोऽस्तीत्यब्रूताः स एतां तृतीयां चितिमपश्यन्तामुपाधत्त
तदसावभवत्स आदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वा (२१)

आयानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणं च
यज्ञं चाब्रवीदुप वामायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रूताः स
परमेष्ठिनमब्रवीदुप त्वायानीति केन मोपैष्यसीति लोकं
पृणयेत्यब्रवीत्तं लोकं पृणयोपैत्तस्मादयातयाम्नी लोकं पृणा-
यातयामा ह्यसौ (२२)

आदित्यस्तानृषयोऽब्रुवन्नुप व आयामेति केन न उपैष्यथेति
भूमेत्यब्रुवन्तां द्वाभ्यां चित्तीभ्यामुपायन्त्स पञ्चचितीकः समपद्यत्
य एवं विद्वानग्निं चिनुते भूयानेव भवत्यभीमाँल्लोकाञ्जयति विदुरेनं
देवा अथो एतासामेव देवतानाः सायुज्यं गच्छति॥ (२३)

तमसाऽऽदित्योऽस्तीति दिशं आदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वाऽसौ पञ्चचत्वारिंशच्च॥—[५]

वयो वा अग्निर्यदग्निचित्पक्षिणोऽश्नीयात्तमेवाग्निमद्यादार्तिमार्च्छं
व्रतं चरेत्संवत्सरः हि व्रतं नाति पशुर्वा एष यदग्निर्हिनस्ति खलु
वै तं पशुर्य एनं पुरस्तात्प्रत्यश्चमुपचरति तस्मात्पश्चात्प्राडुपचर्य
आत्मनोऽहिंसायै तेजोऽसि तेजो मे यच्छ पृथिवीं यच्छ (२४)

पृथिव्यै मां पाहि ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छान्तरिक्षं
यच्छान्तरिक्षान्मा पाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ दिवो
मां पाहीत्याहैताभिर्वा इमे लोका विधृता यदेता उपदधात्येषां

लो॒कानां॒ वि॒धृत्यै॒ स्वय॑मातृ॒ण्णा उ॒प॒धाय॑ हिर॒ण्येष्ट॑का उ॒प॒
दधा॑ती॒मे वै लो॒काः स्व॑यमातृ॒ण्णा ज्योति॑र॒हिर॑ण्यं यथ॑स्वयमातृ॒ण्णा
उ॒प॒धाय॑ (२५)

हिर॒ण्येष्ट॑का उ॒प॒दधा॑ती॒माने॒वैताभि॑र्लो॒कां ज्योति॑ष्मतः कुरु॒ते-
ऽथो॑ ए॒ताभि॑रे॒वास्मा॑ इ॒मे लो॒काः प्र भा॑न्ति यास्ते॑ अ॒ग्ने सूर्ये॑
रुचं॑ उ॒द्यतो॑ दि॒वंमा॑तृन्वन्ति॑ र॒श्मिभिः॑। ताभिः॑ सर्वा॑भी रु॒चे जना॑य
नस्कृ॑धि। या वो॑ दे॒वाः सूर्ये॑ रु॒चो गो॑ष्वश्वेषु॒ या रुचं॑। इन्द्रा॑ग्नी
ताभिः॑ सर्वा॑भी रुचं॑ नो धत्त बृह॑स्पते। रुचं॑ नो धेहि (२६)

ब्रा॒ह्म॒णेषु॑ रुच॒ः राज॑सु नस्कृ॑धि। रुचं॑ वि॒श्येषु॑ शू॒द्रेषु॑ मयि॑ धेहि
रु॒चा रुच॑म्। द्वेधा॑ वा अ॒ग्निं चि॑क्या॒नस्य॑ यशं॑ इन्द्रि॒यं गच्छ॑त्य॒ग्निं
वा चि॒तमी॑जा॒नं वा यदे॒ता आहु॑तीर्जु॒होत्या॑त्म॒न्नेव॑ यशं॑ इन्द्रि॒यं धत्त॑
ईश्व॑रो वा ए॒ष आ॒र्तिमा॒र्तो॒र्योऽग्निं॑ चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑ति॒ तत्त्वा॑ या॒मि
ब्र॒ह्म॒णा व॑न्द॒मान॒ इति॑ वा॒रु॒ण्यर्चा॑ (२७)

जुहु॒या॒च्छान्ति॑रे॒वैषा॒ग्नेर्गु॒प्तिरा॑त्म॒नो ह॒विष्कृ॑तो वा ए॒ष योऽग्निं॑
चि॒नुते॑ यथा॒ वै ह॒विः स्क॑न्द॒त्येवं॑ वा ए॒ष स्क॑न्दति॒ योऽग्निं॑ चि॒त्वा
स्त्रिय॑मु॒पैति॑ मै॒त्रावरु॑ण्यामि॒क्षया॑ यजेत॒ मैत्रा॑वरु॒णता॑मे॒वोपै॑त्या॒त्मनो॑-
ऽस्क॑न्दाय॒ यो वा अ॒ग्निमृ॑तु॒स्थां वेद॑र्तु॒र्ऋतु॑र॒स्मै क॑ल्प॒मान॑ ए॒ति
प्र॒त्येव॑ तिष्ठति॒ संव॑त्स॒रो वा अ॒ग्निः (२८)

ऋ॒तु॒स्थास्त॑स्य॒ वस॑न्तः शिरो॑ ग्री॒ष्मो दक्षि॑णः प॒क्षो

वरुषाः पुच्छं शरदुत्तरः पक्षो हैमन्तो मध्यं पूर्वपक्षाश्चितयो-
 ऽपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टका एष वा अग्निर्ऋतुस्था य एवं
 वेदतुर्ऋतुस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति प्रजापतिर्वा एतं
 ज्यैष्ठ्यकामो न्यधत्त ततो वै स ज्यैष्ठ्यमगच्छुद्य एवं विद्वानग्निं
 चिनुते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छति॥ (२९)

पृथिवीं यच्छु यध्वं यमातृणा उपधायं धेह्युचाग्निश्चिनुते त्रीणि च॥ [६]

यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चक्षुषो वा।
 तमनु प्रेहि सुकृतस्य लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। एतं
 संधस्थ परि ते ददामि यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः। अन्वागन्ता
 यज्ञपतिर्वो अत्र तं स्म जानीत परमे व्योमन्। जानीतादेनं परमे
 व्योमन्देवाः सधस्था विद रूपमस्य। यदागच्छात् (३०)

पृथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्यते कृणुतादाविरस्मै। सम्प्र च्यवध्वमनु
 सम्प्र याताग्ने पथो देवयानान्कृणुध्वम्। अस्मिन्सधस्थे
 अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत। प्रस्तरेण परिधिना
 स्रुचा वेद्यां च बरहिषा। ऋचेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे।
 यदिष्टं यत्परादानं यद्वत्तं या च दक्षिणा। तत् (३१)

अग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्। येनां सहस्रं वहसि
 येनाग्ने सर्ववेदसम्। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। येनाग्ने
 दक्षिणा युक्ता यज्ञं वहन्त्यृत्विजः। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु
 गन्तवे। येनाग्ने सुकृतः पथा मधोर्धारा व्यानशुः। तेनेमं यज्ञं नो

वह सुवर्देवेषु गन्तवे। यत्र धारा अनपेता मधोर्धृतस्य च याः।
तदग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्॥ (३२)

आगच्छात्तद्व्यानशुस्तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे चतुर्दश च॥ [७]

यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम या जिह्वा जातवेदो यो
अर्चिः। ये ते अग्ने मेडयो य इन्द्रवस्तेभिरात्मानं चिनुहि प्रजानन्।
उत्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वा हैतस्य क्रियते किं वा न यद्वा
अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरैति यास्ते अग्ने समिधो
यानि (३३)

धामेत्याहैषा वा अग्नेः स्वयञ्चितिरग्निरेव तदग्निं चिनोति
नाध्वर्युरात्मनोऽन्तरैति चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इमं
नो यज्ञं नयतु प्रजानन्। घृतं पिन्वन्नजरं सुवीरं ब्रह्म
समिद्धवत्याहुतीनाम्। सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते
यत्कूर्मश्चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इत्याह (३४)

दिश एवैतेन प्र जानातीमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह
सुवर्गस्य लोकस्याभनीत्यै ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनामित्याह
ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् यद्वह्मण्वत्योपदधाति ब्रह्मणैव
तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्य प्रजाः
पशवश्छन्दांसि रूपं सर्वान् वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजां
पशूञ्छन्दांस्यव रुन्धेऽथो प्रजाभ्य एवैनं पशुभ्यश्छन्दोभ्योऽवरुद्ध

चिनुते॥ (३५)

यान्यग्रय इत्याहेष्टकानां षोडश च॥ [८]

मयिं गृह्णाम्यग्रे अग्निं रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय।
मयिं प्रजां मयि वर्चो दधाम्यरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः।
यो नो अग्निः पितरो हृथ्स्वन्तरमर्त्यो मर्त्या अविवेश।
तमात्मन्परि गृह्णीमहे वयं मा सो अस्मा अवहाय परां
गात्। यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं चिनुयाद्योऽस्य स्वो-
ऽग्निस्तमपि (३६)

यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवोऽनूपं तिष्ठन्ते-
ऽपक्रामुंका अस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निमित्याहात्मन्नेव
स्वमग्निं दाधार नास्मात्पशवोऽपं क्रामन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यन्मृच्चापश्चाग्नेरनाद्यमथ कस्मान्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयत इति
यदद्विः संयौति (३७)

आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेवैनं स संजति यन्मृदा
चिनोतीयं वा अग्निर्वैश्वानरोऽग्निनैव तदग्निं चिनोति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति यन्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयतेऽथ कस्मादग्निरुच्यत इति
यच्छन्दाभिश्चिनोत्यग्रयो वै छन्दांसि तस्मादग्निरुच्यतेऽथो इयं
वा अग्निर्वैश्वानरो यत् (३८)

मृदा चिनोति तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्टका उपं दधाति

ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवास्मिन्दधात्यथो तेजो वै हिरण्यं
 तेजं एवाऽऽत्मन्धत्ते यो वा अग्निः सर्वतोमुखं चिनुते सर्वासु
 प्रजास्वन्नमत्ति सर्वा दिशोऽभि जयति गायत्रीं पुरस्तादुप दधाति
 त्रिष्टुभं दक्षिणतो जगतीं पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्क्तिं मध्यं एष वा
 अग्निः सर्वतोमुखस्तं य एवं विद्वाश्चिनुते सर्वासु प्रजास्वन्नमत्ति
 सर्वा दिशोऽभि जयत्यथो दिश्येव दिशं प्र वयति तस्माद्विशि
 दिक्प्रोता॥ (३९)

अपिं सं योतिं वैश्वानरो यदेष वै पञ्चविंशतिश्च॥ [९]

प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः प्राङ्वाद्रवत्तस्मा अश्वं
 प्रत्यास्यत्स दक्षिणावर्तत तस्मै वृष्णिं प्रत्यास्यत्स प्रत्यङ्गावर्तत
 तस्मा ऋषभं प्रत्यास्यत्स उदङ्गावर्तत तस्मै बस्तं प्रत्यास्यत्स
 ऊर्ध्वोऽद्रवत्तस्मै पुरुषं प्रत्यास्यत् यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति सर्वत
 एवैनम् (४०)

अवरुध्यं चिनुत एता वै प्राणभृतश्चक्षुष्मतीरिष्टका
 यत्पशुशीर्षाणि यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति ताभिरेव यजमानो-
 ऽमुष्मिल्लोके प्राणित्यथो ताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति
 मृदाभिलिप्योप दधाति मेध्यत्वाय पशुर्वा एष यदग्निरन्नं पशवं एष
 खलु वा अग्निर्यत्पशुशीर्षाणि यं कामयेत कनीयोऽस्यान्नम् (४१)

स्यादिति सन्तरां तस्यं पशुशीर्षाण्युप दध्यात्कनीय

ए॒वास्यान्न॑म्भवति॒ यं का॒मये॑त स॒माव॑दस्यान्नः॑ स्या॒दिति॑
म॒ध्यत॑स्तस्योप॑ द॒ध्यात्स॑माव॑दे॒वास्यान्न॑म्भवति॒ यं का॒मये॑त
भूयो॑ऽस्यान्नः॑ स्या॒दित्यन्ते॑षु तस्य॑ व्यु॒दह्यो॑प॑ द॒ध्यादन्त॑त ए॒वास्मा॑
अन्न॑मव॑ रुन्धे भूयो॑ऽस्यान्न॑म्भवति॥ (४२)

ए॒नम॑स्यान्न॑भूयो॑स्यान्न॑म्भवति॥ [१०]

स्ते॒गान्द॑ष्ट्राभ्यां॑ म॒ण्डूका॑ञ्ज॒म्यैभि॑राद॑कां खा॒देनो॑र्जः
स॑सू॒देनार॑ण्यं जा॒म्बीले॑न॒ मृद॑म्ब॒स्वैभिः॑ शर्क॑राभि॒रव॑का॒मव॑काभिः
शर्क॑रामु॒त्सादे॑न॒ जि॒ह्वा॒मव॑क्र॒न्देन॑ ता॒लुः सर॑स्वतीं जिह्वा॒ग्रेण॑॥ (४३)

स्ते॒गान्द्वावि॑शतिः॥ [११]

वाज॑ः ह॒नूभ्या॑म॒प आ॒स्ये॑नादि॒त्याञ्ज॒श्रुभि॑रु॒पया॑म॒मध॑रेणोष्ठे॑न॒
सदु॑त्तरे॒णान्त॑रेणानू॒काशं॑ प्र॒का॒शेन॑ बा॒ह्यः स्त॑नयि॒तुं नि॑र्बा॒धेन॑
सू॒र्याग्नी॑ चक्षु॒भ्यां वि॒द्युतौ॑ क॒नान॑काभ्याम॒शनि॑ म॒स्तिष्के॑ण॒ बल॑
म॒ञ्जभिः॑॥ (४४)

वाजं॑ पञ्च॒वि॑शतिः॥ [१२]

कू॒र्माञ्छ॑फैर॒च्छला॑भिः॒ क॒पिञ्ज॑ला॒न्त्साम॑ कु॒ष्ठिका॑भिर्ज॒वं
जङ्घा॑भिरग॒दं जा॒नुभ्यां॑ वी॒र्यं॑ कु॒हाभ्यां॑ भ॒यं प्र॑चा॒लाभ्यां॑
गुहो॑प॒पक्षा॑भ्याम॒श्विना॑व॒स॒भ्याम॑दि॒तिः शी॒र्ष्णा नि॑र॒ऋति॑
निर्जा॑ल्मकेन शी॒र्ष्णा॥ (४५)

कूर्मान्नयौविंशतिः ॥ _____ [१३]

योक्त्रं गृध्राभिर्युगमानं तेन चित्तं मन्याभिः सङ्क्रोशान्प्राणैः
प्रकाशेन त्वचं पराकाशेनान्तरां मृशकान्केशैरिन्द्रं स्वपंसा वह्नेन
बृहस्पतिं शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः ॥ (४६)

योक्त्रमेकंविंशतिः ॥ _____ [१४]

मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिन्द्राग्नी शिखण्डाभ्यामिन्द्राबृहस्पती
ऊरुभ्यामिन्द्राविष्णू अष्टीवद्भ्यां सवितारं पुच्छेन गन्धर्वाज्छेपेनाप्सस
मुष्काभ्यां पवमानं पायुनां पवित्रं पोत्राभ्यामाक्रमणं स्थूराभ्यां
प्रतिक्रमणं कुष्ठाभ्याम् ॥ (४७)

_____ [१५]

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यन्दिशां जत्रवो जीमूतान्हृदयोपशाम्भ
पुरितता नभ उदर्येणेन्द्राणीं प्लोहा वल्मीकाङ्क्लोम्ना गिरीन्प्लाशिभिः
समुद्रमुदरेण वैश्वानरं भस्मना ॥ (४८)

मित्रावरुणाविन्द्रस्य द्वाविंशतिर्द्वाविंशतिः ॥ _____ [१६]

पूष्णो वनिष्ठुरन्धाहेः स्थूरगुदा सर्पान्गुदाभिर्ऋतूनृष्टीभिर्दिवं
पृष्ठेन वसूनां प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां
तृतीयाङ्गिरसां चतुर्थी साध्यानां पञ्चमी विश्वेषां देवानां
षष्ठी ॥ (४९)

पृष्णश्चतुर्विंशतिः॥ [१७]

ओजो॑ ग्री॒वाभि॑र्नि॒र्ऋति॑म॒स्थभि॑रिन्द्र॒ः स्वप॑सा॒ वह॑ेन रु॒द्रस्य॑
विच॒लः स्क॒न्धोऽहो॑रा॒त्रयो॑र्द्वि॒तीयो॑ऽर्धमा॒सानां॑ तृ॒तीयो॑ मा॒सां च॑तुर्थ
ऋ॒तूनां प॑ञ्च॒मः संव॑त्सरस्य॑ ष॒ष्ठः॥ (५०)

ओजो॑ वि॒ंशतिः॥ [१८]

आ॒न॒न्दं न॒न्दथु॑ना॒ कामं॑ प्र॒त्यासा॒भ्यां भ॒यं शि॑ती॒मभ्या॑
प्र॒शिषं॑ प्र॒शासा॒भ्यां सूर्या॑चन्द्र॒मसौ॑ वृ॒क्याभ्या॑ः श्याम॑श॒बलौ॑
म॒त॑स्त्रा॒भ्याव्यु॑ष्टि॒रूपेण॑ नि॒मृक्ति॑म॒रूपेण॑॥ (५१)

आ॒न॒न्दं षोड॑शः॥ [१९]

अ॒ह॒र्मा॑से॒न रा॒त्रिं पी॑वसा॒पो यू॒षेण॑ घृ॒तं र॑से॒न श्यां॑ वस॒या
दू॒षीका॑भि॒र्ह्रादु॑नि॒मश्रु॑भिः पृ॒ष्वा॒न्दि॒व॒रूपेण॑ नक्ष॒त्राणि॑ प्र॒तिरूपेण॑
पृ॒थि॒वीं च॑र्म॒णा छ॒वीं छ॒व्योपा॑कृ॒ताय॑ स्वाहा॒ल॒ब्धाय॑ स्वाहा॑ हु॒ताय॑
स्वाहा॑॥ (५२)

अ॒ह॒र्ष्टा॑वि॒ंशतिः॥ [२०]

अ॒ग्नेः प॑क्ष॒तिः सर॑स्वत्यै॒ निप॑क्ष॒तिः सोम॑स्य तृ॒तीया॑पां
च॑तु॒र्थ्योष॑धीनां पञ्च॒मी संव॑त्सरस्य॑ ष॒ष्ठी म॒रुता॑ सप्त॒मी
बृ॒ह॒स्प॒तेर॑ष्ट॒मी मि॒त्रस्य॑ नव॒मी वरु॑णस्य दश॒मीन्द्र॑स्यैकाद॒शी
वि॒श्वेषां॑ दे॒वानां॑ द्वा॒दशी॑ द्यावा॑पृथि॒व्योः पार्श्वं॑ य॒मस्य॑ पाटूरः॥ (५३)

अग्नेरेकात्रिंशत्॥ _____ [२१]

वायोः पक्षतिः सरस्वतो निपक्षतिश्चन्द्रमसस्तृतीया नक्षत्राणां
चतुर्थी सवितुः पञ्चमी रुद्रस्य षष्ठी सर्पाणां सप्तम्यर्यम्णोऽष्टमी
त्वष्टर्नवमी धातुर्दशमीन्द्राण्या एकादश्यदित्यै द्वादशी द्यावापृथिव्योः
पार्श्वं यम्यै पाटूरः॥ (५४)

वायोरष्टाविंशतिः॥ _____ [२२]

पन्थामनूवृग्भ्यां सन्ततिः स्रावन्याभ्यां शुक्रान्पित्तेन
हरिमाणं यक्रा हलीक्ष्णान्पापवातेन कूश्माञ्छकंभिः शवर्तानूवध्येन
शुनो विशसनेन सर्पल्लौहितगन्धेन वयांसि पक्वगन्धेन
पिपीलिकाः प्रशादेन॥ (५)

पन्थान्द्वाविंशतिः॥ _____ [२३]

क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वैर्देवैर्यज्ञियैः संविदानः। स नो नय
सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयं स्वधया मदेम॥ (५६)

क्रमैरष्टादश॥ _____ [२४]

द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्माऽन्तरिक्षं समुद्रो
योनिः सूर्यस्ते चक्षुर्वीर्यं प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रं मासाश्चार्धमासाश्च
पर्वाण्यृतवोङ्गानि संवत्सरो महिमा॥ (५७)

द्यौः पञ्चविंशतिः॥ _____ [२५]

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्तु स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नाग्निः स
 तै लोकस्तं जैष्यस्यथाव जिघ्र वायुः पशुरासीत्तेनायजन्तु स एतं
 लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स तै लोकस्तस्मात्त्वान्तरैष्यामि
 यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजन्तु स एतं
 लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः स तै लोकस्तं जैष्यसि यद्यवजिघ्रसि॥ (५)

यस्मिन्त्रष्टौ च॥ [२६]

प्राचीनव२शं यावन्त ऋक्सामे वाग्वे देवेभ्यो देवा वै देवयजनङ्कुद्रश्च तद्धिरण्य२ षट्पदानि ब्रह्मवादिनो

विचित्यो यत्कलयां ते वारुणो वै क्रीतः सोम एकादश॥११॥

प्राचीनव२शु३ स्वाहेत्याहु यैऽन्तः शरा ह्येष सं तपसा च यत्कर्णगृहीतेति लोमतो वारुणः षट्शंसतिः॥७६॥

प्राचीनव२शं परिचरति॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः

समाप्तः॥५-७॥

॥ काण्डम् ६ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्राचीनव॑शं करोति देवमनु॒ष्या दि॒शो व्य॑भजन्त॒ प्राचीं॑ दे॒वा
दक्षि॑णा पि॒तरः प्र॒तीचीं॑ मनु॒ष्या उदी॑ची॑ रु॒द्रा यत्प्राची॑नव॑शं
करोति॑ दे॒वलोक॑मे॒व तद्य॑ज॒मान उ॒पाव॑र्तते परि॑ श्रयत्यन्त॒र्हितो॑
हि दे॒वलोक॑ो म॒नुष्यलो॒कान्नास्माल्लो॒कात्स्वे॒तव्यमि॒वेत्याहुः॑ को हि
तद्वेद॑ यद्यमुष्मि॒ल्लोकेऽस्ति॑ वा न वेति॑ दि॒क्ष्वती॑का॒शान्क॑रोति (१)

उ॒भयोर्लो॑कयो॒रभिजि॑त्यै केशश्म॒श्रु व॑पते न॒खानि॒ नि
कृ॑न्तते मृ॒ता वा ए॒षा त्वग॑मे॒ध्या यत्के॑शश्म॒श्रु मृ॒तामे॒व
त्वच॑ममे॒ध्याम॑प॒हत्य॑ य॒ज्ञियो भू॒त्वा मेध॑मुपैत्यङ्गि॒रसः सुव॑र्गं लो॒कं
यन्तोऽप्सु दी॑क्षात॒पसी प्रावे॑शयन्नप्सु स्नाति सा॒क्षादे॒व दी॑क्षात॒पसी
अव॑ रुन्धे ती॒र्थे स्ना॑ति ती॒र्थे हि ते तां प्रावे॑शयन्ती॒र्थे स्ना॑ति (२)

ती॒र्थमे॒व संमा॑नानां भवत्यु॒पोऽश्वा॑त्यन्त॒रत ए॒व मे॒ध्यो भव॑ति
वास॑सा दीक्षयति सौ॒म्यं वै क्षौमं॑ दे॒वत॑या सोम॑मेष दे॒वता॑मुपैति
यो दीक्ष॑ते सोम॑स्य त॒नूर॑सि त॒नुवं मे पा॑हीत्याहु॒ स्वामे॒व
दे॒वता॑मुपैत्यथो आ॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॒स्तेऽग्ने॑स्तूषा॒धानं वा॒योर्वा॑त॒पानं॑
पितॄ॑णां नी॒विरोष॑धीनां प्रघा॒तः (३)

आदित्यानां प्राचीनतानो विश्वेषां देवानामोतुर्नक्षत्राणामतीकाशा

एतत्सर्वदेवत्यं यद्वासो यद्वाससा दीक्षयति सर्वाभिरेवैनं
देवताभिर्दीक्षयति बहिःप्राणो वै मनुष्यस्तस्याशनं प्राणोऽश्नाति
सप्राण एव दीक्षतु आशितो भवति यावानेवास्य प्राणस्तेन सह
मेधमुपैति घृतं देवानां मस्तु पितृणान्निष्पक्कं मनुष्याणान्तद्वै (४)

एतत्सर्वदेवत्यं यन्नवनीतं यन्नवनीतेनाभ्यङ्क्ते सर्वा एव देवताः
प्रीणाति प्रच्युतो वा एषोऽस्माल्लोकादगतो देवलोकं यो दीक्षितो-
ऽन्तरेव नवनीतन्तस्मान्नवनीतेनाभ्यङ्क्तेऽनुलोमं यजुषा व्यावृत्त्या
इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य कनीनिका परापतत्तदाञ्जनमभवद्यदाङ्के चक्षुरेव
भ्रातृव्यस्य वृङ्के दक्षिणं पूर्वमाङ्के (५)

सव्यं हि पूर्वं मनुष्या आञ्जते न नि धावते नीव हि मनुष्या
धावन्ते पञ्च कृत्व आङ्के पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव
रुन्धे परिमितमाङ्केऽपरिमितं हि मनुष्या आञ्जते सतूलयाङ्के-
ऽपतूलया हि मनुष्या आञ्जते व्यावृत्त्यै यदपतूलयाञ्जीत वज्रं इव
स्यात्सतूलयाङ्के मित्रत्वाय (६)

इन्द्रो वृत्रमहन्त्सोऽ३ पोऽ३ भ्यग्मियत तासां यन्मेध्यं
यज्ञियं सदेवमासीत्तदपोदक्रामत्ते दर्भा अभवन् यद्दर्भपुञ्जीलैः
पवयति या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्ताभिरेवैनं पवयति
द्वाभ्यां पवयत्यहोरात्राभ्यामेवैनं पवयति त्रिभिः पवयति त्रयं इमे

लो॒का ए॒भिरे॒वैनं॑ लो॒कैः प॑वयति प॒ञ्चभिः॑ (७)

प॒व॒य॒ति॒ पञ्चाक्ष॑रा प॒ङ्क्तिः॑ पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञायै॑वैनं॑ पवयति
ष॒ङ्क्तिः॑ प॑वयति ष॒ड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभिरे॒वैनं॑ पवयति स॒प्तभिः॑ पवयति
स॒प्त छ॒न्दांसि॑ छ॒न्दोभिरे॒वैनं॑ पवयति न॒वभिः॑ पवयति न॒व
वै पुरु॑षे प्रा॒णाः स॒प्राण॑मे॒वैनं॑ पवयत्येक॑विंशत्या पवयति
द॒श ह॒स्त्या अ॒ङ्गुल॑यो द॒श प॒द्या आ॒त्मैक॑विंशो यावा॑ने॒व
पुरु॑षस्तमपरिवर्गम् (८)

प॒व॒य॒ति॒ चि॒त्प॒ति॒स्त्वा पु॒ना॒त्वित्या॑ह॒ मनो॑ वै चि॒त्प॒ति॒र्मन॑सै॒वैनं॑
पवयति वा॒क्प॒ति॒स्त्वा पु॒ना॒त्वित्या॑ह॒ वा॒चैवैनं॑ पवयति दे॒वस्त्वा
स॒वि॒ता पु॒ना॒त्वित्या॑ह॒ स॒वि॒तृप्र॑सूत ए॒वैनं॑ पवयति तस्य॑ ते
प॒वि॒त्रप॑ते प॒वि॒त्रेण॑ यस्मै॒ कं पु॒ने तच्छ॑केय॒मित्या॑हाऽऽशिष॑मे॒वैता॒मा
शा॑स्ते॥ (९)

अतीकाशान्करोत्यवैशयन्तीर्थे स्नाति प्रघातो मनुष्याणान्तद्वा आङ्गे मित्रत्वाय पञ्चभिरपरिवर्गमष्टाचत्वारिंशच्च॥

याव॑न्तो॒ वै दे॒वा य॒ज्ञाया॑पुन॒त् त ए॒वाभ॑वन् य ए॒वं वि॒द्वान्
य॒ज्ञाय॑ पुनी॒ते भव॑त्ये॒व ब॒हिः प॑वयित्वान्तः प्र पा॑दयति मनुष्यलो॒क
ए॒वैनं॑ पवयित्वा पू॒तन्दे॑वलो॒कं प्र ण॑यत्यदी॒क्षित॑ एक॒याहु॑त्येत्या॒हुः
स्रु॒वेण॑ चत॑स्रो जुहोति दी॒क्षित॑त्वाय॑ स्रु॒चा प॑ञ्चमीं पञ्चाक्ष॑रा प॒ङ्क्तिः॑
पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्ध॒ आकू॑त्यै प्र॒युजे॑ऽग्नये॑ (१०)

स्वाहेत्याहाकूत्या हि पुरुषो यज्ञमभि प्रयुङ्क्ते यजेयेति मेधायै

मन॑सेऽग्नये॒ स्वाहेत्या॑ह मे॒धया॒ हि मन॑सा॒ पुरु॑षो य॒ज्ञम॑भिगच्छ॑ति
 सर॑स्वत्यै पू॒ष्णोऽग्नये॒ स्वाहेत्या॑ह वा॒ग्वै सर॑स्वती पृथि॒वी पू॒षा वा॒चैव
 पृथि॒व्या य॒ज्ञं प्र यु॑ङ्क्ता आपो॑ दे॒वीर्बृ॑हतीर्वि॒श्वश॑म्भुव॒ इत्या॑ह॒ या वै
 वर्ष्वा॑स्ताः (११)

आपो॑ दे॒वीर्बृ॑हतीर्वि॒श्वश॑म्भुवो॒ यदे॒तद्य॒जुर्न॒ ब्रू॒याद्वि॒व्या
 आपो॑ऽशा॑न्ता इ॒मं लो॒कमा॒ गच्छे॑युरापो॑ दे॒वीर्बृ॑हतीर्वि॒श्वश॑म्भुव॒
 इत्या॑हास्मा ए॒वैना॑ लो॒काय॑ शमयति॒ तस्मा॑च्छा॒न्ता इ॒मं
 लो॒कमा॒ गच्छ॑न्ति द्यावा॑पृथि॒वी इत्या॑ह॒ द्यावा॑पृथि॒व्योर्हि
 य॒ज्ञ उ॒र्वन्तरि॑क्ष॒मित्या॑हान्तरि॑क्षे॒ हि य॒ज्ञो बृ॑हस्पति॑र्नो॒ ह॒विषा॑
 वृ॒धातु॑ (१२)

इत्या॑ह॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॑ बृह॒स्पति॑र्ब्रह्म॑णै॒वास्मै॑ य॒ज्ञम॑व
 रुन्धे॒ यद्वृ॒याद्वि॒धेरि॑ति॒ यज्ञ॑स्था॒णुमृ॑च्छेद्वृ॒धात्वित्या॑ह॒ यज्ञ॑स्था॒णुमे॒व
 परि॑ वृ॒णक्ति॒ प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञम॑सृजत॒ सोऽस्मा॑त्सृष्टः॒ परा॑ङ्मै॒त्स प्र
 य॒जुर॒ह्नीना॒त्प्र साम॑ तमृ॒गुद॑यच्छ॒द्यदृ॒गुद॑यच्छ॒त्तदौ॑द्ब्रह्म॑णस्यौद्ब्रह्म॑ण॒त्वमृ॒च

जु॒होति॒ य॒ज्ञस्यो॑द्य॒त्या अनु॑ष्टुप्छन्द॑सा॒मुद॑यच्छ॒दित्या॑हुस्तस्मा॑दनु॒ष्टुप्
 जु॒होति॒ य॒ज्ञस्यो॑द्य॒त्यै द्वा॑द॒श वा॒त्सब॒न्धान्यु॑द॑यच्छ॒न्नित्या॑हुस्तस्मा॑द्द्वा॒द॒श
 दी॒क्षय॑न्ति॒ सा वा ए॒षर्ग॑नु॒ष्टुग्वा॑र्गनु॒ष्टुग्य॑दे॒तय॑र्चा दी॒क्षय॑ति वा॒चैवैन॑
 सर्व॑या दी॒क्षय॑ति॒ विश्वे॑ दे॒वस्य॑ ने॒तुरि॑त्या॒ह सा॒वि॒त्र्येते॑न॒ मर्तो॑
 वृ॒णीत॑ स॒ख्यम् (१४)

इत्याह पितृदेवत्यैतेन विश्वे राय इषुध्यसीत्याह वैश्वदेव्यैतेन
द्युम्नं वृणीत पुष्यस इत्याह पौष्ण्यैतेन सा वा एषर्क्सर्वदेवत्या
यदेतयर्चा दीक्षयति सर्वाभिरेवैनं देवताभिर्दीक्षयति सप्ताक्षरं प्रथमं
पदमष्टाक्षराणि त्रीणि यानि त्रीणि तान्यष्टावुपं यन्ति यानि चत्वारि
तान्यष्टौ यदष्टाक्षरा तेन (१५)

गायत्री यदेकादशाक्षरा तेन त्रिष्टुग्यद्वादशाक्षरा तेन
जगती सा वा एषर्क्सर्वाणि छन्दांसि यदेतयर्चा दीक्षयति
सर्वेभिरेवैनं छन्दाभिर्दीक्षयति सप्ताक्षरं प्रथमं पदं सप्तपदा
शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्ध एकस्मादक्षरादनामं प्रथमं
पदन्तस्माद्यद्वाचोऽनामन्तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति
पूर्ण इव हि प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि
प्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजानां सृष्ट्यै॥ (१६)

अग्नये ता वृधात्वृचा सख्यन्तेन जुहोति पञ्चदश च॥ [२]

ऋक्सामे वै देवेभ्यो यज्ञायातिष्ठमाने कृष्णो रूपं
कृत्वापक्रम्यातिष्ठतान्तेऽमन्यन्त यं वा इमे उपावथ्स्यतः स इदं
भविष्यतीति ते उपांमन्नयन्त ते अहोरात्रयोर्महिमानमपनिधाय
देवानुपावर्तेतामेष वा ऋचो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्येष
साम्नो यत्कृष्णमृक्सामयोः शिल्पे स्थ इत्याहर्क्सामे एवाव रुन्ध
एषः (१७)

वा अहो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष रात्रिया यत्कृष्णं
 यदेवैनयोस्तत्र न्यक्तं तदेवाव रुन्धे कृष्णाजिनेन दीक्षयति
 ब्रह्मणो वा एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं ब्रह्मणैवैनं दीक्षयतीमान्धियं
 शिक्षमाणस्य देवेत्याह यथायजुरेवैतद्गर्भो वा एष यद्वीक्षित उल्बं
 वासः प्रोर्णुते तस्मात् (१८)

गर्भाः प्रावृता जायन्ते न पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णीत यत्पुरा
 सोमस्य क्रयादपोर्णीत गर्भाः प्रजानां परापातुंकाः स्युः क्रीते सोमे-
 ऽपोर्णुते जायंत एव तदथो यथा वसीयांसं प्रत्यपोर्णुते तादृगेव
 तदङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्त ऊर्जं व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत
 ते शरा अभवन्नूग्वै शरा यच्छरमयी (१९)

मेखला भवत्यूर्जमेवाव रुन्धे मध्यतः सन्नहति मध्यत एवास्मा
 ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत ऊर्ध्वं वै पुरुषस्य नाभ्यै
 मेध्यमवाचीनममेध्यं यन्मध्यतः सन्नहति मेध्यं चैवास्यामेध्यं च
 व्यावर्तयतीन्द्रो वृत्राय वज्रं प्राहरत्स त्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयं
 रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयम् (२०)

यैऽन्तःशरा अशीर्यन्त ते शरा अभवन्तच्छुराणां शरत्वं
 वज्रो वै शराः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यच्छरमयी मेखला
 भवति वज्रेणैव साक्षात्क्षुध्मभ्रातृव्यं मध्यतोऽपि हते त्रिवृद्धवति
 त्रिवृद्धे प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणं मध्यतो यजमाने दधाति पृथ्वी

भवति रञ्जुनाव्यावृत्त्यै मेखलया यजमानन्दीक्षयति योक्त्रेण पत्नीं
मिथुनत्वाय (२१)

यज्ञो दक्षिणामभ्यध्यायत्ताः समभवत्तदिन्द्रोऽचायत्सो-
ऽमन्यत यो वा इतो जनिष्यते स इदं भविष्यतीति तां
प्राविशत्तस्या इन्द्र एवाजायत सोऽमन्यत यो वै मदितोऽपरो
जनिष्यते स इदं भविष्यतीति तस्या अनुमृश्य योनिमाच्छिनत्सा
सूतवंशाभवत्तत्सूतवंशायै जन्म (२२)

ताः हस्ते न्यवेष्टयत् तां मृगेषु न्यदधात्सा कृष्णविषाणाभवदिन्द्रो
योनिंरसि मा मां हिः सीरिति कृष्णविषाणां प्र यच्छति सयोनिमेव
यज्ञं करोति सयोनिन्दक्षिणाः सयोनिमिन्द्रः सयोनित्वाय कृष्ये
त्वां सुसस्याया इत्याह तस्मादकृष्टपच्या ओषधयः पच्यन्ते
सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इत्याह तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्ति
यद्धस्तेन (२३)

कण्डूयेत पामनं भावुंकाः प्रजाः स्युर्यथस्मयेत नग्नं भावुंकाः
कृष्णविषाणया कण्डूयतेऽपिगृह्य स्मयते प्रजानां गोपीथाय न
पुरा दक्षिणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामव चृतेद्यत्पुरा दक्षिणाभ्यो
नेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्योनिः प्रजानां परापातुंका स्यान्नीतासु
दक्षिणासु चात्वाले कृष्णविषाणां प्रास्यति योनिर्वै यज्ञस्य
चात्वालं योनिः कृष्णविषाणा योनावेव योनिन्दधाति यज्ञस्य
सयोनित्वाय॥ (२४)

रुन्ध एष तस्माच्छ्रमयी यूपस्तृतीयं मिथुनत्वाय जन्म हस्तेनाष्टाचत्वारिंशच्च॥———[३]

वाग्वै देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना सा वनस्पतीन्प्राविशत्सैष
वाग्वनस्पतिषु वदति या दुन्दुभौ या तूणवे या वीणायां
यद्दीक्षितदण्डं प्रयच्छति वाचमेवाव रुन्ध औदुम्बरो भवत्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्धे मुखेन सम्मितो भवति मुखत एवास्मा
ऊर्जं दधाति तस्मान्मुखत ऊर्जा भुञ्जते (२५)

क्रीते सोमे मैत्रावरुणाय दण्डं प्र यच्छति मैत्रावरुणो
हि पुरस्तादृत्विग्भ्यो वाचं विभजति तामृत्विजो यजमाने
प्रतिष्ठापयन्ति स्वाहा यज्ञं मनसेत्याहु मनसा हि पुरुषो
यज्ञमभिगच्छति स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याहु द्यावापृथिव्योर्हि
यज्ञः स्वाहोरोरन्तरिक्षादित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञः स्वाहा यज्ञं
वातादारभ इत्याहायम् (२६)

वाव यः पवते स यज्ञस्तमेव साक्षादा रभते मुष्टी करोति
वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या अदीक्षिष्टाय ब्राह्मण इति त्रिरुपांश्वाह
देवेभ्य एवैनं प्राऽऽहु त्रिरुच्चैरुभयेभ्य एवैनं देवमनुष्येभ्यः प्राऽऽहु
न पुरा नक्षत्रेभ्यो वाचं वि सृजेद्यत्पुरा नक्षत्रेभ्यो वाचं विसृजेद्यज्ञं
विच्छिन्द्यात् (२७)

उदितेषु नक्षत्रेषु व्रतं कृणुतेति वाचं वि सृजति यज्ञव्रतो वै
दीक्षितो यज्ञमेवाभि वाचं वि सृजति यदि विसृजेद्वैष्णवीमृचमनु

ब्रूयाद्यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः सं तनोति दैवीन्धियं मनामह
इत्याह यज्ञमेव तन्मन्दयति सुपारा नो असद्वश इत्याह व्युष्टिमेवाव
रुन्धे (२८)

ब्रह्मवादिनो वदन्ति होतव्यं दीक्षितस्य गृहा(३)इ न
होतव्या(३)मिति हविर्वै दीक्षितो यज्जुहुयाद्यजमानस्यावदाय
जुहुयाद्यन्न जुहुयाद्यज्ञपरुरन्तरियाद्ये देवा मनोजाता मनोयुज
इत्याह प्राणा वै देवा मनोजाता मनोयुजस्तेष्वेव परोक्षं
जुहोति तन्नेव हुतं नेवाहुतः स्वपन्तं वै दीक्षितः रक्षांसि
जिघांसन्त्यग्निः (२९)

खलु वै रक्षोहाग्रे त्वः सु जांगृहि वयः सु
मन्दिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपां कृत्वा स्वपिति रक्षसामपहत्या
अब्रत्यमिव वा एष करोति यो दीक्षितः स्वपिति त्वमग्रे व्रतपा
असीत्याहाग्निर्यै देवानां व्रतपतिः स एवैनं व्रतमालम्भयति देव
आ मर्त्येष्वेत्याह देवः (३०)

ह्येष सन्मर्त्येषु त्वं यज्ञेष्वीड्य इत्याहेतः हि यज्ञेष्वीड्यतेऽप
वै दीक्षिताथ्सुषुपुषं इन्द्रियं देवताः क्रामन्ति विश्वे देवा अभि
मामाववृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणैवैनं देवताभिः सं नयति यदेतद्यजुर्न
ब्रूयाद्यावन्त एव पशून्भि दीक्षेत् तावन्तोऽस्य पशवः स्यू
रास्वेयत् (३१)

सो॒मा भूयो॑ भ॒रेत्या॒हापरि॑मितानेव प॒शूनव॑ रुन्धे चन्द्रम॑सि मम॒
भो॒गाय॑ भ॒वेत्या॒ह यथा॑देव॒तमे॒वैनाः॑ प्रति॑ गृह्णाति वा॒यवे॑ त्वा वरु॑णाय॒
त्वेति॑ यदे॒वमे॒ता नानु॑दि॒शेदय॑थादे॒वतं॑ दक्षि॑णा गमये॒दा दे॒वता॑भ्यो
वृश्च्ये॒त यदे॒वमे॒ता अनु॑दि॒शति॑ यथादे॒वतमे॒व दक्षि॑णा गमयति॒ न
दे॒वता॑भ्य आ (३२)

वृश्च्य॑ते दे॒वीरा॑पो अ॒पां न॒पादि॒त्याह॑ यद्वो मे॒ध्यं य॒ज्ञिय॑ः
सदे॒वं तद्वो॑ माव॑ क्रमिष॒मिति॑ वा॒वैतदा॑हाच्छि॒त्रं तन्तुं॑ पृथि॒व्या अनु॑
गेष॒मित्या॑ह॒ सेतु॑मे॒व कृ॒त्वात्यै॑ति॥ (३३)

भुञ्जतेऽयच्छिन्द्याद्बुन्धेऽग्निराह देव इयद्देवताभ्य आ त्रयस्त्रिंशच्च॥ [४]

दे॒वा वै दे॒वय॑ज॒नम॒ध्यव॑साय॒ दिशो॑ न प्रा॒जान॑न्तेऽ३
न्यो॑न्यमु॒पाधा॑व॒न्त्वया॑ प्र जा॒नाम॑ त्वयेति॒ तेऽदि॑त्याः॒ सम॑ध्रियन्त॒
त्वया॑ प्र जा॒नामे॒ति सा॒ब्रवी॑द्वरं वृ॒णै म॒त्प्राय॑णा ए॒व वो॑ य॒ज्ञा
मदु॑दयना अ॒सन्नि॒ति तस्मा॑दा॒दित्यः॑ प्रा॒यणी॑यो य॒ज्ञाना॑मा॒दित्य॑
उ॒दय॑नीयः प॒ञ्च दे॒वता॑ यजति॒ पञ्च॑ दि॒शो दि॒शां प्र॒ज्ञात्यै॑ (३४)

अथो॑ पञ्चाक्ष॒रा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्धे पथ्याः
स्व॒स्तिम॑य॒जन्प्रा॑चीमे॒व तया॑ दि॒शं प्रा॒जान॑न्न॒ग्निना॑ दक्षि॒णा सोमे॑न
प्र॒तीची॑ः स॒वि॒त्रोदी॑चीम॒दित्यो॑र्ध्वा पथ्याः स्व॒स्तिं य॑जति प्रा॒चीमे॒व
तया॑ दि॒शं प्र जा॑नाति॒ पथ्याः॑ स्व॒स्तिमि॑ष्ट्वाग्नी॒षोमौ॑ यजति॒ चक्षु॑षी
वा ए॒ते य॒ज्ञस्य॑ यद॒ग्नीषो॑मौ ताभ्यामे॒वानु॑ पश्यति (३५)

अ॒ग्नीषो॑मा॒विष्ट्वा॑ स॒वितारं॑ यजति स॒वितृ॑प्रसूत ए॒वानु॑

पश्यति सवितारमिष्टादिति यजतीयं वा अदितिर्स्यामेव
 प्रतिष्ठायानुं पश्यत्यदितिमिष्टा मारुतीमृचमन्वाह मरुतो वै
 देवानां विशो देवविशं खलु वै कल्पमानं मनुष्यविशमनुं
 कल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाह विशां क्लृप्त्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 प्रयाजवदननूयाजं प्रायणीयं कार्यमनूयाजवत् (३६)

अप्रयाजमुदयनीयमितीमे वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः सैव
 सा यज्ञस्य सन्ततिस्तत्तथा न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः प्रजाऽनूयाजा
 यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानमन्तरियाद्यदनूयाजानन्तरियात्प्रजामन्तरि
 खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञः परा भवति यज्ञं
 पराभवन्तं यजमानोऽनु (३७)

परा भवति प्रयाजवदेवानूयाजवत्प्रायणीयं कार्यं
 प्रयाजवदनूयाजवदुदयनीयं नात्मानमन्तरेति न प्रजां न
 यज्ञः पराभवति न यजमानः प्रायणीयस्य निष्कास उदयनीयमभि
 निर्वपति सैव सा यज्ञस्य सन्ततिर्याः प्रायणीयस्य याज्या यत्ता
 उदयनीयस्य याज्याः कुर्यात्पराङ्मुं लोकमा रोहेत्प्रमायुकः
 स्याद्याः प्रायणीयस्य पुरोनुवाक्यास्ता उदयनीयस्य याज्याः
 करोत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति॥ (३८)

प्रजाँत्यै पश्यत्यनूयाजवद्यजमानोऽनु पुरोनुवाक्यास्ता अष्टौ च॥ [५]

कद्रूश्च वै सुपर्णी चात्मरूपयोरस्पर्धेताः सा कद्रूः

सुप॑र्णीमंजय॑त्साब्र॑वीत्तृती॑यस्यामि॒तो दि॒वि सोम॑स्तमा ह॑र॒
तेनाऽऽत्मानं॑ निष्क्री॑णीष्वेती॒यं वै क॒द्रूर॑सौ सु॒प॑र्णी छन्दा॑ंसि
सौपर्णे॑याः साब्र॑वीद॒स्मै वै पि॒तरौ पु॒त्रान्बि॑भृतस्तृती॑यस्यामि॒तो
दि॒वि सोम॑स्तमा ह॑र॒ तेनाऽऽत्मानं॑ निष्क्री॑णीष्व (३९)

इति॑ मा क॒द्रूर॑वोच॒दिति॑ जग॑त्युद॑पत॒च्चतु॑र्दशाक्षरा स॒ती
साप्रा॑प्य न्य॑वर्तत॒ तस्यै॑ द्वे अ॒क्षरे॑ अमी॒येता॑ ५ सा प॒शुभि॑श्च दी॒क्षया॑
चाग॑च्छु॒त्तस्मा॑ज्जग॑ती छन्द॑सां पश॒व्यत॑मा॒ तस्मा॑त्पशु॒मन्तं॑ दी॒क्षोपं॑
नम॑ति त्रि॒ष्टुगु॑द॒पत॑त् त्रयो॑दशाक्षरा स॒ती साप्रा॑प्य न्य॑वर्तत॒ तस्यै॑
द्वे अ॒क्षरे॑ अमी॒येता॑ ५ सा दक्षि॑णाभिश्च (४०)

तप॑सा चाग॑च्छु॒त्तस्मा॑त् त्रि॒ष्टुभो॑ लो॒के मा॒ध्यन्दि॑ने स॒र्वने॑
दक्षि॑णा नीयन्त ए॒तत्खलु॑ वाव॒ तप॑ इत्या॑हु॒र्यः स्वं द॑दा॒तीति॑
गाय॑त्र्युद॑पत॒च्चतु॑रक्षरा स॒त्यंज॑या ज्योति॑षा तम॑स्या अ॒जाभ्य॑रुन्ध
तद॑जाया अ॒ज॒त्व ५ सा सोमं॑ चाह॑र॒च्चत्वारि॑ चा॒क्षरा॑णि साष्टाक्षरा॑
सम॑पद्यत ब्रह्म॑वादि॒नो वद॑न्ति (४१)

कस्मा॑त्स॒त्याद्वा॑य॒त्री कनि॑ष्ठा छन्द॑सा ५ स॒ती य॑ज्ञमु॒खं
परी॑या॒येति॑ यदे॒वादः सोम॑माह॑र॒त्तस्मा॑द्य॒ज्ञमु॒खं पर्यै॑त् तस्मा॑त्तेज॒स्विनी॑त
प॒द्भ्यां द्वे स॒र्वने॑ स॒मगृ॑ह्णान्मुखे॒नैकं॑ यन्मुखे॒न स॒मगृ॑ह्ण॒त्तद॑धय॒त्तस्मा॑द्वे
स॒र्वने॑ शुक्र॑व॒ती प्रा॒तःस॒र्वनं॑ च॒ मा॒ध्यन्दि॑नं च॒ तस्मा॑त्तृती॒यस॒र्वनं॑
ऋ॒जीष॑म॒भि षु॑ण्वन्ति धी॒तमि॑व॒ हि मन्य॑न्ते (४२)

आ॒शि॒र॒म॒वं न॑यति सशु॒क्र॒त्वायाथो॑ सम्भ॑रत्ये॒वैन॑त्त ५

सोममाह्रियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णात्स तिस्रो रात्रीः
परिमुषितोऽवसत्तस्मात्तिस्रो रात्रीः क्रीतः सोमो वसति ते देवा
अब्रुवन्स्त्रीकामा वै गन्धर्वाः स्त्रिया निष्क्रीणामेति ते वाचः
स्त्रियमेकहायनीं कृत्वा तया निरक्रीणन्त्सा रोहिद्रूपं कृत्वा
गन्धर्वेभ्यः (४३)

अपक्रम्यातिष्ठत्तद्रोहितो जन्म ते देवा अब्रुवन्नप
युष्मदक्रमीन्नास्मानुपावर्तते वि ह्वयामहा इति ब्रह्म गन्धर्वा
अवदन्नगायं देवाः सा देवान्गायत उपावर्तत तस्माद्गायन्तः स्त्रियः
कामयन्ते कामुका एनः स्त्रियो भवन्ति य एवं वेदाथो य एवं
विद्वानपि जन्येषु भवन्ति तेभ्य एव ददत्युत यद्वहुतयाः (४४)

भवन्त्येकहायन्या क्रीणाति वाचैवैनः सर्वया क्रीणाति
तस्मादेकहायना मनुष्या वाचं वदन्त्यकूटयाऽकर्णयाऽकाणया-
ऽश्लोणयाऽसप्तशफया क्रीणाति सर्वयैवैनं क्रीणाति यच्छ्वेतया
क्रीणीयाद्दुश्कर्मा यजमानः स्याद्यत्कृष्णयानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको
यजमानः स्याद्यद्विरूपया वात्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो
जिनीयादरुणया पिङ्गाक्ष्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूपः स्वयैवैनं
देवतया क्रीणाति॥ (४५)

निष्क्रीणीष्व दक्षिणाभिश्च वदन्ति मन्यन्ते गन्धर्वेभ्यो बहुतयाः पिङ्गाक्ष्या दशं च॥——[६]

तद्धिरण्यमभवत्तस्माद्ब्रह्मो हिरण्यं पुनन्ति ब्रह्मवादिनो

वदन्ति॒ कस्मा॑त्स॒त्याद॑न॒स्थिके॑न प्र॒जाः प्र॒वीय॑न्तेऽस्थ॒न्वती॑र्जायन्त॒
इति॒ यद्धि॑र॒ण्यं घृ॑तेऽव॒धाय॑ जु॒होति॒ तस्मा॑दन॒स्थिके॑न प्र॒जाः
प्र वी॑यन्तेऽस्थ॒न्वती॑र्जायन्त ए॒तद्वा अ॒ग्नेः प्रि॑यं धाम॒ यद् घृ॑तं
तेजो॒ हिर॑ण्यमि॒यं ते शु॒क्र त॒नूरि॑दं वर्च॒ इत्या॑ह स॒तैज॑समे॒वैन॑
स॒त॒नुम् (४६)

क॒रोत्य॑थो॒ सम्भ॑रत्ये॒वैनं॒ यद॑ब॒द्धम॑वद॒ध्याद्गर्भाः॑ प्र॒जानां॑
परा॒पातु॑काः स्युर्ब॒द्धम॑व॒ दधा॑ति॒ गर्भा॑णां धृ॒त्यै नि॑ष्ट॒क्यं ब॑ध्नाति
प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाय॒ वाग्वा ए॒षा य॒थ्सो॑म॒क्रय॑णी॒ जूर॑सीत्या॒ह यद्धि॑
मन॑सा॒ जव॑ते॒ तद्वा॒चा व॑दति॒ धृ॒ता मन॑सेत्या॒ह मन॑सा॒ हि वा॒ग्धृ॒ता
जु॒ष्टा वि॑ष्णाव॒ इत्या॑ह (४७)

य॒ज्ञो वै वि॑ष्णुर्य॒ज्ञायै॑वैनां॒ जु॒ष्टां करो॑ति॒ तस्या॑स्ते स॒त्यस॑वसः
प्रस॑व॒ इत्या॑ह स॒वितृ॑प्र॒सूता॑मेव॒ वाच॑म॒व रु॒न्धे का॑ण्डे॒काण्डे॒
वै क्रि॒यमा॑णे॒ य॒ज्ञः र॒क्षासि॑ जि॒घास॑न्त्ये॒ष ख॒लु वा
अ॒र॑क्षो॒हतः॒ पन्था॑ योऽ॒ग्रेश्च॑ सूर्य॑स्य च॒ सूर्य॑स्य॒ चक्षु॑रारु॒हम॒ग्नेर॑क्षः
क॒नीनि॑का॒मित्या॑ह॒ य ए॒वार॑क्षो॒हतः॒ पन्था॑स्त॒सुमा॑रौ॒हति॑ (४८)

वाग्वा ए॒षा य॒थ्सो॑म॒क्रय॑णी॒ चिद॑सि॒ म॒नासी॑त्या॒ह
शा॒स्त्ये॒वैना॑मे॒तत्तस्मा॑च्छि॒ष्टाः प्र॒जा जा॑यन्ते॒ चिद॑सीत्या॒ह यद्धि॑
मन॑सा॒ चे॒तय॑ते॒ तद्वा॒चा व॑दति॒ म॒नासी॑त्या॒ह यद्धि॑ मन॑साभि॒गच्छ॑ति॒
तत्क॒रोति॒ धीर॑सीत्या॒ह यद्धि॑ मन॑सा॒ ध्याय॑ति॒ तद्वा॒चा (४९)

वदति दक्षिणासीत्याह दक्षिणा ह्येषा यज्ञियासीत्याह
 यज्ञियामेवैनं करोति क्षत्रियासीत्याह क्षत्रिया ह्येषादितिरस्युभयतः शी
 यदेवाऽऽदित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य उदयनीयस्तस्मादेवमाह
 यदबद्धा स्यादयता स्याद्यत्पदिबद्धानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको
 यजमानः स्यात् (५०)

यत्कर्णगृहीता वार्त्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो
 जिनीयान्मित्रस्त्वां पदि बध्नात्वित्याह मित्रो वै शिवो
 देवानान्तेनैवैनं पदि बध्नाति पूषाध्वनः पात्वित्याहेयं वै
 पूषेमामेवास्या अधिपामकः समष्ट्या इन्द्रायाध्यक्षायेत्याहेन्द्रमेवास्या
 अध्यक्षं करोति (५१)

अनु त्वा माता मन्यतामनु पितेत्याहानुमतयैवैनया क्रीणाति
 सा देवि देवमच्छेहीत्याह देवी ह्येषा देवः सोम इन्द्राय
 सोममित्याहेन्द्राय हि सोमं आह्रियते यदेतद्यजुर्न ब्रूयात्पराच्येव
 सोमक्रयणीयाद्ब्रुद्रस्त्वा वर्तयत्वित्याह रुद्रो वै क्रूरः (५२)

देवानान्तमेवास्यै परस्ताद्वधात्यावृत्त्यै क्रूरमिव वा एतत्करोति
 यद्ब्रुद्रस्य कीर्तयति मित्रस्य पथेत्याह शान्त्यै वाचा वा एष वि
 क्रीणीते यः सोमक्रयण्या स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सह रय्येत्याह
 वाचैव विक्रीय पुनरात्मन्वाचं धत्तेऽनुपदासुकास्य वाग्भवति य एवं
 वेद॥ (५३)

सतनुं विष्णुं इत्याह समारोहति ध्यायति तद्वाचा यजमानः स्यात्करोति कुरो वेद॥—[७]

षट्पदान्यनु नि क्रामति षडहं वाङ्मातिं वदत्युत संवत्सरस्यायने
यावत्येव वाक्तामव रुन्धे सप्तमे पदे जुहोति सप्तपदा शक्करी
पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्धे सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः
सप्त छन्दाः स्युभयस्यावरुद्धौ वस्व्यसि रुद्रासीत्याह रूपमेवास्या
एतन्महिमानम् (५४)

व्याचष्टे बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वत्वित्याह ब्रह्म वै
देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुन्धे रुद्रो वसुभिरा
चिकेत्वित्याहावृत्त्यै पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन इत्याह
पृथिव्या ह्येष मूर्धा यद्देवयजनमिडायाः पद इत्याहेडाये ह्येतत्पदं
यत्सोमक्रयण्यै घृतवति स्वाहा (५)

इत्याह यदेवास्यै पदाद् घृतमपीड्यत तस्मादेवमाह
यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रक्षांसि यज्ञं
हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति
न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञं
रक्षांसि जिघांसन्ति परिलिखितं रक्षः परिलिखिता अरातय
इत्याह रक्षसामपहत्यै (५६)

इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं

द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवो वै सोमक्रयण्यै
पदं यावत्सूतः सं वपति पशून्नेवाव रुन्धेऽस्मे राय इति सं
वपत्यात्मानमेवाध्वर्युः (५७)

पशुभ्यो नान्तरेति त्वे राय इति यजमानाय प्र यच्छति
यजमान एव रयिं दधाति तोते राय इति पत्न्या अर्धो वा
एष आत्मनो यत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृगेव तत्त्वष्टीमती
ते सपेयेत्याह त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानां रूपकद्रूपमेव पशुषु
दधात्यस्मै वै लोकाय गार्हपत्य आ धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो
यद्गार्हपत्य उपवपेदस्मिल्लोके पशुमान्थस्याद्यदाहवनीये-
ऽमुष्मिल्लोके पशुमान्थस्यादुभयोरुप वपत्युभयोरेवैनं लोकयोः
पशुमन्तं करोति॥ (५८)

मुहिमान्ः स्वाहापंहत्या अध्वर्युधीयते चतुर्विंशतिश्च॥ [८]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति विचित्यः सोमा (३) न विचित्या (३)
इति सोमो वा ओषधीनां राजा तस्मिन् यदापन्नं ग्रसितमेवास्य
तद्यद्विचिनुयाद्यथास्याद्ग्रसितं निष्विदति तादृगेव तद्यन्न
विचिनुयाद्यथाक्षत्रापन्नं विधावति तादृगेव तत्क्षोधुंकोऽध्वर्युः
स्यात्क्षोधुंको यजमानः सोमविक्रयिन्थसोमः शोधयेत्येव
ब्रूयाद्यदीतरम् (५९)

यदीतरमुभयेनैव सोमविक्रयिणमर्पयति तस्मात्सोमविक्रयी

क्षोर्धुकोऽरुणो ह स्माहौपवेशिः सोमक्रयण एवाहं तृतीयसवनमव
 रुन्ध इति पशूनां चर्मन्मिमीते पशूनेवाव रुन्धे पशवो हि
 तृतीयः सवनं यङ्कामयेतापशुः स्यादित्यृक्षतस्तस्य मिमीतर्क्षं वा
 अपशव्यमपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्थस्यात् (६०)

इति लोमतस्तस्य मिमीतैतद्वे पशूनां रूपं रूपेणैवास्मै
 पशूनव रुन्धे पशुमानेव भवत्यपामन्ते क्रीणाति सरंसमेवैनं
 क्रीणात्यमात्योऽसीत्याहामैवैनं कुरुते शुक्रस्ते ग्रह इत्याह शुक्रो
 ह्यस्य ग्रहोऽनसाच्छ याति महिमानमेवास्याच्छ यात्यनसा (६१)

अच्छ याति तस्मादनोवाह्यः समे जीवनं यत्र खलु वा
 एतः शीर्ष्णा हरन्ति तस्माच्छीर्षहार्यं गिरौ जीवनमभि त्यं
 देवः संवितारमित्यतिच्छन्दसर्चा मिमीतेऽतिच्छन्दा वै सर्वाणि
 छन्दांसि सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिर्मिमीते वर्ष्म वा एषा छन्दसां
 यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसर्चा मिमीते वर्ष्मैवैनः समानानां
 करोत्येकैकयोऽथ्सर्गम् (६२)

मिमीतेऽयांतयाम्नियायातयाम्नियैवैनं मिमीते तस्मान्नानावीर्या
 अङ्गुलयः सर्वास्वङ्गुष्ठमुप नि गृह्णाति तस्मात्समावद्वीर्यो-
 ऽन्याभिरङ्गुलिभिस्तस्मात्सर्वा अनु सं चरति यत्सह सर्वाभिर्मिमीत
 सञ्श्लिष्टा अङ्गुलयो जायेरन्नेकैकयोऽथ्सर्गं मिमीते तस्माद्विभक्ता

जायन्ते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो
यज्ञमेवाव रुन्धे पञ्च कृत्वस्तूष्णीम् (६३)

दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे
यद्यजुषा मिमीते भूतमेवाव रुन्धे यत्तूष्णीं भविष्यद्यद्वै तावानेव
सोमः स्याद्यावन्तं मिमीते यजमानस्यैव स्यान्नापि सदस्यानां
प्रजाभ्यस्त्वेत्युप समूहति सदस्यानेवान्वाभजति वाससोप नह्यति
सर्वदेवत्यं वै (६४)

वासः सर्वाभिरैवेन देवताभिः समर्धयति पशवो वै सोमः
प्राणाय त्वेत्युप नह्यति प्राणमेव पशुषु दधाति व्यानाय त्वेत्यनु
शृन्थति व्यानमेव पशुषु दधाति तस्मात्स्वपन्तं प्राणा न
जहति॥ (६५)

इतरं पशुमान्स्याद्यात्यनसोऽसर्गन्तूष्णीं संवदेवत्यं वै त्रयस्त्रिंशच्च॥ [९]

यत्कलया ते शफेनं ते क्रीणानीति पणेतगोअर्घं सोमं
कुर्यादगोअर्घं यजमानमगोअर्घमध्वर्युङ्गोस्तु महिमानं नाव तिरद्ववा
ते क्रीणानीत्येव ब्रूयाद्गोअर्घमेव सोमं करोति गोअर्घं यजमानं
गोअर्घमध्वर्युन्न गोर्महिमानमव तिरत्यजया क्रीणाति सतपसमेवेन
क्रीणाति हिरण्येन क्रीणाति सशुक्रमेव (६६)

एनं क्रीणाति धेन्वा क्रीणाति साशिरमेवेनं क्रीणात्यृषभेण
क्रीणाति सेन्द्रमेवेनं क्रीणात्यनुडुहा क्रीणाति वह्निर्वा अनुड्वान्

वहि॑नै॒व वहि॑ य॒ज्ञस्य॑ क्रीणाति मिथु॑नाभ्या॑ क्रीणाति
 मिथु॑नस्याव॑रुद्धौ वास॑सा क्रीणाति सर्व॑दे॒वत्य॑ वै वासः
 सर्वा॑भ्य ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्यः क्रीणाति द॒श सं प॑द्यन्ते द॒शाक्ष॑रा
 वि॒राडन्न॑ वि॒राड्विराजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रुन्धे (६७)

तप॑सस्त॒नूर॑सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्ण॑ इत्या॑ह प॒शुभ्य॑ ए॒व तद॑ध्व॒र्युर्नि
 हु॑त आ॒त्मनो॑ऽना॒व्रस्का॑य गच्छ॑ति श्रियं प्र प॒शूना॑प्नोति य ए॒वं वेद॑
 शु॒क्रं ते शु॒क्रेण॑ क्रीणा॒मीत्या॑ह यथा॒यजु॑रे॒वैतद्दे॒वा वै येन॑ हि॒रण्येन॑
 सोम॑म॒क्रीण॑न्तद॒भीष॑हा पुन॒राद॑दत् को हि तेज॑सा वि॒क्रेष्य॑त् इति॑
 येन॑ हि॒रण्येन॑ (६८)

सोमं॑ क्रीणी॒यात्तद॑भीषहा पुन॒रा द॑दीत् तेजं॑ ए॒वाऽऽ-
 त्मन्ध॑त्तेऽस्मे ज्योतिः॑ सोमवि॒क्रयि॑णि तम॑ इत्या॑ह ज्योति॑रे॒व
 यज॑माने दधाति॑ तम॑सा सोमवि॒क्रयि॑णम॒र्पय॑ति यदनु॑पग्रथ्य
 ह॒न्याद॑न्द॒शूका॑स्ताः समाः॑ सर्पाः स्यु॑रि॒दम॑हः सर्पा॑णां
 द॒न्द॒शूका॑नां ग्री॒वा उप॑ ग्र॒थ्नामी॑त्या॒हाद॑न्द॒शूका॑स्ताः समाः॑ सर्पा
 भ॑वन्ति तम॑सा सोमवि॒क्रयि॑णं वि॒ध्यति॑ स्वानं॑ (६९)

भ्राजे॑त्या॒हैते॑ वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के सोम॑म॒रक्ष॑न्तेभ्यो-
 ऽधि॑ सोम॒माह॑रन् यदे॒तेभ्यः॑ सोम॒क्रय॑णान्ना॒नुदि॑शेद॒क्रीतो॑-
 ऽस्य॑ सोमः॑ स्यान्ना॒स्यैते॑ऽमुष्मि॑ल्लो॒के सोमः॑ रक्षेयु॒र्यदे॒तेभ्यः॑
 सोम॒क्रय॑णाननुदि॒शति॑ क्री॒तोऽस्य॑ सोमो॑ भवत्ये॒तेऽस्या॑मुष्मि॑ल्लो॒के

सोमं रक्षन्ति॥ (७०)

सशृक्रमेव रुन्ध इति येन हिरण्येन स्वान् चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [१०]

वारु॒णो वै क्री॒तः सोम॒ उप॑नद्धो मि॒त्रो न॒ एहि॒ सुमि॑त्रधा॒
इत्या॒ह शान्त्या॒ इन्द्र॑स्योरु॒मा वि॑श दक्षि॒णमित्या॑ह दे॒वा वै
यं सोम॒मक्री॑णन्तमिन्द्र॑स्योरौ दक्षि॒ण आ॑सादयन्नेष खलु वा
ए॒तर्हीन्द्रो॒ यो यज॑ते तस्मा॑दे॒वमा॒होदायु॑षा स्वा॒युषेत्या॑ह दे॒वता॑
ए॒वान्वा॒रभ्यो॑त् (७१)

तिष्ठ॒त्युर्वन्तरि॑क्षमन्विहीत्या॑हान्तरि॒क्षदे॒वत्यो॑ ३ ह्ये॒तर्हि॒ सोमो॑-
ऽदि॒त्याः सदो॑ऽस्यदि॒त्याः सद॒ आ सी॑देत्या॒ह यथा॑य॒जुरे॒वैतद्वि॒ वा
ए॒नमे॒तदर्ध॑यति यद्वा॒रुणं॑ सन्तं मै॒त्रं क॒रोति॑ वा॒रुण्य॑र्चा सा॑दयति
स्वयै॒वैनं॑ दे॒वता॑या॒ सम॑र्धयति वासं॑सा प॒र्यान॑ह्यति सर्वदे॒वत्यं॑ वै
वासः॒ सर्वा॑भिरे॒व (७२)

ए॒नं दे॒वता॑भिः सम॑र्धयत्यथो रक्ष॑सामप॑हत्यै वने॑षु व्य॒न्तरि॑क्षं
तता॑नेत्या॒ह वने॑षु हि व्य॒न्तरि॑क्षं त॒तान॒ वाज॑मर्व॒थ्स्वित्या॑ह वाज॑ः
ह्यर्व॑थ्सु पयो॑ अ॒घ्निया॑स्वित्या॒ह पयो॑ ह्य॒घ्निया॑सु ह॒थ्सु क्र॑तुमित्या॒ह
ह॒थ्सु हि क्र॑तुं वरु॑णो वि॒श्वंघ्नि॑मित्या॒ह वरु॑णो हि वि॒श्वंघ्नि॑न्दि॒वि
सूर्य॑म् (७३)

इत्या॑ह दि॒वि हि सूर्य॑ः सोम॒मद्रा॑वित्या॒ह ग्रावा॑णो वा
अ॒द्रय॑स्तेषु वा ए॒ष सोमं॑ दधाति यो यज॑ते तस्मा॑दे॒वमा॒होदु॑ त्यं

जा॒तवे॑दस॒मिति॑ सौ॒र्यर्चा॑ कृ॒ष्णाजि॑नं प्र॒त्यान॑ह्यति रक्ष॑साम॒पंह॑त्या
उ॒स्त्रावे॑तं धू॒रषा॑ह॒वित्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतत्प्र॑ च्य॒वस्व॑ भुव॒स्पत॑
इत्या॑ह भू॒ताना॑ ५ हि (७४)

ए॒ष प॒तिर्वि॒श्वान्य॑भि धा॒मानि॑त्या॒ह वि॒श्वानि॑ ह्ये ३ षो॒-
ऽभि धा॒मानि॑ प्र॒च्यव॑ते मा त्वा॑ परि॒परी॑ वि॒द॒दित्या॑ह यदे॒वादः
सोम॑मा॒ह्रिय॑माणं गन्ध॒र्वो वि॒श्वार॑व॒सुः पर्य॑मु॒ष्णात्तस्मा॑दे॒वमा॑हा॒परि॑मोषा॒य
यज॑मानस्य स्व॒स्त्यये॑न्य॒सीत्या॑ह यज॑मानस्यै॒वैष य॒ज्ञस्या॑न्वा॒रम्भो॑-
ऽन॑व॒छित्यै॑ वरु॒णो वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्यैति॑ यत् (७५)

क्री॒तः सोम॑ उप॒नद्धो॑ नमो॑ मि॒त्रस्य॑ वरु॒णस्य॑ चक्ष॑स
इत्या॑ह शान्त्या॒ आ सोमं॑ वह॑न्त्य॒ग्निना॑ प्र॒ति तिष्ठ॑ते तौ स॒म्भवं॑न्तौ
यज॑मानम॒भि सम्भ॑वतः पु॒रा खलु॑ वावैष मे॒धाया॑त्मा॒नमा॑र॒भ्य चर॑ति
यो दी॑क्षि॒तो यद॑ग्री॒षोमी॑यं प॒शुमा॑ल॒भत॑ आ॒त्मनि॑ष्क्रय॒ण ए॒वास्य॑ स
तस्मा॑त्तस्य॒ नाश॑यं पुरुष॒निष्क्रय॑ण इ॒व ह्यथो॑ ख॒ल्वाह॑र॒ग्रीषो॑मा॒भ्यां
वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्निति॑ यद॑ग्री॒षोमी॑यं प॒शुमा॑ल॒भते॑ वा॒र्त्रघ्न॑ ए॒वास्य॑
स तस्मा॑द्वा॒शय॑ वारु॒ण्यर्चा॑ परि॑ चर॒ति स्वयै॑वेन॑ दे॒वत॑या॒ परि॑
चर॑ति॥ (७६)

अ॒न्वा॒रभ्यो॑ऽथ॒र्वाभिरे॒व सूर्य॑ भू॒ताना॑ ५ ह्येति॑ यदाहुः स॒प्तवि॑ंशतिश्च॥ [११]

यो वा अयं॑थादे॒वत॒न्त्वाम॑ग्नं इन्द्र॑स्य॒ चित्तिं॑ यथा॒ वै वयो॑ वै यदा॑कू॒ताद्या॑स्ते अ॒ग्ने मयि॑ गृह्णामि प्र॒जाप॑तिः
सोऽस्मा॑त्थस्ते॒गान् वाजं॑ कूर्मा॒न् योक्रं॑ मि॒त्रावरु॑णा॒विन्द्र॑स्य॒ पूष्ण॑ ओजं॒ आन॑न्दम॒हर॑न्ने॒र्वायोः प॒न्थाङ्क॑मै॒र्द्योस्ते॒ऽग्निः

पुशुरासीत्थद्विंशतिः॥ २६॥

यो वा एवाहुतिमभवन्पुथिभिरवुरुध्यान्न्दमष्टौपञ्चाशत्॥ ५८॥

यो वा अयथादेवत् यद्यवजिघ्रंसि॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां षष्ठकाण्डे प्रथमः प्रश्नः
समाप्तः॥ ६-१॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

यदुभौ विमुच्यातिथ्यं गृहीयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यदुभावविमुच्य
यथानागतायातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्विमुक्तोऽन्योऽनृद्धान्भवत्यविमुक्त
ऽन्योऽथातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य सन्तत्यै पत्यन्वारभते पत्नी हि
पारीणह्यस्येशे पत्नियैवानुमतं निर्वपति यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति
मिथुनं तदथो पत्निया एव (१)

एष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्यै यावद्विर्वै राजानुचरैरागच्छति
सर्वेभ्यो वै तेभ्य आतिथ्यं क्रियते छन्दांसि खलु वै सोमस्य
राज्ञोऽनुचराण्यग्रेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह गायत्रिया एवैतेन
करोति सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह त्रिष्टुभं एवैतेन
करोत्यतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह जगत्यै (२)

एवैतेन करोत्यग्नये त्वा रायस्पोषदात्रे विष्णवे त्वेत्याहानुष्टुभं
एवैतेन करोति श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वेत्याह गायत्रिया
एवैतेन करोति पञ्च कृत्वो गृह्णाति पञ्चाक्षरा पुङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो
यज्ञमेवाव रुन्धे ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्याद्वायत्रिया उभयत
आतिथ्यस्य क्रियत इति यदेवादः सोममा (३)

अहरत्तस्माद्वायत्रिया उभयत आतिथ्यस्य क्रियते
पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदातिथ्यं नवकपालः

पुरोडाशो भवति तस्मान्नवधा शिरो विष्यूतन्नवकपालः पुरोडाशो
भवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता स्तोमैर्न सम्मितास्तेजस्त्रिवृत्तेज
एव यज्ञस्य शीर्षं दधाति नवकपालः पुरोडाशो भवति ते
त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता प्राणेन सम्मितास्त्रिवृद्वै (४)

प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणमभिपूर्वं यज्ञस्य शीर्षं दधाति
प्रजापतेर्वा एतानि पक्ष्माणि यदश्ववाला ऐक्ष्वी तिरश्ची
यदाश्ववालः प्रस्तरो भवत्यैक्ष्वी तिरश्ची प्रजापतेरेव तच्चक्षुः
सम्भरति देवा वै या आहुतीरजुहवुस्ता असुरा निष्कावमादन्ते
देवाः कार्ष्ण्यमपश्यन्कर्मण्यो वै कर्मनेन कुर्वीतेति ते
कार्ष्ण्यमयान्परिधीन् (५)

अकुर्वत तैर्वै ते रक्षाःस्यपाघ्नत यत्कार्ष्ण्यमयाः परिधयो
भवन्ति रक्षसामपहत्यै सःस्पर्शयति रक्षसामनन्ववचाराय
न पुरस्तात्परि दधात्यादित्यो ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाःस्यपहन्त्यूर्ध्वं
समिधावा दधात्युपरिष्ठादेव रक्षाःस्यपहन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्यां
मिथुनत्वाय द्वे आ दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो
वदन्ति (६)

अग्निश्च वा एतौ सोमश्च कथा सोमायातिथ्यं क्रियते नाग्नय
इति यद्ग्रावग्निं मथित्वा प्रहरति तेनैवाग्नयं आतिथ्यं क्रियते-
ऽथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता इति यद्धविरासाद्याग्निं मन्थति

हव्यायैवासन्नाय सर्वा देवता जनयति॥ (७)

प्रिया एव जगत्या आ त्रिवृद्धे परिधीन् वदन्त्येकचत्वारिंशच्च॥ [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्ते-
ऽ(१)न्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाः पञ्चधा व्यक्रामन्निर्वसुभिः
सोमो रुद्रैरिन्द्रो मरुद्भिर्वरुण आदित्यैर्बृहस्पतिर्विश्वैर्देवैस्ते-
ऽमन्यन्तासुरेभ्यो वा इदं भ्रातृव्येभ्यो रध्यामो यन्मिथो विप्रियाः
स्मो या न इमाः प्रियास्तनुवस्ताः समवद्यामहे ताभ्यः स
निर्ऋच्छाद्यः (८)

नः प्रथमोऽ(१)न्योन्यस्मै द्रुह्यादिति तस्माद्यः सतानूनघ्निणां
प्रथमो द्रुह्यति स आर्तिमाच्छति यत्तानूनघ्नः समवद्यति
भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति पञ्च
कृत्वोऽव द्यति पञ्चधा हि ते तत्समवाद्यन्ताथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः
पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्ध आपतये त्वा गृह्णामीत्याह प्राणो
वै (९)

आपतिः प्राणमेव प्रीणाति परिपतय इत्याह मनो
वै परिपतिर्मन एव प्रीणाति तनूनघ्न इत्याह तनुवो हि
ते ताः समवाद्यन्त शाकुरायेत्याह शक्त्यै हि ते ताः
समवाद्यन्त शक्नन्नोजिष्ठयेत्याहौजिष्ठः हि ते तदात्मनः
समवाद्यन्तानाधृष्टमस्यनाधृष्यमित्याहानाधृष्टः ह्येतदनाधृष्यं
देवानामोजः (१०)

इत्याह देवानां ह्येतदोजोऽभिषस्तिपा अनभिषस्तेन्यमित्याह
 ह्येतदनभिषस्तेन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामित्याह
 यथायजुरेवैतद् घृतं वै देवा वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्नन्तिकमिव खलु
 वा अस्यैतच्चरन्ति यत्तानूनप्रेणं प्रचरन्त्यंशुरंशुस्ते देव सोमा
 प्यायतामित्याह यत् (११)

एवास्यापुवायते यन्मीयते तदेवास्यैतेना प्याययत्या
 तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वेत्याहोभावेवेन्द्रं च सोमं
 चा प्याययत्या प्यायय सखीन्थ्सन्या मेधयेत्याहृत्विजो वा अस्य
 सखायस्तानेवा प्याययति स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामंशीय (१२)

इत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते प्र वा एतैऽस्माल्लोकाच्यवन्ते
 ये सोममाप्याययन्त्यन्तरिक्षदेवत्यो हि सोम आप्यायित एष्टा
 रायः प्रेषे भगायेत्याह द्यावापृथिवीभ्यामेव नमस्कृत्यास्मिल्लोके
 प्रति तिष्ठन्ति देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा बिभ्यतोऽग्निं
 प्राविंशन्तस्मादाहुरग्निः सर्वा देवता इति ते (१३)

अग्निमेव वरूथं कृत्वासुरानभ्यभवन्नग्निमिव खलु वा एष प्र
 विंशति योऽवान्तरदीक्षामुपैति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवत्यात्मानमेव दीक्षया पाति प्रजामवान्तरदीक्षया
 सन्तरां मेखलां समायच्छते प्रजा ह्यात्मनोऽन्तरतरा तप्तव्रतो
 भवति मदन्तीभिर्मार्जयते निर्ह्यग्निः शीतेन वायति समिद्धौ या
 ते अग्ने रुद्रिया तनूरित्याह स्वयैवैनद्देवतया व्रतयति सयोनित्वाय

शान्त्यै॥ (१४)

यो वा ओजं आहु यदंशीयेति तैऽग्न एकादश च॥ [२]

तेषामसुराणान्तिस्रः पुरं आसन्नयस्मय्यवमाऽथ रज्जताऽथ
हरिणी ता देवा जेतुन्नाशंकुवन्ता उपसदेवाजिगीषन्तस्मादाहुर्यश्चैवं
वेद यश्च नोपसदा वै महापुरं जयन्तीति त इषुः
समंस्कुर्वताग्निमनीकः सोमः शल्यं विष्णुन्तेजन्तेऽब्रुवन्क
इमामंसिष्यतीति (१५)

रुद्र इत्यब्रुवन्नद्रो वै क्रूरः सोऽस्यत्विति सोऽब्रवीद्वरं
वृणा अहमेव पशूनामधिपतिरसानीति तस्माद्रुद्रः पशूनामधि-
पतिस्ताः रुद्रोऽवासृजत्स तिस्रः पुरो भित्त्वैभ्यो लोकेभ्यो-
ऽसुरान्प्राणुदत् यदुपसदं उपसद्यन्ते भ्रातृव्यपराणुत्यै नान्यामाहुतिं
पुरस्ताञ्जुहुयाद्यदन्यामाहुतिं पुरस्ताञ्जुहुयात् (१६)

अन्यन्मुखं कुर्यात्स्रुवेणाधारमा धारयति यज्ञस्य प्रज्ञात्यै
पराङ्तिक्रम्य जुहोति परां च एवैभ्यो लोकेभ्यो यजमानो
भ्रातृव्यान्प्राणुदत् पुनरत्याक्रम्योपसदं जुहोति प्रणुद्यैवैभ्यो
लोकेभ्यो भ्रातृव्याञ्जित्वा भ्रातृव्यलोकमभ्यारोहति देवा वै याः
प्रातरुपसदं उपासीदन्नहस्ताभिरसुरान्प्राणुदन्त याः सायः रात्रियै
ताभिर्यत्सायं प्रातरुपसदः (१७)

उपसद्यन्तेऽहोरात्राभ्यामेव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्राणुदत् याः

प्रातर्याज्याः स्युस्ताः सायं पुरोनुवाक्याः कुर्यादयातयामत्वाय तिस्र
 उपसद् उपैति त्रयं इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति षट्सं
 पद्यन्ते षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणाति द्वादशाहीने सोम उपैति द्वादश
 मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणाति चतुर्विंशतिः सम् (१८)

पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासा अर्धमासानेव प्रीणात्याराग्रामवान्त
 कामयेतास्मिन्मे लोकेऽर्धुकं स्यादित्येकमग्रेऽथ द्वावथ त्रीनथ
 चतुर एषा वा आराग्रवान्तरदीक्षास्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकं
 भवति पुरोवरीयसीमवान्तरदीक्षामुपेयाद्यः कामयेतामुष्मिन्मे
 लोकेऽर्धुकं स्यादिति चतुरोऽग्रेऽथ त्रीनथ द्वावथैकमेषा वै
 पुरोवरीयस्यवान्तरदीक्षामुष्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकं भवति॥ (१९)

असिष्यतीति जुहुयात्सायं प्रातरुपसदश्चतुर्विंशतिः सञ्चतुरोऽग्रे षोडश च॥—————[३]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति य उपसद् उपयन्ति तेषां य उन्नयते
 हीयत एव स नोदनेषीति सूत्रीयमिव यो वै स्वार्थेतां यतां श्रान्तो
 हीयत उत स निष्ठ्याय सह वसति तस्मात्सकृदुन्नीय नापरमुन्नयेत
 दधोन्नयेतैतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैव पशूनव रुन्धे (२०)

यज्ञो देवेभ्यो निलायत विष्णू रूपं कृत्वा स पृथिवीं प्राविशत्तं
 देवा हस्तान्स्रभ्यैच्छन्तमिन्द्र उपर्युपर्यत्यक्रामत्सोऽब्रवीत्को
 मायमुपर्युपर्यत्यक्रमीदित्यहं दुर्गे हन्तेत्यथ कस्त्वमित्यहं
 दुर्गादाहर्तेति सोऽब्रवीद्दुर्गे वै हन्तावोचथा वराहोऽयं

वाममोषः (२१)

सप्तानां गिरीणां पुरस्ताद्वित्तं वेद्यमसुराणां बिभर्ति तं जहि
यदि दुर्गे हन्तासीति स दर्भपुञ्जीलमुद्धृत्य सप्त गिरीन्भित्त्वा
तमहन्त्यसौऽब्रवीद्दुर्गाद्वा आहर्तावोचथा एतमा हरेति तमेभ्यो
यज्ञ एव यज्ञमाहर्द्यत्तद्वित्तं वेद्यमसुराणामविन्दन्त तदेकं वेद्यै
वेदित्वमसुराणाम् (२२)

वा इयमग्र आसीद्यावदासीनः परापश्यति तावद्देवानान्ते देवा
अब्रुवन्नस्त्वेव नोऽस्यामपीति कियद्वो दास्याम इति यावदियं
सलावृकी त्रिः परिक्रामति तावन्नो दत्तेति स इन्द्रः सलावृकी
रूपं कृत्वेमां त्रिः सर्वतः पर्यक्रामत्तदिमामविन्दन्त यदिमामविन्दन्त
तद्वेद्यै वेदित्वम् (२३)

सा वा इयं सर्वैव वेदिरियति शक्ष्यामीति त्वा अवमायं
यजन्ते त्रिंशत्पदानि पश्चात्तिरश्चीं भवति षट्त्रिंशत्प्राची
चतुर्विंशतिः पुरस्तात्तिरश्चीं दशदश सं पद्यन्ते दशाक्षरा
विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्ध उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं
तदप हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः परा भवन्ति बर्हिः स्तृणाति
तस्मादोषधयः पुनरा भवन्त्युत्तरं बर्हिष उत्तरबर्हिः स्तृणाति
प्रजा वै बर्हिर्यजमान उत्तरबर्हिर्यजमानमेवायंजमानादुत्तरं
करोति तस्माद्यजमानोऽयंजमानादुत्तरः॥ (२४)

रुन्धे वाममोषो वेदित्वमसुराणां वेदित्वं भवन्ति पञ्चविंशतिश्च॥ [४]

यद्वा अनीशानो भारमादत्ते वि वै स लिंशते यद्वादश
साहस्योपसदः स्युस्तिस्त्रोऽहीनस्य यज्ञस्य विलोम क्रियेत तिस्र
एव साहस्योपसदो द्वादशाहीनस्य यज्ञस्य सवीर्यत्वायाथो सलोम
क्रियते वृत्तस्यैकः स्तनो भागी हि सोऽथैकः स्तनं व्रतमुपैत्यथ
द्वावथ त्रीनथ चतुर एतद्वै (२५)

क्षुरपवि नाम व्रतं येन प्र जातान्भ्रातृव्यानुदते
प्रति जनिष्यमाणानथो कनीयसैव भूय उपैति चतुरोऽग्रे
स्तनान्ब्रतमुपैत्यथ त्रीनथ द्वावथैकमेतद्वै सुजघनं नाम व्रतं
तपस्यः सुवर्ग्यमथो प्रैव जायते प्रजयां पशुभिर्यवागू राजन्यस्य
व्रतं क्रूरेव वै यवागूः क्रूर इव (२६)

राजन्यो वज्रस्य रूपः समृद्ध्या आमिक्षा वैश्यस्य पाकयज्ञस्य
रूपं पुष्ट्यै पयो ब्राह्मणस्य तेजो वै ब्राह्मणस्तेजः पयस्तेजसैव तेजः
पय आत्मन्धत्तेऽथो पयसा वै गर्भा वर्धन्ते गर्भ इव खलु वा एष
यद्दीक्षितो यदस्य पयो व्रतं भवत्यात्मानमेव तद्वर्धयति त्रिव्रतो वै
मनुरासीद्विव्रता असुरा एकव्रताः (२७)

देवाः प्रातर्मध्यन्दिने सायं तन्मनोर्व्रतमासीत्पाकयज्ञस्य
रूपं पुष्ट्यै प्रातश्च सायं चासुराणां निर्मध्यं क्षुधो रूपं
ततस्ते पराभवन्मध्यन्दिने मध्यरात्रे देवानां ततस्तेऽभवन्सुवर्गं
लोकमायन् यदस्य मध्यन्दिने मध्यरात्रे व्रतं भवति मध्यतो

वा अत्रेन भुञ्जते मध्यत एव तदूर्जं धत्ते भ्रातृव्याभिभूत्यै
भवत्यात्मना (२८)

पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति गर्भो वा एष यद्दीक्षितो
योनिर्दीक्षितविमितं यद्दीक्षितो दीक्षितविमितात्प्रवसेद्यथा योनेर्गर्भः
स्कन्दति तादृगेव तन्न प्रवस्तव्यमात्मनो गोपीथायैष वै
व्याघ्रः कुलगोपो यदग्निस्तस्माद्यद्दीक्षितः प्रवसेत्स एनमीश्वरो-
ऽनूत्थाय हन्तोर्न प्रवस्तव्यमात्मनो गुप्त्यै दक्षिणतः शय एतद्वै
यजमानस्यायतनं स्व एवायतने शयेऽग्निमभ्यावृत्य शये देवता
एव यज्ञमभ्यावृत्य शये॥ (२९)

एतद्वै कूर इवैकव्रता आत्मना यजमानस्य त्रयोदश च॥ [५]

पुरोहविषि देवयजने याजयेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरो यज्ञो
नमेदभि सुवर्गं लोकं जयेदित्येतद्वै पुरोहविर्देवयजनं यस्य होता
प्रातरनुवाकमनुब्रुवन्नग्निमप आदित्यमभि विपश्यत्युपैनमुत्तरो यज्ञो
नमत्यभि सुवर्गं लोकं जयत्याप्ते देवयजने याजयेद्भ्रातृव्यवन्तं
पन्थां वाधिस्पर्शयेत्कर्तुं वा यावन्नानसे यातवै (३०)

न रथायैतद्वा आप्तं देवयजनमाप्नोत्येव भ्रातृव्यं
नैनम्भ्रातृव्य आप्नोत्येकोन्नते देवयजने याजयेत्पशुकाममेकोन्नताद्वै
देवयजनादङ्गिरसः पशूनंसृजन्तान्तरा संदोहविधाने उन्नतं
स्यादेतद्वा एकोन्नतं देवयजनं पशुमानेव भवति त्र्युन्नते
देवयजने याजयेत्सुवर्गकामत्र्युन्नताद्वै देवयजनादङ्गिरसः सुवर्गं

लो॒कमा॑यन्नन्तरा॒हव॑नीयं च ह॒विर्धानं॑ च (३१)

उ॒न्नत॑ꣳ स्या॑दन्तरा॒ ह॒विर्धानं॑ च॒ सद॑श्चान्तरा॒ सद॑श्च
गा॒र्हप॑त्यं चै॒तद्वै त्र्यु॑न्नतं दे॒वय॑जनꣳ सु॒वर्गमे॒व लो॒कमे॑ति
प्रति॑ष्ठिते दे॒वय॑जने याजयेत्प्रति॑ष्ठाका॒ममे॒तद्वै प्रति॑ष्ठितं दे॒वय॑जनं
यत्स॒र्वतः॑ स॒मं प्र॒त्येव ति॑ष्ठति॒ यत्रा॒न्याअ॒न्या ओष॑धयो॒ व्यति॑षक्ताः
स्यु॒स्तद्या॑जयेत्प॒शुका॑ममे॒तद्वै प॑शूनाꣳ रू॒पꣳ रू॒पेणै॒वास्मै॑
प॒शून् (३२)

अ॒व रु॒न्धे प॑शुमा॒ने॒व भ॑वति॒ निर्ऋ॑तिगृहीते दे॒वय॑जने
याजये॒द्यं का॒मये॑त् निर्ऋ॑त्यास्य॒ यज्ञं ग्रा॑हये॒यमित्ये॒तद्वै
निर्ऋ॑तिगृहीतं दे॒वय॑जनं॒ यत्सदृ॑श्यै॒ सत्या॑ ऋ॒क्षन्निर्ऋ॑त्यै॒वास्य॑
य॒ज्ञं ग्रा॑हयति॒ व्यावृ॑त्ते दे॒वय॑जने॒ याजये॑द्वावृ॒त्कामं॑ यं पा॒त्रे वा
त॒ल्पे वा मी॒माꣳसे॒रन्प्रा॒चीन॑मा॒हव॑नीया॒त्प्रव॑णꣳ स्या॒त्प्रती॒चीनं॑
गा॒र्हप॑त्यादे॒तद्वै व्यावृ॑त्तं दे॒वय॑जनं॒ वि पा॒प्मना॒ भ्रातृ॑व्ये॒णा वर्त॑ते
नैनं॒ पात्रे॒ न त॒ल्पे मी॒माꣳसन्ते का॒र्ये दे॒वय॑जने॒ याजये॑द्भूति॒कामं॑
का॒र्यो वै पु॑रु॒षो भ॑वत्ये॒व॥ (३३)

या॒त॒वै ह॒विर्धानं॑ꣳ प॒शून्या॒प्मना॑ऽष्टाद॑श च॥ [६]

तेभ्य॑ उत्तरवे॒दिः सि॒ꣳही रू॒पं कृ॒त्वोभ॑या॒नन्तरा॑प॒क्रम्या॑तिष्ठ॒त्ते
दे॒वा अ॑मन्यन्त॒ यत॑रान् वा इ॒यमु॑पाव॒त्स्यति॒ त इ॒दं भ॑विष्य॒न्तीति॑
तामु॑पा॒मन्न॑यन्त॒ साब्र॑वी॒द्वरं॑ वृ॒णै सर्वा॑न्मया॒ कामा॑न्व्य॒श्जव॑थ पूर्वा॑

तु माऽग्नेराहुतिरश्नवता इति तस्मादुत्तरवेदिं पूर्वामग्नेर्व्याधारयन्ति
वारैवृतः ह्यस्यै शम्यया परि मिमीते (३४)

मात्रैवास्यै साऽथो युक्तेनैव युक्तमव रुन्धे वित्तायनी
मेऽसीत्याह वित्ता ह्येनानावत्तित्तायनी मेऽसीत्याह तित्तान्
ह्येनानावदवतान्मा नाथितमित्याह नाथितान् ह्येनानावदवतान्मा
व्यथितमित्याह व्यथितान् ह्येनानावद्विदेरग्निर्नभो नाम (३५)

अग्ने अङ्गिर इति त्रिहंरति य एवेषु लोकेष्वग्नयस्तानेवाव
रुन्धे तूष्णीं चतुर्थः हंरत्यनिरुक्तमेवाव रुन्धे सिंहीरसि
महिषीरसीत्याह सिंहीरह्येषा रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठदुरु
प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामित्याह यजमानमेव प्रजया पशुभिः
प्रथयति ध्रुवा (३६)

असीति सः हन्ति धृत्यै देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
शुम्भस्वेत्यव चोक्षति प्र च किरति शुद्धा इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः
पुरस्तात्पात्वित्याह दिग्भ्य एवेनां प्रोक्षति देवाः श्वेदुत्तरवेदिरुपाववर्तीह
वि जयामहा इत्यसुरा वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त तानिन्द्रघोषो
वसुभिः पुरस्तादप (३७)

अनुदत् मनोजवाः पितृभिर्दक्षिणतः प्रचेता रुद्रेः
पश्चाद्विश्वकर्मादित्यैरुत्तरतो यदेवमुत्तरवेदिं प्रोक्षति दिग्भ्य
एव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्रणुदत् इन्द्रो यतीन्सालावृकेभ्यः

प्रायच्छुत्तान्दक्षिणत उत्तरवेद्या आदन् यत्प्रोक्षणीनामुच्छिष्येत
तदक्षिणत उत्तरवेद्यै नि नयेद्यदेव तत्र क्रूरं तत्तेन शमयति यं
द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (३८)

मिमीते नाम ध्रुवाऽपं शुचा त्रीणि च॥ [७]

सोत्तरवेदिरब्रवीत्सर्वान्मया कामान्व्यंश्जवथेति ते
देवा अकामयन्तासुरान्भ्रातृव्यानभि भवेमेति तेऽजुहवुः
सिंहीरसि सपत्नसाही स्वाहेति तेऽसुरान्भ्रातृव्यानभ्यभवन्ते-
ऽसुरान्भ्रातृव्यानभिभूयाकामयन्त प्रजां विन्देमहीति तेऽजुहवुः
सिंहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहेति ते प्रजामविन्दन्त ते प्रजां
वित्त्वा (३९)

अकामयन्त पशून् विन्देमहीति तेऽजुहवुः सिंहीरसि
रायस्पोषवनिः स्वाहेति ते पशून्विन्दन्त ते पशून् वित्त्वा-
ऽकामयन्त प्रतिष्ठां विन्देमहीति तेऽजुहवुः सिंहीरस्यादित्यवनिः
स्वाहेति त इमां प्रतिष्ठामविन्दन्त त इमां प्रतिष्ठां वित्त्वाकामयन्त
देवता आशिष उपेयामेति तेऽजुहवुः सिंहीरस्या वह
देवान्देवयते (४०)

यजमानाय स्वाहेति ते देवता आशिष उपायन्पञ्च कृत्वो
व्याघारयति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धेऽक्षण्या
व्याघारयति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै
भूतेभ्यस्त्वेति सुचमुद्गृह्णाति य एव देवा भूतास्तेषान्तद्वाङ्गधेयन्तानेव

तेन प्रीणाति पौतुद्रवान्परिधीन्परि दधात्येषाम् (४१)

लोकानां विधृत्या अग्नेस्त्रयो ज्यायांसो भ्रातर आसन्ते
देवेभ्यो हव्यं वहन्तः प्रामीयन्त सौऽग्निरविभेदित्थं वाव स्य
आर्तिमारिष्यतीति स निलायत स यां वनस्पतिष्ववसत्तां पूतुद्रौ
यामोषधीषु तां सुगन्धितेजने यां पशुषु तां पेतवस्यान्तरा शृङ्गे
तं देवताः प्रैषमैच्छन्तमन्वविन्दन्तमब्रुवन् (४२)

उप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति सौऽब्रवीद्वरं वृणै यदेव
गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दात्तन्मे भ्रातृणां भागधेयमसदिति
तस्माद्यद् गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दति तेषान्तद्भागधेयं
तानेव तेन प्रीणाति सौऽमन्यतास्थन्वन्तो मे पूर्वे भ्रातरः
प्रामैषतास्थानि शातया इति स यानि (४३)

अस्थान्यशातयत तत्पूतुद्रभवद्यन्मांसमुपमृतं तद्गुल्गुलु
यदेतान्धसम्भारान्धसम्भरत्यग्निमेव तत्सम्भरत्यग्नेः पुरीषमसीत्याहाग्नेर
यत्सम्भारा अथो खल्वाहुरेते वावेन ते भ्रातरः परि शेरे यत्पौतुद्रवाः
परिधय इति॥ (४४)

वित्वा देवयत एषामब्रुवन् यानि चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [८]

बद्धमव स्यति वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति प्र णेनेक्ति मेध्ये एवैनं
करोति सावित्रियर्चा हुत्वा हविर्धाने प्र वर्तयति सवितृप्रसूत
एवैनं प्र वर्तयति वरुणो वा एष दुर्वागुभयतो बद्धो यदक्षः स

यदु॒त्स॒र्जे॒द्यज॑मानस्य गृ॒हान॒भ्यु॒त्स॒र्जे॒त्सु॒वाग्दे॑व॒ दुर्या॑ः आ व॒देत्या॑ह
गृ॒हा वै दुर्या॑ः शान्त्यै॒ पत्नी॑ (४५)

उपा॑नक्ति॒ पत्नी॒ हि सर्व॑स्य मि॒त्रं मि॒त्र॒त्वाय॒ यद्वै पत्नी॑
य॒ज्ञस्य॑ क॒रोति॑ मि॒थुनं॑ तदथो॒ पत्न्या॑ ए॒वैष य॒ज्ञस्या॑न्वार॒म्भो-
ऽन॑वच्छि॒त्यै वर्त्मना॑ वा अ॒न्वित्य॑ य॒ज्ञः रक्षा॑सि जिघा॑सन्ति
वैष्ण॒वीभ्या॑मृ॒ग्भ्यां वर्त्मनो॑र्जुहोति य॒ज्ञो वै विष्णु॑र्य॒ज्ञादे॑व रक्षा॑स्यपं
हन्ति॒ यद॑ध्व॒र्युर॑न॒ग्नावाहु॑तिञ्जुह्याद॒न्योऽध्व॑र्युः स्या॒द्रक्षा॑सि य॒ज्ञः
ह॑न्युः (४६)

हि॒र॑ण्यमुपा॒स्य जु॑होत्यग्नि॒वत्ये॒व जु॑होति॒ नान्यो॑ऽध्व॒र्युर्भव॑ति
न य॒ज्ञः रक्षा॑सि घ्नन्ति॒ प्राची॑ प्रेतंमध्व॒रं क॒ल्पय॑न्ती॒ इत्या॑ह
सुव॒र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयत्यत्र॒ रमे॑थां व॒र्ष्मन्पृ॑थि॒व्या इत्या॑ह व॒र्ष्म
ह्येतत्पृ॑थि॒व्या यद्वै॑वय॒जन॑ः शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध॑वि॒धानं॑न्दि॒वो
वा॑ विष्णवु॒त वा॑ पृथि॒व्याः (४७)

इत्या॒शीर्ष॑दय॒र्चा दक्षि॑णस्य हवि॒र्धान॑स्य मे॒थीं नि ह॑न्ति
शी॒र्ष॒त ए॒व य॒ज्ञस्य॒ यज॑मान आ॒शिषो॑ऽव॒ रुन्धे॑ द॒ण्डो वा
औ॒पर॑स्तृतीय॑स्य हवि॒र्धान॑स्य वषट्कारेणाक्ष॑मच्छि॒नद्य॑त्तृतीयं
छ॒दिर्ह॑वि॒र्धान॑योरुदाह्रियते॒ तृतीय॑स्य हवि॒र्धान॑स्याव॒रुद्धौ॑ शिरो॒ वा
ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्ध॑वि॒धानं॑ विष्णो॑ र॒राट॑मसि॒ विष्णोः॑ पृ॒ष्ठम॑सीत्या॒ह
तस्मा॑देताव॒द्धा शिरो॒ विष्यू॑तं विष्णोः॑ स्यूर॑सि॒ विष्णो॑र्ध्रुवम॑सीत्या॒ह

वैष्ण॒वः॑ हि दे॒वता॑या ह॒विर्धानं॑ यं प्रथ॒मं ग्रन्थिं॑ ग्रंथी॒याद्यत्तं॑ न
वि॒स्र॒स्ये॒सये॒दमे॒हेना॒ध्वर्युः॑ प्र मी॒येत् तस्मा॒त्स वि॒स्रस्यः॑॥ (४८)

पत्नीं हन्युर्वा पृथिव्या विष्यूतं विष्णोः षड्विंशतिश्च॥ [९]

दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒स॒व इत्य॒भि॒मा द॑त्ते प्र॒सू॒त्या
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मि॒त्याह॑ अ॒श्विनौ॑ हि दे॒वाना॑म॒ध्वर्यू॑ आस्तां॑ पू॒ष्णो
हस्ता॑भ्यामि॒त्याह॑ यत्यै॒ वज्रं॑ इ॒व वा ए॒षा यद॒भिर॒भिर॑सि
ना॒रि॒रसी॒त्याह॑ शान्त्यै॒ काण्डे॑काण्डे॒ वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञः रक्षा॑सि
जिघा॑सन्ति॒ परि॑लि॒खित॑ रक्षः॒ परि॑लि॒खिता॑ अ॒रा॒तय॑ इत्या॒ह
रक्ष॑साम॒प॒ह॒त्यै (४९)

इ॒दम॑हः॒ रक्ष॑सो ग्री॒वा अपि॑ कृ॒न्तामि॑ योऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं
च॑ व॒यं द्विष्म॑ इत्या॒ह द्वौ॑ वा॒व पु॒रुषौ॑ यं चै॒व द्वेष्टि॑ यश्चैनं॑
द्वेष्टि॑ तयो॒रे॒वान॑न्तरा॒यं ग्री॒वाः कृ॒न्तति॑ दि॒वे त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय॒ त्वा
पृथि॒व्यै त्वे॒त्याहै॒भ्य ए॒वैना॑ल्लो॒केभ्यः॑ प्रोक्ष॑ति॒ प॒रस्ता॑र्वा॒चीं प्रोक्ष॑ति॒
तस्मा॑त् (५०)

प॒रस्ता॑र्वा॒चीं मनु॑ष्या॒ ऊ॒र्जमु॑प॒ जीव॑न्ति॒ क्रूर॑मि॒व वा
ए॒तत्क॑रोति॒ यत्खन॑न्त्य॒पोऽव॑ न॒यति॑ शान्त्यै॒ यव॑मती॒रव॑ न॒यत्यू॒र्ग्वै
यव॑ ऊ॒र्गुदु॑म्ब॒रं ऊ॒र्जैवो॒र्जः॑ स॒म॒र्धय॑ति॒ यज॑मानेन॒ सम्मि॒तौदु॑म्बरी
भ॒वति॑ यावा॒ने॒व यज॑मान॒स्ताव॑तीमे॒वास्मि॒न्नू॒र्जं द॑धाति॒ पितृ॑णाः
स॒दन॑म॒सीति॑ ब॒र्हिर॑व॒ स्तृणा॑ति॒ पितृ॑दे॒वत्य॑म् (५१)

ह्येतद्यन्निखातं यद्वरुहिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्या
 निखाता स्याद्वरुहिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनं मिनोत्यथो
 स्वारुहमेवैनंङ्करोत्युदिवः स्तभानान्तरिक्षं पृणेत्याहैषां लोकानां
 विधृत्यै द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोत्वित्याह द्युतानो हं स्म वै
 मारुतो देवानामौदुम्बरीं मिनोति तेनैव (५२)

एनां मिनोति ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिमित्याह यथायजुरेवैतद्
 घृतेन द्यावापृथिवी आ पृणेत्यामित्यौदुम्बर्या जुहोति द्यावा-
 पृथिवी एव रसेनानक्त्यान्तमन्ववस्त्रावयत्यान्तमेव यजमानं
 तेजसाऽनक्त्यैन्द्रमसीति छदिरधि नि दधात्यैन्द्रं हि देवतया
 सदा विश्वजनस्य छायेत्याह विश्वजनस्य ह्येषा छाया यथ्सदो
 नवच्छदि (५३)

तेजस्कामस्य मिनुयात् त्रिवृता स्तोमेन सम्मितं तेजस्त्रिवृत्-
 तेजस्व्यैव भवत्येकादशछदीन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं
 त्रिष्टुगिन्द्रियाव्यैव भवति पञ्चदशछदि भ्रातृव्यवतः पञ्चदशो
 वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशछदि प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजा-
 पतिः प्रजापतेरास्या एकविंशतिछदि प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः
 स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या उदरं वै सद ऊर्गुदुम्बरो मध्यत
 औदुम्बरीं मिनोति मध्यत एव प्रजानामूर्जं दधाति तस्मात् (५४)

मध्यत ऊर्जा भुञ्जते यजमानलोके वै दक्षिणानि
 छदींषि भ्रातृव्यलोक उत्तराणि दक्षिणान्युत्तराणि करोति

यजमानमेवायंजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानोऽयंजमानादुत्तरो-
 ऽन्तर्वर्तान्करोति व्यावृत्त्यै तस्मादरण्यं प्रजा उप जीवन्ति परि
 त्वा गिर्वणो गिर इत्याह यथायजुरेवैतदिन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य
 ध्रुवमसीत्याहैन्द्रः हि देवतया सदो यं प्रथमं ग्रन्थिं ग्रन्थीयाद्यत्तं
 न विस्रः सयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत तस्मात्स विस्रस्यः॥ (५)

अपहत्यै तस्मात्पितृदेवत्यन्तेनैव नवच्छदि तस्मात्सदः पञ्चदश च॥ [१०]

शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानं प्राणा उपरवा हविर्धानं
 खायन्ते तस्माच्छीर्षन्प्राणा अधस्तात्खायन्ते तस्मादधस्ताच्छीर्ष्णः
 प्राणा रक्षोहणो वलगुहणो वैष्णवान्खनामीत्याह वैष्णवा
 हि देवतयोपरवा असुरा वै निर्यन्तो देवानां प्राणेषु
 वलगात्र्यखनन्तान्बाहुमात्रेऽन्विन्दन्तस्माद्बाहुमात्राः खायन्त
 इदमहं तं वलगमुद्वपामि (५६)

यं नः समानो यमसमानो निचखानेत्याह द्वौ वाव
 पुरुषौ यश्चैव समानो यश्चासमानो यमेवास्मै तौ वलगं
 निखनन्तस्तमेवोद्वपति सं तृणति तस्मात्सन्तृण्णा अन्तरतः प्राणा
 न सम्भिनति तस्मादसम्भिन्नाः प्राणा अपोऽव नयति तस्मादाद्रा
 अन्तरतः प्राणा यवमतीरव नयति (५७)

ऊर्ग्वै यवः प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेवोर्जं दधाति बर्हिरव
 स्तृणाति तस्माल्लोमशा अन्तरतः प्राणा आज्येन व्याघारयति तेजो

वा आज्यं प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेव तेजो दधाति हनू वा एते
यज्ञस्य यदधिषवणे न सं तृणत्यसन्तृण्णे हि हनू अथो खलु
दीर्घसोमे सन्तृद्ये धृत्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानम् (५८)

प्राणा उपरवा हनू अधिषवणे जिह्वा चर्म ग्रावाणो दन्ता
मुखमाहवनीयो नासिकोत्तरवेदिरुदरः सदो यदा खलु वै जिह्वया
दध्वधि खादत्यथ मुखं गच्छति यदा मुखं गच्छत्यथोदरं गच्छति
तस्माद्धविर्धाने चर्मन्नाधि ग्रावभिरभिषुत्याहवनीये हुत्वा प्रत्यञ्चः
पूरेत्य सदसि भक्षयन्ति यो वै विराजो यज्ञमुखे दोहं वेदं दुह
एवैनमियं वै विराट्स्यै त्वक्कर्मोधोऽधिषवणे स्तना उपरवा ग्रावाणो
वत्सा ऋत्विजो दुहन्ति सोमः पयो य एवं वेदं दुह एवैनम् (५९)

वृषामि यवमतीरवं नयति हविर्धानमेव त्रयोविंशतिश्च॥ [११]

यदुभौ देवासुरा मिथस्तेषां सुवर्गं यद्वा अनीशानः पुरोहविषि तेभ्यः सोत्तरवेदिर्बद्धं देवस्याग्निः

शिरो वा एकादश॥११॥

यदुभावित्याह देवानां यज्ञो देवेभ्यो न रथाय यजमानाय पुरस्तादूर्वाचीन्नवंपञ्चाशत्॥५९॥

यदुभौ दुह एवैनम्॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां षष्ठकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः

समाप्तः॥६-२॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

चात्वा॑ला॒द्धि॒ष्णि॒या॒नु॒पं॑ व॒पति॑ यो॒नि॒र्वै॒ य॒ज्ञ॒स्य॑ चात्वा॑लं य॒ज्ञ॒स्य॑
स॒यो॒नि॒त्वा॒यं दे॒वा वै॑ य॒ज्ञं प॒रा॒ज॒यन्त॑ तमा॒ग्नी॑ध्रा॒त्पु॒न॒र॒पा॒ज॒यन्ने॒तद्वै॑
य॒ज्ञ॒स्याप॑राजितं यदा॒ग्नी॑ध्रं यदा॒ग्नी॑ध्रा॒द्धि॒ष्णि॒या॒न् वि॒हर॑ति यदे॒व
य॒ज्ञ॒स्याप॑राजितं तत॑ ए॒वैनं॑ पु॒न॒स्तनु॑ते प॒रा॒जि॒त्ये॒व खलु॑ वा ए॒ते
य॑न्ति॒ ये ब॑हि॒ष्प॒वमा॒नः सर्प॑न्ति बहि॒ष्प॒वमा॒ने स्तु॑ते (१)

आ॒हा॒ग्नी॑द॒ग्नीन् वि॑ ह॒र ब॒र्हिः स्तृ॑णाहि पु॒रो॒डा॒शाः अ॒लं
कु॒र्वि॒ति य॒ज्ञमे॒वाप॑जित्य पु॒न॒स्तन्वा॒ना य॒न्त्यङ्गा॑रै॒र्द्वे स॒वने॑ वि
ह॑रति श॒लाका॑भिस्तृतीयः सशु॒क्र॒त्वा॒याथो॑ सम्भ॑रत्ये॒वैन॒द्धि॒ष्णि॒या
वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के सोम॑म॒रक्ष॑न्तेभ्योऽधि॒ सोम॑मा॒ह॒रन्तम॑न्व॒वाय॑न्तं
पर्य॑वि॒शन् य॒ एवं वेद॑ वि॒न्दते॑ (२)

प॒रि॒वे॒ष्टार॑न्ते सोम॑पी॒थेन॒ व्यार्थ्य॑न्त॒ ते दे॒वेषु॑ सोम॑पी॒थमै॑च्छन्त॒
तां दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्देद्वे॒ नाम॑नी कुरु॒ध्वमथ॑ प्र वा॒प्स्यथ॑ न वेत्य॒ग्नयो॑
वा अथ॑ धि॒ष्णि॒या॒स्तस्मा॑द्वि॒नामा॑ ब्राह्म॒णोऽर्धु॑क॒स्तेषां॑ ये नेदि॑ष्ठं
पर्य॑वि॒शन्ते सोम॑पी॒थं प्राप्नु॑वन्नाह॒वनी॑यं आ॒ग्नी॒धी॒यो हो॒त्री॒यो
मा॒र्जा॒ली॒यस्तस्मा॑त्तेषु॑ जुह॒त्यति॑हाय॒ वष॑ट्करोति॒ वि हि॑ (३)

ए॒ते सोम॑पी॒थेना॑र्ध्यन्त॒ दे॒वा वै याः प्राची॑राहु॒तीर॑जु॒हव॑र्ये

पुरस्तादसुरा आसन्ताऽस्ताभिः प्राणुदन्त याः प्रतीचीर्ये
 पश्चादसुरा आसन्ताऽस्ताभिरपानुदन्त प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते
 प्रत्यङ्मुसीनो धिष्णिष्यान्व्याघारयति पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च यजमानो
 भ्रातृव्याम्न णुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्र वीयन्ते प्रतीचीः (४)

जायन्ते प्राणा वा एते यद्धिष्णिष्या यदध्वर्युः प्रत्यङ्मिष्णिष्यानतिसर्पे
 कर्षेत्प्रमायुकः स्यान्नाभिर्वा एषा यज्ञस्य यद्धोतोर्ध्वः खलु वै
 नाभ्यै प्राणोऽवाङ्मनो यदध्वर्युः प्रत्यङ्मोतारमतिसर्पेदपाने
 प्राणं दध्यात् प्रमायुकः स्यान्नाध्वर्युरूपं गायेद्वाग्वीर्यो वा
 अध्वर्युर्यदध्वर्युरूपगायेदुद्गात्रे (५)

वाचः सम्प्र यच्छेदुपदासुकास्य वाखस्याद्ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 नासऽस्थिते सोमोऽध्वर्युः प्रत्यङ्खसदोऽतीयादथ कथा दाक्षिणानि
 होतुमेति यामो हि स तेषां कस्मा अहं देवा यामं वायामं वानु
 ज्ञास्यन्तीत्युत्तरेणाग्नीध्रं परीत्य जुहोति दाक्षिणानि न प्राणान्त्सं
 कर्षति न्यन्ये धिष्णिष्या उप्यन्ते नान्ये यान्निवपति तेन तान्प्रीणाति
 यान्न निवपति यदनुदिशति तेन तान्॥ (६)

स्तुते विन्दते हि वीयन्ते प्रतीचीरुद्गात्र उप्यन्ते चतुर्दश च॥ [१]

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वैसर्जनानि
 द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या
 आग्नीध्रे जुहोत्यन्तरिक्ष एवा क्रमत आहवनीये जुहोति

सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति देवान् वै सुवर्गं लोकं यतो
 रक्षाऽस्यजिघांसन्ते सोमेन राज्ञा रक्षाऽस्यपहत्यासुमात्मानं
 कृत्वा सुवर्गं लोकमायत्रक्षंसामनुपलाभायात्तः सोमो भवत्यर्थः (७)

वैसर्जनानि जुहोति रक्षंसामपहत्यै त्वं सोम तनूकृद्ध्य
 इत्याह तनूकृद्ध्येष द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य इत्याहान्यकृतानि हि
 रक्षाऽस्युरु यन्तासि वरूथमित्याहोरु णस्कृधीति वावैतदाह
 जुषाणो अमुराज्यस्य वेत्वित्याहासुमेव यजमानं कृत्वा सुवर्गं
 लोकं गमयति रक्षंसामनुपलाभाया सोमं ददते (८)

आ ग्राव्ण आ वायव्यान्या द्रोणकलशमुत्पत्नीमा
 नयन्त्यन्वनांसि प्र वर्तयन्ति यावदेवास्यास्ति तेन सह सुवर्गं
 लोकमेति नयवत्यर्चाग्रीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै
 ग्राव्णो वायव्यानि द्रोणकलशमाग्रीध्र उप वासयति वि ह्येनं
 तैर्गृह्णते यत्सहोपवासयेदपुवायेत सौम्यर्चा प्र पादयति स्वयां (९)

एवैनं देवतया प्र पादयत्यदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ
 सीदेत्याह यथायजुरेवैतद्यजमानो वा एतस्य पुरा गोप्ता भवत्येष
 वो देव सवितुः सोम इत्याह सवितृप्रसूत एवैनं देवताभ्यः सम्प्र
 यच्छत्येतत्त्वं सोम देवो देवानुपांगा इत्याह देवो ह्येष सन् (१०)

देवानुपैतीदमहं मनुष्यो मनुष्यानित्याह मनुष्यो ३ ह्येष
 सन्मनुष्यानुपैति यदेतद्यजुर्न ब्रूयादप्रजा अपशुर्यजमानः स्यात्सह

प्रजया सह रायस्पोषेणेत्याह प्रजयैव पशुभिः सहेमं लोकमुपावर्तते
नमो देवेभ्य इत्याह नमस्कारो हि देवानां स्वधा पितृभ्य इत्याह
स्वधाकारो हि (११)

पितृणामिदमहं निर्वरुणस्य पाशादित्याह वरुणपाशादेव
निर्मुच्यतेऽग्रे व्रतपत आत्मनः पूर्वा तनूरादेयेत्याहुः को हि तद्वेद
यद्वसीयान्ध्रस्वे वशे भूते पुनर्वा ददाति न वेति ग्रावाणो वै सोमस्य
राज्ञो मलिमुसेना य एवं विद्वान्ग्राव्ण आग्नीध्र उपवासयति नैनं
मलिमुसेना विन्दति॥ (१२)

अथ ददते स्वया सन्ध्वंधाकारो हि विन्दति॥ [२]

वैष्णव्यर्चा हुत्वा यूपमच्छैति वैष्णवो वै देवतया यूपः
स्वयैवैनं देवतयाच्छैत्यत्यन्यानगां नान्यानुपांगामित्याहाति
ह्यन्यानेति नान्यानुपैत्यर्वाक्त्वा परैरविदं परोऽवरैरित्याहार्वाग्येनं
परैर्विन्दति परोवरैस्तं त्वा जुषे (१३)

वैष्णवं देवयज्याया इत्याह देवयज्यायै ह्येनं जुषते देवस्त्वा
सविता मध्वान्क्तित्याह तेजसैवैनमनत्तयोषधे त्रायस्वैनं स्वधिते
मैनं हिंसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः शान्त्यै स्वधितेर्वृक्षस्य
बिभ्यतः प्रथमेन शकलेन सह तेजः परा पतति यः प्रथमः शकलः
परापतेत्तमप्या हरेत्सतैजसम् (१४)

एवैनमा हरतीमे वै लोका यूपान्प्रयतो बिभ्यति दिवमग्रेण

मा लैखीरन्तरिक्षं मध्येन मा हि॑सीरित्याहैभ्य एवैनं॑ लोकेभ्यः
 शमयति॑ वनस्पते शतबल्शो॑ वि रोहेत्याब्रश्चने जुहोति॑
 तस्मादाब्रश्चनाद्दृक्षाणां भूया॑स उत्तिष्ठन्ति सहस्रबल्शा॑ वि वय॑
 रुहेमेत्याहाऽऽशिषमेवेतामा शास्तेऽनक्षसङ्गम् (१५)

वृश्चेद्यदक्षसङ्गं॑ वृश्चेदधर्इषं॑ यजमानस्य प्रमायुकं॑
 स्याद्यं॑ कामयेताप्रतिष्ठितः॑ स्यादित्यारोहं॑ तस्मै॑ वृश्चेदेष वै
 वनस्पतीनामप्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठित एव भवति॑ यं कामयेतापशुः॑
 स्यादित्यपुर्णं॑ तस्मै॑ शुष्काग्रं॑ वृश्चेदेष वै वनस्पतीनामपशव्यो-
 ऽपशुरेव॑ भवति॑ यं कामयेत पशुमान्स्यादिति॑ बहुपुर्णं॑ तस्मै॑
 बहुशाखं॑ वृश्चेदेष वै (१६)

वनस्पतीनां पशव्यः॑ पशुमानेव॑ भवति॑ प्रतिष्ठितं
 वृश्चेत्प्रतिष्ठाकामस्यैष वै वनस्पतीनां॑ प्रतिष्ठितो॑ यः सुमे
 भूम्यै॑ स्वाद्योने॑ रूढः॑ प्रत्येव॑ तिष्ठति॑ यः प्रत्यङ्मुपनतस्तं॑ वृश्चेत्स
 हि मेधमभ्युपनतः॑ पश्चारलिं॑ तस्मै॑ वृश्चेद्यं॑ कामयेतोपैनमुत्तरो॑ यज्ञो
 नमेदिति॑ पश्चाक्षरा पङ्क्तिः॑ पाङ्क्तौ॑ यज्ञ उपैनमुत्तरो॑ यज्ञः (१७)

नमति॑ षडरलिं॑ प्रतिष्ठाकामस्य॑ षड्वा ऋतवं॑ ऋतुष्वेव॑ प्रति
 तिष्ठति॑ सप्तारलिं॑ पशुकामस्य॑ सप्तपदा॑ शक्करी॑ पशवः॑ शक्करी
 पशूनेवाव॑ रुन्धे॑ नवारलिं॑ तेजस्कामस्य॑ त्रिवृता॑ स्तोमेन॑ सम्मितं॑
 तेजस्त्रिवृत्तेजस्यैव॑ भवत्येकादशारलिमिन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा॑
 त्रिष्टुगिन्द्रियं॑ त्रिष्टुगिन्द्रियाव्यैव॑ भवति॑ पञ्चदशारलिम्भ्रातृव्यवतः॑

पञ्चदशो वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशारत्निं प्रजाकामस्य सप्तदशः
 प्रजापतिः प्रजापतेरास्या एकविंशत्यरत्निं प्रतिष्ठाकामस्यैक-
 विंशः स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या अष्टाश्रिर्भवत्यष्टाक्षरा गायत्री
 तेजो गायत्री गायत्री यज्ञमुखं तेजसैव गायत्रिया यज्ञमुखेन
 सम्मितः॥ (१८)

जुषे सतेजसमनक्षसङ्गं बहुशाखं वृक्षेदेप वै यज्ञ उपैनमुत्तरो यज्ञ आस्या एकान्नविंशतिश्च॥ [३]

पृथिव्यै त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वेत्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः
 प्रोक्षति परांश्च प्रोक्षति पराडिव हि सुवर्गो लोकः क्रूरमिव वा
 एतत्करोति यत्खनन्त्यपोव नयति शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै यवो
 यजमानेन यूपः सम्मितो यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं
 दधाति (१९)

पितृणां सदनमसीति बर्हिरव स्तृणाति पितृदेवत्य १५
 ह्येतद्यन्निखातं यद्वर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यो निखातः
 स्याद्वर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनंमिनोति यूपशकुलमवांस्यति
 सतेजसमेवैनंमिनोति देवस्त्वा सविता मध्वान्कित्याह
 तेजसैवैनमनक्ति सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इति चषालं प्रति (२०)

मुञ्चति तस्माच्छीर्षत ओषधयः फलं गृह्णन्त्यनक्ति
 तेजो वा आज्यं यजमानेनाग्निष्ठाश्रिः सम्मिता यदग्निष्ठा-
 मश्रिमनक्ति यजमानमेव तेजसान्त्यान्तमनक्त्यान्तमेव यजमानं

तेज॑सान॒क्ति॒ सर्व॑तः॒ परि॑ मृ॒श॒त्यप॑रि॒वर्ग॑मे॒वास्मि॑न्तेजो॑ दधा॒त्युद्वि॑वः
स्त॒भाना॑न्तरि॒क्षं पृ॑णेत्या॒हैषां॒ लो॒कानां॒ विधृ॑त्यै वैष्ण॒व्यर्चा॑ (२१)

क॒ल्प॒यति॒ वैष्ण॒वो वै दे॒वत॑या॒ यूपः॒ स्वयै॑वैनं॑ दे॒वत॑या कल्पयति॒
द्वाभ्यां॑ कल्पयति॒ द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यं का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं
दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ व्य॑र्धये॒यमित्य॑ग्नि॒ष्ठां तस्या॑श्रि॒माह॑वनीया॒दित्थं॑
वे॒त्थं वा॒ति॒ नाव॑ये॒त्तेज॑सै॒वैनं॑ दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ व्य॑र्धयति॒ यं
का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं॑ दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ सम॑र्धये॒यमिति॑ (२२)

अ॒ग्नि॒ष्ठां तस्या॑श्रि॒माह॑वनीयेन॒ सम्मि॑नुया॒त्तेज॑सै॒वैनं॑
दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ सम॑र्धयति॒ ब्रह्म॑वनिं॒ त्वा क्षत्र॑वनि॒मित्या॑ह
यथा॒य॒जुरे॒वैतत्प॑रि॒ व्य॑यत्यू॒र्ग्वै र॑श॒ना यज॑मानेन॒ यूपः॒ सम्मि॑तो॒
यज॑मानमे॒वोर्जा॒ सम॑र्धयति॒ नाभि॑द॒घ्ने परि॑ व्ययति॒ नाभि॑द॒घ्न
ए॒वास्मा॒ ऊर्जं॑ दधाति॒ तस्मा॑न्नाभि॒द॒घ्न ऊ॒र्जा भु॑ञ्जते॒ यं
का॒मये॑तो॒र्जेन॑म् (२३)

व्य॑र्धये॒यमित्यू॒र्ध्वा वा॒ तस्या॑वा॒चीं वा॒वोहे॑दूर्जे॒वैनं॑ व्य॑र्धयति॒ यदि॑
का॒मये॑त॒ वर॑ष्पुकः॒ पु॒र्जन्यः॒ स्या॒दित्य॑वा॒चीम॑वोहे॒द्वृष्टि॑मे॒व नि य॑च्छति॒
यदि॑ का॒मये॑ता॒वर॑ष्पुकः॒ स्या॒दित्यू॒र्ध्वा मु॒दूहे॑द्वृष्टि॒मेवो॑द्यच्छति॒ पितॄ॑णां
नि॒खातं॑ मनु॒ष्या॑णामूर्ध्वं॒ नि॒खा॑ता॒दा र॑श॒नाया॒ ओष॑धीनाः॒ रश॑ना
वि॒श्वेषा॑म् (२४)

दे॒वाना॑मूर्ध्वं॒ र॑श॒नाया॒ आ च॒षाला॒दिन्द्र॑स्य॒ च॒षाल॑ः

साध्यानामतिरिक्तः५ स वा एष सर्वदेवत्यो यद्वूपो यद्वूपं मिनोति
 सर्वा एव देवताः प्रीणाति यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्त-
 ऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते यूपेन योपयित्वा सुवर्गं
 लोकमायन्तमृषयो यूपेनैवानु प्राजानन्तद्वूपस्य यूपत्वम् (२५)

यद्वूपं मिनोति सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै पुरस्तान्मिनोति
 पुरस्ताद्धि यज्ञस्य प्रज्ञायतेऽप्रज्ञातः५ हि तद्यदतिपन्न आहुरिदं
 कार्यमासीदिति साध्या वै देवा यज्ञमत्यमन्यन्त तान् यज्ञो
 नास्पृशत्तान् यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृशदतिरिक्तं वा
 एतद्यज्ञस्य यदग्नावग्निं मथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतत् (२६)

यूपस्य यदूर्ध्वं चषालात्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति
 देवा वै सऽस्थिते सोमे प्र सुचोहरन्प्र यूपं तेऽमन्यन्त यज्ञवेशसं
 वा इदं कुर्म इति ते प्रस्तरः५ सुचान्निष्क्रयणमपश्यन्ध्वरुं
 यूपस्य सऽस्थिते सोमे प्र प्रस्तरः५ हरति जुहोति
 स्वरुमयज्ञवेशसाय॥ (२७)

दधाति प्रत्यृचा समर्धयेयमित्यूर्जेन विश्वेषां यूपत्वमतिरिक्तमेतद्विचत्वारिंशच्च॥ [४]

साध्या वै देवा अस्मिँल्लोक आसन्नान्यत्किञ्चन मिषतै-
 ऽग्निमेवाग्रये मेधायालभन्त न ह्यन्यदालम्भ्यमविन्दन्ततो वा इमाः
 प्रजाः प्राजायन्त यदग्नावग्निं मथित्वा प्रहरति प्रजानां प्रजननाय
 रुद्रो वा एष यदग्निर्यजमानः पशुर्यत्पशुमालभ्याग्निं मन्थेद्रुद्राय

यजमानम् (२८)

अपि दध्यात्प्रमायुकः स्यादथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता
हविरेतद्यत्पशुरिति यत्पशुमालभ्याग्निं मन्थति हव्यायैवासन्नाय
सर्वा देवता जनयत्युपाकृत्यैव मन्थ्यस्तन्नेवालब्धं नेवानालब्धमग्नेर्जनि
वृषणौ स्थ इत्याह वृषणौ (२९)

ह्येतावुर्वश्यस्यायुरसीत्याह मिथुनत्वाय घृतेनाक्ते वृषणं
दधाथामित्याह वृषणं ह्येते दधाते ये अग्निङ्गायत्रं छन्दोऽनु
प्र जायस्वेत्याह छन्दोभिरेवैनं प्र जनयत्यग्नये मथ्यमानायानु
ब्रूहीत्याह सावित्रीमृचमन्वाह सवितृप्रसूत एवैनं मन्थति जातायानु
ब्रूहि (३०)

प्रह्रियमाणायानु ब्रूहीत्याह काण्डेकाण्ड एवैनं क्रियमाणे
समर्धयति गायत्रीः सर्वा अन्वाह गायत्रछन्दा वा अग्निः स्वेनैवैनं
छन्दसा समर्धयत्यग्निः पुरा भवत्यग्निं मथित्वा प्र हरति तौ
सम्भवन्तौ यजमानमभि सम्भवतो भवतं नः समनसावित्याह
शान्त्यै प्रहृत्य जुहोति जातायैवास्मा अन्नमपि दधात्याज्येन
जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यं प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो
तेजसा॥ (३१)

यजमानमाह वृषणौ जातायानुब्रूह्यप्यष्टादश च॥ [५]

इषे त्वेति बरहिरा दत्त इच्छत इव ह्येष यो यजत

उपवीरसीत्याहोप ह्येनानाकरोत्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुरित्याह
दैवीरुह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वहीरुशिज इत्याहर्त्विजो वै
वह्य उशिजस्तस्मादेवमाह बृहस्पते धारया वसूनीति (३२)

आह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुन्धे हव्या
ते स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान्देवं त्वष्टर्वसु रण्वेत्याह त्वष्टा वै
पशूनां मिथुनानां रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधाति रेवती रमध्वमित्याह
पशवो वै रेवतीः पशूनेवास्मै रमयति देवस्य त्वा सवितुः प्रसव
इति (३३)

रशनामा दत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि
देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्या ऋतस्य त्वा
देवहविः पाशेना रभ इत्याह सत्यं वा ऋतः सत्येनैवैनमृतेना
रभतेऽक्षण्या परि हरति वध्यः हि प्रत्यश्च प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्त्यै
धर्षा मानुषानिति नि युनक्ति धृत्या अद्ध्यः (३४)

त्वौषधीभ्यः प्रोक्षामीत्याहाद्ध्यो ह्येष ओषधीभ्यः सम्भवति
यत्पशुरपां पेरुरसीत्याहैष ह्यपां पाता यो मेधायारभ्यते स्वात्तं
चिथ्सदेवः हव्यमापो देवीः स्वदतैनमित्याह स्वदयत्येवैनमुपरिष्टात्प्रो
मेध्यं करोति पाययत्यन्तरत एवैनं मेध्यं करोत्यधस्तादुपोक्षति
सर्वत एवैनं मेध्यं करोति॥ (३५)

अग्निना वै होत्रा देवा असुरानभ्यंभवन्नग्रये समिध्यमानायानु
 ब्रूहीत्याहु भ्रातृव्याभिभूतयै सप्तदश सामिधेनीरन्वाहु सप्तदशः
 प्रजापतिः प्रजापतेरात्यै सप्तदशान्वाहु द्वादश मासाः पञ्चर्तवः स
 संवत्सरः संवत्सरं प्रजा अनु प्र जायन्ते प्रजानां प्रजननाय देवा वै
 सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स प्रजापतिस्तूष्णीमाधारम् (३६)

आधारयत्ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारयति
 यज्ञस्यानुख्यात्या असुरेषु वै यज्ञ आसीत्त देवास्तूष्णीं होमेनावृज्जत
 यत्तूष्णीमाधारमाधारयति भ्रातृव्यस्यैव तद्यज्ञं वृद्धे परिधीन्त्सम्मांष्टि
 पुनात्येवैनात्रिस्त्रिः सम्मांष्टि त्र्यावृद्धि यज्ञोऽथो रक्षंसामपहत्यै
 द्वादश सं पद्यन्ते द्वादश (३७)

मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा
 उप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य
 यदाधारोऽग्निः सर्वा देवता यदाधारमाधारयति शीर्षत एव यज्ञस्य
 यजमानः सर्वा देवता अव रुन्धे शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाधार
 आत्मा पशुराधारमाधार्य पशुं समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य (३८)

शिरः प्रति दधाति सं ते प्राणो वायुना गच्छतामित्याहु
 वायुदेवत्यो वै प्राणो वायावेवास्य प्राणं जुहोति सं यजत्रैरङ्गानि सं
 यज्ञपतिराशिषेत्याहु यज्ञपतिमेवास्याऽऽशिषं गमयति विश्वरूपो
 वै त्वाष्ट्र उपरिष्ठात्पशुमभ्यवमीत्तस्मादुपरिष्ठात्पशोर्नाव द्यन्ति

यदुपरिष्ठात्पशुः समनक्ति मेध्यमेव (३९)

ए॒नं क॒रोत्यृ॒त्विजो॑ वृणीते छन्दा॑स्येव वृणीते स॒प्त वृणीते
स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॒ण्याः स॒प्त छन्दा॑स्युभयस्यावरुद्ध्या
एका॑दश प्रया॒जान् य॑जति दश॒ वै प॒शोः प्रा॒णा आ॒त्मैका॑दशो
यावा॑नेव प॒शुस्तं प्र॑ य॑जति व॒षामे॒कः परि॑ शय आ॒त्मैवा॒त्मानं॑
परि॑ शये वज्रो॒ वै स्व॒धिति॑र्वज्रो॒ यूप॑शक॒लो घृ॒तं खलु॒ वै दे॒वा
वज्रं॑ कृत्वा सोम॑मघ्नन्धृतेना॒क्तौ प॒शं त्रा॑येथा॒मित्या॑ह वज्रे॑णै॒वैनं॑ वशं
कृत्वा ल॑भते॥ (४०)

आधारं पद्यन्ते द्वादशात्मन्नेव यज्ञस्य मेध्यमेव खलु वा अष्टादश च॥ [७]

पर्य॑ग्नि करोति सर्व॑हुतमे॒वैनं॑ करोत्यस्क॑न्दायास्क॑न्नः॒ हि
तद्य॑द्धुतस्य॒ स्कन्द॑ति॒ त्रिः पर्य॑ग्नि करोति त्र्या॑वृद्धि य॒ज्ञो-
ऽथो॑ रक्ष॑सामप॑हत्यै ब्रह्म॒वादि॒नो वद॑न्त्यन्वा॒रभ्यः॑ प॒शू (३)
नान्वा॒रभ्या॑ (३) इति॑ मृत्यवे॒ वा ए॒ष नी॑यते यत्प॒शुस्तं॑ यद॒न्वा॒रभे॑त
प्र॒मायु॑को यज॑मानः स्या॒दथो॑ खल्वा॒हुः सुव॑र्गाय॒ वा ए॒ष लो॒काय॑
नीयते॒ यत् (४१)

प॒शुरि॒ति य॒न्ना॒न्वा॒रभे॑त सुव॑र्गाल्लो॒काद्य॑ज॑मानो हीयेत
वपा॒श्रप॑णीभ्याम॒न्वा॒रभे॑त॒ तन्ने॒वा॒न्वा॒रभ्यं॑ ने॒वान॑न्वा॒रभ्य॑मुप॒ प्रेष्य॑
होत॑रह॒व्या दे॒वेभ्य॑ इत्या॑हेषि॒तः हि कर्म॑ क्रियते रेव॑तीर्य॒ज्ञप॑तिं
प्रि॒यधा॑ वि॒शते॑त्या॒ह यथा॑य॒जुरे॒वैतद॑ग्निना॒ पुर॑स्ता॒देति॑ रक्ष॑सामप॑हत्यै

पृथिव्याः सम्पृचः पाहीति बर्हिः (४२)

उपास्यत्यस्कन्दायास्कन्त्रं हि तद्यद्वर्हिषि स्कन्दत्यथो
बर्हिषदमेवैनं करोति पराडा वर्ततेऽध्वर्युः पशोः संज्ञप्यमानात्पशुभ्य
एव तन्नि हुत आत्मनो नोत्रस्काय गच्छति श्रियं प्र पशूनां प्रोति
य एवं वेद पश्चाल्लोका वा एषा प्राच्युदानीयते यत्पत्नी नमस्त
आतानेत्याहादित्यस्य वै रश्मयः (४३)

आतानास्तेभ्य एव नमस्करोत्यनुर्वा प्रेहीत्याह भ्रातृव्यो
वा अर्वा भ्रातृव्यापनुत्त्यै घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह
रायस्पोषेणेत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्त आपो देवीः शुद्धायुव
इत्याह यथायजुरेवैतत्॥ (४४)

लोकाय नीयते यद्वर्ही रश्मयः सप्तत्रिंशच्च॥ [८]

पशोर्वा आलब्धस्य प्राणाञ्छुगृच्छति वाक्त आ प्यायतां
प्राणस्त आ प्यायतामित्याह प्राणेभ्य एवास्य शुचं शमयति
सा प्राणेभ्योऽधि पृथिवीं शुक्लं विंशति शमहोभ्यामिति नि
नयत्यहोरात्राभ्यामेव पृथिव्यै शुचं शमयत्योषधे त्रायस्वेन
स्वर्धिते मेनं हिंसीरित्याह वज्रो वै स्वर्धितिः (४५)

शान्त्यै पार्श्वत आच्छति मध्यतो हि मनुष्या आच्छन्ति
तिरश्चीनमा च्छत्यनूचीनं हि मनुष्या आच्छन्ति व्यावृत्त्यै
रक्षसां भागोऽसीति स्थविमतो बर्हिरत्कापास्यत्यस्त्रैव रक्षांसि

निरवदयत इदमहं रक्षोऽधमं तमो नयामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं च
वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव (४६)

द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तावुभावधमं तमो नयतीषे त्वेति
वपामुत्खिदतीच्छत इव ह्येष यो यजते यदुपतृन्धाद्रुद्रोऽस्य
पशून्धातुकः स्याद्यन्नोपतृन्धादयता स्यादन्ययोपतृणत्यन्यया न
धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामित्याह द्यावापृथिवी एव
रसेनानुक्त्यर्छिन्नः (४७)

रायः सुवीर इत्याह यथायजुरेवैतत्कूरमिव वा एतत्करोति
यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याह शान्त्यै प्र वा एषो-
ऽस्माल्लोकाच्चवते यः पशुं मृत्यवे नीयमानमन्वारभते वपाश्रपणी
पुनरन्वारभतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यग्निना पुरस्तादेति
रक्षसामपहत्या अथो देवता एव हव्येन (४८)

अन्वेति नान्तममङ्गारमतिं हरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्देवता
अतिं मन्येत वायो वीहिं स्तोकानामित्याह तस्माद्विभक्ताः स्तोका
अवं पद्यन्तेऽग्रं वा एतत्पशूनां यद्वपाग्रमोषधीनां बरुहिरग्रेणैवाग्रं
समर्धयत्यथो ओषधीष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः
प्रेष्येत्याह (४९)

यज्ञस्य समिष्ट्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यमात्मा
वपा पृषदाज्यमभिघार्य वपामभि घारयत्यात्मन्नेव पशूनां प्राणापानौ

दधाति स्वाहोर्ध्वनभसम्मरुतं गच्छतमित्याहोर्ध्वनभा ह स्म वै
मारुतो देवानां वपाश्रपणी प्रहरति तेनैवैने प्र हरति विषूची प्र
हरति तस्माद्विष्वञ्चौ प्राणापानौ॥ (५०)

स्वधितिश्चेवाच्छिन्नो हव्येनेप्येत्याहु पद्वत्वारिंशच्च॥ [९]

पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमा लभते वपयां
प्रचर्य पुरोडाशेन प्र चरत्यूर्ग्वै पुरोडाश ऊर्जमेव पशूनां मध्यतो
दधात्यथो पशोरेव छिद्रमपि दधाति पृषदाज्यस्योपहत्य त्रिः
पृच्छति शृतं हवीः (३) शमितुरिति त्रिषत्या हि देवा योऽशृतं
शृतमाहु स एनसा प्राणापानौ वा एतौ पशूनाम् (५१)

यत्पृषदाज्यं पशोः खलु वा आलब्धस्य हृदयमात्माभि
समेति यत्पृषदाज्येन हृदयमभिघारयत्यात्मन्नेव पशूनां प्राणापानौ
दधाति पशुना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
नोऽन्वाभविष्यन्तीति तस्य शिरश्छित्त्वा मेधं प्राक्षारयन्त्स
प्रक्षौऽभवत्तत्प्रक्षस्यं प्रक्षत्वं यत्प्रक्षशाखोत्तरबर्हिर्भवति
समेधस्यैव (५२)

पशोरवं द्यति पशुं वै ह्रियमाणं रक्षांस्यनु सचन्तेऽन्तरा
यूपं चाहवनीयं च हरति रक्षसामपहत्यै पशोर्वा आलब्धस्य मनोऽप
क्रामति मनोतायै हविषोऽवदीयमानस्यानु ब्रूहीत्याहु मन एवास्याव
रुन्ध एकादशावदानान्यव द्यति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो

यावानेव पशुस्तस्याव (५३)

द्यति हृदयस्याग्रेऽव द्यत्यथ जिह्वाया अथ वक्षसो यद्वै हृदयेनाभिगच्छति तज्जिह्वाया वदति यज्जिह्वाया वदति तदुरसोऽधि निर्वदत्येतद्वै पशोर्यथापूर्वं यस्यैवमवदाय यथाकाममुत्तरेषामवद्यति यथापूर्वमेवास्य पशोरवत्तं भवति मध्यतो गुदस्याव द्यति मध्यतो हि प्राण उत्तमस्याव द्यति (५४)

उत्तमो हि प्राणो यदीतरं यदीतरमुभयमेवाजामि जायमानो वै ब्राह्मणस्त्रिभिर्ऋणवा जायते ब्रह्मचर्येण र्षिभ्यो यज्ञेन देवेभ्यः प्रजया पितृभ्य एष वा अनृणो यः पुत्री यज्वा ब्रह्मचारिवासी तदवदानैरेवाव दयते तदवदानानामवदानत्वन्देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अग्निमब्रुवन्त्वया वीरेणासुरानभि भवामेति (५)

सोऽब्रवीद्वरं वृणै पशोरुद्धारमुद्धरा इति स एतमुद्धारमुदहरत् दोः पूर्वार्धस्य गुदं मध्यतः श्रोणिं जघनार्धस्य ततो देवा अभवन्परासुरा यत् त्र्यङ्गाणां समवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यक्षण्याव द्यति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै॥ (५६)

एतौ पशूनां समेधस्यैव तस्यावोत्तमस्याव द्यतीति पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [१०]

मेदसा स्रुचौ प्रोर्णोति मेदोरूपा वै पशवो रूपमेव पशुषु दधाति यूपन्नवधाय प्रोर्णोति रसो वा एष पशूनां यद्य रसमेव

पशुषु दधाति पार्श्वेन वसाहोमं प्र यौति मध्यं वा एतत्पशूनां
यत्पार्श्वं रसं एष पशूनां यद्वसा यत्पार्श्वेन वसाहोमं प्रयौति
मध्यत एव पशूनां रसं दधाति घन्ति (५७)

वा एतत्पशुं यत्संज्ञपयन्त्यैन्द्रः खलु वै देवतया प्राण ऐन्द्रो-
ऽपान ऐन्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे नि दैध्यदित्याह प्राणापानावेव पशुषु
दधाति देवं त्वष्टर्भूरिं ते सः संमेत्वित्याह त्वाष्ट्रा हि देवतया पशवो
विषुरूपा यत्सलक्ष्माणो भवथेत्याह विषुरूपा ह्येते सन्तः सलक्ष्माण
एतर्हि भवन्ति देवत्रा यन्तम् (५८)

अवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरौ मदन्वित्याहानुमतमेवेन
मात्रा पित्रा सुवर्गं लोकं गमयत्यर्धर्चे वसाहोमं जुहोत्यसौ वा
अर्धर्च इयमर्धर्च इमे एव रसेनानक्ति दिशो जुहोति दिशं एव
रसेनानक्त्यथो दिग्भ्य एवोर्जः रसमव रुन्धे प्राणापानौ वा एतौ
पशूनां यत्पृषदाज्यं वानस्पत्याः खलु (५९)

वै देवतया पशवो यत्पृषदाज्यस्योपहत्याह वनस्पतयेऽनु
ब्रूहि वनस्पतये प्रेष्येति प्राणापानावेव पशुषु दधात्यन्यस्यान्यस्य
समवत्तः समवद्यति तस्मान्नानारूपाः पशवो यूष्णोपं सिञ्चति
रसो वा एष पशूनां यद्य रसमेव पशुषु दधातीडामुपं ह्वयते पशवो
वा इडा पशूनेवोपं ह्वयते चतुरुपं ह्वयते (६०)

चतुष्पादो हि पशवो यं कामयेतापशुः स्यादित्यमेदस्कं तस्मा

आ दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवैनं पशुभ्यो निर्भजत्यपशुरेव
 भवति यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति मेदस्वत्तस्मा आ
 दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवास्मै पशूनव रुन्धे पशुमानेव
 भवति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत स आज्यम् (६१)

पुरस्तादसृजत पशुं मध्यतः पृषदाज्यं पश्चात्तस्मादाज्येन
 प्रयाजा इज्यन्ते पशुना मध्यतः पृषदाज्येनानूयाजास्तस्मादेतन्मिश्रमि
 पश्चात्सृष्टः ह्येकादशानूयाजान् यजति दश वै पशोः
 प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तमनु यजति घ्नन्ति वा
 एतत्पशुं यत्संज्ञयन्ति प्राणापानौ खलु वा एतौ पशूनां
 यत्पृषदाज्यं यत्पृषदाज्येनानूयाजान् यजति प्राणापानावेव पशुषु
 दधाति॥ (६२)

घ्नन्ति यन्तं खलु चतुरूपं ह्वयत आज्यं यत्पृषदाज्येन षट्॥ [११]

चात्वालात्सुवर्गाय यद्वैसर्जनानि वैष्णव्यर्चा पृथिव्यै साध्या इषे त्वेत्यग्निना पर्यग्नि पशोः पशुमालभ्य
 मेदसां स्तुचावेकादश॥११॥

चात्वालाद्देवानुपैति मुञ्चति प्रहियमाणाय पर्यग्नि पशुमालभ्य चतुष्पादो द्विपष्टिः॥६२॥

चात्वालात्पशुषु दधाति॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां षष्ठकाण्डे तृतीयः प्रश्नः
 समाप्तः॥ ६-३॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

य॒ज्ञेन॑ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् ता उ॑पय॒ङ्गिरे॒वासृ॑जत्
यदु॑पय॒ज उ॑पय॒जति॑ प्र॒जा ए॒व तद्व॑ज॒मानः॑ सृजते जघ॑नार्धाद॒व
द्यति॑ जघ॑नार्धाद्धि प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते स्थवि॒मतो॑ऽव॒ द्यति॑ स्थवि॒मतो
हि प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्तेऽस॒म्भिन्द॑न्न॒व द्यति॑ प्रा॒णाना॑मस॒म्भेदा॑य न
प॒र्याव॑र्तयति॒ यत्प॑र्याव॒र्तये॑दुदाव॒र्तः प्र॒जा ग्राह॑कः स्यात्समु॒द्रं ग॑च्छ
स्वाहे॒त्याह॑ रेतः (१)

ए॒व तद्व॑धात्य॒न्तरि॑क्षं गच्छ॒ स्वाहे॒त्याहान्तरि॑क्षे॒णैवास्मै॑ प्र॒जाः
प्र ज॑नयत्य॒न्तरि॑क्ष॒ऽह्यनु॑ प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते दे॒व स॑वि॒तारं॑ गच्छ
स्वाहे॒त्याह॑ सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयत्य॒होरा॒त्रे ग॑च्छ
स्वाहे॒त्याहा॑होरा॒त्राभ्या॑मे॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयत्य॒होरा॒त्रे ह्यनु॑ प्र॒जाः
प्र॒जाय॑न्ते मि॒त्रावरु॑णौ गच्छ॒ स्वाहा॑ (२)

इत्या॑ह प्र॒जास्वे॒व प्रजा॑तासु प्राणापा॒नौ द॑धाति॒ सोमं॑ गच्छ
स्वाहे॒त्याह॑ सौ॒म्या हि दे॒वत॑या प्र॒जा य॒ज्ञं ग॑च्छ॒ स्वाहे॒त्याह॑ प्र॒जा ए॒व
य॒ज्ञियाः॑ करोति॒ छन्दा॑सि गच्छ॒ स्वाहे॒त्याह॑ प॒शवो॑ वै छन्दा॑सि
प॒शून्वे॒वाव॑ रुन्धे द्यावा॑पृथि॒वी ग॑च्छ॒ स्वाहे॒त्याह॑ प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता
द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मुभ॒यतः॑ परि॒ गृह्णा॑ति नभः (३)

दि॒व्यं ग॑च्छ॒ स्वाहे॒त्याह॑ प्र॒जाभ्य॑ ए॒व प्रजा॑ताभ्यो वृष्टिं॒ नि

यच्छत्यग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजाता अस्यां
प्रतिष्ठापयति प्राणानां वा एषोऽव द्यति योऽव द्यति गुदस्य मनो मे
हार्दि यच्छेत्याह प्राणानेव यथास्थानमुप ह्वयते पशोर्वा आलब्धस्य
हृदयः शुगच्छति सा हृदयशूलम् (४)

अभि समेति यत्पृथिव्याः हृदयशूलमुद्वासयेत्पृथिवीः
शुचार्पयेद्यदप्स्वपः शुचार्पयेच्छुष्कस्य चार्द्रस्य च सन्धावुद्वासयत्युभयं
शान्त्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (५)

रेतो मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा नभो हृदयशूलं द्वात्रिंशच्च॥ [१]

देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत तदब्रुवन्वसंतु
नु न इदमिति तद्वसतीवरीणां वसतीवरित्वं तस्मिन्प्रातर्न
समंशक्नुवन्तदप्सु प्रावेशयन्ता वसतीवरीरभवन्वसतीवरीर्गृह्णाति
यज्ञो वै वसतीवरीर्यज्ञमेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यस्यागृहीता
अभि निम्रोचेदनारब्धोऽस्य यज्ञः स्यात् (६)

यज्ञं वि च्छिन्द्याज्योतिष्या वा गृहीयाद्धिरण्यं वावधाय
सशुक्राणामेव गृह्णाति यो वा ब्राह्मणो बहुयाजी तस्य
कुम्भ्यानां गृहीयात्स हि गृहीतवसतीवरीको वसतीवरीर्गृह्णाति
पशवो वै वसतीवरीः पशूनेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यदन्वीपं
तिष्ठन्गृहीयान्निर्मागुका अस्मात्पशवः स्युः प्रतीपं तिष्ठन्गृह्णाति
प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णातीन्द्रः (७)

वृत्रमहन्त्सो ३ऽपो ३ऽभ्यग्मियत् तासां यन्मेध्यं यज्ञियं
 सदेवमासीत्तदत्यमुच्यत् ता वहन्तीरभवन्वहन्तीनां गृह्णाति या
 एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्तासामेव गृह्णाति नान्तमा
 वहन्तीरतीयाद्यदन्तमा वहन्तीरतीयाद्यज्ञमतिं मन्येत न स्थावराणां
 गृह्णीयाद्वरुणगृहीता वै स्थावरा यथ्स्थावराणां गृह्णीयात् (८)

वरुणेनास्य यज्ञं ग्राहयेद्यद्वै दिवा भवत्यपो रात्रिः प्र
 विंशति तस्मात्ताम्रा आपो दिवा ददृश्रे यन्नक्तम्भवत्यपोऽहुः प्र
 विंशति तस्माच्चन्द्रा आपो नक्तं ददृश्रे छायायै चातपतश्च सन्धौ
 गृह्णात्यहोरात्रयोरेवास्मै वर्णं गृह्णाति हविष्मतीरिमा आप इत्याह
 हविष्कृतानामेव गृह्णाति हविष्माः अस्तु (९)

सूर्य इत्याह सशुक्राणामेव गृह्णात्यनुष्टुभां गृह्णाति वाग्वा
 अनुष्टुग्वाचैवैनाः सर्वया गृह्णाति चतुष्पदयर्चा गृह्णाति त्रिः सादयति
 सप्त सम्पद्यन्ते सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्धेऽस्मै
 वै लोकाय गार्हपत्य आ धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गार्हपत्य
 उपसादयेदस्मिँल्लोके पशुमान्त्स्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मिन् (१०)

लोके पशुमान्त्स्यादुभयोरुप सादयत्युभयोरेवैनं लोकयोः
 पशुमन्तं करोति सर्वतः परि हरति रक्षसामपहत्या
 इन्द्राग्नियोर्भागधेयीः स्थेत्याह यथायजुरेवैतदाग्नीध्रं उप
 वासयत्येतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं यदेव यज्ञस्यापराजितं

तदेवैन॑ उ॒प॑ वासयति॒ यतः॑ खलु॒ वै य॒ज्ञस्य॑ वि॒त॑तस्य॒ न
क्रियते॒ तदनु॑ य॒ज्ञः रक्षा॑स्य॒ चरन्ति॑ यद्वहन्तीनां॒ गृह्णाति॑
क्रियमाणमे॒व तद्य॒ज्ञस्य॑ शये॒ रक्ष॑सामनन्ववचाराय॒ न ह्ये॑ता
ईल॒यन्त्या॑ तृतीयस॒वनात्परि॑ शेरे॒ य॒ज्ञस्य॑ सन्तत्यै॥ (११)

स्यादिन्द्रो गृह्णीयादस्त्वमुष्मिन्क्रियते षड्विंशतिश्च॥ [२]

ब्रह्म॒वादिनो॑ वदन्ति॒ स त्वा अ॑ध्वर्युः स्याद्यः॒ सोम॑मुपाव॒हरन्त्सर्वा॑
दे॒वता॑भ्य॒ उपा॑व॒हरे॒दिति॑ हृ॒दे त्वेत्या॑ह॒ मनु॑ष्येभ्य॒ ए॒वैतेन॑ करोति॒
मन॑से॒ त्वेत्या॑ह॒ पि॒तृभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोति॒ दि॒वे त्वा॒ सूर्या॑य॒ त्वेत्या॑ह॒
दे॒वेभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोत्ये॒ताव॑तीर्वै॒ दे॒वता॑स्ताभ्य॒ ए॒वैन॑स॒ सर्वा॑भ्य॒
उ॒पाव॑हरति॒ पुरा॑ वा॒चः (१२)

प्र॒व॑दि॒तोः प्रा॒तरनु॑वा॒कमु॑पाकरोति॒ याव॑त्ये॒व वा॒क्ताम॑व॒
रुन्धे॒ऽपोऽग्ने॑ऽभि॒व्याह॑रति॒ य॒ज्ञो वा॒ आपो॑ य॒ज्ञमे॒वाभि॑ वाचं॒ वि
सृ॑जति॒ सर्वा॑णि॒ छन्दा॑स्यन्वा॒ह प॒शवो॑ वै छन्दा॑सि॒ प॒शून्वा॑व॒
रुन्धे॒ गाय॑त्रिया॒ तेज॑स्कामस्य॒ परि॑ दध्यात्॒ त्रिष्टु॑भेन्द्रि॒यका॑मस्य॒
जग॑त्या॒ प॒शुका॑मस्यानुष्टु॒भा॑ प्रति॒ष्ठाका॑मस्य॒ प॒ङ्क्त्या॑ य॒ज्ञका॑मस्य॒
वि॒राजा॑न्न॒काम॑स्य॒ शृ॒णोत्व॑ग्निः॒ समि॑धा॒ हव॑म॥ (१३)

म॒ इत्या॑ह॒ सवि॑तृप्र॒सूत॑ ए॒व दे॒वता॑भ्यो नि॒वेद्या॒पोऽच्छै॑त्य॒प इ॑ष्य
हो॒त॒रित्या॑हेषि॒तः हि॑ कर्म॒ क्रिय॑ते॒ मैत्रा॑वरुणस्य॒ चम॑साध्वर्य॒वा
द्र॒वेत्या॑ह॒ मि॒त्रावरु॑णौ॒ वा अ॒पां ने॒तारौ॒ ताभ्या॑मे॒वैन॑ा अ॒च्छैति॑

देवीरापो अपां नपादित्याहाहुत्यैवैनां निष्क्रीयं गृह्णात्यथो
हविष्कृतानामेवाभिघृतानां गृह्णाति (१४)

कार्षिर्सीत्याहु शमलमेवासामपं प्लावयति समुद्रस्य
वोक्षित्या उन्नय इत्याहु तस्मादद्यमानाः पीयमाना आपो न
क्षीयन्ते योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञो वसतीवरीर्होतृचमसं
च मैत्रावरुणचमसं च सः स्पर्श्य वसतीवरीर्व्यानयति यज्ञस्य
सयोनित्वायाथो स्वादेवैना योनेः प्र जनयत्यध्वर्योऽवेरपा (३)
इत्याहोतेमनन्नमुरुतेमाः पश्येति वावैतदाहु यद्यग्निष्टोमो जुहोति
यद्युक्थ्यः परिधौ नि मार्षि यद्यतिरात्रो यजुर्वदन्प्र पद्यते यज्ञक्रतूनां
व्यावृत्त्यै॥ (१५)

वाचो हवमभिघृतानां गृह्णात्युत पञ्चविंशतिश्च॥ ————— [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति ग्रावाणमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यु आस्तां पूष्णो
हस्ताभ्यामित्याहु यत्यै पशवो वै सोमो व्यान उपाशुसवनो
यदुपाशुसवनमभि मिमीते व्यानमेव पशुषु दधातीन्द्राय त्वेन्द्राय
त्वेति मिमीत इन्द्राय हि सोम आह्रियते पञ्च कृत्वो यजुषा
मिमीते (१६)

पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धे पञ्च
कृत्वस्तूष्णीन्दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव

रुन्धे श्वात्राः स्थं वृत्रतुर इत्याहैष वा अ॒पा॒९ सोमपी॒थो य
ए॒वं वेद॒ नाप्स्वार्ति॒माच्छति॒ यत्ते॑ सोम दि॒वि ज्योति॒रित्याहै॒भ्य
ए॒वैनम् (१७)

लो॒केभ्यः॒ सम्भ॑रति सोमो वै राजा दि॒शोऽभ्य॑ध्याय॒त्स दि॒शो-
ऽनु॒ प्रावि॑शत्प्रा॒गपा॒गुद॑ग॒धरा॒गित्या॑ह दि॒ग्भ्य ए॒वैन॑९ सम्भ॑रत्यथो
दि॒श ए॒वास्मा॒ अव॑ रुन्धेऽम्ब॒ नि ष्व॑रेत्याह॒ कामु॑का ए॒न॒३ स्त्रियो॑
भव॑न्ति॒ य ए॒वं वेद॒ यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वीति (१८)

आ॒हैष॒ वै सोम॑स्य सोमपी॒थो य ए॒वं वेद॒ न
सौ॒म्यामा॑र्ति॒माच्छति॒ घ्नन्ति॒ वा ए॒तत्सो॑मं॒ यद॑भिषु॒ण्वन्त्य॑९ शून॑पं
गृह्णा॑ति॒ त्राय॑त ए॒वैनं॑ प्रा॒णा वा अ॑९ शवः॒ प॒शवः॒ सोमो॑ऽ९ शून्मु॒नरपि॑
सृज॑ति प्रा॒णाने॒व प॒शुषु॑ दधाति॒ द्वौद्वा॑वपि॒ सृज॑ति॒ तस्मा॑द्द्वौद्वा॑
प्रा॒णाः॥ (१९)

यजु॑षा मिमीत ए॒नं जागृ॑वीति॒ चतु॑श्चत्वारि९शच्च॥ [४]

प्रा॒णो वा ए॒ष यदु॑पा॒९ शु॒र्यदु॑पा॒९ श्व॒ग्रा ग्र॒हा गृह्य॑न्ते॑ प्रा॒णमे॒वानु॑
प्र॒ यन्त्य॑रु॒णो ह॑ स्मा॒हौप॑वेशिः प्रा॒तःस॒व॒न ए॒वाहं॑ य॒ज्ञ९
स॑९ स्था॑पयामि॒ तेन॒ ततः॑ स॑९ स्थि॑तेन च॒रामी॑त्यष्टौ कृ॒त्वोऽग्ने॑-
ऽभि॒ षु॒णोत्य॑ष्टाक्षरा॒ गाय॑त्री गा॒य॒त्रं प्रा॑तःस॒व॒नं प्रा॑तःस॒व॒नमे॒व
तेन॑ऽऽप्रो॒त्येका॑दश॒ कृ॒त्वो॑ द्वि॒तीय॑मेका॑दशाक्षरा॒ त्रि॒ष्टुत्रै॒ष्टुभं॑
मा॒ध्य॑न्दिनम् (२०)

सर्वनं माध्यन्दिनमेव सर्वनं तेनाऽऽप्रोति द्वादश कृत्वंस्तृतीयं
 द्वादशाक्षरा जगती जागंतं तृतीयसर्वनन्तृतीयसर्वनमेव तेनाऽऽ-
 प्रोत्येता९ ह वाव स यज्ञस्य सऽस्थितिमुवाचास्कन्दायास्कन्त्र९
 हि तद्यद्यज्ञस्य सऽस्थितस्य स्कन्दत्यथो खल्वाहुर्गायत्री वाव
 प्रातःसर्वने नातिवाद् इत्यनतिवादुक एनम्भ्रातृव्यो भवति य एवं
 वेद तस्मादष्टावष्टौ (२१)

कृत्वोऽभिषुत्यं ब्रह्मवादिनो वदन्ति पवित्रवन्तोऽन्ये ग्रहा
 गृह्यन्ते किं पवित्र उपा९शुरिति वाक्पवित्र इति ब्रूयात् वाचस्पतये
 पवस्व वाजिन्नित्याह वाचैवैनं पवयति वृष्णो अ९शुभ्यामित्याह
 वृष्णो ह्येताव९शू यौ सोमस्य गभस्तिपूत इत्याह गभस्तिना ह्येनं
 पवयति देवो देवानां पवित्रमसीत्याह देवो ह्येषः (२२)

सं देवानां पवित्रं येषां भागोऽसि तेभ्यस्त्वेत्याह येषा९
 ह्येष भागस्तेभ्य एनं गृह्णाति स्वां कृतोऽसीत्याह प्राणमेव
 स्वमकृत मधुमतीर्न इषस्कृधीत्याह सर्वमेवास्मा इद९ स्वदयति
 विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्य इत्याहोभयेष्वेव
 देवमनुष्येषु प्राणान्दधाति मनस्त्वा (२३)

अद्वित्याह मन एवाश्नुत उर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्तरिक्षदेवत्यो
 हि प्राणः स्वाहा त्वा सुभवः सूर्यायेत्याह प्राणा वै स्वभवसो
 देवास्तेष्वेव परोक्षं जुहोति देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य इत्याहादित्यस्य

वै रश्मयो देवा मरीचिपास्तेषां तद्भागधेयन्तानेव तेन प्रीणाति
यदि कामयेत वरषुकः पर्जन्यः (२४)

स्यादिति नीचा हस्तेन नि मृज्याद्वृष्टिमेव नि यच्छति
यदि कामयेतावरषुकः स्यादित्युत्तानेन नि मृज्याद्वृष्टिमेवोद्यच्छति
यद्यभिचरेदमुं जह्यथ त्वा होष्यामीति ब्रूयादाहुतिमेवेन प्रेप्सन्
हन्ति यदि दूरे स्यादा तमितोस्तिष्ठेत्प्राणमेवास्यानुगत्य हन्ति
यद्यभिचरेदमुष्य (२५)

त्वा प्राणे सादयामीति सादयेदसन्नो वै प्राणः प्राणमेवास्य
सादयति षड्विंशशुभिः पवयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवेन पवयति
त्रिः पवयति त्रय इमे लोका एभिरेवेन लोकैः पवयति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्यात् त्रयः पशूनां हस्तादाना इति यत्
त्रिरुपांशुं हस्तेन विगृह्णाति तस्मात् त्रयः पशूनां हस्तादानाः
पुरुषो हस्ती मर्कटः॥ (२६)

मार्थ्यन्दिनमृष्टावृष्टावेष मनस्त्वा पर्जन्योऽमुष्य पुरुषो द्वे च॥—————[५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा उपांशौ
यज्ञं सः स्थाप्यमपश्यन्तमुपांशौ समस्थापयन्तेऽसुरा
वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त ते देवा बिभ्यन्त इन्द्रमुपाधावन्तानिन्द्रो-
ऽन्तर्यामिणान्तरधत्त तदन्तर्यामस्यान्तर्यामत्वं यदन्तर्यामो गृह्यते
भ्रातृव्यानेव तद्यजमानोऽन्तर्धत्तेऽन्तस्ते (२७)

दधामि द्यावापृथिवी अन्तरुर्वन्तरिक्षमित्याहैभिरेव
 लोकैर्यजमानो भ्रातृव्यानन्तर्धत्ते ते देवा अमन्यन्तेन्द्रो वा
 इदमभूद्यद्वयं स्म इति तैऽब्रुवन्मघवन्ननु न आ भजेति सजोषां
 देवैरवरैः परैश्चेत्यब्रवीद्ये चैव देवाः परे ये चावरे तानुभयान् (२८)

अन्वाभजत्सजोषां देवैरवरैः परैश्चेत्याह ये चैव देवाः
 परे य चावरे तानुभयानन्वाभजत्यन्तर्यामि मेघवन्मादयस्वेत्याह
 यज्ञादेव यजमानं नान्तरैत्युपयामगृहीतोऽसीत्याहापानस्य
 धृत्यै यदुभावपवित्रौ गृह्येयातां प्राणमपानोऽनु नृच्छेत्प्रमायुकः
 स्यात्पवित्रवानन्तर्यामो गृह्यते (२९)

प्राणापानयोर्विधृत्यै प्राणापानौ वा एतौ यदुपांश्चन्तर्यामौ
 व्यान उपांश्शुसवनो यं कामयेत प्रमायुकः स्यादित्यसंस्पृष्टौ
 तस्य सादयेद्व्यानेनैवास्यं प्राणापानौ वि च्छिनत्ति ताजकप्रमीयते
 यं कामयेत सर्वमायुरियादिति संस्पृष्टौ तस्य सादयेद्व्यानेनैवास्यं
 प्राणापानौ सं तेनोति सर्वमायुरेति॥ (३०)

त उभयान्गृह्यते चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [६]

वाग्वा एषा यदैन्द्रवायवो यदैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते
 वाचमेवानु प्र यन्ति वायुं देवा अब्रुवन्सोमं राजानं
 हनामेति सौऽब्रवीद्वरं वृणो मदग्रा एव वो ग्रहा गृह्यान्ता इति
 तस्मादैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते तमघ्नन्सोऽपूयत् तं देवा

नोपाधृष्णुवन्ते वायुमब्रुवन्निमं नः स्वदय (३१)

इति सौऽब्रवीद्वरं वृणै मदेवत्यान्येव वः पात्राण्युच्यान्ता
इति तस्मान्नानादेवत्यानि सन्ति वायव्यान्युच्यन्ते तमेभ्यो
वायुरेवास्वदयत्तस्माद्यत्पूरयति तत्प्रवाते वि षजन्ति वायुरहि तस्य
पवयिता स्वदयिता तस्य विग्रहणं नाविन्दन्त्साऽदितिरब्रवीद्वरं
वृणा अथ मया वि गृहीध्वं मदेवत्या एव वः सोमाः (३२)

सुत्रा अंसन्नित्युपयामगृहीतोऽसीत्याहादितिदेवत्यास्तेन
यानि हि दारुमयाणि पात्राण्यस्यै तानि योनेः सम्भूतानि यानि
मृन्मयाणि साक्षात्तान्यस्यै तस्मादेवमाह वाग्वै पराच्यव्याकृतावदत्ते
देवा इन्द्रमब्रुवन्निमां नो वाचं व्याकुर्विति सौऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यं
चैवैष वायवे च सह गृह्याता इति तस्मादैन्द्रवायवः सह
गृह्यते तामिन्द्रो मध्यतोऽवक्रम्य व्याकरोत्तस्मादियं व्याकृता
वागुद्यते तस्मात्सकृदिन्द्राय मध्यतो गृह्यते द्विर्वायवे द्वौ हि स
वराववृणीत॥ (३३)

स्वदय सोमाः सुहाष्टाविंशतिश्च॥ [७]

मित्रं देवा अब्रुवन्त्सोमं राजानं हनामेति सौऽब्रवीन्नाहं
सर्वस्य वा अहं मित्रमस्मीति तमब्रुवन् हनामैवेति सौऽब्रवीद्वरं वृणै
पयसैव मे सोमं श्रीणन्निति तस्मान्मैत्रावरुणं पयसा श्रीणन्ति
तस्मात्पशवोऽपाक्रामन् मित्रः सन्क्रूरमकरिति क्रूरमिव खलु वा
एषः (३४)

करोति यः सोमेन यजते तस्मात्पशवोऽपं क्रामन्ति
 यन्मैत्रावरुणं पयसा श्रीणाति पशुभिरेव तन्मित्रं संमर्धयति
 पशुभिर्यजमानं पुरा खलु वावैवं मित्रोऽवेदप मत्क्रूरं चक्रुषः पशवः
 क्रमिष्यन्तीति तस्मादेवमवृणीत वरुणं देवा अब्रुवन्त्वयाऽशभुवा
 सोमं राजानं हनामेति सोऽब्रवीद्वरं वृणे मह्यं च (३५)

एवैष मित्राय च सह गृह्याता इति तस्मान्मैत्रावरुणः
 सह गृह्यते तस्माद्राज्ञा राजानमशभुवा घ्नन्ति वैश्येन वैश्यं
 शूद्रेण शूद्रं वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा
 मित्रावरुणावब्रुवन्निदं नो वि वांसयतमिति तावंब्रूतां वरं वृणावहा
 एकं एवावत्पूर्वो ग्रहो ग्रहो गृह्याता इति तस्मादेन्द्रवायवः पूर्वो
 मैत्रावरुणाद्गृह्यते प्राणापानौ ह्येतौ यदुपाऽश्वन्तर्यामौ मित्रो-
 ऽहरजनयद्वरुणो रात्रिं ततो वा इदं व्यौच्छद्यन्मैत्रावरुणो गृह्यते
 व्युष्टौ॥ (३६)

एष चैन्द्रवायवो द्वाविंशतिश्च॥ [८]

यज्ञस्य शिरोऽच्छिद्यत् ते देवा अश्विनावब्रुवन्मिषजौ वै स्थं
 इदं यज्ञस्य शिरः प्रति धत्तमिति तावंब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहं
 एव नावत्रापि गृह्यतामिति ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्ततो वै तौ
 यज्ञस्य शिरः प्रत्यधत्तां यदाश्विनो गृह्यते यज्ञस्य निष्कृत्यै तौ
 देवा अब्रुवन्नपूतौ वा इमौ मनुष्यचरौ (३७)

भिषजाविति तस्माद्ब्राह्मणेन भेषजं न कार्यमपूतो
 ह्ये ३ षोऽमेध्यो यो भिषक्तौ बहिष्पवमानेन पवयित्वा
 ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्तस्माद्बहिष्पवमाने स्तुत आश्विनो गृह्यते
 तस्मादेवं विदुषा बहिष्पवमान उपसद्यः पवित्रं वै बहिष्पवमान
 आत्मानमेव पवयते तयोस्त्रेधा भेषज्यं वि न्यदधुरग्नौ तृतीयमप्सु
 तृतीयं ब्राह्मणे तृतीयन्तस्मादुदपात्रम् (३८)

उपनिधाय ब्राह्मणं दक्षिणतो निषाद्य भेषजं कुर्याद्यावदेव
 भेषजं तेन करोति समर्धुकमस्य कृतं भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 कस्मात्सत्यादेकपात्रा द्विदेवत्या गृह्यन्ते द्विपात्रा हूयन्त इति
 यदेकपात्रा गृह्यन्ते तस्मादेकोऽन्तरतः प्राणो द्विपात्रा हूयन्ते
 तस्माद्द्वौ द्वौ बहिष्ठाप्राणाः प्राणा वा एते यद्विदेवत्याः पशव इडा
 यदिडा पूर्वा द्विदेवत्येभ्य उपह्वयेत (३९)

पशुभिः प्राणानन्तर्दधीत प्रमायुकः स्याद्विदेवत्यान्भक्षयित्वेडामुप
 ह्वयते प्राणानेवाऽऽत्मन्धित्वा पशूनुप ह्वयते वाग्वा ऐन्द्रवायवश्चक्षुर्मैत्राव
 श्रोत्रमाश्विनः पुरस्तादैन्द्रवायवं भक्षयति तस्मात्पुरस्ताद्वाचा
 वदति पुरस्तान्मैत्रावरुणं तस्मात्पुरस्ताच्चक्षुषा पश्यति सर्वतः
 परिहारमाश्विनं तस्मात्सर्वतः श्रोत्रेण शृणोति प्राणा वा एते
 यद्विदेवत्याः (४०)

अरिक्तानि पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ता अन्तरतः प्राणा

यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञं रक्षास्यैव
चरन्ति यदरिक्तानि पात्राणि सादयति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य
शये रक्षासामनन्ववचाराय दक्षिणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्यां
सादयति वाच्यैव वाचं दधात्या तृतीयसवनात्परि शरे यज्ञस्य
सन्तत्यै॥ (४१)

मनुष्यचरावुदपात्रमुपह्वयेत द्विदेवत्याः षड्वारिंशच्च॥ [९]

बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीच्छण्डामर्कावसुराणां
ब्रह्मण्वन्तो देवा आसन्ब्रह्मण्वन्तोऽसुरास्ते ऽऽन्योन्यं नाशकृवन्नभिभवि-
देवाः शण्डामर्कावुपामन्नयन्त तावंब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहाविव
नावत्रापि गृह्येतामिति ताभ्यामेतौ शुक्रामन्थिनावगृह्णन्ततौ देवा
अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषः शुक्रामन्थिनौ गृह्येते भवत्यात्मना
परां (४२)

अस्य भ्रातृव्यो भवति तौ देवा अपनुद्यात्मन इन्द्रायाजुहवुरपनुतौ
शण्डामर्कौ सहामुनेति ब्रूयाद्यं द्विष्याद्यमेव द्वेष्टि तेनैनौ सहाप-
नुदते स प्रथमः सङ्कृतिर्विश्वकर्मेत्येवैनावात्मन इन्द्रायाजुहवुरिन्द्रो
ह्येतानि रूपाणि करिंक्रदचरदसौ वा आदित्यः शुक्रश्चन्द्रमा
मन्थ्यपिगृह्य प्राञ्चौ निः (४३)

क्रामतस्तस्मात्प्राञ्चौ यन्तौ न पश्यन्ति प्रत्यश्चावावृत्य
जुहुतस्तस्मात्प्रत्यश्चौ यन्तौ पश्यन्ति चक्षुषी वा एते

यज्ञस्य यच्छुक्रामन्थिनौ नासिकोत्तरवेदिरभितः परिक्रम्य
जुहुतस्तस्मादभितो नासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी
विधृते सर्वतः परि क्रामतो रक्षसामपहत्यै देवा वै याः
प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुरा आसन्ताः स्ताभिः प्र (४४)

अनुदन्त याः प्रतीचीर्ये पश्चादसुरा आसन्ताः स्ताभिरपानुदन्त
प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते प्रत्यश्चौ शुक्रामन्थिनौ पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च
यजमानो भ्रातृव्याम्प्र णुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्र वीयन्ते
प्रतीचीर्जायन्ते शुक्रामन्थिनौ वा अनु प्रजाः प्र जायन्तेऽत्रीश्चाद्याश्च
सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि शुक्रः शुक्रशोचिषा (४५)

सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन्परीहि मन्थी मन्थिशोचिषेत्याहेता
वै सुवीरा या अत्रीरेताः सुप्रजा या आद्या य एवं वेदात्र्यस्य
प्रजा जायते नाद्या प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापतत्तद्विकङ्कतं
प्राविशत्तद्विकङ्कते नारमत तद्यवं प्राविशत् तद्यवेऽरमत
तद्यवस्य (४६)

यवत्वं यद्विकङ्कतं मन्थिपात्रं भवति सक्तुभिः श्रीणाति प्रजा-
पतेरेव तच्चक्षुः सम्भरति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यान्मन्थिपात्रं
सदो नाश्नुत इत्यार्तपात्रं हीति ब्रूयाद्यदश्नुवीतान्योऽध्वर्युः
स्यादार्तिमार्च्छेत्तस्मान्नाश्नुते ॥ (४७)

दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकुर्व॑त॒ तदसु॑रा अकुर्व॑त॒ ते दे॒वा
 आ॒ग्रय॑णा॒ग्रान्ग्र॑हान॒पश्य॑न्तान॒गृह्ण॑त॒ ततो॒ वै तेऽग्रं॑ पर्या॒यन्
 यस्यै॒वं वि॒दुष॑ आ॒ग्रय॑णा॒ग्रा ग्र॑हा॒ गृह्य॑न्तेऽग्र॒मेव॑ स॒माना॑नां पर्येति
 रु॒ग्णव॑त्य॒र्चा भ्रातृ॑व्यवतो गृही॒याद्भ्रातृ॑व्यस्यैव रु॒क्ताग्र॑ः स॒माना॑नां
 पर्येति॒ ये दे॒वा दि॒व्येका॑दश॒ स्थेत्या॑ह (४८)

ए॒ताव॑ती॒र्वै दे॒वता॑स्ताभ्य॑ ए॒वैन॑ः सर्वा॒भ्यो गृ॑ह्णात्येष॒ ते
 योनि॑र्विश्वे॒भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॑ इत्या॒ह वैश्व॑दे॒वो ह्येष॑ दे॒वता॑या॒ वाग्वै
 दे॒वेभ्योऽपा॑क्रामद्य॒ज्ञायाति॑ष्ठमा॒ना ते दे॒वा वा॒च्यप॑क्रान्तायां
 तूष्णीं॑ ग्र॒हान॑गृह्ण॒त साऽम॑न्य॒त वाग॑न्तर्य॒न्ति वै मेति॑ सा॒ग्रय॑णं
 प्रत्याग॑च्छ॒त्तदा॑ग्र॒यण॑स्या॒ग्रय॑ण॒त्वम् (४९)

तस्मा॑दाग्र॒यणे॒ वाग्वि सृ॑ज्यते॒ यत्तूष्णीं॑ पूर्वे॒ ग्रहा॑ गृह्यन्ते॒ यथा॑
 थ्सा॒रीय॑ति म॒ आख॑ इय॑ति॒ नाप॑ रा॒थस्या॑मीत्यु॒पाव॑सृजत्ये॒वमे॒व
 तद॑ध्व॒र्युरा॑ग्र॒यणं॑ गृही॒त्वा य॒ज्ञमा॑रभ्य॒ वाचं॑ वि सृ॑जते॒ त्रिर्हि॑
 क॑रोत्युद्गा॒तृने॒व तद्वृ॑णीते प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यदा॑ग्र॒यणो॒ यदा॑ग्र॒यणं॑
 गृही॒त्वा हिङ्क॑रोति॒ प्रजा॑प॒तिरे॒व (५०)

तत्प्र॒जा अ॒भि जि॑घ्रति॒ तस्मा॑द्व॒त्सं जा॒तं गौ॒रभि॑ जि॑घ्रत्या॒त्मा
 वा ए॒ष य॒ज्ञस्य॑ यदा॑ग्र॒यणः॑ स॒वने॑स॒वने॑ऽभि गृ॑ह्णात्या॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञः
 सं त॑नोत्यु॒परि॑ष्टा॒दा न॑यति॒ रेत॑ ए॒व तद॑धात्य॒धस्ता॑दु॒प गृ॑ह्णाति॒
 प्र ज॑नयत्ये॒व तद्व॑ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ कस्मा॑त्स॒त्याद्वा॒यत्री॑ कनि॑ष्ठा

छन्दसां सती सर्वाणि सर्वनानि वहतीत्येष वै गायत्रियै
 वृथ्सो यदाग्रयणस्तमेव तदभिनिवर्तः सर्वाणि सर्वनानि वहति
 तस्माद्वृथ्समपाकृतं गौरभि नि वर्तते॥ (५१)

आहाग्रयणत्वं प्रजापतिरेवेति विश्वतिश्च॥ [११]

यज्ञेन ता उपयद्धिदेवा वै यज्ञमाग्रीध्रे ब्रह्मवादिनः सत्वे देवस्य ग्रावाणं प्राण उपश्वग्रा देवा वा
 उपाशौ वाग्वै मित्रं यज्ञस्य बृहस्पतिदेवा वा आग्रयणाग्रानेकादश॥११॥

यज्ञेन लोके पशुमान्धस्याथ्सर्वान् मार्थ्यन्दिनं वागवा अरिक्तानि तत्प्रजा अभ्येकपञ्चाशत्॥५१॥

यज्ञेन गौरभि निवर्तते॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां षष्ठकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः

समाप्तः॥ ६-४॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्स वृत्रो वज्रादुद्यतादबिभेत्सो-
 ऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति
 तस्मा उक्थ्यं प्रायच्छत्तस्मै द्वितीयमुदयच्छत्सोऽब्रवीन्मा मे प्र
 हारस्ति वा इदं मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति (१)

तस्मा उक्थ्यमेव प्रायच्छत्तस्मै तृतीयमुदयच्छत्तं
 विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा
 इदं मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तस्मा उक्थ्यमेव प्रायच्छत्तं
 निर्मायं भूतमहन् यज्ञो हि तस्य मायासीद्यदुक्थ्यो गृह्यत
 इन्द्रियमेव (२)

तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते इन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत
 इत्याहेन्द्राय हि स तं प्रायच्छत्तस्मै त्वा विष्णवे त्वेत्याह यदेव
 विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति तस्माद्विष्णुमन्वाभजति त्रिर्निर्गृह्णाति
 त्रिर्हि स तं तस्मै प्रायच्छदेष ते योनिः पुनरहविरसीत्याह
 पुनःपुनः (३)

ह्यस्मान्निर्गृह्णाति चक्षुर्वा एतद्यज्ञस्य यदुक्थ्यस्तस्मादुक्थ्यं
 हुतं सोमा अन्वायन्ति तस्मादात्मा चक्षुरन्वेति तस्मादेकं

यन्तं ब॒हवोऽनु॑ यन्ति॒ तस्मा॒देको॑ ब॒हूनां भ॒द्रो भ॑वति॒
तस्मा॒देको॑ ब॒ह्वीर्जा॒या वि॑न्दते॒ यदि॑ का॒मये॑ताध्व॒र्युरा॒त्मानं॑
य॒ज्ञय॑श॒सेना॑र्पयेय॒मित्य॑न्त॒राह॑वनीयं॑ च॒ हवि॑र्धानं॑ च॒ तिष्ठ॑न्न॒व॑
नयेत् (४)

आ॒त्मानं॑मे॒व य॑ज्ञय॒श॒सेना॑र्पयति॒ यदि॑ का॒मये॑त् य॒ज्ञमा॑नं
य॒ज्ञय॑श॒सेना॑र्पयेय॒मित्य॑न्त॒रा स॑दोहवि॒र्धाने॑ तिष्ठ॒न्न॒व॑ नयेद्य॒ज्ञमा॑नमे॒व
य॒ज्ञय॑श॒सेना॑र्पयति॒ यदि॑ का॒मये॑त् स॒दस्यान्॑ य॒ज्ञय॑श॒सेना॑र्पयेय॒मिति॑
स॒द आ॒लभ्या॑व॒ नये॑त्स॒दस्या॑ने॒व य॑ज्ञय॒श॒सेना॑र्पयति॥ (५)

इतीन्द्रियमेव पुनः पुनर्नयेन्नयस्त्रिंशच्च॥ [१]

आयु॒र्वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ यद्ध्रु॒व उ॑त्त॒मो ग्र॑हा॒णां गृ॑ह्यते॒ तस्मा॒दायुः॑
प्रा॒णाना॑मुत्त॒मं मूर्धा॑नं दि॒वो अ॑र॒तिं पृ॑थि॒व्या इ॒त्याह॑ मूर्धा॑नंमे॒वैन॑
समा॒नाना॑ करोति॒ वैश्वान॑रमृ॒ताय॑ जा॒तम॒ग्निमि॒त्याह॑ वैश्वान॑र॒
हि दे॒वत॑यायु॒रुभ॑यतो॒वैश्वान॑रो गृह्यते॒ तस्मा॑दुभ॒यतः॑ प्रा॒णा
अ॒धस्ता॑च्चो॒परि॑ष्ठाच्चार्धि॒नोऽन्ये॑ ग्र॒हा गृ॑ह्यन्तेऽर्धो॑ ध्रु॒वस्तस्मा॑त् (६)

अ॒र्ध्यवा॑ङ्गा॒णोऽन्ये॑षां प्रा॒णाना॑मु॒पोऽन्ये॑ ग्र॒हाः सा॒द्यन्ते॑ऽनु॒पोसे॑
ध्रु॒वस्तस्मा॑द॒स्त्रान्याः॑ प्र॒जाः प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्ति मा॒सेना॑न्या अ॒सुरा॑ वा
उ॒त्तर॑तः पृ॒थि॒वीं प॒र्याचि॑कीर॒णन्तां दे॒वा ध्रु॒वेणा॑द॒हन्त॑द्ध्रु॒वस्य॑ ध्रु॒वत्वं
यद्ध्रु॒व उ॑त्तर॒तः सा॒द्यते॑ धृ॒त्या आयु॒र्वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ यद्ध्रु॒व आ॒त्मा होता॑
यद्धो॑तृचम॒से ध्रु॒वम॑व॒नय॑त्या॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञस्य॑ (७)

आयुर्दधाति पुरस्तादुक्थस्यावनीय इत्याहुः पुरस्ताद्ध्यायुषो
 भुङ्क्ते मध्यतोऽवनीय इत्याहुर्मध्यमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते उत्तरार्धेऽवनीय
 इत्याहुरुत्तमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते वैश्वदेव्यामृचि शस्यमानायामव नयति
 वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजास्वेवायुर्दधाति॥ (८)

ध्रुवस्तस्मादेव यज्ञस्यैकान्नचत्वारिंशच्च॥ [२]

यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
 नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते संवत्सरेण योपयित्वा सुवर्गं
 लोकमायन्तमृषय ऋतुग्रहैरेवानु प्राजानन्यदंतुग्रहा गृह्यन्ते
 सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै द्वादश गृह्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः
 संवत्सरस्य प्रज्ञात्यै सह प्रथमौ गृह्येते सहोत्तमौ तस्माद्द्वौद्वावृतु
 उभयतोमुखमृतुपात्रं भवति कः (९)

हि तद्वेद यतं ऋतूनां मुखमृतुना प्रेष्येति षट्कृत्वं आह षड्वा
 ऋतवं ऋतूनेव प्रीणात्यृतुभिरिति चतुश्चतुष्पद एव पशून्प्रीणाति द्विः
 पुनर्ऋतूनाह द्विपद एव प्रीणात्यृतुना प्रेष्येति षट्कृत्वं आहर्तुभिरिति
 चतुस्तस्माच्चतुष्पादः पशवं ऋतूनुपं जीवन्ति द्विः (१०)

पुनर्ऋतूनाह तस्माद्विपादश्चतुष्पदः पशूनुपं जीवन्त्यृतुना
 प्रेष्येति षट्कृत्वं आहर्तुभिरिति चतुर्द्विः पुनर्ऋतूनाहाक्रमणमेव
 तथ्येतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै नान्योन्यमनु
 प्र पद्येत यदन्योऽन्यमनु प्रपद्येतर्तुर्ऋतुमनु प्र पद्येतर्तवो मोहुकाः

स्युः (११)

प्रसिद्धमेवाध्वर्युर्दक्षिणेन प्र पद्यते प्रसिद्धं प्रतिप्रस्थातोत्तरेण
तस्मादादित्यः षण्मासो दक्षिणेनैति षडुत्तरेणोपयामगृहीतो-
ऽसि स॒ ५ स॒र्पोऽस्य॑ ५ ह॒स्प॒त्याय॑ त्वेत्याहास्ति त्रयोदशो मास॒
इत्याहुस्तमेव तत्प्रीणाति॥ (१२)

को जीवन्ति द्विः स्युश्चतुस्त्रिंशच्च॥ [३]

सुव॒र्गाय॑ वा ए॒ते लो॒काय॑ गृह्यन्ते यद॑तुग्रहा ज्योति॑रिन्द्रा॒ग्नी
यदैन्द्रा॒ग्नमृ॑तुपा॒त्रेण॑ गृह्णाति ज्योति॑रे॒वास्मा॑ उपरि॑ष्टादधाति
सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्या ओजो॒भृतौ॑ वा ए॒तौ दे॒वानां॑
यदिन्द्रा॒ग्नी यदैन्द्रा॒ग्नो गृ॑ह्यत ओज॑ ए॒वाव॑ रुन्धे वैश्वदे॒व५
शुक्र॑पा॒त्रेण॑ गृह्णाति वैश्वदे॒व्यो वै प्र॒जा अ॒सावा॑दित्यः शुक्रो
यद्वैश्वदे॒व५ शुक्र॑पा॒त्रेण॑ गृह्णाति तस्मा॑द॒सावा॑दित्यः (१३)

सर्वाः प्र॒जाः प्र॒त्यङ्मु॑देति तस्मा॒त्सर्व॑ ए॒व म॑न्यते मां
प्रत्युद॑गा॒दिति॑ वैश्वदे॒व५ शुक्र॑पा॒त्रेण॑ गृह्णाति वैश्वदे॒व्यो वै
प्र॒जास्तेजः॑ शुक्रो यद्वैश्वदे॒व५ शुक्र॑पा॒त्रेण॑ गृह्णाति प्र॒जास्वे॒व तेजो॑
दधाति॥ (१४)

तस्मादसावादित्यस्त्रिंशच्च॥ [४]

इन्द्रो म॒रुद्भिः सांवि॑द्येन माध्यन्दि॒ने स॑वने वृत्रम॑हन्यन्माध्यन्दि॒ने
स॑वने मरुत्व॒तीया॑ गृह्यन्ते वार्त्र॑घ्ना ए॒व ते यज॑मानस्य गृह्यन्ते तस्य॑

वृत्रं जघ्नुषं ऋतवोऽगृह्यन्त्स ऋतुपात्रेण मरुत्वतीयानगृह्णात्ततो वै
 स ऋतून्प्राजानाद्यद्वत्तुपात्रेण मरुत्वतीया गृह्यन्तं ऋतूनां प्रज्ञात्यै
 वज्रं वा एतं यजमानो भ्रातृव्याय प्र हरति यन्मरुत्वतीया उदेव
 प्रथमेन (१५)

यच्छति प्र हरति द्वितीयेन स्पृणुते तृतीयेनायुधं
 वा एतद्यजमानः सः स्फुरते यन्मरुत्वतीया धनुरेव
 प्रथमो ज्या द्वितीय इषुस्तृतीयः प्रत्येव प्रथमेन धत्ते वि
 सृजति द्वितीयेन विध्यति तृतीयेनेन्द्रो वृत्रं हत्वा परां
 परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानः स हरितोऽभवत्स
 एतान्मरुत्वतीयानात्मस्पर्णानपश्यत्तानगृह्णीत (१६)

प्राणमेव प्रथमेनास्पृणुतापानं द्वितीयेनाऽऽत्मानं तृतीयेनात्मस्पर्ण
 वा एते यजमानस्य गृह्यन्ते यन्मरुत्वतीयाः प्राणमेव प्रथमेन
 स्पृणुतेऽपानं द्वितीयेनाऽऽत्मानं तृतीयेनेन्द्रो वृत्रमहन्तं देवा
 अब्रुवन्महान् वा अयमभूद्यो वृत्रमवधीदिति तन्महेन्द्रस्य
 महेन्द्रत्वं स एतं माहेन्द्रमुद्धारमुदहरत वृत्रं हत्वान्यासु
 देवतास्वधि यन्माहेन्द्रो गृह्यत उद्धारमेव तं यजमान उद्धरते-
 ऽन्यासु प्रजास्वधि शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमानदेवत्यो वै
 माहेन्द्रस्तेजः शुक्रो यन्माहेन्द्रं शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमान एव
 तेजो दधाति॥ (१७)

अदितिः पुत्रकामा साध्येभ्यो देवेभ्यो ब्रह्मौदनमपचत्तस्या
 उच्छेषणमददुस्तत्प्राश्नात्सा रेतोऽधत्त तस्यै चत्वार आदित्या
 अजायन्त सा द्वितीयमपचत्सामन्यतोच्छेषणान्म इमेऽज्ञत यदग्रे
 प्राशिष्यामीतो मे वसीयांसो जनिष्यन्त इति साग्रे प्राश्नात्सा
 रेतोऽधत्त तस्यै व्यृद्धमाण्डमजायत सादित्येभ्य एव (१८)

तृतीयमपचद्भोगाय म इदं श्रान्तमस्त्विति तेऽब्रुवन्वरं
 वृणामहे योऽतो जायाता अस्माकं स एकोऽसद्योऽस्य
 प्रजायामृध्याता अस्माकम्भोगाय भवादिति ततो विवस्वानादित्यो-
 ऽजायत तस्य वा इयं प्रजा यन्मनुष्यास्तास्वेक एवर्द्धो यो यजते
 स देवानाम्भोगाय भवति देवा वै यज्ञात् (१९)

रुद्रमन्तरायन्त्स आदित्यानन्वाक्रमत ते द्विदेवत्यान्प्रापद्यन्त
 तान्न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि वध्यं प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति
 तस्माद्विदेवत्येभ्य आदित्यो निर्गृह्यते यदुच्छेषणादजायन्त
 तस्मादुच्छेषणाद्गृह्यते तिसृभिर्ऋग्भिर्गृह्णाति माता पिता पुत्रस्तदेव
 तन्मिथुनमुल्बं गर्भो जरायु तदेव तत् (२०)

मिथुनं पशवो वा एते यदादित्य ऊर्गर्धधिं दध्ना मध्यतः
 श्रीणात्यूर्जमेव पशूनां मध्यतो दधाति शृतातङ्गौन मेध्यत्वाय
 तस्मादामा पक्वं दुहे पशवो वा एते यदादित्यः परिश्रित्य गृह्णाति
 प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णाति पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो

यदग्निः परिश्रित्यं गृह्णाति रुद्रादेव पशूनन्तर्दधाति (२१)

एष वै विवस्वानादित्यो यदुपांशुसवनः स एतमेव सोमपीथं
परि शय आ तृतीयसवनाद्विवस्व आदित्येष ते सोमपीथ इत्याहु
विवस्वन्तमेवाऽऽदित्यं सोमपीथेन समर्धयति या दिव्या
वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामीति वृष्टिकामस्य श्रीणीयाद्वृष्टिमेवाव रुन्धे
यदि ताजक्प्रस्कन्देद्वर्षुकः पर्जन्यः स्याद्यदि चिरमवर्षुको न
सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वर्षद्वरोति यदनुवषट्कुर्याद्बुधं
प्रजा अन्ववसृजेन्न हुत्वान्वीक्षेत यदन्वीक्षेत चक्षुरस्य प्रमायुकं
स्यात्तस्मान्नान्वीक्ष्यः॥ (२२)

एव यज्ञाञ्जरायु तदेव तदन्तर्दधाति न सप्तविंशतिश्च॥ [६]

अन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजापतिर्वा एष
यदाग्रयणः प्रजानां प्रजननाय न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः
प्रजायन्ते नानु वर्षद्वरोति यदनुवषट्कुर्याद्बुधं प्रजा अन्ववसृजेदेष
वै गायत्रो देवानां यथसंवितैष गायत्रियै लोके गृह्यते यदाग्रयणो
यदन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति स्वादेवैनं योनेर्निर्गृह्णाति
विश्वे (२३)

देवास्तृतीयं सवनं नोदयच्छन्ते संवितारं प्रातःसवनभागं
सन्तं तृतीयसवनमभि पर्यणयन्ततो वै ते तृतीयं सवनमुदयच्छन्त्यत्
सावित्रो गृह्यते तृतीयस्य सवनस्योद्यत्यै सवितृपात्रेण वैश्वदेवं

कलशाद्गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा वैश्वदेवः कलशः सविता
 प्रसवानामीशे यत्सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति सवितृप्रसूत
 एवास्मै प्रजाः प्र (२४)

जनयति सोमे सोममभि गृह्णाति रेतं एव तद्धधाति सुशर्मासि
 सुप्रतिष्ठान इत्याह सोमे हि सोममभिगृह्णाति प्रतिष्ठित्या एतस्मिन्वा
 अपि ग्रहे मनुष्येभ्यो देवेभ्यः पितृभ्यः क्रियते सुशर्मासि सुप्रतिष्ठान
 इत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति बृहदित्याह देवेभ्य एवैतेन करोति
 नम् इत्याह पितृभ्य एवैतेन करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं
 सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो
 ह्येषः॥ (२५)

विश्वे प्र पितृभ्य एवैतेन करोत्येकान्रविंशतिश्च॥ [७]

प्राणो वा एष यदुपांशुर्यदुपांशुपात्रेण प्रथमश्चोत्तमश्च
 ग्रहौ गृह्येते प्राणमेवानुं प्रयन्ति प्राणमनूद्यन्ति प्रजापतिर्वा
 एष यदाग्रयणः प्राण उपांशुः पत्नीः प्रजाः प्र जनयन्ति
 यदुपांशुपात्रेण पत्नीवतमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजानां प्रजननाय
 तस्मात्प्राणं प्रजा अनु प्र जायन्ते देवा वा इतइतः पत्नीः
 सुवर्गम् (२६)

लोकमजिगांसन्ते सुवर्गं लोकं न प्राजानन्त एतं
 पत्नीवतमपश्यन्तमगृह्णत ततो वै ते सुवर्गं लोकं प्राजानन्

यत्पा॑लीव॒तो गृ॒ह्यते॑ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ प्र॒ज्ञा॑त्यै स सोमो॒
नाति॑ष्ठत स्त्री॒भ्यो गृ॒ह्यमा॑णस्तं घृ॒तं वज्रं॑ कृ॒त्वाघ्न॑न्तं निरि॑न्द्रियं
भू॒तम॑गृ॒ह्णन्त॑स्मा॒धि॒भ्यो निरि॑न्द्रिया॒ अदा॑यादी॒रपि॑ पा॒पात्पु॒ंस
उप॑स्ति॒तरम् (२७)

व॒दन्ति॒ यद् घृ॒तेन॑ पा॒लीव॑तः॒ श्री॑णाति॒ वज्रे॑णै॒वैनं॑ वशे॑ कृ॒त्वा
गृ॒ह्णात्यु॑प॒याम॑गृ॒हीतो॒ऽसीत्या॑हेयं॒ वा उ॑प॒याम॑स्तस्मा॒दिमां॑ प्र॒जा
अनु॑ प्र जा॒यन्ते॒ बृह॑स्पति॒सुत॑स्य त॒ इत्या॑ह॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॑
बृह॑स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयती॒न्दो इत्या॑ह॒ रेतो॑ वा इ॒न्दु
रेत॑ ए॒व तद्द॑धातीन्द्रि॒याव॒ इति॑ (२८)

आ॒ह प्र॒जा वा इ॑न्द्रि॒यं प्र॒जा ए॒वास्मै॑ प्र ज॑नयत्य॒ग्ना (३)
इत्या॑हा॒ग्निर्वै रेतो॑धाः प॒लीव॑ इत्या॑ह मिथु॒नत्वाय॑ स॒जूर्दे॒वेन॑ त्वष्ट्रा
सोमं॑ पि॒बेत्या॑ह॒ त्वष्टा॒ वै प॑शूनां मि॒थुना॑ना॒ रूप॑कृ॒द्रूपमे॒व प॒शुषु॑
दधा॑ति दे॒वा वै त्वष्टा॑रमजि॒घांस॑न्त्स प॒लीः प्राप॑द्यत॒ तं न प्र॑ति
प्राय॑च्छन्तस्मा॒दपि॑ (२९)

वध्यं॑ प्रप॑न्नं न प्र॒ति प्र य॑च्छन्ति॒ तस्मा॑त्पा॒लीव॑ते त्वष्ट्रेऽपि॑
गृ॒ह्यते॒ न सा॑दयत्यस॒न्नाद्धि॑ प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते॒ नानु॑ वष॑ट्करोति॒
यद॑नुवष॑ट्कुर्याद्बु॒द्रं प्र॒जा अ॒न्वव॑सृजेद्यन्नानु॑वष॑ट्कुर्यादशा॑न्तम॒ग्नीथ्सोमं॑
भक्ष॑येदुपा॒श्वनु॑ वष॑ट्करोति॒ न रु॒द्रं प्र॒जा अ॒न्वव॑सृजति॒
शा॑न्तम॒ग्नीथ्सोमं॑ भक्ष॑यत्य॒ग्नीन्नेष्टु॑रु॒पस्थ॑मा सी॒द (३०)

नेष्टुः पत्नीमुदानयेत्याहाग्नीदेव नेष्टरि रेतो दधाति नेष्टा
 पत्नियामुद्रात्रा सं ख्यापयति प्रजापतिर्वा एष यदुद्राता प्रजानां
 प्रजननायाप उप प्र वर्तयति रेत एव तत्सिञ्चत्यूरुणोप प्र
 वर्तयत्यूरुणा हि रेतः सिच्यते नग्नं कृत्योरुमुप प्र वर्तयति यदा
 हि नग्न ऊरुर्भवत्यथ मिथुनी भवतोऽथ रेतः सिच्यतेऽथ प्रजाः
 प्र जायन्ते॥ (३१)

पत्नीः सुवर्गमुपस्तितरमिन्द्रियाव इत्यपि सीद मिथुन्यष्टौ च॥—————[८]

इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य शीर्षकपालमुदौञ्जत्स द्रोणकलशो-
 ऽभवत्तस्मात्सोमः समस्रवत्स हारियोजनोऽभवत्तं व्यचिकित्सञ्जुह्वान-
 मा हौषा(३) मिति सोऽमन्यत यद्धोष्याम्याम९ हौष्यामि यन्न
 होष्यामि यज्ञवेशसं करिष्यामीति तमध्रियत होतु९ सोऽग्निरब्रवीन्न
 मय्याम९ हौष्यसीति तं धानाभिरश्रीणात् (३२)

त९ शृतं भूतमजुहोद्यद्धानाभिरहारियोजन९ श्रीणाति
 शृतत्वाय शृतमेवैनं भूतं जुहोति बह्विभिः श्रीणात्येतावती-
 रेवास्यामुष्मिल्लोके कामदुघा भवन्त्यथो खल्वाहुरेता वा
 इन्द्रस्य पृश्नयः कामदुघा यद्धारियोजनीरिति तस्माद्बह्विभिः
 श्रीणीयादृक्सामे वा इन्द्रस्य हरी सोमपानौ तयोः परिधय आधानं
 यदप्रहृत्य परिधीञ्जुह्यादन्तराधानाभ्याम् (३३)

घासं प्र यच्छेत्प्रहृत्य परिधीञ्जुहोति निराधानाभ्यामेव

घासं प्र यच्छत्युन्नेता जुहोति यातयामेव ह्येतर्ह्यध्वर्युः
 स्वगाकृतो यदध्वर्युर्जुहुयाद्यथा विमुक्तं पुनर्युनक्ति तादृगेव
 तच्छीर्षन्नधिनिधाय जुहोति शीर्षतो हि स सम्भवद्विक्रम्य
 जुहोति विक्रम्य हीन्द्रो वृत्रमहन्त्समृद्धौ पशवो वै हारियोजनीर्यथ्सम्भि-

एनं पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्यत्र सम्भिन्द्याद्ब्रह्म एनं पशवो-
 ऽभुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्मनसा सम्बाधत उभयं करोति ब्रह्म एवैनं
 पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठन्त उन्नेतर्युपह्वमिच्छन्ते य एव तत्र
 सोमपीथस्तमेवाव रुन्धत उत्तरवेद्यां नि वपति पशवो वा उत्तरवेदिः
 पशवो हारियोजनीः पशुष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयन्ति॥ (३५)

अश्रीणादन्तराधानाभ्यामल्पाः स्थापयन्ति॥ [९]

ग्रहान् वा अनु प्रजाः पशवः प्र जायन्त उपाऽश्वन्तर्यामावजावयः
 शुक्रामन्थिनौ पुरुषा ऋतुग्रहानेकशफा आदित्यग्रहं गाव
 आदित्यग्रहो भूयिष्ठाभिर्ऋग्भिर्गृह्यते तस्माद्गावः पशूनां
 भूयिष्ठा यत् त्रिरूपाऽशुः हस्तेन विगृह्णाति तस्माद्द्वौ त्रीनजा
 जनयत्यथावयो भूयसीः पिता वा एष यदाग्रयणः पुत्रः कलशो
 यदाग्रयण उपदस्यैत्कलशाद्गृहीयाद्यथा पिता (३६)

पुत्रं क्षित उपधावति तादृगेव तद्यत्कलश उपदस्यैदाग्रयणाद्गृहीय
 पुत्रः पितरं क्षित उपधावति तादृगेव तदात्मा वा एष यज्ञस्य
 यदाग्रयणो यद्ग्रहो वा कलशो वोपदस्यैदाग्रयणाद्गृहीयादात्मन

ए॒वाधि॑ य॒ज्ञं निष्क॑रोत्य॒विज्ञा॑तो वा ए॒ष गृ॑ह्यते यदा॑ग्र॒यणः॑ स्था॒ल्या
गृ॒ह्णाति॑ वाय॒व्येन॑ जुहोति॒ तस्मा॑त् (३७)

गर्भे॑णाविज्ञातेन ब्रह्म॒हाव॑भृथमव॑ यन्ति॒ परा॑ स्था॒लीर॑स्यन्त्युद्वा॒यव्य॑
हरन्ति॒ तस्मा॑त्त्रि॒यं जा॒तां परा॑स्यन्त्युत्पुमा॑ंस॒ हरन्ति॑
यत्पु॑रोरुच॒माह॑ यथा॒ वस्य॑स आ॒हर॑ति तादृ॒गेव॑ तद्यद्ब्र॒ह्मं गृ॑ह्णाति
यथा॒ वस्य॑स आ॒हृत्य॑ प्राह॑ तादृ॒गेव॑ तद्यत्सा॒दय॑ति यथा॒ वस्य॑स
उपनि॑धाय॒पक्राम॑ति तादृ॒गेव॑ तद्यद्वै य॒ज्ञस्य॑ साम्ना॒ यजु॑षा
क्रि॒यते॑ शिथि॒लं तद्यद्दृ॒चा तद्दृ॑ढं पु॒रस्ता॑दुपयामा॒ यजु॑षा गृह्यन्त
उपरि॑ष्टादुपयामा ऋ॒चा य॒ज्ञस्य॑ धृत्यै॑॥ (३८)

यथा॑ पि॒ता तस्मा॑दप॒क्राम॑ति तादृ॒गेव॑ तद्यदृ॒ष्टाद॑श च॥ [१०]

प्रा॒न्यानि॑ पात्रा॑णि यु॒ज्यन्ते॑ ना॒न्यानि॑ या॒निं परा॑चीना॒नि
प्रयु॑ज्यन्तेऽमु॒मेव॑ तैर्लो॒कम॑भि जंयति॒ परा॑डि॒व ह्य॑सौ लो॒को या॒नि
पुनः॑ प्रयु॒ज्यन्त॑ इ॒ममे॒व तैर्लो॒कम॑भि जंयति॒ पुनः॑ पुनरि॒व ह्य॑यं
लो॒कः प्रा॒न्यानि॑ पात्रा॑णि यु॒ज्यन्ते॑ ना॒न्यानि॑ या॒निं परा॑चीना॒नि
प्रयु॑ज्यन्ते॒ तान्य॑न्वोष॑धयः॒ परा॑ भवन्ति॒ या॒नि पुनः॑ (३९)

प्रयु॑ज्यन्ते॒ तान्य॑न्वोष॑धयः॒ पुन॑रा भ॑वन्ति॒ प्रा॒न्यानि॑
पात्रा॑णि यु॒ज्यन्ते॑ ना॒न्यानि॑ या॒निं परा॑चीना॒नि प्रयु॑ज्यन्ते॒
तान्य॑न्वा॒रण्याः॑ प॒शवो॑ऽर॒ण्यमप॑ यन्ति॒ या॒नि पुनः॑ प्रयु॒ज्यन्ते॑
तान्य॑नु॒ ग्राम्याः॑ प॒शवो॑ ग्राम॑मुपाव॑यन्ति॒ यो वै ग्र॑हाणां नि॒दानं॑

वेदं निदानवान्भवत्याज्यमित्युक्तं तद्वै ग्रहाणां निदानं यदुपांशु
शंसति तत् (४०)

उपांश्वन्तर्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहाणामेतद्वै ग्रहाणां
निदानं य एवं वेदं निदानवान्भवति यो वै ग्रहाणां मिथुनं वेदं प्र
प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते स्थालीभिरन्ये ग्रहा गृह्यन्ते वायव्यैरन्य
एतद्वै ग्रहाणां मिथुनं य एवं वेदं प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायत
इन्द्रस्त्वष्टुः सोममभीषहापिबुध्स विष्वङ् (४१)

व्यार्च्छुस आत्मन्नारमणं नाविन्दुस एताननुसवनं
पुरोडाशानपश्यत्तां निरवपत्तैर्वै स आत्मन्नारमणमकुरुत
तस्मादनुसवनं पुरोडाशा निरुप्यन्ते तस्मादनुसवनं पुरोडाशानां
प्राशजीयादात्मन्नेवारमणं कुरुते नैनं सोमोऽति पवते ब्रह्मवादिनो
वदन्ति नर्चा न यजुषा पङ्क्तिराप्यतेऽथ किं यज्ञस्य पाङ्कत्वमिति
धानाः करम्भः परिवापः पुरोडाशः पयस्या तेन पङ्क्तिराप्यते
तद्यज्ञस्य पाङ्कत्वम्॥ (४२)

भवन्ति यानि पुनः शंसति तद्विष्वङ्श्चतुर्दश च॥ [११]

इन्द्रो वृत्रायऽऽयुर्वै यज्ञेन सुवर्गायेन्द्रो मरुद्विरदितिरन्तर्यामपात्रेण प्राण उपांशुपात्रेणेन्द्रो वृत्रमहन्तस्य
ग्रहान् वै प्रान्यान्येकादश॥११॥

इन्द्रो वृत्राय पुनरक्रतुनाह मिथुनं पशवो नेष्टः पत्नीमुपांश्वन्तर्यामयोद्विचत्वारिंशत्॥४२॥

इन्द्रो वृत्राय पाङ्कत्वम्॥

हरिः ॐ ॥

॥ कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां षष्ठकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः
समाप्तः ॥ ६-५ ॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वाक्षिणानि
 द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीध्रे
 जुहोत्यन्तरिक्ष एवा क्रमते सदोऽभ्यैति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति
 सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोत्यमुमेवैनं लोकं समारोहयति
 नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै दिवं गच्छ
 सुवः पतेति हिरण्यम् (१)

हुत्वोद्गृह्णाति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति रूपेण वो
 रूपमभ्यैमीत्याह रूपेण ह्यासां रूपमभ्यैति यद्विरण्येन तुथो
 वो विश्ववेदा वि भजत्वित्याह तुथो हं स्म वै विश्ववेदा देवानां
 दक्षिणा वि भजति तेनैवैना वि भजत्येतत्तै अग्ने राधः (२)

ऐति सोमंच्युतमित्याह सोमंच्युतं ह्यस्य राध ऐति तन्मित्रस्य
 पथा नयेत्याह शान्त्या ऋतस्य पथा प्रेतं चन्द्रदक्षिणा इत्याह सत्यं
 वा ऋतं सत्येनैवैनां ऋतेन वि भजति यज्ञस्य पथा सुविता
 नयन्तीरित्याह यज्ञस्य ह्येताः पथा यन्ति यद्वक्षिणा ब्राह्मणमद्य
 राध्यासम् (३)

ऋषिमार्षेयमित्याहैष वै ब्राह्मण ऋषिरार्षेयो यः
 शुश्रुवान्तस्मादेवमाह वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षमित्याह सुवर्गमेवैनं

लो॒कं ग॑मयति॒ यत॑स्व सद॒स्यैरि॒त्याह॑ मि॒त्र॒त्वाया॒स्मद्वा॑त्रा दे॒व॒त्रा
ग॑च्छ॒त॒ मधु॑मतीः प्र दा॒तार॑मा वि॒श॒तेत्या॑ह व॒यमि॑ह प्र॒दा॒तारः
स्मो॑ऽस्मान॒मुत्र॒ मधु॑मती॒रा वि॒श॒तेति॑ (४)

वावै॑तदा॒ह॒ हिर॑ण्यं ददाति॒ ज्योति॑र्वै हिर॑ण्यं ज्योति॑रेव
पु॒रस्ता॑द्ध॒त्ते सुव॑र्गस्य॒ लो॒कस्या॑नु॒ख्या॒त्या अ॒ग्नीधे॑ ददात्य॒ग्निमु॑खाने॒वर्तू॑न्
ब्र॒ह्मणे॑ ददाति॒ प्र॒सू॒त्यै हो॒त्रे द॑दात्या॒त्मा वा ए॒ष य॒ज्ञस्य॑
यद्धो॑ता॒त्मान॑मे॒व य॒ज्ञस्य॑ दक्षि॑णाभिः॒ सम॑र्धयति॥ (५)

हिर॑ण्यं॒ राधो॑ राध्यास॒ममु॒त्र मधु॑मती॒रा वि॒श॒तेत्य॒ष्टात्रि॑ंशच्च॥ [१]

स॒मि॒ष्ट॒यजू॑षि जुहोति॒ य॒ज्ञस्य॑ स॒मि॒ष्ट्यै यद्वै य॒ज्ञस्य॑ क॒रुं
यद्वि॑लि॒ष्टं यद॑त्येति॒ यन्ना॑त्येति॒ यद॑तिक॒रोति॒ यन्नापि॑ क॒रोति॒ तदे॒व
तैः प्री॑णाति॒ नव॑ जुहोति॒ नव॑ वै पु॒रु॒षे प्रा॑णाः पु॒रु॒षेण॑ य॒ज्ञः स॒मि॒तो
यावा॑ने॒व य॒ज्ञस्तं प्री॑णाति॒ षड॑ग्मि॒याणि जुहोति॑ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तूने॒व
प्री॑णाति॒ त्री॒णि यजू॑षि (६)

त्रय॑ इ॒मे लो॒का इ॒माने॒व लो॒कान्प्री॑णाति॒ य॒ज्ञं य॒ज्ञं ग॑च्छ
य॒ज्ञप॑तिं ग॒च्छे॒त्याह॑ य॒ज्ञप॑तिमे॒वैनं॑ गमयति॒ स्वां योनिं॑ ग॒च्छे॒त्याह॑
स्वा॒मे॒वैनं॑ योनिं॑ गमयत्ये॒ष ते॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञप॑ते स॒हसू॑क्तवाकः सु॒वीर॑
इत्या॑ह॒ यज॑मान ए॒व वी॒र्यं॑ दधाति॒ वासि॑ष्ठो ह॑ सात्य॒ह॒व्यो दे॒वभा॒गं
प॑प्रच्छ॒ यथ्सृ॑ञ्ज॒यान्ब॒हुया॒जिनो॑ऽयी॒यजो॑ य॒ज्ञे (७)

य॒ज्ञं प्र॒त्य॑ति॒ष्ठि॒पा (३) य॒ज्ञप॑ता (३) वि॒ति स॒ हो॒वाच॑ य॒ज्ञप॑ता॒विति॑

स॒त्याद्वै सृ॒ज्याः परा॑ बभूवुरि॒ति॑ होवाच य॒ज्ञे वाव॑ य॒ज्ञः
प्रति॑ष्ठाप्य॑ आसी॒द्यज॑मान॒स्याप॑राभावायेति॒ देवा॑ गा॒तुवि॑दो
गा॒तुं वि॒त्त्वा गा॒तुमि॑तेत्या॒ह य॒ज्ञ ए॒व य॒ज्ञं प्रति॑ष्ठापयति॒
यज॑मान॒स्याप॑राभावाय॥ (८)

यजूं॑षि य॒ज्ञ एक॑चत्वारि॑शच्च॥ [२]

अ॒व॒भृथ॑य॒जूंषि॑ जुहोति॒ यदे॒वावा॑चीन॒मेक॑हायना॒देनः॑
क॒रोति॑ तदे॒व तैर॑व॒ यज॑तेऽपोऽव॒भृथ॑मवैत्य॒प्सु वै वरु॑णः
सा॒क्षादे॒व वरु॑ण॒मव॑ यज॑ते॒ वर्त्म॑ना वा अ॒न्वित्य॑ य॒ज्ञं रक्षा॑ंसि
जिघा॑ंसन्ति॒ साम्ना॑ प्र॒स्तोता॑न्ववैति॒ साम॒ वै रक्षो॑हा रक्ष॑साम॒पह॑त्यै
त्रि॒र्नि॒धन॑मुपैति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒भ्य ए॒व लो॒केभ्यो॑ रक्षा॑ंसि (९)

अप॑ हन्ति॒ पुरु॑षःपुरु॒षो नि॒धन॑मुपैति॒ पुरु॑षःपुरु॒षो हि रक्ष॑स्वी
रक्ष॑साम॒पह॑त्या उ॒रु र॒ हि राजा॑ वरु॑णश्च॒कारे॑त्या॒ह प्रति॑ष्ठित्यै श॒तं ते
राज॑न्भिष॒जः स॒हस्र॑मित्या॒ह भेष॑जमे॒वास्मै॑ करोत्य॒भिष्ठि॑तो वरु॑णस्य
पाश॑ इत्या॒ह वरु॑णपा॒शमे॒वाभि॑ तिष्ठति॒ बर्हि॑र॒भि जु॑होत्याहु॒तीनां॑
प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॑ अ॒ग्नि॒वत्ये॒व जु॑होत्य॒प॒बर्हि॑षः प्रया॒जान् (१०)

य॒जति॑ प्र॒जा वै बर्हिः॑ प्र॒जा ए॒व वरु॑णपा॒शान्मु॑ञ्चत्याज्य॒भागौ॑
यज॑ति य॒ज्ञस्यै॒व चक्षु॑षी॒ नान्तरै॑ति॒ वरु॑णं यज॑ति वरु॑णपा॒शादे॒वेन॑
मुञ्च॑त्य॒ग्नीव॑रु॒णौ यज॑ति सा॒क्षादे॒वेन॑ वरु॑णपा॒शान्मु॑ञ्चत्य॒प॒बर्हि॑षावनूय॒
यज॑ति प्र॒जा वै बर्हिः॑ प्र॒जा ए॒व वरु॑णपा॒शान्मु॑ञ्चति च॒तुरः॑

प्रयाजान् यजति द्वावन्यूयजौ षट्थसं पद्यन्ते षड्वा ऋतवः (११)

ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठत्यवभृथ निचङ्कुणेत्याह यथोदितमेव वरुणमव यजते समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तरित्याह समुद्रे ह्यन्तर्वरुणः सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताप इत्याहाद्विरेवैनमोषधीभिः सम्यञ्च दधाति देवीराप एष वो गर्भ इत्याह यथायजुरेवैतत्पशवो वै (१२)

सोमो यद्विन्दूनां भक्षयेत्पशुमान्स्याद्वरुणस्त्वेनं गृह्णीयाद्यन्न भक्षयेदपशुः स्यान्नैनं वरुणो गृह्णीयादुपस्पृश्यमेव पशुमान्भवति नैनं वरुणो गृह्णाति प्रतियुतो वरुणस्य पाश इत्याह वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽप्रतीक्षमा यन्ति वरुणस्यान्तरहित्या एधोऽस्येधिषीमहीत्याह समिधैवाग्निं नमस्यन्त उपायन्ति तेजोऽसि तेजो मयि धेहीत्याह तेज एवाऽऽत्मन्धत्ते॥ (१३)

रक्षांसि प्रयाजानृतवो वै नमस्यन्तो द्वादश च॥ [३]

स्फ्येन वेदिमुद्धन्ति रथाक्षेण वि मिमीते यूपं मिनोति त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै यदन्तर्वेदि मिनुयादेवलोकमभि जयेद्यद्वहिर्वेदि मनुष्यलोकं वैद्यन्तस्य सन्धौ मिनोत्युभयोर्लोकयोरभिजित्या उपरसम्मितां मिनुयात्पितृलोककामस्य रशनसम्मितां मनुष्यलोककामस्य चषालसम्मितामिन्द्रियकामस्य सर्वान्त्समान्प्रतिष्ठाकामस्य ये त्रयो मध्यमास्तान्त्समान्पशुकामस्यैतान् वै (१४)

अनुं पशव उप तिष्ठन्ते पशुमानेव भवति व्यतिषजेदितरान्प्रजयैवै
 पशुभिर्व्यतिषजति यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं
 तस्य मिनयादुत्तरार्धं वर्षिष्ठमथ हसीयाऽसमेषा वै
 गर्तमिद्यस्यैवं मिनोति ताजक्प्र मीयते दक्षिणार्धं वर्षिष्ठं
 मिनयात्सुवर्गकामस्याथ हसीयाऽसमाक्रमणमेव तत्सेतुं
 यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै (१५)

यदेकस्मिन् यूपे द्वे रशने परिव्ययति तस्मादेको द्वे जाये
 विन्दते यत्रैका रशना द्वयोर्यूपयोः परिव्ययति तस्मान्नैका
 द्वौ पती विन्दते यं कामयेत स्यस्य जायेतेत्युपान्ते तस्य
 व्यतिषजेत्स्यैवास्य जायते यं कामयेत पुमानस्य जायेतेत्यान्तं
 तस्य प्र वैष्टयेत्पुमानेवास्य (१६)

जायतेऽसुरा वै देवान्दक्षिणत उपानयन्तां देवा
 उपशयेनैवापानुदन्त तदुपशयस्योपशयत्वं यद्दक्षिणत उपशय
 उपशये भ्रातृव्यापनुत्यै सर्वे वा अन्ये यूपाः पशुमन्तोऽथोपशय
 एवापशुस्तस्य यजमानः पशुर्यत्र निर्दिशेदार्तिमाच्छेद्यजमानोऽसौ
 ते पशुरिति निर्दिशेद्यं द्विष्याद्यमेव (१७)

द्वेष्टि तमस्मै पशुं निर्दिशति यदि न द्विष्यादाखुस्ते
 पशुरिति ब्रूयान्न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यान्प्रजापतिः प्रजा
 असृजत सौऽन्नाद्येन व्याध्यत स एतामेकादशिनीमपश्यत्तया

वै सोऽन्नाद्यमवारुन्ध यद्वश यूपा भवन्ति दशाक्षरा विराडन्न
विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे (१८)

य एकादशः स्तन एवास्यै स दुह एवैनां तेन वज्रो
वा एषा सम्मीयते यदेकादशिनी सेश्वरा पुरस्तात्प्रत्यश्च यज्ञः
सम्मर्दितोर्यत्प्राप्तीवतं मिनोति यज्ञस्य प्रत्युत्तब्धै सयत्वाय॥ (१९)

वै समष्टौ पुमानेवास्य यमेव रुन्धे त्रिंशच्च॥ [४]

प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स
एतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै स आयुरिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त
प्रजा इव खलु वा एष सृजते यो यजते स एतर्हि रिरिचान इव
यदेषैकादशिनी भवत्यायुरेव तयैन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्यत्ते
प्रेवाऽऽग्नेयेन वापयति मिथुनः सारस्वत्या करोति रेतः (२०)

सौम्येन दधाति प्र जनयति पौष्णेन बार्हस्पत्यो भवति ब्रह्म
वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्र जनयति वैश्वदेवो भवति
वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजा एवास्मै प्र जनयतीन्द्रियमेवैन्द्रेणावरुन्धे
विशं मारुतेनौजो बलमैन्द्राग्नेन प्रसवाय सावित्रो निर्वरुणत्वाय
वारुणो मध्यत ऐन्द्रमा लभते मध्यत एवेन्द्रियं यजमाने
दधाति (२१)

पुरस्तादैन्द्रस्य वैश्वदेवमालभते वैश्वदेवं वा अन्नमन्नमेव
पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्तादन्नमद्यत ऐन्द्रमालभ्य मारुतमा लभते

विद्वै मरुतो विशमेवास्मा अनु बध्नाति यदि कामयेत योऽवंगतः
सोऽप रुध्यतां योऽपरुद्धः सोऽव गच्छत्वित्यैन्द्रस्य लोके वारुणमा
लभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रम् (२२)

य एवावंगतः सोऽप रुध्यते योऽपरुद्धः सोऽव गच्छति यदि
कामयेत प्रजा मुह्येयुरिति पशून्यतिषजेत्प्रजा एव मोहयति
यदभिवाहतौऽपां वारुणमालभेत प्रजा वरुणो गृह्णीयादक्षिणत
उदञ्चमा लभतेऽपवाहतौऽपां प्रजानामवरुणग्राहाय॥ (२३)

रेतो यजमाने दधाति लोक ऐन्द्र९ सप्तत्रिंशच्च॥ [५]

इन्द्रः पत्निया मनुमयाजयत्तां पर्यग्निकृतामुदंसृजत्तया
मनुरार्धोद्यत्पर्यग्निकृतं पालीवतमुत्सृजति यामेव मनुर्ऋद्धि-
मार्धोत्तामेव यजमान ऋध्नोति यज्ञस्य वा अप्रतिष्ठिताद्यज्ञः परा
भवति यज्ञं पराभवन्तं यजमानोऽनु परा भवति यदाज्येन
पालीवत९ सङ्स्थापयति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै यज्ञं प्रतितिष्ठन्तं
यजमानोऽनु प्रति तिष्ठतीष्टं वपया (२४)

भवत्यनिष्टं वशयाथ पालीवतेन प्र चरति तीर्थ एव प्र चरत्यथो
एतर्ह्येवास्य यामस्त्वाष्ट्रो भवति त्वष्टा वै रेतसः सिक्तस्य रूपाणि
वि करोति तमेव वृषाणं पलीष्वपि सृजति सोऽस्मै रूपाणि वि
करोति॥ (२५)

वपया षट्त्रिंशच्च॥ [६]

घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्ति यत्सौम्यो भवति
 यथा मृतायानुस्तरणीं घ्नन्ति तादृगेव तद्यदुत्तरार्धे वा मध्ये वा
 जुहुयाद्देवताभ्यः समदं दध्यादक्षिणार्धे जुहोत्येषा वै पितॄणां
 दिग्स्वायामेव दिशि पितृन्निखंदयत उद्गातृभ्यो हरन्ति सामदेवत्यो
 वै सौम्यो यदेव साम्रश्छम्बद्गुर्वन्ति तस्यैव स शान्तिरव (२६)

ईक्षन्ते पवित्रं वै सौम्य आत्मानमेव पवयन्ते य आत्मानं
 न परिपश्येदित्यासुः स्यादभिददिं कृत्वावेक्षेत तस्मिन् ह्यात्मानं
 परिपश्यत्यथो आत्मानमेव पवयते यो गुतमनाः स्यात्सोऽवेक्षेत
 यन्मे मनः परागतं यद्वा मे अपरागतम्। राज्ञा सोमेन तद्वयमस्मासु
 धारयामसीति मन एवाऽऽत्मन्दाधार (२७)

न गुतमना भवत्यप वै तृतीयसवने यज्ञः क्रामतीजानादनीजानम्
 घृतस्य यजत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं च
 दाधारोपांशु यजति मिथुनत्वाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति मित्रो
 यज्ञस्य स्विष्टं युवते वरुणो दुरिष्टं क्व तरहि यज्ञः क्व यजमानो
 भवतीति यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते मित्रेणैव (२८)

यज्ञस्य स्विष्टं शमयति वरुणेन दुरिष्टं नार्तिमार्च्छति
 यजमानो यथा वै लाङ्गलेनोर्वरां प्रभिन्दन्त्येवमृगसामे यज्ञं
 प्र भिन्तो यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते यज्ञायैव प्रभिन्नाय
 मृत्यमन्ववास्यति शान्त्यै यातयामानि वा एतस्य छन्दांसि

य ईजानश्छन्दसामेष रसो यद्वशा यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते
छन्दांस्येव पुनरा प्रीणात्ययातयामत्वायाथो छन्दःस्वेव रसं
दधाति॥ (२९)

अवं दाधार मित्रेणैव प्रीणाति षट्॥ [७]

देवा वा इन्द्रियं वीर्यं १ व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत
तदतिग्राह्या अभवन्तदतिग्राह्याणामतिग्राह्यत्वं यदतिग्राह्या
गृह्यन्त इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते तेजं
आग्नेयेनैन्द्रियमैन्द्रेण ब्रह्मवर्चसः सौर्येणोपस्तम्भनं वा एतद्यज्ञस्य
यदतिग्राह्याश्चक्रे पृष्ठानि यत्पृष्ठे न गृहीयात्प्राञ्च यज्ञं पृष्ठानि सः
शृणीयुर्यदुक्थ्ये (३०)

गृहीयात्प्रत्यञ्च यज्ञमतिग्राह्याः सः शृणीयुर्विश्वजिति सर्वपृष्ठे
ग्रहीतव्या यज्ञस्य सवीर्यत्वाय प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशश्वस
प्रियास्तनूरप न्यधत्त तदतिग्राह्या अभवन्वितनुस्तस्य यज्ञ
इत्याहुर्यस्यातिग्राह्या न गृह्यन्त इत्यप्यग्निष्टोमे ग्रहीतव्या यज्ञस्य
सतनुत्वाय देवता वै सर्वाः सदृशीरासन्ता न व्यावृतमगच्छन्ते
देवाः (३१)

एत एतान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्यताग्नेयमग्निरैन्द्रमिन्द्रः सौर्यः
सूर्यस्ततो वै तैऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छन् यस्यैवं विदुषं
एते ग्रहा गृह्यन्ते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छतीमे

लो॒का ज्योति॑ष्मन्तः स॒माव॑द्दीर्याः का॒र्या इत्या॑हुराग्नेयेना॒स्मिँल्लो॒के
ज्योति॑र्धत्त ऐ॒न्द्रेणा॒न्तरि॑क्ष इन्द्रवा॒यू हि स॒युजौ सौर्ये॑णामुष्मिँल्लो॒के (३२)

ज्योति॑र्धत्ते ज्योति॑ष्मन्तोऽस्मा इ॒मे लो॒का भ॑वन्ति
स॒माव॑द्दीर्यानिनान्कुरुत ए॒तान् वै ग्रहा॑न्ब॒म्बावि॑श्वव॒यसा॑ववितां
ताभ्या॑मि॒मे लो॒काः परा॑श्चश्चा॒र्वाश्च॑ प्राभुर्यस्ये॒वं वि॒दुषं ए॒ते ग्रहा॑
गृह्य॑न्ते प्रास्मा इ॒मे लो॒काः परा॑श्चश्चा॒र्वाश्च॑ भान्ति॥ (३३)

उ॒क्त्यै दे॒वा अ॒मुष्मिँल्लो॒क एका॑ग्रच॒त्वारि॒श॒च॥ [८]

दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा अकुर्वत॒ ते दे॒वा अदा॑भ्ये
छन्दा॑सि स॒व॒नानि॑ सम॒स्थाप॑यन्ततो॒ दे॒वा अभ॑वन्परासु॒रा यस्ये॑व
वि॒दुषोऽदा॑भ्यो गृह्य॑ते भव॒त्यात्म॑ना॒ परा॑स्य भ्रातृ॒व्यो भव॑ति यद्वै दे॒वा
असु॑रानदा॑भ्येनाद॒भ्रुव॑न्तददा॑भ्यस्यादाभ्य॒त्वं य ए॒वं वेद॑ द॒भ्रोत्ये॒व
भ्रातृ॑व्यं नैन॒म्भ्रातृ॑व्यो द॒भ्रोति (३४)

ए॒षा वै प्र॒जाप॑तेरतिमो॒क्षिणी॒ नाम॑ त॒नूर्य॑ददा॑भ्य॒ उप॑नद्धस्य
गृह्णा॑त्यतिमु॒क्त्या अति॑ पा॒प्मान॒म्भ्रातृ॑व्यं मुच्यते॒ य ए॒वं वेद॑ घ्नन्ति
वा ए॒तत्सो॒मं यद॑भिषु॒ण्वन्ति॒ सोमै॑ ह॒न्यमा॑ने य॒ज्ञो ह॑न्यते य॒ज्ञे
यज॑मानो ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति किं तद्य॑ज्ञे यज॑मानः कुरुते॒ येन॒
जीव॑न्त्सुव॒र्गं लो॒कमे॑तीति जीवग्र॒हो वा ए॒ष यद॑दाभ्योऽन॒भिषु॑तस्य
गृह्णा॑ति जीव॑न्तमे॒वैन॑ सुव॒र्गं लो॒कं ग॑मयति॒ वि वा ए॒तद्य॑ज्ञं
छि॑न्दन्ति॒ यद॑दा॒भ्ये स॑स्थापयन्त्य॒शून॑पि सृजति॒ यज्ञ॑स्य
सन्त॑त्यै॥ (३५)

दध्नोत्यनभिषुतस्य गृह्णात्येकात्रविंशतिश्च॥ [९]

देवा वै प्रबाहुग्रहानगृह्णतु स एतं प्रजापतिरुशुमपश्यत्तमगृहीत
तेन वै स आर्ध्रोद्यस्यैवं विदुषोऽशुर्गृह्यत ऋध्नोत्येव
सकृदभिषुतस्य गृह्णाति सकृद्धि स तेनार्ध्रोन्मनसा गृह्णाति
मन इव हि प्रजापतिः प्रजापतेरास्या औदुम्बरेण गृह्णात्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुन्धे चतुःस्रक्ति भवति दिक्षु (३६)

एव प्रति तिष्ठति यो वा अशोरायतनं वेदायतनवान्भवति
वामदेव्यमिति सामं तद्वा अस्यायतनं मनसा गायमानो
गृह्णात्यायतनवानेव भवति यदध्वर्युरशुं गृह्णन्नार्धयेदुभाभ्यां
नर्धयेताध्वर्यवे च यजमानाय च यदध्वर्ययेदुभाभ्यामृध्येतानवानं
गृह्णाति सैवास्यर्द्धिरहिरण्यमभि व्यनित्यमृतं वै हिरण्यमायुः
प्राण आयुषैवामृतमभि धिनोति शतमानं भवति शतायुः पुरुषः
शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति॥ (३७)

दिक्ष्वनिति विंशतिश्च॥ [१०]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स रिरिचानोऽमन्यत
स यज्ञानां षोडशधेन्द्रियं वीर्यमात्मानमभि समंक्खिदत्
तथ्योऽशुभवन्न वै षोडशी नाम यज्ञोऽस्ति यद्वाव षोडश
स्तोत्रं षोडशं शस्त्रं तेन षोडशी तथ्योऽशिनः षोडशित्वं
यथ्योऽशी गृह्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते देवेभ्यो

वै सुवर्गो लोकः (३८)

न प्राभ॑वत्त ए॒त॒ षोड॑शि॒न॒म॒पश्य॑न्त॒म॒गृह्ण॑त॒ ततो॒ वै तेभ्यः॑
सुव॑र्गो लो॒कः प्रा॒भ॒व॒द्य॒थ॒षोड॑शी गृह्यते सुव॑र्गस्य लो॒कस्या॒भिजि॑त्या
इन्द्रो॒ वै दे॒वाना॑मा॒नुजा॑व॒र आ॑सी॒त्स प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धावत्तस्मा॑ ए॒त॒
षोड॑शि॒नं प्राय॑च्छ॒त्तम॑गृह्णी॒त॒ ततो॒ वै सोऽग्रं॑ दे॒वता॑नां॒ पर्यै॑द्यस्यै॒वं
वि॒दुषः॑ षोड॑शी गृह्यते (३९)

अग्र॑मे॒व संमा॑नानां॒ पर्ये॑ति प्रातःस॒वने॒ गृह्णा॑ति॒ वज्रो॒ वै
षोड॑शी वज्रः प्रातःस॒वन् ऽ स्वादे॒वैनं॒ योने॒र्निगृ॑ह्णाति॒ सव॑ने॒सवने॒
ऽभि गृ॑ह्णाति॒ सव॑ना॒त्सव॑नादे॒वैनं॒ प्र ज॑नयति॒ तृतीय॑स॒वने
प॒शुकाम॑स्य गृह्णीया॒द्वज्रो॒ वै षोड॑शी प॒शव॑स्तृतीयस॒वन् वज्रे॑णै॒वास्मै॑
तृतीय॑स॒वनात्प॑शून॒वं रु॒न्धे नो॒क्थ्ये॑ गृह्णीयात्प्र॒जा वै प॒शव॑ उ॒क्थानि॒
यदु॒क्थ्ये॑ (४०)

गृह्णीयात्प्र॒जां प॑शून॒स्य निर्द॑हेदति॒रात्रे॒ प॒शुकाम॑स्य गृह्णीया॒द्वज्रो॒
वै षोड॑शी वज्रे॑णै॒वास्मै॑ प॒शून॑व॒रुध्य॑ रात्रि॒योपरि॑ष्ठाच्छ॒मय॑त्य॒प्यग्नि॑ष्टोमे
रा॒ज॒न्य॑स्य गृह्णीया॒द्याव॑त्कामो॒ हि रा॑ज॒न्यो यज॑न्ते सा॒ह ए॒वास्मै॑
वज्रं॑ गृह्णाति॒ स ए॑नं॒ वज्रो॒ भूत्या॑ इन्द्रे॒ निर्वा॑ दहत्ये॒कवि॑ंश॒
स्तो॒त्रं भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ हरि॑वच्छस्य॒त इन्द्र॑स्य प्रि॒यं धाम॑ (४१)

उपा॑प्रोति॒ कनी॑या॒सि वै दे॒वेषु॑ छन्दा॒ ऽस्यास॑ज्याया॒ ऽस्यसु॑रेषु
ते दे॒वाः कनी॑यसा॒ छन्द॑सा॒ ज्याय॑श्छन्दोऽभि॒ व्य॑श॒सन्ततो॒ वै

तेऽसुराणां लोकमवृञ्जत् यत्कनीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि
विशंसति भ्रातृव्यस्यैव तल्लोकं वृङ्क्ते षडक्षराण्यति रेचयन्ति षड्वा
ऋतवं ऋतूनेव प्रीणाति चत्वारि पूर्वाण्यव कल्पयन्ति (४२)

चतुष्पद एव पशूनं रुन्धे द्वे उत्तरे द्विपद एवाव रुन्धे-
ऽनुष्टुभमभि सम्पादयन्ति वाग्वा अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां वागुत्तमा
समयाविषिते सूर्ये षोडशिनः स्तोत्रमुपाकरोत्येतस्मिन्वै लोक
इन्द्रो वृत्रमहन्त्साक्षादेव वज्रभ्रातृव्याय प्र हरत्यरुणपिशङ्गोऽश्वो
दक्षिणैतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धौ (४३)

लोको विदुषः षोडशी गृह्यते यदुक्थ्यं धामं कल्पयन्ति सप्तचत्वारिंशच्च॥—————[११]

सुवर्गाय यद्वाक्षिणानि समिष्टयजूष्यवभृथयजूषि स्फ्येन प्रजापतिरेकादशिनीमिन्द्रः पत्न्या घ्नन्ति

देवा वा इन्द्रियं देवा वा अदाभ्ये देवा वै प्रबाहुं कप्रजापतिर्देवेभ्यः स रिरिचानः षोडशधेकादश॥११॥

सुवर्गाय यजति प्रजाः सौम्येन गृहीयात्प्रत्यञ्चं गृहीयात्प्रजां पशून्निचत्वारिंशत्॥४३॥

सुवर्गाय वज्रस्य रूपं समृद्धौ॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां षष्ठकाण्डे षष्ठः प्रश्नः

समाप्तः॥६-६॥

॥ काण्डम् ७ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्र॒जन॑नं॒ ज्योति॑र॒ग्निर्दे॒वता॑नां॒ ज्योति॑र्वि॒राट्कु॑न्द॒सां ज्योति॑र्वि॒राट्वा॒चो॑
 ऽग्नौ॑ सं तिष्ठते वि॒राज॑म॒भि सम्प॑द्यते तस्मा॒त्तज्ज्योति॑रुच्यते द्वौ
 स्तोमौ॑ प्रातःस॒वनं॑ व॒हतो॑ यथा॑ प्रा॒णश्चा॑पा॒नश्च॑ द्वौ मा॒ध्यन्दि॑न॒ः
 स॒वनं॑ यथा॑ चक्षु॑श्च॒ श्रोत्रं॑ च॒ द्वौ तृ॑तीयस॒वनं॑ यथा॑ वाक्क्रं प्रतिष्ठा च॒
 पु॒रुष॑सम्मि॒तो वा॒ ए॒ष य॒ज्ञोऽस्थू॑रिः (१)

यं का॒मं का॒मय॑ते॒ तमे॒तेना॒भ्यश्नु॑ते॒ सर्व॑ः ह्य॒स्थू॑रिणा॒भ्यश्नु॑ते-
 ऽग्नि॑ष्टोमे॒न वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् ता अ॒ग्निष्टो॑मे॒नैव
 पर्य॑गृह्णा॒त्तासां॑ परि॑गृही॒ताना॑म॒श्वत॑रोऽत्य॑प्रवत् तस्या॑नु॒हाय॑ रेत्
 आद॑त्त॒ तद्ग॑र्दभे न्य॒मा॒र्द्धस्मा॑द्ग॒र्दभो॑ द्विरे॒ता अथो॑ आहु॒र्वड॑बायां
 न्य॒मा॒र्द्धि॒ति तस्मा॑द्वड॑बा द्विरे॒ता अथो॑ आहु॒रोष॑धीषु (२)

न्य॒मा॒र्द्धि॒ति तस्मा॑दोष॑धी॒योऽन॑भ्य॒क्ता रेभ॑न्त्यथो॑ आहुः प्र॒जासु॑
 न्य॒मा॒र्द्धि॒ति तस्मा॑द्य॒मौ जा॑येते॒ तस्मा॑द॒श्वत॑रो न प्र जा॑यत् आ॒त्तरे॑ता
 हि तस्मा॑द्द्वर्हि॒ष्यन॑वक्लृप्तः सर्व॑वेद॒से वा॑ सह॒स्रे वा॑वक्लृप्तोऽति॑
 ह्यप्र॑वत् य ए॒वं वि॒द्वान॑ग्नि॒ष्टोमे॒न यज॑ते प्राजा॑ताः प्र॒जा ज॒नय॑ति
 परि॑ प्रजा॑ता गृह्णा॒ति तस्मा॑दाहु॒र्ज्येष्ठ॑य॒ज्ञ इति॑ (३)

प्रजापतिर्वाव ज्येष्ठः स ह्येतेनाग्रेऽयं जत प्रजापतिरकामयत्
 प्र जायेयेति स मुखतस्त्रिवृतं निरमिमीत् तमग्निर्देवतान्वंसृज्यत
 गायत्री छन्दो रथन्तरं सामं ब्राह्मणो मनुष्याणामजः
 पशूनान्तस्मात्ते मुख्यां मुखतो ह्यसृज्यन्तोरसो बाहुभ्यां पञ्चदशं
 निरमिमीत् तमिन्द्रो देवतान्वंसृज्यत त्रिष्टुप्छन्दो बृहत् (४)

सामं राजन्यो मनुष्याणामविः पशूनान्तस्मात्ते वीर्यावन्तो
 वीर्याद्ध्यसृज्यन्त मध्यतः सप्तदशं निरमिमीत् तं विश्वे देवा देवता
 अन्वंसृज्यन्त जगती छन्दो वैरूपं सामं वैश्यो मनुष्याणां गार्वः
 पशूनान्तस्मात्त आद्या अन्नधानाद्ध्यसृज्यन्त तस्माद्भूयांसोऽन्येभ्यो
 भूयिष्ठा हि देवता अन्वंसृज्यन्त पत्त एकविंशं निरमिमीत्
 तमनुष्टुप्छन्दः [5]

अन्वंसृज्यत वैराजं सामं शूद्रो मनुष्याणामश्वः
 पशूनान्तस्मात्तौ भूतसङ्गमिणावश्वश्च शूद्रश्च तस्माच्छूद्रो
 यज्ञेऽनवकृतो न हि देवता अन्वंसृज्यत तस्मात्पादावुपं जीवतः
 पत्तो ह्यसृज्येतां प्राणा वै त्रिवृदर्धमासाः पञ्चदशः प्रजापतिः
 सप्तदशस्रयं इमे लोका असावादित्य एकविंश एतस्मिन्वा एते
 श्रिता एतस्मिन्प्रतिष्ठिता य एवं वेदैतस्मिन्नेव श्रयत एतस्मिन्प्रति
 तिष्ठति॥ (६)

प्रातःसवने वै गा॒य॒त्रेण॒ छन्द॑सा त्रिवृ॒ते स्तोमा॑य॒ ज्योति॑र्दध॒देति॒ त्रिवृ॑ता॒ ब्रह्म॑वर्च॒सेन॑ पञ्चद॒शाय॒ ज्योति॑र्दध॒देति॒ पञ्चद॒शेनौज॑सा
वीर्ये॑ण सप्तद॒शाय॒ ज्योति॑र्दध॒देति॒ सप्तद॒शेन॑ प्राजाप॒त्येन॑
प्र॒जन॑नेनैकवि॒ंशाय॒ ज्योति॑र्दध॒देति॒ स्तोमं॑ ए॒व तथ्स्तोमा॑य॒
ज्योति॑र्दध॒देत्यथो॒ स्तोमं॑ ए॒व स्तोमं॑म॒भि प्र ण॑यति याव॒न्तो वै
स्तोमा॑स्ताव॒न्तः कामा॑स्ताव॒न्तो लो॒कास्ताव॑न्ति॒ ज्योती॑ऽप्येताव॒न्त
ए॒व स्तोमा॑नेताव॒न्तः कामा॑नेताव॒न्तो लो॒काने॑ताव॒न्ति॒ ज्योती॑ऽप्यव॑
रुन्धे॥ (७)

ताव॑न्तो लो॒कास्त्रयो॑दश च॥ [२]

ब्रह्म॑वा॒दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वै य॑जेत॒ योऽग्नि॑ष्टोमेन॒ यज॑मानोऽथ॒
सर्व॑स्तोमेन॒ यजे॑तेति॒ यस्य॑ त्रिवृ॒तम॑न्तर्य॒न्ति प्रा॑णाऽस्तस्यान्तर्य॒न्ति
प्रा॑णेषु॒ मेऽप्य॑स॒दिति॒ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॒ यज॑मानो यजते॒ यस्य॑
पञ्चद॒शम॑न्तर्य॒न्ति वी॒र्यं॑ तस्यान्तर्य॒न्ति वी॒र्यं॑ मेऽप्य॑स॒दिति॒ खलु॒ वै
य॒ज्ञेन॒ यज॑मानो यजते॒ यस्य॑ सप्तद॒शम॑न्तर्य॒न्ति (८)

प्र॒जां तस्या॑न्तर्य॒न्ति प्र॒जायां॑ मेऽप्य॑स॒दिति॒ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॒
यज॑मानो यजते॒ यस्यैक॑वि॒ंशम॑न्तर्य॒न्ति प्रति॑ष्ठां तस्यान्तर्य॒न्ति
प्रति॑ष्ठायां॑ मेऽप्य॑स॒दिति॒ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॒ यज॑मानो यजते॒ यस्य॑
त्रिण॑वम॒न्तर्य॑न्त्य॒तूँश्च॒ तस्य॑ नक्ष॒त्रिया॑ च वि॒राज॑म॒न्तर्य॑न्त्य॒तुषु॑ मे॒
ऽप्य॑सन्नक्ष॒त्रिया॑यां च वि॒राजी॑ति (९)

खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य त्रयस्त्रिंशमन्तर्यन्ति
 देवतास्तस्यान्तर्यन्ति देवतासु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन
 यजमानो यजते यो वै स्तोमानामवमं परमतां गच्छन्तं वेदं
 परमतामेव गच्छति त्रिवृद्धे स्तोमानामवमस्त्रिवृत्परमो य एवं वेदं
 परमतामेव गच्छति॥ (१०)

सप्तदशमन्तर्यन्ति विराजीति चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [३]

अङ्गिरसो वै सत्रमासत ते सुवर्गं लोकमायन्तेषां
 हविष्मांश्च हविष्कृच्छाहीयेतान्तावकामयेतां सुवर्गं लोकमियावेति
 तावेतं द्विरात्रमपश्यतां तमाहरतां तेनायजेतां ततो वै तौ सुवर्गं
 लोकमैतां य एवं विद्वान्द्विरात्रेण यजते सुवर्गमेव लोकमेति
 तावैतां पूर्वेणाऽह्नाऽगच्छतामुत्तरेण (११)

अभिप्लवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं ज्योतिष्टोमोऽग्निष्टोमः
 पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनाव रुन्धे सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तरं
 सर्वस्याप्त्यै सर्वस्यावरुद्धौ गायत्रं पूर्वहन्थसामं भवति तेजो वै
 गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं तेज एव ब्रह्मवर्चसमात्मन्धत्ते त्रैष्टुभमुत्तरं
 ओजो वै वीर्यं त्रिष्टुगोजं एव वीर्यमात्मन्धत्ते रथन्तरं पूर्वं (१२)

अहन्थसामं भवतीयं वै रथन्तरमस्यामेव प्रति तिष्ठति
 बृहदुत्तरेऽसौ वै बृहदमुष्यामेव प्रति तिष्ठति तदाहुः
 क्व जगती चानुष्टुप्तेति वैखानसं पूर्वेऽहन्थसामं भवति

तेन जगत्यै नैति षोडश्युत्तरे तेनानुष्टुभोऽथाहुर्यथ्समानै-
 र्धमासे स्यातामन्यतरस्याहो वीर्यमनु पद्येतेत्यमावास्यायां
 पूर्वमहर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरन्नानैवार्धमासयोर्भवतो नानावीर्ये भवतो
 हविष्मन्निधनं पूर्वमहर्भवति हविष्कृन्निधनमुत्तरं प्रतिष्ठित्यै॥ (१३)

उत्तरेण रथन्तरं पूर्वेऽन्वेकविंशतिश्च॥ [४]

आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्प्रजापतिर्वायुर्भूत्वाचरत्स
 इमामपश्यत्तां वराहो भूत्वाहरत्तां विश्वकर्मा भूत्वा व्यमादत्सार्थाप्रथत
 सा पृथिव्यभवत्तत्पृथिव्यै पृथिवित्वन्तस्यामश्राम्यत्प्रजापतिः स
 देवानसृजत वसून्नुद्रानादित्यान्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्प्र जायामहा
 इति सौऽब्रवीत् (१४)

यथाहं युष्मांस्तपसासृक्ष्येवं तपसि प्रजननमिच्छध्वमिति
 तेभ्योऽग्निमायतनं प्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेति तै-
 रग्निनायतनेनाश्राम्यन्ते संवत्सर एकां गामसृजन्त तां वसुभ्यो
 रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्रायच्छन्नेतां रक्षध्वमिति तां वसवो रुद्रा
 आदित्या अरक्षन्त सा वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्राजायत
 त्रीणि च (१५)

शतानि त्रयस्त्रिंशत् चाथ सैव सहस्रतम्यभवत्ते देवाः प्रजा-
 पतिमब्रुवन्त्सहस्रेण नो याजयेति सौऽग्निष्टोमेन वसूनयाजयत्त
 इमं लोकमजयन्तच्चाददुः स उक्थ्यैन रुद्रानयाजयत्तै-

ऽन्तरिक्षमजयन्तच्चाददुः सोऽतिरात्रेणादित्यानयाजयन्तेऽमुं
लोमजयन्तच्चाददुस्तदन्तरिक्षम् (१६)

व्यवैर्यत तस्माद्बुद्धा घातुका अनायतना हि तस्मादाहुः शिथिलं
वै मध्यममहस्त्रिरात्रस्य वि हि तद्वैर्यतेति त्रैष्टुभं मध्यमस्याह
आज्यम्भवति संयानानि सूक्तानि शंसति षोडशिनं शंसत्यहो
धृत्या अशिथिलं भावाय तस्मात् त्रिरात्रस्याग्निष्टोम एव प्रथममहः
स्यादथोक्थ्योऽथातिरात्र एषां लोकानां विधृत्यै त्रीणित्रीणि
शतान्यनूचीनाहमव्यवच्छिन्नानि ददाति (१७)

एषां लोकानामनु सन्तत्यै दशतं न विच्छिन्द्याद्विराजं
नेद्विच्छिनदानीत्यथ या सहस्रतम्यासीत्तस्यामिन्द्रश्च विष्णुश्च
व्यायच्छेतां स इन्द्रोऽमन्यतानया वा इदं विष्णुः सहस्रं
वर्क्ष्यत इति तस्यामकल्पेतां द्विभागं इन्द्रस्तृतीये विष्णुस्तद्वा
एषाभ्यनूच्यत उभा जिग्यथुरिति तां वा एतामच्छावाकः (१८)

एव शंसत्यथ या सहस्रतमी सा होत्रे देयेति होतारं
वा अभ्यतिरिच्यते यदतिरिच्यते होतानां सस्यापयिता-
थाहुरुन्नेत्रे देयेत्यतिरिक्ता वा एषा सहस्रस्यातिरिक्त
उन्नेतत्विजामथाहुः सर्वेभ्यः सदस्येभ्यो देयेत्यथाहुरुदाकृत्या
सा वशं चरेदित्यथाहर्ब्रह्मणे चाग्नीधे च देयेति (१९)

द्विभागं ब्रह्मणे तृतीयमग्नीधे ऐन्द्रो वै ब्रह्मा वैष्णवो-

ऽग्नीद्यथैव तावकल्पेतामित्यथाहुर्या कल्याणी बहुरूपा सा
 देयेत्यथाहुर्या द्विरूपोभयतएनी सा देयेति सहस्रस्य परिगृहीत्यै
 तद्वा एतत्सहस्रस्यायनं सहस्रं स्तोत्रीयाः सहस्रं दक्षिणाः
 सहस्रसंमितः सुवर्गो लोकः सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै॥ (२०)

अब्रवीच्च तदन्तरिक्षन्ददात्यच्छावाकश्च देयेति सप्तचत्वारिंशच्च॥ [५]

सोमो वै सहस्रमविन्दत्तमिन्द्रोऽन्विन्दत्तौ यमो
 न्यागच्छत्तावब्रवीदस्तु मेऽत्रापीत्यस्तु ही(३) इत्यब्रूतां स
 यम एकस्यां वीर्यं पर्यपश्यदियं वा अस्य सहस्रस्य वीर्यं
 बिभर्तीति तावब्रवीदियं ममास्त्वेतद्युवयोरिति तावब्रूतां सर्वे वा
 एतदेतस्यां वीर्यम् (२१)

परि पश्यामोऽंशमा हरामहा इति तस्यामंशमाहरन्त
 तामप्सु प्रावेशयन्त्सोमायोदेहीति सा रोहिणी पिङ्गलैकहायनी
 रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिण्या
 पिङ्गलैकहायन्या सोमं क्रीणीयाद्य एवं विद्वान्रोहिण्या
 पिङ्गलैकहायन्या सोमं क्रीणाति त्रयस्त्रिंशता चैवास्य
 त्रिभिश्च (२२)

शतैः सोमः क्रीतो भवति सुक्रीतेन यजते तामप्सु
 प्रावेशयन्निन्द्रायोदेहीति सा रोहिणी लक्ष्मणा पञ्चौही वार्त्रघ्नी रूपं
 कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिणीं लक्ष्मणां

प॒ष्ठौही॑ वार्त्र॒घ्नीं दद्या॑द्य ए॒वं वि॒द्वान्नोहि॑णीं लक्ष्म॒णां प॒ष्ठौही॑ वार्त्र॒घ्नीं
ददा॑ति त्रय॑स्त्रिंशच्चै॒वास्य॒ त्रीणि॑ च श॒तानि॒ सा द॒त्ता (२३)

भ॒वति॑ ताम॒प्सु प्रा॒वेशय॑न् य॒मायो॑देहीति॒ सा जर॑ती
मूर्खा॑ त॒ज्जघ॑न्या रू॒पं कृ॒त्वा त्रय॑स्त्रिंश॒ता च त्रि॑भिश्च॒ शतैः
स॒होदै॑त्तस्मा॒ञ्जर॑तीं मूर्खा॑ त॒ज्जघ॑न्याम॒नुस्तर॑णीं कुर्वी॒त य ए॒वं
वि॒द्वान्नोहि॑तीं मूर्खा॑ त॒ज्जघ॑न्याम॒नुस्तर॑णीं कुरु॑ते त्रय॑स्त्रिंशच्चै॒वास्य॒
त्रीणि॑ च श॒तानि॒ सामुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ वागे॒व स॑हस्र॒तमी॒
तस्मा॑त् (२४)

वरो॒ देयः॑ सा हि वरः॑ स॒हस्र॑मस्य॒ सा द॒त्ता भ॑वति॒ तस्मा॒द्वरो॒
न प्र॑तिगृह्यः॒ सा हि वरः॑ स॒हस्र॑मस्य॒ प्रति॑गृहीतं भवती॒यं वर॑
इति॑ ब्रूया॒दथान्यां॑ ब्रूया॒दियं॑ ममेति॒ तथा॑स्य॒ तथ्स॑हस्र॒मप्र॑तिगृहीतं
भव॑त्युभय॒तए॒नी स्या॑त्तदा॒हुरन्य॑तए॒नी स्या॑त्स॒हस्रं॑ प॒रस्ता॑दे॒तमिति॑
यैव वरः॑ (२५)

क॒ल्या॒णी रू॒पसं॑मृद्धा॒ सा स्या॑त्सा हि वरः॑ स॒मृद्ध्यै॒
तामु॑त्तरे॒णाग्नी॑ध्रं पर्या॒णीया॑हव॒नीय॑स्यान्ते॒ द्रोण॑क॒लश॑मव॒ घ्राप॑ये॒दा
जिघ्र॑ क॒लशं॑ म॒ह्युरुधा॑रा॒ पय॑स्व॒त्या त्वा॑ वि॒शन्त्वि॒न्दवः॑ स॒मुद्र॑मि॒व
सिन्ध॑वः॒ सा मा॑ स॒हस्र॑ आ भ॑ज प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑ स॒ह पुन॑र्मा
वि॒शता॑द्र॒यिरिति॑ प्र॒जयै॑वैनं॒ पशु॑र्भा॒ रय्या॑ सम् (२६)

अ॒र्धय॑ति॒ प्र॒जावा॑न्पशुमात्र॑यि॒मान्भ॑वति॒ य ए॒वं वेद॑ तया॑

सहाग्रीधं परेत्यं पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादुभा जिग्यथुर्न
 परां जयेथे न परां जिग्ये कतरश्चनैनोः। इन्द्रश्च विष्णो
 यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथामिति त्रेधाविभुक्तं वै त्रिरात्रे
 सहस्रं साहस्रीमेवैनां करोति सहस्रस्यैवैनां मात्राम् (२७)

करोति रूपाणि जुहोति रूपैरेवैनां समर्धयति तस्यां
 उपोत्थाय कर्णमा जपेदिडे रन्तेऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि महि
 विश्रुत्येतानि ते अघ्निये नामानि सुकृतं मा देवेषु ब्रूतादिति देवेभ्य
 एवैनमा वैदयत्यन्वेनं देवा बुध्यन्ते॥ (२८)

एतदेतस्यां वीर्यमस्य त्रिभिश्च दत्ता सहस्रतमी तस्मादेव वरः सं मात्रामेकात्रचत्वारिंशच्च॥-[६]

सहस्रतम्यां वै यजमानः सुवर्गं लोकमेति सैनं सुवर्गं
 लोकं गमयति सा मां सुवर्गं लोकं गमयेत्याह सुवर्गमेवैनं लोकं
 गमयति सा मां ज्योतिष्मन्तं लोकं गमयेत्याह ज्योतिष्मन्तमेवैनं
 लोकं गमयति सा मां सर्वान्पुण्याँल्लोकान्गमयेत्याह सर्वानेवैनं
 पुण्याँल्लोकान्गमयति सा (२९)

मा प्रतिष्ठां गमय प्रजयां पशुभिः सह पुनर्मा विशताद्रयिरिति
 प्रजयैवैनं पशुभि रय्यां प्रतिष्ठापयति प्रजावाँन्पशुमात्रयिमान्भवति
 य एवं वेद तामग्रीधे वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा
 दद्यात्सहस्रमस्य सा दत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवति
 यस्तामविद्वान् (३०)

प्रतिगृह्णाति तां प्रति गृह्णीयादेकासि न सहस्रमेकां त्वा भूतां
 प्रति गृह्णामि न सहस्रमेकां मा भूता विश मा सहस्रमित्येकामेवैनं
 भूतां प्रति गृह्णाति न सहस्रं य एवं वेद स्योनासि सुषदा सुशेवा
 स्योना मा विश सुषदा मा विश सुशेवा मा विश (३१)

इत्याह स्योनैवैनं सुषदा सुशेवा भूता विशति नैनं
 हिनस्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रं सहस्रतम्यन्वेती (३)
 सहस्रतमीं सहस्रा (३) मिति यत्प्रार्चीमुत्सृजेत्सहस्रं
 सहस्रतम्यन्वियात्तत्सहस्रमप्रज्ञात्रं सुवर्गं लोकं न प्र
 जानीयात्प्रतीचीमुत्सृजति तां सहस्रमनु पर्यावर्तते सा
 प्रजानती सुवर्गं लोकमेति यजमानमभ्युत्सृजति क्षिप्रे सहस्रं प्र
 जायत उत्तमा नीयते प्रथमा देवान्गच्छति॥ (३२)

लोकानामयति सार्विद्वान्सुशेवा मविश यजमानं द्वादश च॥ [७]

अत्रिरददादौर्वाय प्रजां पुत्रकामाय स रिरिचानो-
 ऽमन्यत् निर्वीर्यः शिथिलो यातयामा स एतं चतूरात्रमपश्यत्
 तमाहरत्तेनायजत् ततो वै तस्य चत्वारो वीरा आजायन्त सुहोता
 सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण यजत् आस्य
 चत्वारो वीरा जायन्ते सुहोता सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो ये
 चतुर्विंशाः पवमाना ब्रह्मवर्चसं तत् (३३)

य उद्यन्तः स्तोमाः श्रीः सात्रिंश्च श्रद्धादेवं यजमानं

चत्वारि वीर्याणि नोपांनमन्तेजं इन्द्रियं ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यं स
 एतांश्चतुरश्वतुष्टोमान् सोमानपश्यत्तानाहरत्तैर्यजत तेज एव
 प्रथमेनावारुन्धेन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन
 य एवं विद्वांश्चतुरश्वतुष्टोमान् सोमानाहरति तैर्यजते तेज एव
 प्रथमेनावं रुन्धेन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन
 यामेवात्रिरुद्धिमाध्नोत्तामेव यजमान ऋध्नोति॥ (३४)

तत्तेजं एवाष्टादश च॥ [८]

जमदग्निः पुष्टिकामश्चतूरात्रेणायजत स एतान्पोषां
 अपुष्यत्तस्मात्पलितौ जामदग्नियौ न सं जानाते एतानेव
 पोषान्पुष्यति य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण यजते पुरोडाशिन्यं उपसदौ
 भवन्ति पशवो वै पुरोडाशः पशूनेवाव रुन्धेऽन्नं वै पुरोडाशो-
 ऽन्नमेवाव रुन्धेऽन्नादः पशुमान्भवति य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण
 यजते॥ (३५)

जमदग्निरष्टाचत्वारिंशत्॥ [९]

संवत्सरो वा इदमेकं आसीत्सोऽकामयतर्तून्सृजेयेति स एतं
 पञ्चरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स ऋतूनसृजत य एवं
 विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रैव जायते त ऋतवः सृष्टा न व्यावर्तन्त त
 एतं पञ्चरात्रमपश्यन् तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते व्यावर्तन्त (३६)

य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा
 वर्तते सार्वसेनिः शौचेयोऽकामयत पशुमान्स्थ्यामिति स

एतं पञ्चरात्रमाहर्त्तेनायजत ततो वै स सहस्रं पशून्प्राप्नोद्य
 एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्र सहस्रं पशूनाप्नोति बबरः
 प्रावाहणिरकामयत वाचः प्रवदिता स्यामिति स एतं
 पञ्चरात्रमा (३७)

अहर्त्तेनायजत ततो वै स वाचः प्रवदिता भवद्य एवं
 विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रवदितैव वाचो भवत्यथो एनं
 वाचस्पतिरित्याहुर्नातश्चतूरात्रोऽतिरिक्तः षड्रात्रोऽथ वा एष
 स प्रति यज्ञो यत्पञ्चरात्रो य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते सम्प्रत्येव
 यज्ञेन यजते पञ्चरात्रो भवति पञ्च वा ऋतवः संवत्सरः (३८)

ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठत्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
 यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धे त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्धे
 पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या
 अथो प्रैव तेन जायते पञ्चविंशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेराप्त्यै
 महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ विश्वजिह्वसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति
 सर्वस्याभिजित्यै॥ (३९)

ते व्यावर्तन्त प्रवदिता स्यामिति स एतं पञ्चरात्रमा संवत्सरोऽभिजित्यै॥ ————— [१०]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामा
 दंद इमामंगृभ्णन्नशनामृतस्य पूर्वं आयुषि विदथेषु कव्या। तया
 देवाः सुतमा बभूवुर्ऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती। अभिधा असि

भुव॑नमसि॒ यन्ता॑सि॒ ध॒र्तासि॒ सोऽग्निं॑ वै॒श्वान॒रः सप्र॑थसं गच्छ॒
 स्वाहा॑कृतः पृथि॒व्यां य॒न्ता रा॒ज्यन्ता॑सि॒ यम॑नो ध॒र्तासि॒ धरु॑णः
 कृष्यै॒ त्वा क्षेमा॑य॒ त्वा र॒य्यै त्वा पोषा॑य॒ त्वा पृथि॒व्यै त्वाऽन्तरि॑क्षाय
 त्वा दि॒वे त्वा॑ स॒ते त्वा॑स॒ते त्वा॒द्भ्यस्त्वौष॑धीभ्यस्त्वा॒ विश्वे॑भ्यस्त्वा
 भूते॑भ्यः॥ (४०)

धरुणः पञ्चविंशतिश्च॥ [११]

वि॒भूर्मा॒त्रा प्र॒भूः पि॒त्राश्वो॑ऽसि॒ ह्योऽस्य॑त्योऽसि॒ नरो॑ऽस्यर्वा॑सि॒
 स॒प्तिर॑सि॒ वा॒ज्यसि॒ वृषा॑सि॒ नृम॑णा॒ असि॒ ययु॑र्नामा॒स्यादि॑त्यानां
 प॒त्वान्वि॑ह्य॒ग्रये॒ स्वाहा॒ स्वाहेन्द्रा॑ग्निभ्या॒ऽस्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॒
 विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यः॒ स्वाहा॒ सर्वा॑भ्यो दे॒वेता॑भ्य इ॒ह धृ॑तिः॒ स्वाहे॒ह
 वि॒धृतिः॒ स्वाहे॒ह र॑न्तिः॒ स्वाहे॒ह र॑म॒तिः स्वाहा॒ भूर॑सि॒ भुवे॑ त्वा
 भ॒व्याय॑ त्वा भ॒विष्य॑ते त्वा॒ विश्वे॑भ्यस्त्वा भू॒तेभ्यो॑ दे॒वा आ॑शा॒पाला॑
 ए॒तं दे॒वेभ्यो॑ऽश्वं मे॒धाय॑ प्रोक्षि॑तं गोपा॒यत॑॥ (४१)

रन्तिः स्वाहा द्वाविंशतिश्च॥ [१२]

आ॒र्य॑नाय॒ स्वाहा॒ प्राय॑णाय॒ स्वाहो॑द्वा॒वाय॒ स्वाहो॑द्भु॒ताय॒ स्वाहा॑
 शू॒का॒राय॒ स्वाहा॒ शू॒क॒ताय॒ स्वाहा॒ प॒ला॑यिताय॒ स्वाहाऽऽप॒ला॑यिताय॒
 स्वाहाऽऽव॒ल्गा॑ते॒ स्वाहा॑ प॒राव॑ल्गा॒ते स्वाहाऽऽय॑ते॒ स्वाहा॑ प्र॒य॑ते
 स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (४२)

आर्यनायोत्तरमापलायिताय षड्विंशतिः॥ [१३]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑पां मोदा॑य॒ स्वाहा॑
सवि॑त्रे स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॒ बृह॑स्पतये॒ स्वाहा॑
मित्रा॑य॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४३)

[१४]

पृथि॒व्यै स्वाहा॑ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॒ सूर्या॑य॒ स्वाहा॑
च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॒ नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॒ प्राच्यै॑ दि॒शे स्वाहा॒ दक्षि॑णायै दि॒शे
स्वाहा॑ प्र॒तीच्यै॑ दि॒शे स्वाहो॑दी॒च्यै दि॒शे स्वाहो॑र्ध्वायै दि॒शे स्वाहा॑
दिग्भ्यः॒ स्वाहा॑ऽवान्तर॑दिशाभ्यः॒ स्वाहा॒ समा॑भ्यः॒ स्वाहा॑ श॒रद्भ्यः॒
स्वाहा॑ऽहोरा॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑ऽर्धमा॑सेभ्यः॒ स्वाहा॒ मासे॑भ्यः॒ स्वाह॑र्तुभ्यः॒
स्वाहा॑ संव॑त्स॒राय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४४)

[१५]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॑त्रे स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑
पू॒ष्णे स्वाहा॒ बृह॑स्पतये॒ स्वाहा॑ऽपां मोदा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑
मित्रा॑य॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४५)

[१६]

पृथि॒व्यै स्वाहा॑ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ऽग्नये॒ स्वाहा॑
सोमा॑य॒ स्वाहा॒ सूर्या॑य॒ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॑ऽह्ने स्वाहा॒ रात्रि॑यै
स्वाह॑र्जवे॒ स्वाहा॑ सा॒धवे॒ स्वाहा॑ सु॒क्षित्यै॑ स्वाहा॑ क्षु॒धे स्वाहा॑ऽऽ-

शिति॒मे स्वाहा॒ रोगा॑य॒ स्वाहा॑ हि॒माय॒ स्वाहा॑ शी॒ताय॒ स्वाहा॑-
ऽऽत॒पाय॒ स्वाहा॑ऽर॒ण्याय॒ स्वाहा॑ सुव॒र्गाय॒ स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॑
सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४६)

[१७]

भुवो॑ दे॒वानां॑ कर्म॒णाप॑स॒र्तस्य॑ प॒थ्या॑सि वसु॑भिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या
गाय॒त्रेण॑ त्वा छन्द॑सा युनज्मि वस॒न्तेन॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑
दीक्ष॑यामि रु॒द्रेभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या त्रैष्टु॑भेन त्वा छन्द॑सा युनज्मि
ग्री॒ष्मेण॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्ष॑याम्यादित्येभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या जाग॑तेन
त्वा छन्द॑सा युनज्मि व॒र्षाभि॑स्त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्ष॑यामि
विश्वे॑भिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑यानुष्टु॒भेन॑ त्वा छन्द॑सा युनज्मि (४७)

श॒रदा॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्ष॑याम्यङ्गि॒रोभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या
पाङ्क्ते॑न त्वा छन्द॑सा युनज्मि हेम॑न्तशि॒शिरा॑भ्यां त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑
दीक्ष॑याम्याहं दीक्षाम॑रुहमृ॒तस्य॑ पत्नी॑ गाय॒त्रेण॑ छन्द॑सा ब्रह्म॑णा
च॒र्त॑स्य स॒त्येऽधा॑स्य स॒त्यमृ॑तेऽधाम्। म॒हीमू॑ षु सु॒त्रामा॑णमिह धृतिः
स्वाहे॒ह वि॑धृतिः स्वाहे॒ह रन्तिः॑ स्वाहे॒ह रम॑न्तिः स्वाहा॑॥ (४८)

[१८]

ई॒ङ्गा॒राय॒ स्वाहे॑ कृ॒ताय॒ स्वाहा॑ क्रन्द॑ते स्वाहा॑ऽव॒क्रन्द॑ते स्वाहा॑
प्रोथ॑ते स्वाहा॑ प्र॒प्रोथ॑ते स्वाहा॑ ग॒न्धाय॒ स्वाहा॑ घ्रा॒ताय॒ स्वाहा॑
प्रा॒णाय॒ स्वाहा॑ व्या॒नाय॒ स्वाहा॑ऽपा॒नाय॒ स्वाहा॑ सन्दी॒यमा॑नाय॒

स्वाहा सन्दिताय स्वाहा विचृत्यमानाय स्वाहा विचृत्ताय
 स्वाहा पलायिष्यमानाय स्वाहा पलायिताय स्वाहोपरऽस्यते
 स्वाहोपरताय स्वाहा निवेक्ष्यते स्वाहा निविशमानाय स्वाहा
 निविष्टाय स्वाहा निषथस्यते स्वाहा निषीदते स्वाहा निषण्णाय
 स्वाहा (४९)

आसिष्यते स्वाहाऽऽसीनाय स्वाहाऽऽसिताय स्वाहा
 निपथस्यते स्वाहा निपद्यमानाय स्वाहा निपन्नाय स्वाहा शयिष्यते
 स्वाहा शयानाय स्वाहा शयिताय स्वाहा सम्मीलिष्यते स्वाहा
 सम्मीलते स्वाहा सम्मीलिताय स्वाहा स्वप्स्यते स्वाहा स्वपते
 स्वाहा सुप्ताय स्वाहा प्रभोथस्यते स्वाहा प्रबुध्यमानाय स्वाहा
 प्रबुद्धाय स्वाहा जागरिष्यते स्वाहा जाग्रते स्वाहा जागरिताय
 स्वाहा शुश्रूषमाणाय स्वाहा शृण्वते स्वाहा श्रुताय स्वाहा
 वीक्षिष्यते स्वाहा (५०)

वीक्षमाणाय स्वाहा वीक्षिताय स्वाहा सहास्यते स्वाहा
 सञ्जिहानाय स्वाहोज्जिहानाय स्वाहा विवथस्यते स्वाहा विवर्तमानाय
 स्वाहा विवृत्ताय स्वाहोत्थास्यते स्वाहोत्तिष्ठते स्वाहोत्थिताय स्वाहा
 विधविष्यते स्वाहा विधून्वानाय स्वाहा विधूताय स्वाहोत्क्रऽस्यते
 स्वाहोत्क्रामते स्वाहोत्क्रान्ताय स्वाहा चङ्क्रमिष्यते स्वाहा
 चङ्क्रम्यमाणाय स्वाहा चङ्क्रमिताय स्वाहा कण्डूयिष्यते स्वाहा
 कण्डूयमानाय स्वाहा कण्डूयिताय स्वाहा निकषिष्यते स्वाहा

निकषे॑माणाय॒ स्वाहा॒ निकषि॑ताय॒ स्वाहा॒ यदत्ति॑ तस्मै॒ स्वाहा॒
 यत्पिब॑ति॒ तस्मै॒ स्वाहा॒ यन्मेह॑ति॒ तस्मै॒ स्वाहा॒ यच्छृ॑कृ॒त्करो॑ति॒
 तस्मै॒ स्वाहा॒ रेत॑से॒ स्वाहा॑ प्र॒जाभ्यः॒ स्वाहा॑ प्र॒जन॑नाय॒ स्वाहा॒
 सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (५१)

[१९]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑ सू॒र्याय॒ स्वाह॑र्तम॒स्यृत॑स्य॒र्तम॑सि
 स॒त्यम॑सि स॒त्यस्य॑ स॒त्यम॑स्यृतस्य॒ पन्था॑ अ॒सि दे॒वानां॑ छा॒यामृत॑स्य॒
 नाम॒ तत्स॒त्यं यत्त्वं॑ प्र॒जाप॑तिरस्यधि॒ यद॑स्मिन्वा॒जिनी॑व शु॒भः
 स्पर्ध॑न्ते दिवः॒ सूर्ये॑ण॒ विशोऽ॒पो वृ॑णानः॒ प॑वते क॒व्यन्प॒शुं न गो॒पा
 इर्यः॒ परि॑ज्मा (५२)

प्र॒जन॑नं प्रातः सव॒ने वै ब्र॑ह्मवा॒दिनः॒ स त्वा अ॑ङ्गिर॒स आपो॑ वै सोमो॒ वै संह॑स्रत॒म्याऽत्रि॑र्ज॒मद॑ग्निः

संव॑त्सरो दे॒वस्य॑ वि॒भूराय॑नाया॒ग्नये॑ पृथि॒व्या अ॒ग्नये॑ पृथि॒व्यै भुव॑ ई॒ङ्गारा॒याऽग्नये॑ वा॒यवे॒ सूर्या॑य वि॒श॑तिः॥२०॥

प्र॒जन॑नमङ्गिर॒सः सोमो॑ वै प्र॑तिगृ॒ह्णाति॑ वी॒भूर्वी॑क्ष॒माणा॒य द्वि॑पञ्चा॒शत्॥५२॥

प्र॒जन॑नं॒ परि॑ज्मा॥

हरिः॑ ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः

समाप्तः॥ ७-१॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

साध्या वै देवाः सुवर्गकामा एत९ षड्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायज
ततो वै ते सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वा९सः षड्रात्रमासते
सुवर्गमेव लोकं यन्ति देवसत्रं वै षड्रात्रः प्रत्यक्षः ह्येतानि पृष्ठानि
य एवं विद्वा९सः षड्रात्रमासते साक्षादेव देवता अभ्यारोहन्ति
षड्रात्रो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि (१)

पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रति
तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव
यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती
ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव
रुन्धते पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धते सप्तदशः (२)

भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशो
भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्दधते त्रिणवो भवति
विजित्यै त्रयस्त्रिंशो भवति प्रतिष्ठित्यै सदोहविर्धानिन एतेन
षड्रात्रेण यजेरन्नाश्वत्थी हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यं
चक्रीवती भवतः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या उलूखलबुध्नो यूपो
भवति प्रतिष्ठित्यै प्राश्नो यान्ति प्राडिव हि सुवर्गः (३)

लोकः सरस्वत्या यान्त्येष वै देवयानः पन्थास्तमेवान्वारोहन्त्याः

यान्त्यवर्तिमेवान्यस्मिन्प्रतिषज्यं प्रतिष्ठां गच्छन्ति यदा दशं शतं
 कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
 तिष्ठन्ति यदा शतं सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं सहस्रसम्मितो
 वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयन्ति यदैषां प्रमीयेत यदा
 वा जीयेरन्नथैकमुत्थानन्तद्धि तीर्थम्॥ (४)

पृष्ठानि सप्तदशः सुवर्गो जयन्ति यदैकादश च॥ [१]

कुसुरुबिन्द औद्दालकिरकामयत पशुमान्थस्यामिति स
 एतं सप्तरात्रमाहरत्तेनायजत तेन वै स यावन्तो ग्राम्याः
 पशवस्तानवारुन्ध य एवं विद्वान्थसप्तरात्रेण यजते यावन्त एव
 ग्राम्याः पशवस्तानेवाव रुन्धे सप्तरात्रो भवति सप्त ग्राम्याः पशवः
 सप्तरण्याः सप्त छन्दाः स्युभयस्यावरुद्धौ त्रिवृदग्निष्टोमो भवति
 तेजः (५)

एवाव रुन्धे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धे सप्तदशो
 भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन जायत एकविंशो भवति
 प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्धत्ते त्रिणवो भवति विजित्यै
 पञ्चविंशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेरात्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ
 विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै यत्प्रत्यक्षं
 पूर्वेष्वहःसु पृष्ठान्युपेयुः प्रत्यक्षम् (६)

विश्वजिति यथा दुग्धामुपसीदत्येवमुत्तममहः स्यान्नैकरात्रश्चन
 स्याद्वृहद्रथन्तरे पूर्वेष्वहःसूपं यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव

न यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्ति यत्प्रत्यक्षं विश्वजितिं
पृष्ठान्युपयन्ति यथा प्रत्ता दुहे तादृगेव तत्॥ (७)

तेजं उपेयुः प्रत्यक्षं द्विचत्वारिंशच्च॥ [२]

बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति स एतमष्टरात्रमपश्यत्तम
ततो वै स ब्रह्मवर्चस्यभवद्य एवं विद्वानष्टरात्रेण यजते ब्रह्मवर्चस्यैव
भवत्यष्टरात्रो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसम्गायत्रियैव
ब्रह्मवर्चसमव रुन्धेऽष्टरात्रो भवति चतस्रो वै दिशश्चतस्रो-
ऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धे (८)

त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेजं एवाव रुन्धे पञ्चदशो
भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव
तेन जायत एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्धत्ते
त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिंशो भवति प्रतिष्ठित्यै पञ्चविंशो-
ऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ
विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥ (९)

दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धेऽभिजित्यै॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताः सृष्टाः क्षुधं न्यायन्त्स एतं
नवरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै प्रजाभ्योऽकल्पत् यर्हि
प्रजाः क्षुधं निगच्छेयुस्तरहि नवरात्रेण यजेतेमे हि वा एतासां लोका
अक्लृप्ता अथैताः क्षुधं नि गच्छन्तीमानेवाभ्यो लोकान्कल्पयति
तान्कल्पमानान्प्रजाभ्योऽनु कल्पते कल्पन्ते (१०)

अस्मा इमे लोका ऊर्जं प्रजासु दधाति त्रिरात्रेणैवेमं
 लोकं कल्पयति त्रिरात्रेणान्तरिक्षं त्रिरात्रेणामुं लोकं यथा गुणे
 गुणमन्वस्यत्येवमेव तल्लोके लोकमन्वस्यति धृत्या अशिथिलं
 भावाय ज्योतिर्गौरायुरिति ज्ञाताः स्तोमा भवन्तीयं वाव
 ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति ज्ञात्रं
 प्रजानाम् (११)

गच्छति नवरात्रो भवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति यो
 ज्योगामयावी स्यात्स नवरात्रेण यजेत प्राणा हि वा एतस्याधृता
 अथैतस्य ज्योगामयति प्राणानेवास्मिन्दाधारोत यदीतासुर्भवति
 जीवत्येव॥ (१२)

कल्पन्ते प्रजानान्नयस्त्रिंशच्च॥ [४]

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति स एतं दशहोतारमपश्यत्तमं जुहो
 दशरात्रमसृजत् तेन दशरात्रेण प्राजायत दशरात्राय दीक्षिष्यमाणो
 दशहोतारं जुहुयाद्दशहोत्रैव दशरात्रं सृजते तेन दशरात्रेण प्र
 जायते वैराजो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रो य एवं विद्वान्दशरात्रेण
 यजते विराजमेव गच्छति प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रः (१३)

य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते प्रैव जायत इन्द्रो वै
 सदृङ्देवताभिरासीत्स न व्यावृत्तमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्
 तस्मा एतं दशरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै सो-
 ऽन्याभिर्देवताभिर्यावृत्तमगच्छद्य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते

व्यावृत्तमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छति त्रिकुद्वै (१४)

एष यज्ञो यद्वशरात्रः ककुत्पञ्चदशः ककुदेकविंशः
ककुत् त्रयस्त्रिंशो य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते त्रिकुदेव
समानानां भवति यजमानः पञ्चदशो यजमान एकविंशो
यजमानस्त्रयस्त्रिंशः पुर इतरा अभिचर्यमाणो दशरात्रेण
यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति
नैनमभिचरन्श्चतृणुते देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा एताः (१५)

देवपुरा अपश्यन् यद्वशरात्रस्ताः पर्यूहन्त तेषां
न कुतश्चनोपाव्याधोऽभवत्ततो देवा अभवन्परासुरा यो
भ्रातृव्यवान्स्यात्स दशरात्रेण यजेत देवपुरा एव पर्यूहते
तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
भवति स्तोमः स्तोमस्योपस्तिर्भवति भ्रातृव्यमेवोपस्तिं कुरुते
जामि वै (१६)

एतत्कुर्वन्ति यज्यायांसः स्तोममुपेत्य कनीयांसमुपयन्ति
यदग्निष्टोमसामान्यवस्ताच्च परस्ताच्च भवन्त्यजामित्वाय
त्रिवृदग्निष्टोमोऽग्निष्टुदाग्नेयीषु भवति तेज एवाव रुन्धे पञ्चदश उक्थ्य
ऐन्द्रीष्विन्द्रियमेवाव रुन्धे त्रिवृदग्निष्टोमो वैश्वदेवीषु पुष्टिमेवाव
रुन्धे सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु तीव्रसोमोऽन्नाद्यस्यावरुद्धा
अथो प्रैव तेन जायते (१७)

एकविंश उक्थ्यः सौरीषु प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवा-
ऽऽत्मन्धत्ते सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासूपहव्यं उपहवमेव
गच्छति त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्द्रीषु विजित्यै त्रयस्त्रिंश
उक्थ्यो वैश्वदेवीषु प्रतिष्ठित्यै विश्वजिह्वसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति
सर्वस्याभिजित्यै॥ (१८)

प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यद्वंशरात्रस्त्रिकुक्कुवा एता वै जायन्त एकत्रिंशच्च॥ [५]

ऋतवो वै प्रजाकामाः प्रजां नाविन्दन्त तैऽकामयन्त
प्रजां सृजेमहि प्रजामव रुन्धीमहि प्रजां विन्देमहि प्रजावन्तः
स्यामेति त एतमेकादशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते
प्रजामसृजन्त प्रजामवारुन्धत प्रजामविन्दन्त प्रजावन्तोऽभवन्त
ऋतवोऽभवन्तदार्तवानामार्तवत्वमृतूनां वा एते पुत्रास्तस्मात् (१९)

आर्तवा उच्यन्ते य एवं विद्वांस एकादशरात्रमासन्ते
प्रजामेव सृजन्ते प्रजामव रुन्धते प्रजां विन्दन्ते प्रजावन्तो
भवन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्वधते सुवर्गस्य
लोकस्यानुख्यात्यै पृथ्व्यः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्षष्ठानि
पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रति तिष्ठन्ति
चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री (२०)

गायत्रं ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियामेव ब्रह्मवर्चसे प्रति तिष्ठन्ति
चतुश्चत्वारिंशो भवति चतुश्चत्वारिंशदक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं

त्रिष्टुत्रिष्टुभ्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्यष्टाचत्वारिंशो भवत्यष्टाचत्वारिंशदक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यामेव पशुषु प्रति तिष्ठन्त्येकादशरात्रो भवति पञ्च वा ऋतवं आर्तवाः पञ्चतुष्वेवार्तवेषु संवत्सरे प्रतिष्ठाय प्रजामव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतः प्रजायै परिगृहीत्यै॥ (२१)

तस्माद्वायुत्र्येकात्रपञ्चाशच्च॥

[६]

ऐन्द्रवायवाग्रान्गृहीयाद्यः कामयेत यथापूर्वं प्रजाः कल्पेरन्निति यज्ञस्य वै कृप्तिमनु प्रजाः कल्पन्ते यज्ञस्याकृप्तिमनु न कल्पन्ते यथापूर्वमेव प्रजाः कल्पयति न ज्यायांसं कनीयानति कामत्यैन्द्रवायवाग्रान्गृहीयादामयाविनः प्राणेन वा एष व्यृध्यते यस्यामयति प्राण ऐन्द्रवायवः प्राणेनैवैनं समर्धयति मैत्रावरुणाग्रान्गृहीरन् येषां दीक्षितानां प्रमीयेत (२२)

प्राणापानाभ्यां वा एते व्यृध्यन्ते येषां दीक्षितानां प्रमीयंते प्राणापानौ मित्रावरुणौ प्राणापानावेव मुखतः परि हरन्त आश्विनाग्रान्गृहीतानुजावरौऽश्विनौ वै देवानामानुजावरौ पश्चेवाग्रं पर्येतामश्विनावेतस्य देवता य आनुजावरस्तावेवैनमग्रं परि णयतः शुक्राग्रान्गृहीत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामोऽसौ वा आदित्यः शुक्र एषोऽन्तोऽन्तम्मनुष्यः (२३)

श्रियै गत्वा नि वर्ततेऽन्तादेवान्तमा रंभते न ततः पापीयान्भवति मन्थ्यग्रान्गृहीताभिचरन्नातपात्रं वा एतद्यन्मन्थिपात्रं

मृत्युनैवैनं ग्राहयति ताजगार्तिमार्च्छत्याग्रयणाग्रान्गृहीत यस्य
पिता पितामहः पुण्यः स्यादथ तन्न प्राप्नुयाद्वाचा वा एष इन्द्रियेण
व्यध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यः (२४)

भवत्यथ तन्न प्राप्नोत्युर इवैतद्यज्ञस्य वागिव यदाग्रयणो
वाचैवैनमिन्द्रियेण समर्धयति न ततः पापीयान्भवत्युक्थ्याग्रान्गृहीताभि
सर्वेषां वा एतत्पात्राणामिन्द्रियं यदुक्थ्यपात्रं सर्वेणैवैनमिन्द्रियेणाति
प्र युङ्क्ते सरस्वत्यभि नो नेषि वस्य इति पुरोरुचं कुर्याद्वाग्वै (२५)

सरस्वती वाचैवैनमति प्र युङ्क्ते मा त्वत्क्षेत्राण्यरणानि
गन्मेत्याह मृत्योर्वै क्षेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः क्षेत्राणि न
गच्छति पूर्णान्ग्रहान्गृहीयादामयाविनः प्राणान् वा एतस्य
शुगच्छति यस्यामयति प्राणा ग्रहाः प्राणानेवास्य शुचो मुञ्चत्युत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव पूर्णान्ग्रहान्गृहीयाद्यर्हि पर्जन्यो न
वर्षेत्प्राणान् वा एतर्हि प्रजानां शुगच्छति यर्हि पर्जन्यो न
वर्षति प्राणा ग्रहाः प्राणानेव प्रजानां शुचो मुञ्चति ताजकप्र
वर्षति॥ (२६)

प्रमीयेत मनुष्यं ऋध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यो वाग्वा एव पूर्णान्ग्रहान्यञ्चविंशतिश्च॥ [७]

गायत्रो वा ऐन्द्रवायवो गायत्रं प्रायणीयमहस्तस्मात्प्रायणीये-
ऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति त्रैष्टुभो वै शुक्रस्त्रैष्टुभं
द्वितीयमहस्तस्माद्वितीयेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति

जाग॑तो वा आ॒ग्रय॑णो जाग॑तं तृतीय॑मह॒स्तस्मात्तृती॑येऽह॑न्नाग्रय॑णो
गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृ॒ह्णात्ये॒तद्वै (२७)

य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छ॑न्दा॒ऽस्या॒प्रोति॑ यद॒ग्रय॑णः श्वो गृ॒ह्यते॒ यत्रै॒व
य॒ज्ञमद॑श॒न्तत॑ ए॒वैनं॒ पुनः॒ प्र यु॑ङ्क्ते जग॑न्मुखो वै द्वितीय॑स्त्रिरा॒त्रो
जाग॑त आग्रय॑णो यच्च॑तुर्थेऽह॑न्नाग्रय॑णो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णात्यथो॒ स्वमे॒व छन्दो॑ऽनु॒ पर्या॑वर्तन्ते राथ॑न्तरो वा ऐ॒न्द्रवा॒यवो
राथ॑न्तरं पञ्च॒ममह॒स्तस्मात्पञ्च॑मेऽह॑न् (२८)

ऐ॒न्द्रवा॒यवो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृ॒ह्णाति॒ बार्ह॑तो वै शु॒क्रो
बार्ह॑तः ष॒ष्ठमह॒स्तस्मात्ष॑ष्ठेऽह॑ञ्छु॒क्रो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णात्ये॒तद्वै द्वितीयं॑ य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छ॑न्दा॒ऽस्या॒प्रोति॑ यच्छु॒क्रः श्वो
गृ॒ह्यते॒ यत्रै॒व य॒ज्ञमद॑श॒न्तत॑ ए॒वैनं॒ पुनः॒ प्र यु॑ङ्क्ते त्रि॒ष्टुङ्मुखो॒ वै
तृतीय॑स्त्रिरा॒त्रस्त्रैष्टु॑भः (२९)

शु॒क्रो यथ्स॑प्तमेऽह॑ञ्छु॒क्रो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णात्यथो॒ स्वमे॒व छन्दो॑ऽनु॒ पर्या॑वर्तन्ते वाग्वा आ॒ग्रय॑णो
वाग॑ष्ट॒ममह॒स्तस्माद॑ष्टमेऽह॑न्नाग्रय॑णो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णाति प्रा॒णो वा ऐ॒न्द्रवा॒यवः प्रा॒णो न॑वममह॒स्तस्मान्न॑वमे॒-
ऽह॑न्नेन्द्रवा॒यवो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृ॒ह्णात्ये॒तत् (३०)

वै तृतीयं॑ य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छ॑न्दा॒ऽस्या॒प्रोति॑ यदै॒न्द्रवा॒यवः
श्वो गृ॒ह्यते॒ यत्रै॒व य॒ज्ञमद॑श॒न्तत॑ ए॒वैनं॒ पुनः॒ प्र यु॑ङ्क्तेऽथो

स्वमेव छन्दोऽनुं पर्यावर्तन्ते पथो वा एतेऽध्यपथेन यन्ति
 येऽन्येनैन्द्रवायवात्प्रतिपद्यन्तेऽन्तः खलु वा एष यज्ञस्य
 यदंशममहर्दशमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते यज्ञस्य (३१)

एवान्तं गुत्वापथात्पन्थामपि यन्त्यथो यथा वर्हीयसा प्रतिसारं
 वहन्ति तादृगेव तच्छन्दांस्यन्योन्यस्य लोकमभ्यध्यायन्तान्येतेनैव
 देवा व्यवाहयन्नैन्द्रवायवस्य वा एतदायतनं यच्चतुर्थमहस्तस्मिन्नाग्रयणे
 गृह्यते तस्मादाग्रयणस्यायतने नवमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते शुक्रस्य
 वा एतदायतनं यत्पञ्चमम् (३२)

अहस्तस्मिन्नैन्द्रवायवो गृह्यते तस्मादनैन्द्रवायवस्यायतने
 सप्तमेऽहच्छुक्रो गृह्यत आग्रयणस्य वा एतदायतनं यत्षष्ठमहस्तस्मिन्
 गृह्यते तस्माच्छुक्रस्यायतनेऽष्टमेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते छन्दांस्येव
 तद्वि वाहयति प्र वस्यसो विवाहमाप्नोति य एवं वेदार्थो देवताभ्य
 एव यज्ञे संविदं दधाति तस्मादिदमन्योन्यस्मै ददाति॥ (३३)

एतद्वै पञ्चमेऽहन्नैन्द्रं एतद्गृह्यते यज्ञस्य पञ्चममन्यस्मा एकञ्च॥ [८]

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति स एतं द्वादशरात्रमपश्यत्तमाहरत्
 ततो वै स प्राजायत् यः कामयेत् प्र जायेयेति स द्वादशरात्रेण
 यजेत् प्रैव जायते ब्रह्मवादिनो वदन्त्यग्निष्टोमप्रायणा यज्ञा अथ
 कस्मादतिरात्रः पूर्वः प्र युज्यत इति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य
 यदतिरात्रौ कनीनिके अग्निष्टोमौ यत् (३४)

अग्निष्टोमं पूर्वं प्रयुञ्जीरन्बहिर्धा कनीनिके दध्युस्तस्मादतिरात्रः
 पूर्वः प्रयुज्यते चक्षुषी एव यज्ञे धित्वा मध्यतः कनीनिके प्रति दधति
 यो वै गायत्रीं ज्योतिःपक्षां वेद ज्योतिषा भासा सुवर्गं लोकमेति
 यावग्निष्टोमौ तौ पक्षौ येऽन्तरेऽष्टाबुक्थ्याः स आत्मैषा वै गायत्री
 ज्योतिःपक्षा य एवं वेद ज्योतिषा भासा सुवर्गं लोकम् (३५)

एति प्रजापतिर्वा एष द्वादशधा विहितो यद्द्वादशरात्रो
 यावतिरात्रौ तौ पक्षौ येऽन्तरेऽष्टाबुक्थ्याः स आत्मा प्रजा-
 पतिर्वावैष सन्त्सद्ध वै सत्रेण स्पृणोति प्राणा वै सत्प्राणानेव
 स्पृणोति सर्वासां वा एते प्रजानां प्राणैरासते ये सत्रमासते
 तस्मात्पृच्छन्ति किमेते सत्रिण इति प्रियः प्रजानामुत्थितो भवति
 य एवं वेद॥ (३६)

अग्निष्टोमौ यत्सुवर्गं लोकं प्रियः प्रजानां पञ्च च॥ [९]

न वा एषोऽन्यतोवैश्वानरः सुवर्गाय लोकाय प्राभवदूर्ध्वो ह वा
 एष आतंत आसीत्ते देवा एतं वैश्वानरं पर्योहन्त्सुवर्गस्य लोकस्य
 प्रभूत्या ऋतवो वा एतेन प्रजापतिमयाजयन्तेष्वार्धोदधि तदृध्नोति
 ह वा ऋत्विक्षु य एवं विद्वान्द्वादशाहेन यजते तेऽस्मिन्नेच्छन्त स
 रसमहं वसन्ताय प्रायच्छत् (३७)

यवं ग्रीष्मायौषधीर्वरुषाभ्यो ब्रीहीञ्छुरदे माषतिलौ
 हेमन्तशिशिराभ्यान्तेनेन्द्रं प्रजापतिरयाजयत्ततो वा इन्द्र

इन्द्रोऽभवत्तस्मादाहुरानुजावरस्य यज्ञ इति स ह्येतेनाग्रेऽयं जतैष
ह वै कुणपमत्ति यः सत्रे प्रतिगृह्णाति पुरुषकुणपमंश्चकुणपङ्गौर्वा
अन्नं येन पात्रेणान्नं बिभ्रति यत्तन्न निर्णेनिजति ततोऽधि (३८)

मलं जायत एकं एव यं जेतैको हि प्रजापतिराध्वोद्वादश
रात्रीर्दीक्षितः स्याद्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः प्रजापतिः
प्रजापतिर्वैष एष ह त्वे जायते यस्तपसोऽधि जायते चतुर्धा वा
एतास्तिस्त्रस्तिस्त्रो रात्रयो यद्वादशोपसदो याः प्रथमा यज्ञं ताभिः
सम्भरति या द्वितीया यज्ञं ताभिरा रभते (३९)

यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णेनित्ते याश्चतुर्थीरपि
ताभिरात्मानमन्तरतः शुन्धते यो वा अस्य पशुमत्ति मांसं
सोऽति यः पुरोडाशं मस्तिष्कं स यः परिवापं पुरीषं स
य आज्यं मज्जानं स यः सोमं स्वेदं सोऽपि ह वा
अस्य शीर्षण्या निष्पदः प्रति गृह्णाति यो द्वादशाहे प्रतिगृह्णाति
तस्माद्द्वादशाहेन न याज्यं पाप्मनो व्यावृत्त्यै॥ (४०)

अयच्छुदधि रभते द्वादशाहेन चत्वारि च॥ [१०]

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः
स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहाऽष्टाभ्यः
स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहाैकादशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः
स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा

षोडशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहा ऽष्टादशभ्यः स्वाहैकान्न
 विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा
 नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै
 स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्यां
 शताभ्यां स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४१)

नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्नैकविंशतिश्च॥ [११]

एकस्मै स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा
 नवभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः
 स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै
 स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न षष्ठ्यै
 स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न
 शताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४२)

एकस्मै त्रिभ्यः पञ्चाशत्॥ [१२]

द्वाभ्यां स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा ऽष्टाभ्यः स्वाहा
 दशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः
 स्वाहा ऽष्टादशभ्यः स्वाहा विंशत्यै स्वाहा ऽष्टानवत्यै स्वाहा शताय
 स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४३)

द्वाभ्यामष्टानवत्यै षड्विंशतिः॥ [१३]

त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः

स्वाहा॑काद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ त्रयोद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ पञ्चद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑
 सप्तद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑कान्न वि॑श॒त्यै स्वाहा॑ नव॑वि॑श॒त्यै स्वाहा॑कान्न
 च॑त्वारि॑श॒ते स्वाहा॑ नव॑च॒त्वारि॑श॒ते स्वाहा॑कान्न ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑
 नव॑ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑कान्नाशी॒त्यै स्वाहा॑ नवा॑शी॒त्यै स्वाहा॑कान्न श॒ताय॑
 स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४४)

त्रिभ्योऽष्टाचत्वारि॑श॒त॥ [१४]

च॒तुर्भ्यः॑ स्वाहा॑ऽष्टा॒भ्यः स्वाहा॑ द्वाद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ षोड॒शभ्यः॑
 स्वाहा॑ वि॑श॒त्यै स्वाहा॑ षण्ण॑व॒त्यै स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
 स्वाहा॑॥ (४५)

च॒तुर्भ्यः॑ षण्ण॑व॒त्यै षोड॑श॒॥ [१५]

प॒ञ्चभ्यः॑ स्वाहा॑ द॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ पञ्चद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ वि॑श॒त्यै
 स्वाहा॑ पञ्च॑नव॒त्यै स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४६)

प॒ञ्चभ्यः॑ प्र॒ञ्चन॑व॒त्यै च॒तुर्द॑श॒॥ [१६]

द॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ वि॑श॒त्यै स्वाहा॑ त्रि॑श॒ते स्वाहा॑ च॒त्वारि॑श॒ते
 स्वाहा॑ पञ्चा॒शते॑ स्वाहा॑ ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑ सप्त॒त्यै स्वाहा॑ऽशी॒त्यै स्वाहा॑
 नव॒त्यै स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४७)

द॒शभ्यो॑ द्वावि॑श॒तिः॥ [१७]

वि॑श॒त्यै स्वाहा॑ च॒त्वारि॑श॒ते स्वाहा॑ ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑ऽशी॒त्यै

स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥ (४८)

वि॒श॒त्यै द्वाद॑श॥ [१८]

प॒ञ्चा॒शते॒ स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ द्वा॒भ्यां॑ श॒ताभ्या॑ः स्वाहा॑
त्रि॒भ्यः श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ च॒तुर्भ्यः॑ श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ प॒ञ्चभ्यः॑ श॒तेभ्यः॑
स्वाहा॑ ष॒ड्भ्यः॑ श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ स॒प्तभ्यः॑ श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ ऽष्टा॑भ्यः
श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ न॒वभ्यः॑ श॒तेभ्यः॑ स्वाहा॑ स॒हस्रा॑य॒ स्वाहा॑ सर्व॒स्मै
स्वाहा॑॥ (४९)

प॒ञ्चा॒शते॒ द्वात्रि॑ंशत्॥ [१९]

श॒ताय॒ स्वाहा॑ स॒हस्रा॑य॒ स्वाहा॑ ऽयु॒ताय॒ स्वाहा॑ नि॒यु॒ताय॒
स्वाहा॑ प्र॒यु॒ताय॒ स्वाहा॑ ऽर्बु॒दाय॒ स्वाहा॑ न्य॒र्बु॒दाय॒ स्वाहा॑ स॒मु॒द्राय॒
स्वाहा॑ म॒ध्याय॒ स्वाहा॑ ऽन्ता॑य॒ स्वाहा॑ प॒रा॒र्धाय॒ स्वाहा॑ ष॒से स्वाहा॑
व्यु॒ष्ट्यै स्वाहा॑ दे॒ष्यते॒ स्वाहा॑ द्य॒ते स्वाहा॑ दि॒ताय॒ स्वाहा॑ सु॒व॒र्गाय॒
स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥ (५०)

श॒ताय॒ष्टात्रि॑ंशत्॥ [२०]

सा॒ध्याः ष॑ड्रात्रं कुं॒सुरु॑विन्दः स॒प्त॒रात्रं बृ॒हस्प॑तिरष्ट॒रात्रं प्र॒जाप॑तिस्ताः, क्षु॒धन्व॑रात्रं प्र॒जाप॑तिरकामयत्
दश॑होतारमृतव॑ ऐन्द्रवा॒यवा॒ग्रा॒न्नाय॑त्रो वै प्र॒जाप॑तिः स द्वा॑दश रा॒त्रं न वा एक॑स्मा॒ एक॑स्मै द्वा॒भ्यां॑ त्रि॒भ्यश्च॑तुर्भ्यः
प॒ञ्चभ्यो॑ द॒शभ्यो॑ वि॒श॒त्यै प॑ञ्चाशते॒ श॒ताय॒ वि॒श॒तिः॥ २०॥

सा॒ध्या अ॑स्मा इ॒मे लो॒का गा॑य॒त्रं वै तृ॒तीय॑मेक॑स्मै प॒ञ्चा॒शत्॥ ५०॥

सा॒ध्याः सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥

हरिः ॐ ॥

॥ कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः ॥ ७-२ ॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

प्रजवं वा एतेन यन्ति यदशममहः पापावहीयं वा एतेन भवन्ति
यदशममहुर्यो वै प्रजवं यतामपथेन प्रतिपद्यते यः स्थाणुः हन्ति
यो भ्रेषं न्येति स हीयते स यो वै दशमेऽहन्नविवाक्य उपहन्यते
स हीयते तस्मै य उपहताय व्याह तमेवान्वारभ्य समश्नुतेऽथ
यो व्याह सः (१)

हीयते तस्मादशमेऽहन्नविवाक्य उपहताय न व्युच्यमथो
खल्वाहुर्यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् यज्ञस्य
व्युद्धेनासुरान्पराभावयन्निति यत्खलु वै यज्ञस्य समृद्धं
तद्यजमानस्य यद्व्युद्धं तद्भातृव्यस्य स यो वै दशमेऽहन्नविवाक्य
उपहन्यते स एवाति रेचयति ते ये बाह्या दशीकवः (२)

स्युस्ते वि ब्रूयुर्यदि तत्र न विन्देयुरन्तःसदसाद्बुच्यं यदि
तत्र न विन्देयुर्गृहपतिना व्युच्यन्तद्बुच्यमेवाथ वा एतत्सर्पराज्ञियां
ऋग्भिः स्तुवन्तीयं वै सर्पतो राज्ञी यद्वा अस्यां किं चार्चन्ति
यदानृचुस्तेनेयः सर्पराज्ञी ते यदेव किं च वाचानृचुर्यदतो-
ऽध्यर्चितारः (३)

तदुभयमाप्त्वावरुध्योत्तिष्ठामेति ताभिर्मनसा स्तुवते न वा
इमामंश्वरथो नाश्वतरीरथः सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनो वा इमाः

सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनः परिभवितुमथ ब्रह्म वदन्ति परिमिता
वा ऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि यजूंष्यथैतस्यैवान्तो
नास्ति यद्ब्रह्म तत्प्रतिगृणत आ चक्षीत स प्रतिगुरः॥ (४)

व्याह स दंशीकवोऽर्चितारः स एकञ्च॥ [१]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं द्वादशाहस्य प्रथमेनाहृत्विजां
यजमानो वृङ्क्ते इति तेज इन्द्रियमिति किं द्वितीयेनेति
प्राणानन्नाद्यमिति किं तृतीयेनेति त्रीणिमाल्लोणुकानिति किं
चतुर्थेनेति चतुष्पदः पशूनिति किं पञ्चमेनेति पञ्चाक्षरां
पङ्क्तिमिति किं षष्ठेनेति षडृतूनिति किं सप्तमेनेति सप्तपदां
शक्करीमिति (५)

किमष्टमेनेत्यष्टाक्षरां गायत्रीमिति किं नवमेनेति
त्रिवृतं स्तोममिति किं दशमेनेति दशाक्षरां विराजमिति
किमेकादशेनेत्येकादशाक्षरां त्रिष्टुभमिति किं द्वादशेनेति
द्वादशाक्षरां जगतीमित्येतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां
वृङ्क्ते॥ (६)

शक्करीमित्येकचत्वारिंशच्च॥ [२]

एष वा आप्तो द्वादशाहो यत् त्रयोदशरात्रः समानं
ह्येतदह्यत्प्रायणीयंश्चोदयनीयंश्च त्र्यतिरात्रो भवति त्रयं इमे
लोका एषां लोकानामाप्त्यै प्राणो वै प्रथमोऽतिरात्रो व्यानो
द्वितीयोऽपानस्तृतीयः प्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये प्रति तिष्ठन्ति

सर्वमायुर्यन्ति य एवं विद्वांसस्रयोदशरात्रमासते तदाहुर्वाग्वा
एषा वितता (७)

यद्वादशाहस्तां विच्छिन्द्यन्मध्यैऽतिरात्रं कुर्युरुपदासुका
गृहपतेर्वाग्व्यादुपरिष्ठाच्छन्दोमानां महाव्रतं कुर्वन्ति सन्ततामेव
वाचमव रुन्धतेऽनुपदासुका गृहपतेर्वाग्भवति पशवो वै छन्दोमा
अन्नं महाव्रतं यदुपरिष्ठाच्छन्दोमानां महाव्रतं कुर्वन्ति पशुषु
चैवान्नाद्यै च प्रति तिष्ठन्ति॥ (८)

वितता त्रिचत्वारिंशच्च॥ [३]

आदित्या अकामयन्तोभयौलोकयोर्ऋध्रुयामेति त
एतं चतुर्दशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै त
उभयौलोकयोर्ऋध्रुवन्नस्मिंश्चामुष्मिंश्च य एवं विद्वांसश्चतुर्दशरात्रम
उभयौरेव लोकयोर्ऋध्रुवन्त्यस्मिंश्चामुष्मिंश्च चतुर्दशरात्रो भवति
सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्ध्यै यत्पराचीनानि
पृष्ठानि (९)

भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभि जयन्ति यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि
भवन्तीममेव तैर्लोकमभि जयन्ति त्रयस्त्रिंशौ मध्यतः स्तोमौ
भवतः साम्राज्यमेव गच्छन्त्यधिराजौ भवतोऽधिराजा एव
समानानां भवन्त्यतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥ (१०)

पृष्ठानि चतुस्त्रिंशच्च॥ [४]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैतत् देवा अन्वायन्तानादित्याश्च
 पशवश्चान्वायन्ते देवा अब्रुवन् यान्पशूनुपार्जीविष्म त इमे-
 ऽन्वाग्मन्निति तेभ्य एतं चतुर्दशरात्रं प्रत्यौहन्त आदित्याः पृष्ठैः
 सुवर्गं लोकमारोहन्त्यहाभ्यामस्मिँल्लोके पशून्प्रत्यौहन्पृष्ठैरादित्या
 अमुष्मिँल्लोक आर्ध्ववन्त्यहाभ्यामस्मिन् (११)

लोके पशवो य एवं विद्वांसश्चतुर्दशरात्रमासत उभयोरेव
 लोकयोर्ऋध्रुवन्त्यस्मिँश्चामुष्मिँश्च पृष्ठैरेवामुष्मिँल्लोक ऋध्रुवन्ति
 त्र्यहाभ्यामस्मिँल्लोके ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव
 ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति
 यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति
 सविवधत्वाय (१२)

ओजो वै वीर्यं पृष्ठान्योज एव वीर्यं मध्यतो दधते
 बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो
 अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव
 सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
 ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या
 अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति चतुर्दशैतास्तासां
 या दश दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते
 याश्चतस्रश्चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतः

परिगृहीत्यै॥ (१३)

आर्ध्ववज्रहान्यामस्मिन्संविधत्वायु प्रतिष्ठित्या एकत्रिंशच्च॥ [५]

इन्द्रो वै सदृङ्क्ष्वताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स प्रजा-
पतिमुपाधावत्तस्मा एतं पञ्चदशरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत् तेनायजत
ततो वै सौऽन्याभिर्देवताभिर्यावृतमगच्छद्य एवं विद्वांसः
पञ्चदशरात्रमासते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छन्ति
ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षम् (१४)

गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यसत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं
यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते
पशूच्छन्दोमैरोजो वा वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव
वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति पञ्चदशरात्रो भवति पञ्चदशो वज्रो
वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य
परिगृहीत्यै॥ (१५)

अन्तरिक्षमिन्द्रियस्यैकञ्च॥ [६]

इन्द्रो वै शिथिल इवाप्रतिष्ठित आसीत्सोऽसुरेभ्यो-
ऽबिभेत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतं पञ्चदशरात्रं वज्रं प्रायच्छत्
तेनासुरान्पराभाव्य विजित्य श्रियमगच्छदग्निष्टुता पाप्मानं
निरदहत पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त य एवं
विद्वांसः पञ्चदशरात्रमासते भ्रातृव्यानेव पराभाव्य विजित्य श्रियं

गच्छन्त्यग्निष्टुतां पाप्मानं निः (१६)

दहन्ते पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्दधत एता
एव पञ्चव्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर
आप्यते संवत्सरं पशवोऽनु प्र जायन्ते तस्मात्पञ्चव्या एता एव
सुवर्ग्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर
आप्यते संवत्सरः सुवर्गो लोकस्तस्मात्सुवर्ग्या ज्योतिर्गौरायुरिति
त्र्यहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षम् (१७)

गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि
स्युर्विविधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै वीर्यं
पृष्ठान्योज एव वीर्यं मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव
रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै
यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकम् (१८)

यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि
पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या
उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति पञ्चदशैतास्तासां या दश दशाक्षरा
विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते याः पञ्च पञ्च दिशो दिक्ष्वेव
प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनां
परिगृहीत्यै॥ (१९)

गच्छन्त्यग्निष्टुतां पाप्मानन्निरन्तरिक्षं लोकं प्रजायै द्वे च॥ [७]

प्रजापतिरकामयतान्नादः स्यामिति स एत९ सप्तदशरात्रमपश्यत्
ततो वै सौ॑ऽन्नादो॑ऽभवद्य ए॒वं वि॒द्वा९सः॑ सप्तदशरात्रमासतेऽन्नादा
ए॒व भ॑वन्ति पश्चा॒हो भ॑वति पञ्च॒ वा ऋ॒तवः॑ सं॒वत्स॒र ऋ॒तुष्वे॒व
सं॒वत्स॒रे प्र॒ति तिष्ठ॑न्त्यथो पश्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव
रु॒न्धते॑ऽस॒त्रं वा ए॒तत् (२०)

यद॑च्छन्दो॒मं यच्छ॑न्दो॒मा भ॑वन्ति तेन॑ स॒त्रं दे॒वता॑ ए॒व पृ॒ष्ठैर॑व
रु॒न्धते॑ प॒शूञ्छ॑न्दो॒मैरोजो॑ वै वी॒र्यं॑ पृ॒ष्ठानि॑ प॒शव॑श्छन्दो॒मा ओज॑स्ये॒व
वी॒र्यं॑ प॒शुषु॑ प्र॒ति तिष्ठ॑न्ति सप्तदशरा॒त्रो भ॑वति सप्तद॒शः प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जाप॑ते॒रास्या॑ अतिरा॒त्राव॑भितो॑ भवतो॒ऽन्नाद्य॑स्य परिगृहीत्यै॥ (२१)

एतत्सप्तत्रिंशच्च॥ [८]

सा वि॒राड्वि॒क्रम्या॑तिष्ठद्ब्रह्म॑णा दे॒वेष्व॒न्नेना॑सुरे॒षु ते दे॒वा
अ॑कामयन्तो॒भय॑९ सं वृ॑ञ्जीमहि ब्रह्म॒ चान्नं॑ चेति॒ त ए॒ता
वि॑९शति९ रात्री॑रपश्यन्ततो॒ वै त उ॒भय॑९ सम॑वृ॒जत॑ ब्रह्म॒ चान्नं॑
च ब्रह्म॑वर्च॒सिनो॑ऽन्नादा॒ अभ॑वन् य ए॒वं वि॒द्वा९स ए॒ता आ॑स॒त
उ॒भय॑मे॒व सं वृ॑जते ब्रह्म॒ चान्नं॑ च (२२)

ब्रह्म॑वर्च॒सिनो॑ऽन्नादा॒ भव॑न्ति द्वे वा ए॒ते वि॒राजौ॑ तयो॒रे॒व ना॒ना
प्र॒ति तिष्ठ॑न्ति वि॑९शो वै पुरु॑षो द॒श ह॑स्त्या॒ अ॒ङ्गुल॑यो द॒श प॒द्या
यावा॑ने॒व पुरु॑ष॒स्तमा॒त्वोत्तिष्ठ॑न्ति ज्योति॒र्गौरा॒युरिति॑ त्र्य॒हा भ॑वन्ती॒यं

वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं
त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गम् (२३)

लोकमभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविधः स्यान्मध्ये
पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायोजो वै वीर्यं पृष्ठान्योज एव वीर्यं
मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ
बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै
यज्ञस्याञ्जसायनी सुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो
वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति
प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्
ऋद्धोत्तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्यान्नाद्यस्य
परिगृहीत्यै॥ (२४)

वृञ्जते ब्रह्म चान्नञ्च सुवर्गमेते सुवर्गत्रयोविंशतिश्च॥ [९]

असावादित्योऽस्मिँल्लोक आसीत्तं देवाः पृष्ठैः परिगृह्य
सुवर्गं लोकमंगमयन्परैरवस्तात्पर्यगृह्णन्दिवाकीर्त्येन सुवर्गे
लोके प्रत्यस्थापयन्परैः परस्तात्पर्यगृह्णन्पृष्ठैरुपावारोहन्त्यस वा
असावादित्योऽमुष्मिँल्लोके परैरुभयतः परिगृहीतो यत्पृष्ठानि
भवन्ति सुवर्गमेव तैर्लोकं यजमाना यन्ति परैरवस्तात्परि गृह्णन्ति
दिवाकीर्त्येन (२५)

सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्ति परैः परस्तात्परि गृह्णन्ति

पृष्ठैरुपावरोहन्ति यत्परे परस्तान्न स्युः परांश्च सुवर्गाल्लोकात्रिष्वधेरन्
 यदवस्तान्न स्युः प्रजा निर्दहेयुरभितो दिवाकीर्त्य परःसामानो
 भवन्ति सुवर्ग एवैनां लोक उभयतः परिं गृह्णन्ति यजमाना
 वै दिवाकीर्त्यं संवत्सरः परःसामानोऽभितो दिवाकीर्त्यं परः
 सामानो भवन्ति संवत्सर एवोभयतः (२६)

प्रति तिष्ठन्ति पृष्ठं वै दिवाकीर्त्यं पार्श्वे परःसामानोऽभितो
 दिवाकीर्त्यं परःसामानो भवन्ति तस्मादभितः पृष्ठं पार्श्वे भूयिष्ठा
 ग्रहा गृह्यन्ते भूयिष्ठं शस्यते यज्ञस्यैव तन्मध्यतो ग्रन्थं
 ग्रन्थन्त्यविस्रंसाय सप्त गृह्यन्ते सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः
 प्राणानेव यजमानेषु दधति यत्पराचीनानि पृष्ठानि भवन्त्यमुमेव
 तैर्लोकमभ्यारोहन्ति यदिमं लोकं न (२७)

प्रत्यवरोहेयुरुद्धा माद्यैर्युयजमानाः प्र वा मीयेरन्
 यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकं प्रत्यवरोहन्त्यथो
 अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठन्त्यनुन्मादायेन्द्रो वा अप्रतिष्ठित
 आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशतिरात्रं
 प्रायच्छुत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्ये बहुयाजिनो-
 ऽप्रतिष्ठिताः (२८)

स्युस्त एकविंशतिरात्रमासीरन्द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय
 इमे लोका असावादित्य एकविंश एतावन्तो वै देवल्लोकास्तेष्वेव

यथापूर्वं प्रति तिष्ठन्त्यसावादित्यो न व्यरोचत स प्रजा-
 पतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशतिरात्रं प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत
 ततो वै सौऽरोचत य एवं विद्वांस एकविंशतिरात्रमासते
 रोचन्त एवैकविंशतिरात्रो भवति रुग्वा एकविंशो रुचमेव
 गच्छन्त्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविंशोऽतिरात्रावभितो
 भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (२९)

गृह्णन्ति दिवाकीर्त्यैवोभयतो नाप्रतिष्ठिता आसन्त एकविंशतिश्च॥ [१०]

अर्वाङ्घ्रिः सं क्रामत्वमुष्मादधि मामभि। ऋषीणां यः
 पुरोहितः। निर्देवं निर्वीरं कृत्वा विष्कन्धं तस्मिन् हीयतां यो-
 ऽस्मान्द्वेष्टि। शरीरं यज्ञशमलं कुसीदं तस्मिन्त्सीदतु योऽस्मान्द्वेष्टि।
 यज्ञं यज्ञस्य यत्तेजस्तेन सं क्राम मामभि। ब्राह्मणानृत्विजो देवान्
 यज्ञस्य तपसा ते सवाहमा हुवे। इष्टेन पक्वमुप (३०)

ते हुवे सवाहम्। सन्तै वृञ्जे सुकृतं सं प्रजां पशून्।
 प्रेषान्त्सामिधेनीराधारावाज्यभागावाश्रुतं प्रत्याश्रुतमा शृणामि ते।
 प्रयाजानूयाजान्त्स्विष्टकृतमिडामाशिष आ वृञ्जे सुवः। अग्निनेद्रेण
 सोमैः सरस्वत्या विष्णुना देवताभिः। याज्यानुवाक्याभ्यामुप
 ते हुवे स्वाहं यज्ञमा ददे ते वर्षद्वृतम्। स्तुतं शस्त्रं प्रतिगरं
 ग्रहमिडामाशिषः (३१)

आ वृञ्जे सुवः। पत्नीसंयाजानुप ते हुवे सवाहं समिष्टयजुरा

देदे तव। पशून्त्सुतं पुरोडाशान्त्सर्वनान्योत यज्ञम्। देवान्त्सेन्द्रानुप
ते हुवे सवाहमग्निमुखान्त्सोमवतो ये च विश्वे॥ (३२)

उप ग्रहमिडामाशिषो द्वात्रिंशच्च॥ [११]

भूतं भव्यम्भविष्यद्वषट्स्वाहा नम ऋक्साम यजुर्वषट्स्वाहा
नमो गायत्री त्रिष्टुब्जगती वषट्स्वाहा नमः पृथिव्यन्तरिक्षं द्यौर्वषट्-
स्वाहा नमोऽग्निर्वायुः सूर्यो वषट्स्वाहा नमः प्राणो व्यानोऽपानो
वषट्स्वाहा नमोऽन्नं कृषिर्वृष्टिर्वषट्स्वाहा नमः पिता पुत्रः पौत्रो
वषट्स्वाहा नमो भूर्भुवःसुवर्वषट्स्वाहा नमः॥ (३३)

भुवंश्चत्वारि च॥ [१२]

आ मे गृहा भवं त्वा प्रजा म आ मां यज्ञो विशतु वीर्यावान्।
आपो देवीर्यज्ञिया मा विशन्तु सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हांसीत्। आ
मे ग्रहो भवत्वा पुरोरुखस्तुतशस्त्रे मा विशतां समीचीं। आदित्या
रुद्रा वसवो मे सदस्याः सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हांसीत्। आ
माग्निष्टोमो विशतुक्थ्यश्चातिरात्रो मा विशत्वापिशर्वरः। तिरोअहिया
मा सुहता आ विशन्तु सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हांसीत्॥ (३४)

अग्निष्टोमो विशत्वष्टादश च॥ [१३]

अग्निना तपोऽन्वभवद्वाचा ब्रह्म मणिना रूपाणीन्द्रेण देवान्
वातेन प्राणान्सूर्येण द्याश्चन्द्रमंसा नक्षत्राणि यमेन पितृन्नाज्ञां
मनुष्यान्फलेन नादेयानजगरेण सर्पान्व्याघ्रेणारण्यान्पशूञ्छेनेन

पत॒त्रिणो॑ वृ॒ष्णाश्चानृ॒षभेण॑ गा ब॒स्तेना॒जा वृ॒ष्णिनावी॑र्त्रीहि॒णान्नानि॑
 यवे॑नौष॒धीर्न्य॒ग्रोधे॑न वन॒स्पती॑नुदु॒म्बरे॑णोर्जं गाय॒त्रिया॑ छन्दा॑ंसि
 त्रिवृ॒ता स्तोमा॑न्ब्राह्म॒णेन॑ वाच॒म्॥ (३५)

ब्राह्मणेनैकञ्च॥ [१४]

स्वाहा॒धिमा॑धी॒ताय॑ स्वाहा॒ स्वाहा॑धी॒तं मन॑से स्वाहा॒ स्वाहा॑
 मनः॑ प्र॒जाप॑तये स्वाहा॒ काय॑ स्वाहा॒ कस्मै॑ स्वाहा॑ क॒तम॑स्मै
 स्वाहा॑दि॒त्यै स्वाहा॑दि॒त्यै म॒ह्यै स्वाहा॑दि॒त्यै सु॑मृ॒डीका॑यै स्वाहा॒
 सर॑स्व॒त्यै स्वाहा॑ सर॑स्व॒त्यै बृ॒हत्यै॑ स्वाहा॒ सर॑स्व॒त्यै पा॒वका॑यै
 स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॑ पू॒ष्णे प्र॑प॒थ्याय॑ स्वाहा॑ पू॒ष्णे न॒रन्धि॑षाय॒
 स्वाहा॑ त्वष्ट्रे॒ स्वाहा॑ त्वष्ट्रे॒ तुरी॑पाय॒ स्वाहा॑ त्वष्ट्रे॒ पुरु॑रू॒पाय॑ स्वाहा॒
 विष्ण॑वे स्वाहा॒ विष्ण॑वे नि॒खुर्य॑पाय॒ स्वाहा॑ विष्ण॑वे नि॒भूय॑पाय॒
 स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (३६)

पुरुरूपाय स्वाहा दशं च॥ [१५]

द॒द्भ्यः स्वाहा॒ हनू॑भ्या॒ऽस्वा॒होष्ठा॑भ्या॒ऽस्वाहा॒ मुखा॑य॒ स्वाहा॒
 ना॒सिका॑भ्या॒ऽस्वाहा॒क्षी॑भ्या॒ऽस्वाहा॒ कर्णा॑भ्या॒ऽस्वाहा॑ पा॒र
 इ॒क्षवो॑ऽवा॒र्येभ्यः॑ प॒क्ष्म॑भ्यः स्वाहा॑वा॒र इ॒क्षवः॑ पा॒र्येभ्यः॑ प॒क्ष्म॑भ्यः
 स्वाहा॑ शी॒र्ष्णे स्वाहा॑ भ्रू॒भ्याऽस्वाहा॑ ल॒लाटा॑य॒ स्वाहा॑ मू॒र्ध्ने
 स्वाहा॑ म॒स्तिष्का॑य॒ स्वाहा॑ केशे॑भ्यः स्वाहा॒ वहा॑य॒ स्वाहा॑ ग्री॒वाभ्यः॑
 स्वाहा॑ स्क॒न्धेभ्यः॑ स्वाहा॒ की॒कसा॑भ्यः स्वाहा॑ पृ॒ष्ठीभ्यः॑ स्वाहा॑

पाजस्याय स्वाहा पार्श्वभ्याः स्वाहा (३७)

अ०साभ्याः स्वाहा दोषभ्याः स्वाहा बाहुभ्याः स्वाहा
जङ्घाभ्याः स्वाहा श्रोणीभ्याः स्वाहोरुभ्याः स्वाहाष्ठीवद्ध्याः
स्वाहा जङ्घाभ्याः स्वाहा भसदे स्वाहा शिखण्डेभ्यः स्वाहा
वालुधानाय स्वाहाण्डाभ्याः स्वाहा शेपाय स्वाहा रेतसे स्वाहा
प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय स्वाहा पृथ्व्यः स्वाहा शफेभ्यः स्वाहा
लोमभ्यः स्वाहा त्वचे स्वाहा लोहिताय स्वाहा मा०साय स्वाहा
स्नावभ्यः स्वाहास्थभ्यः स्वाहा मृज्जभ्यः स्वाहाङ्गैभ्यः स्वाहात्मने
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (३८)

पार्श्वभ्याः स्वाहा मृज्जभ्यः स्वाहा षड्॥ _____ [१६]

अ०ज्येताय स्वाहाञ्जिसक्थाय स्वाहा शितिपदे स्वाहा
शितिककुदे स्वाहा शितिरन्ध्राय स्वाहा शितिपृष्ठाय स्वाहा
शित्य०साय स्वाहा पुष्पकर्णाय स्वाहा शित्योष्ठाय स्वाहा
शितिभ्रवे स्वाहा शितिभसदे स्वाहा श्वेतानूकाशाय स्वाहाञ्जये
स्वाहा ललामाय स्वाहासितज्ञवे स्वाहा कृष्णैताय स्वाहा
रोहितैताय स्वाहारुणैताय स्वाहेदृशाय स्वाहा कीदृशाय स्वाहा
तादृशाय स्वाहा सदृशाय स्वाहा विसदृशाय स्वाहा सुसदृशाय
स्वाहा रूपाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (३९)

रूपाय स्वाहा द्वे च॥ _____ [१७]

कृष्णाय॒ स्वाहा॑ श्वे॒ताय॒ स्वाहा॑ पि॒शङ्गाय॒ स्वाहा॑ सा॒रङ्गाय॒
स्वाहा॑रु॒णाय॒ स्वाहा॑ गौ॒राय॒ स्वाहा॑ ब॒भ्रवे॒ स्वाहा॑ नकु॒लाय॒ स्वाहा॑
रोहि॑ताय॒ स्वाहा॑ शो॒णाय॒ स्वाहा॑ श्या॒वाय॒ स्वाहा॑ श्या॒माय॒ स्वाहा॑
पा॒क॒लाय॒ स्वाहा॑ सु॒रूपाय॒ स्वाहा॑नु॒रूपाय॒ स्वाहा॑ वि॒रूपाय॒ स्वाहा॑
स॒रूपाय॒ स्वाहा॑ प्र॒ति॒रूपाय॒ स्वाहा॑ श॒बलाय॒ स्वाहा॑ क॒म॒लाय॒
स्वाहा॑ पृ॒श्नये॒ स्वाहा॑ पृ॒श्जिस॒क्थाय॒ स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥ (४०)

कृष्णाय॒ षट्त्वारि॑५शत्॥ [१८]

ओष॑धी॒भ्यः स्वाहा॑ मू॒ले॒भ्यः स्वाहा॑ तू॒ले॒भ्यः स्वाहा॑ काण्डे॒भ्यः
स्वाहा॑ वल्शै॒भ्यः स्वाहा॑ पु॒ष्पे॒भ्यः स्वाहा॑ फ॒ले॒भ्यः स्वाहा॑ गृ॒ही॒ते॒भ्यः
स्वाहा॑गृ॒ही॒ते॒भ्यः स्वाहा॑व॒प॒न्ने॒भ्यः स्वाहा॑ श॒याने॒भ्यः स्वाहा॑ सर्व॒स्मै
स्वाहा॑॥ (४१)

ओष॑धी॒भ्यश्चतुर्वि॑५शतिः॥ [१९]

व॒न॒स्प॒ति॒भ्यः स्वाहा॑ मू॒ले॒भ्यः स्वाहा॑ तू॒ले॒भ्यः स्वाहा॑
स्क॒न्धो॒भ्यः स्वाहा॑ शा॒खा॒भ्यः स्वाहा॑ प॒र्णे॒भ्यः स्वाहा॑ पु॒ष्पे॒भ्यः
स्वाहा॑ फ॒ले॒भ्यः स्वाहा॑ गृ॒ही॒ते॒भ्यः स्वाहा॑गृ॒ही॒ते॒भ्यः स्वाहा॑व॒प॒न्ने॒भ्यः
स्वाहा॑ श॒याने॒भ्यः स्वाहा॑ शि॒ष्टाय॒ स्वाहा॑ति॒शि॒ष्टाय॒ स्वाहा॑
परि॑शि॒ष्टाय॒ स्वाहा॑ स॒शि॒ष्टाय॒ स्वाहा॑ोच्छि॒ष्टाय॒ स्वाहा॑ रि॒क्ताय॒
स्वाहा॑रि॒क्ताय॒ स्वाहा॑ प्र॒रि॒क्ताय॒ स्वाहा॑ स॒रि॒क्ताय॒ स्वाहा॑ोद्रि॒क्ताय॒
स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥ (४२)

वनस्पतिभ्यः स्कन्धोभ्यः शिष्टाय रिक्ताय षट्त्वारिंशत्॥—————[२०]

प्रजवं ब्रह्मवादिनः किमेष वा आस आदित्या उभयोः प्रजापतिरन्वायन्निन्द्रो वै सृष्टिन्द्रो वै शिथिलः
प्रजापतिरकामयतान्नादः सा विराडसावादित्योऽर्वाङ्मूतमा मेऽग्निना स्वाहाधिन्द्र्योऽङ्ग्रेताय कृणायौपधीभ्यो
वनस्पतिभ्यो विंशतिः॥२०॥

प्रजवं प्रजापतिर्यदछन्दोमन्तै हुवे सवाहमोपधीभ्यो द्विचत्वारिंशत्॥४२॥

प्रजवः सर्वस्मै स्वाहा॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः

समाप्तः॥ ७-३॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

बृहस्पतिरकामयत् श्रन्मे देवा दधीरन्गच्छेयं पुरोधामिति स
एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै तस्मै श्रद्धेवा
अदधतागच्छत्पुरोधां य एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते
श्रद्धेभ्यो मनुष्या दधते गच्छन्ति पुरोधां ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा
भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुः (१)

इमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव
सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्त्यसत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा
भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वै
वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति
बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव (२)

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी
स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर
एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री
गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो
भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (३)

यथा वै मनुष्या एवं देवा अग्रं आसन्तेऽकामयन्तावर्तिं
पाप्मानं मृत्युमपहत्य दैवीं स॒सदं गच्छेमेति त एतं
चतुर्विंशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै तेऽवर्तिं
पाप्मानं मृत्युमपहत्य दैवीं स॒सदमगच्छन् य एवं
विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासतेऽवर्तिमेव पाप्मानमपहत्य
श्रियं गच्छन्ति श्रीर्हि मनुष्यस्य (४)

दैवीं स॒सज्ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
पृथ्यः षडहो भवति षड्वा ऋतवः संवत्सरस्तं मासा
अर्धमासा ऋतवः प्रविश्य दैवीं स॒सदमगच्छन् य एवं
विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते संवत्सरमेव प्रविश्य वस्यंसीं
स॒सदं गच्छन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशा अवस्ताद्भवन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशाः
परस्तात् त्रयस्त्रिंशैरेवोभयतोऽवर्तिं पाप्मानमपहत्य दैवीं
स॒सदं मध्यतः (५)

गच्छन्ति पृष्ठानि हि दैवीं स॒सज्जामि वा एतत्कुर्वन्ति यत्
त्रयस्त्रयस्त्रिंशा अन्वञ्चो मध्येऽनिरुक्तो भवति तेनाजाम्यूर्ध्वानि
पृष्ठानि भवन्त्यूर्ध्वाश्छन्दोमा उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं
यन्त्यसत्रं वा एतद्यदछन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता
एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवः (६)

छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशा

अवस्ता॑द्भवन्ति॒ त्रय॑स्त्रयस्त्रि॒ंशाः प॒रस्ता॒न्मध्ये॑ पृ॒ष्ठान्युरो॒ वै
त्रय॑स्त्रि॒ंशा आ॒त्मा पृ॒ष्ठान्या॒त्मन॑ ए॒व तद्यज॑मानाः शर्म॑ न ह्यन्ते-
ऽना॑त्यै बृह॑द्रथन्तराभ्या॑ यन्ती॒यं वाव॑ रथन्तरम॒सौ बृह॑दाभ्यामे॒व
य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी स्मृती
ताभ्या॑मे॒व (७)

सु॒वर्गं लो॒कं य॑न्ति॒ परा॑श्चो॒ वा ए॒ते सु॒वर्गं लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति॒
ये परा॑चीनानि पृ॒ष्ठान्यु॑प॒यन्ति॑ प्र॒त्यङ्ङो॒डो भ॑वति प्र॒त्यव॑रूढ्या॒ अथो॑
प्रति॑ष्ठित्या॒ उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्ऋ॒द्धोत्ति॑ष्ठन्ति॒ त्रि॒वृतो॑ऽधि॒ त्रि॒वृत॑मुप॒
यन्ति॒ स्तोमा॑ना॒ं स॒म्पत्त्यै॑ प्रभ॒वाय॒ ज्योति॑रग्निष्टोमो भ॑वत्य॒यं
वाव॑ स क्षयो॑ऽस्मादे॒व तेन॒ क्षया॑न्न॒ यन्ति॑ चतुर्वि॑ंशतिरा॒त्रो भ॑वति॒
चतुर्वि॑ंशतिर॒र्धमा॑साः स॒वत्सरः॑ स॒वत्सरः॑ सु॒वर्गो लो॒कः स॒वत्सर॑
ए॒व सु॒वर्गे लो॒के प्रति॑ तिष्ठन्त्यथो॒ चतुर्वि॑ंशत्यक्षरा॒ गाय॑त्री
गा॒य॒त्री ब्र॑ह्मवर्च॒सङ्गा॑यत्रियै॒व ब्र॑ह्मवर्च॒सम॑व॒ रुन्ध॑तेऽतिरा॒त्राव॑भि॒तो
भव॑तो ब्रह्मवर्च॒सस्य॑ परि॒गृही॑त्यै॥ (८)

मु॒ण्यस्य॑ म॒ध्यतः॑ प॒शव॑स्ताभ्यामे॒व स॒वत्सर॑श्चतुर्वि॑ंशतिश्च॥ [२]

ऋ॒क्षा वा इ॒यम॑लो॒मका॑सी॒त्साका॑म॒यतौ॑ष॒धीभि॑र्व॒नस्प॑तिभिः प्र
जा॒येये॑ति सै॒तास्त्रि॒ंशत॑ं रा॒त्रीर॑पश्य॒त्ततो॑ वा इ॒यमो॑ष॒धीभि॑र्व॒नस्प॑तिभिः
प्राजा॑य॒त॒ ये प्र॒जाका॑माः प॒शुका॑माः स्युस्त॒ एता॑ आसी॒रन्मै॒व
जा॑यन्ते प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रि॒यं वा अ॑क्षुध्य॒त्सैतां॑ वि॒राज॑मपश्य॒त्तामा॑त्मन्धि॒
व॒नस्प॑ती॒न्प्रजा॑ प॒शून्तेना॑वर्ध॒त॒ सा जे॑मानं॒ महि॑मानं॒मगच्छ॑द्य

एवं विद्वांसं एता आसन्ते विराजमेवाऽऽत्मन्धित्वाऽन्नाद्यमव
 रुन्धते वर्धन्ते प्रजयां पशुभिर्जमानं महिमानं गच्छन्ति
 ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठ्यः षडहो
 भवति षड्वा ऋतवः षट्षष्ठानि पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते
 संवत्सर एव (१०)

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिंशत् त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति यज्ञस्य
 सन्तत्या अथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिंशः प्रजापतिमेवा रभन्ते
 प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या
 अथो रुचमेवाऽऽत्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्धवति पाप्मानमेव तेन
 निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृत्तेज एवाऽऽत्मन्दधते पञ्चदश
 इन्द्रस्तोमो भवतीन्द्रियमेवाव (११)

रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन
 जायन्त एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्दधते
 चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः
 सुवर्गो लोकः संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष
 वै विषूवान् विषूवन्तो भवन्ति य एवं विद्वांसं एता आसन्ते
 चतुर्विंशत्पृष्ठान्युप यन्ति संवत्सर एव प्रतिष्ठाय (१२)

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिंशत् त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति
 त्रयस्त्रिंशद्वै देवता देवतास्वेव प्रति तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे वै
 लोकास्त्रिणव एष्वैव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वावैकविंशौ भवतः

प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति
तस्माद्बहवः प्रजासु वृषाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता भवन्ति
तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता (१३)

व्यतिषज्यन्ते प्रजायां पशुभिर्य एवं विद्वांस एता आसते-
ऽक्लृप्ता वा एते सुवर्गं लोकं यन्त्युच्चावचान् हि स्तोमानुपयन्ति
यदेत ऊर्ध्वाः क्लृप्ताः स्तोमा भवन्ति क्लृप्ता एव सुवर्गं लोकं
यन्त्युभयोरभ्यो लोकयोः कल्पते त्रिंशदेतास्त्रिंशदक्षरा विराडन्नं
विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य
परिगृहीत्यै॥ (१४)

ओषधीः संवत्सर एवाव प्रतिष्ठाय व्यतिषक्तैकान्नपञ्चाशच्च॥ [३]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैतं देवा येनयेन छन्दसानु
प्रायुञ्जत तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिंशत् रात्रीरपश्यन्
द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजा-
पतिमात्स्वाभ्यारुह्य सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांस एता
आसन्ते द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः
स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्स्वा श्रियं गच्छन्ति (१५)

श्रीरहि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टु
वाचमाप्नुवन्ति सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि
श्रियं गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव

ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं
त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां
यन्ति (१६)

इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव
प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं
लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये
पराचस्यहानुपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो
प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति द्वात्रिंशदेतास्तासां
यास्त्रिंशत् त्रिंशदक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते
ये द्वे अहोरात्रे एव ते उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं
यन्त्यतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥ (१७)

गच्छन्ति यन्ति त्रिंशदक्षरा द्वाविंशतिश्च॥ [४]

द्वे वाव देवसूत्रे द्वादशाहश्चैव त्रयस्त्रिंशदहश्च य एवं
विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते साक्षादेव देवता अभ्यारोहन्ति
यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति
यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति सदृड्य
एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा
वर्तन्तेऽहर्भाजो वा एता देवा अग्र आहरन् (१८)

अहरेकोऽभजताहरेकस्ताभिर्वै ते प्रबाहुगार्ध्वन् य एवं
विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते सर्व एव प्रबाहुगृध्वन्ति सर्वे

ग्रामणीयं प्राप्नुवन्ति पञ्चाहा भवन्ति पञ्च वा ऋतवः संवत्सर
 ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
 यज्ञ यज्ञमेवाव रुन्धते त्रीण्यांश्चिनानि भवन्ति त्रय इमे लोका
 एषु (१९)

एव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यथो त्रीणि वै यज्ञस्यैन्द्रियाणि
 तान्येवाव रुन्धते विश्वजिद्धवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धौ सर्वपृष्ठो भवति
 सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो यत्पुरस्ताद्द्वादशाहमुपेयुरनांतां
 वाचमुपेयुरुपदासुकैषां वाख्यादुपरिष्ठाद्द्वादशाहमुप यन्त्याप्तामेव
 वाचमुप यन्ति तस्मादुपरिष्ठाद्वाचा वदामोऽवान्तरम् (२०)

वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत यदशरात्रो
 भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एतां ह वा
 उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यदशरात्रो यदशरात्रो
 भवति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते
 तस्यैवैषा शान्तिर्द्व्यनीका वा एता रात्रयो यजमाना
 विश्वजिथ्सहातिरात्रेण पूर्वाः षोडश सहातिरात्रेणोत्तराः षोडश
 य एवं विद्वांसस्त्रयस्त्रिंशदहमासंत ऐषां द्व्यनीका प्रजा
 जायतेऽतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥ (२१)

अहरत्रेष्ववान्तरं षोडश सह सप्तदश च॥ [५]

आदित्या अकामयन्त सुवर्गं लोकमियामेति ते

सुवर्गं लोकं न प्राजानन्त्र सुवर्गं लोकमायन्त एतः
 षट्त्रिंशद्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते सुवर्गं
 लोकं प्राजानन्त्रसुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांसः
 षट्त्रिंशद्रात्रमासते सुवर्गमेव लोकं प्र जानन्ति सुवर्गं
 लोकं यन्ति ज्योतिरतिरात्रः (२२)

भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्वधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
 षड्हा भवन्ति षड्हा ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्ति चत्वारो
 भवन्ति चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यसत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं
 यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरवं रुन्धते
 पशूच्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवंश्छन्दोमा ओजस्येव (२३)

वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति षट्त्रिंशद्रात्रो भवति षट्त्रिंशदक्षरा
 बृहती बारहताः पशवो बृहत्यैव पशूनवं रुन्धते बृहती
 छन्दसाः स्वाराज्यमाश्नुताश्नुवते स्वाराज्यं य एवं विद्वांसः
 षट्त्रिंशद्रात्रमासते सुवर्गमेव लोकं यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः
 सुवर्गस्य लोकस्य परिगृहीत्यै॥ (२४)

अतिरात्र ओजस्येव षट्त्रिंशच्च॥ [६]

वसिष्ठो हतपुत्रोऽकामयत विन्देयं प्रजामभि सौदासान्भवेयमिति
 स एतमैकस्मान्नपञ्चाशमपश्यत्तमाहरन्तेनायजत् ततो वै सोऽविन्दत
 प्रजामभि सौदासान्भवद्य एवं विद्वांसः एकस्मान्नपञ्चाशमासते

विन्दन्ते॑ प्र॒जाम॒भि भ्रातृ॑व्यान्भवन्ति॒ त्रयं॑स्त्रिवृतो॑ऽग्निष्टोमा भवन्ति॒
वज्रं॑स्यैव मुखं॒ सः॑ श्यन्ति॒ दशं॑ पञ्चद॒शा भवन्ति॒ पञ्चद॒शो
वज्रः॑ (२५)

वज्रमे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः॒ प्र ह॑रन्ति॒ षोड॑शि॒मद॑शममह॑र्भवति॒
वज्रं॑ ए॒व वी॒र्यं॑ दधति॒ द्वाद॑श सप्तद॒शा भव॑न्त्य॒न्नाद्य॑स्याव॑रुद्धा
अथो॒ प्रैव॑ तैर्जा॑यन्ते॒ पृष्ठ्यः॑ षड॒हो भव॑ति॒ षड्वा॑ ऋतवः॒ षट्पृ॑ष्ठानि॒
पृष्ठैरे॒वतू॑न॒न्वारो॑हन्त्य॒तुभिः॑ संव॒त्सर॑न्ते संव॒त्सर॑ ए॒व प्रति॑ तिष्ठन्ति॒
द्वाद॑शैकविं॒शा भव॑न्ति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॒ रुच॑मे॒वाऽऽत्म॑न् (२६)

दध॑ते ब॒हवः॑ षोड॑शिनो॒ भवन्ति॒ विजि॑त्यै षड॑श्चि॒नानि॑ भवन्ति॒
षड्वा॑ ऋतव॑ ऋतु॒ष्वेव॑ प्रति॑ तिष्ठन्त्य॒नाति॑रिक्ता वा ए॒ता रा॒त्रय॑
ऊ॒नास्तद्य॑देक॑स्यै॒ न प॑ञ्चा॒शद॑तिरिक्ता॒स्तद्य॑द्भूय॑सीर॒ष्टाच॑त्वारिं॒शत॑
ऊ॒नाच्च॑ खलु॒ वा अ॑तिरिक्ताच्च॒ प्र॒जाप॑तिः॒ प्राजा॑यत॒ ये
प्र॒जाका॑माः प॒शुका॑माः स्युस्त॒ एता॑ आ॒सीर॒न्त्रैव॑ जा॑यन्ते
प्र॒जया॑ प॒शुभिर्वैरा॑जो वा ए॒ष य॒ज्ञो यदे॑कस्मान्नपञ्चा॒शो य
ए॒वं वि॒द्वाँस॑ एकस्मान्नपञ्चा॒शमा॑सते॒ विराज॑मे॒व गच्छ॑न्त्य॒न्नादा॑
भव॑न्त्यतिरा॒त्राव॑भितो॒ भवतो॑ऽन्नाद्य॑स्य॒ परि॑गृहीत्यै॥ (२७)

वज्रं॑ आ॒त्मन्प्र॑जया॒ द्वाविं॑शतिश्च॥ [७]

संव॒त्सरा॑य॒ दीक्षि॑ष्यमा॒णा ए॒काष्ट॑काया॒ दीक्षे॑रन्नेषा॒ वै
संव॑त्स॒रस्य॑ पत्नी॒ यदे॑काष्ट॒कैत॑स्यां वा ए॒ष ए॒ताँ रा॒त्रिं व॑सति॒

साक्षादेव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्त आर्तं वा एते संवत्सरस्याभि
दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृतू भवतो व्यस्तं वा
एते संवत्सरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृतू
भवतः फल्गुनीपूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतत् (२८)

संवत्सरस्य यत्फल्गुनीपूर्णमासो मुखत एव संवत्सरमारभ्य
दीक्षन्ते तस्यैकैव निर्या यत्सां मध्ये विषूवांश्चम्पद्यते
चित्रापूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतत्संवत्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासो
मुखत एव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्ते तस्य न का चन निर्या भवति
चतुरहे पुरस्तात्पूर्णमास्यै दीक्षेरन्तेषामेकाष्टकायां क्रयः सम्पद्यते
तेनैकाष्टकां न छम्बद्गुर्वन्ति तेषाम् (२९)

पूर्वपक्षे सुत्या सम्पद्यते पूर्वपक्षं मासा अभि सं पद्यन्ते
ते पूर्वपक्ष उत्तिष्ठन्ति तानुत्तिष्ठत ओषधयो वनस्पतयोऽनूत्तिष्ठन्ति
तान्कल्याणी कीर्तिरनूत्तिष्ठत्यराश्वसुरिमे यजमाना इति तदनु सर्वे
राधुवन्ति॥ (३०)

एतच्छम्बद्गुर्वन्ति तेषाञ्चतुस्त्रिंशच्च॥ [८]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सत्रमुपयन्त्यभीन्धत एव
दीक्षाभिरात्मानं श्रपयन्त उपसद्भिर्द्वाभ्यां लोमावं द्यन्ति
द्वाभ्यान्त्वचं द्वाभ्यामसृद्वाभ्यां मांसं द्वाभ्यामस्थिं द्वाभ्यां
मज्जानमात्मदक्षिणं वै सत्रमात्मानमेव दक्षिणां नीत्वा सुवर्गं

लो॒कं य॑न्ति॒ शि॒खा॒म॒नु प्र व॑पन्त॒ ऋ॒द्ध्या अथो॒ रघी॑या॒सः सु॒व॒र्गं
लो॒कम॑या॒मेति॑॥ (३१)

सु॒व॒र्गं पञ्चा॑शत्॥ [९]

ब्र॒ह्म॒वा॒दि॒नो व॑दन्त्यतिरा॒त्रः प॑र॒मो य॑ज्ञ॒क्रतू॑नां कस्मा॒त्तं
प्र॑थ॒ममु॑प॒ यन्ती॑त्येतद्वा अ॒ग्नि॒ष्टोमं प्र॑थ॒ममु॑प॒ यन्त्यथो॒क्थ्य॑मथ
षोड॑शि॒न॒मथा॑तिरा॒त्रम॑नुपूर्वमे॒वैतद्य॑ज्ञ॒क्रतू॑नुपेत्य॒ ताना॑लभ्य॒ परि॑गृह्य
सोम॑मे॒वैतत्पि॑बन्त॒ आस॑ते॒ ज्योति॑ष्टोमं प्रथ॒ममु॑प॒ यन्ति॒ ज्योति॑ष्टोमो
वै स्तोमा॑नां॒ मुखं॑ मुख॒त ए॒व स्तोमा॑न्प्र यु॒ञ्जते॒ ते (३२)

स॒स्तु॑ता वि॒राज॑म॒भि सं प॑द्यन्ते॒ द्वे च॑र्चावति
रि॒च्येते॒ एक॑या॒ गौ॒रति॑रि॒क्त एक॑यायु॒रूनः सु॑व॒र्गो वै लो॒को
ज्योति॑रू॒र्ग्वि॒राद्भु॑व॒र्गमे॒व तेन॑ लो॒कं य॑न्ति रथन्त॒रं दि॒वा
भ॑वति रथन्त॒रं न॑क्तमित्याहुर्ब्रह्म॒वा॒दिनः॑ केन॒ तद॑जा॒मीति॑
सौभ॑रं तृ॒तीय॑सव॒ने ब्र॑ह्मसा॒मं बृ॒हत्त॑न्मध्य॒तो द॑धति॒ विधृ॑त्यै
तेना॑जामि॥ (३३)

त ए॒कान्न॑पञ्चा॒शच्च॑॥ [१०]

ज्योति॑ष्टोमं प्रथ॒ममु॑प॒ यन्त्यस्मि॑न्ने॒व तेन॑ लो॒के प्र॑ति॒ तिष्ठ॑न्ति
गो॒ष्टोमं द्वि॒तीय॑मु॒प॒ यन्त्यन्त॑रि॒क्ष ए॒व तेन॑ प्र॑ति॒ तिष्ठ॑न्त्यायु॒ष्टोमं
तृ॒तीय॑मु॒प॒ यन्त्यमु॑ष्मिन्ने॒व तेन॑ लो॒के प्र॑ति॒ तिष्ठ॑न्तीयं॒ वाव
ज्योति॑रन्त॒रि॒क्षं गौ॒रसा॑वायु॒र्यदे॒तान्थ॑स्तोमा॑नु॒प॒यन्त्ये॒ष्वेव॑ तल्लो॒केषु॑
स॒त्रिणः॑ प्र॒ति॒तिष्ठ॑न्तो॒ यन्ति॒ ते स॒स्तु॑ता वि॒राज॑म् (३४)

अभि सं पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त
 एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरुर्विराडूर्जमेवाव रुन्धते ते
 न क्षुधार्तिमार्च्छन्त्यक्षौधुका भवन्ति क्षुत्सम्बाधा इव हि सत्रिणो-
 ऽग्निष्टोमावभितः प्रधी तावुक्थ्या मध्ये नभ्यं तत्तदेतत्परियद्देवचक्रं
 यदेतेन (३५)

षडहेन यन्ति देवचक्रमेव समारोहन्त्यरिष्ट्यै ते स्वस्ति
 समश्नुवते षडहेन यन्ति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति
 तिष्ठन्त्युभयतो ज्योतिषा यन्त्युभयत एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठन्तो
 यन्ति द्वौ षडहौ भवतस्तानि द्वादशाहानि सम्पद्यन्ते द्वादशो वै
 पुरुषो द्वे सक्थ्यौ द्वौ बाहू आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गानि स्तनौ
 द्वादशौ (३६)

तत्पुरुषमनु पर्यावर्तन्ते त्रयः षडहा भवन्ति तान्यष्टादशाहानि
 सं पद्यन्ते नवान्यानि नवान्यानि नव वै पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननु
 पर्यावर्तन्ते चत्वारः षडहा भवन्ति तानि चतुर्विंशतिरहानि सं
 पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरस्तत्संवत्सरमनु पर्यावर्तन्ते-
 ऽप्रतिष्ठितः संवत्सर इति खलु वा आहुर्वर्षीयान्प्रतिष्ठाया
 इत्येतावद्वै संवत्सरस्य ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमास्येव
 प्रतितिष्ठन्तो यन्ति॥ (३७)

विराजमेतेन द्वादशावेतावद्वा अष्टौ च॥ [११]

मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्धा

प॒र्णो ब्र॒ह्म॑णा प्ल॒क्षो मे॒धेन॑ न्यग्रो॒धश्च॑म॒सैरु॑दु॒म्बर॑ ऊ॒र्जा गा॑य॒त्री
छ॒न्दो॑भि॒स्त्रिवृ॑त्स्तोमै॒रव॑न्तीः स्थाव॑न्तीस्त्वावन्तु प्रि॒यं त्वा॑ प्रि॒याणां
व॒र्षि॑ष्ठ॒माप्या॑नां नि॒धीनां॑ त्वा॑ निधि॒पति॑ हवामहे वसो
मम॥ (३८)

मेषः षट्त्रिंशत्॥ [१२]

कू॒प्या॑भ्यः स्वाहा कू॒ल्या॑भ्यः स्वाहा वि॒क॒र्या॑भ्यः स्वाहा-
ऽव॒ट्या॑भ्यः स्वाहा ख॒न्या॑भ्यः स्वाहा ह॒द्या॑भ्यः स्वाहा सू॒द्या॑भ्यः
स्वाहा सर॒स्या॑भ्यः स्वाहा वैश॑न्तीभ्यः स्वाहा प॒ल्व॒ल्या॑भ्यः स्वाहा
व॒र्ष्या॑भ्यः स्वाहाऽव॒र्ष्या॑भ्यः स्वाहा ह्रा॒दुनी॑भ्यः स्वाहा पृ॒ष्वा॑भ्यः
स्वाहा स्य॒न्द॑मानाभ्यः स्वाहा स्थाव॑राभ्यः स्वाहा नादे॑यीभ्यः स्वाहा
सै॒न्ध॒वी॑भ्यः स्वाहा स॒मु॒द्रि॒या॑भ्यः स्वाहा सर्वा॑भ्यः स्वाहा॥ (३९)

कूप्याभ्यश्चत्वारिंशत्॥ [१३]

अ॒द्भ्यः स्वाहा वह॑न्तीभ्यः स्वाहा परि॒वह॑न्तीभ्यः स्वाहा स॒म॒न्तं
वह॑न्तीभ्यः स्वाहा शीघ्रं वह॑न्तीभ्यः स्वाहा शी॒भं वह॑न्तीभ्यः स्वाहा॒ग्रं
वह॑न्तीभ्यः स्वाहा भी॒मं वह॑न्तीभ्यः स्वाहाऽम्भो॑भ्यः स्वाहा न॒भो॑भ्यः
स्वाहा महो॑भ्यः स्वाहा सर्व॑स्मै स्वाहा॥ (४०)

अद्भ्य एकात्रिंशत्॥ [१४]

यो अ॒र्वन्तं॑ जिघा॑सति॒ तम॒भ्यमी॑ति॒ वरु॑णः। प॒रो म॑र्तः प॒रः

श्वा। अ॒हं च॒ त्वं च॑ वृ॒त्रह॑न्त्सम्ब॒भूव॑ स॒निभ्य॑ आ। अ॒रा॒ती॒वा
चि॑द॒द्रि॒वोऽनु॑ नौ शूर॒ म॑स॒तै भ॒द्रा इन्द्र॑स्य रा॒तयः॑। अ॒भि क्र॑त्वेन्द्र
भूर॒धृ ज॑म॒न्न ते॑ वि॒व्यङ्ग॑हि॒मान॒र॒जा॑सि। स्वेना॒ हि वृ॒त्रश॑व॒सा
ज॒घन्थ॑ न शत्रु॒रन्त॑ वि॒विद॑द्युधा ते॑॥ (४१)

विविद्वे च॥ _____ [१५]

नमो॑ रा॒ज्ञे नमो॑ वरु॒णाय॑ नमो॑ऽश्वा॒य नमः॑ प्र॒जाप॑तये
नमो॑ऽधि॒पत॑येऽधि॒पति॑रस्यधि॒पतिं॑ मा कुर्वधि॒पति॑र॒हं प्र॒जानां॑
भूया॑स॒म्मां धे॑हि म॒रि॒धे ह्यु॒पाकृ॑ताय॒ स्वाहा॑ऽऽल॒ब्धाय॑ स्वाहा॑
हु॒ताय॑ स्वाहा॑॥ (४२)

नम॑ एका॒त्रिंशत्॑॥ _____ [१६]

म॒यो॒भूर्वा॑तो अ॒भि वा॑तू॒स्रा ऊ॒र्ज॑स्वती॒रोष॑धी॒रा रि॑श॒न्ताम्।
पी॒व॑स्वती॒र्जीव॑ध॒न्याः पि॑बन्त्वव॒साय॑ प॒द्वते॑ रु॒द्र मृ॒डा। याः
स॒रूपा॒ वि॒रूपा॒ एक॑रूपा॒ यासा॑म॒ग्निरि॑ष्ट्या॒ नामा॑नि वेद॑। या
अ॒ङ्गिर॑स॒स्तप॑से॒ह च॒क्रु॑स्ताभ्यः प॒र्जन्य॑ म॒हि श॑र्म यच्छ॑। या दे॒वेषु॑
त॒नुव॑मैर॒यन्त॑ यासा॒सोमो॑ वि॒श्वा रू॒पाणि॑ वेद॑। ता अ॒स्मभ्य॑
प॒यसा॑ पि॒न्वमा॑नाः प्र॒जाव॑तीरिन्द्र (४३)

गो॒ष्ठे रि॑रीहि। प्र॒जाप॑ति॒र्मह्य॑मे॒ता ररा॑णो वि॒श्वैर्दे॑वैः पि॒तृभिः॑
संवि॑दानः। शि॒वाः स॒तीरु॑पं नो गो॒ष्ठमा॑क॒स्तासां॑ व॒यं प्र॒जया॑ स॒
संदे॑म। इ॒ह धृ॑तिः स्वाहे॒ह वि॑धृतिः स्वाहे॒ह रन्तिः॑ स्वाहे॒ह रम॑तिः

स्वाहा महीम् षु सुत्रामाणम्॥ (४४)

इन्द्राष्टात्रिंशच्च॥ [१७]

किं स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किं स्विदासीद्बृहद्वयः।
 किं स्विदासीत्पिशङ्गिला किं स्विदासीत्पिलिप्पिला।
 द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्व आसीद्बृहद्वयः। रात्रिरासीत्पिशङ्गिला विरासीत्पि
 कः स्विदेकाकी चरति क उ स्विज्जायते पुनः। किं स्विद्धिमस्य
 भेषजं किं स्विदावपनं महत्। सूर्य एकाकी चरति (४५)

चन्द्रमा जायते पुनः। अग्निर्हिमस्य भेषजं भूमिरावपनं
 महत्। पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य
 नाभिम्। पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं
 व्योम। वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम्।
 सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योम॥ (४६)

सूर्य एकाकी चरति षट्त्वारिंशच्च॥ [१८]

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा नयति कश्चन। ससस्त्यश्वकः।
 सुभगे कां पीलवासिनि सुवर्गे लोके सं प्रोर्ण्वाथाम्। आहमजानि
 गर्भधमा त्वमजासि गर्भधम्। तौ सह चतुरः पदः सम्प्र सारयावहै।
 वृषा वा९ रेतोधा रेतो दधातूथ्सक्थ्योर्गृदं धैह्यञ्जिमुदञ्जिमन्वज। यः
 स्त्रीणां जीवभोजनो य आसाम् (४७)

बिलधावनः। प्रियः स्त्रीणामपीच्यः। य आसां कृष्णे लक्ष्मणि

सर्दिगृदिं पुरावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन।
 ससस्त्यंश्वकः। ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं गिराविवा। अथास्या
 मध्यमेधताः शीते वाते पुनन्निवा। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां
 यमति कश्चन। ससस्त्यंश्वकः। यद्धरिणी यवमत्ति न (४८)

पुष्टं पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति।
 अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन। ससस्त्यंश्वकः।
 इयं यका शकुन्तिकाहलमिति सर्पति। आहतं गभे पसो नि
 जल्लुलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन।
 ससस्त्यंश्वकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य रोहतः। (४९)

प्र सुलामीति ते पिता गभे मुष्टिमंतसयत्। दधिक्राव्णो
 अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखां करत्प्र ण
 आयूषि तारिषत्। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन।
 महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः।
 उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथा।
 आपो जनयथा च नः॥ (५०)

आसामत्ति न रोहते जिन्वथ चत्वारि च॥ [१९]

भूर्भुवः सुवर्वसवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जन्तु
 त्रैष्टुभेन छन्दसादित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन छन्दसा यद्वातो अपो
 अगमदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम्। एतः स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमा

वर्तयासि नः। लाजी (३) ज्छाची (३) न यशो ममा (४)म्। यव्यायै
गव्याया एतद्देवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापते। युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं
चरन्तं परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि। युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी
विपक्षसा रथे। शोणा धृष्णू नृवाहसा। केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या
अपेशसे। समुषद्विरजायथाः॥ (५१)

ब्रध्नं पञ्चविंशतिश्च॥ [२०]

प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहाऽपानाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा
सन्तानेभ्यः स्वाहा परिसन्तानेभ्यः स्वाहा पर्वभ्यः स्वाहा सन्धानेभ्यः
स्वाहा शरीरेभ्यः स्वाहा यज्ञाय स्वाहा दक्षिणाभ्यः स्वाहा सुवर्गाय
स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (५२)

प्राणायष्टाविंशतिः॥ [२१]

सिताय स्वाहाऽसिताय स्वाहाऽभिहिताय स्वाहाऽनभिहिताय
स्वाहा युक्ताय स्वाहाऽयुक्ताय स्वाहा सुयुक्ताय स्वाहोद्युक्ताय
स्वाहा विमुक्ताय स्वाहा प्रमुक्ताय स्वाहा वञ्चते स्वाहा परिवञ्चते
स्वाहा संवञ्चते स्वाहाऽनुवञ्चते स्वाहोद्वञ्चते स्वाहा यते स्वाहा
धावते स्वाहा तिष्ठते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (५३)

सितायाष्टात्रिंशत्॥ [२२]

बृहस्पतिः श्रद्धया वा ऋक्षा वै प्रजापतिर्येनयेन द्वे वाव देवसूत्रे आदित्या अकामयन्त सुवर्गं
वसिष्ठः संवत्सराय सुवर्गं ये सूत्रं ब्रह्मवादिनोऽतिरात्रो ज्योतिष्ठोमं मेघः कूप्याभ्योऽद्भ्यो यो नमो मयोभूः

किं स्विदम्बे भूः प्राणायं सिताय द्वाविंशतिः॥२२॥

बृहस्पतिः प्रतितिष्ठन्ति वै दंशरात्रेण सुवर्गं यो अर्वन्तं भूस्त्रिपञ्चाशत्॥५३॥

बृहस्पतिः सर्वस्मै स्वाहा॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः
समाप्तः॥ ७-४॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

गावो वा एतत्सत्रमासताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि नो जायन्ता इति कामेन तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ शृङ्गाण्यजायन्त ता उदतिष्ठन्नराथस्मेत्यथ यासां नाजायन्त ताः संवत्सरमाप्त्वोदतिष्ठन्नराथस्मेति यासां चाजायन्त यासां च न ता उभयीरुदतिष्ठन्नराथस्मेति गोसत्रं वै (१)

संवत्सरो य एवं विद्वांसः संवत्सरमुपयन्त्यध्रुवन्त्येव तस्मात्तूपरा वार्षिकौ मासौ पत्वा चरति सत्राभिजितुः ह्यस्यै तस्मात्संवत्सरसदो यत्किं च गृहे क्रियते तदाप्तमवरुद्धमभिजितं क्रियते समुद्रं वा एते प्र प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यो वै समुद्रस्य पारं न पश्यति न वै स तत् उदति संवत्सरः (२)

वै समुद्रस्तस्यैतत्पारं यदतिरात्रौ य एवं विद्वांसः संवत्सरमुपयन्त्यनार्ता एवोदचं गच्छन्तीयं वै पूर्वोऽतिरात्रोऽसावुत्तरो मनः पूर्वो वागुत्तरः प्राणः पूर्वोऽपान उत्तरः प्ररोधनं पूर्व उदयनमुत्तरो ज्योतिष्टोमो वैश्वानरोऽतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्बधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै चतुर्विंशः प्रायणीयो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः (३)

संवत्सरः प्रयन्त एव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति तस्य त्रीणि

च शतानि षष्टिश्च स्तोत्रीयास्तावतीः संवत्सरस्य रात्रय उभे
 एव संवत्सरस्य रूपे आप्नुवन्ति ते सङ्स्थित्या अरिष्ट्या
 उत्तरैरहोभिश्चरन्ति षड्हा भवन्ति षड्वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव
 संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति गौश्रायुश्च मध्यतः स्तोमौ भवतः
 संवत्सरस्यैव तन्मिथुनं मध्यतः (४)

दधति प्रजननाय ज्योतिरभितो भवति विमोचनमेव
 तच्छन्दांस्येव तद्विमोकं यन्त्यथो उभयतो ज्योतिषैव षड्हेन
 सुवर्गं लोकं यन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्त्यासते केन यन्तीति
 देवयानेन पथेति ब्रूयाच्छन्दांसि वै देवयानः पन्था गायत्री
 त्रिष्टुब्जगती ज्योतिर्वै गायत्री गौस्त्रिष्टुगायुर्जगती यदेते स्तोमा
 भवन्ति देवयानेनैव (५)

तत्पथा यन्ति समानः सामं भवति देवलोको वै सामं
 देवलोकादेव न यन्त्यन्या अन्या ऋचो भवन्ति मनुष्यलोको वा
 ऋचो मनुष्यलोकादेवान्यमन्यं देवलोकमभ्यारोहन्तो यन्त्यभिवर्तो
 ब्रह्मसामं भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्त्या अभिजिद्भवति
 सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्भवति विश्वस्य जित्यै
 मासिमांसि पृष्ठान्युप यन्ति मासिमांस्यतिग्राह्या गृह्यन्ते
 मासिमांस्येव वीर्यं दधति मासां प्रतिष्ठित्या उपरिष्ठान्मासां
 पृष्ठान्युप यन्ति तस्मादुपरिष्ठादोषधयः फलं गृह्णन्ति॥ (६)

गावो वा एतत्सन्त्रमांसताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि सिषांसन्तीस्तासां
 दश मासा निषण्णा आसन्नथ शृङ्गाण्यजायन्त ता अब्रुवन्नरात्स्मोत्तिष्ठा-
 तं काममरुत्स्महि येन कामेन न्यषदामेति तासामु त्वा
 अब्रुवन्नर्था वा यावतीर्वासामहा एवेमौ द्वादशौ मासौ संवत्सरः
 सम्पाद्योत्तिष्ठामेति तासाम् (७)

द्वादशे मासि शृङ्गाणि प्रावर्तन्त श्रद्धया वाश्रद्धया वा ता
 इमा यास्तूपरा उभय्यो वाव ता आर्ध्वान् याश्च शृङ्गाण्यसन्वन्
 याश्चोर्जमवारुन्धतर्धोति दशसु मासूत्तिष्ठन्नृधोति द्वादशसु य एवं
 वेद पदेन खलु वा एते यन्ति विन्दति खलु वै पदेन यन्तद्वा
 एतदृद्धमयनन्तस्मादेतद्गोसनि॥ (८)

तिष्ठामेति तासान्तस्माद्दे च॥ [२]

प्रथमे मासि पृष्ठान्युप यन्ति मध्यम उप यन्त्युत्तम उप
 यन्ति तदाहुर्या वै त्रिरेकस्याहं उपसीदन्ति दहं वै सापराभ्यां
 दोहाभ्यां दुहेऽथ कुतः सा धौक्ष्यते यां द्वादश कृत्वं उपसीदन्तीति
 संवत्सरः सम्पाद्योत्तिष्ठे मासि सकृत्पृष्ठान्युपैयुस्तद्यजमाना यज्ञं
 पशूनव रुन्धते समुद्रं वै (९)

एतेऽनवारमपारं प्र प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यद्वहद्रथन्तरे
 अन्वर्जैर्युथ मध्ये समुद्रस्य प्लवमन्वर्जैर्युस्तादृक्तदनुत्सर्गं
 बृहद्रथन्तराभ्यामित्वा प्रतिष्ठां गच्छन्ति सर्वेभ्यो वै कामेभ्यः

सन्धिर्दुहे तद्यजमानाः सर्वान्कामानव रुन्धते॥ (१०)

समुद्रं वै चतुस्त्रिंशच्च॥ [३]

सामान्यं ऋचौ भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचौ मनुष्यलोकादेव न यन्त्यन्यदन्यत्सामं भवति देवलोको वै सामं देवलोकादेवान्यमन्यं मनुष्यलोकं प्रत्यवरोहन्तो यन्ति जगतीमग्र उप यन्ति जगतीं वै छन्दांसि प्रत्यवरोहन्त्याग्रयणं ग्रहा बृहत्पृष्ठानि त्रयस्त्रिंशश्च स्तोमास्तस्माज्ज्यायांसं कनीयान्प्रत्यवरोहति वैश्वकर्मणो गृह्यते विश्वान्येव तेन कर्माणि यजमाना अव रुन्धत आदित्यः (११)

गृह्यत इयं वा अदितिर्स्यामेव प्रति तिष्ठन्त्यन्योन्यो गृह्यते मिथुनत्वाय प्रजात्या अवान्तरं वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत यद्दशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एताश्च ह वा उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यद्दशरात्रो यद्दशरात्रो भवति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा शान्तिः॥ (१२)

आदित्यस्तस्यैव द्वे च॥ [४]

यदि सोमो सः सुतौ स्यातां महति रात्रियै प्रातरनुवाकमुपाकुर्यात् वाचं पूर्वं देवताः पूर्वश्छन्दांसि वृङ्क्ते वृषण्वतीं प्रतिपदं कुर्यात्प्रातःसवनादेवैषामिन्द्रं वृङ्क्तेऽथो खल्वाहुः सवनमुखेसवनमुखे कार्येति सवनमुखात्सवनमुखादेवैषामिन्द्रं वृङ्क्ते संवेशायोपवेशाय

गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या अनुष्टुभः पङ्क्त्या अभिभूत्यै स्वाहा
छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवेषाम् (१३)

छन्दांसि वृद्धे सजनीयः शस्यं विहव्यः शस्यमगस्त्यस्य
कयाशुभीयः शस्यमेतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां
वृद्धे यदि प्रातःसवने कलशो दीर्येत वैष्णवीषु शिपिविष्टवतीषु
स्तुवीरन् यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यति
रिच्यते तद्विष्णुः शिविपिष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यथो
अतिरिक्तेनैवातिरिक्तमाप्त्वाव रुन्धते यदि मध्यन्दिने दीर्येत
वषट्कारनिधनः सामं कुर्युर्वषट्कारो वै यज्ञस्य प्रतिष्ठा
प्रतिष्ठामेवैनद्रमयन्ति यदि तृतीयसवन एतदेव॥ (१४)

छन्दोभिरेवेषामवैकान्नविः श्रुतिश्च॥ [५]

षडहैर्मासान्थ्सम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति षडहैर्हि मासान्थ्सम्पश्यन्त्य
मासान्थ्सम्पश्यन्त्यमावास्यया मासान्थ्सम्पाद्याहुरुत्सृजन्त्यमावास्यया
हि मासान्थ्सम्पश्यन्ति पौर्णमास्या मासान्थ्सम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति
पौर्णमास्या हि मासान्थ्सम्पश्यन्ति यो वै पूर्ण आसिञ्चति परा स
सिञ्चति यः पूर्णादुदचति (१५)

प्राणमस्मिन्थ्स दधाति यत्पौर्णमास्या मासान्थ्सम्पाद्याहुरुत्सृजन्ति
संवत्सरायैव तत्प्राणं दधति तदनु सत्रिणः प्राणन्ति
यदहर्नोत्सृजेयुर्यथा दतिरुपनद्धो विपतत्येवः संवत्सरो वि

प॑ते॒दार्ति॑मा॒र्च्छेयु॑र्य॒त्पौर्ण॑मा॒स्या मा॑सा॒न्थ्स॒म्पाद्या॑ह॒रुथ्सृ॑जन्ति
सं॒वथ्स॒रायै॑व तदु॒दानं॑ द॒धति॑ तदनु॑ स॒त्रिण॑ उ॒त् (१६)

अ॒न॒न्ति ना॒र्तिमा॒र्च्छन्ति॑ पू॒र्णमा॑से वै दे॒वानां॑ सु॒तो
य॒त्पौर्ण॑मा॒स्या मा॑सा॒न्थ्स॒म्पाद्या॑ह॒रुथ्सृ॑जन्ति दे॒वानां॑मे॒व तद्य॒ज्ञेन॑
य॒ज्ञं प्र॒त्यव॑रोहन्ति वि॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञं छि॑न्दन्ति यत्प॒ण्ड॒हस॑न्ततः
स॒न्तम॑थाह॒रुथ्सृ॑जन्ति प्रा॒जाप॒त्यं प॒शुमा॑ल॒भन्ते प्र॒जाप॑तिः
स॒र्वा दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒व य॒ज्ञं सं त॑न्वन्ति यन्ति॒ वा ए॒ते
स॒र्वना॑द्येऽहः (१७)

उ॒थ्सृ॑जन्ति तुरी॒यं खलु॑ वा ए॒तथ्स॑र्व॒नं यथ्सौ॑न्नाय्यं यथ्सौ॑न्नाय्यं
भ॒वन्ति ते॒नैव॑ स॒र्वना॒न्न य॑न्ति स॒मुप॑हूय भक्षयन्त्ये॒तथ्सौ॑मपी॒था
ह्ये॒तर॑हि यथाय॒तनं॑ वा ए॒तेषां॑ स॒र्वन॑भाजो दे॒वता॑ गच्छन्ति
येऽह॑रुथ्सृजन्त्य॒नुस॑र्व॒नं पु॑रोडा॒शान्नि॑र्वपन्ति यथाय॒तना॑दे॒व
स॑र्व॒नभाजो॑ दे॒वता॑ अ॒व रु॑न्धतेऽष्टा॒कपा॒लान्प्रा॑तःस॒र्वन॑ ए॒का-
द॒शक॑पा॒लान्मा॒ध्यन्दि॑ने स॒र्वने॑ द्वा॒दश॑कपा॒लांस्त्वृ॑तीयस॒र्वने॑
छ॒न्दां॑स्ये॒वात्वा॑व रु॒न्धते॑ वैश्वदे॒वं च॒रुं तृ॑तीयस॒र्वने॑ निर्वपन्ति
वैश्वदे॒वं वै तृ॑तीयस॒र्वन॑न्ते॒नैव॑ तृ॒तीयस॑र्व॒नान्न॑ य॑न्ति॥ (१८)

उदच॒त्युद्येऽह॑रा॒म्वा पञ्च॑दश च॥ [६]

उ॒थ्सृ॑ज्या (३) त्रो॒थ्सृ॑ज्या (३) मि॒ति मी॒मांस॑न्ते
ब्र॒ह्मवा॑दि॒नस्त॒द्वाह॑रुथ्सृज्यमे॒वेत्य॑मा॒वास्या॑यां च पौ॒र्णमा॒स्यां

चो॒त्सृज्य॒मित्या॑हुरे॒ते हि य॒ज्ञं वह॑त॒ इति॒ ते त्वाव॑ नो॒त्सृज्ये॑
इत्या॑हुर्ये॒ अ॒वान्तरं॑ य॒ज्ञं भे॒जाते॑ इति॒ या प्र॑थ॒मा व्य॑ष्टका॒
तस्या॑मु॒त्सृज्य॒मित्या॑हुरे॒ष वै मा॒सो वि॑शर॒ इति॒ नादि॑ष्टम् (१९)

उ॒त्सृजे॒युर्य॑दादि॑ष्टमु॒त्सृजे॒युर्या॑दृ॒शे पुनः॑ पर्या॒प्लावे॑ म॒थ्ये
षड॒हस्य॑ स॒म्पद्ये॑त षड॒हैर्मा॑सा॒न्त्स॒म्पाद्य॑ य॒त्स॑त्त॒मम॒ह-
स्त॑स्मि॒न्नु॒त्सृज्ये॒युस्त॑द॒ग्नये॒ वसु॑मते॒ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं
निर्व॑पेयुरे॒न्द्रं द॒धीन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते॒ पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपालं
वैश्व॑दे॒वं द्वा॒दश॑कपालम॒ग्रेर्वै वसु॑मतः प्रातः॒सवनं॑ यद॒ग्नये॒ वसु॑मते
पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑प॒न्ति दे॒वता॑मे॒व तद्वा॒ग्निनीं॑ कुर्व॒न्ति (२०)

स॒वन॑म॒ष्टाभि॑रुप॑ यन्ति॒ यदै॒न्द्रं दधि॑ भव॒तीन्द्र॑मे॒व तद्वा॒ग्नि॒धेया॑न्न
च्या॒वय॑न्तीन्द्र॒स्य वै म॒रुत्व॑तो॒ माध्य॑न्दि॒नं स॒वनं॑ यदिन्द्रा॑य
म॒रुत्व॑ते॒ पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपालं निर्व॑प॒न्ति दे॒वता॑मे॒व तद्वा॒ग्निनीं॑
कुर्व॒न्ति स॒वन॑मेका॒दश॑भि॒रुप॑ यन्ति॒ विश्वे॑षां॒ वै दे॒वाना॑मृ॒भुमता॑
तृ॒तीय॑सवनं॒ यद्वैश्व॑दे॒वं द्वा॒दश॑कपालं निर्व॑प॒न्ति दे॒वता॑ ए॒व
तद्वा॒ग्निनीं॑ कुर्व॒न्ति स॒वनं॑ द्वा॒दश॑भिः (२१)

उप॑ यन्ति प्राजाप॒त्यं प॒शुमा॑ ल॒भन्ते॒ यज्ञो॑ वै प्रजा-
प॑तिर्य॒ज्ञस्यान॑नुसर्गायाभि॒वर्त॑ इतः॒ षण्मा॒सो ब्र॑ह्मसा॒मं भ॑वति॒
ब्रह्म॑ वा अ॒भि॒वर्तो॑ ब्रह्म॒णैव॑ तथ्सु॒वर्गं॑ लो॒कम॑भि॒वर्त॑यन्तो यन्ति
प्रति॑कूलमि॒व हीतः॑ सु॒वर्गो॑ लो॒क इन्द्र॑ क्रतुं न॒ आ भ॑र

पिता पुत्रेभ्यो यथा॥ शिक्षां नो अस्मिन्पुरुहूत यामनि जीवा
ज्योतिरशीमहीत्यमुत आयताः षण्मासो ब्रह्मसामं भवत्ययं वै
लोको ज्योतिः प्रजा ज्योतिरिममेव तल्लोकं पश्यन्तोऽभिवदन्त
आ यन्ति॥ (२२)

नार्दिष्टकुर्वन्ति द्वादशभिरिति विशतिश्च॥ [७]

देवानां वा अन्तं जग्मुषामिन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तत्क्रोशेनावा
रुन्धत तत्क्रोशस्य क्रोशत्वं यत्क्रोशेन चात्वालस्यान्ते स्तुवन्ति
यज्ञस्यैवान्तं गत्वेन्द्रियं वीर्यमव रुन्धते सत्रस्यर्द्धाहवनीयस्यान्ते
स्तुवन्त्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वर्द्धिमुप यन्ति प्रजापतेरहृदयेन
हविर्धानेऽन्तः स्तुवन्ति प्रेमाणमेवास्य गच्छन्ति श्लोकेन
पुरस्तात्सदसः (२३)

स्तुवन्त्यनुश्लोकेन पश्चाद्यज्ञस्यैवान्तं गत्वा श्लोकभाजो
भवन्ति नवभिरध्वर्युरुद्रायति नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव
यजमानेषु दधाति सर्वा ऐन्द्रियो भवन्ति प्राणेष्वेवेन्द्रियं
दधत्यप्रतिहृताभिरुद्रायति तस्मात्पुरुषः सर्वाण्यन्यानि शीर्ष्णो-
ऽङ्गानि प्रत्यचति शिर एव न पञ्चदशः रथन्तरं भवतीन्द्रियमेवाव
रुन्धते सप्तदशम् (२४)

बृहदन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशं भद्रं
द्विपदासु प्रतिष्ठित्यै पत्न्य उप गायन्ति मिथुनत्वाय प्रजात्यै प्रजा-

पतिः प्रजा असृजत् सोऽकामयतासामुहं राज्यं परीयामिति
 तासां राजनेनैव राज्यं पर्येतद्राजनस्य राजनत्वं यद्राजनं भवति
 प्रजानामेव तद्यजमाना राज्यं परि यन्ति पञ्चविंशं भवति प्रजा-
 पतेः (२५)

आप्त्यै पञ्चभिस्तिष्ठन्तः स्तुवन्ति देवलोकमेवाभि जयन्ति
 पञ्चभिरासीना मनुष्यलोकमेवाभि जयन्ति दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा
 विराडन्नं विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते पञ्चधा विनिषद्य स्तुवन्ति पञ्च
 दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्येकैकयास्तुतया समायन्ति दिग्भ्य
 एवान्नाद्यं सम्भरन्ति तभिरुद्गातोद्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम् (२६)

सम्भृत्य तेज आत्मन्दधते तस्मादेकः प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यवत्यथो
 यथा सुपर्ण उत्पतिष्यज्झिर उत्तमं कुरुत एवमेव तद्यजमानाः
 प्रजानामुत्तमा भवन्त्यासन्दीमुद्गाता रोहति साम्राज्यमेव गच्छन्ति
 प्लेङ्गं होता नाकस्यैव पृष्ठं रोहन्ति कूर्चावध्वर्युर्ब्रध्नस्यैव विष्टपं
 गच्छन्त्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठन्त्यथो
 आक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानाः कुर्वते सुवर्गस्य लोकस्य
 समष्ट्यै॥ (२७)

सदसः सप्तदशं प्रजापतेर्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यं प्रत्येकादश च॥ [८]

अर्क्येण वै संहस्रशः प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताभ्य
 इलान्देनेरां लूतामवारुन्ध यदक्यम्भवति प्रजा एव तद्यजमानाः
 सृजन्त इलान्दं भवति प्रजाभ्य एव सृष्टाभ्य इरां लूतामव

रुन्धते तस्माद्या९ समा९ स॒त्र९ समृद्धं क्षोधु॑का॒स्ता९ समा॑ प्र॒जा
इष॑ः ह्या॑सा॒मूर्ज॑मा॒दद॑ते या९ समा॑ व्य॒द्धम॑क्षो॒धुका॒स्ता९ समा॑
प्र॒जाः (२८)

न ह्या॑सा॒मिष॑मूर्ज॑मा॒दद॑त उत्क्रो॒दं कु॑र्वते यथा॑ ब॒न्धान्मु॑चा॒ना
उ॒त्क्रो॒दं कु॑र्वत ए॒वमे॒व तद्य॑ज॑माना दे॒वब॒न्धान्मु॑चा॒ना
उ॒त्क्रो॒दं कु॑र्वत इष॑मूर्ज॑मा॒त्मन्द॑धा॒ना वा॒णः श॒तत॑न्तुर्भवति
श॒तायुः पुरु॑षः श॒तेन्द्रि॑य आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये प्रति॑ तिष्ठ॒न्त्याजि॑
धा॒वन्त्यन॑भिजितस्या॒भिजित्यै॑ दु॒न्दुभी॒न्समा॑घ्नन्ति पर॒मा वा ए॒षा
वा॒ग्या दु॑न्दु॒भौ पर॑मामे॒व (२९)

वाच॑म॒व रुन्ध॑ते भूमि॒दुन्दु॑भिमा घ्नन्ति॒ यैवे॑मां वाक्प्रवि॑ष्टा
तामे॒वाव रुन्ध॑तेऽथो॑ इ॒मामे॒व ज॑यन्ति सर्वा॑ वाचो॑ वदन्ति सर्वा॑सां
वा॒चाम॑व॒रुद्धा आ॒र्द्रे च॑र्म॒न्व्याय॑च्छेते इन्द्रि॑यस्याव॒रुद्धा आ॒न्यः
क्रोश॑ति प्रा॒न्यः श॑सति॒ य आ॒क्रोश॑ति पु॒नात्ये॒वैना॒न्स स यः
प्र॒श॑सति पू॒तेष्वे॒वान्नाद्य॑ दधा॒त्यृषि॑कृतं च (३०)

वा ए॒ते दे॒वकृ॑तं च पू॒र्वैर्मा॑सै॒रव॑ रुन्धते यद्भू॑तेच्छ॒दा९
सा॒मा॒नि भ॑वन्त्यु॒भय॑स्याव॒रुद्धौ य॑न्ति वा ए॒ते मि॑थु॒नाद्ये
सं॒वत्सर॑मु॒पय॑न्त्यन्त॒र्वेदि॑ मि॒थुनौ स॑म्भव॒तस्तेनै॒व मि॑थु॒नान्न
य॑न्ति॥ (३१)

चर्माव॑ भिन्दन्ति पा॒प्मान॑मे॒वैषाम॑व॑ भिन्दन्ति॒ माप॑ रा॒थ्सी॒र्माति॑
 व्या॒थ्सी॒रित्या॑ह॒ सम्प्र॒त्ये॒वैषा॑ पा॒प्मान॑म॒व॑ भिन्दन्त्युदकुम्भान॑धिनि॒धाय॑
 दा॒स्यो॑ मा॒र्जा॒लीयं॑ परि॑ नृत्यन्ति प॒दो नि॒घ्नती॑रि॒दं म॑धुं गाय॑न्त्यो
 मधु॑ वै दे॒वानां॑ पर॒मम॑न्नाद्यं॑ पर॒ममे॒वान्नाद्य॑म॒व॑ रुन्धते प॒दो नि
 घ्नन्ति॑ महीयामे॒वैषु॑ दधति॥ (३२)

चर्मेकान्नपञ्चाशत्॥

[१०]

पृ॒थि॒व्यै स्वा॒हान्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ सम्प्लोष्य॑ते स्वाहा॑
 स॒म्प्ल॒व॒मा॒नाय॑ स्वाहा॒ सम्प्लु॑ताय॒ स्वाहा॑ मे॒घायिष्य॑ते स्वाहा॑ मे॒घाय॑ते
 स्वाहा॑ मे॒घि॒ताय॑ स्वाहा॑ मे॒घाय॑ स्वाहा॑ नी॒हा॒राय॑ स्वाहा॑ नि॒हा॒कायै॑
 स्वाहा॑ प्रा॒स॒चाय॑ स्वाहा॑ प्र॒च॒ला॒कायै॑ स्वाहा॑ वि॒द्योति॑ष्य॒ते स्वाहा॑
 वि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहा॑ संवि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहा॑ स्त॒नयि॑ष्य॒ते स्वाहा॑
 स्त॒नय॑ते स्वाहो॒ग्रः॑ स्त॒नय॑ते स्वाहा॑ व॒र्षिष्य॑ते स्वाहा॑ व॒र्षते॑
 स्वाहा॑भि॒व॒र्षते॑ स्वाहा॑ परि॒व॒र्षते॑ स्वाहा॑ सं॒व॒र्षते॑ (३३)

स्वाहा॑नु॒व॒र्षते॑ स्वाहा॑ शी॒कायि॑ष्य॒ते स्वाहा॑ शी॒काय॑ते
 स्वाहा॑ शी॒कि॒ताय॑ स्वाहा॑ प्रो॒षिष्य॑ते स्वाहा॑ प्रु॒ष्णते॑ स्वाहा॑
 परि॒प्रु॒ष्णते॑ स्वाहो॑द्ग॒हीष्य॑ते स्वाहो॑द्ग॒ह्णते॑ स्वाहो॑द्ग॒ही॒ताय॑ स्वाहा॑
 वि॒प्लोष्य॑ते स्वाहा॑ वि॒प्ल॒व॒मा॒नाय॑ स्वाहा॑ वि॒प्लु॑ताय॒ स्वाहा॑त॒प्स्य॑ते
 स्वाहा॑त॒प॑ते स्वाहो॒ग्रमा॑त॒प॑ते स्वाहो॒र्ग्यः॑ स्वाहा॑ य॒जुर्ग्यः॑ स्वाहा॑
 सा॒म॒र्ग्यः॑ स्वाहा॑ङ्गि॒रो॒र्ग्यः॑ स्वाहा॑ वे॒दैर्ग्यः॑ स्वाहा॑ गा॒थो॒र्ग्यः॑ स्वाहा॑

नाराश॑सी॒भ्यः स्वाहा॑ रै॒र्भी॑भ्यः स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥ (३४)

सं वर॑पते रै॒र्भी॑भ्यः स्वाहा॑ द्वे च॥ [११]

द॒त्वते॒ स्वाहा॑ऽद॒न्तका॑य॒ स्वाहा॑ प्रा॒णिने॒ स्वाहा॑ऽप्रा॒णाय॒
स्वाहा॑ मुख॑वते॒ स्वाहा॑ऽमु॒खाय॒ स्वाहा॑ ना॒सिक॑वते॒ स्वाहा॑-
ऽना॒सिका॑य॒ स्वाहा॑ऽक्ष॑ण्वते॒ स्वाहा॑ऽन॒क्षिका॑य॒ स्वाहा॑ क॒र्णिने॒
स्वाहा॑ऽक॒र्णका॑य॒ स्वाहा॑ शी॒र्षण्व॑ते॒ स्वाहा॑ऽशी॒र्षका॑य॒ स्वाहा॑
प॒द्वते॒ स्वाहा॑ऽपा॒दका॑य॒ स्वाहा॑ प्रा॒णते॒ स्वाहा॑ऽप्रा॒णते॒ स्वाहा॑
व॒दते॒ स्वाहा॑ऽव॒दते॒ स्वाहा॑ प॒श्यते॒ स्वाहा॑ऽप॒श्यते॒ स्वाहा॑ शृ॒ण्वते॒
स्वाहा॑ऽशृ॒ण्वते॒ स्वाहा॑ म॒नस्वि॑ने॒ स्वाहा॑ (३५)

अ॒म॒नसे॒ स्वाहा॑ रे॒तस्वि॑ने॒ स्वाहा॑ऽरे॒तस्का॑य॒ स्वाहा॑ प्र॒जाभ्यः॑
स्वाहा॑ प्र॒जने॑नाय॒ स्वाहा॑ लो॒मव॑ते॒ स्वाहा॑ऽलो॒मका॑य॒ स्वाहा॑ त्व॒चे
स्वाहा॑ऽत्व॒क्काय॑ स्वाहा॑ च॒र्मण्व॑ते॒ स्वाहा॑ऽच॒र्मका॑य॒ स्वाहा॑ लो॒हित॑वते॒
स्वाहा॑ऽलो॒हिता॑य॒ स्वाहा॑ मा॒स॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽमा॒स॒काय॑ स्वाहा॑
स्ना॒व॒भ्यः स्वाहा॑ऽस्ना॒वका॑य॒ स्वाहा॑ऽस्थ॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽन॒स्थिका॑य॒
स्वाहा॑ म॒ज्ज॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽम॒ज्जका॑य॒ स्वाहा॑ऽङ्गि॑ने॒ स्वाहा॑ऽन॒ङ्गाय॑
स्वाहा॑ऽऽत्म॑ने॒ स्वाहा॑ऽना॑त्मने॒ स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥ (३६)

म॒नस्वि॑ने॒ स्वाहा॑ऽना॑त्मने॒ स्वाहा॑ द्वे च॥ [१२]

क॒स्त्वा॑ यु॒नक्ति॑ स त्वा॑ यु॒नक्तु॑ विष्णु॑स्त्वा यु॒नक्तु॑स्य यु॒ज्ञस्य॑र्द्धौ
म॒ह्य॑ स॒न्न॒त्या अ॒मुष्मै॑ का॒माया॑युषे त्वा प्रा॒णाय॑ त्वाऽपा॒नाय॑ त्वा

व्या॒नाय॑ त्वा व्यु॑ष्ठ्यै त्वा र॒य्यै त्वा राध॑से त्वा घोषा॑य त्वा पोषा॑य
त्वा॒राद् घोषा॑य त्वा प्रच्यु॑त्यै त्वा॥ (३७)

कस्त्वाऽष्टात्रिंशत्॥ [१३]

अ॒ग्नये॑ गा॒यत्राय॑ त्रि॒वृते॒ राथ॑न्तराय वास॒न्ताया॒ष्टाक॑पाल
इन्द्रा॑य त्रैष्टु॑भाय प॒ञ्चद॑शाय बा॒र्हता॑य ग्रैष्मा॒यैका॑दशकपालो
विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यो॒ जाग॑तेभ्यः सप्तद॑शेभ्यो वैरू॒पेभ्यो॒ वार्षि॑केभ्यो
द्वाद॑शकपालो मि॒त्रावरु॑णाभ्या॒मानु॑ष्टुभाभ्यामेकविं॒शाभ्या॑
वैरा॒जाभ्यां॑ शार॒दाभ्यां॑ पय॒स्यां बृ॒हस्प॑तये पाङ्गा॑य त्रिण॒वाय॑
शाक्क॑राय हैम॑न्तिकाय च॒रुः स॒वित्र॑ आ॒तिच्छ॑न्दसाय त्रयस्त्रिं॒शाय॑
रैव॑ताय शैशि॑राय द्वाद॑शकपालोऽदि॒त्यै विष्णु॑पत्यै च॒रुर॑ग्नये
वैश्वान॑राय द्वाद॑शकपालोऽनु॑मत्यै च॒रुः का॒य एक॑कपालः॥ (३८)

अ॒ग्नयेऽदि॒त्या अनु॑मत्यै सप्तच॑त्वारिंशत्॥ [१४]

यो वा अ॒ग्राव॑ग्निः प्र॒हिय॑ते यश्च सोमो॒ राजा॒ तयो॑रेष आ॒तिथ्यं॑
यद॑ग्नीषो॒मीयो॑ऽथैष रु॒द्रो यश्ची॑यते यथ्सञ्चिते॒ऽग्रावे॑तानि ह॒वींषि॑ न
निर्व॑पेदेष ए॒व रु॒द्रोऽशान्त॑ उपो॒त्थाय॑ प्र॒जां प॒शून् यज॑मानस्याभि
म॒न्येत॑ यथ्सञ्चिते॒ऽग्रावे॑तानि ह॒वींषि॑ निर्व॑पति भा॒गधे॑येनै॒वैनं॑
शम॑यति नास्य रु॒द्रोऽशान्तः॑ (३९)

उपो॒त्थाय॑ प्र॒जां प॒शून्भि॑ म॒न्यते॒ दशं॑ ह॒वींषि॑ भवन्ति न॒व
वै पुरु॑षे प्रा॒णा नाभि॑र्दशमी प्रा॒णाने॒व यज॑माने दधा॒त्यथो॒ दशाक्ष॑रा
वि॒राडन्नं॑ वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॑ प्रति॑ तिष्ठत्यृ॒तुभि॒र्वा ए॒ष छन्दो॑भिः स्तोमैः

पृष्ठैश्चेतव्यं इत्याहुयदेतानि हवींषि निर्वपत्यृतुभिरेवैनं छन्दोभिः
स्तोमैः पृष्ठैश्चिनुते दिशः सुषुवाणेन (४०)

अभिजित्या इत्याहुयदेतानि हवींषि निर्वपति दिशामभिजित्या
एतया वा इन्द्रं देवा अयाजयन्तस्मादिन्द्रसव एतया मनुं
मनुष्यास्तस्मान्मनुसवो यथेन्द्रो देवानां यथा मनुर्मनुष्याणामेवं
भवति य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते दिग्वतीः पुरोनुवाक्या भवन्ति
सर्वासां दिशामभिजित्यै॥ (४१)

अशान्तः सुषुवाणेनैकचत्वारिंशत्॥ [१५]

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे
अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम। उपयामगृहीतो-
ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते द्यौर्महिमा नक्षत्राणि
रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥ (४२)

यः प्राणतो द्यौरादित्यौऽष्टात्रिंशत्॥ [१६]

य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य
देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम।
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते पृथिवी
महिमौषधयो वनस्पतयो रूपमग्निस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने
प्रजापतये स्वाहा॥ (४३)

य आत्मदाः पृथिव्याग्निरेकान्नचत्वारिंशत्॥ [१७]

आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामाऽस्मिन्नाष्ट्रे राजन्यं
 इषव्यः शूरो महारथो जायतान्दोग्ध्रीं धेनुर्वोढाऽनुङ्वानाशुः सप्तिः
 पुरन्धिर्योषां जिष्णू रथेष्टाः सभेयो युवाऽस्य यजमानस्य वीरो
 जायतान्निकामेनिकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलिन्यो न ओषधयः
 पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम्॥ (४४)

आ ब्रह्मन्नेकचत्वारिंशत्॥ [१८]

आक्रान् वाजी पृथिवीमग्निं युजमकृत वाज्यर्वाक्रान्
 वाज्यन्तरिक्षं वायुं युजमकृत वाज्यर्वा द्यां वाज्याऽक्र॑स्त सूर्यं
 युजमकृत वाज्यर्वाग्निस्ते वाजिन् युङ्ङुः त्वा रभे स्वस्ति मा सं
 पारय वायुस्ते वाजिन् युङ्ङुः त्वा रभे स्वस्ति मा सम् (४५)

पारयादित्यस्ते वाजिन् युङ्ङुः त्वा रभे स्वस्ति मा सं
 पारय प्राणधृगंसि प्राणं मे द॑ह व्यानधृगंसि व्यानं मे
 द॑हापानधृगस्यपानं मे द॑ह चक्षुरसि चक्षुर्मयि धेहि श्रोत्रमसि
 श्रोत्रं मयि धेह्यायुरस्यायुर्मयि धेहि॥ (४६)

वायुस्ते वाजिन् युङ्ङुः त्वा रभे स्वस्ति मा सन्निचत्वारिंशच्च॥ [१९]

जज्ञि बीजं वर्षा पर्जन्यः पक्ता सस्य॑ सुपिप्पला
 ओषधयः स्वधिचरणेय॑ सूपसदनोऽग्निः स्वध्यक्षमन्तरिक्ष॑
 सुपावः पवमानः सूपस्थाना द्यौः शिवमसौ तपन् यथापूर्वमहोरात्रे
 पञ्चदशिनोऽर्धमासास्त्रि॑शिनो मासाः क्लृप्ता ऋतवः शान्तः
 संवत्सरः॥ (४७)

जज्ञि बीजमेकत्रिंशत्॥ [२०]

आग्नेयोऽष्टाकपालः सौम्यश्चरुः सावित्रोऽष्टाकपालः
पौष्णश्चरु रौद्रश्चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो मृगाखरे
यदि नागच्छेदग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपालः सौर्यं पयो वायव्यं
आज्यभागः॥ (४८)

आग्नेयश्चतुर्विंशतिः॥ [२१]

अग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपाल इन्द्रायाऽहोमुच एकादश-
कपालो मित्रावरुणाभ्यामागोमुग्न्यां पयस्यां वायोसावित्र
आगोमुग्न्यां चरुरश्विभ्यामागोमुग्न्यां धाना मरुद्भ्य एनोमुग्न्यः
सप्तकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्य एनोमुग्न्यो द्वादशकपालोऽनुमत्यै
चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो द्यावापृथिवीभ्यामहोमुग्न्यां
द्विकपालः॥ (४९)

अग्नयेऽहोमुचे त्रिंशत्॥ [२२]

अग्नये समनमत्पृथिव्यै समनमद्यथाग्निः पृथिव्या समनमदेवं
मह्यं भद्राः सन्नतयः सं नमन्तु वायवे समनमदन्तरिक्षाय
समनमद्यथा वायुरन्तरिक्षेण सूर्याय समनमद्विवे समनमद्यथा
सूर्यो दिवा चन्द्रमसे समनमन्नक्षत्रेभ्यः समनमद्यथा चन्द्रमा
नक्षत्रैर्वरुणाय समनमदद्भ्यः समनमद्यथा (५०)

वरुणोऽद्भिः साम्ने समनमदृचे समनमद्यथा सामर्चा ब्रह्मणे

समनमत्क्षत्राय समनमद्यथा ब्रह्म क्षत्रेण राज्ञे समनमद्विशे
 समनमद्यथा राजा विशा रथाय समनमदश्वेभ्यः समनमद्यथा
 रथोऽश्वैः प्रजापतये समनमद्भूतेभ्यः समनमद्यथा प्रजापतिर्भूतैः
 समनमदेवं मह्यं भद्राः सन्नतयः सं नमन्तु॥ (५१)

अद्यः समनमद्यथा मह्यं चत्वारि च॥ [२३]

ये ते पन्थानः सवितः पूर्व्यासोऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे।
 तेभिर्नो अद्य पृथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अधि च देव ब्रूहि। नमो-
 ऽग्नये पृथिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमो
 वायवेऽन्तरिक्षक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमः
 सूर्याय दिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि॥ (५२)

ये ते चतुश्चत्वारिंशत्॥ [२४]

यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरो वेद शीर्षण्वान्मेध्यो भवत्युषा
 वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः सूर्यश्चक्षुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रन्दिशः
 पादा अवान्तरदिशाः पर्शवोऽहोरात्रे निमेषोऽर्धमासाः पर्वाणि
 मासाः सन्धानान्यृतवोऽङ्गानि संवत्सर आत्मा रश्मयः केशा
 नक्षत्राणि रूपन्तारका अस्थानि नभो मांसान्योषधयो लोमानि
 वनस्पतयो वाला अग्निर्मुखं वैश्वानरो व्यात्तम् (५३)

समुद्र उदरमन्तरिक्षं पायुर्द्यावापृथिवी आण्डौ ग्रावा शेपुः
 सोमो रेतो यज्जञ्जभ्यते तद्वि द्योतते यद्विधूनुते तथ्स्तनयति

यन्मेहंति तद्वर्षति वागेवास्य वागहर्वा अश्वस्य जायमानस्य
 महिमा पुरस्ताञ्जायते रात्रिरेनं महिमा पश्चादनु जायत एतौ
 वै महिमानावश्वमभितः सम्बभूवतुरुहयो देवानवहदर्वासुरान्
 वाजी गन्धर्वानश्वो मनुष्यान्थ्समुद्रो वा अश्वस्य योनिः समुद्रो
 बन्धुः॥ (५४)

व्यात्तमवहद्वादश च॥—————[२५]

गावो गावः सिषांसन्तीः प्रथमे मासि संमान्यो यदि सोमौ षडहेरुथ्सुज्या(३)ं देवानामर्क्येण चर्माव
 पृथिव्यै दत्वते कस्त्वाग्नये यो वै यः प्राणतो य आत्मदा आ ब्रह्मन्नाक्राञ्जि बीजमाग्रेयोऽष्टाकपालोऽग्नये-
 ऽरहोमुचेऽष्टाकपालोऽग्नये समनमद्ये ते पन्थानो यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः पञ्चविंशतिः॥२५॥

गावः समान्यः सर्वनमष्टभिर्वा एते देवकृतश्चाभित्या इत्याहुर्वरुणोऽद्विः साम्ने चतुःपञ्चाशत्॥५४॥

गावो योनिः समुद्रो बन्धुः॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः

समाप्तः॥ ७-५॥

